

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
Institute of History of Ukraine
Mykhailo Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography
and Source Studies

**Strategies and Rituals of Conflict:
the Szlachta Society in Volhynia at the turn
of the 16th–17th century.
Source Texts and Interpretations**

Editor: Nataliia Starchenko

Kyiv 2020

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут історії України
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського

**Стратегії та ритуали конфлікту:
шляхетський соціум Волині зламу
XVI і XVII ст.
Джерела та інтерпретації**

*Авторка дослідження та упорядниця
Наталя Старченко*

Київ 2020

Стратегії та ритуали конфлікту: шляхетський соціум Волині зламу XVI і XVII ст. Джерела та інтерпретації / Упорядник Н.П. Старченко; відп. ред. Г.В. Боряк. — Київ: Інститут історії України НАНУ, 2020. — 615 с.

Збірник містить підбірку актів із судових книг Волинського воєводства, присвячену конфліктним стосункам шляхти останньої третини XVI — перших десятиліть XVII ст. Пропоновані джерела демонструють, що, попри потенційну присутність насильства у повсякденні шляхти, вона виробила дієві механізми забезпечення порядку в межах самоврядних корпорацій. Це документи про важливість честі і доброї слави для шляхтича, про ритуали, які каналізували агресію, про стратегії переведення конфлікту на рівень вербального поєдинку між супротивниками (оголошення про помсту, виклики на поєдинок), де про помсту більше говорили, аніж до неї вдавалися. До збірника вміщена також низка актів, пов'язаних із функціонуванням судочинства, яке було тісно вмонтоване в культуру ворожості шляхти та відображало тогочасну систему цінностей. Особлива увага приділена матеріалам, які демонструють механізми примирення між ворогуючими сторонами, де важливу роль відігравали посередники, що будь-що-будь намагалися знайти прийнятний для всіх компроміс.

Важливою частиною видання є розлога передмова, в якій авторка детально зупиняється на особливостях постання судового наративу, що радше був конструктором, який відповідав інтересам різних соціальних акторів, аніж відображенням реальності. Вона окреслює методологію роботи із судовими джерелами та пропонує власні дослідницькі стратегії, які застосовує до аналізу судових джерел.

Пропонована книжка має прислужитися широкому колу дослідників ранньомодерної історії України, зокрема як джерельна основа для низки університетських курсів зі сфери гуманітаристики.

Авторка дослідження та упорядниці: *Наталія Старченко*

Відповідальний редактор:
Г.В. Боряк, член-кореспондент НАНУ

Рецензенти: д.і.н. *Микола Крикун*
д.і.н. *Наталія Яковенко*

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту історії України НАН України
(протокол № 3 від 27 березня 2014 р.)

ЗМІСТ

Шукаючи точку опертя: дослідник між джерелом як непевним оповідачем та шляхетськими конвенціями (<i>Передмова</i>).....	6
Документи.....	73
Опис документів	536
Словник застарілих слів, значень і юридичних термінів.....	564
Іменний покажчик.....	579
Географічний покажчик	607
Summary	612

ШУКАЮЧИ ТОЧКУ ОПЕРТЯ: ДОСЛІДНИК МІЖ ДЖЕРЕЛОМ ЯК НЕПЕВНИМ ОПОВІДАЧЕМ ТА ШЛЯХЕТСЬКИМИ КОНВЕНЦІЯМИ*

Від початку постання польської та української історіографії теза про шляхетську анархію, що виявлялася як у сфері високої політики, так і в найрізноманітніших повсякденних практиках, посіла там чільне місце. Їй, як уважалося, «завдячувала» Річ Посполита своє зникнення з європейської мапи в кінці XVIII ст. Але якщо останнє твердження на сьогодні суттєво переглянуто, що послужило поштовхом до всебічного дослідження історії парламентаризму¹, то проблема шляхетського насильства і беззаконня ранньомодерного часу практично залишається на рівні поглядів кінця XIX ст., сформованих не без впливу блискучої роботи Владислава Лозінського «Prawem i lewem»². Відповідно, ознаками шляхетського стилю життя вважають нехтування правом, чому спонукала слабка правова система і безсилля центральної влади запобігти анархії, повсюдне міжперсональне насильство шляхти як спосіб досягти бажаного та тотальне магнатське домінування на регіональному рівні, утверджене за рахунок матеріальних і символічних ресурсів. Такому поглядів певним чином прислужилися і джерела. Ранньомодерні автори текстів, які переймалися проблемою покращення устрою Речі Посполитої, акцентували

* Це видання є своєрідним джерельним доповненням до моєї монографії: *Старченко Н.П.* Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі Волині. Друга половина XVI — початок XVII століття. — К., 2014. Акти, що друкуються, мають прислужитися широкому колу дослідників ранньомодерної історії України, а також можуть бути використані в університетських курсах зі сфери гуманітаристики. У передмові подаються основні висновки монографії, водночас акцент зроблений на джерелознавчому аспекті роботи. А це задає певні напрямки для інтерпретації документів, які вводяться до наукового обігу.

¹ *Lewandowska-Malec I.* Sejm walny koronny Rzeczypospolitej obojga narodów i jego dorobek ustawodawczy (1587–1632). — Kraków, 2009. — S. 11–12.

² *Łoziński W.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku: W 2 t. — 2-e wyd. — Kraków, 1957. Робота витримала шість перевидань, останнє з яких датується 2005 р.

увагу читачів на негараздах у державі. Судові джерела яскраво ці негаразди ілюстрували. А при цьому рефлексії над природою джерела та особливістю роботи історика до сьогодні царину конфліктного повсякдення практично не заторкнули.

Краще виглядає ситуація з менш заполітизованою історією права. Дослідники кримінального судочинства зауважували широке побутування помсти в середньовіччі та частково в ранньому новому часі, водночас акцентуючи увагу на певних ритуалах її провадження, що запобігало масовому кровопролиттю і вводило насильство в певні рамки. Серед аналізованих ознак тогочасної «культури ворожості» — стали інтенції спільноти замирити ворогуючі сторони через ритуали упокорення винуватців і пробачення їх постраждалими³. Однак до аналізу правових (чи квазіправових) практик зазвичай не залучали культурний контекст у цілому та не зауважували впливу шляхетської системи цінностей на особливості правової культури.

Поняття *культура* я уживаю в його антропологічному сенсі як сукупність ідеалів, норм і правил, що регламентують життя спільнот. Тож у центрі пропонованого дослідження — найважливіші культурні регулятори шляхетського співжиття, що впливали на спосіб провадження конфлікту. Адже саме від культурних норм залежить, що для ворогуючих сторін є емоційно важливим, які комунікаційні моделі вони вважають прийнятними в процесі розгортання конфлікту, до яких стратегій вдаються та на який спосіб репрезентують себе перед спільнотою.

Тривале дослідження актових книг судових інституцій Волині від початку їх регулярного ведення (60-і рр. XVI ст.) до середини XVII ст. засвідчило існування серед шляхти специфічної культури ворожості, що ґрунтувалася на певних конвенціях та ритуалах, які унормовували конфліктне повсякдення. Попри видиме повсюдне насильство, чим ми значною мірою завдячуємо характеру судових джерел як головного масиву наших знань про ранньомодерне минуле, зафіксовано усвідомлення шляхтою важливості «покою посполитого» та регулярні спроби поладити суперечності, аби запобігти затяжній війні. Змагання за владу теж зазвичай провадилося за певними правилами, які утримували суперників від збройного протистояння. Конкурентні групи були досить мінливі за своїм

³ *Pawiński A.* O pojednaniu w zabójstwie według dawnego prawa polskiego. — Warszawa, 1884; *Dąbkowski P.* Zemsta, okup i pokora na Rusi Halickiej w wieku XV i pierwszej połowie wieku XVI. — Lwów, 1898; *Dobrowolski K.* Wróżda i pojednanie w sądownictwie polskich wsi beskidowych XVI i XVII wieku // *Studia nad historią prawa polskiego / Pod redakcją Oswalda Balzera.* — 1924. — T. VIII. — Zeszyt 4; *Kutrzeba S.* Dawne polskie prawo sądowe w zarysie. — Kraków–Lwów–Warszawa, 1927; *Rafacz J.* Dawne Prawo Karne. Część ogólna. — Warszawa, 1932. — S. 31–44.

складом, належність до однієї з них не означала відсутності досить близьких контактів із членами іншої, що практично виключало можливість жорстких форм суперництва між ними.

У шляхетському середовищі, де кожен член його був «знаний», а контроль спільноти достатньо дієвий, конфлікт зазвичай не був спрямований на знищення однієї зі сторін чи принципової зміни ситуації. Він часто виконував функції «захисного клапану», який знімав напругу та вивільняв почуття ворожості, що за інших обставин могло би призвести до серйозних втрат соціуму. До ранньомодерної шляхетської спільноти можна застосувати визначення «впорядкованої анархії», яка була загалом характерна для держав зі слабкою центральною владою: анархії тому, що суперечності між конфліктуєчими групами часто переходили у збройні сутички, а впорядкованої — бо перебіг конфлікту регулювався відомими усім, а також легко зауважуваними правилами⁴.

Така специфічна культура ворожості була характерною для нобілітету всієї Європи, хоча на її існування історики звернули увагу досить недавно. Довший час ознакою всього європейського середньовіччя, його маркером, уважалися деструктивні «феодальні війни», натомість ранньомодерний час характеризувався певною унормованістю ситуації, пов'язаною зі зміцненням держави, розвитком судової системи та певними цивілізаційними новинами. Зміни у підходах до середньовіччя були започатковані в 70-і роки ХХ ст. разом із трансформаціями гуманітаристики в цілому. Це і розуміння природи джерела як конструкту та пошуки відповідних методик роботи з ним, і усвідомлення суб'єктивності продукту історика та залежності його від стану суспільства, в якому той перебуває, і застосування соціологічних теорій до емпіричних студій з історії⁵. Зокрема, змінюються підходи до природи конфлікту — від уявлень про нього як руйнівний для суспільства фактор до розуміння його як питомої частини відносин. Конфлікт починають розглядати як один із чинників розв'язання суперечностей, який не руйнував порядок, а оприявнював напруження поміж особами/групами та підштовхував ворогуючі сторони до переговорів. За позірним ситуативним насильством добачають певний сценарій конфлікту, який провадився за відомими і визнаними спільнотою правилами, що можна потрактувати як квазіправову свідомість. Утверджуються підходи до насильства як соціального конструкту, залеж-

⁴ Flis M. *Teorie struktury społecznej w antropologii funkcjonalnej*. — Wrocław–Warszawa–Kraków, 1988.

⁵ Про історію дослідження конфлікту в середньовічній Європі див.: Brown W.C., Górecki P. *What Conflict Means: The Making of Medieval Conflict Studies in the United States, 1970–2000* // *Conflict in Medieval Europe. Changing perspective on Society and Culture* / Ed. by Warren C.B., Górecki P. — Farnham–Burlington, 2003. — P. 1–36.

ного від часу і місця його побутування⁶, тобто конфлікт та пов'язане з ним насильство розглядають як аналітичні категорії.

Цьому сприяла й посилена увага дослідників до особливостей постановки конфліктного нарративу, який значною мірою залежав не від того, що відбувалося насправді, а від уявлень про те, як це мало відбуватися. Тобто запис провадився згідно з усталеною риторикою та прийнятими формами демонстрації гніву⁷. Тож насильство, яке оприявнюють джерела — «пиріг» із кількома шарами. Це і певні суспільні конвенції стосовно того, як має провадитися конфлікт, і складні взаємодії права і правил — діапазону допустимого в спільноті, що був значно ширшим від права, а інколи й конфліктував з ним. Це — невідповідність між тим, що маніфестували а чи уявляли учасники події, і внутрішніми спонуками до дії, які актори могли привідкрити, звинувачуючи один одного, але визнати їх публічно — ніколи. Врешті, як біограф має сказати за свого героя те, що той не сказав чи й не помислив, або ж старанно приховав від самого себе, так дослідникові конфліктного повсякдення доводиться шукати сутність події за множинністю її інтерпретацій.

Є ще один вид шарів, який має досить незалежний щодо події характер через літературну природу будь-якого тексту (на цьому його аспектові спеціально не зупинятимусь)⁸. Однак очевидно є природа конфліктного нарративу як конструкту. Її влучно схарактеризував Вільям Міллер: «Жорстокість — це те, в чому ми звинувачуємо Іншого, коли обстоюємо свої інтереси»⁹. У створенні судового тексту, як мінімум, беруть участь двоє — зацікавлена особа, яка намагається зобразити дії супротивника найчорнішими барвами, а свої — в найсприятливішому світлі, і писар, що надає оповіді вигляду офіційного документу, відповідно, вкладає інформацію в певні клішовані форми. Однак є й третій поза ними — спільнота, чиї правила диктували не лише, як шляхтич має діяти в тій чи тій ситуації, а й як він мусить свою поведінку репрезентувати згідно з етосом «почтивого рицаря». У дослідженнях поведінкових

⁶ Ibidem. — P. 28. Див. також: *Zaremska H.* Historia przemocy w Europie średnio-wiecznej i nowożytnej // *Człowiek i agresja: głosy o nienawiści i przemocy: ujęcie interdyscyplinarne* / Red. Jurasz–Dudzik Ł. — Warszawa, 2002. — S. 18–33.

⁷ *Yaïm C.D.* Гнев и политика // *История и антропология. Междисциплинарные исследования на рубеже XX–XXI веков.* — СПб., 2006. — С. 49; *McGrath K.* The Politics of Chivalry: The Function of Anger and Shame in Eleventh-and Twelfth-Century Anglo-Norman Historical Narratives // *Feud, Violence and Practice. Essays in Medieval Studies in Honor of Stephen D. White* / Ed. by Tuten B.S. and Billado T.L. — Farnham–Burlington, 2010. — P. 55–70.

⁸ *Yaïm X.* Метаистория. — Екатеринбург, 2002.

⁹ *Miller W.I.* Getting a Fix on Violence // *Miller W.I.* Humiliation and Other Essays on Honor, Social Discomfort, and Violence. — Ithaca, New York, 1993. — P. 77.

стереотипів варто також брати до уваги фактор випадковості та ситуативності в діях індивіда (яким би жорстким не був тиск на нього спільноти/колективних норм), а також людську суб'єктивність з обох боків — історичних осіб та самого дослідника.

Розуміння всіх цих обставин в сукупності прислужилося певному поворотові в дослідженні конфліктів та насильства в історії. Початково на існування специфічного порядку, де за позірною жорстокою війною всіх проти всіх поставала саморегулююча система, звернули увагу медієвісти (Стівен Вайт, Пітер Хаймс, Вільям Міллер, Роберт Бартлет). Були зауважені особливості функціонування середньовічних спільнот із сильними самоврядними традиціями (за слабого впливу центральної влади на регіони), в яких існувала постійна конкуренція за владу між патронально-клієнтарними групами. Члени цих корпорацій — позірно рівні між собою озброєні воїни із сильно розвиненим поняттям родової та групової честі, яку потрібно було відстоювати за найменшої ознаки її врази. Тож такі «спільноти честі» виробили свою культурну ворожості (за нею в історіографії закріпилася назва *feud*). Засобом, що міг очистити особу від образи та відновити справедливість, була помста — варіант захисту прав і свобод індивіда, до якої включалася зазвичай вся група близьких до скривдженого осіб. Межа між законом і отриманим через схвалення спільноти правом на насильство у цьому разі була досить умовна, а ворожість, спрямована на кривдника, сприймалася як варіант Божого суду¹⁰.

Класичне визначення такого типу ворожості належить В. Міллеру, який наголошував, що під час конфлікту між сторонами існував тривалий взаємообмін актами насильства, зазвичай еквівалентними за силою і втратами¹¹. Тож ворожість постає як постійний, загально визнаний елемент соціальних стосунків між родинними та квазіродинними групами клієнтарного типу, яка провадилася з урахуванням відомих усім конвенцій, очікувань і санкцій, а часто і випрацюваних ритуалів¹². Вона була способом життя, що значною мірою провадився за відомим сценарієм із використанням певних жестів та мови ненависті. Перш ніж пускати у хід зброю, супротивники вдавалися до публічних образ, заподіювали матеріальну шкоду, намагалися максимально знеславити ворога тощо, тож

¹⁰ Kaminsky H. The Noble Feud in the Later Middle Ages // Past and Present. — 2002. — N 177. — P. 59–60.

¹¹ Miller W. Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law and Society in Saga Island. — Chicago University Press, 1990. — P. 180–181.

¹² Саме ритуал, як вважається, давав можливість провести межу між легітимною помстою і вбивством як насильством, див.: Hyams P.R. Feud in Medieval England // The Hasking Society Journal Studies in Medieval History. — 1991. — Vol. 3. — P. 1–21.

психологічне насильство неможливо відділити від фізичного застосування сили. Ритуалізація насильства, що часто програвалося як вистава, обмежувала втрати спільноти, бо кровопролиття замінювалося розмовами про нього чи діями, що дозволяли досягти кривдникові бажаного згальблення супротивника, відповідно — на певний спосіб відновити рівновагу і отримати сатисфакцію. Врешті, до серйозних утрат зазвичай доходило лише тоді, коли всі інші способи відшкодування ураженої честі були вичерпані¹³. Такий конвенційний спосіб провадження конфліктів легітимізував насильство.

Довший час концепція *feud* застосовувалася лише до середньовічних феноменів. Уважалося, що посилення держави та пов'язана з цими процесами розбудова судової системи в ранньомодерний час зменшують насильство і переносять вирішення конфліктів до сфери правосуддя. Однак було помічено, що успадкована від ранішого часу ритуалізована ворожість не протиставляється закону й державі, а цілком органічно з ними співіснує¹⁴, що й було блискучо продемонстровано в низці робіт¹⁵. Щоправда, Міллерову концепцію жорстко раціоналізованої ворожості замінив її м'якший варіант, де ставиться під сумнів обов'язкова заданість кругообігу насильства (виклик — відповідь — зворотна відповідь і далі), натомість наголошено на помсті як рушійній силі конфлікту, де важили і спонтанні емоції його учасників, і їхні персональні стратегії, які могли призвести до відступів від норми чи то під впливом обставин, чи внаслідок маніпуляцій нормами. Адже поруч із нормою виробляються й способи її перетлумачити на вигідний спосіб. До того ж, як зауважувалося, до джерел зазвичай потрапляють лише тривалі конфлікти та масштабне насильство, яке може бути описане як ланцюг викликів і відповідей, а натомість окремі спалахи ворожості, що вичерпуються без подальшої ескалації, часто залишаються за межами фіксації¹⁶.

¹³ *Smith J.M.N.* Europa po Rzymie. Historia kulturowa lat 500–1000. Nowe ujęcie. — Kraków: 2008. — S. 103.

¹⁴ *Hyams P.R.* Was There Really Such a Thing as Feud in Middle Ages? // *Vengeance in the Middle Ages. Emotion, Religion and Feud* / Ed. by Hyams P.R., Throop S.A. — Ashgate Publishing Company, 2010. — С. 151–176.

¹⁵ Див., скажімо: *Ruff J.R.* Violence in Early Modern Europe 1500–1800. — Cambridge University Press. — 2001; *Carroll S.* Blood and Violence in Early Modern France. — Oxford Univ. Press, 2006; *Zmora H.* The Feud in Early Modern Germany. — Cambridge University Press, 2011.

¹⁶ *Hudson J.G.H.* Feud, Vengeance and Violence in England from the Tenth to the Twelfth Centuries // *Feud, Violence and Practice. Essays in Medieval Studies in Honor of Stephen D. White* / Ed by Belle S. Tuten and Tracey L. Billado. — Farnham–Burlington: Ashgate Publishing Company, 2010. — P. 29–54.

Тож, повертаючись до проблеми насильства в ранньомодерних шляхетських спільнотах (на прикладі Волинського і частково Київського воєводства) я волію говорити про *культуру ворожості*, де існували добре відомі кожному шляхтичеві конвенції щодо провадження конфлікту, однак вони були досить гнучкі, надавалися для маніпуляцій, а інколи — ними могли й знехтувати. Тобто, існувала не одна жорстка модель конфлікту, а співіснували різні варіанти конфліктних взаємин, попри те, що домінувала все ж саме конвенційна модель, яку можна охарактеризувати за такими ознаками:

– конфлікт зазвичай провадився як змагання за честь і добру славу; ворожі дії, а чи дії, яким ця ворожість приписана, трактуються як образа, яку можна відшкодувати лише через помсту;

– обов'язкова апеляція сторін конфлікту до груп підтримки (родичів, приятелів, патрона і/чи осіб з клієнтарної групи), члени яких зобов'язані виявляти солідарність;

– акт у відповідь мав триматися в певних рамках шляхетського етосу і бути публічним¹⁷;

– взаємообмін насильницькими актами зазвичай припиняло замирення через компроміс у рамках полюбовного (третейського) суду, а не офіційне судочинство, яке мало чітко визначитися з позиціями «кривдник-жертва» і розподілити між ними вину і сатисфакцію: оскільки конфлікт — це послідовність ворожих актів із обох сторін, то на момент, коли справа потрапляла до суду, зазвичай визначити, хто є жертва, а хто — кривдник, практично було вже неможливо;

– звертання до суду і декрет відповідачі сприймали як образу для честі, тож суд був умонтований в низку ворожих жестів, перетворюючись на форум, де поєдинок провадився не силою, а риторичними засобами; водночас він був важливим легітимізуючим майданчиком;

– вербальне насильство зазвичай передувало діям, а слова та жести в культурі насильства відігравало не меншу роль, ніж ворожі дії; конфлікт був боротьбою за символічний капітал у спільноті, тож сторони намагалися за допомогою слів легітимізувати свою позицію;

– спільнота, до якої апелювали ворожі сторони, через поняття важливих для кожного шляхтича репутації та авторитету впливала на перебіг конфлікту; саме спільнота виступала регулятором честі, відбираючи добру славу та повертаючи її в разі готовності сторони до замирення;

¹⁷ У культурі ворожості насильство обмежене хоча б тому, що існує черговість в обміні актами насильства. Див.: *Roche T. The Way Vengeance Comes: Rancorous Deeds and Words in the World of Orderic Vitalis // Vengeance in the Middle Ages: Emotion, Religion and Feud / Ed. by Throop S.A., Hyams P.R. — Farnham-Burlington, 2009. — P. 123.*

— значна частина насильства — символічна, спрямована не на особу ворога, а на його слуг, підданих, майно; пом'якшеному перебігу конфлікту сприяли і вироблені ритуали насильства, серед яких — оголошення про помсту перед фізичними діями.

Попри ворожість як систему обміну, що передбачала тяглість насильства, яке в підсумку могло призвести до суспільного дисбалансу, існували механізми, які гарантували замирення поміж групами через примус спільноти. Важливим чинником було членство кожного шляхтича одразу в кількох групах — родинних і квазіродинних, які не лише не збігалися між собою, а й часто перебували в конфлікті. На необхідності порозуміння й трималася соціальна єдність спільнот, адже множинність лояльностей змушувала полагоджувати суперечки мирним шляхом з урахування інтересів суперників, шукаючи консенсус. Звичайно, далеко не завжди вдавалося замирити ворогуючі сторони, однак існували схвалювані спільнотою стратегії, за допомогою яких загалом удавалося втримувати відносну рівновагу, так званий «мир у ворожості»¹⁸. Врешті, загроза помсти теж сприяла готовності супротивників вдатися до замирення.

Важливим елементом тиску на спільноту виступала і судова система, характер якої визначався загальною культурою насильства і був вмонтований в обмінні процеси ворожості. Скажімо, звернення до суду могло бути розцінене як образа, а судовий декрет — як пляма на честі, яку могла змити лише помста. Судовий позов часто ставав приводом до ескалації ворожості, виступав варіантом помсти. Водночас страх перед судовим процесом був дієвим способом підштовхнути суперників до замирення, в рамках якого практикувалися і перепрошення кривдником жертви та відпущення нею образи, і квазісудові способи покарання, скажімо, добровільне ув'язнення винуватця. Процес часто затягувався, в чому історики зазвичай вбачають неефективність судочинства, але на практиці таке затягування підштовхувало сторони до порозуміння, а більшість судових справ закінчувалася замиренням¹⁹. Врешті, судовий процес був варіантом поєдинку іншими, легальними засобами, що дозволяє говорити про нього як про *приручену помсту*²⁰. Для захисту порядку потрібен був і закон, і насильство.

¹⁸ *Gluckman M. Peace in the Feud // Past and Present. — 1955. — Т. 8. — Р. 1–14.*

¹⁹ *Ruff J.R. Violence in Early Modern Europe... — S. 84. Herrup C.B. The Common Peace. Participation and the Criminal Law in Seventeenth-Century England. — Cambridge University Press. — P. 193–206; Carroll S. Blood and Violence in Early Modern France... — P. 195–223.*

²⁰ *Hyams R.R. Feud in Medieval England... — P. 1–21.*

За цих умов вкрай тяжко провести межу допустимого насильства в спільноті (прийнятного для спільноти, категорично недопустимого та весь спектр між ними), адже вона далеко не завжди окреслювалася правом, а часто спиралася на поняття «справедливості». Скажімо, грабїж як насильницьке відкрите захоплення чужого майна у відповідь на заподіяні матеріальні шкоди, що з правової оцінки був нелегітимним, шляхетською спільнотою міг сприйматися як цілком «усправедливлений» акт відновлення порядку²¹. Натомість засідка на дорозі з метою збагачення кваліфікувалася як ганебний для шляхтича злочин — розбій. Тобто люди минулого легітимне часто розуміли як відкрите і, відповідне, нелегітимне — як таємне, а в рамках шляхетського етосу захоплення чужого майна під час поррахунків за честь сприймали як цілком прийнятне, натомість із метою збагачення — як ганебне і недопустиме. Історикиві при цьому буває вкрай складно зорієнтуватися щодо кваліфікації дії, яка лягла в основу скарги, адже він має справу з риторикою: скаржник намагався зобразити дії кривдника як кримінальні навіть тоді, коли супротивникові йшлося про *відновлення справедливості*, натомість змальовував своє насильство як необхідну оборону.

Тож ці всі проблеми є засадничими для сучасних дослідників конфлікту у середньовіччі та ранньомодерному часі, позаяк ідеться про серйозний перегляд домінуючої історіографічної традиції, а також про принципові зміни у роботі з джерелами. Це й підштовхнуло до укладання збірника джерел, які могли б продемонструвати специфіку конфліктної взаємодії шляхти Волині та особливості конструювання судового нарративу. Зазвичай видавці зосереджувалися на яскравих актах насильства, які демонстрували шляхетське беззаконня, нехтуючи контекстом постановня цих актів. У доборі матеріалів я зосередилася переважно на повсякденних скаргах на насильство, які, однак, демонструють певні сценарії провадження конфліктів. Джерела, що увійшли в збірник, умовно можна розділити на кілька груп за їх змістовим наповненням. А проте я воліла подавати акти в хронологічному порядку через їх багатоаспектність і належність водночас до кількох груп. У окремих випадках йшлося не про поодинокі акти, а про їх сукупність, що дозволяло простежити конфлікт як розбудовану в часі історію. Це змушувало порушувати хронологічний принцип і групувати матеріал тематично; до таких справ подаються заголовки. На зв'язок між собою тих актів, які, однак, не складають повнішу історію, вказівки містяться у примітках.

²¹ Halsall G. Violence and ociety in the early medieval west: an introductory survey // Violence and Society in the Early Medieval West. — Woodbridge: The Boydell Press, 1998. — P. 16. Автор говорить також, що історикиві буває тяжко провести межу між таким квазілегітимним грабежем і крадіжкою.

За видимими ознаками переважна більшість актів у збірнику — **досудові записи правопорушень**: різноманітні *скарги* на насильство, фізичне (побиття, напад, поранення, убивство тощо) та психологічне (образи, погрози), а також заяви про збитки. Ці записи в джерелах іменуються як «оповідання», «протестація» та, рідше, «справа» чи «жалоба». Найчастіше на означення скарги уживалася назва «оповідання», а особа, що вносила свою заяву, оповідала перед урядниками про свою кривду і скаржилася: «оповедал и обтежливие жаловал», «велико обтежливие оповедали и жаловали», «оповедал и велико обтежливие жаловал» тощо. Протестація в окремих випадках дещо відрізнялася від «оповідання», набираючи форми заяви чи повідомлення/оповіщення про порушення окремою особою чи особами громадського порядку: «оповедали и светчилися», «протестовался на его милост», «обтежливие оповедал». Проте «протестація» в більшості випадків означала скаргу, де заявник, як і в «оповіданні», «жалосне и плачливие жаловал и оповедал», «обтежливие с плачем жаловали».

Особлива увага в збірнику зосереджена на скаргах про «одповідь» — обов'язкове для почтивого шляхтича оголошення про помсту перед початком насильницьких дій, яке, втім, не лише започатковувало конфлікт, а й супроводжувало його на різних стадіях. Саме одповідь є маркером культури ворожості шляхти. Частина актів — *визнання возних* як офіційних свідків, які згідно зі своїми обов'язками оглядали вчинені правопорушення та їх наслідки. Меншою мірою представлені **судові акти** (записи судового процесу — «справа» чи «декрет») та *угоди приятельського суду* (зазвичай вони набирають форми «визнань» зацікавлених сторін перед урядниками факту угоди та прохань про запис домовленостей до судових книг). Одиначні — **записи про виконання судових вироків (екзекуції)** та **документи центральної влади** (листи та декрети короля). Тож більшість джерел, що увійшли до видання, стосуються позасудової сфери і мають на меті продемонструвати особливості провадження конфлікту, натомість функціонування судової сфери потребує окремого дослідження, відповідно, передбачає і дещо інший добір матеріалів.

За змістовим наповненням зібрані актові матеріали можна поділити на такі групи:

- 1) справи про честь, яка була основним регулятором конфліктних взаємин;
- 2) акти символічного насильства: оголошення про помсту («одповідь») та виклики на поєдинок, які могли бути складовою частиною одповіді;
- 3) акти фізичного насильства;
- 4) судова система;
- 5) приятельське полагодження стосунків.

Нижче я зупинюся докладніше на кожній з цих груп джерел, пропонуючи певні можливості їх інтерпретації, що практично знімає потребу в детальному коментуванні вміщених до збірника актів. Примітки в окремих випадках містять інформацію, що доповнює документ, тим самим уводячи його в ширший контекст. Натомість всі посилання на правові норми в джерелах або ж непрямі апеляції до них зауважені й звірені з II Литовським статутом (далі — II ЛС), який для Волинського воєводства в цей період був основним джерелом права. Інколи сторони у своїх заявах та під час провадження судового процесу посилалися на сеймові конституції, зміст яких теж подається.

*Справи про честь*²²

Місце лідера серед базових понять річпосполитського шляхетського соціуму впевнено посідає честь і похідна від неї (а інколи й синонімічна) добра слава²³. Як уже зауважувалося, в основі підтримання честі лежав механізм обміну (дія/жест, що ображав — відповідь скривдженого, яка мала не лише відновити утрату, а й завдати удару у відповідь — зворотна відповідь тощо). Тож, не відповівши на образу, можна було наразитися на сприйняття спільнотою такого індиферентного ставлення до приниження як слабкості. Відповідно, шляхтича вражали будь-які знаки неповаги, а часто він готовий був сприйняти за образу цілком нейтральні жести, боячись, що інші могли їх витлумачити саме так. Потреба у захисті своєї репутації змушувала одразу на них реагувати, тим самим створюючи конфлікт: «А иж се учтивому шляхтичу жадное змазы на себе носить и оноє терпет не годить»²⁴. До участі залучалося широке коло родичів та приятелів, які складали вагому частку символічного капіталу шляхтича²⁵.

²² Див. №№ 3, 7, 15, 18, 79, 85–87, 102, 118, 120, 143, 149, 158, 160–161, 201, 203–205, 207–209.

²³ Ширше про честь як регулятор шляхетського стилю життя див.: *Старченко Н.* Честь як регулятор шляхетського повсякдення (Волинь останньої третини XVI — початку XVII ст.) // *Український історичний журнал.* — 2012. — № 6. — С. 25–39.

²⁴ Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДАУК), ф. 25, оп. 1, спр. 39, арк. 141 зв.

²⁵ Під символічним капіталом розуміється позиція особи в межах своєї групи і ширше — спільноти, що трималася на володінні престижними в соціальному плані благами і цінностями. Важливою її складовою виступала репутація, що передбачала визнання і довіру з боку інших, тобто йшлося про досить нестабільний владний ресурс, який потребував постійного підкріплення, завоювання і відстоювання. Символічний капітал був продуктом включення особи в широке коло різноманітних зв'язків, кредитом в широкому значенні цього слова, авансом чи позикою, «які лише віра всієї групи може надати особі, що представила їй матеріально-символічні гарантії». Див.: *Бурдые П.* Практический смысл. — М.–СПб., 2001. — С. 205, 219–237.

Звернімо увагу, як цю тезу проілюстрував слуга Марка Жоравницького Станіслав Капуста-Гожовський у конфлікті з Семеном Русиновичем-Берестецьким: він, назвавши свого супротивника «нешляхтичем» та вхопившись за шаблю, указав на свою вишченість над ним. Мірилом «лепшості» для нападника була більша кількість приятелів, готових виступити на його боці: «Нешляхетство мні задаваль, меничися быть лепшим для того, же, деи, “я маю с ким, а ты ни маешь”»²⁶.

Найприкрішим для шляхтича було підваження («примовка о шляхетство», «нагана шляхетства») його статусу належності до шляхетського стану за правом крові²⁷, тобто народження від шляхетних батьків, що зринало зазвичай у конфліктній ситуації: «наганял ми на вчтивость мою и менил мя быт, якобых я не был учтивым шляхтичом»²⁸. Відновлення доброго імені звинуваченого у нешляхетстві передбачало правову процедуру «виведення шляхетства», де по два кривні родичі з боку батька і матері у суді під присягою мали засвідчити «правильність» походження оскарженого (II ЛС, розд. 3, арт. 16). Однак, як засвідчують дві справи, вміщені у збірнику (№№ 79 і 120), незрідка «очищення» від звинувачень проходило за спрощеним сценарієм, де представники волинської шляхти лише підтверджували своє знайомство з оскарженим та членами його родини. Це вказувало на поширеність звинувачення у нешляхетстві як звичайної лайки, яка для добре осілих і знаних на Волині осіб не передбачала виведення шляхетства, а провокувала до зворотних звинувачень уже кривдника у невластивій для шляхтича поведінці. Так Іван Перекальський скаржився на Марка Хрінницького, який всюди, де захоче, при великій кількості людей одповіді чинить, «словы непристоинными а праве баръзо суровыми, уроженью шляхецкому доткливими, лъжачи и соромотечи»²⁹. Натомість така образа, спрямована на шляхтича-слугу, зазвичай мала на меті уразити його пана, адже шляхетні слуги значною мірою «робили» йому честь. Звернімо увагу на образливу репліку, звернену до Льва Лясоти, слуги кн. Богуша Корецького, яка, однак, влучала в самого князя: «Напольнивъшися воли своее, словы неучътивыми на его милость князя Корецкого, пана моего, мовил: “Такъ самъ, дей, княз Корецкий лотръ, и слугъ в себе лотровъ и злодеев ховает”. На том кривду его милости пану нашому чинит и намъ, слугамъ его милости»³⁰.

²⁶ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 924 зв.–925.

²⁷ Про генезу ідеї «зацної крові лицарської» як підстави шляхетства див.: *Baczewski S. Szlachectwo. Studium z dziejów idei w piśmiennictwie polskim. Druga połowa XVI wieku — XVII wiek.* — Lublin, 2009.

²⁸ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 706 зв.

²⁹ Там само, спр. 163, арк. 362 зв.–363 зв.

³⁰ Там само, спр. 11, арк. 66 зв.

Не відповідісти на звинувачення в нешляхетстві означало носити пляму на своїй честі, на чому й наголошує Олехно Пилецький, доводячи двома приятелями факт свого доброго народження: «Не хотячи я в том быти так дольго, абых в людей учтивых за такового розумян не был» (див. спрву № 79). А Габріель Дульський, заявляючи про напад Криштофа Конецького, оповідає, що кривдник завдав йому рани «непристойне, не так, яко на учтвого шляхтича пристояло», однак, що гірше, нищить його самого, звинувачуючи перед сторонніми людьми у нешляхетстві: «Мене на учтвости моей шляхетской забиваеть, счиплеть, на шляхетство мое ся торгаеть» (див. справу № 120).

Чесць зобов'язувала шляхтича до певного, нормативного способу поведінки³¹. Обвинувачення у негідній поведінці маркувало його як особу, «на поштивості убитій» чи «на поштивості згвалцоній»³², і тим самим зобов'язувало до очищення від закидів перед спільнотою, «абыхъ напрод Богу, а потомъ всимъ людемъ учтивымъ былъ правъ»³³. Зазвичай у таких випадках шляхтич вносив до канцелярії зворотну скаргу на обвинувача як особу, що своїм фальшивим оскарженням паплюжить честь і добру славу контрагента, і таким чином ставить під удар честь скаржника. Такий реверс свідчить про нестабільні позиції «кривдника-жертви» у шляхетському середовищі. Переважна частина справ цієї групи — саме заяви оскаржених у відповідь на обвинувачення. З одного боку, вони містять закиди в переступах, що мали ображати шляхетську честь, а з другого — стратегії, до яких вдавалися оскаржені задля очищення від звинувачень. Такі заяви-протестації засвідчували перед спільнотою, що заявник сприйняв спрямоване проти нього оскарження як образу для честі та готовий до її захисту, водночас він завдавав своєю протестацією образу для честі супротивника як неправдивої особи. Отож серед звинувачень такого характеру — розкопування уночі ставу (№ 3), побиття та ув'язнення служебника (№ 7), уживання незвичних слів, що ображали честь супротивника (№ 15), затримання платні служебнику та погрози заподіяти йому шкоду (№ 161), розбій (№ 143), звинувачення в заподіянні шкод (№ 118), побиття без попередження про наміри (№ 158), наїзди, грабунки та спалення двору (№ 203), вбивство (№ 85–87). Як бачимо, діапазон пере-

³¹ Звернімо увагу, зокрема, на справу луцьких міщан зі шляхтичем Лукашем Лапою, слугою Станіслава Граєвського, який був звинувачений в розбої («вина розбойная»); уповноважений оскарженого заявив, що той є поштивим шляхтичем, а «яко поштивий шляхтич в томъ не есть винен» (Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 259 зв.–261 зв.). Див. також: «згордивши всимъ тымъ, што шляхтичу цнотливому приналежить заховать» (Там само, спр. 55, арк. 666 зв.). Про лицарський етос як підставу шляхетської ідентичності див.: *Baczewski S. Szlachectwo...*

³² ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 9, арк. 223 зв.

³³ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 835 зв.–836.

ступів, звинувачення в яких могли сприйматися як образа, найширший — від лайок до вбивства. Дразливість щодо деталей свідчила не стільки про емоційну вразливість шляхти³⁴, скільки про особливо пильну увагу до питань честі. Адже не лише ображений, а передусім спільнота могла оцінити на позір незначущу дію як уразу для «поштивості». Тож відповіддю на звинувачення були скарги-протестації, що вводили конфлікт в публічний простір, а також подальші дії, які окреслювалися широким поняттям помсти. Так Дем'ян Гулевич, оскаржений владикою Мелетієм Хребтовичем-Богуринським у розбійному нападі на нього і його слуг, акцентуючи увагу на давності і заслугах свого роду і, відповідно, вищій щодо владики позиції за рахунок більшої «почтивості», обіцяє за образу відплатити як правом, так і рицарським звичаєм, тобто помстою (№ 143). Така помста набувала найрізноманітніших форм, однак мета завжди одна — завдати ганьби/шкоди у відповідь і тим самим відновити порушену рівновагу.

В іграх честі, де залучалися найрізноманітніші ресурси — слуги, піддані, майно, найменшою мірою йшлося про самоповагу, головним тримачем ресурсу честі та доброї слави шляхтича виступала шляхетська спільнота. Для неї розігрувалися спектаклі в публічних місцях, до неї апелювали в разі відчуття загрози для поштивості, її активно залучали до участі, вона ж замирювала і кожному віддавала відповідно до його «справедливості». До збірника вміщений акт, який демонструє процес відновлення честі за участю спільноти — завершення конфлікту Дмитра Яловицького з Михайлом Мишкою-Варковським. Яловицький, оскаржений у нанесенні словесної образи Михайлові Мишці-Варковському, публічно відмовився від своїх слів, заявивши про небажання ображати. Мишка, чия добра слава була відновлена через публічне упокорення супротивника, на знак примирення увільнив свого кривдника від призначеної за трибунальським декретом присяги, якою той мав підтвердити відсутність злих намірів. Присяга ж як найпоширеніший спосіб судового доведення вважалася небажаною для християнина, тим більше, що в цьому разі Яловицький клятвою мав засвідчити досить сумнівне твердження. На завершення суд констатував, що всі ці дії не мусять шкодити честі обох сторін: «То ничего учтивому *обоим стороны* шкодит не мает» (див. справу № 201).

За таких умов створювалося широке поле для маніпуляцій суспільною думкою через ославлення супротивника. Однак у цих випадках потрібно було уявляти свій капітал честі і, відповідно, соціально визнану вагу супротивника. До збірника вміщено дві такі справи (№ 18 і № 102).

³⁴ Уайт С.Д. Гнев и политика...

У першій на зібранні шляхти Володимирського повіту 1574 р. брацлавський каштелян Василь Загоровський спробував знеславити земського суддю Богдана Костюшковича-Хоболтовського через звинувачення в обмані: за чутками, які нібито дійшли до каштеляна, він не повернув гроші двом особам. Суддя завдав образи у відповідь: «Хто, дей, на мене то мовит, теде лжет яко пес, бо, дей, то никгда не было». Шляхта, схоже, не підтримала Загоровського, всупереч його сподіванням, тож він зі своїми помічниками пішов із замку геть. Схоже, що символічний капітал обраного володимирською шляхтою на уряд земського судді Костюшковича-Хоболтовського виявився якщо не більшим, то принаймні не меншим від капіталу представника панського роду, пов'язаного родинними стосунками з кількома князівськими родами, сенатора Василя Загоровського. Маніфестант покинув зібрання звинуваченим у брехні з використанням досить образливої формули. Звичайно, за цим епізодом приховувався конфлікт інтересів, однак показово, що механізм дискредитації і її мотивація розгортається власне через апеляцію до визнаних цінностей, виявляючи їх значущість для колективу.

Друга справа ще виразніше демонструє незбіги між очікуваннями скаржника і його реальним символічним капіталом. Так Ісак Дьоготь прийшов у дім до Якуба Крушинського, де на гостині перебували приятелі господаря, і поскаржився «досить ущипливими словами» на Михайла Загоровського про грабіж коней на дорозі, що шкодило добрій славі шляхтича. Крушинський з приятелями, гамуючи скаржника від уживання образ, послав до Загоровського листа для з'ясування обставин конфлікту. Той же делегував своїх слуг, які представили справу інакше: вони твердили, що коні були захоплені не на дорозі, а на власному ґрунті Загоровського, а це принципово міняло суть справи (тобто потенційно тварини могли завдати шкоди власності Загоровського, який мав право їх затримати у себе до з'ясування стосунків із Дьогтем та відшкодування втрат). Дізнавшись про нові обставини, Крушинський з приятелями «словами згромили» Дьогтя за те, що він безневинно намагався ославити Загоровського перед іншими. Якуб Крушинський представив цю історію в своєму листі до суду після того, як Ісак Дьоготь офіційно розпочав проти Загоровського судову справу та присягнув на доведення своїх кривд. Крушинський наголошував на підступності Дьогтя, який і коней отримав, і тяжко розкався перед Крушинським і його приятелями за свої слова на адресу Загоровського, а проте від звинувачень не відмовився (див. № 102). Справедливості ради слід зауважити, що справу у суді, зокрема і в Люблінському трибуналі, виграв саме Дьоготь, попри менший соціальний капітал у шляхетській спільноті.

А скарга Антона Заболоцького на кн. Юрія Чорторийського про затримання платні за службу і погрози заподіяти шкоду спровокувала

публічну заяву князівських слуг, в якій вони звинуватили самого скаржника у брехні та наголосили на його поганій репутації. На противагу Заболоцьому підкреслювалися характеристики кн. Чорторийського як доброго пана (№ 160–161).

Як бачимо, честь була вразливим капіталом, який далеко не завжди залежав від багатства і/чи офіційно визнаного суспільного становища. На нього могли вплинути й особи з істотно нижчою позицією в спільноті.

Власне, розмова про честь не вичерпується справами з цієї групи, адже вона лежала в осерді чи не кожного конфлікту. Наведені мною акти радше розпочинають розмову про неї. Зокрема, до поняття «почтивості» входила необхідність для шляхтича провадити конфлікт за ustalеними правилами. Серед них — обов'язкове попередження про готовність розпочати насильницькі дії проти супротивника (*одповідь*). Справи про *одповідь* та інші види символічного насильства входять до наступної групи.

Символічне насильство

Чи не головними правилами поррахунків у озброєній спільноті були заміщення головного об'єкта агресії другорядними, менш вартісними — слугами і підданими, а також уживання заміщувальних засобів, якими були публічні демонстрації ворожості. Такі дії можна охарактеризувати як «захисні клапани», що вивільняли почуття агресії та знімали напругу.

Доброю ілюстрацією може бути скарга Аврама Богушевича Пузовського на свого брата Івана Пузовського, який уночі *найшов* на його дім, вибив двері, увірвався до середини, вимахував шаблею, погрожував господареві і ображав. Закінчилася ця ескапада на диво мирно — нападник заявив, що, хоч і мав намір убити Івана, однак його гнів минувся; водночас він оголосив про рішучість досягти свого у майбутньому, тож брат мав стерегтися (див. справу № 63).

Погрози та образи зазвичай чинилися в публічних місцях у присутності значної кількості глядачів, а, як відомо, такий спосіб досить ефективно знімає напруження. Серед вміщених актів — демонстрації ворожості на ринку, в замку, суді, на шляхетських зібраннях, винятком не ставав навіть храм (див. № 14, 23). Присутні при цьому особи були не лише статистами, а й мали свої вкрай важливі функції — в потрібну мить втрутитися і загамувати ворогуючі сторони, не допустити виходу агресії за прийнятні межі. Тому в багатьох скаргах натрапляємо на шаблонну формулу в описі поведінки свідків: «ледь мя/его погамовали». Часто саме ті, кого ініціатор брав у помічники для розправи над супротивником, ставали рятівниками жертви (див. № 194).

Тож вербальна агресія у стосунку до супротивника, що може бути сприйнята дослідником за реальну, тим часом часто була лише способом психологічного тиску на нього. Такий перебіг конфлікту, де рушниця у

нападників не стріляли або ж кулі не влучали, де піший шляхтич утікав від наговпу вершників, де самотній і часто беззбройній жертві вдавалося порятуватися посеред до зубів озброєних і сповнених рішучості вбити ворогів, цілком типовий для скарг. Свій порятунок скаржники зазвичай пояснювали Божим заступництвом (див. № 63). Найочевидніше характер демонстрацій виходить на яв у епізодах із вогнепальною, неліцарською зброєю. Дивовижним чином вона масово не спрацьовувала у низці епізодів. Так, Богуш Липленський оповідав про напад на нього під час ярмарку в Горохові синів свого недоброзичливця Івана Холоневського, які хотіли його застрелити, однак у нападників відмовили рушниці (див. № 92).

Майнові суперечки та шкода, вчинена під час ворожих дій, сприймалися зазвичай як образа для честі, що засвідчують зокрема погрози помститися не лише ворогові, а й його майну/господарству. Поширеним способом помсти було: витоптати врожай, порушити межу між маєтками, обтрусити «грушку» чи захопити/понижити найрізноманітніші майнові об'єкти. Так, Матис Комнацький скаржився на Івана Волинця і його синів про вчинені шкоди, зокрема, «двое гусей з дому взяли и пограбили, не с potrzeby, ани с припадку, толко *мни на прикрост*» (див. № 191). Такі дії можна було б потрактувати як злочин проти майна, однак шляхетською спільнотою вони зазвичай сприймалися в категоріях образи для честі власника. А позваний до суду кн. Януш Чорторийський з приводу збитків, завданих його підданими — підданам Миколая Монвида-Дорогостайського, не вдаючись до судового розгляду, не лише відшкодував їх, а й зобов'язався при нагоді перепросити Дорогостайського за нанесену таким чином образу (див. № 64).

Однак чи не найприкметнішою ознакою шляхетського способу з'ясування стосунків, що маркувалася як лицарська, було символічне оголошення про помсту — *одповідь*, яку уважали обов'язковим для почитивого шляхтича. До неї вдавалися перед початком застосування сили, а часто й замість фізичного насильства. Таке оприявнення ворожості, переведення внутрішніх емоцій та спонук у публічний простір, певним чином легітимізувало її в очах спільноти, яка уважала відкритість намірів і дій обов'язковою для людини честі. Тож найбільша кількість справ, уміщених до збірника, стосується саме цього елементу ворожості.

«*Одповідь*»³⁵. Оголошення про помсту відбувалося за певними правилами. Воно мало чинитися в публічних місцях, зазвичай в присутності

³⁵ Див. справи про «одповідь»: №№ 10, 16, 17, 19, 35, 37, 38 (у церкві), 39, 44, 48, 53–55, 70, 75, 77, 90, 91, 92, 96, 105, 112, 113, 117, 131–134, 138–140, 142, 150, 151, 157, 160, 171, 173, 175, 182, 192, 193, 200, 206, 210, 211, 214–215, 231, 237–241. Детальніше про погрози мститися див.: *Starzenko N. Zapowiedź zemsty na Wołyniu w 2 połowie — na początku XVI wieku // Barok. Historia — Literatura — Sztuka. Półrocznik XVIII/1 (35).* — Warszawa, 2011. — S. 283–312.

особи, якій оголошували відповідь. Хоч непоодинокими були й заочні заяви про помсту перед різними особами, які активно втягувалися у з'ясування стосунків, вислуховували погрози та передавали їх тим, на кого вони спрямовувалися (див. № 159). Тісне переплетення членів шляхетської спільноти, неможливість чіткого розмежування на «своїх» і «чужих», сприяла поширенню інформації про ворожі наміри сторін. Свідченням цього може бути й скарга Габрієля Войтковського на Криштофа Лабунського про погрози позбавити життя, в якій він оповідає, що дізнався про наміри свого недоброзичливця від приятеля Криштофа Людвиловського, який попередньо гостював у Лабунського і чув там відповідні розмови (див. № 145).

Інкони чинити відповіді делегували слуг (№ 184) чи приятелів. Цілком імовірно, що *відповідь* через осіб нижчого статусу мала образливі конотації. Непрямо про це може свідчити один із актів довготривалого конфлікту між кн. Олександром Пронським, стольником Великого князівства Литовського і майбутнім луцьким старостою, та Лащами-Стримилецькими, а саме — вручення *цидули відповідної* Лащам від Пронського через возного Станіслава Коломийського і *формально* — від імені не Пронського, а самого возного. У скарзі, що досить беземоційно передавала перебіг справи, міститься фрагмент, який підтверджує розуміння учасниками внутрішнього сенсу такої підміни. Лащі звернулися до возного з питанням, чи він сам і є та особа, яка оголошує їм про помсту, бо так це виглядало, а возний твердив, що виступає лише посередником кн. Олександра Пронського (див. № 47).

Втім, маємо рідкісний варіант *відповіді*, оголошеної кн. Михайлом Чорторійським дрібному шляхтичеві Роману Ставецькому за образу його слуги Мешковського. Очевидна нерівність суспільних позицій контрагентів мусила би плямувати честь князя, водночас підносячи Ставецького до його рівня. З іншого боку, образа слуги як такого, що «носить на собі особу паньську»³⁶, могла сприйматися як знеславлення самого пана. Тож князь мав на це відреагувати, водночас діючи в рамках тогочасних уявлень про доброго пана, що мусить захищати свого слугу (див. № 2).

Під час *відповіді* досить часто як свідок фігурує возний (див. № 225, 178). Він з'являвся і тоді, коли сторона, якій погрожували, хотіла упевнитися, чи справді супротивник має серйозні наміри мститися, а чи погрози були ситуативними, спровоковані гнівом, і на цьому ворожість вичерпана (тобто йшлося про ритуал, а чи про тривіальну лайку). Зазвичай така перевірка була необхідною, коли погрози функціонували як чутки чи передавалися через приятелів (№ 24, 28, № 139). Тож возного використовували обидві сторони для засвідчення усіх подробиць конф-

³⁶ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 342.

ліктних взаємин, водночас його супроводжували не лише обов'язкові свідки «люди добрі», а часто і приятелі скривдженого.

Традиційно в *одповіді* звучали обіцянки позбавити супротивника здоров'я і життя: застрелити, повісити, втопити, розрубати на шматки, повідрубувати кінцівки, здерти шкіру. Власне, йшлося переважно про ті способи убивства, які за правовими приписами каралися особливо строго, а також загрожували виконавцеві позбавленням честі. Попри маркування у правовому полі багатьох із учинків, що звучали в *одповідях*, як ганебних, шляхта активно нахвалялася втілити їх у життя, підкреслюючи тим самим свою безкарність. Всі ці погрози засвідчували, що йдеться про помсту, яка знімала будь-які табу в застосуванні сили щодо супротивника. Сталим компонентом *одповідей* виступають обіцянки заподіяти кривди слугам і підданам супротивника, а також пошкодити чи відібрати його майно (див. № 200). Саме цей вид погроз активно втілювали в життя; він був звичайною провокацією упродовж конфлікту. Під час оголошення *одповіді* активно практикувалося словесне зганьблення особи, зазвичай в усному варіанті, вільнішому від правил. Водночас удавалися до низки образливих дій (усталених і ситуативних): супротивникові виривали бороду чи волосся, зривали головний убір, били «нелицарськими» предметами, «кивали» на нього пальцем тощо.

Сприйняття шляхетською спільнотою *одповіді* як обов'язкового елементу конфліктних комунікацій конфронтувало з трактуванням її в праві як такої, що вносить напруження в стосунки поміж членами спільнот і порушує найбільшу цінність — «покой посполитий». Втім, правові приписи II ЛС не стільки спрямовувалися на заборону *одповіді* як такої (практично відсутня кара за сам факт її оголошення), скільки намагалися не допустити помсти («абы тот, против кого одповедь учинил, в покою был»): за «одповідника» мали поручитися поchtиві шляхтичі в тому, що він не реалізує свої погрози, не вдасться до насильства, а в разі порушення домовленостей на порушника накладалися штрафні санкції — *зарука*³⁷. Адже у житті шляхетської спільноти публічно висловлені погрози на адресу супротивника виконували важливі функції. Значення погроз як соціально санкціонованого акту засвідчує і параграф конституції варшавського коронаційного сейму 1588 р. «О одповеді» (“O odpowiedzi”)³⁸, чинний для всієї шляхти Речі Посполитої³⁹. Сеймові постанови

³⁷ Див. правові норми, що регулювали відповідь: II ЛС, розд. 1, арт. 22; розд. 11, арт. 11, розд. 1, арт. 21.

³⁸ Volumina constitutionum. — Т. II (1550–1609). — Vol. 2 (1587–1609). — Warszawa, 2008. — S. 66.

³⁹ Pawiński A. «Odpowiedź» według obyczaju rycerskiego w prawie polskiem // Ate-neum, 1896. — IV. — S. 389–401; Baruch M. Z powodu artykułu Pawińskiego o

були відповідями на реальні життєві виклики, а не відображенням ідеальних уявлень законодавців, як це було з окремими приписами Статутів. Тож із метою забезпечити шляхетські спільноти від приватних розправ вводилися правила оголошення *одповіді*: 1) вона допускалася як варіант захисту для честі шляхтича, звинуваченого в кримінальному правопорушенні; 2) обов'язковою в цьому разі була рівність осіб; 3) обвинувачений мав послати письмову *одповідь* скаржнику через возного і двох шляхтичів-свідків, а потому особисто подати її для запису до актових книг; 4) після цього оголошувався мораторій на насильство між сторонами упродовж шести тижнів; 5) порушення приписів оскарженим означало, що *одповідь* втрачає свій легітимний характер акту, з допомогою якого можна боронити честь; 6) за порушення приписів вводилися штрафні санкції, однак особа, що скаржилася, мала довести свої слова присягою.

Таким чином, конституцією 1588 р. *одповідь* як позасудовий елемент провадження конфлікту вводився у правове поле — оскаржений міг послати «цедулу одповедную», уживши в ній певних традиційних елементів згн'яблення щодо кривдника, і тим самим вирівняти позиції. У той же час оприявнення ворожості за допомогою *одповіді* змушувало спільноту до спроб замирити супротивників. Саме для цього вводився конституцією й шеститижневий мораторій на застосування фізичної сили.

Однак більшість *одповідей* суттєво відбігала від цих правил, адже вона була не лише варіантом захисту честі від неправдивих звинувачень, як це окреслювалося конституцією, а й, скажімо, способом застрахати супротивника і запобігти його скарзі до суду. Так, Іван Бурий скаржився на Валентія Понятовського, урядника Миколая Кишки, який попередньо образив його і дружину, а коли Бурий розпочав з цього приводу судову справу, той вчинив йому в різних місцях «одповедь» (див. № 44). Водночас публічні погрози виступали засобом для розрядки: «Одповед на протестуючого учинивъши, зъ дому протестуючого зъ *трыумьфомъ* до домовъ своихъ одышли»⁴⁰ (підкреслене мною — *Н.С.*). Випадкова зустріч із ворогом у публічних місцях теж могла спровокувати погрози, які не конче доходили до серйозніших шкод для супротивника.

Трапляються й випадки фальшивих скарг про *одповіді*, внесених до актових книг. Такий псевдопостраждалий просив суд накласти на особу,

„Odpowiedzi” // Ateneum. — 1897. — I. — S. 553–556; *Dąbkowski P.* Jeszcze o odpowiedzi w prawie polskiem. — Lwów, 1899; *Łoziński W.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII w. / Wyd. V. — Kraków, 1957. — Т. I. — S. 46–52; *Зазуляк Ю.* Погрози та вияви емоцій у шляхетських конфліктах у Руському воеводстві XV ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. — Київ, 2008. — Вип. 8. — С. 239–254.

⁴⁰ ЦДІАУК, ф. 11, оп. 1, спр. 10, арк. 272–272 зв.

що нібито погрожувала мстити, судову заруку. Цей акт міг бути спробою стримати супротивника від насильницьких актів, якщо попередньо йому була вчинена шкода. А водночас такі дії могли розв'язувати руки самому скаржникові, адже свої ворожі акти він міг подати як оборону. Адже оголошення про помсту означало, що супротивник попереджений і має стерегтися, а особа, що вчинила *одповідь*, отримувала таким чином «право» на застосування сили. Так, Політан Чеконський жалівся на Миколая Муриновича, який безпідставно звинуватив його в оголошенні про помсту, поскаржився в гроді на погрози та взяв звідтіля заручні листи, «себе охороняючи». Ба більше, перед багатьма відомими на Волині людьми оповідав про свої надумані кривди від Чеконського, які нібито глибоко його ображають. Натомість сам Муринович із приятелями, підступом і непристойно, без *одповіді*, уночі, як не годилося діяти шляхтичеві, під'їздить під дім Чеконського та чинить шкоди (див. № 194–195).

Утім, скарга Політана Чеконського теж могла не цілком відповідати реальній ситуації, адже ворожість поміж контрагентами розпочалася не від моменту скарги Муриновича про *одповідь*, як її хотів представити Чеконський. Вона мала довшу історію, що засвідчує, скажімо, існування заруки в 5 тис. золотих, отриманої Чеконським раніше задля захисту від супротивника свого здоров'я і життя, про яку він обмовився у своїй заяві. Тож скарга на сфальсифіковані Муриновичем погрози теж могла бути нічим іншим, як актом зганьблення, — поміж іншими ворожими діями. Адже звинувачення у фальшу, як пам'ятаємо, вважалося ганебним для поштового шляхтича. Для нас же в цій історії важливий той факт, що шляхта надавала *одповідям* неабиякої ваги і небезпідставно — вона могла звільнити особу, якій погрожували, від відповідальності за її подальші дії стосовно кривдника, а чи пом'якшити відповідальність. Так кн. Олександр Пронський, оголошуючи про готовність мститися Лащам-Стримилецьким, зауважує, що не відповідальний за вчинені їм шкоди, адже вони мали бути обачними після його *одповіді* — публічної, в присутності багатьох відомих осіб. Відповідно, його супротивники не мали підстав скаржитися, що не знали про наміри Пронського помститися (див. № 58). Справедливості ради слід сказати, що в судовій практиці оскаржені в насильстві не виправдовувалися таким чином, як це представляв князь. Тож *одповідь*, найочевидніше, оголошувалася задля легітимації насильницьких дій в очах спільноти. Вона була захисним бар'єром не перед правом, а перед утратою обличчя в думці загалу.

Із ухваленням конституції «Про одповіді» починають з'являтися, хоч і нечасто, судові процеси, де оскаржувався саме цей акт (див. процес, ініційований скаргою Василя Жабокрицького на Андрія Рогозенського, № 215), — та, відповідно, вироки у справах про *одповіді*. Так за трибунальським декретом «о одповедь и розные похвалки, правомъ пос-

политымъ заказаные, на маетность и здорове», вчинені Марціном Насиловським Геліяшу Сулятицькому, винуватець мав сидіти на дні вежі, а потім його мали взяти на поруку добре відомі на Волині особи, осілі шляхтичі, щоб скривджений Сулятицький «безпечень здорovia и маетности былъ»⁴¹.

Поширений тип усної *одповіді* поєднувався зі значно рідше уживаною письмовою формою — *цидулою одповідною*⁴². До збірника, поруч зі скаргами на *одповіді*, включено й кілька письмових оголошень про помсту, які вносилися до канцелярії переважно отримувачами таких листів. Однак траплялося, що про *одповідь* у гроді сповіщав і *одповідник* (див. № 72). Варто зауважити, що кількість письмових *одповідей* у 90-і рр. значно зростає, однак їх неспівмірно менше від широко розповсюдженого усного варіанту. Зміст листів *одповідних* та їх сталих елементів дуже подібний на всій території Речі Посполитої, тож можна говорити про існування певного зразка і формульних зворотів. На початку *цидули*, після звернення до адресата, автор зазвичай вказував причину, що спонукала його вдатися до погроз — тяжка і безпідставна образа, відплатою за яку могла бути лише помста. Цікава історія постає з *цидули*, яку Станіслав Стадницький адресував Василю Борзобогатому-Красенському, а також особисто подав для фіксації до гроду. Формальним приводом до конфлікту послужила суперечка за коня, якого слуга скаржника попередньо сторгував для свого господаря, а Василь Красенський, знаючи про це, його перекупив. Стадницький спробував відновити рівновагу в стосунках, попросивши Красенського (при зустрічі та надіславши йому листа) відступитися від коня. У тексті *цидули* ображений Стадницький підкреслював: йому не стільки потрібен той кінь, адже він має на чому їздити, скільки важливо знати, чи справді Василь своїм учинком хотів його образити. У підсумку Стадницький констатує, що розцінює жест Красенського як уразу для честі, заподіяну без будь-якої причини з його боку (див. № 36).

Звернімо увагу також на елемент безперечно семіотичного характеру, присутній в кількох *цидулах* — погрозу змусити супротивника проковтнути листа чи попередні словесні образи. Він аналогічний до випадків, де возного примушували їсти позов чи намагалися вкинути його

⁴¹ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 365–366.

⁴² Письмові одповіді та виклики на поєдинок, які зазвичай поєднувалися, див. справи №№ 2, 16, 21, 36, 45, 58, 72, 94, 106, 146, 168, 213, 229, 230. Згадки про письмові одповіді зустрічаються у справах №№ 16, 20, 59–60, 70, 91, 140, 144, 177–178.

возному за пазуху як заміщувальну до поїдання дію. Цей жест означав ритуальне знищення слідів попередньої образи, позбавлення їх сили⁴³.

Інколи вказувалося, що причиною *одповіді* стали образи, завдані не безпосередньо *одповіднику*, а його родичам або приятелям, що засвідчує існування дуже тісних зв'язків між членами спільноти. Так, Василь Яковицький зі своїми шваграми-*забужанами* прислали *цидулу* до Богдана Костюшковича-Хоболтовського і його пасинка Давида Яковицького, в якій обіцяли помститися їм за кривди свого зятя Василя Яковицького і його дружини (а їхньої сестри) за наїзди, стрілянину по дому, гонитву за слугами, образи тощо (див. № 16). Відповідно помста охоплювала не лише безпосередніх супротивників, а й їхніх родичів та нащадків.

Невід'ємним елементом *цидул* було попередження про необхідність стерегтися помсти в будь-яких місцях, зокрема, таких, де використання зброї заборонялося правом і звичаєм, а також у будь-якому стані (сплячому, беззбройному тощо), тобто йшлося про війну без правил. Зазвичай також *цидули* містили посилення на Бога, який мав бути заступником для несправедливо скривдженого і месником для його ворогів. Такі згадки вказували на Божественне втручання в людські вчинки і тим самим легітимізували жорстокість щодо ворога. Власне, цей елемент підводить нас впритул до розуміння *одповіді* як варіанту поєдинку між супротивниками, Божого суду в захисті своєї честі (див. № 213, 230, 244).

Попри поєдинок як суто чоловічий спосіб поррахунків, де жінка могла бути лише ставкою у грі за честь, *одповідь*, хоч і вкрай рідко, спрямовувалася безпосередньо до неї. Так, маємо приклад письмової *цидули*, надісланої Олександром Калусовським до Настасі Гулевичівни, дружини Івана Калусовського. Лист, утім, приніс для фіксації в актові книги брат Настасі Дем'ян Гулевич, визнавши себе головним адресатом ворожості. А однак зміст листа вказує саме на жінку як суб'єкт *одповіді*, чії дії спонукали Олександра Калусовського мститися не лише їй самій, а й її *цнотливому* чоловіку, а також всьому їхньому потомству. Тож поява Гулевича в гроді викликана, скоріше, звичаєм — ставати на захист представниць «слабкої» статі своєї родини, адже їхня кривда сприймалася як образа честі шляхетського «дому», тобто батьківського роду, а не лише чоловіка (див. № 145–146). Жінка, як і слуги, були частиною символічного тіла шляхтича, і саме на нього спрямовувалися атаки недоброчиливців у змаганні за честь.

Жінка могла бути призвідницею та ініціаторкою конфліктної багатоактівки. Прикладом може бути напруження у стосунках поміж Станіславом Молинським та Дем'яном Мокренським, чії дружини — Марина з

⁴³ *Mrukówna J.* O zmuszaniu woźnego do połykania pozwu // *Czasopismo Prawno-Historyczne.* — 1970. — Т. XXII. — З. 2. — S. 159–168.

Яковицьких, удова по кн. Стефану Ружинському, та княжна Василиса з Ружинських — були власницями маєтку Роговичі, за який, схоже, і тривала суперечка. Історія сповнена багатьма сценами насильства, які часто провокувала дружина Молинського Марина (№ 62, 77, 90, 105).

До збірника увійшов і рідкісний акт — оголошення *одповіді* через цедулу Настасею Василівною з Гостських, удовою по смерті чоловіка Івана Лосятинського, сусідові по маєтку Михайлові Сербину-Кобецькому (№ 70).

Окрім актів оголошення про помсту, до збірника включено й досить рідкісне *знесення одповіді*, себто визнання осіб, що попередньо погрожували, про припинення ворожості, а чи заява ворогуючих сторін про мирне урегулювання конфлікту. Таке полагодження задавнених суперечок між Михайлом Колчинським і Юрієм Підгороденським було засвідчене письмовим зобов'язанням надалі жити в мирі і *одповідей* не чинити; *одповідь* при цьому постає не окремим разовим актом, а як процес, що супроводжувався багаторазовими оголошеннями про помсту (див. № 241).

Зафіксований і випадок, коли умовами приятельського погодження додатково передбачена була листовна відмова від попередньо оголошеної *одповіді*, теж даної через цидулу (див. № 59). Практикували й усні відмови від *одповіді*, зазвичай у присутності возного і шляхти. Так возний Ян Валецький визнав, що їздив на прохання Григорія Гулевича до Михайла Сербина-Кобецького з приводу *одповіді*, виголошеної Гулевичеві Себастьяном Прибікою, слугою Сербина. Григорія цікавило, чи стояли за погрозами поважніші наміри — втілити їх у життя, а чи вони були ситуативними. У відповідь Михайло заявив, що його слуга «отповедей и пофалокъ жадных» не чинив, а якщо й чинив, то виконувати їх не буде, ствердивши обіцянку «шлюбом», тобто шляхетським словом (можливо, з додатковими ритуальними жестами чи словами)⁴⁴.

Між погрозами мститися і їхнім втіленням зазвичай існував певний інтервал. Таке затягування змушувало супротивника перебувати в стані очікування, переживати страх перед можливим нападом («маючи от нихъ таковыя отповеди и пофалки, в дому своемъ мешкати и по дорогахъ безпечно ездити не смею»⁴⁵) та мобілізувати різноманітні ресурси задля відсічі: «слуг и бронею розных, также и коней над потребу ховат, до кошту и шкод немалых прыйти» (див. № 192) чи запрошуючи приятелів у очікуванні нападу, які могли б засвідчити його перебіг (див. № 74).

Водночас інтервал між оголошенням про помсту і ворожими діями сторін може бути маркером для *одповіді* як ритуального жесту, на відміну

⁴⁴ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 187 зв.–188.

⁴⁵ Там само, спр. 13, арк. 315–315 зв.

від погроз — психологічного насильства, що поєднувалися з одночасними фізичними діями. Відмова від застосування сили у відповідь на оголошення про помсту, що могло перетворити ритуал у тривіальну бійку чи сварку, давала додаткові моральні бонуси скривдженому в очах спільноти, дозволяла йому апелювати до високих християнських зразків — терпіння, прощення, милосердя. Так, швагри Василя Шолухи-Яковицького у цедулі «одповедной», спрямованій до Богдана Костюшковича-Хоболтовського і пасинка його Давида Яковицького, наголошують на своїй статечності та повазі до права і законів гостинності, що не дозволили їм відповісти одразу на погрози (див. № 16). Інтервал був потрібен і для мобілізації ресурсів, скажімо, рекрутування приятелів. Часто особа, якій погрожували, подавала скаргу до гроду як попередження супротивника про готовність вдатися до суду. Однак з відповіддю не варто було баритися, інакше це могли витлумачити як слабкість або визнання вини: «кривды нашей на себе длукго не ношонць, хцемы текго мсциц на кгардлех ваших» (див. № 16); «не хотячи я в том быти так долъго, абых в людеи учтивых за такового розумян не был» (див. № 79). Швидка відповідь натомість передавала право на зворотню дію в руки супротивнику. Поперемінні провокації і відповіді на них та часовий інтервал між окремими етапами насильства дозволяє розглядати культуру ворожості як варіант механізму обміну по типу «дару-віддару». Будь-який комунікаційний акт, що сприймався як образа, породжував борг, повернення якого було справою честі, що, своєю чергою, штовхало до нового етапу ескалації ворожості⁴⁶.

Отже, «одповідь» постає як складне соціальне явище з розгалуженими функціями, серед яких — заява перед супротивником про готовність мстити за заподіяну образу, оповіщення спільноти про напруження в стосунках поміж її членами, захист від образливих звинувачень, демонстрація сили через зганьблення супротивника, залякування та намагання змусити його до певних поступок, а чи й просто черговий акт насильства у ланцюгу обмінів.

Виклики на поєдинок⁴⁷. З «одповіддю» тісно пов'язані виклики на поєдинок, які зазвичай поєднувалися із оголошенням про помсту або були елементом різноманітних демонстрацій ворожості. Згадки про них містяться в досить великій кількості скарг на насильство, що засвідчує —

⁴⁶ Halsall G. Violence and Society in the Early Medieval West... — P. 20.

⁴⁷ Див. справи про виклики на поєдинок: №№ 1, 21, 36, 42, 45–47, 65–67, 72, 94, 107–111, 114–116, 140, 141, 144, 147–148, 159, 162, 172, 177–178, 181, 189, 191, 197, 202. Детальніше про побутування поєдинків на Волині див.: Старченко Н. Поєдинки у шляхетському середовищі Волині (остання третина XVI — початок XVII ст.) // Український історичний журнал. — 2011. — № 3. — С. 48–77.

виклик на поєдинок був нічим іншим, як звичним елементом шляхетського конфлікту, таким же, як образливі слова, хіба що маркував нападника як представника лицарського стану. Він не конче вимагав від супротивника участі у двобої і не знеславлював його через відмову битися, а розумівся як варіант погрози. Саме на таке сприйняття його шляхетським загалом вказує скарга Юрія Овлучимського на Миколая Трацевського, який листовно його ображав і викликав на поєдинок, однак зауважував, що у випадку відмови від двобою Овлучимський має розглядати *цидулу* як *одповідь* і стерегтися (див. № 140). А на пропозицію поєдинку від Василя Гулевича Михайло Загоровський надіслав йому через возного *список*, «лаючи и словы неучтивыми и досыт ущипливыми доброй славе его милости отповедаючи на здоровье и на маестност его милости, абы ся их стерег». Саму *цидулу* від Загоровського, яку возний на прохання Гулевича подав до гродської канцелярії, не вписали через вміщені до неї *слова соромотные* (див. № 20). Звернімо увагу на скаргу вдови по Юрію Гулевичу Гальшки з Чеконських на Олександра Гулевича-Воютинського, який особисто і через челядь чинив їй *одповіді*. Також кривдник послав до її двора челядь, яка поміж образливих слів і погроз, вчинених шкод і стрілянини по двору викликала «*на поединокъ, хто бы былъ цнотливыи*»⁴⁸.

Показовим є і свідчення возного Івана Жуковецького в луцькому гроді про *одповідь*, дану Іваном Підгороденським Францишку Завадському. Попередньо Підгороденський викликав свого супротивника на поєдинок, «называючи его неучтливое матьки сыномъ», і, як твердив возний, не обійшлося би без кровопролиття, якби не втрутилася третя особа. Однак, коли вдалося вгамувати напругу, Підгороденський через возного і двох шляхтичів-свідків учинив Завадському *одповідь*, «абы ся его на вшелякомъ мestyцу, наветь и передъ судомъ, стерегъ, хочечы его здоровья позбавити» (див. № 141).

Тож особи, яких посеред образ викликали на поєдинок, інколи посилали возного з приятелями до кривдника, аби довідатися про серйозність його намірів (див. № 198), як це фіксується і в ситуації з *одповіддю*.

Поміж звичних усних викликів на поєдинок, які не конче сприймалися обома сторонами як спонука ставати до бою, траплялися, хоч і значно рідше, письмові *цидули* з викликами. Їх вписували до актових книг скаржники, що відмовлялися ставати на двобій (№№ 21, 36, 45–47, 72, 94). *Цидули* можна трактували саме як питомий виклик на поєдинок. Невелика їх кількість у актових книгах не є показником реального

⁴⁸ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 671–672 зв.

масштабу цього явища, адже вони фіксувалися лише у тому випадку, коли особа, яку викликали на поєдинок, подавала їх до канцелярії та підкреслювала свою миролюбність і піклування про спокій у спільноті. Принагідні згадки про *цидули* засвідчують достатню поширеність цього явища (див. №№ 140, 144, 177–178).

У *цидулах* адресатові пропонувалося вибрати місце двобою і зброю серед перерахованих у виклику, або ж подати свої пропозиції. Варіанти були найрізноманітніші: полем поєдинку ставали межі між маєтками, ґрунти, майданчик перед двором або церквою тощо. Такі ж розмаїті були і пропозиції зброї — від кінного двобою зі списками до бійки навкулачки. А у двох письмових відповідях на виклик, вчинений через *цидули*, шляхтичі пропонували перенести цю справу на сейм, перед очі короля (який єдиний може дозволити двобій), сенаторів й інших почтивих осіб.

До збірника включена також скарга Антона Визгерда-Заболоцького на возного Яцка Поповку-Гуляльницького і його сина Петра, а також Прокопа Гуляльницького з помічниками, які попередньо, як засвідчував скаржник, витягли його з ліжка та змусили з ними пити, а потому привели до корчми і там викликали його на поєдинок. Антонові нічого не залишилось, як стати на герць із супротивником, себто спробувати силу своїх голих рук (див. № 147). Поміж поширених пропозицій зустрітися *сам а сам*, без свідків, зустрічаємося також із двома справами, де пропонувався колективний двобій, не лише безпосередніх суперників, а й їхніх приятелів. Натомість фіксується постійна апеляція до головного свідка людських вчинків — Бога, який і мав у кінцевому підсумку допомогти у звитязі справедливому.

Попри достатньо часті згадки про виклики на поєдинок, практично не зустрічаємо записів про його провадження. Така інформація могла потрапити до актових книг лише як скарга про поранення чи вбивство на поєдинку, однак і таких записів украй небагато.

Можна, звичайно, припустити, що дуелянти та їхні родичі одностайно визнавали легітимність поєдинку, відтак, уважали, що він ставить крапку у з'ясуванні взаємин і не передбачає відшкодувань потерпілим, а також подальшої ескалації ворожості. Підтвердженням цьому є текст домовленостей між Бартошем Оранським і Станіславом Скленьським, за якими вони знімали один з одного відповідальність за можливе вбивство на поєдинку під зарукою в 4 тисячі золотих. При цьому заявлялося, що дуелянти не мають між собою жодних образ і стають до поєдинку добровільно «под добрымъ цнотливимъ рыцерскимъ словомъ нашимъ». Втім, цілком імовірно, що твердження про відсутність між контрагентами *гніву* було спробою звести до мінімуму характер цього акту як конфліктного, тим самим убезпечивши переможця від відповідальності. Принаймні, на користь такої інтерпретації свідчить і велика сума заруки (див. № 34).

Однак волинська шляхта не була одностайною у ставленні до поєдинків, тож не лише викликала на двобій, а й заявляла про пріоритетність права над приватним з'ясуванням стосунків з допомогою зброї. А це підважує припущення, що в разі поранення чи вбивства на дуелі шляхта мала мовчати. Тож, як уже зауважувалося, виклик зазвичай розумівся як варіант погрози, відповідно, не вимагав від супротивника участі у двобої і не знеславлював його через відмову битися. Натомість змушення до поєдинку сприймалося як насильство, а завдані ушкодження в результаті таких зіткнень — як поранення під час нападу. Саме так потрактував Юрій Річицький своє зіткнення з Олександром Чеконським. Трохи оклигавши від поранення, він поскаржився на супротивника, який «без даня жадное причины» з якоїсь внутрішньої *неприятні* під час спільної поїздки до Луцька заборонив скаржникові повертатися додому та викликав його на поєдинок. Однак Річицький, як особа спокійна і захищена правом, відмовився від забороненого конституцією способу з'ясування взаємин. Тоді Чеконський, вихопивши зброю, кинувся на скаржника з бажання його вбити⁴⁹.

У II ЛС відсутні будь-які згадки про поєдинки, відповідно — й правове регулювання цих актів. Лише на сеймі 1588 р., водночас з нормою про *одповіді*, була прийнята і конституція «De duellis», якою заборонялися приватні поєдинки як невідповідні християнському праву, а також встановлювалася кара за них — піврічне ув'язнення і штраф у 60 гривень⁵⁰. Лише король міг надати охочим дозвіл на поєдинок. Водночас заборонний щодо двобоїв артикул був уведений і до III ЛС (1588), який детально регламентував відповідальність у залежності від наслідків поєдинку (розд. 11, арт. 14 — «О забитье за повабеньем або вызваньем на руку»). У преамбулі наголошувалося на поширеності недоброго звичаю вирішувати будь-які кривди через виклики на поєдинок. Шляхтича зобов'язували ставати на бій, ображаючи словами, які шкодять його честі і добрій славі. Попри те, що дуелянти обіцяють за будь-яких наслідків двобою не мститися, а також зобов'язують до того своїх родичів, бо кровопролиття не приносить спокою державі. Себто поєдинок оголошувався злочином проти держави. Легальними вважалися лише поєдинки, на які дав дозвіл король, а у війську — гетьман. Вина покладалася на обох дуелянтів, і на того, хто викликав, і на того, хто погоджувався на поєдинок. Кара встановлювалася в залежності від завданої на поєдинок шкоди. За поранення винуватець мав півроку сидіти у вежі, однак не платив жодного відшкодування потерпілому. Себто покарання зводилося

⁴⁹ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 82–83, 16.06.1628 р.

⁵⁰ Volumina constitutionum. — Т. II. — Volumen 2 (1587–1609). — Warszawa, 2008. — S. 67.

виключно до публічної кари, принизливої для винуватця, а відмова пораненому в матеріальній платні перекреслювала можливість потракувати поєдинок як приватну справу. У випадку ж убивства винуватець карався смертю, однак і в цьому випадку він чи його спадкоємці звільнялися від сплати родичам жертви «головщизни», себто вартості життя. Натомість було зазначено: честі і добрій славі шляхтича, який зберігав спокій і звертався до суду замість стати на поєдинок, образливі слова з боку кривдника не мали шкодити. Тим самим держава перебирала на себе від регіональних спільнот функції регулятора честі її членів, встановлювала ієрархію цінностей і накладала певну модель поведінки.

III ЛС вводив і штрафні санкції за виклик на поєдинок. Судити особу, що викликала, мали як *одповідніка*, керуючись водночас артикулом про словесну образу честі (розд. 3, арт. 27). Важливо, що за правовим приписом виклик на поєдинок ототожнювався з *одповіддю*, а все разом — із образою честі шляхтича. Артикул, що стосувався образи, регулював конфліктні ситуації таким чином: якби шляхтич іншого шляхтича звинуватив у нешляхетстві, або ужив слів, *діткливих* його почитовості і доброї слави, однак у суді відмовився від них, то ті слова не мали шкодити скривдженому; якби вдруге образив, а скривджений у суді довів той факт, то винуватець мав сидіти у вежі 6 тижнів; у випадку відмови сісти в ув'язнення накладався штраф — 50 кіп грошів потерпілому, однак ув'язнення не скасовувалося, а лише відтерміновувалося на чотири тижні; штраф мав платитися за кожну відмову сісти до замку. Як зауважувалося у підсумку — вина могла бути відпущена винуватцеві лише після дотримання всіх статutowих вимог. Щоправда, артикул стосувався лише випадків, коли образливі слова були висловлені у присутності скривдженого; заочні образи до уваги не бралися і мали залишатися на сумлінні винуватця, бо «доброму чоловіку не годиться погано говорити про почитового».

У тексті артикулу, який стосувався поєдинків, зауважено, що конфліктуючі сторони могли отримати дозвіл на двобій від короля та його радників «толко за великими и знаменитыми прычинами». Цілком очевидно, що знищення поголів'я свиней чи гусей, під час яких на Волині зазвичай зринали й виклики на поєдинок, до таких не належали.

Після появи конституції про дуелі у 1588 р. в актових книгах з'являються не лише скарги про виклик на поєдинок, а й інформація про судові процеси з цього приводу (див. № 178, 244). Все це засвідчує обізнаність волинської шляхти зі змінами у праві та відповідне до них швидке переформатування повсякденних практик. Зазвичай у випадку відмови від двобою посилалися на неправовий характер двобоїв та на конституційну норму. Така практика апелює до нормативної моделі поведінки шляхтича як особи спокійної, статечної, що передусім поважає право і сприяє збереженню миру у спільноті.

Цілком імовірно, що відмовою ставати на поєдинок можна було не лише втратити на своїй добрій славі, а й образити суперника: в обмінах честі передбачалася рівність контрагентів, тож небажання брати участь у двобої могло сприйматися як підваження статусу суперника. До збірника включено кілька актів, пов'язаних із відмовою володимирського воєнського Василя Гулевича стати на поєдинок з троцьким каштеляном, підканцлером і польним гетьманом Великого князівства Литовського Криштофом Радзивилом 9 лютого 1581 р. у Дубні, в маєтку князя Костянтина Острозького. Позиція Гулевича, особи з доброго панського роду, на позір демонструвала його смирення, адже він наголошував на своїй соціально нижчій позиції щодо супротивника — як слуги, готового покійно знести покарання, якщо за ним є якась вина. Водночас відмова від поєдинку ображала супротивника⁵¹. Виклик вищою за статусом особою нижчої завжди ставив обидві сторони у вкрай складне становище: прийняти його означало скористатися нерозважливістю супротивника, що не робило честі нижчому за становищем⁵²; відхилення/затримка з відповіддю натовіть перекладала відповідальність за невласливі вчинки на вищого і підважувала його честь. Тож визнати слушність відмови Гулевича означало прийняти той факт, що Радзивил викликав на поєдинок особу, нижчу за честю, відтак — урівняв із нею свій статус. А це вже була образа, і завдав її «смиренний» Гулевич своєю «покорою». На такий спосіб розцінили його відмову учасники події, а, врешті, в іграх честі саме сприйняття іншими того чи того вчинку/жесту творило його сенс. Андрій Гулевич, син Василя, засвідчив у суді, що Радзивил, незважаючи на «покору» його батька, змовився з приятелями і слугами, аби образити його, заподіяти кривду чи й убити. Тож приятелі і слуги князя, перейнявши Василя на дорозі, тяжко його поранили, через що невідомо, чи буде він жити (див. № 65).

У відповідь Станіслав Пукшта, волковийський хорунжий, 23 лютого заявив у гроді про те, що Василь Гулевич, «злых вшетечныхъ усть неправдивый человекъ», образив його честь своїм фальшивим звинуваченням про поранення. Тож Пукшта, наголошуючи на неправдивості скарги, вказував на непорядність супротивника і ображав його навзаєм (див. № 66).

⁵¹ Цікаво, що у «Саксонському зерцалі» нижча за статусом особа у випадку виклику її на поєдинок вищою не могла відмовитися від двобою (Земське право, ст. 63, параграф 3).

⁵² В куртуазній культурі щодо особи, вищої за статусом, існували вимоги дотримання субординації, належало зберігати спокій навіть у випадку завданої нею образи. Правилами було передбачено, що у таких ситуаціях скривджений міг наголосити, що не є слугою благородному, а перебуває з ним у рівному статусі, та нагадати, що кожен має право боронити свою честь. Див.: *Peltonen M. The Duel in Early Modern England. Civility, Politeness and Honour.* — Cambridge University Press, 2003. — P. 69–70.

Конфлікт між Василем Гулевичем і Криштофом Радзивилом на цьому не закінчився, про що свідчить королівський лист, поданий понад рік потому до луцького гроду полонським урядником Криштофа Радзивила Семеном Круневичем. У ньому йшлося про те, що 9 лютого 1581 р. Василь Гулевич через свого сина, а потім і особисто, оскаржив Криштофа Радзивила у насланні на нього слуг і приятелів, які його побили і поранили. Тож Гулевич особисто визнав перед королем, що його син, не маючи відповідної інформації та наказу батька, але глибоко уражений жалем через його поранення, вніс скаргу до гроду. Натомість Василь Гулевич визнав, що Криштоф Радзивил йому «николи нічого винен не был» і просив, аби протестація з луцьких гродських книг була «вымазана». Король скасував оскарження Радзивила як непевне, а також наказав записи з луцьких гродських книг «вынят и вымазать [...], не зоставуючи жадного знаку и ноты такого непевного оповеданья на такъ зацного человека и сенатора нашего». Таким чином за допомогою обтічних формулювань було зняте обвинувачення з Радзивила, водночас не постраждала і честь Гулевича. Лист був виданий у Ризі 9 квітня 1582 р. під час військової кампанії і містив особистий підпис короля (див. № 67). Показово, що заявлена в гроді скарга про побиття Василя Гулевича з наказу Криштофа Радзивила була сприйнята сенатором як особиста образа, що не давала йому спокою упродовж усього року. Тим часом скарги так і не були вилучені з книг, туди ж, натомість, був уписаний королівський лист⁵³.

Цілком очевидно, що ігри з честю за допомогою поєдинку були «сірою зоною», де дії та жести залежали від обставин та інтерпретації⁵⁴. Вимога рівності контрагентів під час двобою, як і поєдинок узагалі, могли бути зручними засобами для маніпуляцій задля дискредитації супротивника. Звернімо увагу на скаргу того ж Василя Гулевича, який звинуватив володимирського підкоморія Адама Прусиновського у нападі на його сина і приятелів під час розмежування затурецьких і шелвовських ґрунтів Гулевича та костельних земель Садова. Згідно з оповіддю скаржника, підкоморій разом із кількома десятками помічників (можливо, до ста осіб) вирвався зі шляхетського гурту, *ударив* на них, побив і поранив, а також

⁵³ Підґрунтям конфлікту, найочевидніше, були земельні суперечки між Василем Гулевичем та кн. Криштофом Радзивилом, що засвідчують домовленості в Ризі 24 червня 1582 р. про розмежування маєтків — Полонного і Баєва (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 5 зв.–7). Тож визнання Гулевича перед королем про невинуватість Радзивила могло бути частиною погодження конфлікту.

⁵⁴ Звернімо увагу на репліку одного із героїв Лукаша Гурніцкого в «Польському дворянині» з приводу небажаності для шляхтича ставати на поєдинок із простолюдином, бо «з виграння честь мала, а від програшу великий сором». Див.: *Górnicki Ł. Dworzanin polski*. — Wrocław, 2004. — Т. II. — S. 141.

коней під ними постріляв. Оскаржений твердив, що це була відповідь на те, що пахолок племінника Василя Гулевича Миколая ударив у губу пахолок Прусиновського. Однак коли свідки заявили, що інциденту не бачили, підкоморій запропонував іншу версію, нібито той Гулевичів пахолок викликав його від імені свого пана на поєдинок. Таке порушення субординації слугою Гулевича очевидно мусило сприйматися як образа і могло спровокувати насильницькі акти, однак немає жодної певності, що виклик насправді відбувся⁵⁵.

Взагалі межа між поєдинком та іншими насильницькими актами була досить непевна — двобій міг стати результатом неспланованого зіткнення між супротивниками або бути спровокованим однією зі сторін. Так, Яким Ошовський скаржився на Богдана Стому-Корницького, який його образив, поранив, а потому на поєдинок викликав без будь-якого попередження (див. № 181). А Матей Стемпковський, адвокат Андрія Фірлея, подав протест проти Остафія Малинського, відповідача, який посеред судової світлиці під час судового засідання спочатку приязно привітався з ним, а потому викликав його на поєдинок, пропонуючи вийти під замок. На те Стемпковський відповів, що він знаходиться у суді, де «правом, а не войною обходять», тож тут поєдинкові не час і не місце. Малинський у відповідь подав йому руку, а коли Стемпковський дав свою, шарпнув його до себе і схопив за горло. Далі втрутилися приятелі Малинського, які Стемпковського «о землю ударили» і почали бити, а сам Остафій вирвав із піхов у своєї жертви шаблю і був би його нею пробив, якби на його захист не стали інші особи (див. № 107).

Про поєдинок, який був елементом ширшого з'ясування взаємин, згадується і посеред взаємних скарг сусідів, з одного боку — швагрів Криштофа Підгорського і Миколая Орлича, а з іншого — Стефана Сербиновича Кобецького та його приятеля Панковського, які зустрілися в домі Кобецького на хрестинах. Перші 11 серпня 1528 р. скаржилися, що під час обіду Панковський (схоже, з намови господаря дому) сказав дружині Підгорського: «Я твого мужа сего дня забю». Тож скаржники, бачачи, до чого йдеться, скромно подякували за гостину та почали збиратися в дорогу. А Кобецький з Панковським закликали «на гвалт», замкнули перед ними ворота, побили їх і пограбували⁵⁶. За кілька днів потому 17 серпня Стефан Кобецький, довідавшись про скаргу на нього від названих осіб, подав до гроду репротестацію. В ній сповіщалося, що Підгорський і Орлич, незважаючи на прохання господаря дому поводитися спокійно, затіяли сварку, викликали на поєдинок, заборонений правом, Панковського та почали «сіктися» на шаблях. Врешті був

⁵⁵ ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 200 зв.–202 зв.

⁵⁶ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 312–314.

поранений і господар дому Кобецький, коли спробував розборонити своїх гостей⁵⁷. У наступній скарзі, записаній до книг першого вересня, Криштоф Підгорський та Миколай Орлич додали ще цікавих подробиць. Вони твердили, що Панковський, спеціально провокуючи сварку, почав жартами зачіпати дружину Підгорського. Коли ж скаржники, особи спокійні, безпечні, безборонні, «до бою не приготованые», хотіли припинити провокацію і від'їхати додому, Панковський «по улице голосил», що позбавить Підгорського життя. Далі кривдник образив Орлича «слова неучтивими, а потом до шабел почал на него сечи»⁵⁸.

Схоже, що поки дуельний ритуал не усталився, тривіальні шляхетські бійки (*звади*) потенційно цілком могли бути варіантом поєдинку за честь. Твердження, що поміж дуеллю і злочинною дією (убивство/поранення) лежав ритуал, припустиме для пізнішого часу⁵⁹. У досліджуваній період дуельний кодекс лише складався під час окремих двобоїв, на які взурувалися наступники. Насправді будь-який ритуал — це практика, яка залежить від обставин і ширшого культурного контексту⁶⁰.

Поєдинок як варіант обміну честю між рівними особами, який в ідеалі мав завершувати конфлікт без втягування у ескалацію родичів і приятелів постраждалого, побутував серед пересічної шляхти Волині передусім як *одповідь* чи її складова. Толероване спільнотою силове з'ясування стосунків, що було повсякденним супроводом шляхетського способу життя, цілком імовірно, сприймалося як варіант двобою, що інколи й підтверджувалося викликами на поєдинок під час *звади* чи безпосередньо перед нею. Доречно в цьому контексті згадати пропозицію Доналда Вейнстейна — сприймати сукупність провокацій, словесних образ, публічних звинувачень та сутичок як квазіпоєдинок, адже всі ці дії незгірш від самої дуелі могли ображати честь супротивника й утверджувати свою власну⁶¹.

Досить значне поширення викликів на поєдинок, яке поєднується з практично повною відсутністю згадок про дуельні жертви, свідчить: або маємо справу переважно з конфліктною риторикою, де про двобої говорили, однак їх не практикували; або ж супротивникам важливо було утвердити свою честь через участь у поєдинку, проте вони не намагалися знищити суперника чи заподіяти йому реальні шкоди. Втім, обидва

⁵⁷ Там само, арк. 329–330.

⁵⁸ Там само, арк. 387 зв.–390.

⁵⁹ *Лотман Ю.* Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства (XVIII — нач. XIX века). — СПб., 1994. — С. 165.

⁶⁰ *Carroll S.* Introduction // *Cultures of Violence. Interpersonal Violence in Historical Perspective.* — 2007. — P. 12.

⁶¹ *Weinstein D.* Fighting of flying? Verbal duelling in mid-sixteenth-century Italy // *Crime, Society and Law in Renaissance Italy / ed. by Trevor Dean and Kate J.P. Lowe.* — Cambridge University Press, 1994. — P. 217.

варіанти підтверджують загальний висновок дослідників дуелей: з їх допомогою не стільки відновлювали справедливість, скільки підтверджували очікування корпорації щодо її членів.

Певні суспільні конвенції ведення домашніх воєн стримували насильство, вводили його у прийнятні рамки, однак не йшлося при цьому про загальне умиротворення спільноти, про спроби покласти край «культурі помсти». Активне заміщення у конфліктах фізичного насильства вербальним і психологічним не означало, що воно цілком заступало реальне побутування жорстокості. Дотримання певних правил чи відступи від них залежали від багатьох факторів — гостроти конфлікту, ставок у ньому, готовності контрагентів піти далі, що своєю чергою, корелювало з наявністю ресурсів для здійснення помсти і відповідальності за неї (себто авторитету і матеріальних засобів), наполегливості приятелів-медіаторів у процесі полагодження суперечки та багатьох суб'єктивних чинників.

Дії, до яких удавалися ворогуючі групи, могли трактуватися в рамках закону як злочинні, однак в очах загалу виглядали цілком прийнятними. Тож у збірнику також представлені матеріали, що демонструють уживання шляхтою фізичного насильства, а водночас і шляхетські уявлення про нього.

Фізичне насильство⁶²

Судові книги містять численні скарги на насильство широкого спектру. Частина з них — це одиничні скарги/протестації, які не мають продовження⁶³. Така фіксація могла пояснюватися кількома причинами: оповіщення загалу про факт насильства; сигнал для супротивника про готовність скривдженого вдатися до суду; зганьблення кривдника через обвинувачення у невластивих для почтивого шляхтича вчинках. Початкова скарга про насильство була необхідним актом (згідно з правом) для подальшого провадження судового процесу, однак суд міг не відбутися, скажімо, через примирення сторін. Скаргу могли подати для отримання заруки — засобу, що мав стримати супротивника від уживання сили з допомогою матеріальної відповідальності, яка накладалася на нього в разі насильницьких дій. Наявність попередніх скарг могла бути також

⁶² Див. №№ 14, 23, 62–64, 73, 74, 77, 85–87, 88–89, 92, 93, 98–100, 104, 117–119, 121–124, 125–130, 135–137, 149, 163–167, 174–175, 176, 183–188, 190, 194–195, 207–209, 228, 231.

⁶³ За підрахунками Володимира Поліщука, в замкових книгах за 1560–1566 роки скарги без виживських свідчень, тобто такі, що не могли використовуватися на процесі як доказ, складають від третини до половини від загальної кількості заяв: *Поліщук В.* До читача // *Луцька замкова книга 1560–1561 / Упорядники Мойсієнко В., Поліщук В.* — Луцьк, 2013. — С. 40.

додатковим звинувачувальним аргументом під час провадження справи у суді. Зазвичай у відповідь на скаргу протилежна сторона відповідала своєю того ж таки дня або з мінімальним інтервалом. Обидві скарги могли стосуватися однієї події, однак описували її по-різному: кожна зі сторін представляла себе як безборонну жертву, що не очікувала нападу, перебуваючи в добрих стосунках з усіма членами шляхетської спільноти та дбаючи про громадський спокій, натомість супротивник поставав особою, що ламає Божі заповіді та нехтує правом, чинить усупереч настановам «доброго» шляхтича, діє підступно, без попередження. Могло бути й так, що скаржник (до чи після запису в актові книги інформації про кривду) відповідав на насильство супротивника насильством. Відповідно, позиції скривдженого і кривдника миттєво мінялися. Запис до судових книг могли попереджати дрібні ворожі акти, тож на момент фіксації накопичувалося достатньо образ із обох сторін. Зрідка заявник зазначав, що вносить протестацію у відповідь на неправдиві звинувачення, які плямують його шляхетську честь і ганьблять добру славу (№ 86, 143, 149, 203–204). Значна частина актів, які можна подати як приклади фізичного насильства, при ближчому фокусі виявляються, знову ж таки, переповненими символічними жестами, описаними з допомогою риторичних формул/кліше, що ставить під питання реальну присутність фізичного насильства, а чи його масштаби.

Яскравий приклад непевності окремих скарг — конфлікт Миколая Зайця з луцьким підписком Григорієм Котельницьким. Початково до луцького гроду свою скаргу на підписку вніс Заєць. Він оповів, що кривдник, запросивши його на обід і підпоївши, спочатку обізвав «неучтивими» словами, а потому, витягнувши шаблю, завдав гостеві рану. Возний, який оглядав потерпілого, визнав, що бачив у того «за правимь ухомь рану кривавую, шкодливе тятую». Зі свого боку Котельницький скаржився на Миколая Зайця, який того ж дня пізно увечері прийшов до його господи і, не повідомивши попередньо про свою неприязнь, почав добиватися в дім, рубаючи вікна й двері. Потому, увірвавшись досередини, вже сплячого Котельницького поранив шаблею. Через те поранення підписок ледь зміг втекти від нападника та закритися нагорі дому. Однак Заєць, як оповідав скаржник, на цьому не зупинився: він зібрав приятелів, із якими ходив навколо підпискового дому «з rozmaityми и незвычайными бронями», тобто з оголеними ножами, з наміром різати ними Котельницького; вони скреготіли зубами, обзивали самого і його дружину образливими для почтивого шляхтича словами. Підписок порятувався втечею, спустившись по стіні будинку вниз. Наданий йому возний засвідчив, що бачив у Котельницького «на руце левой на палцу великом подле ногтя рану тятую, не барзо шкодливую». Очевидно, що описані з великою експресією події конфліктують із розмірами завданої шкоди (№ 166–167).

А кн. Януш Заславський у своїй протестації на Дем'яна Гулевича наголошує, що той під час судового засідання тяжко ображав його честь і влаштував там же збройну провокацію, в результаті чого були вчинені шкоди і завдані рани князівським приятелям. Наостанок Гулевич подав фальшиву скаргу на князя про поранення, хоч, як твердив Заславський, всім відомо, що йдеться про подряпину на шкірі, яку сам же Гулевич собі завдав «железною рукою, пуинала добываючи» (див. № 204).

Для прикладу до збірника вміщено кілька зустрічних скарг сторін, які й демонструють високий ступінь сконструйованості подібних актів (№№ 73–74, 98–99, 135–137, 164–165, 164–165, 183–184, 187–188). До них належать, скажімо, заява урядників луцького гродського суду і шляхти про порушення спокою Василем Борзобогатим-Красенським, який з великим загоном помічників і слуг, озброєних рушницями, в'їхав до замку під приводом подачі до суду глейту (королівського захисного листа) про відтермінування баніції, та протилежна скарга від Василя Борзобогатого-Красенського на урядників про спроби заподіяти шкоду йому самому, слугам і приятелям, а також про неправдиве звинувачення його у порушенні спокою під час судових засідань (№ 88–89).

Однак до збірника вміщено й акти, які демонструють значно серйозніші наслідки насильницьких дій, аніж попсоване майно, залякування/образи, подряпина на шкірі, а чи ранка біля нігтя. Серед них — справи про вбивство Балтазара Гнівоша (див. № 125–130), Миколая Зайця (див. № 207–209) та великої групи шляхти в результаті зіткнення кланів, очолюваних Дем'яном Гулевичем та Марціяном Семашком (див. № 218–226). Однак і в цих випадках варто звертати увагу на причини конфліктів, характер їх перебігу та підсумкові варіанти поладження стосунків між родичами та приятелями небіжчиків і винуватцями (див. справу про вбивство князів Петра і Михайла Четвертенських, № 24–32). Тож коротко зупинюся на особливостях злочинних дій, що коїлися руками шляхти, та уявленнях про них у спільноті.

Убивства⁶⁴. До вбивств повноправних членів шляхетського соціуму (а не їхніх підданих і слуг) доходило нечасто. Говорячи про невелику кількість жертв у озброєній конфліктній спільноті, маю на увазі кількісну невідповідність маніфестацій ворожості і обіцянок вбити супротивника та їх реальних втілень, себто незначну кількість убивств тих, проти кого публічно спрямовувалася агресія. Ба більше, далеко не всі дії, що призводили до загибелі однієї зі сторін під час конфлікту, вважалися злочином, протиправною дією. Загалом убивства поділялися на кримінальні

⁶⁴ Ширше див.: *Старченко Н.* Культура ворожості шляхти Волині (на прикладі убивств та їх сприйняття в кінці XVI — на початку XVII) // *Повсякдення ранньо-модерної України.* — Т. 2. Світ речей і повсякденних уявлень, 2013. — С. 124–178.

та цивільні. У випадку кримінальних мав існувати злочинний намір у зловмисника, а також відповідні обставини скоєння убивства — потаємно, зрадливо, без попередження жертви. Такі дії уважалися ганебними для шляхтича; карою за них було позбавлення життя і честі. За III ЛС вбивства із засідки, без попередження, вогнепальною або й іншою зброєю, неочікувано для жертви, скажімо, уві сні або на будь-якому зібранні, мали каратися ганебною карою — четвертуванням чи посадженням на палю, втратою честі та подвійною сплатою *головщици*, а за поранення за тих же обставин — «втратою» голови і грошовими виплатами (розд. 11, аркт. 17). Кара четвертування передбачалася і за вбивство невластивою для шляхетського бою зброєю — ножом, кинджалом тощо, за поранення супротивника таким же способом винуватцеві загрожувало відтинання руки (розд. 11, арт. 16).

Однак у I і II ЛС взагалі відсутні норми, що регламентували б відповідальність особи за «кримінальний» тип убивства, відповідно, нема і самого поняття. Описані лише випадки вбивства під час бійки. У шляхетському середовищі уважалось, що поранення чи вбивство в сутичці, незалежно від того, хто постраждав — її ініціатор чи той, хто ставав до бою в обороні честі/здоров'я, були неумисними, випадковими (це збіглося з I ЛС, розд. 7, арт. 29: «забил у зваде або которою пригодою»). За II ЛС все ж винуватцем визнавалася особа, що спровокувала бійку (розд. 11, арт. 26). Щоправда, визначити, хто саме відповідальний за скоєне, зазвичай було непросто, тож артикул переважно присвячений процедурам, за допомогою яких «обирався» винуватець. Так, у спірних ситуаціях, де обидві сторони, що отримали поранення, хотіли присягою доводити свою невинуватість, питання — кому присягати — вирішувалося через жеребкування. У визначенні винуватця важила також величина втрат: якщо з одного боку був убитий, а з іншого — тільки поранені, то право присягати на доведення своєї кривди і невинуватості (а чи вини супротивника) отримували представники сторони, що потерпіла більшою мірою. Якщо вина була доведена, то за вбивство передбачалася виплата *головщици* (100 кіп грошів) і ув'язнення на рік і шість тижнів (II ЛС, розд. 11, аркт. 26–27).

Сумнівність судових процедур, що мали виявити винуватця, значна доля випадковості в них, а також закоріненість у шляхетській культурі практики відстоювання шаблею за будь-яку ціну свого домінування чи честі⁶⁵ — все це призводило до досить м'якого варіанту правового пока-

⁶⁵ Провокування до бійки через образливі слова, що шкодили честі, за правовим приписом не розглядалися як доказ вини, до уваги бралися лише дії — хто перший вдався до застосування сили, однак за шляхетськими уявленнями, де честь важила понад життя, образа сприймалася поважно, а стати в обороні честі вважалось достойним варіантом для її відновлення.

рання за вбивство (грошової компенсації, що інколи поєднувалася з коротким, радше дисциплінарним, терміном ув'язнення в замку). Більшість убивств описані в скаргах як кримінальні: винуватець, що має злий умисел, діє потаємно, із засідки, поводить із жертвою з особливою жорстокістю, використовує вогнепальну зброю чи ніж, знущається над тілом, себто порушує кодекс поведінки почтливих шляхтичів. Часто при цьому виявлялося, що скаржник напевно не знав, хто насправді був убивцею, тіла жертви не бачив, а про обставини злочину довідався з чуток. Тож під час судового процесу могло з'ясуватися, що саме вбитий був нападником, а оскаржений діяв у обороні (див. № 227).

Зазвичай родичі жертви намагалися представити і випадкові вбивства як умисні, скоєні за певним планом, навіть якщо для цього потрібне було складне конструювання події. Так Семен Олехнович Бобицький скаржився на Миколая Волинця як убивцю свого брата Івана Бобицького, який нібито завчасно продумав усі обставини скоєння злочину. Отже, у позові, яким Волинець був викликаний до суду, містилася така історія. Іван приїхав до Володимира у справах, і, залагодивши їх, уже виїздив із передмістя, однак мусив повернутися назад по своїх собак і птаха, яких залишив у місті. На ринку він побачив групу слуг кн. Григорія Сангушка, які сподівалися зустріти свого патрона на судових засіданнях, однак не дочекавшись, якраз збиралися роз'їздитися по домівках. На той час Миколай Волинець, маючи якусь таємну неприязнь до Івана, домовився зі своїм братом Олександром Волинцем та іншими помічниками, аби вони з тими слугами князя влаштували сварку. Олександр, вийшовши на ринок, почав їх лаяти, а сам Миколай засів із рушницею в домі постригача, чигаючи на Бобицького. Спочатку Іван здалеку спостерігав за тим, як князівські слуги, сидячи на конях, лаялися з Олександром, а згодом під'їхав ближче, аби заспокоїти конфліктуючі сторони. Саме в цей момент Миколай Волинець вистрілив, влучив у руку Іванові, однак далі куля потрапила в серце (див. № 217). Описані обставини смерті Івана Бобицького, цілком очевидно, важко було спрогнозувати і підготувати, однак це мало обходило укладачів позову, для яких важила не стільки узгодженість пропонованої історії, скільки ключові моменти обвинувачення, адже саме вони дозволяли кваліфікувати подію як кримінальний злочин.

Скарги писалися за певними клішованими формами, які дозволяли канцеляристам із дрібного насильства створювати серйозний злочин. Окрім зустрічних скарг, які засвідчують значні незбіги в описах події, добрим джерелом є й жартівливі тексти підписків. Їх довший час сприймали як маргінальні та розглядали переважно в контексті гумористичної літератури. Тим часом канцеляристи часто пародіювали судову практику, доводячи кліше до абсурду, водночас демонструючи їх вико-

ристання у канцелярському повсякденні⁶⁶. Звернімо увагу на два такі жартівливі записи, де скаржники (в образі тварин), особисто з'явившись до суду, заявляли: в одному випадку — про напад зловмисника нічним «обичаєм», без належної поваги, який свою жертву, тобто оповідача, «жорстоко, немилосердно [...] забив, задушив, закловав, замучив, замордував, і, нарешті, на вічне прокляття до живота свого заядлого [...] ненаситного вкинув, помістив і потому невідомо де подів»⁶⁷; у другому — відповідач завдав скаржникові «уразу жорстоку, широку, глибоку, смертельну, від якої аж кишки навиліт вийшли і пан Бог знає, що далі з ним діятися буде»⁶⁸. Цей жартівливий перелік заподіяних шкод яскраво пародіює традиційний опис убивств, де зловмисників звинувачували у тиранському поводженні із жертвою та її останками, а у підсумку часто зауважували, що винуватці тіло вбитого невідомо де поділи: «Голову поганским а бесурменским обычаем утял, опаливши, псом выкинулъ, а тело у мих уложивши, у ставу почапецком под плав затопил»⁶⁹, або ж: «... над нымъ тирански ся паствили, мертвого в шьтуки порозсекали и на разных местцах штуки, не ведати где, поховали». При цьому з ширшого тексту скарг цілком очевидно, що скаржники не могли знати про подорожчів розправи через відсутність свідків.

Зазвичай після огляду в замку тіла вбитого («перезетації тіла») або під час поховання жертви насильства практикували т. зв. *поволання над тілом*, себто публічне оголошення імені відомого чи гаданого убивці (вбивць). Цей акт маркував особу, яку оголошували винною, як злочинця в очах шляхетського загалу та закликав до помсти родичів загиблого (див. № 223–224). Після внесення до гроду заяви про вбивство, а також *поволання* над тілом, звинувачений намагався виправдатися та подавав репротестацію про неправдиву заяву, що ображала його шляхетську честь, паралельно до скаржника ініціюючи процес (див. № № 86, 149).

Як було зауважено, убивства траплялися переважно під час бійок, де визначитися з позиціями винуватця і жертви — тяжко. Цілком імовірно, що й у випадках умисних убивств обвинувачені намагалися представити загибель супротивника як таку, що трапилася в обороні, а чи була прикритим наслідком бійки. Полагоджувалися шляхетські зіткнення, де були жертви, зазвичай через приятельський суд, який намагався замирити

⁶⁶ Яковенко Н. Пародії і жарту в актових книгах Житомира та Луцька першої половини XVII ст. // Український археографічний щорічник. Нова серія. — К., 1993. — Вип. 2. — Т. 5. — С. 161–176; Білоус Н. «Маскарад тварин» у жартах і пародіях луцьких канцеляристів другої половини XVII ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. — Вип. 10. — К., 2013. — С. 161–190.

⁶⁷ Білоус Н. «Маскарад тварин»... — С. 179.

⁶⁸ Там само. — С. 182.

⁶⁹ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 52, арк. 58–62.

ворогуючі сторони. Суспільний консенсус — «покой посполитий» — тримався на готовності винуватця перепросити за скоєне та на можливості скривдженого вибачити. Шанси для такого перебігу існували в тому випадку, якщо смерть удавалося подати як ненавмисну, несплановану, випадкову. Яскравим прикладом саме такої справи служать джерела, пов'язані зі смертю князів Петра та Михайла Четвертенських, які були смертельно поранені під час застілля в колі родичів і приятелів. До збірника увійшли акти, які демонструють процес замирення між потенційними ініціаторами бійки та матір'ю і братами загиблих (див. документи № 24–32).

Навіть якщо насправді нападник чинив акт помсти, спрямований на фізичне знищення супротивника, подію намагалися зобразити як тривіальний конфлікт між контрагентами з випадковою жертвою у підсумку. Відповідно, скарги у всіх цих випадках — вкрай непевне джерело.

Однак маємо й кілька справ, де за давнини конфлікт навряд чи можна було полагодити — всі символічні жести були вичерпані, а образа волала до помсти. Помста ж, як відомо, знімала всі обмеження. Саме до таких належала справа про вбивство Балтазара Гнівоша, королівського секретаря, чужака на Волині, який через шлюб із удовою Михайла Свинюського і зв'язки при дворі отримав маєтки бездітного небіжчика, на які претендували найближчі його родичі — Жоравницькі. Конфлікт між Балтазаром і спадкоємцями, що тривав понад двадцять років, вилився врешті в нічний напад на маєток Балтазара Козлів, спалення дому та ув'язнення його самого, а потому і вбивство. Жоравницьких підтримала значна кількість волинської шляхти особисто, або приславши на виправу слуг. Тобто для шляхетського загалу справедливість, що мислилася як «віддати кожному, що кому належить», була на боці Жоравницьких. У підсумку справа потрапила на королівський суд, де один із ініціаторів убивства, Ян Жоравницький, був скараний «на горло», а його сина Томаша оголосили банітом і позбавили честі. Натомість Яновій дружині Олені Коптівні, на яку падала значна кількість звинувачень у початковій скарзі та під час процесу, вдалося виправдатися, підтвердивши свою невинуватість присягою. Щоправда, цілком за законами помсти, де відповіді мали бути симетричними — «убитий за вбитого», брат Балтазара через кілька років замирився з Томашем Жоравницьким і дозволив йому клопотатися про скасування вироку в обмін на його обіцянку надалі не мстити. Ця справа переповнена важливими деталями, що демонструють особливості шляхетського способу життя та правової культури волинської шляхти (див. № 125–130)⁷⁰.

⁷⁰ Див.: *Старченко Н.* Судова риторика як вияв цінностей волинської шляхти кінця XVI ст. (на прикладі справи про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова) // Соціум. Альманах соціальної історії. — Вип. 9. — К., 2010. — С. 318–360.

Ще один конфлікт, на піку якого відбулося масове побоїще з десятками загиблих, стосувався, найімовірніше, конкуренції за неформальну владу на Волині між групами суперників: з одного боку — Гулевичі, їхні родичі, приятелі та слуги, з іншого — Семашки і наближені до них особи (див. №№ 218–226). До суперництва долучилися сусідські конфлікти, а, як відомо, конкуренція за владу ведеться зазвичай на різних майданчиках. Безпосереднім приводом до переходу напруження в гостру стадію, як видається, послужило вбивство Дем'яном Гулевичем свого сусіда по маєку Лаврів, слуги Марціяна Семашка Яна Несвіцького, який, волаючи про помсту до всевишнього, «пану Богу духа отдал и с того света зшол»⁷¹. У відповідь на скаргу вдови Дем'ян вніс протестацію про фальшиве кримінальне звинувачення, а також обізвав скаржницю «смердовкою», особою нерівною йому, нешляхетського стану. Тож Дем'ян Гулевич не лише був винуватцем смерті Яна Несвецького, кров якого волала до помсти, а й образив честь його дружини, відповідно, і всіх її родичів Слуцьких-Чеконських, підваживши легітимність їхнього місця в шляхетській спільноті. Ці події не могли пройти і повз увагу пана забитого, Марціяна Семашка, адже про вбивство Несвіцького як промовистий епізод в історії ворожнечі Дем'яна з Марціяном згадував Миколай Семашко у своїй протестації. Серед осіб, що оточували Марціяна Семашка під час цієї маленької «домашньої» війни на Волині — представники кількох родин, близьких до Несвіцького⁷².

За версією родичів загиблих Гулевичів, Марціян Семашко за підтримки близьких осіб із великою кількістю помічників підстеріг Дем'яна Гулевича, депутата на Люблінський трибунал від Волині, який їхав у справах із наближеними до нього особами, і розпочав бійку. Під час сутички загинув і сам Марціян, і значна кількість його слуг. Родичами загиблого Семашка натомість була озвучена своя історія, за якою саме Гулевичі з помічниками влаштували засідку Марціянові. На суді кожна зі сторін готова була доводити свою правду, однак, як видається, судова тяганина жодних правових наслідків для її учасників не мала.

⁷¹ Фіксується низка скарг упродовж кількох місяців перед убивством Яна Несвіцького, внесених Дем'яном Гулевичем на своїх сусідів Несвіцьких (де скрізь фігурує Ян), а також зворотних — від Несвіцьких на Гулевича, про взаємні кривди, побиття, заподіяння шкод майну і підданам, де, зокрема, згадується про вбивство Яном і Сасином Несвіцькими Гулевичевого підданого (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 89 зв., 139–140 зв., 184–184 зв.). Безпосередньо перед убивством, яке трапилося 14 травня, згідно зі скаргою Дем'яна, Ян зі своїм братом Петром і двома родичами Кошками прийшли в дім Гулевичевого підданого Лаврина і згвалтували його дружину (Там само, арк. 438–438 зв.).

⁷² Детальніше про цю історію див. *Старченко Н.* Культура ворожості шляхти Волині...

Приклади відвертої, брутальної жорстокості як відплата за кривди траплялися нечасто, зазвичай у відповідь на попереднє вбивство, яке на інший спосіб відшкодувати без урази для честі роду було неможливо. Дем'ян Гулевич ламав засади суспільного консенсусу, який тримався і на широко вживаній у публічному і приватному просторі ідеї рівності усієї шляхти, і на повазі до чужої власності, яка обіймала не лише майно, а й «фамілію» — усе коло людей, що вважалися *своїми* і чия честь була важливою для пана, адже складала вагомую частину його власної. За цих умов полагодити конфлікт було практично неможливо; волення до помсти Яна Несвіцького було почуте і вповні зреалізоване⁷³.

Тож, як бачимо, у спільноті, де важливим регулятором життя було змагання за честь, акти помсти не завжди вдавалося утримати в рамках публічних декларацій чи заподіяння майнової шкоди. Тим більше, що в основі контролю шляхетської корпорації над поведінкою своїх членів лежав не репресивний механізм (ефективність якого теж не є безсумнівною), а система гнучких конвенцій — засудження/схвалення групи, готовність шляхтича рахуватися з нею, інтенсивність тиску, розстановка сил поміж конкуруючими осередками, врешті, важила гострота конфлікту та можливість/готовність переходу до компромісу. Врешті, поранення чи вбивства, заподіяні під час бійки із застосуванням лицарської зброї, сприймалися зазвичай спільнотою як побічний продукт шляхетського способу життя.

Наїзд⁷⁴. Серед найтяжких кримінальних злочинів поруч з убивством фігурував *наїзд*, що маркував шляхетський стиль життя того часу та прислужився до постання чи не найтривалішого і найміцнішого історіографічного штампу — про річпосполитський простір як простір шляхетської сваволі, всуціль нелегітимних практик та домінування права сильного. *Наїздом* чи *нахоженєм* називався напад на дім⁷⁵, що зазвичай супроводжувався захопленням чи/і пошкодженням майна. Характерна риса *наїзду*, відповідно до правових приписів (II ЛС, розд. 11, арт. 1), полягала в злочинному намірі нападника позбавити життя господаря дому («хто бы на чий дом а господу умыслне наехал, *хотечи его забити*»). За правовими

⁷³ Детальніше про цей епізод див.: *Старченко Н.* Честь, кров і риторика... — С. 270–287.

⁷⁴ Детальніше див.: *Старченко Н.* Наїзди та грабежі в шляхетському соціумі Волині (1566 р. — початок XVII ст.) // Україна в Центрально–Східній Європі. — Вип. 12–13. — К., 2013. — С. 242–269.

⁷⁵ У I ЛС — «на домъ шляхетский» (розд. 7, арт. 1), у II ЛС — «домъ а господу» (розд. 11, арт. 1), у III ЛС — увесь шляхетський маєток — дім, двір і всі господарчі будівлі (розд. 11, арт. 1). Про еволюцію права на прикладі *наїздів* див.: *Гулевич В.* «Наїзди» у русько-литовському праві XV — кінця XVI ст. // Просемінарій. Медієвістика. Історія церкви, науки і культури. — Київ, 2003. — Вип. 5. — С. 33–63.

приписами, вбивство або поранення котрогось із мешканців маєтку каралося стратою. За відсутності жертв кривдник мав платити 12 рублів за «квалт» (сам факт наїзду), і відшкодовувати заподіяні збитки (II ЛС, розд. 11, арт. 1). За III ЛС поняття наїзду означало напад не лише на дім відповідно до припису II ЛС, а й на шляхетський двір і всі господарчі будівлі, що розмивало характеристику цього виду правопорушення як такого, що скоювалося з метою убивства господаря дому: з тексту відповідного артикулу були також вилучені слова «наехал, хочечи забити» (III ЛС, розд. 11, арт. 1). Водночас відповідальність за вбивство чи поранення під час наїзду поширювалася не лише на ініціатора наїзду, а й на його помічників: за вбивство мали каратися смертю всі особи, що брали участь в акції, за поранення платив «своєю головою» лише «принципал», тобто ініціатор, однак помічники мали сидіти у нижній вежі (тобто на долі) рік і шість тижнів.

Паралельно з артикулом, присвяченим наїзду на дім, у II ЛС була також норма, що регулювала відповідальність за наїзд на маєток в цілому («на чие именье, на село, на люди») з метою грабунку, де карою для нападника, навіть у випадку поранення підданих, була плата за гвалт і рани, а також відшкодування втрат «з навезкою», додатковою виплатою понад реальні втрати скривдженого (розд. 11, арт. 21). Поняття «наїзду» широко вживалося також на означення чи не найпоширеніших правопорушень, пов'язаних із захопленням сусідських ґрунтів, маєтку («квалтовное выбитье держанья») і підданих⁷⁶. Карою за цей переступ теж була плата за «гвалт» і відшкодування втрат з «навезкою» — (II ЛС, розд. 4, арт. 69).

Тож законодавці фіксують такі мотиви наїздів: на дім — з метою убивства господаря дому (супутніми обставинами були зазвичай шкоди), на маєток — з метою грабежу, на ґрунт — з метою його захоплення. Попри широке уживання поняття «наїзду» щодо низки правопорушень, пов'язаних із нападом на маєток, вчиненням шкод, пораненням чи вбивством підданих/слуг під час таких актів, у судовій риторичі наїзд як тяжкий злочин, за який шляхтич міг поплатитися головою, відмежовували від інших його видів, вводячи поняття *кримінальний/некримінальний наїзд*. Утвердилося уявлення про кримінальний наїзд як збройний напад на дім з наміром поранити чи вбити господаря, під час якого відбулося кров-

⁷⁶ Див., наприклад, розвідку про шістдесятилітню боротьбу за збирання володінь Сенютами і способи досягнення свого у: *Собчук В.* Суперечки Сенют і Ярмолинських за маєтки наприкінці XVI — початку XVII ст. // *Соціум. Альманах соціальної історії*. К., 2010. — Вип. 9. — С. 136–158. Автор також зауважує загострення боротьби за межі з 50-х рр. XVI ст., що було пов'язане з «інтенсифікацією залюднення володінь та суміжних із ними «нічийних» просторів».

пролиття. На необхідності поєднання всіх цих обставин для класифікації наїзду як кримінального часто наголошували під час судового процесу.

За правовими приписами факт наїзду постраждалий передусім мав оповісти *околичним* сусідам-шляхті, тобто тим, чії землі межували з його маєтком (а у випадку їх відсутності — урядникам-шляхтичам чи навіть підданам у сусідських маєтках), потому — заявити про це в гроді і взяти возного для освідчення шкод; і скарга, і визнання возного фіксувалися в актових книгах. На судовому процесі позивач доводив оскарження з допомогою свідчень сусідів, яких він сам на початковому етапі інформував про наїзд, визнання возного (чи випису із судових книг) і, найголовніше — присяги. Однак спосіб доведення мав свої особливості залежно від заподіяної під час наїзду шкоди. Так, у випадку вбивства котрогось із мешканців дому позивач мусив підтвердити оскарження присягою разом із двома свідками-шляхтичами; якби свідків бракувало, могли присягати дружина і дорослі діти або й слуги. У випадку поранення — нападнику загрожувала смертна кара лише у тому разі, якщо постраждалий на підтвердження обвинувачень присягав разом із шістьма свідками; якщо ж такої кількості бракувало, то достатньо було і трьох осіб, проте покарання пом'якшувалося — скарання «на горло» замінювалося на дванадцяти-тижневе ув'язнення у замку і сплату 12 рублів «за гвалт»⁷⁷. Якщо присягав лише сам поранений, оскаржений відшкодовував виключно вартість ран. Коли убитих і поранених не було, позивач теж мав доводити факт наїзду і втрат присягою разом із двома свідками, а винний платив за «гвалт» і заявлені шкоди (розд. 11, арт. 2).

Однак справа зі свідками не була такою простою, як може здатися на позір. «Околичних» сусідів-шляхту чи їхніх шляхетних слуг «робила» свідками сама зацікавлена сторона, забезпечуючи їх інформацією про подію. Попри дозвіл брати за свідків, у випадку відсутності шляхти, також осіб нешляхетного стану, довірою у суді користувалися зазвичай

⁷⁷ Попри те, що спосіб доведення і кари за наїзд залишилися приблизно такі ж, однак загальна тенденція III ЛС — посилення відповідальності за злочини — зберігалася. Так, за вбивство під час наїзду смертна кара загрожувала не лише його ініціаторові, а й помічникам. За сам факт наїзду, окрім плати за «гвалт», передбачене було додатково дванадцятитижневе ув'язнення у замку для всіх учасників нападу. У випадку присяги пораненого з двома свідками (а не з шістьма), винуватець, окрім сплати за «гвалт» і шкоди, також мав сидіти двадцять чотири тижні на дні вежі. Навіть якщо на доведення обвинувачення присягав лише сам поранений без свідків, то й у цьому разі оскаржений мав платити за рани, однак звільнявся від платні за «гвалт» і шкоди. Також за заподіяння лише самої шкоди, якщо скривджений доводив її через присягу разом з двома свідками-шляхтою або трьома-нешляхтою, передбачалося не лише їх відшкодування і плата за факт «наїзду», а й ув'язнення на 12 тижнів (III ЛС, розд. 11, арт. 2).

лише зізнання шляхти, адже загальною настановою було — «плебеюс шляхтича наганяти не може»⁷⁸. Таким же чином (чи майже таким) забезпечувалося і вознівське освідчення наїзду: його письмовий варіант зазвичай готувався самим потерпілим, отже, події і втрати подавалися там у найвигіднішому для нього світлі.

У наїзді брали участь разом із ініціатором його приятелі та слуги, а часто — лише вони з ініціативи зацікавленої особи. Напади нерідко відбувалися вночі, за відсутності господаря, тож скривджений мав присягати, не маючи певності щодо особи свого головного супротивника, а за ним це робили й свідки, які зазвичай знали ще менше, аніж обвинувач. Як зауважував Анджей Фрич-Моджевський, не існувало в Речі Посполитій звичаю, коли перед присягою свідків би запитували, чи справді вони бачили те, в чому зібралися присягати, а чи лише чули про подію⁷⁹. Тож вимога присягати за всіх цих обставин мусила суттєво гальмувати завершення справи.

У випадку наїзду слуг скривджений мав спочатку здійснити спробу отримати відшкодування поза судом, за домовленістю з їх паном, і лише у випадку його відмови — позивати особисто пана до суду про наслання, тобто, у суді позивач мав довести злочинний намір свого супротивника. Для виявлення всіх обставин тяжких кримінальних злочинів від 1578 р. спорадично, а з кінця 80-х рр. зазвичай практикувалася шкрутинія (*scrutinium*), яку призначав чи дозволяв на вимогу сторони/сторін суд, тобто опитування на суді свідків (під присягою чи шляхетським словом), наданих самими зацікавленими особами. Однак і в цьому разі йшлося про лояльних до зацікавленої сторони осіб, джерелом чиїх відомостей зазвичай були чутки, або надана самим «шкрутатором» інформація⁸⁰.

Скарги зазвичай вказують на існування поміж контрагентами давніх суперечок, де наїзд, що подавався на рівні риторики як спроба остаточного поррахунку з супротивником, і суд були лише окремими актами, вмонтованими у шлейф взаємних кривд (див. № 187–188). Досить часто наїзд був відповіддю на попередній наїзд супротивника, тож вони датовані одним днем або наступним, однак зображають різні епізоди проти-

⁷⁸ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 469.

⁷⁹ Frycz Modrzewski A. O poprawie Rzeczypospolitej księgi czwore... — S. 281–282.

⁸⁰ Старченко Н. Scrutinium як інквізиційний елемент у судочинстві Волинського воеводства (70-ті рр. XVI — початок XVII ст.) // Записки наукового товариства імені Шевченка. Праці Історично-філософської секції. — Т. ССLXIV. — Львів, 2012. — С. 171–195. Про обставини провадження шкрутинії в конкретній справі, з приводу оскарження Настасі Охлоповської у вбивстві чоловіка, див.: Її ж. Звинувачення дружин у вбивстві чоловіків: жіноча жорстокість, чоловічі фобії чи матеріальний розрахунок родичів (Волинь останньої третини XVI ст. — першої третини XVII ст.) // Соціум. Альманах соціальної історії. — № 13–14. — С. 103–105.

стояння. Прикладом може слугувати історія, що постає зі взаємних скарг Костянтина Колпитовського та його братів Костюшковичів-Хоболтовських (див. № 121–124). Версія однієї з них — наїзд із метою вбити, а другої — напад без попередження на добровільній дорозі. Обидва звинувачення стосувалися злочинів, які, відповідно до правових приписів, каралися смертною карою і позбавленням честі, однак ішлося радше про конкуренцію в рамках судової риторики, аніж про обмін насильницькими актами в обсягах, зафіксованих у джерелах. Так, Костянтин Колпитовський, оповідаючи про свої дії, апелює до безумовних християнських цінностей та ідеальних шляхетських настанов — милосердя, відмови від жорстокості, прощення своєму ворогові образ і кривд, непротивлення злу. Треба визнати, що за рівнем розбудови мотивацій своїх вчинків Колпитовський був поза конкуренцією. В рамках цієї моделі перебувають і деякі його жести, засвідчені й супротивниками: Колпитовський поранив Івана Костюшковича-Хоболтовського і полонив його, однак повідомив родичів про його ув'язнення і потому віддав дружині; увірвався з помічниками у двір, вчинив стрілянину, але збитки виявилися мінімальні; нападники захопили слугу, побили, але не заподіявши поважних ушкоджень, вивели за межі двору і відпустили. Тож конфлікт, попри низку насильницьких актів, що представлялися формально як кримінальні, слугував засобом боротьби за символічний капітал. Саме тому скарги про наїзд інколи фальсифікували. У таких випадках подальший судовий процес був лише засобом у війні з супротивником задля його ославлення, аби «на почтивом был доткненный»⁸¹.

Утім, траплялися справи і з поважнішими наслідками, однак доволі нечасто. Прикладом може бути розгалужена історія, де кожна зі сторін у суді подавала свій варіант події: одна — як наїзд на дім, під час якого в результаті захисних дій господарів загинуло кілька нападників, друга — як сплановану засідку з метою убити (див. № 232–236). Після судових баталій у гродському суді справу передали на Трибунал, як це зазвичай траплялося. Тож тривалі війни між сусідами, де сторони зазвичай мінялися позиціями «нападник-скривджений», у певний момент переходили на етап судових суперечок, що, втім, не скасовувало й повсякденного, ситуативного протистояння. У деяких випадках акції готувалися, а подеколи вони могли мати й випадковий характер.

До збірника включені й скарги на наїзд Миколая Боговита-Шумбарського на двір кременецького гродського писаря Григорія Дедеркала у Шумбарах, що завершився, на відміну від багатьох інших випадків, смертю господаря і його родича (див. №№ 174–175). Дві подібні скарги,

⁸¹ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 546 зв.–550.

що відрізняються лише незначними деталями, можуть слугувати на позір ілюстрацією шляхетського беззаконня, однак при детальнішому аналізі демонструють особливості шляхетської культури ворожості. Перша скарга належала слугі Дедеркала Миколаю Ульхимовському, який, схоже, не був присутній в домі під час нападу, а довідався про нього з якихось джерел. Слуга оповідав, що Миколай Боговитин, зібравши кількасот осіб, озброєних вогнепальною зброєю, упродовж двох днів — 5 і 6 грудня 1594 року — наїздив на маєток Шумбари з метою заподіяти шкоду здоров'ю господаря, добивався до двора, чинив стрільбу та, в результаті, понищив майно і поранив слуг та підданих. Потому оточив маєток своїми людьми і 7 грудня надвечір, під час наїзду на дім, поранив Григорія Дедеркала пострілом у спину, також життям поплатилося двоє його шляхетних слуг. Далі Боговитин повіз писаря до свого маєтку, де усіляко знущався над ним; тіла ж убитих невідь-де подів. І хоч матері і дружині Дедеркала вдалося тієї ж ночі визволити його з ув'язнення, однак десь за годину потому він помер у своєму домі від ран.

9 січня наступного року до актових книг була внесена скарга дружини Григорія Дедеркала, яка загалом повторювала скаргу слуги, однак містила цікаву деталь: напередодні наїзду, 4 грудня, Миколай Боговитин прислав до писаря лист, званий *одповіддю*, з образливими словами і погрозами. У тексті скарги також наголошувалося на особистій участі Боговитина у розправі. Однак справа про вбивство, розпочата у кременецькому гродському суді за ініціативи сестер Григорія Дедеркала, мала несподіваний поворот⁸². 4 липня 1596 р. Миколай Боговитин, у відповідь на неправдиве, за його словами, звинувачення в убивстві, виводив шквуринію перед сестрами небіжчика. За твердженням оскарженого, на момент наїзду і вбивства він перебував у своєму маєтку, більше того — Дедеркало отримав рани раніше, під час наїзду на його, Боговитина, маєток Горбівці, про що він був поінформований своїми горбівецькими підданими. А потому разом із шістьма шляхтичами відповідач присягнув, що в наїзді участі не брав, і був звільнений від оскаржень на вічні часи.

Всі ці обставини дозволяють подивитися на справу не як на одиничний акт, що вирізнявся серед інших подібних особливою жорстокістю, а як на епізод у давньому конфлікті поміж сусідами⁸³. Якщо наїзд

⁸² Там само, ф. 21, оп. 1, спр. 32, арк. 30–32 зв.

⁸³ Маєток Шумбари був родовою власністю Боговитинів; половину його тримав Миколай за розподілом його батька Миколая з братом Павлом. Григорій Дедеркало, найімовірніше, отримав частину Шумбар через шлюб з Луцією Любешовською, вдовою по Федору Войничу Боговитину (див.: *Собчук В.* Боговитинівичі: геналогія і маєтки // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. — Київ–Львів, 2004. — С. 509). Зазвичай присутність чужака у родових гніздах сприймалася вкрай негативно.

Дедеркала на Горбівці таки відбувся, що цілком правдоподібно, то Боговитин міг у відповідь через «цедулу» оголосити йому про помсту, а наїзд на Шумбари якраз і був її втіленням. Якщо ж *одповідь* передувала наїзду на Горбівці, то тоді писар таким чином спробував отримати реванш за листовну образу. У кожному варіанті *цидула одповідна* засвідчує тривалість конфлікту, існування взаємних кривд та стратегій, до яких удавалися сторони під час сусідських воєн.

В історії з наїздом на двір Григорія Дедеркала важливими є кілька моментів: маркування наїзду як лицарського акту через письмове оголошення про помсту («под претекстом якоес отповеди, картелиушь усчипливый с похвалкою на здоровье брата их до двора их шумбарского прислалъ»); наїзд як насильницька дія, до якої вдавалися у разі заданих образ; сконструйованість скарг і неповнота джерельної бази, через які історик легко потрапляє в пастку зазвичай пропонованої однією зі сторін версії.

Тож зупинюся на тих функціях наїзду, які підважували його характер як кримінального злочину та сприяли його поширенню в спільноті. У контексті шляхетської культури наїзд був передусім звичним актом помсти в боротьбі за підтримання своєї честі. Саме так Юрій Лясота (а з ним і решта представників шляхетського загалу в аналогічних ситуаціях) пояснював акти насильства, вчинені Яном Огоновським: «...яко себе от мене кривду менят, мене на маетност кгвалтовне наежчали, кгвалты, бои и шъкоды починили»⁸⁴. Тобто, наїзди і супровідні їм дії були відповіддю ображеної сторони на *кривду* недоброзичливців. А що шляхтичеві передусім ішлося не про фізичне знищення супротивника, а про відновлення рівноваги через порахунок актів кривди і сатисфакції, то й наїзд, метою якого, за правовими приписами, було вбивство господаря, закінчувався традиційно пошкодженням і захопленням майна, а також побиттям і пораненням підданих і слуг як заміщувальних об'єктів щодо свого власника. Якщо додати до цього демонстративність, публічність як обов'язкову умову наїзду, втягування до ворожнечі великого числа родичів і приятелів, то спадає на думку певна заданість такого сценарію, добра обізнаність із ним учасників акції. Обов'язковим елементом цього *спектаклю* було оголошення про помсту, а також традиційний початок наїзду, коли на підступах до маєтку нападники зчиняли крик, стріляли, били в бубни чи сурмили. З одного боку, ці обставини присутні у скаргах потерпілих як ознака свавілля, а, з іншого — їх відсутність викликала обурення з приводу невластивої для шляхтича поведінки супротивника. У багатьох випадках і сам наїзд був символічним оголошенням про

⁸⁴ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 284.

помсту, де сторона, під'їжджаючи під двір, випускала пару, осипаючи супротивника лайливими словами та завдаючи йому мінімальних шкод.

Барвистими деталями сповнений опис наїзду Станіслава Граєвського на двір Івана Чаплича-Шпановського. За наказом нападника його слуги влаштували у дворі «гонитву» на конях зі списами⁸⁵, викликаючи Чапличевих слуг на поєдинок. Сам же Граєвський, «открываючи и подни-маючи кошули, невстыдливе бегал» (що мусило означали знак зганьблення — часткове оголення сідниць), а потому, загледівши церкву перед двором, «отбивши замок до церкви, яко один поганин, впадши в цер-ковъ, без боязни Божее и встыду прироженого начиня церковныи по-свещеныи переворочаль, рызы розметал, злоречиль, а на его милость пана войского [...] грозил, отповеди и похвалки чинил»⁸⁶. Стрільянина по двору з луків та вогнепальної зброї була звичним актом при наїзді і виконувала радше психологічну функцію застрашування, аніж завдавала реальних шкод: «припадши праве в двор мой, з лука колко раз стрелил, окна и двери посець и повыбиял»⁸⁷.

У наїздів була ще одна, вкрай специфічна функція, якою, за словами Анджея Фрича-Моджевського, виправдовувалася шляхта — вправління у військовому ремеслі; лише «домашні воєнні виправки не дозволяють скніти в бездіяльності ані куняти в розкошах», вчать їздити верхи та вправно володіти зброєю. Тож завдяки такій школі військового мистецтва шляхетська молодь готується стати при потребі на герць з ворогом⁸⁸. Лише люди, що мстяться за свої кривди, завжди мають доброго коня і готову до використання зброю: «Вони завжди ніби на сторожі: не засид-жуються на учтах, не зловживають вином, не сплять на м'яких ложах, але, як на війні, завжди напоготові. Хай тільки хтось швидше пробіжить повз дім, хай сильніше застукає до брами, хай крикне трохи гучніше — вже вони на всякий випадок готові. Кінь стоїть осідланий до битви, сам вершник завжди взутий, при шаблі і в броні»⁸⁹. Саме таке розуміння наїзду — як лицарських воєнних акцій, спрямованих на недоброзичливців з метою помсти, пояснює широке використання в них «знаков военных» — бубнів, труб⁹⁰, прапорів, хоругв⁹¹, гаківниць, возів та інших «воєнних приправ»⁹², «розмаитой брони, войне належачой»⁹³.

⁸⁵ Слово «гонитва» уживалося, зокрема, на означення лицарського турніру.

⁸⁶ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 413–414.

⁸⁷ Там само, спр. 46, арк. 363.

⁸⁸ Frycz Modrzewski A. Dzieła wszystkie: W 6 t. — Warszawa, 1954. — Tom II. Mowy. — S. 72.

⁸⁹ Ibidem. — S. 71.

⁹⁰ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 277 зв.

⁹¹ Див., скажімо, скаргу Станіслава Вориського на слуг і локацьких підданих князя Романа Сангушка, «околкосот чоловіков», які наїхали на його масток Ворище «з

Попри те, що завдана під час наїзду шкода сприймалася законодавцями не як мета наїзду, а як супутня йому обставина, у скаргах домінувала саме ця складова правопорушення — пошкодження і привласнення чужого майна. Погрози вбити, що часто лунали в шляхетському середовищі, поєднувалися з обіцянкою заподіяти шкоду майну — спалити, знищити, захопити: «Не толко забити, але з домом спалити и маетност забрати мел»⁹⁴. Зазвичай реалізовувалася друга їх частина.

Тож саме на цій обставині — відсутності жертв наїзду, вибудовували лінію захисту адвокати, намагаючись перекваліфікувати наїзд як кримінальний злочин у інший тип правопорушення зі значно м'якшими покараннями. Звернімо увагу на справу, розпочату у луцькому гродському суді Миколаєм Дорогостайським проти кн. Костянтина Острозького, з наказу якого, за словами обвинувача, був здійснений наїзд і захоплення Черницького монастиря. Уповноважений князя стверджував, що оскільки під час наїзду обійшлося без жертв, а були заподіяні лише шкоди, то справа не мала кримінального характеру. На цій підставі гродський суд припинив провадження процесу і запропонував перенести справу до відповідної інстанції — земського суду⁹⁵.

У залежності від перебігу наїздів і вчинених шкод польський дослідник шляхетського насильства Марцін Камлер пропонує розподіляти їх на три групи⁹⁶. До першої можна зарахувати ті випадки, коли нападники вдиралися до двору, заподіювали шкоду майну, забирали частину його з собою, били і завдавали ран підданам і слугам. Прикладами можуть слугувати кілька наведених вище справ. Автори робіт про наїзди одностайні в тому, що за слабкої судової системи вони були своєрідним регулятором кривд поміж шляхтою, вирівнюючи на такий спосіб втрати сторін (матеріальні, психологічні, символічні)⁹⁷.

До другої групи належали нечасті випадки захоплення маєтку («*вибитте з держання*»), які хоч і трапляються, однак досить рідко.

розньмъ оружемъ, войне належачим, з стрелбою, гаковницами, ручницами, сагайдаки, ошепы, в панцырахъ, в зброях, яко одень посторонный неприятел» (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 160 зв.) чи, скажімо, обставини наїзду за участі трубачів (Там само, спр. 12, арк. 260 зв.).

⁹² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 639–639 зв.

⁹³ Там само, спр. 46, арк. 359 зв.

⁹⁴ Там само, арк. 314.

⁹⁵ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 304–305 зв.

⁹⁶ *Kamler M. Przemoc między szlachtą sieradzką w XVII wieku.* — Warszawa, 2011. — S. 132–133.

⁹⁷ *Pugacewicz I. Porządek sąsiedzki przemocą regulowany. O organizacji i funkcjach zajazdu w II poł. XVII i w XVIII wieku // Białostockie Teki Historyczne.* — 2006. — Т. 4. — S. 127. *Golec D. Zajazdy na Kujawach w XVII i XVIII wieku // Przegląd Historyczny.* — 1982. — Z. 3–4. — S. 293.

Зазвичай вони мали своїм підгунтям право нападника на володіння цією нерухомістю, що з якихось причин було порушене (або поважні претензії на таке право). За слабкої виконавчої влади повернення маєтку навіть за наявності позитивного декрету було для власника досить проблематичним, якщо йому чинили спротив. Тож скривджений мусив брати ініціативу в свої руки. Скажімо, власник маєтку, відданого в оренду чи заставленого, незадоволений господарюванням на його нерухомості, міг приватно вдатися до покарання недбальця (чи, радше, особи, що намагалася максимально використати чужу власність). Адже повільність доведення справедливості перед судом та немала його вартість могли остаточно довести маєток скривдженого до руїни. З правової позиції такі акти були незаконні, порушували попередньо укладені домовленості, однак для власника (а зазвичай і для шляхетського загалу), вони мали справедливий характер. Звернімо увагу на справу, що розглядалася у луцькому гродському суді, по скарзі Яна Циминського на кн. Юрія Пузину про «квалтовное вибите» з ґрунту. Натомість князь твердив, що той ґрунт є його власний, попередньо відібраний Циминським, про що йшлося на процесі в земському суді. Врешті, обидві справи, і про належність спірної нерухомості, і про наїзд та захоплення ґрунту, виявилися в Трибуналі⁹⁸. Часто і протилежна сторона розуміла справедливість таких дій. Щоправда, у деяких відомих скаргах звучить таки мотив обов'язкового звертання до суду, навіть якщо правопорушник мав підстави для захоплення майна супротивника: «Прето не брат было квалтом и не отыймоват села Белашова, а позват, за чим пан Риминский держить»⁹⁹; «Если розумяль якую вонтьгпливость, не наездзати было, але правемь ся коньтенътовати»¹⁰⁰.

Через наїзд інколи регулювалися відносини власності між паном і слугою (патроном і клієнтом), якщо пан, незадоволений службою свого «партнера», за яку платилося нерухомістю, вирішував розірвати стосунки. Маєток надавався слuzі зазвичай під запис певної суми грошей, тобто в надавчому листі зазначалося, що пан чи його нащадки можуть повернути свою власність лише за умови виплати слuzі чи його нащадкам обумовленої суми. Тож слуги у своїх скаргах акцентували увагу на неправовому, без остаточного розрахунку, відібранні паном майна, а той у відповідь звинувачував їх у зраді — найстрашнішому переступі для слуги з точки зору шляхетських цінностей, що мусило звільняти патрона від будь-яких попередніх зобов'язань.

⁹⁸ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 245 зв.–247 зв.

⁹⁹ Там само, спр. 65, арк. 660–666.

¹⁰⁰ Там само, спр. 61, арк. 340 зв.

Третю групу складала випадки, де метою нападника було застрашити супротивника. Під час таких актів обмежувалися криками «бий, забий», різноманітними погрозами, інколи викликами на поєдинок і стріляниною по двору. Тобто такі наїзди водночас можна кваліфікувати як *одповіді*. Втім, перший і третій варіанти, які виділяє Марцін Камлер, насправді дуже тісно пов'язані між собою; йдеться хіба про певні модифікації, які практично не надаються для розмежування. Шкоди, що не були заздалегідь плановані, могли залежати від ситуації, скажімо, від розстановки сил, укріплення маєтку, потенціалу захисників, запалу нападників. Вони могли виникнути під час наїздів, які мали від початку метою лише психологічний тиск чи оголошення про помсту, однак у випадку силової відсічі господаря змінювали свій характер. За таких обставин могли бути жертви з обох боків, однак вони зазвичай не були метою нападу, навпаки — жорстокість загалом контролювалася. Врешті, і сам Марцін Камлер твердить, що підрахувати кількість наїздів практично неможливо, бо за описами в джерелах важко сказати напевно — йшлося про реальний наїзд чи лише про варіант погрози супротивникові¹⁰¹.

Поняття «наїзду» уживалося і на означення чи не найпоширенішого виду шляхетських правопорушень — наїзду на сусідній ґрунт та його захоплення (розд. 11, арт. 21) під час конфлікту. Спільні межі між маєтками були сталою причиною ворожості, що практично не надавалася до ліквідації. Такі конфлікти зазвичай втягували у ворожнечу велику кількість осіб. Цей переступ описували за звичною для наїзду схемою (цілком можливо, що саме так він і відбувався): наїхали на ґрунт «конно, зброино, з оружемь, воине належачим»¹⁰². Суперечки за межі між сусідами тягнулися роками, а то й десятиліттями, упродовж кількох поколінь власників, де періоди відносного замирення чергувалися з моментами жорсткої конфронтації. До ворожих актів могли підштовхувати панів і самі піддані, які, своєю чергою, не проти були заокруглити свої землі за рахунок сусідів — підданих іншого шляхтича¹⁰³. Тож пани, зобов'язані захищати залежних від них осіб, втягувалися у з'ясування стосунків. Кожен із супротивників уважав спірний ґрунт своїм, тож заявляв про свої претензії не лише у суді, а й усіма можливими засобами. Різниця між нападом на маєток чи ґрунт (*наїзд/нахоженє*) і його захопленням (*вибиття*), хоч і зауважувалася в окремих випадках¹⁰⁴, однак сприйма-

¹⁰¹ Kamler M. Przemoc między szlachcą sieradzka... — S. 26.

¹⁰² ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 230 зв.–231 зв.

¹⁰³ Там само, спр. 19, арк. 236–236 зв.

¹⁰⁴ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 488–491: Іван Бобрикович, адвокат владики Феодосія у справі за скаргою кн. Катерини Загоровської з Чорторийських про наїзд на її

лася шляхетським загалом як досить умовна. Так, низка судових процесів, зніційованих за скаргою про наїзд на ґрунт чи його захопленням, містить адвокатські репліки про те, що йшлося насправді про межові претензії, де важко визначити власника, відповідно, ці справи мають кваліфікуватися як суперечки про володіння¹⁰⁵.

Із цими двома правопорушеннями — *наїздом* і *вибиттям* — тісно пов'язаний і *ґрабіж*, тобто явне, неприховане захоплення рухомого майна як позасудове відновлення порушених майнових прав, відшкодування збитків, боргів чи образ (під поняття *ґрабіж* потрапляло і правове відібрання майна за судовою ухвалою уповноваженими до того особами у відповідності з усталеними процедурами)¹⁰⁶. Далеко не всі такі правопорушення доходили до суду, адже особи, щодо яких був здійснений *ґрабіж* у відповідь на попередньо завдану ними кривду, часто розуміли справедливість дій супротивника¹⁰⁷ (див. № 69). Інколи *ґрабіж*, як і у випадку *наїзду*, являв швидкий спосіб отримання справедливості. Так, у відповідь на скаргу Себастьяна Прибики на Тимофія Свищовського про *ґрабіж* коней і речей, коли він «добровільною» дорогою їхав зі Свишова, обвинувачений заявив, що ті всі пограбовані речі належать його підданому і були в нього вкрадені. Суд наказав Тимофієві Свищовському присягти на підтвердження своїх слів¹⁰⁸.

Зазвичай *ґрабіж* уважався переступом, типовим для конфліктних сусідських взаємин «естли бы се стало *суседови от суседа*»¹⁰⁹, однак оскарження у *ґрабежі*, як і в *наїзді*, могло бути подане як образа для шляхтича. Пригадаймо наведену вище справу про звинувачення Ісаком Дьогтем Федора Загоровського у *ґрабежі* на дорозі коней в домі Якуба Крушинського.

Важливим критерієм відмінності між кримінальними злочинами і так званою «кривдою простою» був намір зловмисника — убити чи поранити, свідомо заподіяти шкоду супротивнику тощо. Саме намірами відрізнялися *наїзд* і *ґрабіж* від зовні подібного до них *розбою* — нападу на особу на добровільній дорозі з корисливою метою, часто — із засідки, що вважався невідповідним шляхетському стану, таким, що ганьбить честь

ґрунт, заявив, що оскільки була лише нанесена шкода, а вибиття не було, то й справа належить земському судові

¹⁰⁵ Там само, арк. 524–530 зв.

¹⁰⁶ *Малиновский И.* Учение о преступлении по Литовскому Статуту. — Киев, 1894. — С. 138; *Бутейко В.* Відображення форм іллегітимного та легітимного насильства у приватних поняттях Великого князівства Литовського (на матеріалі Литовських Статутів 1529; 1566; 1588 років) // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. — К.: Інститут української археографії, 1999. — Т. 3. — С. 62–63, 75.

¹⁰⁷ ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 211–211 зв.

¹⁰⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 243 зв.–244 зв.

¹⁰⁹ Там само, спр. 31, арк. 718.

шляхтича. Звичайно, на дорозі траплялися і «лицарські» сутички між шляхтою, і *грабіж*, однак саме розбій, суттю якого було привласнення чужого майна (*лун*) з метою збагачення, що часто поєднувалося із замахом на особу, мав каратися смертю. Власне всі злочини, які чинилися таємно і мали корисливу мету, передусім розбій, крадіжка, фальшування, вважалися невластивими для шляхтича, тож звинувачення у їх скоєнні автоматично сприймалися як образливі для шляхетської честі і мали каратися втратою «горла» і честі.

Отже, наїзд — найпоширеніше, суто шляхетське правопорушення, за скоєння якого можна було поплатитися честю і головою — обвинувачі подавали як тяжкий злочин, а оскаржені у відповідь намагалися переінтерпретувати його як злочин проти майна, що відшкодовувався грошовою компенсацією. Захоплення маєтку і/чи ґрунтів шляхта вважала суперечками за спірне майно, а грабіж — як супутню їм обставину. Всі ці дії хоч і були нелегітимними, однак вкладалися в логіку шляхетських уявлень про добро і зло, де головним регулятором була шляхетська честь і добра слава. Тож, окрім матеріального підґрунтя, вони були специфічною формою порухунків за уразу для честі, актами двобою поміж супротивниками за добру славу у спільноті, особливим *лицарським* правом, за допомогою якого відновлювалася справедливість.

Судова система

Окрім інформування про конфлікт широкого загалу, чому сприяла публічність місць, де він оприявнювався, та особливі ритуали ворожості, які його супроводжували, важливим для шляхти було також введення конфлікту у правове поле. Причому йшлося не лише про скарги постраждалої сторони; легітимізувати свої дії намагалися і кривдники. Відповідно, суд ставав одним із важливих етапів перебігу ворожнечі.

Однак варто зауважити, що суд у досліджуваній період не можна сприймати виключно як інститут, через який влада реалізувала свої функції — визначати і карати винного; судовий процес уважався передусім приватною справою скривдженого, за допомогою якого утверджувалася справедливість¹¹⁰. Тож слідчі процедури, що передували суду, провадилися руками самого потерпілого. Сам же процес мав змагальний характер, де сторони обмінювалися аргументами та контаргументами (цей обмін називався *контроверсіями*), а судді виконували роль арбітрів, що зважували вагомість та правові підстави запропонованих доказів. Зазвичай обвинувачений від початку намагався знайти похибки процесуального

¹¹⁰ Там само, спр. 61, арк. 302 зв.: «право писаное [...] пред ся розказует одьдати кождому, што чиего есть».

характеру, які б дозволили призупинити справу ще до початку контроверсій, а якщо до них доходило — намагався завершити процес апеляцією. Тож більшість справ у судах першої інстанції переносилися на королівський суд або до Трибуналу. Однак і трибунальський декрет не ставив крапку в порахунках сторін, адже зазвичай він передбачав присягу для однієї з них на найближчих засіданнях гродського чи земського суду через шість тижнів після ухвали. Присяга — найпоширеніший спосіб доведення, до якого зверталися як до основного доказу вини/невинуватості у справах про насильство над особою, а також як до допоміжного — у майнових, мала би сприяти пришвидшенню судового вирішення суперечок. Натомість вона призводила до затягуванню справи, адже гріхом вважалося не лише присягати, а й спонукати свого супротивника до присяги (див. № 38). Складні стратегії сторін у судовому процесі, пов'язані з присягою, засвідчують кілька актів, вміщених до збірника (див. №№ 68, 69, 71, 201, 212).

Розмова про судову систему та відносно повна добірка джерельних матеріалів, що могли би прислужитися верифікації висловлених тез, вимагає спеціального місця через велику кількість проблем, які стосуються даної теми. Тож у збірнику представлені одиничні акти, дотичні до функціонування судової системи; переважно це скарги на суддів, декрети, перебіг процесу, пов'язані зі специфікою культури ворожості. Серед них — судові процеси з приводу виклику на поєдинок (див. № 242–245, 159, 162), наїздів, грабежів тощо (№№ 69, 70, 126, 156, 212, 214–216, 227, 233–236). Однак навіть ці уривкові матеріали вирізняються багатоаспектністю, що дозволяє скласти бодай побіжне уявлення про функціонування судочинства. Так, декрет луцького гродського суду в справі єврея Маєра Абрамовича як позивача з відповідачем Томком Ощовським, оскарженим у нападі на орендовану євреєм корчму, його побитті та грабежі майна, містить такі питання: 1) проблема компетенції гродського та земського судів, яка часто ставала підставою для відкладення справи (скажімо, відповідачі у гродському суді намагалися довести, що звинувачення не має кримінального характеру і тому справу потрібно перенести до земського суду); 2) правова дієздатність шляхтянки; 3) проблема шляхетської честі, адже відповідач твердив, що справа має бути відкладена, бо позов переповнений образливими словами, які зачіпають його честь, найдорожчу річ для шляхтича; 4) правова культура; 5) маніпуляції з присягою як способом затягнути справу тощо (див. № 216).

Складнощі провадження процесу та спроби відповідача перекваліфікувати тяжке правопорушення на таке, яке в уявленнях шляхетської спільноти було прийнятним у боротьбі за честь, демонструють відповідні акти¹¹¹. Зокрема, неможливість для історика (а цілком можливо, що й для

¹¹¹ Див.: *Старченко Н.* Честь, кров і риторика... — С. 331–335.

суддів) визначитися з позиціями «винуватець-жертва» засвідчує процес, який став наслідком конфлікту між панами Марковськими та їхнім сусідом Яном Павловичем (див. № 232–236).

До збірника також вміщена справа, яка є прикладом слабкості виконавчої влади, а саме — відмова винуватця виконати трибунальську ухвалу (див. № 61). Згідно з нормою II ЛС (розд. 4, арт. 67), якщо особа, яка програла процес, не відшкодовувала готівкою втрати потерпілого упродовж судових засідань, вона мала передати йому за ту суму свій маєток через возного зі свідками до виплати належної готівки. В разі спротиву судовій ухвалі мало скликатися *посполите рушення* (шляхта повіту, а в серйозніших випадках — воєводства), на якому лежало здійснення правосуддя (II ЛС, розд. 4, арт. 67). Конституція 1589 р., за якою Волинське воєводство переходило під юрисдикцію Люблінського трибуналу, змінила порядок виконання (*екзекуції*) вироків. Якщо справа стосувалася земського судочинства, то спочатку до шляхтича, що програв процес, мав прийти суддя із підсудком чи писарем для передачі маєтку. У випадку належності справи до гродського суду виконання вироків покладалося на старосту, а за його відсутності — на підстаросту чи писаря, які мали супроводжувати гродського суддю. В обох випадках при судових урядниках мали перебувати по два возних зі свідками — «шляхтою людьми добрими». У випадку спротиву відповідача справа надсилалася до Трибуналу, який ухвалював *баницію*¹¹² для винуватця, щоправда, засуджений міг апелювати щодо рішення суду. Вирок остаточно вступав у силу через рік і шість тижнів після трибунальської ухвали, якщо порушникові не вдавалося змінити її на свою користь в рамках правових процедур (через апеляцію) або замиритися з потерпілим¹¹³. Тож великої ваги надавали несилловому тиску на засудженого з боку судових урядників і спільноти, а також готовності винуватця добровільно прийняти кару. Врешті, судочинство заходило в глухий кут, якщо баніт, укріпивши свій маєток та озброївши слуг, вперто стояв на своєму. На цьому наголошували луцькі гродські урядники, які, прибувши до маєтку засудженого на баніцію Криштофа Лодзинського, зіткнулися з його відмовою чинити відповідно до трибунальської ухвали — поступитися маєтком на користь супротивника. Тож до актових книг був уписаний суддівський вердикт, який засвідчував безпорадність судочинства у даній і подібних до неї справах:

¹¹² Баниція — вигнання за межі держави, оголошення винуватця поза законом із втратою ним усіх прав, зі збереженням шляхетської честі, якої позбавляли в крайніх випадках (інфамія).

¹¹³ Volumina constitutionum. — Т. II. — Vol. 2. 1587–1609. — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. — S. 125; Ця конституція була також підтверджена у 1590 р. (Ibid. — S. 153).

«Мы [...], добре се праву и констытуцыи, о одправе речи осужоное учиненое, припатрившисе, далшее науки в неи описанои, яко противко банитови упорному поступовати, не видели есмо»¹¹⁴.

Утім, попри позірну неефективність судової системи¹¹⁵, кількість тих, хто не ставав до суду, коливалася в межах 10%, причому до їх числа нечасто потрапляли особи, що мали би, здавалося, достатньо матеріальних та владних ресурсів для нехтування правосуддям. Адже обвинувачення у негідній поведінці, винесене на суд як публічний простір, зобов'язувало шляхтича очиститися від таких закидів перед спільнотою. Тож судові засідання, де збирався чималий шляхетський загал, були своєрідним форумом для реабілітації, поєдинком за відновлення доброї слави, однак риторичними засобами.

*Приятельське погодження конфлікту*¹¹⁶

Цілком імовірно, що ті 10%, що не ставали до суду, у підсумку вирішували свої проблеми поза судом. Адже існувала інституція, що досить успішно регулювала конфліктні стосунки членів локальних спільнот — суд полюбовний (третейський суд, приятельське єднання), тобто полагодження конфліктних взаємин за допомогою приватних осіб із ініціативи і за згодою ворогуючих сторін¹¹⁷. Популярність полюбовного

¹¹⁴ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 309 зв.–310.

¹¹⁵ Старченко Н. Про ефективність судочинства на Волині (на прикладі роботи Луцького градського суду 1598 і 1600 рр.) // Український історичний журнал. — 2011. — № 5. — С. 6, 18, 20.

¹¹⁶ Див. справи №№ 4, 5, 6, 8, 9, 22, 24–32, 33, 49, 50, 51, 52, 59, 60, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 95, 97, 101, 103, 179–180, 196, 206.

¹¹⁷ Неможливість оминати цю правову інституцію при аналізі величезного кола питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи на теренах Речі Посполитої, демонструє присутність згадок різного ступеня інформативності про полюбовні суди у більшості комплексних праць з історії права, а також у низці розвідок з окремих правових питань: *Dąbkowski P.* Zemsta, okup i pokora na Rusi Halickiej w wieku XV i pierwszej połowie wieku XVI. — Lwów, 1898; *Rafacz J.* Dawny proces polski. — Warszawa, 1925. — S. 3–5; *Kutrzeba S.* Mężobójstwo w prawie polskiem XVI stulecia // *Czasopismo prawnicze i ekonomiczne.* — Roczник XXV. — Kraków, 1929; *Balzer O.* Przewód sądowy polski w zarysie // *Studja nad historją prawa polskiego.* — Lwów, 1935. — T. XV. — Zeszyt 1. — S. 217; *Kutrzeba S.* Dawne polskie prawo sądowe w zarysie. — Warszawa, 1948. — S. 77–78. Їй було присвячене також монографічне дослідження авторства Владислава Доміно: *Domino W.* Sądownictwo polubowne na Rusi w różniejszym średniowieczu. — Lwów, 1938. Про полюбовні суди на українських землях див. також: *Старченко Н.* Полюбовні суди на Волині в останній третині XVI ст. // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. — Київ–Львів, 2004. — 207–228; *Зазуляк Ю.* Зі спостережень над практикою полюбовного судочинства у Руському воеводстві у XV ст. // *Ruthenica.* — К., 2004. — Т. III. — С. 186–205; Польська дослідниця Анна Роснер звернула увагу на недооцінку істориками права

суду серед шляхти Волині забезпечувалася кількома важливими факторами, серед яких чи не найголовнішим була його дієвість як гальмівного механізму у конфліктах членів озброєної спільноти, надзвичайно вразливих щодо питань честі. Метою приятельського контролю було замирення сторін без особливих утрат для їхньої «поштивості», а не пошуки винного і подальший порахунок з ним, що було обов'язковим для судового процесу і часто не лише не припиняло ворожнечі, а й провокувало сторони на її продовження. Тож злочин розглядався передусім як кривда, завдана постраждалому, і порушення стосунків у спільноті; а метою було спільними зусиллями винуватця, жертви та їхніх приятелів, членів того ж соціуму, виправити ситуацію — відновити порушену рівновагу та відшкодувати кривду постраждалого. Тобто засадничими питаннями були — кого скривджено, яка величина втрат та хто їх відшкодуватиме. Порівняймо часто вживану у судовій практиці лексему «срокгост права» (чи «срокгост статutowая») з декларацією суті суду полюбовного: «обычаем угоды приятелское погожали, якобы на обе стороне без шкоды и затруднения болшого было»¹¹⁸; «покой еднаючи, абы кождый при своей справедливости зосталь»¹¹⁹ (див. № 80).

Судовий процес був пов'язаний з фінансовими витратами; часто затягувався зацікавленою стороною з формальних причин на невизначений термін; міг бути обтяжений упередженістю суддів, членів тієї ж таки спільноти. Існувала майже необмежена можливість апеляції до вищої судової інстанції, яка, своєю чергою, затягувала вирішення справи і здорожчувала її. Нерегулярність роботи судових інституцій теж підштовхувала сторони до полагодження суперечок поза судом¹²⁰. Врешті, слабкість виконавчої влади робила проблематичним виконання будь-якої судової ухвали. Тож пошуки справедливості через звертання до суду наражалися на значні труднощі.

Однак, чи не важливішою була зацікавленість самоврядної шляхетської спільноти не стільки у покращенні роботи суду, скільки у збереженні відносної рівноваги поміж своїми членами, чого практично не можна було досягнути на дорогах судочинства. Так, Станіслав Граєвський своє рішення звернутися до приятельського суду пояснював побоюванням поглибити конфлікт: «Фолкгуочи тому, абы за проволокою правною

приятельського еднання і висловила вкрай важливу думку про закорінення його в ментальності і культурі Речі Посполитої, див.: *Rosner A. Tradycja staropolskiego sądownictwa polubownego // Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka. — Warszawa, 2005. — S. 37–58;*

¹¹⁸ ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 4, арк. 149–149 зв.

¹¹⁹ Там само, ф. 21, оп. 1, спр. 19, арк. 42.

¹²⁰ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 377–378.

до болшого зашьтъя и ростырку не пришло, [...] хотечи тое привести ку поровнаню и згоде»¹²¹. А кн. Юрій Збаразький по тривалій судовій тяганині вирішив далі не множити суперечок зі своїм супротивником і перенести поладження стосунків з ним на розсуд приятелів, «в доброй згоде и приязни хотечи з ним мешкати на все потомные часы»¹²².

Такій меті — знайти шляхи для співіснування ворогуючих осіб — було підпорядковане полюбовне судочинство, де намагалися врахувати інтереси всіх, знайти основу для порозуміння та виробити компроміс із найменшими втратами для честі сторін. Тобто примирення вимагало поступок обох контрагентів. Цілком імовірно, що в багатьох випадках питання про вину не ставилося взагалі, важило, що винуватець погоджувався визнати сам факт кривди і відшкодувати втрати. Часто претензії мали обидві сторони внаслідок тривалості конфлікту, тож обрахунок утрат провадився через їх порівняння. Звернімо увагу на випадок, де з обох боків були жертви: «забитый противъ забитого, голова за голову, а ранные против раннихъ ити маеть» (див. № 8).

До полюбовного суду могли звернутися на різних етапах судового процесу (перед його початком, під час процесу і навіть після ухвали вироку, особливо у випадку присудження присяги; див. № 5, 103). Найчастіше зустрічаються рішення полюбовного суду в земельних чи кримінальних справах, де йшлося про серйозні для винуватця наслідки (ухвали з приводу убивств та інших поважних шкод (див.: № 24–32, 50, 52, 81–82, 101).

У справах про вбивство, що у переважній кількості випадків вирішувалися саме через поєднання сторін, передусім важило добровільне визнання своєї вини кривдником, сплата *головцизни* і матеріальних втрат родичам небіжчика, а також символічне відшкодування — *покута*. Так за вбивство Семена Богушевича Пузовського Тиміш і його сини Павло і Михайло Пузовські зобов'язалися сісти в ув'язнення, як «покуту себе», замість того, щоб «срокгост правную на себе» носити (див. № 50). Для багатьох правопорушень право передбачало публічне покарання злочинця — сидіння в замку, що мусило бути елементом зганьблення для шляхтича¹²³. Конституція Варшавського коронаційного сейму 1587–1588 р. взагалі забороняла поєднання у справах про вбивство без ув'язнення як публічної кари. Зазвичай цієї умови дотримувалися, тож тексти

¹²¹ Там само, спр. 12, арк. 164–164 зв.

¹²² Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 546.

¹²³ Ширше про проблему ув'язнення шляхтича див.: *Старченко Н.* Ув'язнення шляхтича в контексті ставлення до правопорушення (Волинь останньої третини XVI — початку XVII ст.) // *Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи.* — Київ–Краків, 2015. — Т. 1. — С. 72–93.

приятельських угод містять зауваги про обов'язкове покарання винуватця через сидіння у замку упродовж визначеного терміну (див. №№ 33, 50–52, 83, 97, 179–180, 196). До збірника включена низка актів, які демонструють полагодження стосунків між княгинею Марією з Киселів Івановою Четвертенською та її синами, князями Федором і Остафієм Четвертенськими, матір'ю та братами загиблих у сутичці під час застілля князів Петра та Михайла Четвертенських, і призвідниками конфлікту, Ярошем і Василем Семашками, Федором Загоровським і Остафієм Словичем-Малинським, для яких умовами замирення передбачені були різні терміни ув'язнення і подальше перепрошення потерпілих (№ 24–32). Ув'язнення уважалося образливим актом для честі шляхтича, однак його сутність мінялася в рамках полюбовного суду, адже сторона *добровільно* приймала на себе зобов'язання виконати покарання (див. № 81–82). Крім тривалого ув'язнення, що поєднувало у собі й кару, і символічну покуту, у випадках легших переступів практикувалося також коротке перебування в замку, від години до одного-двох днів, виключно як елемент упокорення кривдника. Інколи винуватці погоджувалися сісти до замку за відмову скривдженого від обвинувачень (див. № 33) чи звернення до суду (див. № 80).

«Сідання» до замку проходило обов'язково у присутності постраждалої сторони, яка своєю присутністю легітимізувала цей акт. Якщо вона з якоїсь причини нехтувала домовленості і не з'являлася у призначений термін, то сидіння в окремих випадках могло відмінитися, що підкреслює договірний, добровільний характер стосунків поміж потерпілим і винуватцем (див. № 51). Зазвичай при цьому акті був присутній возний, а також свідки, інколи досить численні. Траплялося, що шляхтич, покидаючи добровільне ув'язнення, визнавав цей акт у гроді та просив зафіксувати його в судових книгах (див. № 97).

Традиційно за умовами приятельських угод передбачалося скорочення терміну ув'язнення на прохання самого покараного та його приятелів, що було важливою складовою компромісу (див. № 179–180). Так, Войтех Стариховський писав до гродського уряду, просячи про визволення з сидіння в замку Рослана Окуровського, який за приятельською угодою мав відбутися двотижнєве ув'язнення, однак через тиждень попросив Стариховського зменшити термін, на що той погодився¹²⁴. Про скорочення перебування в ув'язненні клопоталися переважно приятелі покараного, у письмовій і усній формі звертаючись до протилежної сторони з проханням виявити милосердя. Тож послуга виявлялася не лише кривдникові, а й низці осіб, які на такий спосіб були *зневолені до послуг* навзаєм. Так, Андрій Рогуський погодився на скорочення терміну сидіння

¹²⁴ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 322–323 зв.

в замку слуги Івана Хребтовича-Богуринського — Станіслава Жабокрицького, покараного за якусь кривду, завдану Рогуському. Попередньо винуватець сів на півроку, однак по певному часі приятелі Хребтовича-Богуринського та інші особи звернулися до Рогуського з проханням виявити великодушність. Тож він, «поважаючи прозбы и причины звышпоменєных особъ, их милостям сам тоєм подаровал» (див. № 179).

Траплялося, що потерпілий, бачачи готовність свого кривдника сісти у вежу, звільняв його від зобов'язань. Так, Іван Дахнович Жабокрицький визнає, що «мел в замьку тутошнемъ володимерскомъ осмь недел седети, то пак, дей, на зезде в Берестечку з угоды приятелское пан Волчко оноє седене мне отпустил»¹²⁵.

Тож моральний бік сидіння в замку за приятельською ухвалою і судовим декретом істотно різнився — вирок плямував поштивість винуватця, а добровільне прийняття на себе тягаря відплати за скоєне певним чином відновлювало статус шляхтича як людини доброї. Звернімо увагу на опис такої ситуації звинуваченим у скоєнні вбивства та інших тяжких злочинів Григорієм Сенютою (див. № 101):

«Яко учтивый шляхтичъ, не хотечи должеи тръвати а такового великого тежару и поганбенья на себе носити, узявши ся в томъ перед ихъ милостю быти виннымъ [...], уживаль есми через панов приятелей своих ласки и милосердья ихъ милости, абы их милост надо мною яко над упалым чоловікомъ змиловавшись, мни гневъ свой отпустили, а зо мною ся о то хрестиянски поеднати рачили».

Поруч із сидінням у замку як актом упокорення існував ще один елемент єднання, який ставив крапку у подальшій ворожнечі між сторонами — публічне *перепрошення* винуватцем потерпілої сторони¹²⁶. Цей акт відбувався у переважній кількості випадків після виходу особи з ув'язнення зазвичай у маєтку потерпілого, хоч інколи переносився в публічні місця — на сеймик чи до суду¹²⁷ (див. № 25, 31), тим самим

¹²⁵ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 7а., арк. 68–68 зв.

¹²⁶ Ян Гоголевський зобов'язується після відбуття терміну сидіння у вежі за вбивство, взявши двох приятелів, приїхати до маєтку Кирика Дривинського і «тамъ же его милости самого и малжонку его милости перепросити маеть» (батька і матір убитого) (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 117). Натомість Дривинський визнав: «Вси поступки правные касую и умораю вечными часы» під зарукою (Там само, арк. 121–122). Аналогічно Вошатинські «по выседенью тых всих двадцати и чотырохъ недел, едучи з Луцка, не бываючи в домох своихъ, взявши з собою двохъ приятелей, певных особъ, маем ехати в дом пана Павла Оранского до Оран», де мають «перепросити» за всі кривди (Там само, спр. 11, арк. 49).

¹²⁷ «...буд на першихъ, вторыхъ або третихъ рочках, на которыхъ быс я могъ, улацнившись, прибыти, перепросити» (Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 412 зв.).

інформуючи весь шляхетський загал про замирення між сторонами. Хоч траплялося, що перепрошення передувало ув'язненню (див. № 196). Винуватець їхав перепрошувати з кількома приятелями, а сторона скривджена, що засвідчено деякими угодами, теж запрошувала до участі родичів і близьких осіб. У справах про вбивство умовами угод інколи передбачалося не лише перепрошення найближчих родичів небіжчика, які клопоталися про виплату *головицизни*, а й дальших, що може вказувати на побутування кровної помсти.

Перепрошення не було довільним, а відбувалося за певним текстом, який укладався зазвичай приятелями таким чином, щоб не ганьбити честі винуватця. Себто перепрошення мало бути *учтивим* і для нього теж (див. № 95)¹²⁸. Хоч у тяжких випадках траплялося, що сама скривджена сторона складала текст перепрошення, а винуватець обіцяв виконати цей акт «с покурою и униженемъ», як відбулося з уже згадуваним Григорієм Сенютою. У відповідь скривджені обіцяли звільнити винуватця від усіх претензій і судових декретів (див. № 101).

Утім, мушу дещо підважити оптимістичну картину, що може скластися при аналізі полюбовного поалагодження конфліктів. Така форма комунікацій між ворогуючими сторонами створювала лише ґрунт, на якому могло дійти до угоди чи й поєднання, однак вона не могла змусити їх до порозуміння. Полюбовне поалагодження конфліктних стосунків було не одноактною дією, як це може здатися з уривкової інформації джерел, а процесом, багатоходівкою, де траплялися і спроби досягти свого через фізичне насильство чи вербальний та психологічний пресинг, і вибухи емоцій, що не сприяли порозумінню, і можливий поворот до офіційного судочинства. Так у конфлікті Василя Гулевича зі Жданом Коїленським із приводу розмежування ґрунтів приятелям вдалося поєднати сторони, однак уже наступного дня поміж ними виникли непорозуміння. Своє незадоволення таким перебігом «звичним способом» висловив один із *єдначів*, луцький земський суддя Гаврило Бокій, образивши Гулевича; аналогічна відповідь з іншого боку, своєю чергою, не забарилася, що призвело до збройної сутички. Врешті Гулевич попросив про припинення

¹²⁸ Акт «покори», що був одним з варіантів перепрошення, зафіксований у Руському воеводстві в раніший час, передбачав ставання винного навколішки, тримання скривдженим над його головою оголеного меча, словесне визнання вини одним і пробачення іншим, на Волині, здається, не фіксується, принаймні мені знайти згадку про нього не вдалося (див.: *Dąbkowski P. Zemsta, okup i pokora na Rusi Halickiej...*). Хоча сам термін «покура» в актах примирення уживався, див., наприклад: приятельський суд між Войною Линевським і Ганною Фалелевою Марковською з приводу пожаття і захоплення жита через гвалтовний наїзд присудив Линевського до виплати шкоди, а за гвалтовний наїзд — аби «въ покуру поддал» (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 12, арк. 493 зв.).

спроб полюбовно полагодити суперечку і вимагав правового вирішення проблеми або дозволу апелювати у тій справі до короля:

«Пан Гаврило Бокей задал ему слова ущипливыи доброй славе его милости. Пан войский, не терпячи ему того, поведил, иж лжет на него, яко пес. И далей, яко ся то звыкло от почтивых платити. Потомъ было то пришло и до кордов. Пан войский с плачомъ просил пана подкоморого, абы вже его милост болшей тымъ еднанемъ не бавил, а тую реч правне кончил, або подле прозбы паней Коиленское и позволения пана Коиленского то дал до короля его млсти»¹²⁹.

Важливою була довіра сторін до медіаторів, які зазвичай були досить авторитетними у соціумі особами, часто обіймали уряди, і, відтак, мали неформальні важелі впливу на сторони. Звернімо увагу на низку листів від слуг і клієнтів канцлера Яна Замойського, в яких ішлося про прохання допомогти у залагодженні суперечок, подяку за сприяння¹³⁰ чи повідомлялося про невдалі спроби єднання, в які був заангажований канцлер¹³¹. Складні стратегії в процесі пошуків компромісу за участю Яна Замойського демонструє лист луцького старости Олександра Семашка. Він пише, що маєткові суперечки з його вуєм Василем Семашком не вдалося погодити через підкоморія, який попередні домовленості практично перетворив «у ніщо». Самого ж Олександра звинуватили у тому, що він запросив до Луцька велику кількість приятелів, зокрема, кн. Чорторийського, які чигали на здоров'я Василя. Тож бачачи протегування підкоморія дядькові, Олександр розпустив чутки, які мали підштовхнути його опонентів звернутися по допомогу в тій справі до Замойського: староста нібито заперечував проти канцлерового втручання і нахвалявся, що до нього не поїде. Відповідно, Олександр Семашко просив свого патрона не зважати на поголоски, які можуть до нього дійти, натомість просив канцлера посприяти йому — взятися особисто за залагодження конфлікту, переконавши при цьому підкоморія відмовитися від справи¹³².

Тож при орієнтації на безсторонність полюбовних суддів уникнути їх особистої зацікавленості практично не вдавалося. Адже посередники обиралися з осіб ближнього кола, зацікавлених у реалізації інтересів саме

¹²⁹ ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 247 зв.–256.

¹³⁰ AGAD, AZ, 685, k. 17: «Panu Bogu dziękuiącz, że WM. moi mos Pan raczisz niustawacz w them, abi się ich mość ludzie tak zacznii, sobie powinni, pogodzicz mogli uczciwo».

¹³¹ Ibidem, 230, k. 1: od Adama Prusinowskiego, podkomożego włodziemierskiego «Pomnie zem WM., memu ms panu, obiecał do tych czasow, a mianowiczie do miasopust prawa nie popierać na jego m pana chorążego i jakożem słowu dosić uczinił z niewymowną szkodą swoją».

¹³² Ibidem, 697, k. 19–20.

своєї сторони, і часто ставали жертвами тенденційності¹³³. Так, Станіслав Олдаковський і Станіслав Трацевський скаржилися на Василя Гулевича, спільного *єднача* поміж ними і Адамом Бранським, який, від'їжджаючи після невдалих спроб замирити сторони, обіцяв їм помститися (див. № 206).

Рівновага сил у конфліктах зустрічалася нечасто, тож завжди існувала можливість накидання некорисних умов для слабшого, який у цьому разі залишався незадоволеним. Завдання ж *єдначів* в ідеалі полягало у пошуках прийняттого варіанту для всіх учасників, досягненні компромісу між зазвичай протилежними інтересами. Адже чинячи примус до замирення чи не звертаючи достатньої уваги на почуття сторін, уникнути подальшої ескалації ворожості не вдавалося. Скривджений мусив отримати сатисфакцію, зокрема, і психологічну, що створювало умови для звільнення від тягаря минулих образ, гніву, злості тощо («стерегучи повинности християнское и шляхетское, усмерывши вси жали свои»¹³⁴). Він мав бути готовим вибачити, що залежало, зокрема, й від готовності кривдника перепросити за скоєне та його щирості, а чи її достатньо переконливої демонстрації. З іншого боку, потрібно було враховувати і почуття кривдника, скажімо, представляючи перепрошення — цей важливий елемент припинення ворожнечі — не стільки як визнання вини, скільки як жаль за тим, що сталося. Судді мусили постійно пам'ятати про честь сторін, яка не мала постраждати в процесі замирення настільки, щоб потому вимагалось чергових актів насильства для її відновлення. Запобігти цьому мали й домовленості не мстити після досягнення компромісу, що було необхідним елементом подальшого співіснування сторін.

Для досягнення всіх цих умов, а також багатьох інших, потрібна була готовність супротивників, якої досягти на піку конфлікту було практично неможливо. До процесу замирення доходило зазвичай тоді, коли попередні спроби силового домінування однієї зі сторін, порозуміння на нерівних позиціях чи швидке отримання сатисфакції через суд не вдавалися¹³⁵. Втім, насильство також уживалося сторонами в процесі переговорів з метою покращити своє стратегічне становище. А саме позасудове судочинство могло використовуватися для відновлення владних стосунків, підважених конфліктом, їх зміни чи обмеження. Полубовний суд як найдієвіший механізм полагодження конфлікту водночас міг бути й варіантом тиску сильнішою стороною на слабшу для досягнення свого. Так,

¹³³ Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka / Pod red. Mortona Deutscha, Petera T. Colemana / Tłum. z angiel. Małgorzaty Cierpisz. — Kraków, 2005.

¹³⁴ ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 167.

¹³⁵ Moor C.W. Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązania konfliktów / Tłum. z angiel. Anna Cybulko, Marcin Zieliński. — Warszawa, 2009. — S. 180–183.

Григорій Посник-Івачковський скаржився на Яна Оборського, який прислав слугу свого Федора з вимогою погодитися на полюбовний суд (див. № 78). А на позасудове вирішення межових суперечок з князями Курцевичами Дмитро Козека прибув, «маючи при собі немало панов, зацных особъ панов волынцов, поляков и жолнеровъ з роты пана Потоцкого, такъ много яко особ осмьнадцат, кром слуг, маючи теж при собі трубача с трубою». Окрім того неподалік у полі їздило до ста вершників¹³⁶.

Полюбовне погодження могло також використовуватися кривдником для затягування урегулювання суперечностей. Яскравою демонстрацією є опис такої можливості:

«Тыми обетницами своими толко приводите, а николи, деи, имъ досыт не учините, якож вас неподнокрот до суду кгородского володимерского в прошлых роках, то есть в року тисеча пятсот деветдесят третим, и деветдесят четвертомъ, и деветдесят пятом позывали, а вы, деи, кгда пред рочками их прозбами своими уживши и уводячи обетницами, а кгда роки минуть або ся не судяць, а вы, деи, зас за недъбалост себе покладаете, им сумы з нагороженемъ шкод заплатити не хочете, и до сих часовъ заплата ани ся справедливост з вами о то не стала, ку немалым шкодам и накладом ихъ привели есте»¹³⁷.

Сторони інколи використовували процес приятельського полагодження конфлікту як тактику задля якнайдошкульнішого удару по супротивнику. Так, Адам, Станіслав і Ян Лашці жалілися на берестецького урядника Олександра Пронського, який за наказом свого пана наїхав на їх село Сушки з гаківницями, возами, гайдуками та іншими «воєнними приправами» та вчинив гвалт під час перемир'я, скріпленого шляхетським словом посередників, що пообіцяли, «иж мы сами, слуги и подданные наши в покою до часу назначого быт мели»¹³⁸.

Тож попри існування певної моделі конфлікту і його полагодження, знаність спільнотою його основних етапів, загалом конвенційний характер дій учасників, не можна говорити про автоматизм у його перебігові. Адже на кожному з етапів сторони мали можливість «маніпулювати темпом дії, уповільнюватись і вичікувати, відтягувати і відкладати, змушувати чекати або сподіватися, чи ж, навпаки, форсувати, прискорювати події, грати на випередження, захоплювати зненацька, забігати вперед»¹³⁹ тощо. Полюбовне замирення, яке було найважливішим засобом полаго-

¹³⁶ ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 376–377.

¹³⁷ Там само, ф. 27, оп. 1, спр. 9, арк. 292 зв.

¹³⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 639–639 зв.

¹³⁹ Бурдые П. Практический смысл. — М.—СПб., 2001. — С. 209–210.

ження конфлікту, часто переносилося, затягувалося, зривалося самими сторонами, інколи досить провокативно — через акти насильства одразу по досягненні домовленостей (див. № 76). Весь хід полагодження стосунків був не стільки рухом жорстко детермінованими етапами, скільки творчим процесом в рамках конвенційної моделі. Втім, іншої можливості для полагодження суперечностей між ворожими сторонами без урази для поштивості однієї та з урахуванням потреб іншої не було.

Підсумовуючи, варто зауважити, що дихотомія між судовим і позасудовим полагодженням конфлікту дещо штучна, адже під час медіації активно вдавалися до цілком формальних засобів вирішення суперечностей, а у досудових і судових процедурах уживалися договірні принципи. Врешті, і там, і там сторони, арбітри, судові урядники та приятелі активно зверталися до спільних цінностей.

* * *

Наостанок коротко зупинюся на певних особливостях передачі джерел у збірнику. Тексти публікуються критично-дипломатичним методом, згідно з «Правилами видання пам'яток, писаних українською мовою та церковно-слов'янською української редакції». До уваги бралися також видавничі принципи передачі тексту, викладені в «Правилах видання пам'яток української мови XIV–XVIII ст.» та «Методичних рекомендаціях по передачі текстів документів XIV–XVIII ст.». Тож загалом були збережені засобами комп'ютерного набору основні елементи графіки літер, які нині відсутні в українському алфавіті: «є», «ѣ», «ы», «ѡ», «а» та «я» (дві останні фонетично аналогічні сучасному «я»), «Ѡ» (сучасному «о»), Ѡ (сучасному «у»). Літери «ѣ» «ѡ» передаються відповідно до тексту джерела. Всі надрядкові літери внесені в рядок і позначені курсивом. Скорочені слова під титлами і без них розкриваються за допомогою квадратних дужок. Літерні позначення цифр у датах замінені арабськими цифрами. Кілька польськомовних текстів друкуються без модернізації правопису відповідно до запису в актовій книзі.

Для полегшення читання джерела вживаються знаки пунктуації згідно із сучасними правилами правопису, а також текст розбивається на абзаци відповідно до логіки змісту. Пагінація аркушів уведена в текст публікації з допомогою квадратних дужок перед початком кожної сторінки; сторінки розділяються між собою рисками (||). Кустодії, які не відрізняються від свого ж варіанту на наступній сторінці, не зберігаються. Випадки корекції окремих слів пояснюються у підрядкових посиланнях.

Переклад латинських вкраплень у текстах подається в посторінкових примітках та у словнику в кінці видання.

Публікації кожного акту передуює короткий зміст джерела. До польськомовних актів він дещо ширший. В кінці подається легенда кожного документа. Акти, що стосуються однієї події, об'єднані спільним заголовком.

Науково-довідковий апарат складається з переліку документів, іменного та географічного покажчиків, зі словника застарілих слів, значень і юридичних термінів, а також із приміток, які пояснюють певні правові колізії змісту джерела.

Моя щира вдячність за переклад латинських фрагментів та увагу до моєї роботи професорці Наталі Миколаївні Яковенко, поради і допомогу у підготовці видання Наталі Білоус, Володимирові Кравченку, Ігореві Тесленку та Богданові Цимбалу, за підтримку й заохочення професорові Миколі Григоровичу Крикуну, а також за сприяння у підготовці видання працівникам Центрального державного історичного архіву України в м. Києві.

Я також висловлюю свою глибоку вдячність академікові Валерію Андрійовичу Смолю, директорові Інституту історії України НАНУ, за доброзичливу цікавість до моєї роботи та усіляке сприяння появі цього видання.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1569 р., лютого 22. Луцьк. — Скарга несвіцьких бояр Остафія Воловича на козаків, слуг кн. Михайла Вишневецького, про поранення, шкоди і виклик ними на поєдинок несвіцького урядника Валентія Тваровського

Лѣт[а] Бож[ого] нарож[еня] 1569 м[є]с[я]ца фєврал[я] 22 дєн Пришодчы до мене, Гроша Паликиєвского, воротного замку луцкого, в тот час будѣчого на мєстцѣ п[а]на Петра Хомака, подстаростєго луцкого, бодрє велможного п[а]на єго м[и]л[о]сти п[а]на Остафѣа Воловича, подканцлерєго Великого кн[я]зства Литовского, маршалка дворного, старосты берєстєиского и кобринского, несвѣцькіє, на имѣ Васко Прибышевич а Мартин, жаловали и ѡповєдали велико ѡбтежѣливє, иж, дєи, «вчорашнего дна м[є]с[я]ца фєврала двадцать перѣвого дна в понєделокъ ѡ вечорѣ никакіє два козаки на имѣ Васко а другии Моисєи, которыє сѣ повѣдили быти слугами велможного кѣнажати єго м[и]л[о]сти кн[я]зѣа Михаила Вишневецького, приєхавши на имєньє єго м[и]л[о]сти п[а]на н[а]шого до Несвѣча и пиючи в корчѣми, г[оспо]д[а]рѣа самого збили и зранили, и инших людєи позбивали и розогнали, и шкоду немалую ѡчинили. И єще мало на томѣ маючи, пришодчы моцно кгвалтом на дворѣ єго м[и]л[о]сти п[а]на н[а]шого з аркабузы, з луки и з инѣшимъ розѣнымъ оружѣємъ, урадника п[а]на н[а]шого несвѣцкого п[а]на Валєнтогѡ || [арк. 97] Тваровського словы недѣтливыми насоромотили, вызываючи єго на рѣку, жєбы до них вышол и з ними сѣ бил, хотєчи єго ѡ горло приправити. И скоро, дєи, людєи распустил из роботы паньское вечор, то пак, дєи, тѣє козаки, перєнавѣши перєд самымъ дворомъ, позбивали и помордовали».

Гѣко жѣ тѣє боарє єго м[и]л[о]сти п[а]на подканцлерєго несвєцкіє вышєи поменєныє длѣ ѡгледаня и ѡсвєтчаня збитя зранєния своего брали ѡ мене з ѡрадѣ замьку луцкого ѡмєсто возьного Станислава

Дворацького, которыи вижъ тут же ихъ на вrade огледалъ. И ставъши передо мною, до книг кгородских тыми словы сознал, ижъ видель есми ѓ боарина его м[и]л[о]сти п[а]на подканцлерого несвецских на имиа ѓ Васка Прибывъшича под окомя правымъ ранѓ рѓбаную, а въ другого боарина Мартина видель есми рану рубаную на твари, ѡбушькомъ протатую.

И хотечи боаре его м[и]л[о]сти п[а]на подканцлерого несвецкиѡ то мовити, просили, абы то было записано. А такъ за тую жалобу ѡповѣдане ихъ и вижово сознане до книг кгородских записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 11, арк. 96 зв.—97.

№ 2

1570 р., березня 28. Володимир. — Скарга Романа Богдановича Ставецького на кн. Михайла Чорторийського, який прислав власноруч написану «одповідь», обіцяючи помститися за кривди свого слуги Мешковського

Лет[а] Бож[ого] нарож[еня] 1570 м[ѣ]с[я]ца марца 28 дня

Присылал до мене, Павла Григоревича **Юраньского**, на тот час будѓчого подстаростего володимерского, || [арк. 59] земенин г[оспо]д[а]р-ский повѣту Володимерского пан Роман Богданович Ставецкии, ѡповѣдаючи и жалуючи, што жъ, деи, «дня нинешнего в первшии волторокъ по Велицадне, будѓчи мнѣ з братом моим стрыечным паном Семеном Шишкою в дому пана Федора Солтана Бутетицкого, писара земьского повѣту Володимерского, в Бутетицох, такъ же пришол до мене служебникъ его м[и]л[о]сти кн[яз]а Александра Федоровича Чорторыского, воеводы волынського, Степанъ Скларь, которыи домомя мешкает в ымѣнью его м[и]л[о]сти Литовижу, и подал мне цедѓлу безименную, не вѣдати, ѡт кого и кгда до мене писаную, на которой цедѓле мне ѡтповѣдь написана.

Іа, деи, мовил тому Склареви: «Знамъ тебе, жес ты ест слугою его м[и]л[о]сти кн[яз]а Александра Чорторыского, воеводы волынського, и мешкаеш в ымѣнью его м[и]л[о]сти Литовижу, але не вѣдаю, ѡт кого еси тую цедѓлу до мене принес и хто ее писал; не вѣмъ какъ ее маю ѡт тебе приимовати».

И, прочитши ее, хотил есми ему за са ѡтдат. **Юнъ** мне на то повѣдил, иж «тую цедѓлу сынъ кн[яз]а воеводы его м[и]л[о]сти волынського, пана моего, его м[и]л[о]ст кн[яз]ь Михайло, дня вчорашнего в понедѓлокъ самъ влостною рукою своею написавши и мне ее давши, рачил розказати, абых ее никому иномя, ѡдно тебе до рук твоихъ ѡтдал».

За котороу, деи, ѡтповедю его м[и]л[о]сти на здоровья своего не ест есми беспечон, и радъ бых, деи, самъ был до врадѣ с тымъ ѡповеданьем и жалобою своею ехаль, але за таковою небезпечною з дому своего намнеи выехати || [арк. 59 зв.] ани выити не смѣю».

ІАк же и тую цедѣлу через посланца своего передо мною показовал, через которого просил, абы іако тоє ѡповеданє и жалоба его, такъ теж и таа цедѣла, в книги замьковыє была записана. ІА, іако тоє ѡповеданє и жалобу его, такъ и тую цедулу, слово ѡт слова в книги замьковыє записати казалъ, котораа так си в себе маєт:

«Романє Ставецкии!

Иж[є]сь ѡчинил зелживост служебнику моему Мешковскому, выгнавши ѡного зъ его властнеко, починивши ему немалую шкодѣ, и навет самекго мало не вдавили. С тыи причины ѡвуд ме жал слукги мекго верхѣ помененьго строны моеи, иж[є]мъ ест екго панєм, ѡтпадам тобѣ самому, иж текго не хце ни на чемъ инемъ шукат, тылко на к[г]арле твимъ. Вед ѡ тымъ и не пресушаиса, зоры не досыпаи, бо не вѣш самъ, скунд цо приидет.

Писанъ и самъ и тамъ».

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 5, арк. 58 зв.–59 зв.

№ 3

1571 р., січня 10. Луцьк. — Оповідання Миколая Харленського про те, що Семен і Гаврило Гулевичі-Воютинські з синами оскаржили його у розкопуванні вночі їх ставу, чим була завдана шкода добрій славі заявника

Лѣта Божого нароженя 1571 м[є]с[я]ца генвара 10 дня

На роках земских судовых, ѡт дна Трех Кролеи, св[я]та римского, в годѣ нинешнемъ семъдєсат первомъ ведлє статуту припалых и порадне судами справованых, пришедши в замок его королевское м[и]л[о]сти луцкии перед нас, то ест Гаврила Бокѣя, судю, а Ѡстафѣя Соколского, подсудка, врадников земских судовых повѣту Луцкого, земанин г[оспо]д[а]рський п[а]нъ Миколаи Харлинскии ѡповедал, иж, деи, «земанє г[оспо]д[а]рськіє пан Семєн а п[а]нъ Гаврило Воютинскиє и сыны их, пан Лукаш, пан Василєи Семєновичи а пан Федор Гаврилович Воютинскиє, ѡбжаловали мене, іакобых іа с помочниками своими мѣль кгвалтовне став их воютинскии ночнымъ ѡбычаєм роскопати мѣль. Ино, деи, іа то вам, пане судє, поведаю, иж ма панове Воютинскиє безвинне до владу ѡжаловали, которымъ ѡжалованємъ своим мене, іако почтивога ч[є]л[о]в[є]ка, на доброй славе моеи ѡшкалевали, в чом ми са великаа кривда и желживост ѡт панов Воютинских дѣеть. А іа того доводѣ, ижем

иа ведле Статуту [ст]ав¹⁴⁰ их воютинскии не ночным ани теж квалтовным обычаемъ, але вден и слушне з возным и з стороною роскопал, бо они были тым ставомъ своимъ мой сеножати, млын и кгрунты затопили¹⁴¹.

ІАкож постановившиса перед нами, возныи повѣтвовыи луцкии Иван Жуковецкии доброволне тыми словы сознал, иж, деи, «на року прошлого семдесятого м[ε]с[я]ца декабра третегонадцат дня за приданемъ вradoв-выи з шлахтою людми добрыми был в тот час, коли пан Миколаи Харлинскии, ведле Статуту заховываючиса, став их воютинскии, постерегаючи, абы от них болшь водою того ставу ему кривда не дѣяла, роскопал, але не вночи, толко вд[ен]¹⁴² даты верху менованое».

И просил п[а]нь Харлинскии, абы то [было]¹⁴³ до книг записано. А так мы тоє оповедане его и возно[го] до книг справ земьских записати казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 2, арк. 497 зв.

№ 4

1571 р., червня 12. Луцьк. — Оповідання Якіма Линевського, який за умовами приятельського єднання з Андрієм Добринським мав відсидіти у луцькому замку один день, проте у призначений день Добринський, що мав простежити за виконанням домовленостей Линевським, не з'явився

Того ж м[ε]с[я]ца июня 12 дня

Пришодчи на вриад его кролевское м[и]л[о]сти в замок луцкии перед мене, Ивана Хребтовича Бдѣринского, подстаростего луцкого, земенин г[оспо]д[а]рьскии пан ІАкимъ Линевскии оповедал тымъ обычаем, иж, деи, «што которое заиште было тых часов недавно минулых промежку мною и п[а]номъ Аньдрѣемъ Добринскимъ, поєднали, іакож с постановена и зъ выналазьку приятелског[о] мел єсми іако дня вчораиного в понедѣлок тут на вриаде в замкѣ г[оспо]д[а]рьскомъ луцкомъ везене приняти и осмь недел седети, одно ег[о] м[и]л[ост] пан Андреи

¹⁴⁰ Текст пошкоджений.

¹⁴¹ Дії, що провадилися вночі, вважалися невластивими для почитивого рицаря-шляхтича, тож обвинувачення ображали честь оскарженого. Відповідно, Миколай Харленський наголошував, що розкопав став скаржників удень у присутності возного й свідків відповідно до статутової норми (II ЛС, розд. 9, арт. 12: «Коли хто своим ставом инший став або сеножати затопил»). Згідно з наведеним артикулом, якщо через став однієї особи затоплювалися млини, сіножати й ґрунти іншої, постраждалий міг у присутності возного й свідків розкопати греблю, що кваліфікувалося як легітимний «гвалт», за який шляхтич не ніс відповідальності.

¹⁴² Текст пошкоджений.

¹⁴³ Текст пошкоджений.

Добринский под добрым словом своим прирек в томъ везеню мене одну годину держати, и приехавши тут до Луцка, мене с тог[о] везена замькового вызволити мел. А так, деи, на дня вчораишего в понеделок водле постановеня и выналазку приателског[о] || [арк. 181 зв.] ѿ приреченя слова п[а]на Добринского, хотячи тут в замку луцкомъ везене приняти, с поранку аж до вечора, и аж до дня нынешнего пилност чинил, нижли, деи, пан Андреи Добринский яко сам тут до вриадѣ не приежчал, так и никого ѿт себе не прислал».

И просил пан Якимъ Линевский, абы то было записано. А так на тоѣ ѡповѣданѣ его до книг кгородских записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 458, арк. 181–181 зв.

№ 5

1572 р., лютого 26. Луцьк. — Зізнання луцького і острозького єпископа Іони Борзобогатого-Красенського про те, що його судова справа з королівським маршалком Михайлом Єло-Малинським і возним Федором Бронницьким, які оскаржили владика у захопленні маєтків, перенесена з луцького ґродського суду на полюбовний суд

Того ж м[є]с[я]ца фєврала 26 дня

Постановивъшиса перед нами, Иваном Хрєбтовичом Богуринским, подстаростим луцким, а передо мною, Титомъ Хомяком, судєю кгородским луцкимъ, его м[и]л[о]сть владыка луцкии и ѡстрозский ѡтец Иѡна Борзобогатыи-Красенський до книг кгородских луцких ку записованю тыми словы созналъ, ижъ, деи, «што позвал мене его м[и]л[о]сть пан Михаило Ело-Малинский, маршалок его кролевское м[и]л[о]сти, позвом кгородским луцкимъ, менуючи на мене кгвалтовное выбитє з спокоиного держаня десати служобъ людеи имени Богулюбьского, а ѡсобливе пан Федор Бронницкий, возный повѣту Луцкого, в рѣчи его ж м[и]л[о]сти п[а]на Малинского, поменивши на мене таки жъ кгвалтовное выбитє з спокоиного держаня двох сєл, Пѣвча и Буци, яко ширєи а достаточнєи и меновитє на тых позвехъ кгородскихъ луцких єст ѡписано и доложено.

За которыми позвы припаль был мнѣ рок в субботу недавно прошьлую, то єст м[є]с[я]ца фєврала двадцат третєго дня, ѡдно жъ с певныхъ причин яко зъ его м[и]л[о]стью п[а]номъ Малинским, так и з менованымъ вознымъ, Федоромъ Бронницькимъ, намовивъши, тыє sprawy за позвы кгородскими ѿт суботы до дня нынешнего ѡлторка даты вышєи писаное на суд ѡтложили были єсмо собѣ. А потом так сполнє з собою постановили, ижъ ѿт дня нынешнего волторка за тыжъден маємо собѣ звести и способити ихъ м[и]л[о]сти п[а]нов, п[а]на Василя Гулевича,

воиского володимєрського, а п[а]на Федора Рудецкого, в дом его м[и]л[о]сти п[а]на || [арк. 108] Гаврила Бокиа, суди земского луцкого, на Кочкаровеци, и там сами особами своими стати и дати то двом менованым п[а]ном приятелем н[а]шим, што на позве ест написано, на еднане и постановене приятелское. И естли нас ѿ то их м[и]л[о]сть поеднают, то вжо ѿт ѿного часу мают то быти ѿморено, а естли бы нас не поеднали, тогды они жь мают нас вмѣсто суду кгородского обычаемъ правным на он жо час судити и сказанье чинити водле Статуту права земского¹⁴⁴, которое естли бы са в чом жо колвек кому из нас¹⁴⁵, сторон, с кривдою быти звидело, тогды апелецѣа перед его королевскою м[и]л[о]стью н[а]шого милостивого п[а]на мает быти допушена, чого Статут ѿчит на апелецѣю пускат, а в чом бо Статут не ѿчит на апелецѣю приимат, в том не мают допускати апелецѣе¹⁴⁶.

А естли бых я, вл[а]д[и]ка, на томъ менованом року ѿ Кочкаровци не стал, тогды во всем томъ, што на менованых двохъ позвехъ кгородских луцкихъ ест ѿписано, ѿпасти, и то дати читати мают, а то нас суд кгородский¹⁴⁷.

А естли бы то ест его м[и]л[о]сть пан Малинский, маршалок его королевское м[и]л[о]сти, и пан Федор Бронницкий, возный повѣту Луцкого, на том менованом року в Кочкаровьци не стали, тогды ѿт всего того, што на тыхъ же позвехъ кгородских луцкихъ ѿписано, ѿпасти мают».

ІАкожь его м[и]л[о]сть пань Михаило Ело-Малинский, маршалок его королевское м[и]л[о]сти, и пан Федор Бронницкий, возный повѣту Луцкого, тут жо перед нами очевисто стоячи, ѿдностаине ѿповедали и до книг вызнали, тому досыт чинити подвезалиса под ѿтратою всего того, што на менованых позвехъ кгородскихъ луцкихъ ест ѿписано.

¹⁴⁴ Вказується на дві можливі форми полюбовного суду: 1) приятельське еднання як неформалізоване погодження суперечностей через досягнення компромісу; 2) «обичаєм правним» — за прикладом офіційного судового процесу.

¹⁴⁵ «Из нас» — над рядком.

¹⁴⁶ Безпосередньо процедурі апеляції присвячені у П ЛС кілька артикулів (розд. 4, арт. 60–65). Зокрема, вказувалося, що підставою для апеляції не можуть бути похибки у вступних актах процесу, а переносити справу до вищої інстанції можна лише «від справи головної», тобто після розгляду суті скарги (арт. 63). Правом було передбачено, що апеляційною інстанцією для полюбовного суду має виступати земський суд (арт. 60), апеляція ж до короля йшла від офіційних судових інституцій — гродського і земського судів. Тож у даній справі полюбовний суд прирівнювався до офіційної судової інстанції.

¹⁴⁷ Пропущена частина рядка, однак із тексту впливає, що кожна зі сторін, знехтувавши домовленості та не ставши на полюбовний суд, програвала справу.

И просили обою вышеи менованаа сторона, абы то было записано. А так мы тоє очевидное оповеданє добровольное сознанє их м[и]л[о]сти обєуюхъ сторонъ до книг кгородских луцких записати казали.

ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 107 зв.–108.

№ 6

1572 р., липня 17. Луцьк. — Визнання возного Федора Бронницького, який був запрошений Миколаєм Дорогостайським на полюбовний суд із Олександром Семашком до маєтку Михайла Єла-Малинського Повжї, що Семашко всупереч попереднім домовленостям не з'явився

Того ж м[є]с[я]ца июля 17 дня

Ставши очевидисто на вриадє его королевское м[и]л[о]сти в замку луцком, передо мною, Петромъ Хомякомъ, подстаростим луцким, возныи поветѣ луцкого Федор Фурсович Бронницкии тыми словы до книг кгородских луцких || [арк. 391] сознал: «Будѣчи, деи, мне приданыи от его м[и]л[о]сти кн[я]зѣя Богуша Федоровича Корєцкого, воеводы волынского, старосты луцкого, браславского и веницкого, на справу велеможному п[а]ну его м[и]л[о]сти п[а]ну Миколаю Дорогостаискому, столнику Великого кн[я]зьства Литовского, державцы веленскому, боисакголскому и острозскому, тивуну кгондинскому, дня прошлого в неделю м[є]с[я]ца июля третегонадцать дня року теперешнего семдєсѣат второго, приехавши мне, возному, при его м[и]л[о]сти п[а]ну столнику и при многихъ приателєи его м[и]л[о]сти велеможных и зацно врожєных п[а]нов до имени его м[и]л[о]сти пана Михайла Ела-Малинского, маршалка его королевское м[и]л[о]сти, до Повжѣ, и кгда ж вжо намъ сполом будѣчи в Повжах ѣ дворе, оповєдалъ его м[и]л[о]сть пан столник, иж, деи, «в року теперешнемъ тисѣача пѣтсот семдєсѣат второмъ на соимє валномъ Варшавскомъ наснє освєцєныи кн[я]зь Якуб Уханскии, арцибискупъ кнезненскии, через маршалка своего¹⁴⁸, а велеможныи пан его м[и]л[о]сть пан Остафеи Воловичъ, кашталан троцкии, подканцлєрии Великого кн[я]зьства Литовского, староста берестєискии и кобринскии, дали мне руку и прирекли мне словомъ своимъ за п[а]на Александра Семашка, подкоморєго володимєрского, кромъ жадных описовъ¹⁴⁹, обравши чотырох судєи полюбовнихъ, их м[и]л[о]сть кн[я]зѣя Костєнтина Ивановича Вишне-

¹⁴⁸ Залишенє мїсце для іменї.

¹⁴⁹ Тобто, поручилися за Олександра Семашка в тому, що він стане на полюбовний суд з Миколою Дорогостайським і дотримається визначених умов без письмових домовленостей, які зазвичай укладалися між контрагентами та скріплювалися їхніми підписами і підписами свідків.

вєцкогo, п[а]на Михаила Ела-Малинскогo, маршалка єго королевское м[и]л[о]сти, пана Базилидса Дривинскогo, писара єго королевское м[и]л[о]сти, а п[а]на Гаврила Бокєа, судю земьскогo луцькогo, рокъ певныи м[є]с[я]ца июля третєгонадцат днѧ в недєлю року сємдєсѧт второгo, и мєстцє назначонє в дворє єго м[и]л[о]сти п[а]на Малинскогo в Повжах зложили, и на тот рок ѿ всѧкѧє кривды и розницы, которыи сѧ, дєи, межи мною а паном Сємашкомъ и малжонкою єго, вриадники, слугами, боары и поддаными нашими дєяли, выслухавши достаточно пановє суди наши з обу сторонъ доводовъ и ѿтводов водлє пристоинности правноє, моцъ зѧполную, skutєчноє всказанє вчинити, а мы з обу сторон ѧтерпити то мєли. А єстли бы ѿдно два суди были, тогды ѿни, побравши к собє третєгo або и четвєртог¹⁵⁰, кого хотѧчи, то кончити мєли.

ЇАкож єго м[и]л[о]сть пан столникъ водлє данѧ руки и прирєчєнѧ слова того року водлє || [арк. 391 зв.] налєжнoсти правноє ѧставал и пилнoст чинил, и зo вьсимъ доводомъ своимъ готовъ был, хотѧчи на п[а]на Сємашка и малжонку єго, вриадника, слугъ, боар и подданных их кривдъ и шкод своих, такъ тежъ кривдъ и шкод подданныхъ своих, правнє попирати. Ту тежъ и вриадника своєго дорогостаискогo Воитєха Ричицкогo, слугъ, боар и подданныхъ своих ку справєдливєнєю пану Сємашку, мальжонцє, слугамъ, боаромъ и подданнымъ их становил. Алє пан Сємашко и малжонка єго м[и]л[о]сти на тот рокъ вышєи мєнованыи ѧко сами нє стали, такъ и никогo ѿт сєбє з моцю нє присылали, толко над вєчор прислалъ пан Сємашко приѧтелєи своих, пана Ивана Хрєницкогo а пана Фєдора Рудєцкогo, признаваючи самъ доброволно рокъ и судєи своих, алє, дєи, пан Сємашко самъ тутъ до Повжъ длѧ тoє причинѧ нє будєт, ижъ єго м[и]л[о]сть кн[я]зь Костєнтинь Вишневецкии нє будєт, а єго м[и]л[о]сть пан Малинскии єщє ѿт двору єго королевское м[и]л[о]сти нє приєхал.

Ино пановє суди, панъ Дривинскии и пан Бокєи, пытали их, єстли жє бы мєли моцъ на што ѿт пана Сємашка, абы показали. Ѱни всє бєз жадноє моци быти нє повєдали, алє єстли, дєи, «всхочєт панъ Сємашкo што зъ єго м[и]л[о]стью паномъ столникомъ чинити, тогды мы бєз мешканѧ зараз вашєи м[и]л[о]сти, пановє суди, ѿзнаимимо».

¹⁵⁰ Цѧ обставина засвѧдує зацѧквлєнѧсть приѧтелѧв і, можливо, сторѧн у полагодженнѧ конфлѧкту, аджє зазвичѧй до вибору суддѧв ставилисѧ вкрай уважно, а їх замѧна одним із контрагєнтѧв могла спричинити до розірваннѧ угоди. В даному випадку передбѧчалосѧ, що за вѧдсутностѧ одного-двох попередньo обраних «єдначѧв» право їх замѧни надаєтсѧ тим суддѧм, що прибудуть, чим максимално зменшувалисѧ можливостѧ скасувати угоду.

То пакъ его м[и]л[о]сть панъ столникъ через двѣс ден ажъ до вечора и въ ночь годин три або и чотыри с паны судями ждалъ, и поколкокрот будучи готов зо всѣмъ доводомъ своимъ, п[а]номъ судямъ ѡповедалъся и ихъ м[и]л[о]сти просилъ, абы их м[и]л[о]сть на пана Семашька и малжоньку его, слугъ, боар и подданныхъ ихъ водле доводу его м[и]л[о]сти пана столникова всказъ вчинили, такъ тежъ вриадника его м[и]л[о]сти дорогостаиского Воитеха Ричицкого, слуг, боар и подданныхъ его м[и]л[о]сти ѡт пана Семашка, || [арк. 392] малжонки, слугъ, боар и подданныхъ их волными вчинили.

Нижли п[а]нове суди жадного всказѣ водле доводу пана столникова на пана Семашка и малжоньку его пану столнику чинити и вриадника его м[и]л[о]сти дорогостаиского Воитеха Ричицкого, слугъ, боар и подданныхъ их волными вделати не хотели, даючи того причину, ижъ его м[и]л[о]сть пан столникъ некоторого ѡбвизку листовного не показал, што его м[и]л[о]сть пан столникъ мною, вознымъ, ѡсветчилъ. И на вставанѣ року и пилност п[а]на столникову панове суди и лист свои под печатми своими и с подписми рукъ своих, такъ тежъ под печатми и с подписми рукъ приателеи его м[и]л[о]сти пана столниковых, которые на тот час были, его м[и]л[о]сти пану столнику для часу пришлого дали¹⁵¹, в котором листе ширѣи все меновите *єст* ѡписано и достаточно доложено. А при мѣне шляхта была, панъ Дахно Перекалскии а пан Тихно Свищовскии».

Которое ѡчевистое сознанѣ возного в книги кгородские луцкие записано *єст*.

ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 390 зв.–392.

№ 7

1572 р., вересня 2. Луцьк. — Звільнення Михайла Павловича від обвинувачень у побитті та ув'язненні Томка Ожога, слуги кн. Януша Збаразького, які шкодили добрій славі Павловича

Року 1572 м[є]с[я]ц[а] сѣнтября 2 дня

Кн[я]зь его м[и]л[о]сть казал записати¹⁵², што часу недавно прошлого кн[я]зь ІАнушь Миколаєвичъ Збаразскии ѡбжаловал перед его м[и]л[о]стью и перед немалымъ зобранѣмъ кн[я]жать, паніат, вриадников,

¹⁵¹ Судді листовно підтвердили, що Миколай Дорогостайський дотримав домовленостей, прибув у призначений час на визначене місце та був готовий доводити свою справу.

¹⁵² Ідеться про кн. Богуша Корецького.

шляхты, рыцарства, обывателю земли Волынское п[а]на Михаила Павловича, якобы онъ мелъ самъ особю своею, перенемъши слугу его м[и]л[о]сти именемъ Томка *Ужого*, почтывого шляхтича, на добровольной дорозе во *именю* своемъ *Птычои*, поймавъши, збити, и до *везеня* своего в дворе *Птычои* *осадивши*, черезъ двесь день *держал* и мел. И за *таковымъ* *обжалованемъ* своимъ *одержалъ* был *от* их м[и]л[о]сти *всехъ* становъ листъ до п[а]на Павловича, абы на день *Светого* *Семена* в замьку *луцкомъ* стал и того с[я] справоваль¹⁵³.

То пакъ пан Михаил Павловичъ, не *ожидаючи* *обослана* тым листом и не *ведаючи* *о* *жадномъ* року, толко *вземши* *ведомость* *от* *приател* своихъ *о* *таковомъ* *образливомъ* *обжаловани*¹⁵⁴, чуючи се быти николи не *виннымъ*, *перед* его м[и]л[о]стью ставши в замьку на *враде*, просиль его м[и]л[о]сти за то, абы его м[и]л[о]сть кн[я]з[я] *Гануша* *Збаразского* *обослал*, хотечи се *очевисте* *такового* *обжаловани* справити и *дсправедливити*.

Его м[и]л[о]сть кн[я]зь *воевода* *волинский* до кн[я]з[я] *Гануша* в той речи *служебника* *своего* п[а]на *Борейка* *посылати* *рачил*. Кн[я]зь *Гануш* *Збаразский*, *бддчи* *поблизд* на *фолварку* *своемъ* въ *Гаровицы*, ку его м[и]л[о]сти *поити* и *тое* *жалобы* *своее* *против* п[а]ну Павловичу *попирати* не *хотел*, але *всказаль* *через* того *ж* *служебника* его м[и]л[о]сти: «Кгды, *деи*, *мои* *рок*, *ден* *Светого* *Семена*, *припадеть*, на *он* *час* на *справедливости* *своее* *доводити* и *попирати* *будд*»¹⁵⁵.

Пан Михаил Павлович просиль его м[и]л[о]сти, абы *от* *такового* *обжаловани* *волнымъ* был *вчинен*. Его м[и]л[о]сти того с[я] *вчинити* не *видело*, але *рачил* его м[и]л[о]сть *розказати* *тое* *справы* на *ден* *Светого* *Семена* *пилновати*.

То пак, кгды *оныи* *рок* *дня* *вчорашнего* на *ден* *Светого* *Семена* *припал*, пан *Михал* *Павлович*, || [арк. 486 зв.] *перед* его м[и]л[о]стью

¹⁵³ Події відбувалися на початковому етапі першого безкоролів'я, тож замість позову кн. Збаразький отримав лист, адресований Павловичеві від імені усієї шляхти, що перебувала на той час при кн. Корецькому як луцькому старості і волинському воєводі, яким його інформували про дату розгляду справи.

¹⁵⁴ Інформація з канцелярії, схоже, поширювалася досить швидко серед зацікавлених осіб, адже Павловича оповістили приятелі про скаргу князя ще до того, як він отримав офіційний позов.

¹⁵⁵ Князь Збаразький відмовився від полагодження справи поза судом, однак, як засвідчують подальші події, у призначений для судового розгляду термін не став, а це дозволяє припустити, що своєю скаргою князь мав на меті передусім знеславити Павловича. Саме тому оскаржений акцентував увагу на необхідності збереження своєї доброї слави, що могла постраждати від публічного звинувачення, а також пробував швидко поладити ситуацію, не вдаючися до суду.

постановившися, оповѣдил, иж сѧ готов кн[я]зю ІАнушови Збаразскому такового ѡбжалованѧ справити и невинность свою ѡказати. И через ѡвѣс ден пилность чинил.

Кн[я]зь ІАнушъ Збаразский самъ не стал, никого з моцю подле обычаю на мѣстцѣ свое не послал, лѣч писал на листѣ своемъ до кн[я]зѧ его м[и]л[о]сти зашитом, поведаючи, иж с тым листомъ, который был ѡто всихъ становъ ѡдержал, возного до дому п[а]на Павловича до Тѣсова посылал, ѡдно ж, деи, возныи для поветриѧ в дому его быти не мог и с тыхъ причинъ, прослчи, абы таѧ справа на час иншии была ѡтложена.

Пан Михал Павлович, припоминаючи першое застановѣне свое а нестанѣ кн[я]зѧ Збаразского за ѡбосланѣмъ врадовым, так же тежъ и теперешнее нестанѣ на року певномъ, и показдючи то слушне, иж в дому его поветриѣ не естъ, просил за то, абы был ѡт такового ѡбжалованѧ волнымъ ѡчинѣнъ.

Кн[я]зь его м[и]л[о]сть тую справу до дня сегоднешнего ѡтложити рачил. То пак и дня сегоднешнего кн[я]зь ІАнуш на вриѣде перед его м[и]л[о]стью не стал и вмоцованого не послалъ.

А пан Михал Павлович, показдючи слушне невинность свою и даючи до того причины слушныѣ, просил, абы был през декретъ его м[и]л[о]сти волнымъ ѡчинѣнъ.

Кн[я]зь его м[и]л[о]сть зо всеми станы, на тот час для справ рѣчи посполитое зъ его м[и]л[о]стью буддчими, достаточне сѧ намовивъши и ѡдностаине згодившис, кдыж пан Михал Павлович ѧко почтивый шляхтич, первѣи не буддчи ѡбосланнымъ и не маючи року, хотѧчи сѧ такового ѡбжалованѧ справити и невинность свою ѡказати, на вриѣде становилъ, потомъ и тепер року своего пилѣн был и слушне сѧ с того выправовал, а кн[я]зь ІАнушъ Збаразский, ѡбжаловавши и ѡбвинивши его в такомъ ѡчиньку, самъ же первѣи и теперъ на року певномъ не становил и тоѣ жалобы своеѣ не попирал, || [арк. 487] декретомъ своимъ зо всеми ихъ м[и]л[о]стью п[а]на Михаила Павловича ѧко человека рыцѣрского а шляхтича почтивога ѡт такового ѡбжалованѧ кн[я]зѧ ІАнуша Збаразского волнымъ вчинил, иж то ему доброи славе и ѡчтливости его шляхетскои николи вѣчными часы ни ѡт кого ни въ чомъ шкодити не маеть, а княз ІАнуш Збаразский вжѣ тоѣ жалобы своеѣ противку ему попирати и доводити не можеть. Што ест до книг кгородскихъ луцкихъ записано.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 486–487.

№ 8

1572 р., грудня 19. Луцьк. — Приятельська угода між Іваном Хрінницьким та Григорієм Колмовським з приводу тривалого майнового конфлікту

Року 1572 м[є]с[я]ца декабра 19 дна

Пришодши и постановившиа обличне а очевисто передь его м[и]л[о]стью кн[я]земь на враде в замьку луцкомь, их м[и]л[о]сть пань Михаило Мышка з Варковичь, кашталань земли Волынской, а пан Василен Загоровський, кашталань земли Браславской, пан Базилидсь Дривинский, писарь и секретарь его королевское м[и]л[о]сти, пань Александр Жоравницький, ключник и городничий луцкий, пан Якубь Кресинський, секретарь его королевское м[и]л[о]сти, пань Михаило Сербинь, подкоморий луцкий, пань Гаврило Бокий, судья, а кн[я]зь Остафьи Сокольский, подьсудок, врадники земьские судовые повету Луцкого, одностайне и згодливе || [арк. 647 зв.] тыми словы вызнали, ижь што «в семь року идьчомь тисеча пятьсоть семьдесать второмь часовь недавно прошлыхь, то есть м[є]с[я]ца ноябра второгонадцать дна в середу в дому п[а]на Андреа Юхновича Куневьского, судьи земского повету Креманецкого, в Есковець бддчимь, сполне п[а]ну Богдану а п[а]ну Ивану Хренницькимь, и тежь ее м[и]л[о]сти кнегини Дмитровои Буремьской кнегини Мари Денисковне, сталася звада п[а]номь Хренницькимь с п[а]ны Колмовскими, в которой зваде пан Богдан Хренницький а п[а]нове Григорей и Петрь Колмовские окрутне зраненые, и с тыхь рань пан Богдань Хренницький и пань Петрь Колмовський померли и с того света зышли. И тамь же сама ее м[и]л[о]сть поменена кнегина Дмитрова Буремьская и дочка ее м[и]л[о]сти пани Григорьева Колмовьская п[а]ни Марья кнежна Буремьская полжены и пошарпаны, а паньна Русиновна зрана была¹⁵⁶. Такжеж и слуги пановь Хренницьких и пановь Колмовскихь окрутне на онь же час в той зваде поранены были. О што з obu сторон, такь з стороны п[а]на Михаила Хренницького и сына его

¹⁵⁶ Причиною конфлікту були суперечки з приводу розподілу маєтностей між, з одного боку — княгиною Марією Денисківною, вдовою по кн. Дмитру Курцевичу-Буремському, та її дочкою княжною Марією Курцевичівною-Буремською, дружиною Григорія Колмовського, а з другого — Іваном Хрінницьким, одруженим з Мариною Андріївною, княжною Друцькою Соколинською, вдовою по кн. Олександру Курцевичу-Буремському, сину кн. Дмитра Курцевича-Буремського й Марії Денисківни. Іван Хрінницький з дружиною претендували на маєтки згідно із записом небіжчика кн. Олександра своїй дружині суми в півтори тисячі кіп на його маєтках (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 40, арк. 179 зв.–180 зв.).

п[а]на Ивана ѿ забитѣ п[а]на Богдана Хренницкого, яко и з стороны п[а]нее Миколаевоє Дубровское п[а]ни Ганны кнежны Козѣчанки и сына еє м[и]л[о]сти п[а]на Горигора Колмовского ѿ забитье в тои зваде п[а]на Петра Колмовского, ѿ зранене ѿт них же п[а]на Григорево, ѿ зелживость и шарпанье кн[ε]г[и]ни Буремское и малжонки п[а]на Григора Колмовского, и тежь ѿ зранене панны Русиновны и поранене многихъ слугъ п[а]новъ Колмовскихъ и панов Хренницкихъ, на зезде теперешнемъ всихъ станов и ѿбывателеи земли воеводства Волынского, привезши в замокъ луцкии тѣла забитыхъ¹⁵⁷, так п[а]на Богдана Хренницкого — помененыи ѿтець его пан Михаило, и к тому братъ зошлого Богдана пан Иван Хренницкии, || [арк. 648] яко и п[а]на Петра Колмовского — пан Миколаи Дѣбровскии и малжонка его п[а]ни Ганна, а за моцю ѿт п[а]на Григоря Колмовского — помененыи пан Миколаи Дѣбровскии, тыи обѣдвѣ помененыи стороны домовалиса каждыи зъ стороны своеє ѿ то ѿт вашеи м[и]л[о]сти, кн[я]же воевода волынскии, и ѿт п[а]новъ судеи, ѿт всего рыцѣрства земель воеводства Волынского на справы судовые высажонныхъ певныхъ ѿсобъ, судовного розсудку¹⁵⁸. Нижли ижь мы з обу сторонъ, такъ з стороны пана Дѣбровского и малжонки его, и тежь п[а]на Григоря Колмовского, яко и з стороны его м[и]л[о]сти п[а]на Михаила Хрѣнницкого и сына его п[а]на Ивана¹⁵⁹, везваныє и на то ѿпрошоныє приатели, засѣдши межи ихъ м[и]л[о]стами на ѿгоде, за позволенемъ п[а]на Ивана Хренницкого самого и тежь за моцю ѿт ѿтца его п[а]на Михаила Хренницкого, ему на то даного, также за позволенемъ ѿт пании Дѣбровское и п[а]на Григоря Колмовского за моцю п[а]ну Миколаю Дѣбровскому на ѿгоду еднане ѿ тыє всѣ таковыє межи ихъ ѿбиюхъ сторонъ

¹⁵⁷ Правом було передбачене засвідчення факту вбивства возним, якого зацікавленій особі мав надати городський уряд, однак на практиці тіло жертви часто привозили до замку, а потому чинили «обволання» — публічне оголошення на певних місцях (завичай в замку, на ринку, при костелі, біля в'їздної брами) через возного імені вбивці/вбивць.

¹⁵⁸ Справа діялася під час першого безкоролів'я, коли традиційні судові інституції — городський і земський суди — до обрання нового короля припиняли своє функціонування. Для підтримання порядку шляхта кожного воеводства обирала з-поміж себе т. зв. каптурових суддів, які мали розглядати справи переважно кримінального характеру. Очоловав такий суд у Волинському воеводстві на початковому етапі (до 13 грудня 1572 р.) кн. Богущ Корецький, волинський воевода і луцький староста. Саме до нього і каптурових суддів звернулися сторони з проханням про судові рішення.

¹⁵⁹ Інтереси Григорія Колмовського представляв його вітчим — Миколай Дубровський, чоловік його матері княжни Ганни Козечанки, а Івана Хрїнницького — його батько Михайло. Дорослі сини, що не були наділені батьком нерухомістю, перебували формально в його опіці, а у випадку служби іншій особі — в юрисдикції пана. Цілоком імовірно, що у випадку з Іваном Хрїнницьким маємо саме такий варіант.

розниці даного, такове застановене, єднанье и ѓгоду межи ними на ѓбѣдвѣ сторонѣ ѓчинили и застановили єсмо¹⁶⁰. Ижъ што пань Богдань Хренницкии и пань Петрь Колмовскии в тои зваде, абы тыи-то, гды забити противь забитого, голова за голову, а ранние противь раннихь ити маеть¹⁶¹. А вже николи вперед на всѣ пришлые часы такъ *от* п[а]на Михаила Хренницкого, сына его п[а]на Ивана и теж *от* иншихь сынов и потомьковъ п[а]на Михаила Хренницкого, *от* брати, крѣвныхь и дочокъ п[а]на Богдана Хренницкого и повинныхь ихь, яко тежъ *от* пани Николаевоє Дѣбровьское и *от* п[а]на Григоря Колмовьского, и тежъ *от* брати и крѣвныхь и повинныхь дому его на ѓбѣдвѣ сторонѣ головщины поискивати и ѓ то до всакого права позыватиса не мають. И яко ѓ рѣчи, через нас заєднаные и помѣркованые, молчати и того вже взнавати и межи || [арк. 648 зв.] себе въспоминати не мають.

Але *иж* пан Григорей Колмовскии непомалу єсть на ѓнь час в тои зваде зраненымь, а пан Иван Хренницкии кромь ранена в тои звади здоровю ѓшол, тогды мы, зобополные приатели, знашлиса: пан Иван Хренницкии виннымь ѓзнати маеть и бѣдет повинен самого п[а]на Григоря Колмовьского, єє м[и]л[о]сть кнегиню Бѣремскую и пани Григоревую Колмовскую, и тежъ панну Русиновну водлугъ тоє цедьлы, властными руками ихь подписаное, поменивъши властнымь именемь зособна каждого, то єсть тыми словы перепросити, мовачи до кнегини Буремское, до п[а]на Колмовьского и до панны Русиновны, такъ яко и до п[а]на Колмовьского:

«Мои ласкавыи п[а]не Григорей Колмовскии!

Ижемь под тымъ часомъ ѓфалы нашеє вашу м[и]л[о]сть, брата и приателя своего ѓобразил, в чомь са даючи виннымь, пилне прошу, жебы ми то ваша м[и]л[о]сть, яко хрестанскии человекъ, з сѣрца ѓпустил и на потомь мнѣ приателемь был зычливымь, а я каранє, через приатели наши сполные вынаидены, ѓтерпити єстемь повинен».

¹⁶⁰ Замість офіційного процесу, що його мав провадити каптуровий суд на чолі з кн. Корецьким, сторони все ж вдалися до допомоги спільних приятелів, які перераховані на самому початку справи. Такий ускладнений конфлікт, де з обох сторін були вбиті і поранені, за означенням не міг бути полагоджений «правним обичаєм» без подальшої ескалації, тож сторони вказують на єдину форму вирішення проблеми — єднання, що передбачало взаємний розрахунок і готовність сторін до поступок, а не визначення винуватця.

¹⁶¹ Порахунки поміж сторонами, що перебували в конфлікті, велися судьями полюбовними не з урахуванням вини кожної, а в залежності від ступеня втрат — «око за око, зуб за зуб», тож, як засвідчує подальший текст угоди, більша вина лягла на плечі Івана Хренницького як менш постраждалого.

Подпис руки самыхъ п[а]на Миколаа Дѣбровского и пана Ивана Хренницкого.

Водлугъ которыхъ тыхъ словъ пан Иванъ Хренницкии просити маеть на первшомъ зезде, котори бы тутъ в земли Волынской перед елекцыею был¹⁶².

По которои прозбе в тыжден седене в Луцку на замьку, вземъши до себе и слугу, которого Чаплинскимъ зовуть, на год з прозбою¹⁶³ принати маеть.

А шкоды, которые пан Григорей Колмовскии в той зваде принал, што почтивымъ словомъ речет водлугъ позву¹⁶⁴, п[а]ну Колмовскому нагородити бдетъ повинен.

А кгда бы котори з раннихъ в той зваде слуг п[а]на Колмовского ѓмер, ино головщина водлугъ стану близкимъ || [арк. 649] оного змерлого слуги п[а]на Колмовского от п[а]на Хренницкого плачона быти маеть.

К тому тежь, што через рокъ держаль пан Иван Хренницкии имене Объзырь, знашли есмо зобополные приатели, ижь пан Иван Хренницкии пану Григорю Колмовскому за то тридцать копъ грошеи а тридцать мац овса от сего дня за чотыри недели дати мает.

А справы и позвы около заштѣа того от початьку ажъ до сего часу на обе стороне мають быти ѓморены, а в ыменахъ, которые са кому достанут, спустошене з obu сторонъ, ани кривды и грабежи подданнымъ чинены быти не мають¹⁶⁵.

И таковымъ обычаемъ межи нихъ есмо для покою роздѣлокъ именами вчинили, позволивши кнегини Буремскои на част ее самое и на часть п[а]на Григора Колмовского и малжонки его выбирати¹⁶⁶. Гакожь

¹⁶² Перепрощення Іваном Хрінницьким своїх суперників мало відбутися на сеймику, тобто в присутності максимальної кількості шляхти і волинських урядників.

¹⁶³ Формула «з прозбою» означала можливість скорочення терміну ув'язнення на прохання винуватця за згодою скривджених. В даному випадку «просьба» уживається ще й на означення перепрощення за кривди, яке мало відбутися перед ув'язненням Івана Хрінницького.

¹⁶⁴ За умовою, свої втрати потерпілий не мусив доводити присягою, як зазвичай передбачалося судовою процедурою, а лише підтвердивши їх шляхетським «почтивим» словом.

¹⁶⁵ У випадку передачі маєтку чи ґрунтів від одного контрагента іншому, а чи при поділі нерухомості за судовим рішенням чи приятельському угодою, сторона, що почувалася скривдженою, могла удатися до помсти, спустошачи землі та чинячи кривди підданам, тож у домовленостях намагалися застерегти від подібних ексцесів.

¹⁶⁶ Розподіл відносно рівноцінних частин маєтності між претендентами часто відбувався жеребкуванням, у цьому ж випадку пріоритетне право вибирати надавалося більш потерпілій стороні.

пан Дѣбровський за моцю *от* кнегини Бѣремское и *от* п[а]на Григорья Колмовского и малжонки его на часть ихъ Бѣремль Старый, Бѣремль Новый зъ замькомъ приналъ, а пан Иван Хренницкий за моцю *от* малжонки своее на часть ее тые имена, то есть Корьсовъ, Сестратинъ, Козью Волю, **Объзырь**, Змеинец, принал. С которыхъ именей до румованья шесть недел на *оби* стороны межи себе принали. А то все маеть быти на *обѣд*ви стороне под почтивымъ словомъ и зарукою сторона сторонѣ двѣма тислчма копъ грошей держано».

ІАкожъ и списокъ влостного писана руки п[а]а Базилиѣса Древинского, писара и секретара его королевское м[и]л[о]сти подписаныи, руками влостными п[а]на Николаа Дѣбровского и п[а]на Ивана Хренницкого передо мною покладали и просили, || [арк. 649 зв.] абы таа цедѣла слово въ слово вписана была. Котораа такъ са въ себе маеть:

«В томъ са еднанье п[а]ну Колмовскому с паном Хренницкимъ стало: забитыи против забитого, ранныи против ранныхъ, але ижъ пан Иван Хренницкий самъ здоровъ, а пан Кольмовський Григорей ранныи, знашли приатели *ѣзнатиса* п[а]ну Ивану Хренницкому виннымъ и перепросити п[а]на Кольмовского, кнегиню Бѣремскую и панюю Колмовскую, и п[а]нну Русиновну, и *седене* в Луцку на замьку с прозбою рокъ припати, и слугу Чаплинского на толко жъ на замьку *ѣ* везенью мети, то *ест* годъ с прозбою. А прозба на *особнои* цедѣле написана, водлуг которое просити маеть на *зезде* пришломъ, где *бѣдетъ* тутъ на Волыни перед елекцыею¹⁶⁷. А шкоду на *речене* слова почтывого водлугъ позву. А *седѣти* почати по прозбе в *тыиден*. А *естли* бы которыи с тыхъ ранъ пана Колмовского потомъ *ѣмеръ*, ино головщина водлугъ стану близкимъ плачона быти маеть.

А што *держал* пан Хренницкий **Объзырь** рокъ, за то маеть дати пану Колмовскомѣ тридцать копъ грошей и тридцать маць *овса от* сего дня за чотыри недели.

А справы всѣ и позвы *около* зашътъа того *от* *початку аж* до сего часу на *оби* стороны маеть быти *ѣморона*.

А во *именьахъ*, кому са которые достануть, спустошене не маеть быти чинено з *обу* сторонѣ, ани кривды и грабежи людемъ. А до румована з *имена* шесть неделъ.

А то все маеть быти на *оби* стороны под почтивымъ словомъ и зарукою сторона стороне *д*ви тисечи копъ грошей.

¹⁶⁷ На момент еднання був укладений текст публічного перепрошення на сеймику, де могло йтися і про зменшення терміну ув'язнення Хрінницького.

Буремль Старый, Буремль Новый — кнегини Буремьской и пану Колмовскому. Корсовъ, Сестратин, Коза Вола, || [арк. 650] Объзыр, Змеинец — п[а]ну Хренницкому и малжонце его.

Миколаи Дбровьскии,
Иванъ Хренъницкии».

Потомъ просили, абы таковое ихъ м[и]л[о]сти вышеи помененыхъ пановъ яко зобуполныхъ едначов застановене и зезволенье самыхъ сторонъ на то, то есть п[а]на Миколаа Дбровьского и малжонки его м[и]л[о]сти п[а]ни Ганны кнежны Козъчанки, и за мощью кнегини ее м[и]л[о]сти Дмитровое Буремское кнегини Мари Денисковне от пана Григорья Колмовьского и п[а]ни малжонки его пани Марьи кнежны Буремское, къ тому панны Русиновны; з другое стороны — панъ Михаило Хренъницкии и сын его м[и]л[о]сти пан Иванъ, которые тут же, передъ его м[и]л[о]стью кн[я]земъ столчи, позволили и мовили, абы то водле прозбы ихъ до книгъ справ кгородскихъ записано было. Што его м[и]л[о]сть, припустивши то ку ведомости своеи, таковое вызнане ихъ м[и]л[о]сти пановъ зобопольныхъ, в той справи приателеи, и зезволене на то пана Миколаа Дбровьского и пана Ивана Хренъницкого в книги справъ кгородскихъ луцькихъ записати розказати рачиль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. арк. 647–650.

№ 9

1572 р., грудня 30. Луцьк. — Оповідання Григорія Колмовського через Миколая Дубровського як уповноважену особу про те, що Іван Хрінницький не виконав умов приятельської угоди¹⁶⁸

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1572 м[ε]с[я]ца декабра 30 дна.

Кназ его м[и]л[о]сть розказал записати, иж пришедши и постановивъшиса передъ его м[и]л[о]стью очевисто, пан Миколаи Дбровьскии, маючи и показавши моц от пана Григоря Колмовьского, оповедал, иж што, деи, «з обиюхъ сторон, так зъ стороны п[а]на Михаила Хренъницького и сына его п[а]на Ивана, яко и з стороны п[а]на Григоря Колмовьского, ѿ забите п[а]на Богдана Хренъницького а п[а]на Петра Колмовьского, такъ теж ѿ зилжене и ѿ шарпане кн[ε]г[и]ни Дмитровое Буремское и дочьки ее м[и]л[о]сти а малжонки п[а]на Григоря Колмовьского, и ѿ зранене панны Каски Гацковны Рѣсиновны, ихъ м[и]л[о]сть п[а]нове приатели едначи поєднали и вгодливимъ а приятелскимъ обычаемъ промежку их м[и]л[о]сти застановили. Ведле которое,

¹⁶⁸ Продовження попередньої справи № 8.

деи, вгоды и застановенья их м[и]л[о]сти зобусторонного мѣль и был повиненъ пан Иван Хренъницький на теперешнемъ, то есть на первомъ ъезде до елекъцыи, тут, въ земли Волынской припаломъ, виннымъ ъзнатиса и пана Григорѣа Колмовского и кнегиню Дмитровую Бѣремъскую, и малжонку п[а]на Григорѣа Колмовского, такжежъ и панну Каску Яцковну Русиновну за то все, што са поменило, перепросити. А перепросивши, на замьку луцкомъ везенье принати и год целыи из службникомъ своимъ Чаплинскимъ седѣти. Котораа, деи, вгода и постановене черезъ приателеи едначовъ ихъ м[и]л[о]сти ѡбиохъ сторон в книгахъ кгородскихъ луцкихъ ширеи и меновите есть ѡписано.

А ижъ, деи, пан Григорѣи Кольмовський на сѣс часъ есть хор, про которѣю хоробу самъ до вашеи м[и]л[о]сти, кн[и]аже воевода волыньский, ехати и того предъ вашею м[и]л[о]стью ѡповедати не могъ, тогда, деи, злецил и далъ мнѣ моць, абыхъ то предъ вашею м[и]л[о]стью на сѣс часъ ѡповедалъ.

А такъ, деи, пан Иван Хренъницький, вѣдаючи ѡ томъ теперешнемъ до елекъцыи первомъ ъезде припаломъ, ѡ которомъ ваша м[и]л[о]сть, княже воевода волыньский, даючи знати до всехъ ихъ м[и]л[о]сти князеи, панов, рыцѣрства, ѡбывателеи земли Волынской листы свои писати и въ повѣтъ луцкии послати розказати рачил, тут на врадъ до замку луцкого ехати и тому всему водлѣ вгоды и постановенья приателского досыть чинити не хотѣлъ».

Которое жъ ѡповѣданье пана Миколаа Дѣбровского за листомъ ѡмощованымъ || [арк. 663] п[а]на Григорѣа Кольмовского, а нестане п[а]на Ивана Хренъницького и невѣчиненье ѡт него досытъ водлѣ вгоды и постановенья зобусторонного за розказаньемъ кн[и]аза его м[и]л[о]сти до книгъ кгородскихъ луцкихъ есть записано.

ЦДДАУК, 25, оп. 1, спр. 13, арк. 662 зв.–663.

№ 10

1573 р., травня 4. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Гнівоша й Івана Петровичів Калусовських про погрози мстити йому, слугам і підданам, які Калусовські особисто засвідчили в гроді, вказавши причину ворожості — завдані Солтаном кривди їхній сестрі Семеновій Шищиній¹⁶⁹

Лѣта по нароженю Исуса Христа, сына Божого, тисача пятсот семъдесать третег[о] м[е]с[я]ца мая четвертого дня

¹⁶⁹ Див. наступні справи № 11–14.

Пришодши на влад перед мене, Михаила Привередовског[о], подстаростего володимѣрског[о], писар земский володимѣрский пан Федор Солтан оповедал и обтежливе жаловал на пана Гневоша а п[а]на Ивана Петровичов Калусовских, иж, деи, они, не маючи зо мною жадног[о] заишты ани сусѣдства, вземши противку мене невинне вазнь, отповедь мне самог[о], слугам и подданым[ъ] моим чинат, хотачи ѿ здорове м[ѣ]не самог[о], слуг и подданных моих ѿ горло приправити.

Акож панове Калусовские пан Гневош и пан Иван при томъ оповеданю и жалобе п[а]на Федорове трафилися сами обличне передо мною, владом, быти. Мнѣишии пан Иван Калусовский досыт невчтивыми а фукливыми и попудливыми словы на пана Федора Солтана торгнуль и рукою на нег[о] кивал, и тыми словы поведил:

«Кгды ж великую кривдѣ сестре нашои панѣи Семеновои Шишчинои в небытности мужа еѣ а затя н[а]шог[о] чиниш, так иако намъ, брати свои, обтежливе на тебе жалуѣт и справу того даѣт не тылко твоим кобылем слугам, але и ты можеш быти ѿ нас небезпечен, бо певне помстим и кривды сестры н[а]шои на горле твоѣм[ъ] и слуг твоих».

Пан Федор, слышачи з уст п[а]на Ивановых таковыи ег[о] слова отповедные, и небезпечност, и кивана руки, а злаша при враде¹⁷⁰, и просил мене пан писар, абых иа тоѣ оповедане и жалобу ег[о] въ книги кгородские записати казал. Иа тоѣ оповедане и жалобу ег[о] въ кн[и]ги кгородские записати велѣл.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 92.

Федір Солтан-Бутетицький проти братів Шишок (№ 11–14)

№ 11

1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Федора Солтана через слугу Ждана на Семена Івановича Шишку та його брата Олешка про погрози мстити, кривди та поранення слуги; свою «одповідь» Шишки підтвердили особисто в троді

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божог[о], тисача плтсоть семдесать третег[о] м[ѣ]с[я]ца июна десатог[о] дна

Присылал на влад до мене, Павла Григорѣвича Франског[о], на тот час будучог[о] подстаростего володимѣрського, писар земський володимѣрский, пан Федор Солтан служѣбника своего именем Ждана, опо-

¹⁷⁰ За II ЛС (розд. 4, арк. 39) уживання в суді образливих слів мало каратися 6 тижнями ув'язнення.

ведаючи и обѣтежливе жалуючи на пана Семена Ивановича Шишъку, иж, деи, «онъ давно взавши вазнь противку мене, чинечи ѿповеди и похвалки, хотечи мене ѿ горло приправити, под дворъ подходечи, таемне з ручницами позаплотю заседаючи, хотечи злomu дмыслу своему досыт дчинити. И не толко дъв очи похвалку чинит, але и по сторонамъ, где ж колвекъ в которог[о] приатела в дому бывает, авне на мене грозит, дбиствомъ са хвалит.

ІАкож дна сегоднешнег[о] д среду на двом служебникомъ своимъ, Гришъку а Кондратъцу, розказал на поле ратаемъ ести || [арк. 142 зв.] понести, а такъ, деи, тые служебники, ѿтнесши имъ ести и их накормивши, засъ назад додому, ни ѿ чом не ведаючи, брон д себе не маючи, безъпечне шли. А пан Семен, пробачивши листов заручных ѿ небезпеченство мене самого и слуг моих, врадовне ему ѿт мене даныхъ, способившиса з братомъ своим меншимъ Олешкомъ, човекомъ неоселым, не ведати, естли и пана в себе где маеть або кому служит¹⁷¹, з слдгами и помочниками своими, з розными бронами, з ручницами, з лдки, з рогатинами, з мечи, с кордами, сами на конех верхи, а слуги и помочники их, которым они имена сами лепеи ведают, пешие, заскочивши тых служебников моих звышь помененых Гришка и Кондратца, минувши им Романовъ двор, натираючи сами конми на них, почали их бити и з лдков стрелати.

Кондратец, видечи немерд, втекъ ѿт них через плоты в гаи, ач Гришка заразом приложили и палець ему в руки левои пан Семен самъ дгал. Он, неборак, яко могучи, перед ними до двора моего са мел и втекал, и къ воротамъ дже былъ близко перед ними прибег, братъ пана Семенов Олешко, натерши на него конем, д тую ж рукд понижеи локта д самых ворот его зранил. А служебники их з двух луков перед другими воротми на него стрелили, ѿдна стрела пришла ему д подолок сукни, а другаа д ворота.

И видел то пан Семен, же его стрелами з лдковъ ни ѿдин не трафил, натерши на нег[о] конемъ, даль му рану ганебную¹⁷² в голову, с которе

¹⁷¹ Неосілість шляхтича (відсутність у нього нерухомості в даному воеводстві) виводила його з кола повноправних «обивателів» воеводства; така особа у правовому сенсі була не цілком дієздатною і потребувала у суді поручителя з числа «добре осілих» шляхтичів. Якщо неосілий шляхтич перебував на службі, то він потрапляв практично у повну юрисдикцію пана, який в разі необхідності відповідав за всі вчинки слуги та карав його у відповідності зі своєю волею.

¹⁷² Йшлося про маркування вчинку Семена Шишки як ганебного, бо поранений був беззбройний.

мусал туж в воротех за мертвог[о] спасти. И вчинивши воли своєї досыт и такии квалт, назад конми ршили и выехали з двора.

А а, деи, на тот час в сад в прилег был спат, бо был есми отежчал на поле рано до ратаев, в таком квалте, которые са от них в дому моем стал, не ведал. Челед теж домовал и роботники, тесли и трачи, которые в дому моем на вес час роботу мают, || [арк. 143] в том часе к обеду были всь сели ести, и вслышавши крик в воротех, выскочили тесли и челед домовал з сеней на двор, хотечи ведати, што са таковог[о] от кого дееть. Обачили служебника моего звышь помененог[о] Гришкя, в самых ворот зраненог[о] лежачог[о], кровью зешлого, ледва живого.

Пан Семень з братом своимь Олешкомь и з слугами, выехавши имь з двора вже за browар, з собою розмовают и того жалуют, же его до смерти не вбили.

И будучи мене не тылко в дому своем небезпечным, але и в дорозе, варуючиса там ехати, не ест здорова своего от них певен».

«Мусяль бы в таковых речах, а звлаца в квалте вчиненыи дому его и збите и зранене слуги, до враду ехати, сам не был ленив, але через мене, слугу своего, оповедаючи и жалуючи, таковыи вчиненыи от них квалт, и теж на вгледане и на овьвожене оног[о] квалту и зранене служебника своего просечи в придане возного з враду, жебы был дан и там послан».

Ино иж на тот час при враде возног[о] не было, лист врадовыйи до возног[о] пану Федору дан есть, абы в дом его ехал и тог[о] квалту вчиненог[о] и служебника первопомененог[о] Гришка зраненог[о] вггледаль.

И при томь оповеданю и жалобе пан Семен Шишкя и с тым братом своимь Олешком первопомененыи при враде сами особами своими были и тую жалобу в уши свои, от того служебника пана Федорова [д]в¹⁷³ мене на врад принесеную, слышали. А кож пан Семен туж передо мною, врадомь, до служебника пана Федорова был са до брони торгнуль, хотечи подобно ему легкость акую вчинити, але иж было при враде, мусал ся на то пред се слушне || [арк. 143 зв.] вгледат¹⁷⁴, авжды [!] ач не броней са мстил, але досыть словы недчтивыми и доткливыми на пана и на того служебника его торгал и тыми словы поведел:

¹⁷³ Текст пошкоджений.

¹⁷⁴ Якщо шляхтич добував перед судом шаблю, корд чи меч, то його, згідно з правовими приписами, мали позбавити руки, а за поранення супротивника — стратити (II ЛС, розд. 4, арт. 39).

«Прокуратуєшь ѿ пана свого много, але того ж са сподеваи на себе мет, што са товаришу твоєму ѿ нас теперь недавно сего дня стало. А пан теж твои в рыхлом часе нехаи са ѿ нас того ж сподеваєть мети, што и слуга его ѿ нас маєт, тоє жь и на пана твоего горле быти мусит»¹⁷⁵.

И просил тот служебникъ первопомененыи Ждан именем пана своего, «кгда жь таковаа свовольность, ѿтповед и слова их вшетечные нигде инде, едно ту жь при враде пан Семен вчинил, чого бы чинити не мел, а если же бы до враду акую потребу мел, теды бы еє бач не справовати, а врад чтит мел. А где жь панове бачност сами на себе и на врад ваш не мают, а смели са с тым вказати на пана моег[о] и на нас, слуг его, таковую ѿтповед и небезпечност перед врадом чинит, кгда жь пана моег[о] на тот час при враде нет, подобно, где бы пан мои сам на тот час тут был и тые слова небезпечные з всть их сам слышал, ведал бы, ако з ними в том вравовне поступоват мел. Але иж они вже неоднократно за такими отповедми и похвалки своими квалты пану моему деют. Ако и тепер са жал и квалт немалыи ѿт них стал, иж на дворь нашили, и служебника пана моег[о] в дворе на смерть зранивши и его змордовавши, не вем с чим тут до враду втекли, ѿтповед и похвалку, которую в домех приателских пан Семен чинил, тут еє перед врадомъ поновил».

И просил тот служебник пана Федоров Ждан, абы тоє ѡповеданє и жалоба ѿт пана его через него на врад присланаа, и теж тьи слова ѡдповедные, з всть пана Семеновых перед врадом вчиненыи, было то до книг || [арк. 144] кгородских записано. Иа ѡповеданє и жалобу тог[о] служебника пана Федорова первопоменог[о] Ждана и тьи слова пана Семеновы до книг кгородских записати есми казалъ¹⁷⁶.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 142–144.

¹⁷⁵ Недвоязно вказується на те, що слуги були заміщувальним щодо пана об'єктом, на якого спрямовувалася ворожість.

¹⁷⁶ Під датою 17 червня зустрічається визнання возного Хацка Чувата-Туличовського у цій справі (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 149–150). Фіксується також низка інших скарг того ж Федора Солтана на Семена Івановича Шишку та його помічників. Див., зокрема: 22 травня — скарга на Романа Богдановича Бутетицького і на Семена Івановича Шишку про напад (попри письмові заруки, за першою з яких передбачалася випалата у разі насильницьких дій 100 кіп гродському урядові, а 100 — Федорові, за другою, отриманою від воеводи, 1 тис. кіп — Речі Посполитій) біля Романового двору, стріляння з рушниць та побиття слуги (Там само, арк. 105–106 зв.); 1 червня — скарга дружини Федора Солтана на Семена Шишку, який наїхав на дім підданого, забрав його дружину до свого маєтку, а також вчинив шкоди (Там само, арк. 125–125 зв.); 17 червня — скарга Федора на Семена про різні кривди (Там само, арк. 148 зв.–149); 3 вересня — скарга на того ж про образу дружини і намір її побити, а також про постійні погрози і заподіяння шкоди йому особисто, слугам і підданам (Там само, арк. 244 зв.).

№ 12

1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Олександра Шишки на Федора Солтана, який без певної причини наказав своїм слугам заподіяти Олександрові шкоду, а ті, перестрівши скаржника на дорозі, погрозували його вбити

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божоꝝ[о], тисача патьсотъ семьдесят третего м[є]с[я]ца июна десятого дна

Пришедчи до мене, Павла Григоревича **Ю**ранского, на тот часъ будучоꝝ[о] подстаростеꝝ[о] володимѣрского, земенин землѣ Волинское повету Володимѣрского пан Александро Шишъка оповедал и обътежливе жаловаль, иж, деи, «дна сегоднешнеꝝ[о] ѿ волтороꝝкъ рано поехал, деи, был єсми з двора своеꝝ[о] противко пана своего, которому служѣ, его м[и]л[о]сть пана Александра, вл[а]д[ы]ки, маршалка г[оспо]д[а]рскоꝝ[о], и кгдам, де[и], выехалъ з двора имениа своего Бутетицкоꝝо, вжемъ был въехал в запуст, не ведаючи мене ни ѿ чом, то пак, деи, не вем для которое причины, не маючи, деи, до мене дела жадного, безвинне безотповѣдне пан Федор Солтан, писар земьскии повету Володимѣрского, звазнившись на мене, переславши слуг своихъ на имя Гришка, Жданца, Андреика Дегта, Кондратчика и з ними подданных своих бутетицких, тые служебники звышпомененые, перенемши, деи, мене на доброволнои дорозе в том запусте, маючи при себе розных брони немало, з луками, з рогатинами, зъ саблами добытыми, с киими, ѿступивши, деи, мене ѿколо, почали на мене словы доткливыми мовити, «тут, деи, єси, зрадце, нецнотливыи ч[о]л[о]в[и]че, ѿже тут здоров ѿт насъ не выедешъ». Почали, деи, на мене бит, аж, деи, ледве єсми ѿт них на конѣ с того запуста выехалъ. И гоначи, деи, за мною, великим голосом || [арк. 144 зв.] волали: «Бии, забии тоꝝ[о] злоꝝ[о] ч[о]л[о]в[и]ка, бо, деи, нам пан нашъ пан Федор Солтанъ росказал на смѣрть забити». И нагоначи, деи, мене, киими били и лукъ з налучи вырвали.

Ѿт которых, деи, слуг и подданных его ледве єсми зас назад до дому своего бронною рукою ѿтшол, абых, деи, мель злого коня под собою, там же, деи, бы мене на смѣрть забили и замордовали».

Которое оповедане и жалобу свою просил пан Александро Шишъка-Бутетицкии, абы было до книг кгородских записано. Яа тое оповедане и жалобу его в кн[и]ги кгородские записати велель.

ЦДЛАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 144–144 зв.

№ 13

1573 р., червня 29. Володимир. — Скарга Федора Солтана-Бутетицького на Семена Івановича Шишку про погрози мститися і виклик на поєдинок

Лѣта по нароженю Исус[а] Хрыста, с[ы]на Божог[о], тисеча пѣтсот семдесѣт третег[о] м[ѣ]с[я]ца июня двадцѣт девѣтог[о] дня

Пришедши на вѣрад в кгород володимѣрьскѣи до мене, ІАкимѣ Василичѣ, писара кгородског[о] володимѣрьског[о], будѣчи мене на тот час на мѣстцѣ подстаростском, в небытности самог[о] п[а]на подстаростег[о] ѿ Володимѣри, пан Федор Солтан Бутетицкии ѡповедал и жаловал на земенина повету Володимѣрьског[о] пана Семѣна Івановичѣ Шишку, што ж, деи, «ѡн дна сегоднешнег[о], дѣты навѣрху написаное, через заруку г[оспо]д[а]р[ск]ую ѡ небезпечност здоровья, ему ѡт мене на листѣ под пѣтмасты копами гр[о]шеи вѣрадовне даную, пришедчи под двор мои з слугами своими, словы недѣтивыми на мене ся торгал и на руку мене вызывал, грозечи мене вшелпакою шкодою мстити, дѣла которых же, деи, его частых погрозок и в дому своем з жоною, з дѣтками, щелѣдою и з убогою маѣтностю моею безпечно мешкати не могу».

И просил мене пань Федор Солтань, писар земскѣи повету Володимѣрьског[о], абыхъ я тоѣ ѡповеданье и жалобу его в книги кгородскѣи записалъ. ІА тоѣ ѡповеданье и жалобу его в книги кгородскѣи записалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 157.

№ 14

1573 р., липня 6. Володимир. — Скарга Федора Солтана про напад на одного з його слуг у церкві під час служби, про побиття іншого, а також погрози від Семена і Олехна Шишок

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божого, тисѣча пѣтсот семдѣсѣт третег[о] м[ѣ]с[я]ца июля шостог[о] дня

Приѣздил на вѣрад до мене, Михаѣла Павловичѣ, подстаростег[о] володимѣрьског[о], служѣбник пана Федора Солтана, писара земског[о] володимѣрьског[о], Ждан Григорѣвич, ѡповедаючи и жалуючи именѣм пана своего, иж, деи, «дня учораишег[о] в недѣлю небытностю на тот час пана моего в дому, за росказанѣмъ панѣи моеи ходил есми з дѣтми панскими до церкви слухати хвалы Божѣе к ѡбѣдни, и где вже была служба Божѣа у пол ѡбѣдни спѣвана, пан Семѣн з братомъ своим Олехномъ Шишчичи, способившисѣ с помочниками и зъ слугами своими, з розными бронами, з гаркабузы, з ручницами, з луки, з стрѣлами, з

рогатинами, з корды, з мечами, пришедши дмысьлне до церкви, стали д дверей. Пан, деи, Семен, стоячи перед церковью, до брата своего Олехна мовил: “Увоуди в церков а порви того лотрина и выхни его с церкви сюды до нас”.

А так за розказанемъ пана Семеновымъ пан Олехно, брат его, увоходши д церков, просто згола порвавши ме за груди, почал мя с церкви вон тягнути.

ІА, неборачокъ, іако дбогии чоловѣк, опиналомся іако могучи, держачис за крылос, не будучи имъ ни в чом виннымъ, а звлаща, іж маючи пана в себе, если бы мели в чом іакии жал або кривду от мене собѣ, жебы ме невинне, а еше д церкви Божее не шарпали, а д кривде своєї пану моему, в чомъ бых был им винен, на мене жаловали¹⁷⁷.

Они не переставаючи, а тому взятю воли своєї хотечи досыт дчинити, тот истый пан Олехно, брат пана Семенов звыи помененыи, не дбаючи ани слухаючи волання и крику моего, и не маючи жадное бачности напред на Бога и на спеване хвалы Божее, хотечи мя с церкви вылкнути, а по воли своєї мнѣ мети, покилкокрот дал ми пастю д груди. || [арк. 165 зв.] ІА, не маючи іакъ его іначей збыти, іа ему ся отнати, вырвавшиса от него, втекломъ в олтарь до попа.

А в том часе паней моєи дано штом до двора знати. Пани моя, литуючи деток своих и моєи невинности, іж ся д церкви таковыи кгвалт и небезпечност мне от них деет, прибегла сама до церкви, хотечи томд забежети, а мнѣ іакии ратунок іако слuze пана своего дчинити. И іако, деи, пан Семен паную мою, идучиеи до церкви, обачил, пошол от церкви гаємъ сам до дому своего, оставивши при брате своем Олехнд слуг своихъ.

ІАкож ведле наболшого бачення своего пани, пришедчи до церкви, а пана Семена самого вже не застала, одно пана Олехна нашла и прозбою своєю дживала, и досыт дкладне его наминала и с плачем просила, абы ся в том позагамовал, а в дому Божем при спеваню хвалы Божее кгвалтд жадного не чинил, а у пана, в чом бы слуга был винен, права и справедливости іако на слугу просили¹⁷⁸, на дом Божию и сам на свою дчтивост ся огледал, а чужомд слдзе покои во всем дал.

¹⁷⁷ Слуга заявляє, що про його можливу вину скривджені мають скаржитися його панові, в юрисдикції якого він перебуває, а той повинен задовольнити їхні претензії.

¹⁷⁸ У випадку заподіяння шкоди слугою скривджений мав звернутися до його пана, просячи про «справедливість» (II ЛС, розд. 4, арт. 29; розд), тобто йшлося про відшкодування втрат і часто реперошення, що мало задовольнити фізичні і моральні втрати постраждалого.

Он, деи, ач панѣи моѣи ни в чим сѣ не противил, алѣ на тоѣ ѡпоминанѣ и прозбу еѣ дбати и слухати не хотѣл, як люди с цѣркви вышли, он до цѣркви сам сѣ мел, хотѣчи ма с цѣркви моцно взѣти. Пани инакшого ратункѡ дати мнѣ не могла, а ставши сама ѡ дверех, менѣ с попом и з детми двери ѡ цѣркви затворила и защѣпила, и до пана Олехна тыми словы мовила:

«Кгды ж твоѣа м[и]л[о]ст на прозбѡ мою набачиш и гамовати сѣбе не хочѣш, я от слуги пана своѣг[о] и от деток своих не поиду, иж если быс мнѣ самои первѣи лѣжкост ѡчинил, потом быс и того слѡгѡ пана моѣг[о] с цѣркви взѣти мел».

Он сѣ в том ѡбачиль, дал цѣркви Божеи и мнѣ покои, ничог[о] не чинил и проч от цѣркви ѡтышол. И идучи от цѣркви, погрозки пан Олехно чинил, мовѣчи: «Гдѣ кольвекъ которого з вас, слуг панских, перенѣвши, руки и ноги ѡтрубѡю и не тылко вам, слугам, алѣ и пан вашѣ нехаи сѣ стережѣ».

Тот же служѣбник пана Федоров первопоменѣнии Ждан ѡповѣдал и жаловал, иж, деи, «зѣ росказанѣмъ и посланѣмъ пана Семеновым || [арк. 166] брат его Олехно, хотѣчи злост якую выредити, давши емѡ слуг и подданныхъ своихъ, способившисѣ з ними а пришедши до домѡ корчомного, подданого пана моего на имя Ленца ѡмыслнѣ пытаючи, хто бы был з слуг або с подданныхъ панских. Подданныи его Федко Хоронко, ни ѡ чом не ведаючи, пришол, деи, был до дому корчомного и ещѣ, деи, был и мѣстца собѣ не нашол, гдѣ бы мел с приателем своим яко в дому корчомном сѣсти, тот, деи, истыи Олехно, з слугами брата своего, ѡбачивши того панского чоловѣка, вышѣи поменѣног[о] Хоронка, запытавши его: «Чи и еси?», он, деи, паном своим ѡзвалсѣя, он повѣдил: «Тых, деи, нам и потреба», и заразом порвал его бити. Он с таковоѣ лихое бесѣды, хотѣчы их збыти, порвавшисѣ з домѡ корчомного, бѣг до дому своѣг[о]. Брат, деи, пана Семеновъ Олехно з слугами брата своего, догнавши в дому его власномъ, моцно кгвалтом збили и ѡкрутнѣ зранили. И в тот, деи, час шапка за ѡсмъ, а за шапкою грошѣи шѣст згнуло».

И просил тот служѣбник п[а]на Федоров первопоменѣнии Ждан на ѡгледанѣ збитѣи и зранѣнѣя того подданого звышпоменѣного Федка ѡ приданѣ возного. А иж на тот час при вриадѣ возного не было, я емѡ до возного лист з урядѡ дати казал, абы возныи до домѡ пана писарова ехал и того кгвалту ѡчинѣного и подданог[о] збитого и зранѣного ѡгледал.

А тоѣ ѡповѣданѣ и жалобѡ служѣбника пана Федорова звышпоменѣного Ждана за прозбою его до книг кгородских записати есми казалъ.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 165–165 зв.

№ 15

1573 р., жовтня 9. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського про спробу Івана Яковицького засвідчити незвичні слова Василя Шолухи-Яковицького, що ображали його честь, однак Василь не захотів ані їх підтвердити, ані повторити

Лѣта по нароженю Исуса Христа, сына Божого, тисѧча патсот семдесѧт третего м[ѣ]с[ѧ]ца ѡктебра девѧтог[о] дня

Постановившиѧ ѡбличне на вриадѣ передо мною, ІАкимом Василевичом Стривязским, писаром кгородским володимѣрским, будучи мене на тот час на мѣстцѣ пана Михаила Павловича, подстаростег[о] володимѣрског[о], в небытности ег[о] м[и]л[о]сти ѡ Володимѣр[и], возным земским повѣту || [арк. 287] Володимѣрского Дѣмян Мокренский до книг кгородских вызнал тыми словы, иж «за приданѣм твоим вриадовымъ рокѣ тепѣр идучого семдесѧт третего м[ѣ]с[ѧ]ца прошлого сѣнтѣбря двадцѧт третего дня в середѣ былѣм на потребе панѣе Гавриловоѣ ІАковицкоѣ, подсудковоѣ земскоѣ повѣтѣ Володимѣрского, панѣе Марины Василевны ІАнчинског[о]. Там же сын еѣ м[и]л[о]сти пан Иван, маючи мене, возног[о], при собѣ, и шляхту, их м[и]л[о]ст кн[ѧ]зѧ Степана Федоровича Ружинского а пана Богдана ІАнчинског[о], ѣздил до пана Василя Шѣлухи-ІАковицког[о] до двора ег[о] ІАковичѣ. И кгда ѣсмо приѣхали до нег[о], пан Иван, подсудкович, пытал пана Василя, иж, деи, «панѣ Василѣи, яком ѡ тв[оеи] м[и]л[о]сти был с тым же возным Дѣмяном Мокренским дня ѡногдѧшнег[о] в суботу м[ѣ]с[ѧ]ца прошлого сѣнтѣбря девѣтнадцѧтого по потребе панѣе матки своеѣ, ино, деи, т[воя] м[и]л[о]ст задал слова нецудные, поцтвности моеи ѡципливые. А тепѣр тебе пытамъ перед тым же возным и шляхтою, если ми того повторѧеши».

И пан Василѣи поведил: «Припомни, деи, ты, панѣ Иванѣ, што ты мнѣ, будучи в мене в суботу, мовил слова свои, а я, деи, тобе слова свои припомню».

И пан Иван поведил: «ІА, деи, панѣ Василѣи, помне, ижем в тебе был по потребах матки своеѣ, а ты, деи, мене словы ѡципливыми соромотил».

А кгда ж за неѡднокротнымъ пытанѣмъ ѡт пана Ивана пан Шулѣха слов своих, которые в суботу противкѣ п[а]ну Ивану мовил, признати и повторити не хотѣл, и пан Иван мною, вознымъ, и шляхтою звышпоменѣными ѡсветчившиѧ, з домѣ ег[о] ѣхал проч.

И просил мене пан Иван Гавриловичъ ІАковицкий именѣм матки своеѣ и сам ѡт себѣ, абых я тоѣ вызнанѣ возног[о] в книги кгородские записал. ІА тоѣ вызнанѣ возного в книги кгородские записаль.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 286 зв.–287.

№ 16

1574 р., липня 29. Володимир. — Скарга володимирського земського судді Богдана Костюшковича-Хоболтовського з пасинком Давидом Яковицьким на Василя Шолуху-Яковицького та його родичів і приятелів про письмову «одповідь» (текст якої наводиться), а також відмову відповідати за свої дії

Лѣта по нароженю Исуса Хр[и]ста, с[ы]на Б[о]жог[о], тысяча пѣтсот сѣмдѣсѣат четвѣртого м[ѣ]с[я]ца июля двадцѣт девѣтог[о] дна

Пришедши на вриад перед мене, Михаила Привередовского, подстаростег[о] володимѣрског[о], пан Богдан Костюшкович- || [арк. 169 зв.] Хоболтовский, судѣа земский повету володимѣрског[о], весполек с пасынком своим п[а]ном Давыдом Михаиловичом Яковицьким велико обтѣжливѣ оповѣдали и жаловали на п[а]на Василя Яковицьког[о]-Шѣлуху и на шурю ег[о] Жикгимонта, и на братю Жикгимонтову Бартоловичі, и на инших приателѣи его панов забужан, которых, деи, он в дом свои до Якович звѣл вмыслнѣ, хотѣчи п[а]на Давыда Яковицьког[о] забит, яко, деи, первѣи отца ег[о] Михаила Яковицьког[о] забил. Ино иж, деи, видѣчи ег[о] способног[о] в дому ег[о] и не могучи ему ничог[о] вчинити, выѣжчаючи сам пан Шолуха з дому своег[о] Якович з шурѣю и з ыншими приатѣлми своими, и ѓзвавши ѓ дом свои попа Яковицьког[о] Гаврила, даваль шурин его Жикгимонт Бертолович цѣдулу, по-полску писаную, отповѣдную, абы донѣс до п[а]на Давыда Яковицьког[о] до двора ег[о]. Ино поп тоѣ цѣдулы брати не хотѣл, поведаяючи, иж «на по-полску читати не вмею».

Пан Василѣи, деи, Яковицькии на попа сѣа фукнул и росказал ему п[а]ну Давыдѣ Яковицькому донѣсти и отдати. Поп, деи, за росказанѣмъ ег[о] мусѣл еѣ взѣат и п[а]ну Давыду Яковицькому до двора его донѣс и отдал.

«А едучи, деи, пан Василѣи Шѣлуха с тыми ж шурѣями и приатѣлми своими через село Хоболтову, въѣхавши в корчму мою, Богдана Костюшковича-Хоболтовського, корчмитови моему Сѣнкѣ пан Василѣи Шѣлуха сам рукою своею цѣдулу также отповѣдную, по-полску писаную, дал, абы до мене донѣс и мнѣ отдал. Як же тот корчмит мои Сѣнко тую цѣдулѣ отнѣс, взѣавши, до мене донѣс и мнѣ || [арк. 170] отдал».

Гдѣ ж и тыѣ обѣдѣве цѣдѣлы передо мною пан судѣа и пан Давыд Яковицькии покладали, которыеѣ одным писмом и въ водно слово писаны тым способом:

«П[а]нѣ сѣндзѣа, п[а]нѣ Сушку Хоболтовски и п[а]нѣ Давыдзѣ Яковицькии!

Бендонць нам ту въ ІАковичах ѿ зенца н[а]ше҃кго п[а]на Василя ІАковицке҃кго и ѿ сѹстры н[а]ше҃и п[а]не҃и ІАковицке҃и, наведзаюньць в смонтку и велкеи жалосци их, иж ѿ в[аше҃и] м[илости] без слушне҃и причины, выпелняюньць воле своє, велке кривды и ѿциски безправне, над то еще кгоницьбы ему чинице, тудзеж на нас и на приацелы н[а]ше честокротне стрелбы, потсылаюньць под двор п[а]на ІАковицке҃кго, з ручниц и з луков дзелаце. Нам то листу панов добродзеєв н[а]ших, их м[и]л[о]сци панов Лащов, неѿцислисце и пахолка их м[и]л[о]сци сромоцилисце и шарпалисце, чекго мы церпливы были, ач быс мы теи кгоницьбы албо покгрозки мокгли слушне и пристоине так же ѿтдац, але маюньць бачносць на статечносць сво[ю], тос мы ѿ себе на тен час загамовали для покою посполите҃кго домѿ приацелске҃кго. Вшак же не хцонць теи срокгосци и десперацке҃кго захованя вашекго ку нам на себе длѿкго носиц, ѿтповедамы вам, за тым жалосци и кривды н[а]ше҃и на себе длукго не ношонць, хцемы текго мсицц на кгардлех в[а]ших, абысце ся нас вшендзе на каждом мѣстцю, в дому, на ѿпокою, в косцелє и в лазни, нас стрекгли¹⁷⁹, ѿ тем ведце, же приацеля н[а]ш[е]҃кго и сѣстры н[а]ше҃и до кгардль и маєтносцей н[а]ших престац не хцемы, поки нас стац може конечне».

И поведил мене пан судя весполек с пасынком своим п[а]ном Давыдом ІАковицким, иж, деи, пан Василен ІАковицкии-Шелуха с тою шурею своею и з ыншими приателми своими ест тут ѿ Володимери в дому Василя Капли. И просили мене, абых на з ураду кгродскоє[о] через служебника || [арк. 170 зв.] моєє[о] их ѿбослал, жебы передо мною на вриаде стали и ѿ тую ѿтповед справу ѿ себе дали¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Інтервал між кривдою і відповіддю на неї не мусив бути задовгим, щоб шляхетська спільнота не сприйняла його як слабість потерпілих, які, відповідно, втратили б на добрій славі та честі. Тож Василь Шолуха-Яковицький зі своїми шваграми оголошують своїм контрагентам одповідь, обіцяючи мститися до останнього.

¹⁸⁰ Згідно з правовою нормою (II ЛС, розд. 11, арт. 11), після вчинення одповіді, а особливо одповіді «на горло», тобто оголошення про намір убити, особа, якій погрожували, мала оповісти кривду в гроді і вписати скаргу до актових книг, а потому через возного «припозвати» — закликати до уряду винуватця, не чекаючи судових засідань та без позову, а лише за «обосланем», тобто оповіщенням. Якщо кривдник перед гродським урядником підтверджував одповідь, або ж її доводив скаржник, відповідача мали передати «на рукоємство» (на поруки) осілим особам, які надалі відповідали, в разі скоєння обіцяного, за доставку винуватця до суду. У випадку відмови останнього надати поручителів, його мали ув'язнити. Дана норма зазвичай виконувалася лише частково: особа, якій погрожували, брала в гроді возного і йшла з ним особисто або частіше посилала приятелів до кривдника з питанням, чи справді він має намір здійснити озвучену помсту.

ІА за прозбою п[а]на судиною и пасынка его п[а]на Давыда ІАковицког[о] з в[р]яду к[г]родског[о] служебника моег[о] Прокопа трикрат до них посылал, в[п]оминаючи их статечне а в[д]циве, абы до мене іако до в[р]яду пришли и в[о] тую в[о]тповед, которю если же через цедлы свои, іако пан судя и пасынок его пан Давыд ІАковицкии в[о]поведали и жаловали, в[о] собе справу дали, а п[а]ну суди и пасынку ег[о] п[а]ну Давыд ІАковицкому ведле статуту в том ся в[с]праведливили.

А потом за прозбою п[а]на судиною и пасынка ег[о] п[а]на Давыда ІАковицког[о] и посланем моим в[р]ядовым пан Семён Ласко-Чернчицкии а пан Михаило Голуб до них ходили, также в[п]оминаючи, абы до мене іако до в[р]яду пришли и в[о] тую в[о]тповед, іако се звыш поменило, в[о] собе справу дали.

Ўни, то *ест* іако сам пан Василей Шелуха, так и шури его, іако через служебника моег[о] Прокопа, так и через п[а]на Семёна Чернчицког[о] и через п[а]на Михаила Голуба до мене в[о]тказали, *иж*, *деи*, «мы не повинни на тот час до в[р]яду ити, кгда *ж* жадное потребности свое не маемъ, а если быхмо мели, теды волнеишог[о] часу поидем. А п[а]ну Богдану Костюшковичу, суди земскому повету Володимирског[о], и пасынку ег[о] п[а]ну Давыду ІАковицкому не в[о]тповедаем, а ни в[о] жадных цедулех в[о]тповедных не ведаем».

Пан судя и пан Давыд ІАковицкии повелили, *иж* «мы на том досыт не маем, же в[о]ни через посланцов в[о]тказовуют и сами до тебе до в[р]яду не идут и перед в[р]ядом тог[о], што через посланци в[о]тказовуют, вызнати не хочут».

И просили мене пан судя и пан Давыд ІАковицкии, абых іа их в госпде приповедил, абы не зержчали, *аж* бы се им передо мною, в[р]ядом, тог[о] справили. ІА за прозбою п[а]на судиною и п[а]на Давыда ІАковицкого посылал до п[а]на Василя Шелухи и до шури || [арк. 171] ег[о] панов Бертелов до госпды их до дому Каплина служебника моег[о] Прокопа, приповедаючи их в госпде, абы не зержчали, *аж* бы ся п[а]ну суди и п[а]ну Давыду ІАковицкому, ставши передо мною, в[р]ядом, тог[о] справили, бо пан судя и пан Давыд тое в[о]тповеди на них доводит хотели. Которыи *ж* служебник мои Прокоп, пришедши до мене, передо мною то вызнал, *иж* в них в госпде в дому Каплином был, ино Капли самог[о] не застал, ведже их пред ся приповедил, абы не справившися п[а]ну суди и п[а]ну Давыду ІАковицкому тое в[о]тповеди вочевисте передо мною, в[р]ядом, не зержчали.

Ўни, *деи*, передо мною повелили, *иж* не поедем, не справившися тог[о]. А потом того *ж* дня сегоднеишего пан Василей Шелуха з шурию и з ыншими приателми своими з места проч вехали.

Пан судія и пан Давыд ІАковицкии попа іаковицкого Гаврила и корчмита своег[о] хоболтовског[о] Сенка дла вызнаня тых цедул ѿтповедных передо мною ставили, где ж тот поп ІАковицкии Гаврило тыми словы вызнал, иж «пан Василеи Шелуха, кгда з дому своег[о] зъ ІАкович з шурею и з ыншими приателми своими выежчал, ѓзвавши в дом свои мене, казал ми цедулѸ, по-полску писаную, в шурина своег[о] Жикгимонта взати и п[а]ну Давыду ІАковицкому ѿтнести и ѿдати. ІА брати не хотел, бом не ведал, што в неи написано, але за фукливым розказанемъ п[а]на Шолушины мусилем взат и взявши, п[а]ну Давыду ІАковицкому ѿтнес и ѿдал. Пан Давыд ІАковицкии тую цедулу прочитал, аж в неи ѿтповед написана».

А корчмит пана судин хоболтовскии Сенко поведил, иж пан Василеи ІАковицкии-Шелуха, едѹчи з шурею и ыншими приателми своими через Хоболтову, сам рѹкою своею в корчме п[а]на моег[о] тую цедѸлѸ, || [арк. 171 зв.] которѹю пан мои показовал, дал, абых еѸ до п[а]на своег[о] донес и ѿдал. ІА, не ведаючи, што в неи писано, взявши в нег[о], п[а]ну своему ѿдал. А пан мои ѿтповед в неи ѿбачил».

Которое ж ѿповедане и жалобу его м[и]л[о]сти п[а]на Богдана Костюшковича-Хоболтовског[о], суди земског[о] повету ВолодимѸрског[о], и п[а]на Давыда ІАковицкого, и вызнане попа іаковицкого Гаврила и корчмита п[а]на судина хоболтовског[о] Сенка в кн[и]ги кгородские записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 8, арк. 169–171 зв.

№ 17

1574 р., серпня 24. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського, запрошеного Василем Шолухою-Яковицьким до маєтку Якович для освідчення скарги на Давида Яковицького і Богдана Костюшковича-Хоболтовського та оглядання шкод, заподіяних їхніми слугами і підданими; за словами Василя, він не міг подати скаргу особисто до суду через небезпеку для життя, адже кривдники самі і через різних осіб вчинили йому «одповіди»¹⁸¹

¹⁸¹ Продовження попередньої справи, однак тут скривджені та кривдники помінялися місцями. У своїй скарзі, засвідченій возним, Василь Шолуха перераховує шкоди, вчинені йому Давидом Яковицьким, що мусили передувати одповіді, про яку йдеться у попередній справі. Тож цидули могли бути відповіддю на кривди. Втім, досить тривалий проміжок між датою першого описаного акту насильства — обірвання вишні (15 липня) — і датою оповідання возному (11 серпня), що його скаржник пояснював малою кількістю возних і їхньою зайнятістю, а також страхом покинути дім і стати жертвою Давида Яковицького та його людей, наштовхує на сумніви в правдивості сказаного. Адже між цими датами, як засвідчує попередня справа, Василь зі своїми шваграми перебував у

Лѣтъ[а] по нароженю Исуса Христа, с[ы]на Б[о]жог[о], тысяча пѣтсотъ семдесѣтъ четвертого м[ѣ]с[я]ца августа двадцать четвертого дня

Постановившися ѡбличне на вриѣде передо мною, Михаиломъ Привередовскимъ, подстаростимъ володимѣрскимъ, вознымъ земскимъ повету Володимѣрского Дѣмианъ Мокренский до книгъ кгородскихъ вызналъ тыми словы, ижъ «за приданемъ вриадовымъ, маючи а при собе шляхтъ пана Николая Моиславского а п[а]на Воитеха Песеукого, року теперешнего семдесѣтъ четвертого м[ѣ]с[я]ца теперешнего августа первонодцѣтъ дня былъ есми в пана Василя Яковичкого-Шелухи въ Яковичахъ на потребахъ его. Тамъ же ѡповѣдалъ панъ Василей Яковичский мнѣ, возному, и шляхтѣ, што жъ, деи, «в року теперешнемъ тисѣачномъ пѣтсотномъ семдесѣтъ четвертомъ мѣсеца июля пѣтогондцѣтъ дня в четвергъ рано, безъ бытности моеѣ в дому моемъ, панъ Давыдъ Яковичский прислалъ кгвалтовнѣ вриадничка своего яковичкого Назарка Лошаковича, а с нимъ слугъ своихъ, Сѣдѣна а Гриценка Шебенского, а Хилимона, а людеи Тишка Семѣнчича а Гаврилца Сѣвдковича, а Мартинца Лошаковича, в садъ мой властный, ѡ моемъ ѡгородѣ близко болота вишни моеѣ вси ѡбрали, которыхъ, деи, могло бытъ ѡ двѣ маци.

А потомъ, деи, самъ панъ Давыдъ, собравшися с тыми жъ вышѣи поменеными слугами и со всеми людьми своими, з рогатинами, з луки и ѡщѣпы, хотечи мѣѣ ѡмыслѣне забити, кгвалтовнѣ пришолъ на другии садъ мой, в томъ же ѡгородѣ под самымъ домомъ моимъ противъ ѡконъ засадивши в ѡгородѣ з ручницами, и самъ за плотомъ стоялъ, тотъ садъ мой вишневыи ѡвѣсъ дочиста ѡбрали. А то, деи, было безъ бытности моеѣ, ямъ былъ на сѣножати подъ Своичевомъ, а жона, деи, моя хора лежала».

У понеделокъ м[ѣ]с[я]ца июля девѣтог[о]надцѣтъ дня и тыѣ сады свои мною, вознымъ, и шляхтою ѡбводилъ, в которыхъ видѣли есмо дѣрево вишни пустыѣ безъ ягодъ стоячиѣ.

«А назавтриѣ, деи, ѡ волторокъ на светог[о] Илю ехалъ есми с поля || [184 зв.] ѡтъ женцовъ до домѣ на ѡбѣдъ, а со мною ехали боѣаринъ кнежны Збаразское воиковичский Гордеи с товаришомъ своимъ, а панъ Давыдъ з слугами своими стерегъ мѣѣ подъ гаѣмъ, и, погонивши мѣѣ на доброволнои дорозе кгвалтовнѣ с тымъ то Шебенскимъ и с Сѣдуномъ, и с Хилимономъ, и з Мартинцемъ Лошаковичомъ, хотечи мѣѣ ѡ смертъ приправити, з добытыми бронями гонили за мною ажъ до воротъ моихъ, и лѣдвѣмъ в домъ свои пехотою втѣкъ, спадчи с коня, бо ворота заперты были. Я, якомъ тутъ до вриаду жаловати ехалъ, в тотъ денъ [и] часъ панъ Давыдъ, наславши кгвалтомъ

Володимирі. Очевидно одне — між сторонами існували за давнини кривди, які регулювалися шляхетським поняттям про помсту й описувалися у відповідних категоріях.

врядника своего іаковицког[о] Назарца з людми своими на влосную ниву мою кузковскую, жита мил шест копь пожати, а жатого десет коп побрати велель, которое пожевши и побравши кгвалтовне, и на двор до п[а]на своего отвезли». И мѣстца тые, на которых копы житные стоали, мною, вознымъ, и шляхтою обводил. «И человѣка, деи, моего Кузку и жону его сам Давыд збил. А иж, деи, то долго не ест до книг записано с тых причин, иж, деи, тебе, п[а]не возныи, ани иншого возного так рыхло собе достат и способит не моглемъ, бо для великих справ в домех своих мало мешкаете, а иж теж вас, возных, немного ест. И почонши, деи, от недели, собравшисе с паном Богданом Костюшковичом-Хоболтовскимъ, судею земскимъ володимѣрскимъ, и с паном Сѣнютюю Хмелѣвским, с унуками и з боары владычными, з гаковницами, з ручницами, з сагаидаки, через двѣс тыжден ве зброах на кождыи ден, присылаючи на двор мои, стрелати, хотиачи мя забити, и по дорогамъ стеречи казали, не выпускаючи ма з дому моего и никгдым здорова и дому своего от них безпечен не ест. За чим, деи, в домѣ своем мешкат не смею и на поли робит не допустят, за слугою и за челедю гонит.

Сам, деи, пан судя, едѣчи с паном Давыдом в субботу локацкою дорогою, августа двадцат первого дня, стоечи на конех на горѣ, пославши слугъ своих на поле мое неблизко от дороги, по овсу моему на конех гонит и овес псоват, на слугу моего Миколаа Скробоновского брукати [!], над головою его шапку рушати, и челед женцовъ распудити велел, показуючи сроггост свою ку небезпеченству моему. || [арк. 185]

Для чого з жалобю на вриад поехать и тую тяжкост мою оповедати для их отповедеи и погрозок, так же и послат не могу. Над то, деи, м[ѣ]с[я]ца июля двадцат пятого, двадцат шостого, двадцат сѣмого, двадцат осмог[о], то ест в недѣлю, в понедѣлок, в волторок и в середѣ сам пан судя Хоболтовский и пасынок его пан Давыд, способившися з унуки и подданными владыки его м[и]л[ости] володимѣрского іанѣвицкими и бискупицкими, и маючи слуг п[а]на Сѣнютиных, на каждыи ден и вночи, присылаючи под двор мои, на дом и на мене самого и на приателеи моих з ручниц и з луков, отповеди чинечи и сромотечи, стрелати казали. Такъ теж людеи моихъ бьют и грабят, для которое, деи, небезпечности я, опустивши имене мое, з домку моего втекати мушу и до очевистое росправы мешкати в нем не смею.

Которых кривдъ и кгвалтов в недостатку возных обводити и листов вриадовыхъ в жалобе своем и теж которые маю, под заклады водле права без возного, часу потреби припалое, рыхло послати не маю кимъ¹⁸²».

¹⁸² Відсутність возного унеможливлувала провадження обов'язкових досудових процедур, тож інколи сторони маніпулювали цією обставиною, стверджуючи, що не могли його дістати.

Которое ж я признане возног[о] за прозбою п[а]на Василя ІАковиц-кого в кн[и]ги кгородские записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 8, арк. 184–185.

№ 18

1575 р., січня 8. Володимир. — Справа про спробу Василя Загоровського зашкодити добрій славі володимирського земського судді Богдана Костюшковича-Хоболтовського, звинувативши його публічно на з'їзді шляхти Володимирського повіту в невіддачі грошей різним особам

Лѣта по нароженю Исус[а] Хр[и]ста, сына Божог[о], тисеча пятсот семдесят пятаго м[ε]с[я]ца генвара осмого дня

Пан Станислав Кграевский, подстарости володимерский ѿт велмож-ног[о] кн[я]жати его м[и]л[о]сти кн[я]жати Костентина Костентиновича **О**строзског[о], воеводы киевског[о], маршалка землѣ Вольнское, старосты володимерского, п[а]на моег[о] м[и]л[о]стивого, для памяти в книги кгородские мнѣ, ІАкиму Василевичу Стривязскому, писару кгородскому володимерскому, записати казал. Иж при бытности их м[и]л[о]сти велебног[о] в Бозе его м[и]л[о]сти ѿца || [арк. 4] Феѡдосея, епископа володимерского и берестеиског[о], его м[и]л[о]сти п[а]на Миколая Лысаковског[о], кашталана холмског[о], п[а]на Феѡдора Солтана, писара земског[о] повету володимерског[о], п[а]на Лазора Иваницкого, суди кгородског[о] володимерског[о], п[а]на Ждана Коиленског[о], п[а]на Костентина Ела-Малинског[о], судей ѡ воеводстве землѣ Вольнское, на sprawy депутатские ѡбранных, кн[я]зю Дмитрея Козеки, кн[я]зю Степана Рѡжинског[о], кн[я]зю Феѡдора а кн[я]зю Костентина Курцевичов, п[а]на Петра Костюшковича-Хоболтовског[о], п[а]на Ивана Сенюты, п[а]на Гневоша Калусовског[о], п[а]на Бартоша Витвинског[о], п[а]на Павла, п[а]на Михаила, п[а]на Григоря, п[а]на Юхна а п[а]на ІАска **О**ранских, п[а]на ІАска, п[а]на Ивана а п[а]на Тихна ІАковицких, п[а]на Тимоша, п[а]на Семѣна а п[а]на Аврама Пузовских, п[а]на Михаила Росалског[о], п[а]на Амброжог[о] **О**влучимског[о], п[а]на Василя а п[а]на Кирика Древинских, п[а]на Тимофея а п[а]на ІАцка **О**бухов, п[а]на Александра Киселя, п[а]на Романа Ставецкого, п[а]на Ивана Ворыског[о], п[а]на Максима Лудовича, п[а]на Дахна Феѡдоровича а п[а]на Дѣмана Мокренског[о], возног[о] земског[о] повету Володимерског[о], на зезде в замку володимерском для ѡбмышления и становеня а намовы сполное в справах земских речи посполитое повету Володимерског[о] дня сегоднешнег[о] даты наверху написаное.

Там же в тот час были его м[и]л[о]ст пан Василеи Петрович Загоровский, кашталан браславский, маршалок г[о]с[по]д[а]рский, городничий володимерский, и пан Богдан Костюшкович-Хоболтовский, судья земский повету Володимерског[о], промежку себе вчинивши заторгненє з нѣякое вазни, ѿден другомѸ слова доткливые задал. Наипервее его м[и]л[о]ст пан Василеи Загоровский, кашталан браславский, повелел, иж «трудно на том теперешнемъ зъезде нашемъ намовы и становеня в речахъ нашихъ речи посполитое чинити маемъ, кгда жъ mezi нами ест человекъ подозранныи, с которымъ, деи, не годитсе намъ таковыхъ речеи справоватъ».

Ихъ м[и]л[о]ст панове повелили: «Мы таковыми се жаден з нас быт не чуемъ, але ѿ комъ бы в[аша] м[м]лостъ то ведал и ког[о] за таковог[о] роздмелъ, тогда намъ ѿзнаими».

Пан Василеи Загоровский, ѿказавши на п[а]на Богдана Костюшковича-Хоболтовског[о], судю земског[о] повету Володимерског[о], повелел: «То, деи, ест таковыи Сушко, штом, деи, я слышал ѿ п[а]на Александра Жоравницког[о], ключника и городничог[о] луцког[о], а п[а]на Гаврила Бокееа Печифостског[о], суди земског[о] повету луцкого, || [арк. 4 зв.] же то на нег[о] повелили: «Кгда, деи, есмо были посланы с повету Луцког[о] в Кракове на коронацеи короля Генрыха, тогда, деи, ѿдног[о] часу трафилосе, пришла до нас до господы н[а]шое невеста, в которое Сушко в господе стоял, Ѹтискуючи на нег[о] з великимъ жалемъ, иж, деи, «стоял в мужа моег[о] и в мене в господе нѣякии Сушко, ч[о]ловекъ взросту велкег[о], сивыи, твари худыи, которыи се повелел быт посломъ з Волыня, а ямъ, деи, мела чотыри золотыхъ личбы полское монеты литовское, которымъ, деи, за нѣкоторыє речи побрала. А, иж, деи, мне потребнейша монета полска, аниж литовская, просиламъ ег[о], абы ми тыє гр[о]ши литовские на полские Ѹтменил. Онъ, деи, мне то вчинити ѿбецал и тыє гр[о]ши литовские в мене взял, а мене полские дати мелъ, чому, деи, досыт не вчинивши, гр[о]ши литовские в мене взявши, а мене полскихъ не дал, ѿ нас з господы проч Ѹехал, якобы мя теж Ѹкрадль». А так поведа: «Бюсе мужа, абы ми за то хлосты не дал». И просила, деи, нас, абыхмо еи ѿ немъ повелили, где бы онъ на тот час был. Мы, деи, еи Ѹказали, иж не ведаемъ, где онъ на тот час ест».

И то теж пан браславский мовил: «Слышалемъ ѿ п[а]на ключника и п[а]на суди луцког[о], иж, деи, там же в Кракове слышали ѿ Сопежиное, што, деи, Сушко взял в нее два талары, за которые, деи, мел еи монету полскую дати, ино, деи, «талари в мене взявши, монеты мне не давши, с Кракова в неведомости моеи Ѹехал, а мене, деи, в том Ѹхитрил».

Пан Богдан Костюшкович-Хоболтовский, судья земский повету Володимѣрског[о]: «Хто, деи, на мене то мовит, теды лжет яко пес¹⁸³, бо, деи, то никгды не было, жем я в господини своєї в Краковѣ гр[о]шеи литовских не брал, и в Сопежиное таларе на замену монеты полское не брал. Алем два талари в нее позычил, которыем еи в домѣ моем в Хоболтове ѿтдал».

Пан браславский и иншиє з ним зараз на п[а]на судю порвалисе до кордов, до мечов, аж, деи, ледве ѳгамовали. Пан Загоровский, вчинивши таковыи розрух, не чинечи намовы и становеня в речи посполитои земскои тог[о] повету тутошнєг[о] Володимѣрског[о], с помочниками своими, которые ему тог[о] помагали, ѳпорне порвавшисе, зь замку проч пошол.

Што я все, яко се точило, для памѣти в книги кгородские записати казал.

ЦДЛАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 9, арк. 3 зв.—4 зв.

№ 19

1575 р., червня 8. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Романа Бутетицького про «одповідь», шкоди та насильство над слугами і підданими з метою погострення конфлікту

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божог[о], тисеча пѣтсот сѣмдєсѣт пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца июня ѱмого дня

Приѣздил на вриад до мене, Григоря Сѣменовича ѱранског[о], на тот час будѳог[о] на мѣстцу его м[и]л[ости] п[а]на моего, п[а]на Станислава Кграєвског[о], подстаростєг[о] володимѣрског[о], писар земский володимѣрский пан Федор Солтан, жалуючи ми, поведаючи на п[а]на Романа Бутетицьког[о]: «Аж, деи, он, ѿт немалого часу вземши противку мене вазнь и злыи ѳмысль, ѳбецне не перєставаючи, причины и потребы жадное ку мнє не маючи, под двор мои подєжчаючи и подходєчи, и слуг своих, звады замовяючи, также под двор подсылаючи, ѳдповєд и пофалки, хотєчи мене самог[о] ѳ здоровє або ѳ лєгкост якую при-

¹⁸³ «Брехати як пес» — юридична формула, яка фіксується в різних законодавчих пам'ятках, уживалася як символічний акт в ситуаціях очищення від брехні. Див., зокрема, в Статутах норми, пов'язані зі звинуваченнями в незаконному народженні. Якщо шляхтичеві, який назвав іншого «нечистого ложа сином», не вдавалося довести своїх слів, він мав від них відмовитися, промовивши: «што есмо менил на тебе, же бы ты не был чыстого чыстого ложа сын, в том на тебе брехал якь пес» (II ЛС, розд. 3, арт. 25; III ЛС, розд. 3, арт. 28). Такий акт певним чином знеславлював особу, яка ображала супротивника, і тим самим вирівнював позиції «кривдник — жертва».

правити, чинит, и вшелакою шкодою, огнем и таким же колве фортелем, чинити ми, в чом ему Боже не помози, грозит. И шдкаючи звады, слуг и подданных моих через заруки — одну зарукѡ добровольную через некоторых людей добрых, на листех описаную и *от нег[о]* для спокоюног[о] мешканя под печатми людей зацных мне даную¹⁸⁴, и теж через заруку, *от* воеводы землѣ Волынского кн[я]зя Богуша Корецког[о] на реч посполитую тисечу копъ гр[о]шеи мне даную — бьет, за стадником и пастухами моими гонит з умыслу вден || [арк. 125 зв.] и вночи; быдло, кони, стадо свое на збожсе мое сам наганяючи, сам травит и травити кажет и верхи по збожю, житам и пшеницам ездечи, топчет и шкоды ми незмерные до згубы моее мне чинит.

Гако ж дня сегоднеинег[о] даты вышеи писаное по оногдашней *отповеди*, которую ми в субботу прошлую перед людми постронними *отповедал* и *вчинил*, не могучи мене самого где здыбат, наехавши при плузах моих паробков дворных, не маючи жадное причины и потребности, позбивал и *от* плугов их розогнал, ледва се други *от нег[о]* болотом отшол, и *врати* им не допустилъ».

И просил мя пан Федор, абых на тую жалобу и *оповедане* его, припустивши ку ведомости вриядовой, до книг кгородских записати казал. Га жалобу и *оповедане* его до книг кгородских записати велел.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 9, арк. 125–125 зв.

№ 20

1575 р., липня 11. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на княгиню Ганну Деспотівну Збаразьку та її помічників про найзд на його затурецький ґрунт та заподіяні шкоди, а також про письмову «одповідь» від Михайла Загоровського, яку відмовилися взяти до запису в ґроді через наявність там сороміцьких слів

Лѣта по нароженю Исуса Хр[и]ста, сына Божог[о], тисчаца пятсот семдесят пятог[о] м[ε]с[я]ца июля первогонадцат дня

Присылал на вриад до мене, Станислава Кграевског[о], столника землѣ подласкоє, подстаростег[о] володимерског[о], пан Василеи Гулевич, воискии володимерскии, *оповедаючи* и жалуючи, *иж*, деи, мает вѣдомост певную, же кн[я]г[и]ня Миколаеваа Збаразскаа, стростинаа

¹⁸⁴ Схоже, що йшлося про попередню спробу полагодити конфлікт за посередництвом приятелів, в результаті якої кривдник дав заручний лист, скріплений підписами посередників, з обіцянкою не заподіювати кривди суперникові під обов'язком виплати певної суми грошей в разі порушення домовленостей.

крем'янецкаа, кн[я]г[и]ня Ганна Деспотовна, званившиса на нег[о], хочет ему шкоду в збожи его на власных полях его засеаном чинити. «**О** што, деи, на первеи сел[о] в небытности т[воєи] м[илости] в Володимери, до намесника т[воєи] м[илости] п[а]на Григоря **О**ранског[о], оповедаючи и жалуючи, посылал». И просил мене **о** придане на возног[о], через которого бы *еи* мел жито свое заручити, абы его через границу не топтала и не жала¹⁸⁵.

Иа ему на то придане на возного дал, а потом, деи, сего ж м[ε]с[я]ца июля **о**смого дня в пятницу писал и присылал до мене, жалуючи и оповедаючи, *и ж*, деи, «дня вчорашнег[о] в четвер кн[я]г[и]ня Николаеваа Збаразскаа, старостинаа крем'янецкаа, Ганна Деспотовна и два панов Загоровских, Федор а Михаило Петровичи, и пан Василеи Петрович Семашко, Петръ Костюшкович-Хоболтовский из сынми своими, розными гуфы з немалым людом, з дѣлы, з гаковницами и з ручницами, и з розным **о**ружьем военным, моцно, квалтом, наехавши на кгрунт мои затурецкии через границу, где вже николи жадное пенѣ не бывало, жита, деи, мои квалтовне жнут а топчут».

И просил мя пан Василеи Гулевич || [арк. 146 зв.] и на то **о** придане возног[о]. Иа ему и на то придане на возног[о] Хацка Чувата-Туличовског[о] дал, который там бывши и ставши **о**бличне на **в**риаде передо мною, до книг кгородских тыми словы вызнал, *и ж*, деи, «сего м[ε]с[я]ца июля смого[о] дня в середѣ за приданем **в**риадовым ездил есми до кн[я]г[и]ни Николаевоє Збаразскоє, старостиноє крем'янецкоє, Ганны Деспотовны, заручаючи *еи*, абы она жита п[а]на воиског[о] на кгрунте ег[о] затурецком не жала и не топтала, и шкоды ему через границу не чинила под закладом подле Статуту¹⁸⁶ стома рублями гр[о]шеи».

И коли есми из шляхтою людми добрыми паном Федором Зыком а п[а]ном Богушом до Холопеча приехали, кн[я]г[и]ня Збаразскаа, старостинаа крем'янецкаа, подле церкви в шетре была, **о**дно, же нас до себе пустити не казала. Иа пред се тую заруку сто рублев гр[о]шеи перед слугами еє, которые подле шетра еє з нами *стоали*, **о**поведил, абы тог[о] жита п[а]на воиског[о] затурецког[о] через границу не жали и не топтали, и шкоды ему не чинили.

¹⁸⁵ «Придане на возного» — лист від гродського урядника, даний на прохання зацікавленої сторони, який уповноважував будь-якого повітового возного до виконання доручень. У даному разі Василь Гулевич просив надати йому возного, щоб попередити княгиню про штрафні санкції в разі заподіяння йому шкод.

¹⁸⁶ Скривджений посилається на Статут, найімовірніше, малася на увазі норма «О листех заручных» (II ЛС, розд. 1, арт. 21).

И коли єсмо ехали с Холопеча, нашли єсмо на врочищи коло Воловое ѳзножи на поли на кгрунте затурецком людеи на колко гуфов, жито ѳдны жнут, а другие до Холопеча возиат, а иншиє топчут, бьют, поєжчаючи.

Напервєи перенал нас пан Пєтръ Костюшкович из сынми своими, которыи был гуфъ людеи немалыи зброино, иако на воину, и казавши нам застановитися, пытал нас, гдє быхмо были и ѳткол едем. Потом до нас приехал другии полкъ людеи немалыи, межи которыми были два п[а]ны Загоровские Федор а Михаило Петровичи; третии полкъ приехал, межи которыми был пан Василєи Семашко, старостич кремнанецкии, а с четвертог[о] полку выехал до нас Станислав Хмел, вриадник несухоежскии, и Семен Костюшкович, сын Степана Яковицког[о], и сын Пилипа Мировицког[о], и з ними инших бояр туриских, бужковских и локацких¹⁸⁷. Пытали мене, што бых ѳ кн[я]г[и]ни в Локачах чинил. Ям им поведил, иж єсми ездил, заручаючи кн[я]г[и]ни Збаразскои, жебы п[а]ну воискому в[ол]одимєрскому шкоды чинити и жита єму жати и топтати через границу не казала. ѳни поведили, иж, деи, то не вчас, коли єсмо вжє выехали и почали.

Потом пан Федор Загоровскии почал нам мовити, споминаючи словы ѳципливыми добре славы || [арк. 147] п[а]на Василя Гулевича, воиског[о] володимєрског[о], и его лаючи, иж, деи, «прислал до мене список через хлопца своег[о] ѳбодраног[о], менуєт его братом своим, вызываючи мене на руку, абых з ним ѳтехал на сторону ѳт людеи битися, але, деи, иа там не поеду, нехаи ся тут з нами бьєт».

Пан Федор Зык-Кнезскии, товариши мои, которыи зо мною был ѳ Холопечи, поведил: «Вы ся, деи, тут зобрали и єст вас мног[о], але єсли бы єсте хотєли ѳ тую правду з ним чинити сам а сам або в ровном почти, ѳн бы з вами за жалєм своим чинил».

Пан Федор Загоровскии поведил: «Нехаи, деи, тут едет, а бєтся з нами».

А потом пан Михаило, брат его рожоныи, приехавши, поведил: «Єст, деи, п[а]нє братє, список вжє готов до Гулевича». Пан Федор Петрович Загоровскии казал ми єг[о] дати. Я ся вымовлял, не хотєл єсми его брати. Пан Загоровскии Федор почал ся на мене грозити, абых его взял. Я, боечися, абы миа тоє ж не поткало ѳт них, што инших возных ѳ Холопечох потыкало, тот список єсми ѳт них взял, в котором пишуєт

¹⁸⁷ Названі особи складали, найімовірніше, коло слуг і клієнтів княгині, які часто використовувалися саме для демонстрації сили патрона. Широкомасштабна операція по заподіяння кривди Гулевичеві, давньому недоброзичливцеві кн. Ганни Деспотівни, була саме таким актом, який передбачав мобілізацію людей княгині.

п[а]ну Гулевичу, лаючи и словы неѣдчтивыми и досыт ѣципливыми доброй славе его м[и]л[ости] ѡтповедаючи, на здорове и на маѣтност ег[о] м[и]л[ости], абы сиа их стерег.

А потом, коли есми ѡт них ѡтехал, пан воискии послал до них слуг своих Миска, Никона и Михиа зо мною и з шляхтою, п[а]ном Яном Калусовским а п[а]ном Лукашем Воютинским, абы ему шкоды не чинили и жита его не топтали, и з кгрунту его зъехали.

Пан Федор и пан Михаило Загоровские, и пан Петръ Костюшкович, скоро ѡни их напоминати почали, ѡбурились на них с полки своими и их побили и постреляли, напервеи Миска, слугу п[а]на воиског[о], с коня рыжог[о] лысого збили, и коня под ним з седлом и з опанчею взяли; под Михием дрыкганта плеснивог[о] з ручници по лопатце левой застрелили, которыи ледва до села ѡехал, и скоро ѡ ворота селские ѡшол, повалился и зараз ѡт ѡног[о] пострелу здох; под Никоном коня чалог[о] под петном п[а]на Юрия Ѡкорског[о] зъаду на всу гон з ручници пострелили высоко в стегно правое, и тот, не ведаю, будет ли жив. И так же нас в село ѡгнавши, коло села бегали по житем, по пшеницам герцовали, збоже топтали.

Потом на завтрие, коли ѡни, потоптавши збожси п[а]на воиског[о] затурецкие, с поля зъехали, прибыл теж еше до нас возныи луцкии Тарас Гулалниции. Пан Василеи Гулевич, воискии володимерскии, напервеи за врочищем Воловою ѡзножю, межи ѡзножи Воловое и Лужечка, до дороги, котораа идет зъ Затурец до Холопеча, показовал || [арк. 147 зв.] нам жито потоптаное и пожатое, которог[о] собе шацовал болшеи трохсот коп жита, и повелит нам, иж, деи, тое жито пан Петръ Костюшкович-Хоболтовскии из сынми своими своим гуфом жал и топтал. А по правои сторонѣ тое ж дороги аж до Хворосту, тое, деи, топтал и жал своим полком пан Василеи Семашко, которог[о] жита собе шацовал ѡ двѣсти коп. А там за долину далеи к Чернои дорозе берег Хворосту, тое, деи, потоптали панове Загоровски[е] Федор и Михаило Петровичи, которог[о] собе шацовал триста коп жита. А за дорогою, котораа идет зъ Затурец до Киселина, по правои стороне дороги ѡт Затурец, тое, деи, вытоптали, побѣгали и покрутили до самое перегороды затурецкое, и коло могилы Никоновское, и наддорожное аж до селища затурецког[о] люде и полкъ кн[е]г[и]ни Збаразское, над которым был старшии Станислав Хмел и Семен Костюшкович, которог[о] собѣ шацовал болшеи петисот коп жита. Якож и нашим зданем, иж если не болшеи, але певне на тридцат сот коп жита есмо всег[о] шацовали, бо сиа теж было добре зродило».

И к тому тот же возныи Хацко Чуват показал ми список ѡтповедныи, которыи через нег[о] пан Федор и пан Михаило Петровичи

Загоровские п[а]ну Василю Гулевичу, воискому володимѣрскому, послали, которого, *деи*, пан воискии *от* мене приняти не хотел, иж тут на вриде жебых его до книг городовых не записовал для слов соромотных, але жебых его на вриде тут припечатал, иж сам писати не умею, абых п[а]на писара городского просил, абы место моеи руки свою руку подписал¹⁸⁸.

Которыи список *от*поведныи пан Хацко припечатавши, п[а]на Якима писара просил, абы его подписал. Пан Яким, писар городовый, его подписал, и так же тот список п[а]ну Василю Гулевичу подал.

Которое *ж* *оповедане* и жалобу п[а]на Василя Гулевича, воиского володимѣрського, и признанье возного за прозбою его в кн[и]ги кгородские записати казаль.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 9, арк. 146–147 зв.

№ 21

1576 р., березня 6. Луцьк. — Оповідання Андрія Коровая на Василя Павловича про багаторазові погрози та письмовий виклик на поєдинок, який Коровай подав до запису в актові книги, таким чином відмовляючися від поєдинку та протиставляючи свавільному вчинкові опонента позицію почтивого шляхтича, що дбає про спокій у спільноті

Року 1576 м[є]с[я]ца марца 6 дня

*Оповедал на вриде кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ передо мною, Семеновъ Хъребътовичомъ-Богуринскимъ, писаром кгородскимъ луцкимъ, на сесь час будучим на мѣстцу п[а]на Михаила Вильгорского, подъстаростего луцкого, от его м[и]л[о]сти кн[я]зю Богуша Корецкого, воеводы земли Волынской, старосты луцкого, браславског[о] и вѣнницкого, панъ Аньдрѣи Коровай-Селецкии через брата своего старшого п[а]на Остафѣя Коровай-Селецкого тымъ обычаемъ, иж, *деи*, «дня оногдашнього м[є]с[я]ца марца четвертого дня в недѣлю п[а]нъ Василеи Павлович, нѣтъ вѣдома для которое причины, без вины н[а]шое звазнившися на насъ, хотячи о якии десъпектъ приправити, || [арк. 58 зв.] и безпрестани *от*поведи и пофалки намъ дѣлаеть. Чого явѣне доказдючи, прислал, *деи*, цедѣлу властного рукописанья своего до мене, Аньдрѣя Коровай, через служебника своего Степана».*

¹⁸⁸ У суді заборонялося вживати лайки, зокрема, і вписувати їх до актових книг, а саме такими словами був наповнений письмовий виклик на поєдинок. Тож факт відповіді був засвідчений печаткою возного на самій цидулі, а також підписом гродського писаря, позаяк возний не вмів писати.

Которую цедулу передо мою на вриадѣ положивши, просил, абы читана и въ книги кгородские луцкие ѓписана была. Которую я читати казал и такъ сѧ в собѣ маеть:

«Василеи Павловичъ влосною рукою.

Аньдрею Короваю!

Безъ причины моеѣ и подданныхъ моихъ биешь и мордѣешь паробков моихъ дворныхъ ѓголскихъ, такъ тежъ и подданныхъ моихъ селецкихъ самъ бьешь и мордуешь, и подданыѣ твои за росказаньемъ твоимъ. Къ тому маю ведомость, ижъ сѧ пофалаешь на здоровье мое. А такъ если себѣ быти поведаешъ отъ почтливого отца и цнотливоѣ матки, не заводачи в томъ приателъ, выѣдъ со мною завтра в понеделокъ предъ ѓбедомъ на поле промежду Селца и Подлесъ, ѓ дуба граничного, которыи граничить Сельце с Подлесею, а тамъ зо мною уделаи, яко цнотливому пристои. Што если хочешь, даи ми знать черезъ цедлу, подписавши рукѣ свою. А гдѣ того не ѓдѣлаешь, не буду тѧ мети собѣ за ровного. А на ѓстатокъ стережисѧ мене на каждомъ мѣстцу, бо ми тыхъ деспектовъ моихъ подданныхъ сѣрдечно жаль».

А такъ, деи, я, будучи шляхтичомъ волнымъ, пометаючи на почтьность свою, на срокгостъ права посполитого, и не хотечи, абы черезъ мене покои на тотъ часъ ѓ воеводстве земли Волынской ѓфаленыи и застановеныи взрѣшонъ быти мѣль, перѣставаючи с паномъ Павловичомъ, што бы была потреба правомъ сѧ ѓбыходити, тоѣ ѓтповеди его не приимовал и на писанѣ его ничего не ѓтписовал¹⁸⁹.

А постерегаючи того, абы за таковыми пофалками его яко покутне и неведо[мѣ] мнѣ якоѣ лекости на себѣ не ѓтнялъ, нижъ быхъ сѧ з нимъ ѓ то все правнѣ расправил, прошу, абы то было записано».

А такъ я тоѣ ѓповеданье п[а]на Аньдрѣя Короваи и цедулу п[а]на Василя Павловича, черезъ брата его п[а]на ѓстафѣя до мене на вриадъ принесеную, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 16, арк. 58–58 зв.

¹⁸⁹ Позиції Павловича, що своїм вчинком, як твердив Андрій Коровай, міг порушити мир у спільноті, протиставлена позиція почтливого вільного шляхтича, який дбає про суспільне благо, а тому відмовляється від суперечок з Павловичем, переносючи їх вирішення до суду, відтак — не приймає відповіді. Засвідчення цидули в суді вводило її в публічний простір, урівнювало позиції контрагентів, де лицарському звичаєві, заснованому на культивуванні честі і готовності її відстоювати за допомогою помсти, протиставлена поведінка шляхтича, який передусім поважає право і переймається «покою посполитим».

№ 22

1576 р., липня 21. Луцьк. — Оповідання Олександра Марковича Жоравницького, луцького ключника і городничого, про порушення його братом Яном Жоравницьким письмової угоди поладити конфлікт між ними через приятелів, а в разі, якби домовленостей не вдалося досягти, перенести справу про кривди Олександра на розгляд луцького гродського суду; вписані три акти — лист-зобов'язання Яна Жоравницького діяти згідно із зазначеними домовленостями та два тексти угоди, укладеної від імені посередників у поладженні конфлікту, за якою Ян мав перепросити брата Олександра і його дружину Ганну Борзобогатянку-Красенську за образи і кривди відповідно до узгодженого тексту¹⁹⁰

Року 76 м[є]с[я]ца июля 21 дня

На рокохъ судовыхъ кгородскихъ луцкихъ сего дня в субботу, кгда вже роки выволаны быти мели, перед нами, Михаилом Вильгорским, подстаростим, а Григоремъ Данилевичом, судею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, постановившися очевисто в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ, его м[и]л[о]сть панъ Александро Маркович Жоравницкии, ключникъ и городничии луцкии, оповедал тыми словы, иж, деи, «ка поспол з братомъ моим, паном Ганом Жоравницкимъ, дня оногдашнего в четвергъ м[є]с[я]ца июля девятюнадцат дня, на которыи нам, обьем сторонам, ведле постановенья приательского рокъ припадал, заховавши есмо постановенье приателское, на обу цеддлахъ написаное, в моци, взяли есмо были себе до намовы приательское, которого, деи, панъ Ганъ, братъ мои, со мною потребовал, под тым обычаемъ, иж если бы чого межи нами приатели н[а]ши застановити и вмерковати не могли, тогды мел пан Ганъ Жоравницкии ведле тых же цедул, в Миллатине вчиненыхъ,

¹⁹⁰ Фрагменти цієї справи з точним посиланням на джерело опублікував Орест Левицький у своєму історичному оповіданні, де, зокрема, подав і текст пасквілю (у віршованій формі), про який лише згадується в акті, що публікується. Пасквіль відтак був кваліфікований дослідниками давньої української літератури як перший зразок української світської поезії і в такому статусі існує до сьогодні, розпочинаючи поетичні антології. Він також прислужився постанові кількох літературних творів. Авторство вірша приписують Янові Жоравницькому або його дружині Олені Коптівні. Натомість вірш очевидно належить перу самого Ореста Левицького, на що непрямю вказує відсутність посилання на джерело, на відміну від усіх інших цитованих автором архівних матеріалів. Вірша також не виявлено в актових книгах, якими користувався Левицький, і де, за його твердженням, був знайдений цей пасквіль. На авторство Левицького вказують і версифікаційні та лексичні особливості вірша (див.: *Левицький О. Очерки старинного быта Вольны и Ураины // Киевская старина — 1889. — Т. XXV (апрель). — С. 92–123).*

на тых рочкох, покол выволаны не будѣть, досыть чинити. А так ижъ пань ІАнь, яко *ест*¹⁹¹ повинен и тог[о] ся поднял, што и перед в[а]шеи м[и]л[о]стью вызнал, ведле тыхъ же цедѣль на рочкохъ теперешнихъ кгородскихъ застановеню приателскому и вызнаню до книг досыт чинити не хочеть и не вчинил».

Потом, кгда вже рочки выволаны быти мели, его м[и]л[о]сть пань ключникъ и по другии крот перед нами ѡповедал, иж пан ІАнь Жоравницкии ведле тыхъ вышъшеи менованыхъ цедѣль застановеню приателскомѣ досыт не чинит и не вчинил. И показавши перед нами лист записныи пана ІАнов, в Кракове п[а]ну ключнику даныи, и две цедѣлы постановенья, в Милиатинѣ вчиненого, под печатми и с подписом рукъ людеи зацныхъ, также под печатю и с подписом рукъ самого пана ІАна Жоравницкого, просил нас пан ключник, абы як тот лист, так и тыѣ две цедѣле до книг слово ѡт слова были вписаны. Которых мы, ѡгледавши, перед собою читати казали, и так ся в себе мают:

«ІА, ІАн Жоравницкии, визнаваю сам на себѣ тым моим листом каждому, хто бы того ведати потребовал, иж брат мои, его м[и]л[ост] пан Александро Жоравницкии, ключник и городничии луцкии, ѡ наездъ кгвалтовныи на дом свои в Жоравникохъ, ѡ зраненѣ малжоньки своеѣ, ѡ ѡныѣ речи позвал мя был позвом до судѣ кгородског[о] луцкого, за которым || [арк. 311 зв.] позвомъ мнѣ был в Луцку рокъ припал на ден пятынадцать марца. На которым рокъ я, в судѣ не ставши, слугу своего Романовского з обмовкою до вриадѣ посылал, которое ѡбмовы моеѣ вриад не принявши за слушную, мене на року здал и водле Статуту за непослушенъство до короля его м[и]л[ости] на выволанье ѡтослал¹⁹². В чом я, бачачи себѣ на часы пришлыѣ речи небезпечныѣ и шкодливыѣ, а забѣгаючи тому, абы ся межи его м[и]л[о]стью паномъ ключником, братом моим, и мною тыѣ заиштья через приателѣ вскромити и застановити могли, вжил єси его м[и]л[ости] п[а]на ключника через приатели н[а]ши сполныѣ, то єсть через его м[и]л[о]сть п[а]на Бокиа, судю луцкого, и через его м[и]л[о]сть п[а]на Станислава Жолковског[о], абы его м[и]л[о]сть, задержавшися с правом своим против мене, то на вмеркованѣ и постановеньѣ приателское пустил. Што его м[и]л[о]сть вчинити рачил и тоѣ заиштѣе свое зо мною на померкованѣ и постановенѣ приателское подал и поступил таковым ѡбычаем, ижъ тепер я заразом сполне с п[а]номъ ключником принали и зложили єсмо себѣ час и рокъ

¹⁹¹ «Яко ест» — повторено двічі.

¹⁹² Ширше про перебіг цього конфлікту між Яном і Олександром Жоравницькими див.: ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 316 зв.–318, арк. 401 зв.–402; спр. 16, арк. 78–81.

певными, то *ест* ђ вольторокъ по святехъ пришлых м[ε]с[я]ца июня дванадцатого дня, в року тепер идѡчом тисчаца пятьсот сѣмдѣсать шостом, в дому его м[и]л[о]сти п[а]на Гаврила Бокѣя, суди луцкого земског[о], в Милатинѣ. На которыи часъ и рокъ маю я и будѡ повинен, не вымовляючися жадными причинами правными и неправными, в дом его м[и]л[о]сти п[а]на Бокѣя до Милатина приехати и двоих приателеи, которых будѡ мочь з стороны своеѣ звести, а пан ключник также вчинити маѣт. А тыѣ приатели обополныѣ, з собою сѣя сполне згодивши, мают тоѣ вынаити и постановити, а мнѣ вказати. Таковыи способом жал, деспектъ и кривдѡ п[а]на ключникову, то *ест* зранѣне малжоньки его м[и]л[о]сти, ѡкривавенѣ панны Гулевичовны, пасѣрбици его м[и]л[о]сти, квалт домовыи, побитьѣ и поранѣне слугъ, бояр и подданныхъ его м[и]л[о]сти, и шкоды, которые сѣя тамъ стали, его м[и]л[о]сти нагородити и за то все досыт ѡчинити маю так, якобы панъ ключник, братъ мои, в том всем жалю своемъ, маючи ѡт мене нагородѡ, ѡспокоившисѣя, на том перестал. А если бых я на тот рокъ вышеименованныи в дом его м[и]л[о]сти п[а]на Бокиевъ до Милатина приехати, также приателеи своихъ звести, або и приехавши и приатели звездши, постановенна и знаидѣнна их м[и]л[о]сти сполныхъ приателеи послушнымъ быти не хотѣл, тогды по ѡном часѣ вжо пан ключник права и декрету своег[о] против мене попирати || [арк. 312] маѣтъ такъ, яко в судѡ кродского луцкого против мене ѡчинѣн естъ. А я против тому вже николи ничего мовити, ани жадныхъ причинъ выинаидовати не маю ани будѡ мог, и на то его м[и]л[о]сти п[а]ну ключнику тот мои листъ подъ моею печатю и подписомъ власноѣ руки моеѣ даю.

А дла лепшоѣ вери и сведѣцтва просил есми ѡ приложѣнѣ печатѣи и ѡ подписъ рукъ до тог[о] листу моего ихъ м[и]л[о]сти п[а]новъ приателеи своихъ, п[а]на Гаврила Бокѣя, суди луцкого земского, пана Станислава Жолковского а п[а]на Яна Бокѣя, которые за прозбою моею к сѣму моему листу печати свои приложити и руки подписати рачили.

Писанъ в Краковѣ маѣя двадцать второго дня року сѣмдѣсать шостог[о].

Янъ Жоравницкии, власнаѣ рука,
Станиславъ Жолковскии, власну рѣнку,
Гаврило Бокии Печифостскии, судѣя луцкии земскии,
Янъ Федоровичъ Бокѣи Печифостскии, власнаѣ рука».

А то естъ першаѣя цѣдѡла тыми словы написана:

«Сталасѣя ѡгода и постановѣнѣе его м[и]л[о]сти п[а]ну Александру Жоравницкому, ключнику луцкому, и малжонце его м[и]л[о]сти панѣи Ганнѣ Красѣнскои с п[а]номъ Яномъ Жоравницкимъ за ихъ добровольными

позволеньем через насъ, Василя Загоровского, кашталана браславского, маршалка его королевское м[и]л[о]сти, Базалидса Древинского, писара его королевское м[и]л[о]сти, Александра Семашка, подкоморог[о] володимерского, Гаврила Бокѣя, судю земского луцкого, Станислава Жолковского, Михаила Корытенского, писара земского луцкого, Ивана Хьренницкого а Семена Козинского в Милатине годѣ тисача пятсот семдесать шостого м[ε]с[я]ца иуниа второгонадцат дна, ижъ п[а]нъ Ганъ Жоравницкии з малжонкою его за пашьквилюс, которыи черезъ нихъ образливыи доброе славы п[а]нѣе ключниковое и дому его м[и]л[о]сти п[а]на ключника былъ написан и в Луцку в броне прибыванъ, водле сее цедулы маеть таковыми словы перепрошенье его м[и]л[о]сти п[а]ну ключникѣ и малжонъце его м[и]л[о]сти на роцех перших кгородских в замьку в Луцку в семь годѣ тепер идучомъ семъдесать шостомъ м[ε]с[я]ца иулиа девятогонадцать вделати:

„М[и]л[о]стивыи п[а]нѣ ключнику и м[и]л[о]стиваа п[а]ни ключниковаа, што есмо написали и ѣ броне в Луцку прибити велели пашьквилюс або цедулу образливую доброе славы вашеи м[и]л[о]сти, м[и]л[о]стиваа п[а]ни ключниковаа, а дому в[а]шеи м[и]л[о]сти почтывого, м[и]л[о]стивыи п[а]нѣ ключнику, ино ижъ есмо туу цедлу або пашьквилюс непристоине зе злого своего ѣмыслу против вашеи м[и]л[о]сти в невинности || [арк. 312 зв.] вашеи м[и]л[о]сти написали, в чомъ всем, яко в томъ па[ш]квилюсе есть написано, в[а]ша м[и]л[о]сть, м[и]л[о]стиваа пани ключниковаа, не есть винна, бо николи в[а]ша м[и]л[о]сть тог[о] ничего, што в томъ па[ш]квилюсе написано, не чинила, ѣдно так ся завѣжды заховала, яко цнотливои пани налѣжить. А так ижъ есмо в томъ против в[а]шеи м[илости] выступили, сѣрдечне тог[о] жалуючи, и покорне просимо, абы то в[а]ша м[и]л[о]сть имъ хрестиански ѣтпустити рачила, а мы ѣ в[а]шеи м[и]л[о]сти яко ѣ почтывои и статечной п[а]нѣи розѣеєм и за такую маемъ”.

А гдѣ бы сѣму постановѣню нашому панъ Ганъ Жоравницкии досыт не вчинил, ино будеть волно его м[и]л[о]сти п[а]ну ключнику в томъ права своего противъ ему ѣ наездъ на домъ его Жоравницкии и ѣ зранѣнъе малжонки и пасѣрбицки, слугъ его м[и]л[о]сти, правомъ попирати, противъ которого права панъ Ганъ ничего мовити не маеть.

И дла певности сего постановѣния печати свои есмо приложили. До которог[о] и панъ Ганъ Жоравницкии при нашихъ печатѣхъ печатъ свою приложил и руку подписал.

Писанъ ѣ Милатинѣ.

Василѣи Загоровскии, кашталанъ браславскии, рукою власною,
Базалидсѣ Древинскии, рукою,

Станислав Жолкевский, власную руку,
Александро Семашко, власну,
Михаило Корытєнський,
Иван Хринницький,
Іан Жоравницький».

А то *єст* другага цедѣла, так сѧ в собе маєт:

«Сталасѧ вгода и постановєньє его м[и]л[о]сти п[а]ну Александру Жоравницькому, ключнику луцкому, и малжонце его м[и]л[о]сти п[а]нє Ганьнє Красєнскои с п[а]ном Іаном Жоравницьким за их добровольным позволеньєм через насѧ, Василя Загоровского, кашьтелѧна браславского, маршалка его королевское м[и]л[о]сти, Базалиѣса Древинского, писара его королевское м[и]л[о]сти, Александра Семашака, подкоморого володимєрского, Гаврила Бокєѣна, суди зємского луцкого, Станислава Жолкевског[о], Михаила Корытєнског[о], писара зємского луцког[о], Ивана Хрєнницького а Семєна Козинског[о] в Мѧлятинє¹⁹³ годѣ тисѧча пѧтсот сємдєсѧт шостог[о] м[ѣ]с[ѧ]ца июнѧ второг[о]надцѧт днѧ, и жє пан Гань Жоравницький за наездѧ на дом п[а]на ключников Жоравницький, за зранєнє малжонки и пасєрбици, также и слуг его м[и]л[о]сти ведлє сєє цедѣлы маєт таковыми словы перєпрошенє его м[и]л[о]сти п[а]ну ключникѣ и малжонце его м[и]л[о]сти и пасєрбици на роцєх перших кгородских в замку в Луцку в сєм годѣ тепєр идѣчом сємдєсѧт шостом м[ѣ]с[ѧ]ца июля девѧтог[о]надцѧт вделати:

„М[и]л[о]стивыи п[а]нє ключнику, п[а]нє а братє мои милыи, и м[и]л[о]стивѧя п[а]ни ключниковаѧ! Ижєм наєхавши на дом в[а]шєи м[и]л[о]сти, а п[а]нєю малжонку в[а]шєи м[и]л[о]сти и дочку єє, также слуг вашєи м[и]л[о]сти там поранил, [в]изнавам¹⁹⁴, ижєм в том против в[а]шєи м[и]л[о]сти глупє, спроснє, никьчємнє и нєбачнє поступил, за штом водлугѧ права значное а великое на собе каранє заслужил. Вєджє бачачи в[а]шу м[и]л[о]ст быти хрєстианскими, цнотливыми а милосєрдными людми, || [арк. 313] во всєм том плохомѧ а никьчємномѧ поступку моем виньным сѧ даю под каранє в[а]шєи м[и]л[о]сти, вєзєньє ѧкое похочєтє, толко з милосєрдьєм поддаваючи а з великою покорою до нугѧ падаючи, в[а]шєи м[и]л[о]сти обудву ѿ милосєрдьє и ѿтпущєнє того выступу моего прошу, жєбытє в[аша] м[илост] то пробачивши и ѿныи выступокѧ мои изъ сєрьца своего ѿтпустивши, засє в первую ласку и милость всю приняти мѧ рачили, а в[аша] м[илост], п[а]новє приѧтєлѧ, ѿ ласкавую в

¹⁹³ Мало бути «Мілятинє».

¹⁹⁴ Текст пошкоджений.

том ку их м[и]л[о]сти причину покорне прошу. А што сѧ дотычеть шкод, которые сѧ его м[и]л[о]сти п[а]ну ключнику стали, тые пань ГАНь на приреченє слова его м[и]л[о]сти п[а]на ключника его м[и]л[о]сти запла- тити маєт. А где бы тому постановенью н[а]шому пань ГАНь Жорав- ницкии досыт не вчинил, ино будеть волно его м[и]л[о]сти п[а]ну ключ- нику ѿ то права своего против ему попирати, противь которого права пань ГАНь ничего мовити не маєть.

И дѧ певности сего постановенья печати свои есмо приложили, до которого пань ГАНь Жоравницкии при наших печатехъ печат свою приложил и руку подписал.

Писань ѿ Милатинє.

Василєи Загоровскии, кашталань браславскии, власною рукою,

Базалидсь Дрєвиньскии,

Александро Семашко, власну,

Станислав Жолковскии, власною рукою,

Гаврило Бокии, Бокѣи Печихвостскии, судѧ луцкии земскии,

Михаило Корытєнскии,

Иван Хрєнницкии,

ГАНь Жоравницкии”».

А такъ мы, врад кгородскии луцкии, припустивши ку ведомости в[а]шои врадовой, тоє ѿповеданє ѿчивистое доброволное вызнанє ѿбєюхъ сторон, такъ его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницког[о], ключника и городничого луцкого, іако пна Гѧна Жоравницкого, и теж листъ вызнаныи пана Гѧнов и менованыє ѿбєдвє цедуле с початку аж до коньца и непилност а недосыт чинєнє пна Гѧново до книг кгородских луцких записати казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 16, арк. 311–313.

№ 23

1577 р., сїчня 7. Володимир. — Скарга слуг Амброжїя Лаща-Витковського, Миколая Вишомирського і Матєя Залеського, на кн. Олександра Порицького, який наказав своїм слугам і підданам побити їх у костелі під час різдвяної служби, що ті й учинили, водночас пограбувавши речі скаржників

Того ж м[є]с[я]ца гєнваря сємог[о] дня

Пришєдши на врад кгородскии володимєрскии до мене, Михаила Привередовског[о], на тот час будучог[о] на мєстцу п[а]на Василѧ Павловича, подстаростєго володимєрског[о], в небытности єг[о] ѿ Володимєри, служєбники ѿроженого п[а]на Амброжог[о] Лаща-Витковського

шляхетныи Миколаи Вышомирскии и шляхетныи Матеи Залескии оповѣдали и жаловали, ижъ, *деи*, «тыхъ недавныхъ часовъ року прошлого || [арк. 5] тисеча плтсот сѣмдѣсят сѣмог[о] м[ε]с[я]ца декабра двадцат птог[о] дня, то *ест* на день фалѣбного свята нарожена Исус[а] Хр[и]ста, сына Божого, ездили есмо до местечка кн[я]зя Александра Александровича Порыцкога до Порыцка до костела закону римского водлугъ обычаю хрестіанского для приимованія нафалѣбнѣйшого сакраменту Панског[о]. А кгда есмо вже были в костели на местцу сполным св[ε]том, где каждому хрестіанскому ч[о]л[о]в[ε]ку мает быти захована вера и покои, яко люде спокоиные, не будучи никому ничего винные и не маючи ни с ким чого чинити, кн[я]зь, *деи*, Александро Порыцкии, там же на тот час будучи в костеле, препомневши боазни Божое и повинности своеѣ хрестанское и записовъ, которые мает с паном н[а]шим и слугами ег[о] ѡ покои, того свята фалѣбного не ѡчтивши, не маючи, *деи*, до нас причины никоторое, безвинне и ѡмыслне, хотечи ѡбох о якую легкост албо и ѡ горла приправит, сам ѡсобою своею закликалъ на нас кгвалту, там же ѡ костеле слугамъ и подданыи своимъ росказал, которых на тот час при немъ немало было, нас бити, позабивати до смерти.

За которым, *деи*, закликаньемъ его кгвалту и власнымъ росказанемъ его, служба Божая мша на докончилася; и мы, *деи*, есмо нафалѣбнѣйшого сакраменту не могли приимоват, бо, *деи*, нас слуги его там же в костеле и подданые ег[о] з росказанія ег[о] стали бити, шарпати и лупити. Якожь нас самыхъ позбиали и злупили, а выбивши нас с костела, з мене, Миколая Вышомирского, злупили шаблю ис пошвами, серебромъ ѡправленую, на которой было сребра гривенъ чотыри, а сама шабля, железо, коштовало, *деи*, мене копъ шести грошеи литовскихъ, дылбю новую фалюньдышовую зеленую подшитую злупили, котораа мене коштовала дванадцетъ копъ грошеи личбы литовское, к тому колпакъ ѡксамиту чорного з головы зорвали, кунами подшитыи, которыи мене коштовал три копы грошеи литовскихъ. З мене, *деи*, Матея Залеског[о]: кордь с пошвами, серебромъ ѡправленыи, и ножи три в них, серебромъ так же ѡправ[ле]ных, на которомъ было сребра гривень три, на корде и на пошвах, и што на ножах, а самое, *деи*, железо кордь коштовалъ мнѣ грошеи литовскихъ копъ две; то ѡт мене ис поесомъ ѡдорвали, делѣю ѡтерфиную чорного сукна новую, лисами футромъ новымъ подшитую, злупили з мене, котораа коштовала двадцетъ копъ грошеи литовскихъ, ручницъ короткую ѡторвали зъ-за пояса, котораа мени коштовала копъ чотыри литовскихъ грошеи.

А сами, *деи*, есмо вже позбиваные, пошарпаные и полупиные залѣдве з местечка Порыцка повтекали. И гдѣ бы, *деи*, пан Григорей Волчко,

которыи на тот час там же в Порыцку был, кн[я]зя Александра Порыцког[о] не гамовал, абы нас до смерти позабиват не казалъ, тогда бы есмо там же в Порыцку позабиваны были и невинне горла свои дали».

И просили мене тые служебники п[а]на Амброжог[о] Лаща, абым я тое оповедане и жалобу их в книги кгородские записати велел. Я тое оповедане и жалобу их в книги кгородские записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 4 зв.–5.

***Полагодження в рамках приятельського замирення судової справи
з приводу вбивства князів Михайла і Петра Четвертенських
(№ 24–32)***

№ 24

1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Федора Загоровського, Остафія Єловича-Малинського, Яроша і Василя Семашків, видані княгині Івановій Четвертенській Марії з Киселів та її синям князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють за поранення князів Михайла та Петра Четвертенських (синів княгині) та їхніх слуг добровільно сісти в ув'язнення на відповідні терміни, а потому перепросити княгиню, її синів та приятелів

Року 77 м[є]с[я]ца мая 11 дня

Пришодши и постановившиса очевисто на вrade его королевское м[и]л[о]сти в замку луцком передо мною, Александром Жоравницкимъ, старостою, ключникомъ и городничим луцким, их м[и]л[о]сть пань Ярошъ а пан Василеи Петровичи Семашки, пан Федор Загоровский а пан Остафеи Елович-Малинский доброволне до книг гродских луцких всѣ одностайне визнали водле листу доброволного запису своего, которыи от себе под печатми и с подписом рѣкъ своих, так теж подъ печатми людеи зацных, еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенскои кн[я]г[и]ни Мари Киселевне и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]зю Федорѣ и кн[я]зю Остафю дали, и тот лист запис свои передо мною на вrade покладали, просачи, абы был вычитан и в книги кгородские луцкие ѓписан. Которого я, ѓгледавши, перед собою читати казал, и такъ са в себе маеть:

«Я, Ярош, а я, Василеи Семашки, я, Федор Загоровский, а я, Остафеи Елович-Малинский, визнаваемъ сим нашим листомъ кождому, кому бы того вѣдати потреба, иж што позывали нас еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на Ивановаа Четвертенскаа Мариа Киселевна из сынами своими Федором а Остафьемъ кн[я]зми Четвертенскими ѓ побите двох сынов еє

м[и]л[о]сти а брати своеє Петра а Михаила кн[я]зєи Четвертенских и ѿ поранєне слуг их м[и]л[о]сти, так же ѿ шкоды, на тот чась сталые, поколкокротъ, што ширєи а достаточнєи на тых позвєх их м[и]л[о]сти доложено *єст*. ІАкож за нестанємъ нашимъ за позвы кгородскими противъ мене, ІАроша Семашка, Федора Загоровского а Остафья Малинского декреть владовнє былъ выдан, я іа, Василєи Семашко, позвоом кгородским до [замку л]уцкого¹⁹⁵ на роки кгородские, которые сужоны быти мели м[є]с[я]ца маіа деватого дна в року теперешнем семдєсат семом, был позван. Іно мы, упросивши людєи зацных, врадниковъ земских, приателєи своих, а не хотачи правного розсудку на конєць ѿжидати, жєдали ємо єє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенское и сынов єє м[и]л[о]сти, абы их м[и]л[о]сть за прозбою приатєли н[а]ших з нами с[а] хрєстански погодити рачили. За которым жєданємъ приателєи наших их м[и]л[о]сть, на вгодѣ позволивши, дл[я] нєє с[а] до Луцка м[є]с[я]ца маіа шостого дна зєхали. И за вважєнємъ досыт бачных справъ зобополных ихъ м[и]л[о]сть п[а]новє приатєли н[а]ши межи нами || [арк. 320] ѿ то забитє кн[я]зєи Четвертенских погодили таковым обычаем: *иж* мы сами межи собою ведаючи тых виноватєць слуг наших, за которых с[а] початком таа звада стала, в которои звадє кн[я]зи Четвертенские *от* них позабиваны, заразом ѿдного, то єсть Богуша Шипку, при собє винного знашєдши, кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыном єє м[и]л[о]сти іако винного розл[ан]а крови тоє, тепєр заразом на каранє горломъ выдали, а двох слуг, которые таковыми жъ забиццами кн[я]зєи Четвертенскихъ показались, іа, ІАрошъ Семашко, — Станислава Карковского або Садовьского, а іа, Федор Загоровский, — Жикгимонта Кавецкого, єсли жив будєт с тых теперешнихъ ран, кром єсли бы был каран за выступъ свои, так же их м[и]л[о]сти на каранє горломъ выдати маємъ. На што ѿсобливый лист нашъ их м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и кн[я]зєм Четвертенским дали ємо.

А мы всеѣ, вышеимєненые ѿсобы, повинни єстєсмь, не вымовляючис[а] хоробою и никоторыми колвєк причинами припалыми, правными и неправными, на ден светого Петра в року тепєр идѣчом, семдєсат семом м[є]с[я]ца июна, іа, Остафии Елович-Малинский, маю становитис[а] в замку володимєрскомъ и сєѣсти на вежи над форткою замковою, а іа, Василєи Семашко, того *ж* року и дна вышеи поменєного маю с[а] становити в замку креманецкомъ и сєсти на вежи, названои Курои ножцє, а сєвши мы ѿбадва в замкох корола єго м[и]л[о]сти вышеимє-

¹⁹⁵ Текст пошкоджений.

неньхъ, водле ђгоды приателское и сего постановена н[а]шого под-
везуемса и маем седети, ѡттола никуды не выходачи под добрым
цнотливым словомъ нашим, рок целым, то *ест аж* до дна двадцат
деватого м[ε]с[я]ца июня, которыи *будет* в року пришлом семдесат
ѡмом, а то под таким ѡбычаем, иж выседевши пол рока целую, то *ест*
двадцать и чотыри недели, маемо до еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое
Четвертенское и сынов еє м[и]л[о]сти послати, просачи ѡ *ѡлжене*
седеѣнья, а их м[и]л[о]сть на прозбу н[а]шу взглад меѣти мають водле
ласки и доброе воли своеє.

А мы два, то есть я, *Гарош Семашко*, а я, *Федор Петрович Заго-*
ровский, того *ж* дна вышеи помененого м[ε]с[я]ца июня двадцать
деватого дна в року теперешнем семдесат семом маемо са становити в
замьку г[оспо]д[а]рском луцкомъ и сести в замку вышемъ на вежи над
брамою и седети там недель дванадцат сполна такъ || [320 зв.] по розных
замькох. *Г*ако и мы, в Луцку седачи, не толко зь замку, але с тых веѣжъ,
нам на седеѣнье назначоных, не выхожаючи под добрым цнотливым
словомъ, то есть *аж* до дна шеснадцатого м[ε]с[я]ца сентебра. А высе-
девши, мы вси, *каждыи* з насъ до часу, себе в сем листе замероного,
скоро будѣчи волни, ѡ двух недеѣлахъ по высеженю н[а]шомъ, ѡпросивши
людеи зацных, приателеи своих, до еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое
Четвертенское и сынов еє м[и]л[о]сти до Борович маемо ехати и их
м[и]л[о]сти ѡचितе перепросити. А потом всех приателеи их м[и]л[о]сти,
которых нам их м[и]л[о]сть кн[я]зи Четвертенские на списку подадѣть,
каждого зособна на першомъ сеимику, которыи после того седеѣнья
нашого будеть, также перепросити маемъ, и всему водлуг выналазку
приателского и сего ѡпису н[а]шого досыт ѡчинити маемъ.

А если быхмо мы вси албо которыи колвекъ з нас сему постановеню
приателскомѡ и доброволному ѡписови н[а]шомѡ во всех артыкулах его и
в чом колвекъ досыт не ѡчинили, так теж сами вси або которыи колвек з
нас ѡ замкох менованых на мѣстцох, нам назначоных, на день певным
м[ε]с[я]ца июня двадцать деватого не сеѣли, албо и сѣдши, часу з нас
кождомѡ назначоного не выседевши, зышли албо зъехали, еє м[и]л[о]сти
кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское, сыновъ, так же приателеи еє
м[и]л[о]сти не перепросили, албо в чом колвекъ сес нашъ лист нарѡшили
и ему досыт не вчинили, тогды которыи колвекъ з нас ѡ яком колвекъ
артыкуле, в семь листе ѡписаномъ, тот мает и повинен будеть запла-
тити зарѡки г[оспо]д[а]рѡ королю его м[и]л[о]сти две тисачи копь
грошеи, а еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенской и сыном еє
м[и]л[о]сти, кн[я]земъ Федорѡ и *ѡстафю* Четвертенскимъ дрѡгую две
тисачи копь грошеи. *ѡ* которую зарѡку за невыполненьемъ в сем листе

обовязков, если бысмы в нихъ попали, тогда еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенской и сыном еє м[и]л[о]сти волно будет нас припозвати до которого колвекъ врадѣ земского албо кгородского роком завитымъ. А мы, не збиваючи року и позву, становитиса будемъ повинни, а врад земскийи або кгородскийи на нас тыє зарѣки зараз в[...]ти¹⁹⁶ и оутьправу за них не по роком, в Статуте описанымъ, але зараз дати. А для лепшее веры и твердости дали есмо еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенской и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]зем Федорѣ || [321] и Остафю Четвертенскимъ еєс нашъ лист з нашими печатми и с подписми рукъ наших власных.

При том были и, тоє постановене н[а]ше вделавши, ест вѣдоми их м[и]л[о]сть п[а]нове приатели н[а]ши:

кн[я]зь Михаило Чорторыский, староста житомирский,
пан Григорей Гулевич, хорѣжий земли Волынской,
пан Александро Семашко, подкомории володимерский,
пан Иван Чаплич-Шпановский, воискийи луцкийи,
пань Василей Гулевич, воискийи володимерскийи,
пан Богдан Костюшкович-Хоболтовский, судя земскийи володимерскийи, а кн[я]зь Остафей Соколскийи, подсудок земскийи луцкийи.

Которых п[а]нов верхупомененых просили есмо о приложене печатии, их м[и]л[о]сть то на нашу прозбѣ вчинити и печати свои приложити рачили.

Писан ъ Луцкѣ леѣта Божого нароженя афоз м[е]с[я]ца мая 9 дня.

Федор Загоровскийи, власна рѣка,
Остафии Малинскийи, власна рѣка,
Гарош Семашко, власная рѣка,
Василей Семашко, власная рѣка».

А так я тоє очевистое а добровольное сознание и листъ запис их м[и]л[о]сти п[а]на Гароша а п[а]на Василя Семашковъ, п[а]на Федора Загоровского и п[а]на Остафия Еловича–Малинского с початку аж до конца до книг кгородских луцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 319 зв.–321.

№ 25

1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Яроша Семашка та Федора Загоровського, надані княгині Івановій Четвертенській Марії з Киселів та її синам князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють видати на смертну кару слуг — винуватців убивства князів Михайла і Петра Четвертенських; у випадку порушення домовленостей

¹⁹⁶ Текст пошкоджений.

Ярош Семашко та Федір Загоровський мали додатково до умовленого терміну відсидіти в ув'язненні ще рік, а в разі відмови — платити заруку на користь короля і потерпілих

Року 77 м[є]с[я]ца маія 11 дня

Пришедши и постановившиса очевисто на вrade его королевское м[и]л[о]сти в замку луцком передо мною, Александром Жоравницким, старостою, ключникомъ и городничим луцкимъ, их м[и]л[о]сть пань Ярошъ Семашко а пан Федор Загоровскийи доброволне до книг гродскихъ луцких вызнали водле листу запису своего, которыхи от себе под печатми и с подписомъ рук своих и теж под печатми людеи добрых еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенскои и сыном еє м[и]л[о]сти кн[я]зю Федорѣ и кн[я]зю Остафю Четвертенскимъ дали, и тот лист запис свои передо мною на вrade покладали, просачи, абы был вычитан и в книги кгородские луцкие вписан. Которого я, огледавши, перед собою читати казал, и так са в себе маєт:

«ІА, ІАрош Семашко, а я, Федор Загоровскийи, чиним явно и визна[ває]м¹⁹⁷ тымъ листом нашим всим воець и каждому зособна, кому бы того вѣдати належало, иж што особливим листом своимъ, еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенскои кн[я]г[и]ни Мари Киселевне и сыном еє м[и]л[о]сти кн[я]зем Федорѣ и Остафю Четвертенским даном, описалиса есмо за забите сынов и брати их м[и]л[о]сти кн[я]зеи Петра и и Михаила Четвертенских еще двох слуг своих [на]¹⁹⁸ каранє горломъ ихъ м[и]л[о]сти кн[я]земъ Четвертенским выдати, то єст ІА, ІАрошъ Семашко, Станислава Карковского албо Садовского, а я, Федор Загоровскийи, Зыгмунта Кавецкого, которых есмо, иж тепер заразы не маючи || [арк. 319] при себе, выдати на каранє не могли, ведже якосмы словне то обецали, так и тепер симъ листом нашим обецѣемъ и обовезуємъ тых поменєныхъ слуг своих, я, ІАрошъ Семашко, Станислава Карковского албо Садовского, с тыхъ двох которого ѿдного, а я, Федор Загоровскийи, Зыгмонта Кавецкого, где колвекъ вынашедши и ѿтыскавши, ихъ м[и]л[о]стамъ кн[я]земъ Четвертенскимъ выдат надалєи до часу того, поколи сєдѣньє нам в особливом листє н[а]шомъ, их м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыном еє м[и]л[о]сти даном, єст назначоно. А если быхмо до того часу, сєдєѣнью н[а]шомѣ назначоного, тых поменєныхъ слуг своих не ѿдыскали и их м[и]л[о]сти не ѿдали, тогды зараз, не выходачи с того мѣстца, в котромъ водле ѿблывого

¹⁹⁷ Текст пошкоджений.

¹⁹⁸ Текст пошкоджений.

листу, *от нас ихъ м[и]л[о]сти даного, седети будемо, маемо седети над тот час, в оном листе нашом намъ назначоныи, рокъ зѣполныи, не выходачи с того везена под добрыи цнотливыи словомъ так, яко са то в особливомъ листе нашом, на тоє седене даном, ѡбваровало и доложило. А если быхмо часть, в особливом листе нашом, ихъ м[и]л[о]сти даном, назначоныи, заседевши, тых слуг своих помененых не ѡтыскали и еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]земъ Федорѣ и Ѡстафью Четвертенскимъ их на каранє горлом не выдали, и заразъ, не сходачи зъ замку и не выходачи с того мешканиа, в котором седети есмо ѡписалиса, и того року за неподанє на каранє горломъ слуг седети не принали, альбо принавши, сполна не выседели, тогды маемъ и повинни будемъ заплатити зарѣки его королевское м[и]л[о]сти две тисачи копъ грошеи, а сторонѣ противнеи, еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти, дрѣгую две тисачи коп грошеи литовских. Ѡ которые зарѣки волно будет еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти мене позвати до которого колвекъ хотачи права, буд земского албо кгородского врадѣ, а мы будем повинни яко на року завитомъ стати и, не збиваючи року ани позву никоторыми причинами правными и неправными, усправедливити, и врад, сесь ѡпис нашъ вычитати казавши, на нас тые зарѣки всказати и ѡтправу не по роком водле Статутѣ, але зараз на добрах и маєтностях н[а]шихъ дати.*

А для лѣпшого твердости дали есмо еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Иванови Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]земъ Федорѣ и Ѡстафью Четвертенским дали сєс нашъ лист з нашими печатми и с подписами рѣкъ наших властных, Федора Загоровского и Яроша Семашка. А их м[и]л[о]сть п[а]нове приатели н[а]ши, которые промежу нас тую вгодѣ н[а]шу становили и скончили, за проз[бою на]шею¹⁹⁹ к сему листу н[а]шомѣ печати свои приложити рачили, то ест меновите:

кн[я]зь Михаило Чорторыскии, староста житомирскии,
пан Григорей Гулевич, хорѣжи земли Вольинское,
пан Александро Семашко, подкомории володимерскии,
пан Иван Чаплич-Шпановскии, воискии луцкии,
пан Василей Гулевич, воискии володимерскии,
пан Богдан Костюшкович, || [арк. 319 зв.] судья земскии володимерскии,

а кн[я]зь Ѡстафей Соколскии, подсудок земскии луцкии.

Писанъ в Луцку року Божего нароженя 1577 м[є]с[я]ца маа 10 дна.

¹⁹⁹ Текст пошкоджений.

Гарош Семашко, власнаа рѣка,
Фѣдор Загоровскіи, власнаа рѣка».

А так іа тоє ѡчевистое и доброволное сознанє и лист запис их м[и]л[о]сти п[а]на Гароша Семашка а п[а]на Фѣдора Загоровского с початку аж до конца до книг кгородских луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 318 зв.–319 зв.

№ 26

1577 р., травня 11. Луцьк. — Визнання (особисте і письмове) княгині Марії Іванової Четвертенської та її синів про те, що вони на прохання приятелів звільняють від обвинувачень Федора Загоровського, Остафія Малинського, Яроша і Василя Семашків, натомість ті за умовами «єднальної» угоди мали видати на смертну кару своїх слуг, винних у вбивстві князів Михайла і Петра Четвертенських, а самі, аби зменшити жаль матері і братів загиблих, сісти в ув'язнення

Року 77 м[є]с[я]ца маа 11 дна

Пришедши и постановившиса ѡчевисто на вrade его королевское м[и]л[о]сти в замьку луцком передо мною, Александром Жоравницкимъ, старостою, ключникомъ и городничим луцкимъ, єє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на Ивановаа Четвертенская кн[я]г[и]на Марія Киселевна и сынове єє м[и]л[о]сти кн[я]зь Федор и кн[я]зь Остафеи Четвертенские доброволне до книг кгородских признали ведле листу запису своего, которыи ѡт себе под печатми и с подписомъ рѣкъ своих, такъ теж под печатми людєи зацных, их м[и]л[о]сти п[а]ну Гарошу а п[а]ну Василю Семашком, п[а]ну Фѣдорѣ Загоровскому а п[а]ну Остафю Малинскому дали и тот лист запис свои передо мною на вrade покладали, просачи, абы был вычитанъ и в книги кгородские луцкие ѡписан. Которого іа, ѡгледавши, перед собою читати казал, и так са в себе маєть:

«ГА, Ивановаа Четвертенская Марія Киселевна, а іа, Фѣдор а Остафеи Ивановичи Четвертенские признаваем симъ листом нашимъ каждому, кому бы того потреба была веѣдати, тепер и на потом, завжды, иж што єсмо вси сполне ѡбжаловали на вrade кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцкомъ их м[и]л[о]сти п[а]на Гароша, п[а]на Василя Семашковъ, п[а]на Фѣдора Загоровского а п[а]на Остафія Малинского, и на слуг их ѡ зранєнє сынов моих а брати н[а]шоє, небожчиковъ кн[я]зем Петра а Михаила Четвертенских, с которых ѡни з сего свеѣта зышли, и ѡ поранєнє слуг их Лукаша Ровинского, Станислава Колькговского, [...]»²⁰⁰

²⁰⁰ Текст пошкоджений.

Іарышеўскаго в Соколю и ѿ шкоды, на *тот час* им сталыє, іако ширей достаточнє и меновитє на том позвє кгородском жалобы н[а]шоє ѡписано и доложено єсть. Іакож єсмо за нестаньємъ п[а]на Іароша Сємашка, п[а]на Фєдора Загоровскаго, п[а]на *Ѡстафїа* Малинскаго на року, за позвомъ кгородскимъ припалом, ѡдержали на их м[и]л[о]сти декрет судовыйи водлє жалобы н[а]шоє, а ещє с четвєртою ѡсобою, то *єст* с п[а]номъ Василємъ Сємашкомъ, на рокох близко пришлых кгородских, м[є]с[я]ца маа девѧтого дна припалыхъ, іако на завитом а ѡстатнєм року росправу за позвомъ принати волю мєѣли. И, зєхавшисѧ нам *тут* до места г[о]сп[о]д[а]рскаго Луцкаго дна нинєшнєго дѧты нижєи писаное, ѡживали нас их м[и]л[о]сть многіє п[а]нове зацнєє, || [325 зв.] ѡрадники земьскіє и шляхта приѧтели их м[и]л[о]сти, абыхмо мы з ними на конєць, а с паномъ Василємъ Сємашкомъ на пришлых рокох кгородских до права, іако с повинными нашими, в томъ жалосномъ актє нашомъ до права не допускали, алє хрєстианское єднанє принѧли, повєдаючи и ѡказуючи намъ их самых невинных быти, а ѡбєцуючи намъ, *и ж* ѡни при собє винных наити и их не закриваючи болшеи, намъ горлы повидавати и за все нам и слугамъ нашимъ досыть, также и ѡчтивоє перєпрошєньє ѡчинити мєли. В чом мы, будучи через приѧтелєи их и наших властных ѡжити, поважаючи и повинность крєвности, которую дом нашъ з домом их з давных часов с продков наших з собою маємо, и николи жадных вазнєи и неприѧзни заатрєных мєжи сєбє не мєвали єсмо, з[в]лаща²⁰¹ их, ѡни исцов при собє сами вынашєдши, которые причиною зранєния и смєрти поменєных сынов моих и братыи нашеє были, намъ горлы выдати рекли. На то єсмо з ними хрєстианскии в томъ погодити зєзволили.

А их м[и]л[о]сть панове Сємашки, панъ Загоровскии, панъ Малиньскии, сами знашєдши при собє тых, которые суть причиною и ѡчинкомъ смєрти зошлых сынов моих, а братыи нашеє вышєипоменєных, с которых панъ *Ѡстафєи* Малиньскии служєбника своего Богуша Шипьку заразомъ на горьло выдал, а панъ Іарошь Сємашко служєбника своего Станислава Карковьскаго або Садовскаго, а пан Фєдор Загоровьскии Жикгимонта Кавец[ькаго]²⁰² так же горлы ихъ намъ выдати мають, рекли и ѡбєцали, на што сѧ листы своими ѡсобливыми панъ Іарош Сємашко и панъ Загоровскии тоє выполнити намъ ѡписали. И так сѧ перєд их м[и]л[о]стью паны приѧтели их ѡказало, *и ж* ѡбвинєныє слуги их м[и]л[о]сти перєд ими сѧ сознали, *и ж* не с панов их, алє з власное

²⁰¹ Мало бути «звляща».

²⁰² Текст пошкоджений.

причины менованых, намъ горлы выданых || [326] слугъ таа са звада и зраненье сынов моих, а братья нашое, в Соколю стала, и сами ся до того знали перед ними менованые слуги их, иж сынове мои а братья наша, принавши раны от них, с того света зышли. Мы на томъ переставши, за прозбою панов приателеи их отъ таковых жалобъ нашихъ, на особы их м[и]л[о]сти на врад кгородскии луцкии донесеных и в книги записаных, а возных и шляхты сознанемъ подтверженных, также и отъ тых декретовъ брадовых, которые есмо были вже на трех особъ, то есть пана Яроша Семашька, пана Федора Загоровского, пана Остафья Малинского одержали, а на конецъ зо всее справы, которую одно колвекъ где и на которомъ мѣстцу в той речи вышеи мененои против их м[и]л[о]сти мели, также и пана Василя Семашька, яко людеи вже в томъ обжалованью нашомъ ничего не винных, вызволаемъ и вечне волными чинимъ. И вже тые помененые вси справы симъ листомъ нашим и добровольнымъ на вриде кродскомъ луцкомъ сознаньемъ²⁰³ касуемъ и вмораемъ, и внивечъ оборочаемъ вечными часы, чого уже мы сами, потомъки и ниhto з близких, крѣвных и повинных наших зновати и того доходити або поискивати на них самых и потомков их не маемъ и не будут [...] ²⁰⁴ под закладомъ на господара короля его м[и]л[о]сти чотырма тисечьми копъ грошеи литовских, а паномъ Ярошу, Василю Семашькомъ, пану Федору Загоровскому, а пану Остафью Малинскому другими чотырма тисичами копъ грошеи литовских. Ведже абы тымъ значнеи жал нашъ за сынов моих а братью нашу, которые сут з ран померли, вскромил и нагорожонъ былъ, за вынаиденемъ приателскимъ они сами седенье рыцѣрское, яко панове || [326 зв.] Семашькове, такъ пан Загоровскии и пан Малинскии, знести таковымъ обычаемъ позволили и то винни есть, яко се особливимъ листомъ своимъ намъ на седенье в томъ обвезали. Которые вгоды и застановенья своего промежи собою, через их м[и]л[о]сть паны приатели наши вделаного, даемъ их м[и]л[о]сти пану Ярошу и пану Василю Семашькомъ, пану Федору Загоровскому а пану Остафью Малинскому сес нашъ листь з нашими печатями и с подписомъ властных рукъ наших²⁰⁵, Федора и Остафья Четвертенских. А их м[и]л[о]сть панове приатели наши, которые промежи насъ тую вгуду нашу становили и скончили, за прозбою нашою к сему листу нашому печати вси приложити рачили, то есть меновите:

кн[я]зь Михаило Чорьторыскии, староста житомирскии,

²⁰³ Текст пошкоджений.

²⁰⁴ Текст пошкоджений.

²⁰⁵ Слово виправлене.

пань Григорей Гулевичъ, хоружии земли Волынское,
пан Александро Семашко, подкомории володимерскии,
пань Иванъ Чапличъ Шпановскии, воискии луцькии,
пань Василей Гулевичъ, воискии володимерскии,
пань Богдан Костюшъковичъ-Хоболтовскии, судия земьскии володи-
мерскии,

а кн[я]зь Остафеи Соколскии, подсудокъ земскии луцькии.

Писан ѓ Луцьку року Божого нароженья тисчаца пачсотъ семдесать
сегомо м[є]с[я]ца маа десятого дня.

Федор Иванович Четвертеньскии, рука власнаа,

Остафеи Четвертеньскии, власною рукою».

А такъ яа тоє очевистое добровольное сознанє и листъ запис єє
м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертеньское и сынов єє м[и]л[о]сти
кн[я]зєи Федора и Остафья Четвертеньских до книгъ кгородских луцких
записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 325–326 зв.

№ 27

*1577 р., червня 29. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертеньського
від себе і від матері з братом перед луцьким городським урядом, що цього
дня згідно з домовленостями Ярош Семашко і Федір Загоровський мали
видати для покарання своїх слуг, винних у вбивстві його братів Петра і
Михайла Четвертеньських, і сісти в ув'язнення, однак хоч вони й прибули
для виконання домовленостей, а проте Ярош свого слуги не видав, тож
термін його ув'язнення подовжується на рік згідно з угодою*

Року 77 м[є]с[я]ц[я] іюна 29 дня

Пришодчи на врад кгородскии луцкии до мене, Андрея Киверецького,
подстаростего луцког[о], ѿт єго м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жорав-
ницког[о], старосты, ключника и городничого луцкого, княз Федор єго
м[и]л[о]сть Иванович Четвертеньскии ѿповедалъ самъ ѿт себе и тежъ
именем матки своеє кн[я]г[и]ни Мари Киселевны и именемъ брата своего
кн[я]зѧ Остафья Ивановича Четвертеньского, за моцю, емѧ ѿт ихъ
м[и]л[о]сти даною, которю передо мною показовалъ, тыми словы, иж,
деи, «што з ѓгоды и постановена приателског[о] ѿ забитьє братьи моеє,
кн[я]зѧ Петра а кн[я]зѧ Михаила Четвертеньскихъ, пань ІАрошъ Семашко
а пань Федор Загоровьскии ѿписалисѧ листом своим, иж мели іако дня
нинешнего на день светыхъ апостоль Петра и Павъла тутъ в замкѧ ||
[арк. 446 зв.] лѧцкомъ седеньє принати и чверть року седеѧти, а ѿсоб-
ливимъ листомъ своимъ пань ІАрошъ Семашько намъ сѧ ѿписалъ, ижъ

сего жь дна на светого Петра тутъ в замьку лѣцкомъ служебника своего Станислава Карковсого або Садовсого намъ выдати мели на каране горломъ, а гдѣ бы выдати не мелъ, тогда мел и листомъ са своимъ под ѡбѡвзками намъ ѡписаль тутъ же в замьку лѣцкомъ над тѣю чверт рокѡ рокъ целыи седѣти, зараз не сходачи с того мѣстца под добрымъ цнотливымъ словомъ своимъ шляхетскимъ, седѣти бѡде повиненъ водлугъ листу ѡписѡ своего.

А такъ, деи, ачь на сѣсь часъ панъ Федоръ Загоровьскіи и панъ Ярошъ Семашко тутъ в замкѡ лѣцкомъ сами сѣли, ѡдножь панъ Ярошъ Семашко водле ѡписѡ своего слуги своего намъ не выдал, водле которого, деи, записѡ своего, намъ на то ѡдъ него под ѡбѡвзками даного, повиненъ естъ надъ тую чверть року рокъ целыи тутъ же в замкѡ лѣцкомъ седѣти, зараз не сходачи с того мѣстца, такъ же под добрымъ цнотливымъ словомъ своимъ шляхетскимъ».

И просилъ кн[я]зь Федоръ || [арк. 447] Четвертеньскіи самъ ѡтъ себѣ и именемъ кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское, матки своеѣ, и брата своего кн[я]зѡ Остафья Четвертенсого, абы то было записано.

А такъ іа тоѣ ѡповѣданье его м[и]л[о]сти до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 446–447.

№ 28

1577 р., липня 21. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертенського перед луцьким гродським урядом від себе і від матері з братом про звільнення на прохання приятелів Федора Загоровського з ув'язнення раніше домовленого терміну, однак з умовою, що через два тижні він прийде до князів Четвертенських в їхній маєток Боровичі для перепрошення

Року 77 м[є]с[я]ца июла 21 дна

Присылаль на врад кгородскіи в замокъ г[оспо]д[а]рьскіи луцкии до мене, Андрѣѡ Киверецкогю, подстаростегю луцкогю, его м[и]л[о]сть кн[я]зь Федоръ Четвертенскіи, ѡповѣдаючи тымъ ѡбычаемъ, ижь, деи, «панъ Федоръ Загоровьскіи, чиначи ѡпису своему досыть, в замку лѣцкомъ сѣдѣль, нижли, деи, за прозбою людеи добрыхъ еѣ м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на matka н[а]ша и мы сами пана Федора Загоровьсого з седѣнья замкового вызволили. А ещѣ, деи, панъ Загоровьскіи повиненъ будеть водьле ѡпису своего ѡтъ сего дна вышѣи менованого за двѣ недели с приателми своими до имени нашого и двора боровицкогю приехати и во вѣсемъ са водлугъ ѡпису своего справити». И просилъ, абы то было записано.

А такъ на тоє оповѣданє его м[и]л[о]сти кн[я]зя Федора Четвертенського до книг луцкихъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 481 зв.

№ 29

1577 р., вересня 10. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що Федір Загоровський мав прибути 4 серпня в маєток Боровичі князів Четвертенських і перепросити їх за смерть князів Петра і Михайла Четвертенських згідно з домовленостями, однак у назначений день Федір не з'явився і тому мав платити передбачену для такого випадку суму заруки

Року 1577 м[є]с[я]ца сѣнтѣбра 10 дня

Передо мною, Андреѣємъ Киверецким, подстаростим луцким, ставши очевисто, возныи повѣту Луцкого п[а]нѣ Матыс Славогурский ку записованю до книг сознал тыми словы: «Што ж, деи, року теперешнего семдесат сѣмого м[є]с[я]ца августа четвертого дня в недѣлю был єсми в дому єє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское кн[я]г[и]ни Мари Киселевны и сынов єє м[и]л[о]сти кн[я]за Федора и кн[я]за Остафія Четвертенских ѓ Боровичох, и там же, деи, их м[и]л[ост] свѣтчили и оповѣдали мною, возным, иж, деи, п[а]нѣ Федор Загоровский водле ѡписѓ своег[о], вышедши з везенья замъкового, от сего дня за две недели в дому н[а]шом тут в Боровичохъ дня нинѣшнего не был || [арк. 621] и перепрошения, иако са ѡписал, нам не вчинил, и тым, деи, ѡпис свои нарѣшил и в обовязки, в нем ѡписаныє, попал.

ІАкож єсмо в дому их м[и]л[о]сти того дня менованого, иж до смѣркованна были, а п[а]нѣ Федор Загоровский сам не был и никого ѡт себе з жадною вѣдомостю и ѡбмовою не присылал».

И тут же при том бѣдѣчи, кн[я]зь Федор Четвертенский просил, абы то было записано.

А так на тоє сознанє возного до книг кгородских луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 620 зв.–621.

№ 30

1577 р., жовтня 14. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що 13 жовтня він був у маєтку Боровичі разом із Ярошем Семашком, кн. Остафієм Сокольським і Михайлом Привередовським, де Ярош Семашко, згідно з домовленостями, перепросив матір і братів загиблих князів Петра і Михайла Четвертенських, а ті, своєю чергою, звільнили його від усіх обвинувачень і поєдналися з ним

Року 77 м[є]с[я]ца октебра 14 дня

Передо мною, Андреѣемъ Киверецькимъ, подъстаростимъ луцькимъ, ѿ его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравъницького, старосты, ключника и городничого луцьког[о], ставъши очевисто, вознии повѣту Луцького Матусь Славогурьскии ку записованью до книгъ сознал тыми словы, ижъ, деи, «дня вчорашнего м[є]с[я]ца октебра третегонадъцать дня былъ есми с паномъ Гарошомъ Семашькомъ, кн[я]земъ Остафѣемъ Соколскимъ а с паномъ Михаиломъ Превередовьскимъ в дому кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенъское кн[я]г[и]ни Марьи Киселевны и сыновъ ее кн[я]зя Федора и кн[я]зя Остафѣя Четвертенъскихъ ѿ Боровичахъ, тамъ же, деи, п[а]нъ Гарошъ Семашько водле запису своего кнегиню Ивановую Четвертенъскую и сына ее кн[я]зя Остафѣя передъ тыми людьми зачьными выщеи меноваными перепрошенье слушьное ѿчинилъ. А кнегиня Четвертенъская и кн[я]зь Остафѣи волнымъ его *от* того всего, яко в записе его естъ ѿписано, ѿчинили и поедьналися».

А так а тое очевистое сознанье возного до книгъ кгородскихъ луцькихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 703 зв.

№ 31

1577 р., листопада 12. Луцьк. — Визнання Остафія Єловича-Малинського про те, що він мав після закінчення терміну ув'язнення на першому ж сеймику перепросити приятелів княгині Іванової Четвертенської та її синів князів Федора і Остафія згідно з укладеним ними реєстром, однак ані сама княгиня, ані її сини на сеймик і упродовж наступних двох днів не прибули і не подали Малинському реєстру осіб, яких він мав перепросити; визнання Малинського засвідчив возний Матис Славогурський

Року 77 м[є]с[я]ца ноабра 12 дня

Пришодчи на вриад кгородскии луцкии до мене, Андреѣя Киверецького, подстаростего луцкого, ѿ его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравъницького, старосты, ключника и городничого луцкого, его м[и]л[о]сть панъ Остафѣи Михаилович Еловича-Малинскии, воить луцкии, ѿповедалъ самъ ѿ себе и именемъ приателеи своих, п[а]на Федора его м[и]л[о]сти Петровича Загоровского а п[а]на Гароша Семашка-Добриятиньског[о] тыми словы, ижъ, деи, «еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]ни Ивановаа Четвертенъская кн[я]г[и]ни Марина Киселевна и сынове ее м[и]л[о]сти кн[я]зь Федор а княз Остафѣи Ивановичи Четвертенъские водле вгоды застановеня и ѿписов н[а]шихъ, промежку нами розданых,

мѣли и были повинни на первомъ сеимку, по датѣ, в листехъ записехъ н[а]шихъ описанои, тут, в Луцку, припаломъ, сами быти и нам, всимъ тром особам, написавши приателеи своих на реестре, нам поданныхъ, мѣли и были повинни о голову сыновъ еѣ м[и]л[о]сти а брати их м[и]л[о]сти, кн[я]з[я] Петра а кн[я]з[я] Михаила Четвертенскихъ, перепросити, и вѣже skutечную вгуду в том зъ их милостю вчинити.

Чому, деи, всему досыть чинить хотечи || [арк. 772] и будучи готовъ, почавши на от недели прошлое, от которого на тот сеимикъ теперешнии тутъ, в Луцку, зачалъ, то естъ м[ε]с[я]ца ноабра десатого дня аж и до сего часу пилность чинил. **Однож**, деи, кн[я]г[и]ни Ивановаа Четвертенъскаа и сыновъ еѣ м[и]л[о]сти, кн[я]зь Федор и княз **Остафеи** Четвертенъские, якъ сами тут до Луцка не приехали, так и того реестрѣ написана приателеи ихъ, кого бѣхмо мели перепросити, нам не дали, што, деи, на вознымъ поветовымъ Матысом Славокгурскимъ, мнѣ з ъриаду на тую потребу приданым, осветъчилъ».

Акож то и возныи менованыи Матысь Славокгурскии, ставши передо мною, до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ, иж «панъ **Остафеи** Малинскии, воить луцкии, сам от себе и от приателеи своихъ тут в Луцку на соимку теперешнемъ пилность чинил, хотечи водле застановена и записовъ своих, на обедве стороны розданных, приателеи кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское и сыновъ еѣ м[и]л[о]сти ведле реестру перепросити, нижли кнегини Ивановаа Четвертенъскаа и сынове еѣ м[и]л[о]сти кн[я]зь Федор и кн[я]зь **Остафеи** тут в замку не были и того реестру написана приателеи своих п[а]ну **Остафью** Малинскому не дали».

И просил пан **Остафеи** Малинскии, абы то было записано.

А такъ на тоѣ оповеданье его милости и сознане до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 771 зв.–772.

№ 32

1578 р., січня 18. Луцьк. — *Визнання возного Матиса Славогурського про те, що 15 січня він на запрошення Василя Семашка їздив із ним до маєтку Борович, де Семашко мав згідно з умовою перепросити княгиню Иванову Четвертенську Марію Киселівну та її синів князів Федора і Остафія, однак княгиня відмовилася з ним зустрічатися*

Року 78 м[ε]с[я]ца гєнваря 18 дня

Передо мною, Андреем Киверецким, подстаростим луцким, от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и

городничог[о] луцког[о], ставши очевисто, возныи повету Луцког[о] Матыс Славокгурскии ку записованю до книг сознал тыми словы: «Што ж, деи, дня оногдашнего в середѣ м[ε]с[я]ца генвара пятогонадцать дня, маючи на при себе шляхтѣ люди добрых п[а]на какѣба **О**колинского, вриадника подрѣзског[о], а служебника п[а]на Михаила Загоровского яна Котовского ездил есми при его м[и]л[о]сти п[а]нѣ Василю Семашкѣ до еѣ м[и]л[о]сти кнегини Ивановоѣ Четвертенскоѣ до Борович. Там же, деи, пан Василеи Семашко, чинечи досыть записови своему кн[ε]г[и]ни Четвертенскои, *от* него даномѣ, то *ест* по выштью зѣ седеня зѣ замкѣ креманецкого ѣ двѣ недели, хотечи вчастивое перепрошене еѣ м[и]л[о]сти кнегини Ивановои Четвертенскои Мари Киселевне и сыном еѣ, кн[я]зю Федорѣ и кн[я]зю Остафью Четвертенским вчинити, шол з людьми добрыми приателы своими до двора еѣ м[и]л[о]сти в Боровичох, ино, деи, кнегиня Ивановаи Четвертенскаи п[а]на Василя Семашка до двора своего не пустила, поведаючи, *иж*, деи, «не хочѣ его и очима своими видети». То пак, деи, пан Василеи Семашко, впросивши приатела своего, вриадника четвертенского п[а]на Василя Коптя, и мене, возного, з шляхтою, до кн[ε]г[и]ни Ивановоѣ Четвертенскоѣ до двора еѣ посылал, впоминаючи и просячи еѣ м[и]л[о]сти, абы листы записы, которые на нег[о] мѣла, емѣ вернула, а свое теж записы в него взяла. Еѣ, деи, м[и]л[о]сть кн[ε]г[и]ни Четвертенскаи п[а]ну Василю Коптю перед нами поведила, *иж*, деи, «на с паном Василемъ Семашком ни ѣ што не записовалися и жадных записов емѣ ворочати ѣ себе не маю, ани теж *от* него каких записов брати хочю».

А так на тоѣ очевистое сознание возного до книг кгородских лѣцкихъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 18, арк. 34 зв.

№ 33

1577 р., липня 2. Володимир. — Скарга Марини Гаврилової Яковицької з Янчинських від себе і Ганни Єронімової Якимовичевої з Яковицьких на Василя Яковича Яковицького, який, зобов'язавшись добровільно сісти в замок за несправедливе їх оскарження, порушив шляхетське слово

Того ж м[ε]с[я]ца июля 2 дня

Присылала на вриад кгородскии володимѣрскии до мене, Василя Павловича, подстаростег[о] володимѣрского, п[а]ни Гавриловаи Яковицкаи, подсудковаи володимѣрскаи, п[а]ни Марина Василевна Янъчинского, ѣповедаючи и жалуючи сама *от* себе и *от* п[а]ни Яронимовоѣ Якимовича п[а]неѣ Ганъны Шолушанки Яковицкого на п[а]на Василя

ІАкововича ІАковицког[о] ѿ том, иж, деи, «пан ІАковицкии, ѿпросивши мене и п[а]ни ІАронимовую через приателеи своих, за ѿбелжене наше поднялся и ѿбвезал седет в замку его королевское милости кремчанецком, не сходечи з нег[о], ѿсмь недел, и сести, деи, мел в року тепер идѣчом семдесят ѿсмом третего дня по свате св[є]тых апостолов Петра и Павла.

А естли бы, деи, иначеи ѣчинити, а того дня вышеи помененого в замкѣ кремчанецком не сел, тогды, деи, мел почѣстивое слово шляхетское стратит и зарѣки на замок володимѣрскии двадцат коп гр[о]шеи запла-тити, поднял. На што, деи, все листом своим всписал и ѿбвезал выполнити и ѿвыиститися, чому, дѣи, досыт не ѣчинил и на рок, в листе помененыи, ѣ замкѣ кремчанецком не сел».

И просила, абы тоѣ ѿповедане еѣ до книг кгородских было записаное, иа то записати велел.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 101.

№ 34

1579 р., березня 10. Луцьк. — Визнання у суді Бартоша Оранського і Станіслава Склєнського про те, що вони, стаючи на поєдинок, знімають відповідальність один із одного за можливі поранення чи вбивство

Лѣта Бож[ого] нарож[єня] 1579 м[є]с[я]ца марца 10 дня

Пришеѣши и постановивѣшися ѿчевисто на вриаде в замьку гр[о]с[по]д[а]рьском луцкомѣ передо мною, Иваномѣ Шпаковѣскимѣ, писаромѣ кгородскимѣ луцкимѣ, будѣчимѣ на мѣстьцѣ пана Анѣдрѣа Киверецького, подстаростего луцького, товариши роты его м[и]л[о]сти пана Станислава Стадницкого панѣ Бартошѣ Ораньскии а панѣ Станиславѣ Склєньскии ѿповедали и тыми словы ку записованью сознали, ижѣ, деи, «мы, два товариши, не з жадного гнѣвѣ ани хѣти противько себе, ѿдно по доброй воли нашої²⁰⁶, дали есмо собѣ руки под добрымѣ цнотливымѣ рыцѣрскимѣ словомѣ нашимѣ копѣю на ѿстра крѣшити. И где бы з воли Божее которого з насѣ в томѣ смерть або рана поткала, тѣды ѿтцове, братья и повиньные наши, такѣ тежѣ панѣ ротмистрѣ нашѣ и ниhto иньшии, и панове товариши того, которыи за помочью

²⁰⁶ На позір виглядає, що поєдинок не мав певної причини, а був рицарською розвагою у військовому середовищі, однак, цілком можливо, що причину сторони намагалися приховати, а наголошення на відсутності конфлікту і гніву мало вберегти від відповідальності особу, що вижила, у випадку смерті супротивника.

Божою плацъ одержити и цыло зъедеть, о то жадного права вести и рѣкою мстити, головъщины шукати не мають.

А гдѣ бы такъ которыи з насъ, яко *отцовѣ*, братья наши, панъ ротъмистръ и панове товариши, або хто жъ кольвекъ хотель на томъ, хто плацъ одержити, право вести, рукою мстити и головъщины шукати мель, повинень будеть зарѣки заплатити тому, хто плацъ одержити, чотыри тысеци золотыхъ польских, кгда *ж* то по доброй воли и з веленьемъ нашимъ сталосе».

И просили очевисто *обадва* менованые особы, абы то было записано. А такъ на тое очевистое а добровольное сознание их *обудвух* до книг кгородских луцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 145.

№ 35

1579 р., березня 17. Луцьк. — Визнання возного Гната Покощовського, який у справі Івана Холоневського ходив разом зі свідками до Григорія Колмовського з метою довідатися, чи він перед тим вчинив «одповідь» Холоневському

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца марца 17 дня²⁰⁷

Передо мною, Андреемъ Киверецкимъ, подстаростимъ луцкимъ *от* его м[и]л[о]сти пана Александра Жоравъницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, ставъши очевисто, вознымъ повѣту луцкого Игнатъ Покощовскийи до книг кгородскихъ луцкихъ созналь тыми словы, ижъ «дня сегоднешнього, даты выщеи писаное, передо мною, вознымъ, и перед шляхтою людми добрыми, то есть ІАномъ Пещиньскимъ, вознымъ повету луцкого, и перед паномъ Романомъ Козиньским, пытал панъ Иванъ Холоневскийи пана Григорія Кольмовського *о* *отповід*, мовечи тыми словы: «Пытаю тебе, пане Кольмовскийи, перед вознымъ и шляхтою, ижъ есми твоя м[и]л[о]сть вчорашнего дня *отповедал*, естль ли же ми и тепер *отповедаеш*, нехай бых *о* томъ ведал».

Пан Кольмовскийи на тые слова поведил: «Не *отповедаю*. Естльи бых тебе *отповедати* хотель, тедых через возного и шляхту тебе *оповедал*. Естльи бых теж тебе бити хотел, теды бых *одно* *оземши*, да *о* землю тебе рострѣтил. А коли бых тебе через возного и шляхту *отповедал*, теды быс *от* мене и до манеи *выспал* [!]».

Которое на очевистое сознание возного до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 184 зв.

²⁰⁷ Правий край усього тексту розмитий.

№ 36

1579 р., березня 21. Луцьк. — Визнання у гроді Станіслава Стадницького про те, що у відповідь на образу, завдану йому Василем Красенським, він послав йому лист відповідний; копія листа подається Стадницьким для запису в актові книги

Року 1579 м[є]с[я]ца марца 21 дня

Пришодчи на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии до мене, Андрея Киверецького, подстаростего луцкого, ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницького, старосты, ключника и городничого луцкого, его м[и]л[ост] пан Станиславъ Стадницькии, ротмистръ его королевское м[и]л[о]сти, ѿповедалъ тыми словы, иж, деи, «про великии жал и деспектъ мои, которыи мене ѿт п[а]на Василя Красенского, секретара его королевское м[и]л[о]сти, поборцы волинского, поткаль, || [арк. 209] кгды ж мнѣ инакшеи в том чинити и поступовати не годило, едно нао доброму почтивому и рыцерскому чоловѣку приналежи, з данья причины его влостное, ѳчинилъ и послалъ єсми до него на цедуле ѿтповед през возного повѣту луцкого ІАна Песчинского, абы сѧ в том панъ поборца чулъ, а ѿт мене безпечонъ не былъ».

ІАко ж то и возныи менованыи ІАнъ Песчинскии, ставши передо мною, до книгъ кгородских луцкихъ созналъ тыми словы, иж «дня вчорашнего в пятницу м[є]с[я]ца марца двадцатого дня, маючи на при собѣ двох шляхтичовъ, то єст пана ІАкуба ІАдамовского а п[а]на Станислава Рудошинского, за посланемъ его м[и]л[о]сти п[а]на Станислава Стадницького, ротмистра его королевское м[и]л[о]сти, ходилъ єсми до п[а]на Василя Красенского, секретара его королевское м[и]л[о]сти, которомѣ передо мною, возным, и перед шляхтою менованою, служебникъ его м[и]л[о]сти п[а]на ротмистровъ панъ Вавринецъ Пачинскии даль цедулу ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на своего ѿтповедную, до п[а]на Василя писаную, а другую цедулу для вписованя до книгъ слово ѿт слова при собѣ зоставилъ²⁰⁸.

ІАко ж тую цедулу менованыи возныи мнѣ, подстаростему, для вписованя до книгъ на вриадє подалъ, которое на ѿгледавши, перед собою читати казалъ и такъ сѧ в собѣ маєт:

«Борзобогаты! Поборце!

²⁰⁸ Станіслав Стадницький подає до гроду для фіксації в актових книгах письмову відповідь, яку він надіслав Василеві Красенському, тим самим легітимізувавши свою помсту.

Не ведаю, штоґ такового ѡбачиль на мнѣ, жеґс взяль тую думу перед себѣ мене деспекты выразати, подкупилес ми коня, которого || [арк. 209 зв.] слуга мои сторговаль, и задаль на него. Тот же просил тебе, кгда же его почаль куповат, жебыс его не куповал, ѡповедаючи то тебе, же его на мене сторговано. Ты пред се на то ничего не дбаючи, коняс мого купиль и взял, которого быс былъ з Луцка не вывелъ, быс его не ѡбещоваль перед слугами моими зас мене спустит, чоґо ѡчинит не хочешъ, ѡдно посмежи себе з мене строишь²⁰⁹. Пристой ли то цнотливому то чинит, што ты мене чинишь, сам то ѡ себе ѡваж!

А ижемъ тебе сам в дому твоєм просиль, абыс ми его спустиль за п[ε]н[я]зи, якос ми ѡбещоваль, и через лист теж еґми тебе просиль. Теґдым то чинил не с потреби, бо з ласки Божей маю на чом ездити, але досветчаючи того, еґли ми то на деспектъ ѡчиниль, што вижу, же такъ, а тот деспектъ мене ѡт тебе без моеи причины поткаль.

Досыт чинячи повинности шляхетскои, тоґды през тую карту, през возного и през шляхту ѡповедамъ тебе, же се того деспекту на твоєм гарле мстить буду. А такъ ся мене стережи на вшеляком мѣстцу, не менуючи, ходячи и спячи, бо се такъ ѡ то постарамъ, за помочю Б[о]жею буд коротко, буд долго, на горле твоєм деспекту своего ся помщу».

А так я тоѣ ѡповедаґе его м[и]л[о]сти п[а]на ротмистрово и сознанаґе возного, такъ тежъ и тѣю цедулу, ѡт возного поданую, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 208 зв.–209 зв.

№ 37

1579 р., березня 22. Луцк. — Визнання Богдана Борейка-Кнерутського і його приятелів про те, що кн. Андрій Головня-Острожецький чинить «одповіді» Борейкові

Року 1579 м[ε]с[я]ца марца 22 дня

Передо мною, Андреемъ Киверецким, подстаростим луцкимъ, ставши ѡчевисто в замку г[оспо]д[а]р[с]ком луцкомъ, воить жеґславський Семень доброволне до книгъ кгородскихъ визналь тыми словы, иж, деи, «дня вчорашнеґо в субботу, будучи мнѣ з некоторыми людьми добрыми на бесѣди в дому пана Станислава Кандыбы тут в мѣсте Луцкомъ, где там

²⁰⁹ За твердженням ротмістра Стадницького, Василь Красенський, не маючи підстав для ворожості, купив коня, якого слуги Стадницького попередньо сторгували для свого пана. Попереджений про це Красенський пообіцяв відступитися від коня на користь Стадницького, завдяки чому уникнув конфлікту з його слугами і зміг покинути місто. Обіцянки, втім, Красенський не виконав, що було розцінено ротмістром як образа.

же былъ и [...] ²¹⁰ Чаплинскии, служебникъ кн[я]зя Андрея Головнѣ-Острожецкого, которому Чаплинскому панъ Станиславъ Кандыба мовиль тыми словы: «Дошла, деи, мене, пане Чаплинскии, такова вѣдомост, же его м[и]л[ост] княз Андрея Головниа, панъ твои, на пана Богдана Борейка-Кнерутского ѡтповедает и его забити хочеть».

Тогда Чаплинскии повѣдилъ: «Хотя бы, деи, мнѣ за *то* князь, панъ мои, тисячу копъ давалъ, а того не вчиню и пана Борейка забивати не буду, ѡдно *ж*, деи, хто бы ся ему поднати хотель а пана Борейка забиль, тому всю маетност ѡтдати ѡбецуем».

Што, деи, панъ Богдан Борейко, там же в дому п[а]на Кандыбином ѡт Чаплинського слышавши, паном Кандыбою и мною свѣтчиль. Яко *ж* и панъ Станиславъ Кандыба, тут же стоячи на вриадѣ, в тые *ж* слова, яко и воить жеславскии, визнавалъ, передо мною визналь, и *ж* тые слова ѡт Чаплинського слышалъ.

Гдѣ *ж* и сам панъ Богданъ Борейко, пришедши перед мене, подстаростего, на вриад, при такомъ признаню п[а]на Кандыбином и воита жеславського ѡповедалъ, и *ж*, деи, «иа за такими пофальками и ѡтповедми кн[я]зя Андрея Головнѣ-Острожецкого на вшеляком мѣстцу не *ест* беспечонъ здоровья своего».

И просиль панъ Богданъ Борейко-Кнерутскии, || [арк. 212] абы то было записано. А такъ иа тоѣ ѡповедане и сведоцтво п[а]на Кандыбино и воита жеславського се меново до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 19, арк. 211 зв.

№ 38

1579 р., березня 30. Луцьк. — Скарга Льва Несвицького на Станіслава Монвила, несвицького урядника Миколая Сапеги, який наказав підданним поорати ґрунти скажника, брутально відмовився полагодити конфлікт, а також у церкві ображав його і погрожував убити

Року 1579 м[є]с[я]ца марца 30 дня

Пришедши на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии до мене, Андрея Киверецкого, подстаростего луцкого, ѡт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, пан Левъ Несвецкии жаловаль и ѡповедалъ на вриадника его м[и]л[о]сти пана Миколаа Сапеги, воеводы менского, несвецкого Станислава Монвила тым ѡбычаем, и *ж*, деи, «дня ѡногдашнего в патницю

²¹⁰ Слово нерозбірливо написане.

м[ε]с[я]ца марца двадцат сѣмого дня подданые его м[и]л[о]сти п[а]на воеводины несвѣцкие ѿгород мои власныи пустовскыи в Несвѣчу за росказанѣмъ помененого вриадника несвѣцкого Монтвила кгвалтовне поѿрали. И кгда *ж* того *ж* часу и дня послал есми хлопца своего || [арк. 236 зв.] Радѣчка до того то вриадника несвѣцкого, *если* то онъ подданыи пана своего несвѣцкимъ росказаль чинити, або *теж* если сѧ того сами подданые домыслили, абы их *от* того загамоваль, жебы они кгрунту моего власного не ѿрали и в не[го] сѧ ничим не вступовали, онъ ми на то пристоиноного ничого не *отказаль*, але помененого хлопца моего Радѣчка безвинне збити казал.

И потом зас дня вчорашнего в неделю марца двадцат девятого, кгда есми был ѿ церкви в Несвѣчу ѿ службы Бож[ε]и, там же тот же вышеи менованыи вриадникъ несвѣцкыи Монтвило, пришедчи до церкви, не маючи до мене никоторое потребы, мене, человека спокоиного, словы невчтивыми, доброи славе моеи ѿщипливыми, соромотиль и торгалься до шабли, хотячи мене бити, и на здоровье мое *отповедалъ* ку великомѸ жалю моему».

И просиль пан Лев Несвѣцкыи, абы то было записано, которую я жалобу и ѿповедане его до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 236–236 зв.

№ 39

1579 р., травня 11. Луцьк. — Скарга Тараса Гуляльницького про одповіді та похвалки, вчинені йому Яцком Брулком-Гуляльницьким і його сином Мартином, що завідчив возний Яцко Гуляльницький

РокѸ 1579 м[ε]с[я]ца маѧ 11 дня

Передо мною, Андреем Киверецкимъ, подстаростимъ луцкимъ, *от* его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, на враде в замку луцкомъ жаловал и ѿповедал пан Тарас Иванович Гуляльницкыи тыми словы, *иж*, *деи*, «яком вже неповоднокротъ тут на враде жаловал и ѿповедал, *иж* тот менованыи Яцко Брулко-Гуляльницкыи и сын его Мартинъ мнѸ кгвалты, бои и шкоды немалые частокротъ делаютъ, а на ѿстаток *отповеди* и пофалки на здоровье мое на розных мѣстцах перед веле людьми добрыми чинѧт. Для чогом, *деи*, посылал до них возного поветѸ луцкого Яцка Гуляльницкого, хотячи *от* том вѸдомость певнѸю мѸти, за што и для которое бы причины *отповеди* и пофалки мнѸ чинити мѸли, посылал».

Которыи же то менованыи возныи Яцко Гуляльницкыи, ставши передо мною, до книг кгородских луцких сознал тыми словы, *иж* «сего дня

в понедѣлок, даты вышеи писаное, маючи я при себе шляхтѣ Ивана Тимохѣ а Михаила Юнковича Гулялицкихъ, ходил есми до Гацка Брѣлковича-Гулялицкого и до сына его Мартина, пытаючи их, за што и для которое бы причины панѣ Тарасѣ Гулялицкомѣ ѡтповеди и пофалки чинать и его по дорогам переимають. Нижли Гацко Брѣлко-Гулялицкии на то мнѣ, возному, ничего не ѡтказаль, толко сынѣ его Мартинѣ поведил тыми словы, иж, деи, «я жалю и кривды ѡтца своего на Тарасу мститиса хочу, поки мене ставати бѣдет, и з нимѣ ся кошовати бѣдѣ».

А такѣ я тоѣ ѡповеданѣ и жалобѣ Тараса Гулялицкого и сознанѣ возного до книгѣ кгородских луцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 366 зв.

***Дмитро Яловицький versus Михайло Мишка-Варковський (№ 40–43)
№ 40***

1579 р., січня 9. Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на Михайла Мишку-Варковського, слуги якого захопили худобу Яловицького і напали на його слуг

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца генвара 9 дня

Писаль и присылаль на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рѣскии луцкии до мене, Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцького, врожонии п[а]нѣ Дмитрѣ Яловицкии, ѡповедаючи тыми словы, ижѣ, деи, «якомѣ первеи сего до врадѣ г[оспо]д[а]рѣского писалѣ и присылаль, ѡбѣтежливѣ жалуючи на п[а]на кашталана волинского, иж квалтовѣне и безправѣне пограбилѣ стада моего под селомѣ моимѣ Мирогощого поголова ѡколо шестидесат. А иж, деи, в середу близце прошѣлюю перестережено мене, жес п[а]нѣ каштеланѣ хотѣль тоѣ моѣ менованое стадо въ лахи послати, чого я, жалуючи и перестерегаючи, естли быхѣ з возным ѣ него того стада не мѣль застати и ѡ то его позвати, яко жемѣ вѣже былѣ по возного и по позвы на вриад послаль, пред са казаль есми вриаднику своему и боiarомѣ по дорогах ѡколо Варковичѣ, где стадо моѣ заграблено было, въ запорѣ стеречи и пилновати, якобы его потаѣмѣне не ѡтогнано прочѣ.

Ино, деи, дна вчорашнего въ четвергѣ вриадникѣ п[а]на кашталановѣ варковскии нѣякии Ганѣ Лещинскии с почѣтомѣ слуг п[а]на кашталановых з розказаня п[а]на своего зброино, из стрелбою, ѡбачивѣши и перенѣмѣши на дорозе межи Погорѣлецѣ, имениа его м[и]л[о]сти кн[я]жати воєводы киевского, а межи Молодавы, селца п[а]на кашталанова, там са на них торгнувѣши з добытыми бронами || [арк. 22] и

ручьницами, рѣбаль, биль и гониль ажъ ѿ двор мои мирогощъскии, за которымъ, деи, квалтовънымъ п[а]на кашталановымъ вриадника его менованого варковицкого насланемъ на двор мои шѣлахетъскии спокойныи колко слугъ моихъ ѿ дворѣ Мирогощскомъ поранено и позбивано. Которымъ, деи, квалтовникомъ заледве есми з гостми моими, што ѿ мене ѿ дворѣ моемъ на тотъ часъ были, оборонилса, и двохъ с коней збито раненыхъ, боюрина его именемъ ГАрмака а нѣяког[о] Малиновъского, бобыли, люди опилые. И радъ быхъ, деи, былъ заразъ ихъ до замку на врад ѿтослалъ и з ними яко квалтовъниками справедливости ѿживаль, ѿдно жъ, деи, п[а]нѣ кашталанъ казалъ менѣ пилновати и стеречи, якобы тыхъ менованыхъ квалтовъниковъ ѿтнати и мнѣ самому якии деспектъ выредити мого, и ажъ са на то приспособивши, до вриаду припроважу».

И просиль п[а]нѣ Дмитръ ГАловицъкии, абы то было записано. А такъ на тоѣ ѿповѣданѣ его до книгъ кгородскох²¹¹ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 21 зв. – 22.

№ 41

1579 р., січня 9. Луцьк. — Зустрічна скарга Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького про знищення сіна, а також про побиття та ув'язнення возного зі свідками і Мишчиних слуг, коли вони прибули просити про відшкодування втрат

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца гѣнваря 9 дня

На вриадѣ кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ передо мною, Алексанъдромъ Жоравницкимъ, старостою, ключникомъ и городничымъ луцкимъ, ѿбтежъливе жаловалъ и ѿповѣдалъ велможныи его м[и]л[о]сть п[а]нѣ Михаило Мышка-Варковъскии, каштеланъ земли Волынскоѣ, староста гомеискии, на п[а]на Дмитра ГАловицъкого, иже што, деи, которое стадо его дня ѿногдашнего ѿ вилею крещеня Господня в рокѣ теперешнемъ тисяча пятсотъ семьдѣсятъ девятомъ подданые мои заняли были на шкодѣ на властномъ кгрунтѣ имени моего[о] молодавского, которымъ стадомъ за росказанемъ властнымъ самого п[а]на ГАловицъкого пастухи его розными часы наганяючи, сѣна моего властного и подданныхъ моихъ стырѣть и стоговъ болшеи ста потравили. А такъ, деи, на заховѣючыся в томъ правнѣ, ѿставившы ѿ себе за шкодѣ свою тог[о] || [арк. 23] стада клячъ пѣтеро, лоншатъ троѣ а жеребца, которыи былъ ѿ боюрина моего згибъ, и того жеребца своего боюринъ мои в томъ стаде

²¹¹ Мало бути «кгородских».

позналь²¹², остатокъ того стада его, поголовья всего тридцатъ одно, дня вчораишего сего ж м[ε]с[я]ца генвара осмого вриадовне через возного и шляхту людей сторонных до имени его Мирогощи отогнати и ему отдати есми казал, и штобы тоє шкоды моеє огледети, самъ выехал або кого огледети выслал, а мне за тую мою шкодѣ досыт вчинивши, ѿ то, што есми ѿ шкоде при собе оставил, до себе взялъ.

То пак, кгда, деи, тоє стадо до него ѿ двор его было прыгнано, пан Дмитръ Яловицкии, то все стадо прынавши, на шкодѣ самъ выехати и никого выслати не хотелъ, а мене, што бы за мою шкодѣ стояло, досыт не чынечы, впорне своивольне а безправне ѿдного возного, Яна Малиновского, и двѣх боярынов моих, што тоє стадо гнали, Ермака Мишковича а Максимовича, квалтовне поймавши а ѿкрутне их позбивавшы, поранивши, до везена своего посажал, коней трое зъ седлы и што колвекъ пры них было, побрал, которыи возныи и два боярины мои нет введома, естли живыми бѣдѣтъ.

Такъ же, деи, и шляхту, служебника его м[и]л[о]сти кн[я]зя Януша Чорторыского Парфена Копача и служебника моего Яна Ленцынского, при возномъ будѣчих, позбивал, и два кони зъ седлы ѿ них взял, же заледво сами живо ѿ гаи мирогощъскии повтекали и тамъ здоровя своего ѿкрыли».

И просил его м[и]л[о]сть п[а]нъ волынскии, абы на огледане шкоды в потравленю сена его м[и]л[о]сти стадомъ п[а]на Яловицкогого и на огледане збитого возного Яна Малиновского || [арк. 23 зв.] и двух помененых бояр, и до везена посажоныхъ, также огледат слугъ побитых, возныи з вриадѣ был прыдан. На што я его м[и]л[о]сти прыдал возного повѣту луцкого Олехна Передельского²¹³, а тую жалобѣ и ѿповедане его

²¹² Михайло Мишка подає свою версію події, за якою Яловицький спеціально наслав свою худобу на його скошену сіножать із метою заподіяти шкоду, де стадо й було захоплене Мишчиними підданими. Частину стада Михайло, посилаючись на право, залишив собі як відшкодування за понижене сіно, а іншу — відправив Яловицькому. За правовою нормою, яка регулювала подібні ситуації (II ЛС, розд. 13, арт. 2), скривджений, захопивши худобу, мав повідомити про це своєму недоброзичливцеві і дати йому стадо на поруку, а потому «купа», тобто зібрання людей з обох сіл, мала встановити суму втрат, яку кривдник зобов'язаний був платити. Якщо ж власник стада, повідомлений про його захоплення, брати на поруку худобу не хотів і відмовлявся стати на «купу», скривджений зі сторонніми особами мав визначити вартість шкод і на ту суму залишити частину худоби собі. Як бачимо, Мишка-Варковський дещо спростив правову процедуру.

²¹³ Скарга Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького розглядалася луцьким гродським судом 14 і 16 березня; за декретом справа про шкоди на ґрунтах Мишки, а також убивство одного боярина і поранення інших бояр і слуг була перенесена

м[и]л[о]сти п[а]на каштеллана волынського до книг кгородскихъ луцкихъ записати казал.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 22 зв.–23 зв.

№ 42

1579 р., січня 12. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького, який під час засідання луцького земського суду вихопив аркебуз і хотів заподіяти йому шкоду; свідчення Яловицького, підтверджені присягою, що він не мав наміру стріляти, а у відповідь на образи від Мишки і виклик на поєдинок збирався вийти із суду та захистити свою честь

Року Божого 1579 м[є]с[я]ца генвара 12 дня

На рокох судовыхъ земськихъ на ден Трехъ К[о]ролеи, рымское свято, в годѣ нынешнемъ семъдесѣт девѣтом, ведле статуту припалыхъ и судовне отправованыхъ, ставши очевисто в замку г[оспо]д[а]рському луцькомъ перед нами, то *єст* Остафѣемъ Соколским, судею, а Иваномъ Хренницікимъ, подсудьком, вриадниками земскими судовыми повету луцкого, велможныи пан его м[и]л[о]ст пан Михаило Мышька-Варковський, кашталан земљи Волинское, староста гомеискии, велико обтежливе жаловаль перед нами на земенина г[оспо]д[а]рського повѣту Луцкого пана Дмитра Гневошевича Яловицького тым способомъ, ижъ, деи, «теперешнего часу тут в ызьбе судовои пры бытности и перед судомъ в[ашеи] м[илости] в замьку его королевское м[и]л[о]сти, яко на спокойномъ местцѣ, где кождому покои посполитыи захован, а напевнеишое ѓбезпечене дано *єст*, и под часомъ роковъ судовыхъ панъ Дмитръ Яловицькии такъ небачъне а запаметале торгнулься до мене, човека учътывого, сенатора паньского, зе зълымъ ѓмысьломъ, и хотечи непристоине здорове мое взяти, порвавши гарькабузъ набитыи с куркомъ приложонымъ, стрелити на мене хотель, але ижъ такъ прудко его м[и]л[о]ст панъ староста луцкии самъ и иншыє нѣкоторые зацные панове, братиа мои, мене *от* него заскочили и его вгамовали. И бы мя были *от* него не заскочили, певъне бы на мене с того арькабуза стрелиль и такъ непристоине а маръне ѓ горло мне не приправиль.

Іако *ж*, деи, его м[и]л[о]ст пан староста луцькии, заразъ заволальши возного поветѣ луцького Марка Збраньского, розказаль ему, абы он пана

на розгляд земського суду, а справа про вбивство возного — на суд королівський (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 162 зв.–165 зв.). Ширше про цю справу див.: Там само, арк. 35–35 зв., 36 зв.–37, 42–42 зв., 44, 44 зв., 49–49 зв., 54–54 зв., 105 зв.–106 зв., 145–145 зв., 301).

Галовицкого тут на замьку приповедал, и ж бы || [арк. 334] з замьку до нажки его королевьское м[и]л[о]сти не ходилъ».

И просилъ насъ, судѣ, его м[и]л[о]ст панъ волынскии, абысмо его м[и]л[о]сти с паномъ Дмитромъ Галовицькимъ, яко, деи, с таковымъ, «которыи, деи, перед ѡсобами в[а]шеи м[и]л[о]сти ѡ судѣ на мене торгнулсиа и брони таковое, с которою тут каждому Статут право посполитое входити заборонает²¹⁴, то естъ гаркабуза добыл и мало миа не забилъ, справедливост ѡ то ѡчынили».

И просил нас его м[и]л[ост] пан волынскии ѡ возного для заказана пана Дмитра Галовицкого перед судъ наш, яко под роками земьскими, до права.

Мы, судѣ, вглянувъши в Статут, и заховываючися ведле артикулу сорокъ второго, в розделе четверьтом ѡписаного²¹⁵, послали есмо до пана Дмитра Галовицкого возного повѣту Луцкого Марка Збраньного, ѡзнаимуючи ему, абы прочъ з рокувъ не зьеждчаючи, его м[и]л[о]сти пану волынскому²¹⁶ ѡ то водле жалобы его м[и]л[о]сти на час певныи, яко дня завьтreshнего, то ест волторокъ м[ε]с[я]ца генъвара третего-надцат дня, ѡсправедливилсиа.

И кгда день завьтreshньнии, то ест ѡлторокъ, пришоль, и заседши намъ на справахъ судовых, тогды его м[и]л[ост] панъ волынскии, постановившисиа перед нами, в тые ж слова жалобу вчинил на пана Галовицкого.

Где тут же перед нами ѡ суду, ѡчевисто стоячи, панъ Дмитръ Галовицкии на тую жалобу пана волынского ѡтказъ чинил тыми словы, и ж, деи, «панъ волынскии, безвинне звазьнившисиа, мене словы недчтивыми а попудливыми на мене торгал и легъце себе мене поважаючи, соромотил, бити а рострутити хвалилсиа, и на руку мене вызываль, и дворѣ зо мьною чинити просилъ²¹⁷. Я, деи, знаюсиа || [арк. 334 зв.] къ ему, ижемъ ѡ хлопъца гаркабузъ похватил и з ним так на мѣстцѣ стояль, а

²¹⁴ II ЛС, розд. 4, арт. 38. За цією нормою заборонялося приносити до суду зброю, крім меча, шаблі і корда, під загрозою штрафу для порушника у 12 рублів, а також суд не мав розглядати його справу, поки не будуть дотримані правові вимоги.

²¹⁵ У випадку поранення, гвалту або шкоди, заподіяної під час судових засідань, порушник спокою мав бути «обосланий» возним, тобто його мали поінформувати про заборону виїздити з міста та необхідність стати до суду на цих же засіданнях без позову й відповісти за свої дії під загрозою штрафних санкцій (II ЛС, розд. 4, арт. 42).

²¹⁶ «Пан волинський» — волинський каштелян.

²¹⁷ Згідно з правовою нормою (II ЛС, розд. 4, арт. 39), якщо особа витягала зброю в суді з метою оборони, відповідно, була до цього акту спровокована агресією супротивника, то на неї не поширювалася відповідальність за порушення безпеки. Факт виклику на поєдинок міг бути розцінений як дія, що вимагала оборони.

перед замокъ ити с паном кашталаномъ чинити за вызыванемъ его хотель. Але *иж* бых тут в ызбе судовои в замьку его королевское м[и]л[о]сти на пана кашталана стрелити, яко то самъ его м[и]л[ост] на жалобе своєї на мене поведаєт, ѿмысль мель, тогдым того вчинити не мыслиль, одномъ былъ гаркабузъ для того ѿ хлопца звяль²¹⁸, жемъ з нимъ перед замокъ с паномъ кашталаномъ чинити, яко миа его м[и]л[ост] вызываль, ити хотель».

Его м[и]л[о]ст пан кашталанъ поведил, а *иж*, деи, «и самъ тут перед вашьмостями знаєтса, што гаркабузъ взяль ѿ хлопца, которыи, на такъ поведаю, *иж* до мене порвалься и тут же в ызбе судовои в замьку его королевское м[и]л[о]сти яко на местцѣ, где покои мел быти захованъ, где бы миа тые вышеи менованые панове были не заскочили, мало миа не забиль. Про то прошу ѿ декрет ведле артикулу тридцат девятого, в разделе четвертомъ ѿписаного²¹⁹, яко на такового, которыи звирхность и местце его королевское м[и]л[о]сти, такъ теж и вашьмост вриад его м[и]л[о]сти г[оспо]д[а]рський легце себе поваживши, звлаща под такowymъ часомъ суженья роковъ судовых, чого и Статут право посполитое, и тот артикуль пильне боронит а грозно заказуєт, то мьне, чоловѣку спокоиному и невиньному, вчинити смел и важился».

А панъ Дмитръ Яловицький поведиль, *иж*, деи, «на на томъ готов присегнути, *иж* не мель єсми ѿмыслу тут в ызбе перед судом в[ашей] м[ило]сти на его м[и]л[ост] п[а]на волынского стрелити», и до прис[є]ги²²⁰ на том бралься.

Мы, судъ, не чинечи того сквапльиве и коротко, але хотечи ся на то || [арк. 335] добре розмыслити и в том з собою нарадити, взали то єсмо себе на розмышлене и тую справу п[а]на кашталанову с паномъ Дмитромъ Яловицькимъ ѿложили єсмо до дня патници м[є]с[я]ца генвара шостогонадцат дня. Якожь кгда тот менованыи ден патница пришоль, тогды єсмо намовившы и нарадившыся в томъ з собою достаточне и видечы то, *иж* панъ Дмитръ перед нами ку тому зналься, што гаркабуз в хлопца взаль, абы тут же заразом так, яко его м[и]л[ост] панъ волынскийи перед нами на жалобе своєї меноваль, на п[а]на волынского з него

²¹⁸ Мало бути «взяль».

²¹⁹ Згідно з цим артикулом, вербальна агресія перед судом каралася шеститижневим ув'язненням, до цієї кари додавався штраф у 12 рублів на користь потерпілого, якщо порушник його пхнув або вдарив. Для особи, що оголила в суді зброю, передбачене було покарання — відтинання руки, а в разі поранення зброєю винуватцеві загрожуала смертна кара.

²²⁰ Текст пошкоджений.

стрелити мѣль, алѣ то дла того взаль, абы перед замокъ шоль и там с паном волынским за его вызванѣмъ чынилъ. Про то мы так знаидѣмъ и сказуемъ, абы на том панъ Дмитръ ГАловицкии присагнулъ, яко не мѣль ъмыслу на его м[и]л[ост] п[а]на волынского зъ гаркабуза стрелити. А иж нас, судѣ, не ѣчтилъ, мы за вину водлугъ Статуту артыкулу тридцат девагого шѣст недель в замку сѣденя сказуемъ и заразом на екзекуцью и на выполненѣ того сѣденя его м[и]л[ост] п[а]ну старости луцкомѣ п[а]на Дмитра ГАловицкого ѡтдали есмо, а тои присезе рокъ зложили есмо певныи, то ест в понеделок близце приидѣчыи м[ѣ]с[я]ца генвара девагогонадцать дня, на которыи рок панъ Дмитръ ГАловицкии присагнуть мает, а естли бы пан Дмитръ ГАловицкии присагнути не хотель, тогды рукѣ тратит мает.

И кгды тот менованыи ден понеделокъ припаль, тогды як панъ кашталанъ, такъ панъ Дмитръ ГАловицкии, пришедшы перед нас, тыми словы сознали, иж, деи, взали есмо себе на вгодѣ до завтрешнего дня ѡторка подѣ тою ж моцю. А такъ дня нинѣшнего в ольторокъ, пришедшы до насъ, панъ Дмитръ ГАловицкии поведиль, иж, деи, не поеднальса есми с паном кашталаномъ, алем готовъ до присегы.

Мы, судъ, придали емѣ возного повету луцкого Петра Посника, которыи возныи, бывшы || [арк. 335 зв.] при тои прысязѣ п[а]на ГАловицкого и прышедши перед нас, тыми словы вызнал, ижъ, деи, «панъ Дмитръ ГАловицкии передо мною, вознымъ, и перед шляхтою людми добрыми, то ест п[а]номъ Иваномъ Белостоцкимъ, п[а]номъ Анѣдрѣемъ Кглубоцкимъ Комнацкимъ, ГАном Авронскимъ, прысегу ведле роты, ѡт в[а]шеи м[и]л[о]сти, суду, с подписомъ руки писарское даное, вчинил, котораи рота слово в слово такъ сѣ в себе маеть:

«ГА, Дмитръ ГАловицкии, прысѣгаю пану Богу в Троицы единому на томъ, ижъ хотя есми был ѣ хлопъца гаркабуз взаль, алемъ з него тутъ в ызбѣ судовои на его м[и]л[о]ст п[а]на Михаила Мышку-Варковского, каштеллана волынского, стрелити ѣмыслѣ не мѣль. Такъ ми, Б[о]же, помози, а ест[ли] бых не по правдеи прысѣгал, Божи минѣ помози».

Михаило Корятенскии, писарь».

А такъ мы, судъ, тоѣ судовное всказанѣ наше до книгъ справ наших судовых земских луцкихъ запис[а]ти казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, стр. 3, арк. 333 зв.–335 зв.

№ 43

1579 р, лютого (?). Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на луцький земський суд про несправедливий вирок у справі з Михайлом Мишкою-Варковським, що суперечив праву і шляхетським вольностям, за яким Яловицький був змушений відбути шеститижневе ув'язнення

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца фєвралѧ [...]²²¹

Приходши на вриад кгродьскии в замокъ г[оспо]д[а]рьскии луцкии до мене, [Андрє]ѧ²²² Киверецького, подьстаростего луцкого, от его м[и]л[ости] п[а]на Алєкьсандра [Жо]равьницкого²²³, старосты, ключника и городничого луцкого, [пан Дмит]рь²²⁴ Гневошевич Яловицкии оповедаль тыми словы, ижъ, деи, судъ земскии луцкии над присегу свою, которю вдѣлалъ, вступуючи на вриад свои судейскии, надъ право посполитое и над вольност н[а]шу шляхетскую, не будѣчи мнѣ припозваному перед суд ихъ ни от кого, и не маючи ни с ким жадного права ани року, безъправне а своволне к воли пану Мышцы, кашталѧну волынскому, мене, шляхтича поцтывого и ѡселого, безъ позву и року судили, не слухаючи ѡтзову моего, чимемъ сѧ щитиль правом посполитымъ, же року ани позвѣ не маю, к тому естем шляхтич ѡселыи, не виненемъ никому ничего, сежу под правом, а безъправья ми жадного не дѣлайте, кгдыжем никого не ранил ани забиль, а право посполитое ѡчит, хто бы на гарачом ѡчинку былъ поиманъ, тот безъ року и без позву ѡтказовати повинен²²⁵.

Судъ земскии луцкии, не дбаючи на ѡбмовы мое, мене ѡпорне и надъ право сѣдили, а ижъ ми в том безправе сѧ дѣяло, а праву посполитому сталсѧ в том кгвалтъ. Светьчилем то возным и шляхтою, же ме примусили ку ѡтказѣ и присязи судъ земьскии луцкии, ѧкомъ ѧ не мысливъ п[а]на кашталѧна забити, потомъ ме до везенѧ всказали на шєст недель в замьку луцкомъ сєдети.

А ижъ будѣчи мнѣ от судѣ земьского луцкого примошоным²²⁶, ѧко ку ѡтказѣ п[а]ну Мышце, кашталѧну волынскому, там теж и до того

²²¹ Дата розмита і не прочитується.

²²² Слово розмите.

²²³ Слово розмите.

²²⁴ Слово розмите.

²²⁵ Дмитро Яловицький заявляє про неправові дії суддів, а саме: його не викликали позовом і не «припозвали» через возного на судові засідання, що було обов'язковим для шляхтича. Ці формальності були необов'язкові лише у тих випадках, коли відповідач когось поранив або заподіяв шкоду під час судових засідань (II ЛС, розд. 4, арт. 42).

²²⁶ «Б» виправлено на «о».

седенья в замку луцкомъ шест недель, от дня шестогонадцат генвара до дня двадцат сегого февраля, в року семдесят девятомъ, чомум я досыть ѳдѣлалъ и тую екзекуцыю судѳ земьского луцкого выполънилъ, жемъ в замку луцкомъ шесть недѣль выседилъ²²⁷».

И просил панъ Дмитръ Яловицький, абы то было записано. А такъ я то ѳповеданье его до кънигъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 130.

№ 44

1579 р., червня 5. Луцьк. — Скарга Івана Бурого на Валентія Понятовського, урядника Миколая Кишки, який попередньо образив його і дружину, а коли за те був позваний Бурим до суду, почав чинити в різних місцях «одповеди»

Року 1579 м[є]с[я]ца июня 5 дня

Ставши ѳчевисто в замку г[оспо]д[а]рском луцкомъ передо мною, Андреємъ Киверецькимъ, подстаростимъ луцким, ѳт его м[и]л[ости] п[а]на Александра Жоравницького, старосты, ключника и городничого луцкого, пан Иван Бурый, земіанин повѣту луцкого, ѳповедал и ѳбтежливе жаловалъ на вриадника его м[и]л[ости] п[а]на Миколаа Кишки, воеводы подляского, воротневского Валентыа Понятовського, што ж, деи, «тот Понятовский недавно прошлое ѳсени в року семдесят ѳсмом, не маючи до мене жадное причины, мене самого и жону мою Раину сьловы невчтивыми соромотил и великий ми деспекты починил, и жону мою Раину на доброволной дорозе слугамъ своимъ и подданымъ воротневскимъ зшарпати, и слуг позбивати, и быдло мое влостное, и немало речеи з возовъ побрати и невинне ѳграбити казал, и немало ми кривдъ и шкод починил.

А кгда, деи, я ѳ тыи кривды свои его м[и]л[ости] п[а]на воеводѳ подляского до права и до судѳ кгородского луцкого позвал, тот, деи, вриадникъ воротневский Понятовский ѳтповед и пофалку на мене самого и жону мою на многихъ и розныхъ мѣстцахъ || [арк. 469 зв.] перед людми добрыми почтивыми шляхтичи вчинилъ, ѳбецѳючи мене забити и жону мою зелжити, и великое безправье вделати.

²²⁷ 10 лютого слуга Михайла Мишки іменем свого пана визнав у луцькому гроді, що Дмитро Яловицький не дотримався декрету луцького земського суду, за яким мав сидіти в замку шість тижнів: «П[а]нъ Дмитръ Яловицький, декрету судовому и повинности своей шляхетской не чинечи досыт, то естъ не толко абы шест недель седѣти мѣль, але и тыи дня не выседѣвши, зъ замку вышнего зышол» (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 96 зв.–97).

А потом, деи, на рокохъ кгородских в Луцку, которые были сужоны м[ε]с[я]ца марца второгонадцат дня в року теперешнемъ семъдесят девятомъ, ѿ вси тыи кривды, ѿтповеди, бои, грабежи, перед зацными паны и многими почтивыми шляхтичи мене поєднал и лист вмоцованыи, за которымъ мел в права ѿт п[а]на своего мне в отказе быти, до рук моих ѿтдалъ. Нижли тому еднанью и постановенью досыт не вчиниль и мне грабежовъ не вернулъ, и еще, деи, на мене самого, жону мою Раину вставичне самъ через себе и слуг своих на кождом местци, на дорозе, в месте, по селомъ, в замку луцкомъ, не переставаючи на здорове мое и жоны мое ѿтповеди и пофалки чинить, ѿбещючи мене самого непристойне поимати, ѿ везене сажати и замордовати, и головушину заплатити, а жону мою, где колвекъ поткавши, зелжити. Дла которое, деи, ѿтповеди и пофалокъ его, постерегаючи на здоровья своего и жоны своеи, хочу з нимъ ѿ то правне поступити²²⁸».

И просиль панъ Бурый, абы тое ѿповедане и жалоба его до книг кгородских записана была. А так на тое ѿповедане и жалобу п[а]на Бурого до книг кгородских луцкихъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 469–469 зв.

Ян Ворона-Боратинський versus Миколай Гулевич (№ 45–47)

№ 45

1579 р., травня 29. Луцьк. — Скарга Томила Ворони-Боратинського на Миколая Гулевича, який поранив у луцькому замку його сина Яна Ворону-Боратинського, а потому прислав йому «цедулу одповідную»; текст цидули, внесений до гродських книг, містить натомість згадку про попереднє поранення Гулевича і його брата Яном Вороною, відповіддю на що й стали погрози вбити та виклик на поєдинок

Рокъ 1579 м[ε]с[я]ца маа 29 дня

Пришедши на врадъ кгородский в замокъ г[оспо]д[а]рський луцкий²²⁹ до мене, Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, земенинь г[оспо]д[а]рський поветъ Луцкого пан Томило Ворона-Боратинский ѿповедал именемъ сына своего, п[а]на Яна Вороны-Боратинского, тыми словы, иж, деи, «пан Миколай Гулевич, мало на том

²²⁸ Даний випадок демонструє маніпулювання приятельским еднанням з метою затягнути правове вирішення справи, в результаті, як вказує скаржник, він не лише не отримав відшкодування втрат, передбачених умовами приятельського суду, а й надалі потерпає від погроз Понятовського. Тож скривджений вирішує повернутися до судового процесу як форми вирішення конфлікту.

²²⁹ Слово розмите.

маючи, же дна вчорашнего в четвергъ сына моего п[а]на ІАна в госпoде его тѣмъ в замкѣ луцкомѣ на мѣстцѣ спокоиномѣ и безпечнономѣ охрѣтне зранил и на члонку охромилъ, еще над то на горло емѣ отповедал, и цедѣлу написавъши, с подписомъ рѣки своеѣ до него сего дна рано прислалъ».

И просил пан Ворона, абых тую цедѣлу до книгъ слово в слово вписати казал, которое на цедѣлы огледавши, перед собою читати казалъ, и такъ ся в собе маѣт:

«Пане ІАне Вороно!

Не ведаю, што с то собе омыслил, иже с мене просивши до госпoды и оказавши ми таковѣю хѣть спервѣ, и зас мене деспектъ таковыи вырѣдил, не ведаю, естли для тых коней, которыхъ есми ъ тебе торговаль. И такъ се на мене, на спокоиного человека, нарываль, же с мя хотѣл бити, иако ж томусъ досыт очинил, же с мене ранилъ и брата моего²³⁰.

А такъ иж на то завше ъ себе оважаю, абых деспекту на собе николи не одене, ачъ то ми мусиши признати, жемъ те мел по воли, оодно перестерегалъ есми молодости своеѣ, абы каждыи человекъ, то выдаючи, молодости моеи не причиталь. А иж мене иако очитивому человеку приналежитъ, а звлаща, иж са меню рыцерьскимъ человекомъ, тебе то оповедаю²³¹, абы с мене иакъ одного неприятеля се стерегъ в дорози, в домѣ, в лазни и на вшелаких мѣстцахъ, и в потреби, где оодно з неприятелемъ короля, п[а]на нашего, обѣдетъ. А за деспектъ свои, которыхъ мене от тебе поткаль, даст Богъ, за помочю Божею на горьле твоѣмъ того деспектъ своего ся помъщѣ, не сего дна, ино завтра, не рокъ, ино дрѣгии. А ты, о томъ ведаючи, не легъце то себе важ, а естлис цнотливыи а добрыи, а менисса шляхтичемъ, абы с зо мною завтра рано самъ а самъ чинил.

А естли твоя обѣдетъ воля, дай ми знати. С тобою готовъ есми о кривдѣ и о деспектъ свои очинити, и за помочю || [арк. 413 зв.] Бога²³²

²³⁰ Згідно зі скаргою Ворон-Боратинських на Миколая Гулевича, ініціатором конфлікту оголошується саме останній, натомість в листі одповідному Гулевич пише про поранення, заподіяне Яном Вороною йому і його братові, відповіддю на яке й стала «одповідь».

²³¹ Почтивий шляхтич не мав пропускати завдану йому образу, бо тим самим в очах спільноти втрачав свою честь. Тому зазвичай агресивні дії у відповідь на кривду шляхтич мотивував бажанням вбергти свою честь і добру славу, вважаючи помсту рицарським обов'язком. Як зауважує Гулевич, його молодість не мала бути перешкодою для відповідної поведінки, тому він і послав одповідь супротивнику.

²³² Слово розмите.

вшехмоггонцого на твоємъ горле из шаблею посеждѣ, и кривды, и деспектѣ, и ранѣ невинныхъ моихъ помѣщѣ.

Миколаи Гулевич, рѣнкѣ свѣ властну».

А такъ я за прозбою п[а]на Томила Вороны-Боротинского тѣю цѣдѣлу с початьку ажѣ до конца до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 413–413 зв.

№ 46

1579 р., червня 22. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Вороны-Боротинського на Михайла Гулевича, який під час засідань земського суду вчинив йому «одповідь», а потому відмовився від неї в присутності возного

Року 1579 м[є]с[я]ца июна 22 дна

На рокох земскихъ судовыхъ етс передъ нами, то ест етс, пришедши в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии, панъ Янъ Томиловичъ Ворона-Боротинскии ѡповѣдалъ и ѡбтѣжливе жаловалъ на п[а]на Михаила Гулевича, што, деи, || [арк. 563 зв.] «будучи мнѣ сѣзде в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ вышинѣмъ и мовечи мнѣ ѣ потребе своѣи с п[а]номъ Захаряшемъ Лагодовскимъ ѡколо зранѣна моего, которое мнѣ в невинности моеи ѡт п[а]на Миколаи Гулевича поткало, то пак, деи, панъ Михаило Гулевич, не маючи до мене никоторое потребы, стоячи сѣзде в замку луцкомъ вышинѣмъ за нами, гдѣ мы розмовляли, менованыи панъ Михаило Гулевич мовилъ тыми словы: «Естли, деи, на томъ мало ещѣ маѣши, што братъ мой тебѣ зранилъ, ино, деи, ещѣ ѡт мене самого тебѣ болшѣ поткаетъ».

И тутъ, деи, под часомъ роковъ земскихъ, ещѣ на мѣстцу спокоиномъ в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ, мнѣ ѡтповѣдѣть и похвалку на здоровѣ мое чинитъ».

И просилъ панъ Янъ Ворона ѡ возного, абысмо з суду послали, пытаючи п[а]на Михаила Гулевича, естли ему ѡтповѣдаѣтъ.

Мы, судъ, пану Яну Воронѣ на пытанѣ п[а]на Михаила Гулевича возного повѣтвово[о] Яна Пѣсчинского и двохъ шляхтичовъ, п[а]на Микиту Михаиловича Ѡщовского а п[а]на Ивана Путошинског[о], придали. Которыи возныи з меноваными п[а]ныи шляхтою сѣзде в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ вышинѣмъ п[а]на Михаила Гулевича застали, его, деи, врадовнѣ пытали²³³, и постановившисе передъ нами ѣ сѣдѣ,

²³³ Образи і погрози не конче означали «одповідь», а могли бути ситуативними, тому скривджений зазвичай запрошував возного зі свідками для того, аби уточнити, чи потрібно сприймати погрози як ритуальне оголошення про помсту. Цього вимагала і

очевисто тыми словы менованыи возныи вызнал: «С приданя, деи, в[ашеи] м[и]л[ости], маючи на при собѣ шлахту, пытал есми п[а]на Михаила Гулевича, естли бы он отповидал сезде в замку луцком, або ли и отповедаєт пану ІАну Воронє. На што, деи, мнѣ пан Михаилло Гулевич повѣдил, иж, деи, «ка || [арк. 564] пану ІАну Воронє николи не отповедал и теперь не отповедаю, и на здорове его не гоню и гонити не хочу, кгда ж, деи, он мнѣ ничего не винєн».

И просил пан ІАн Ворона, абы таа жалоба и оповеданє его, іако теж очевистое созананє возного менованого до книг справ земских луцких записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 563–564.

№ 47

1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Ворони-Боратинського на луцького гродського писаря Богуша Липленського, який відмовився прийняти його скаргу про побиття Миколаєм Гулевичем

Року 1579 м[є]с[я]ца июня 24 дня

На рокох судовых земских етс перед нами, то ест етс, ставши очевисто в замку г[оспо]д[а]рському луцкомъ, пан ІАн Томилович Ворона-Боротинский оповедал и жаловал на писара кгородского луцкого п[а]на Богуша Липленского, иж, деи, «он за прошенємъ моимъ оповеданя и квалтовног[о] нахоженя на господу мою сезде в замку г[оспо]д[а]рском луцком околномъ на домъ п[а]на Сємена Козинского, што ж, деи, пан Миколаи Гулевич, не маючи, деи, до мене некоторое потребы и не был, деи, есми ему ничего винєн, пришедши самъ з многими слугами и помочниками своими, мене самого збил, змордовал и зранил, што хотєчи, деи, на, іако человек хорыи, окрутнє зранєныи, до книг записати, и не могучи самъ дойти, через брата своего п[а]на Александра Ворону его м[и]л[ости] пану старосте луцкому пану Александру Жоравницкому оповедалъ, и, тоє оповеданє хотєчи записат, до п[а]на писара кгородского посылат, нижли, деи, он того записати не хотєль, не вѣдаю дла чога».

И просил пан ІАн Ворона нас о возного на огледанє того квалту нахоженя на господѣ и зранєня его. Мы ему возного повѣтового ІАна Пещинского придали, которыи возныи там бывши а постановившиа перед нами, тыми словы сознал:

певна статутова норма (II ЛС, розд. 11, арт. 11) Засвідчена возним одповідь могла стати підставою для подальших правових дій.

«Будучи, деи, мнѣ от в[а]шеи м[и]л[о]сти приданымъ, а маючи, деи, на при собѣ шлахту людеи добрых п[а]на Миколаа **В**ожогу а п[а]на **Г**Ана Новодворского, року теперешнего семдесат девятого, даты вышеи писаное июня двадцат четвертого сего дна, з оказывания его м[и]л[о]сти п[а]на **Г**Ана Вороны-Боротинского видел, деи, есми в господе его в дому п[а]на Семена Козинского сезде в замьку || [арк. 633] г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ окольномъ ъ самого п[а]на **Г**Ана Томиловича Вороны-Боротинского на левои руцы две раны барзо шкодливые, с которых ран не вѣдаю, деи, если рукою владнут будет. А двери, деи, ъ светлицы и ъ сенеи порѣбаны».

И просил пан **Г**Ан Ворона, абы то было записано. А так мы тое оповедане п[а]на **Г**Ана Вороны а очевистое и встное сознание возного менованого до книг справ н[а]ших судовых земских луцких записати казали.

ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, стр. 3, арк. 632 зв.–633.

№ 48

1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Олехна Тихновича Путошинського на Андрія Халецького, який, знехтувавши заруки, оголосив йому «одповідь»; своєю чергою, оголошення про помсту було спровоковане позиванням Путошинським матері Халецького до суду, що було сприйняте сином як образа

Року 1579 м[є]с[я]ца июня 24 дна

На рокох судовых земских etc перед нами, то ест etc, ставши очевисто в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ, земенин г[оспо]д[а]рськии повѣту Луцкого пан **О**лехно Тихнович Путошинскии обтѣжливе жаловал и оповедал тыми словы, иж, деи, «пришел есми до господы его м[и]л[о]сти п[а]на писара земского повѣту Луцкого п[а]на Михаила Корытєнского, маючи потреби свои, пилнуючи справ своих, где, деи, было немало людеи вчтивых шлахты, то пак, деи, там же пришедши, его м[и]л[о]ст пан **А**ндрѣи Халецькии, судя земскии повѣту Речицкого, не маючи, деи, до мене жадное потреби, але вдавши перед себе вмысль злыи, наполнившиса воли своєї, мене, деи, невинне словы попудливыми, доброи славе а вчтивости моеи доткливыми, соромотил и повѣдил, иж, деи, «ты, **О**лехно Путошинскии, яко злыи а небачны а непоутивый человек, вживавши, деи, через час немалыи приазни и добродѣиства п[а]ни матки н[а]шоє, п[а]ни **Г**анны з Сobotки Францышковое Фалчевское, и не помнечи, деи, ты на то, тепер еє невинне позываєши».

И зараз, деи, порвавши ъ хлопца своег[о] шаблю и хотел, деи, мене бит через заруку г[оспо]д[а]рскую, владовне им от нас даную, и

отповеди и похвальки на здорове мое дчинил и поведил, иж, деи, «до горла своег[о], поквдам жив, будѣ на тебе инстикговати²³⁴, готов и будѣ, жебых тебе забил и ѿ горло приправил. И вѣдаи, деи, ѿ том певне, иж того року не дождеи, которого са сподеваешъ».

А иж, деи, са мнѣ то ѿт п[а]на Халецкого с кривдою и з жалемъ великим, а звлаща в замку его к[о]р[о]левскоѣ м[и]л[ости], а над лист заручныи деет, иако ж, деи, есми то зараз его м[и]л[ости] пану писару земскому луцкому и шляхте людем добрым ѿповедал²³⁵».

И просил пан Путошинский, || [арк. 631 зв.] абы то было записано. А так мы тую жалобу и ѿповедане п[а]на Олехна Путошинского до книгъ справ н[а]ших судовых земских записати казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 631–631 зв.

№ 49

1579 р., жовтня 8. Луцьк. — Визнання в земському суді Богдана Борейка-Кнерутського про приятельське погодження конфліктної ситуації з підписком Йосипом Семеновичем, який оскаржив Богдана у привласненні коня; справа попередньо розглядалася у суді, де Борейкові наказали присягти на підтвердження викладеної ним версії, що й послужило поштовхом до врегулювання суперечки поза судом

Року 1579 м[є]с[я]ца ѿктябрь 8 дня

На рокох судовыхъ земськихъ, ѿт дня святог[о] Михала, свята римського, в году нинешньемъ сѣмьдесять деватомъ водьле Статуту припалыхъ и судовне ѿправованых, ставши ѿчевисто в замьку г[оспо]д[а]рському луцкомъ перед нами, то ест Ѡстафѣемъ Соколскимъ, судьею, а Иваномъ Хрѣнницкимъ, подсудькомъ, владниками судовыми земскими повѣту Луцкого, земенинь г[оспо]д[а]рський повѣту Луцкого пан Богданъ Борейко-Кнерутский ѿповедалъ и добровольне ку записованью до книгъ вызналъ тыми словы, ижъ што, деи, «на сие теперешньи михаловькиє роки земськиє позваль былъ мене позвомъ земскимъ луцькимъ подьписокъ кгородский луцкий пан Есифъ || [арк. 714] Семеновичъ ѿ коня своег[о] шерстью гнедого, которог[о] даль былъ мнѣ на переховане, ино, деи, ѣ мене зъ стадомъ моимъ и того коня его татарове взяли. Гако ж, деи, за примовою п[а]на подписковою ѿт суду в[ашеи] м[илости] присяга на томъ, иако ѿног[о] коня его татарове взяли, сказана

²³⁴ Инстигувати (від лат. instigo) — переслідувати.

²³⁵ Оповідь навколишнім про кривду робила їх свідками події, яких можна було використати в разі провадження судового процесу.

была. А такъ, *деи*, не хотачи на о такъ реч малую присягати, бомъ, яко чоловѣкъ почтивый, з молодости лѣтъ своихъ ажъ и по сѣсь часъ николи ни о што не присегаль²³⁶, ачъ то правда *ест*, же того менованого коня пана подпискова татарове зъ стадомъ моимъ взяли, але фолгуючи доброй приязни и захованя п[а]на подпискова, которое з нимъ *от* ч[а]су немалог[о] ведѣ, ѳгодливымъ приателскимъ ѳбычаемъ з нимъ *есми* о то застановенъ *ѳчинил*²³⁷ под тымъ способомъ, ижъ *от* недѣли пришлое, то есць м[ѣ]с[я]ца теперешнего октебра первонадцат дна припалое, за три недѣли маю и *естемъ* повиненъ п[а]ну подпискови кгородскому луцкому тут в замьку луцкомъ коня або сверѣпу, котораа бы стояла чотырох копъ гр[о]ш[и] литовскихъ, *отдати*. А *если* бы сѣ ему не подобала и взяти еѣ не хотѣлъ, тогды готовыхъ чотыри копы грошеи литовскихъ зараз того же менованого дна ему заплатити маю и буду повиненъ. А кгда быхъ заразъ того дна менованого тыхъ чотырохъ копъ грошеи литовскихъ п[а]ну подыписькови не заплатиль, тогды совито, то есть *осмь* копъ || [арк. 714 зв.] грошеи личбы литовское заплатити ему яко властного долгу своего повиненъ буду».

При чомъ тутъ же ѳ суду передъ нами будучи, подписокъ кгородскийи луцкии панъ Есифъ Семеновичъ на то, яко сѣ вышѣи поменило, позъволилъ и пана Богдана Борейка с позву своего на сѣс часъ, такъ же и *от* присяги з декрету н[а]шого наидѣное, вызволилъ.

И просили ѳбоа сторона, абы то было записано. А такъ мы тое ѳповѣдане и добровольное вызнане ихъ, ѳбѣюхъ сторонъ, до книгъ справъ судовыхъ земьскихъ записати казали.

ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, стр. 3, арк. 713 зв.–714 зв.

№ 50

1580 р., лютого 23. Володимир. — Угода про примирення між Тимошем Петровичем і Павлом Тимошевичем Пузовськими та Богданом, Аврамом й Іваном Богушевичами Пузовськими з приводу убивства Михайлом Тимошевичем Пузовським Семена Богушевича Пузовського

²³⁶ Присягати іменем Бога без достатньо вагомої причини вважалося неприйнятним для доброго шляхтича і християнина. Якщо припустити, що Борейко насправді привласнив коня, відмова від присяги під таким приводом давала йому можливість вийти з дражливої ситуації з найменшими втратами, зберігши свою честь, що для шляхтича мислилася дорожчою від життя.

²³⁷ Борейко посилається на попередні приятельські стосунки з підписком і бажання їх зберегти в майбутньому як підставу своєї готовності до компромісів.

Запис межи паны Пѣзовскими заєднана головы небожчика пана Семєна Богѣшевича Пѣзовского забитого²³⁸

Того ж м[ε]с[я]ца фєвраля 23 дня

Постановившися ѡчевисто на врадє кгородскомъ володимєрскомъ передъ нами, Александромъ Курцевичомъ, подстаростим, а Лазаромъ Иваницким, судєю, вриадники кгородскими володимєрскими, земѣне г[оспо]д[а]рѣские повету Володимєрског[о] пан Тимошь Петрович а панъ Павель Тимошевич Пузовские, не будучи ни ѡт ког[о] ничим примушони ани приневолени, ѡдно сами по доброй воли своєи водле листу запису своєго, зъєднавшися ѡ головѣ небожчика п[а]на Семєна Богушевича Пузовског[о], ѡт себє пану Богдану, пану Авраму и пану Ивану Богушевичом Пузовским под печатми своими и под печатми людєи добрых, и тежъ с подписанєм рукъ даног[о], визнали, якъ же и тотъ лист положивши передъ нами на врадє, просили, абы до книг кгородскихъ былъ вписанъ.

Которого мы листу ѡгледавши и передъ собою читати велєли. А по вычитанью в книги кгородские слово ѡт слова ѡписати казали и так се в себе маєть:

«Г҃а, Тимошь Петрович, а я, Павел Тимошевич Пузовские, земѣне повету Володимєрского, визнаєм и явно чинимъ сами на себє сим нашим листомъ кождому, кому бы того была потреба ведати и слышати, што жъ которое забитє и на смєрть замордованє сталося в дому н[а]шом

²³⁸ 28.09.1579 року Семенова Пузовська Марина Іванівна з Підгороденських жалілася на Тимофія Пузовського, який запросив її чоловіка Семєна Пузовського до себе «на бесєду», а потому, коли той повертався з гостей, разом із синами Павлом і Михайлом убили його на дорозі (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 12, арк. 391). 1 жовтня вона ж, привізши тіло чоловіка до замку у Володимирі, через возного вчинила «поволання» на вбивць, тобто публічно оголосила їхні імена (Там само, арк. 397). 9 листопада уже Тиміш Пузовський скаржився на Івана Богушевича Пузовського, брата убитого, який за наказом свого брата Абрама «найшов» на його дім у Пузові (Там само, арк. 437), а також фіксується скарга Павла Тимошевича про насильство від Богдана Пузовського (Там само, арк. 463). На початку наступного, 1580 року, Семенова Пузовська позивала до суду Тимоша Пузовського про вбивство чоловіка (Там само, спр. 13, арк. 1 зв.). А 9 січня вже брати небіжчика — Богдан, Абрам та Іван Пузовські скаржилися на вдову про те, що вона вдруге вийшла заміж за якогось поляка Яна Касперського без їхньої на те згоди та не дотримавши визначеного Статутом піврічного терміну по смерті чоловіка (Там само, арк. 6 зв.). Возний, який був запрошений братами небіжчика для засвідчення їхньої заяви, визнав, що устилузький піп підтвердив факт вінчання Марини з Підгороденських, колишньої Семенової Пузовської, з Яном Касперським 24 січня (Там само, арк. 9–10; див. також подальші суперечки між братами небіжчика, з одного боку, та вдовою і її новим чоловіком, слугою Малхєра Крупського, з іншого: Там само, арк. 65–68 зв., 72–77, 92 зв.–93, 130, 143а–143а зв., 150 зв.).

в Пузове с причины н[а]шое и сына моег[о], Тимошова, а брата моего, Павлова, Михаила, небожчику пану Семѣну Богушевичу Пузовському року тепер недавно прошлог[о] сѣмдесят девятог[о], которыи с прозбы н[а]шое в дому н[а]шомъ былъ и не за данѣмъ жадное причины з себе *от* рукъ того Михаила, сына моего, Тимошова, а брата моего, Павлова, *ест* забит и з сего света зышол, ѿ што нас яко приньцов смѣрти его брата, небожчика пана Семѣна Пузовського, пан Богдан, пан Аврамъ и панъ Иван Богушевичи Пузовские с потомками его, леть недорослыми, ку праву неѿднокрот припозывали и з доводы слушными на нас права своего попирать хотели и были готови.

А так мы, бачечи то, *иж* єсмо напред пану Богу Всемогущому, а потом и им, крєвным и потомьком его небожчиковьскимъ, *ест* винни, за што снат ни што иного, ѿдно казнь Божую и срокгост права посполитог[о] на себе *быт* єсмо заслужили и понести єсмо бы мусели. Тому всему забєгаючи, ѿпросивши на то пановъ а приателеи своихъ, то єсть его м[и]л[о]ст п[а]на Миколаа Лысаковског[о], кашталана хельмьског[о], п[а]на Богдана Костюшковича-Хоболтовьског[о], судю земского повету Володимєрского, п[а]на Матфея а пана Ѡстафья Елов-Малинских, п[а]на Ивана Гавриловича Яковицког[о], п[а]на Михаила Павловича Ѡранског[о], п[а]на Василя Мировицког[о] а п[а]на Максима Ивановича Лудовича, их єсмо п[а]новъ Бо[гу]шевичовъ²³⁹ прозбами своими яко братаи, крєвных и ѿпекунов детеи небожчиковьских ѿживали, абы их м[и]л[о]ст з нами в жадное право не вдаючи, ласку и милосєрдье свое ѿчинили и на горла наши не стояли, а на то, што бы с права над нами ся показать мєло, але нагороду слушную *от* нас не за голову, але за шкоды и наклады их, которых немало в том понесли, за то взяли²⁴⁰.

Што их м[и]л[о]ст за прозбою н[а]шою, а болшеи их м[и]л[о]сти п[а]нов а приателеи н[а]ших звышь поменєныхъ, то ѿчинить рачили, || [арк. 35] а нас горлы даровавши, права на нас попира*т* занєхали. Чого мы буддчи *от* ихъ м[и]л[о]сти вѿдачны, а за нагороду шкод, накладов их, *иж* єсмо грошеи готовыхъ, которыми бхмо их м[и]л[о]сти зараз за то досыт ѿчинити не мєли, тогды за нагородѿ тыхъ шкод в пєвнои сумє п[є]н[я]зєи,

²³⁹ Текст пошкоджений.

²⁴⁰ Відмова від «головщизни» принаймні на рівні риторики, спроба замаскувати її під відшкодування втрат родини жертви мала приховати прагматизм плати «за голову» вбитого. Зокрема, в одній зі справ зустрічаємося з таким мотивуванням відмови від судового процесу на користь полюбовного погодження: «не годило почтивое крви брата своего продават» (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 185).

то *єст* в двухсот копахъ грошеи литовських²⁴¹, што их м[и]л[о]ст слушне показали, третюю часть во имену в Пузове, с части нашее всее *отде*леноє, которую я, Тимош Пузовский, з сыном Павлом *от* давних часов спокоине *держаль* и *вживаль*, так в дворе н[а]шом пузовском, в будованю, *огорожи*, также в *кгрунтех* зеленых, *огородах* дворныхъ, в людех, в поляхъ, в сеножатех, в гаех, в запустехъ и в дубровахъ, в ставех, в ставищах, в млынех и их вымелкахъ, в дереве *бортном*, в бчолах, в ловех рыбных и зверинных, и во *всяких* приходех и *пожитках*, к *той* третей части, *от* нас ихъ м[и]л[о]сти *поступленои*, *приналежащих*, во *всем* каким бы с[я] колвекъ именемъ назвати и *выналезти* могли, из *засевком* дворным, *зараз* выделивши, до *моцы* и *владности* *держанья* и *вживаня* их м[и]л[о]сти подали и *поступили* ажъ до зросту *лет* зполныхъ *потомковъ* брата их, *небожчика* п[а]на Семена Пузовског[о], Федора а Кондрата. Которую третюю *част*, *от* нас ихъ м[и]л[о]сти с части н[а]шое *отделеную* и *имъ* *поданую* и *поступленую*, *волни* их м[и]л[о]ст в *моцы* *своеи* *маючи*, зо *всякими* *пожитки* *звышпоменеными*, в *той* *суме* п[е]н[я]зеи в двухсот копахъ грошеи на литовскую личбу на себе *держати*, *дживати* и *всякие* *пожитки*, *яко* *налепеи* *розумеючи*, себе *привлащати*, *людми* *робити* и их *справовати*, *цынши* и *всякие* *пожитки* з них на себе *брати*, *поля* *пахати*, *сеножати* *косити* и *тым* *всим* *владати*, *яко* *налепеи* *розумеючи*, *кром* *вшелнакое* *прешкоды* *от* нас *самыхъ*, *детей*, *потомковъ* и *приятелей* *наших* ажъ до зросту *лет* *детей* *небожчика* брата их, п[а]на Семеновых, и до *отданя* им *тоє* *всеє* *сумы* п[е]н[я]зеи *двохсот* *коп* грошеи на литовскую личбу, *которое* *сумы* их м[и]л[о]сти мы *водле* *опису* н[а]шог[о] не *отдавши*, *кгда* *лета* *детем* *доиддтъ*, *тую* *част* *от* нас им в *той* *суме* *заставленую*, *поданую* и *поступленую*, в *люди* и во *вси* *пожитки*, к *ней* *приналежащие*, || [арк. 35 зв.] *ничим* *с[я]* *вступовати*, *жадное* *трудности*, *шкоды* и *переказы* их м[и]л[о]сти *самым*, *або* *хто* *бы* *колвекъ* *от* них *то* *держаль*, *чинити* и *ничим* *с[я]* в *то* *вступовати*, и не *ознаимивши* их м[и]л[о]сти *о* *отданю* *сумы* п[е]н[я]зеи, *кгда* *дети* *лета* *мети* *буддтъ*, в них *тог[о]* *окуповати* не *маемъ* *под* *закладом* *стороне*, в *том* *нарушонои*, *таковою* *ж* *сумою* *двемасты* *копами* *грошеи*, а на *врядъ*, до *которого* *бы* *с[я]* *то* *будь* *кгородског[о]* *або* *земског[о]* *приточить* *мело*, *другими* *двемасты* *копами* *грошеи*, *о* *што* *где* *быхмо* *были* *позвани*, *перед* *кождым* *правомъ* и *врядом*, не *вынаидуючи* себе *жадныхъ* *оборон* *правных*, *яко* на *року* *завитом* *о* *то* *о* *все*

²⁴¹ Вартість головицини за убивство шляхтича дорівнювала 100 кіп грошів, тож так зване відшкодування втрат удвічі перевищувало цю суму.

дсправедливитися и за то досыт вчинити повинни будем мы сами и потомкове н[а]ши.

Над то еще, еднаючи мы наперед за то гнев Божии, так же и их приатели и потомковъ небожчика п[а]на Семена Пузовског[о], подвезуемся и подымуемся, и сим листомъ нашим на себе то возносим, дтвержаемъ и приимуем доброволне, какъ на себе сами, како я, Тимош, и на сына моего[о] Михаила, а брата моего[о], Павлова, Михаила ж, и то за покутѣ себе за то, што быхмо срокгост правную на себе поносит мели²⁴², маем и повинни естех мы, то ест я, Тимош Пузовъский, в замкѣ его королевское м[и]л[о]сти володимерском рок целыи седети, и з замку нигде вон не выходечи, маю и повинень буду, толко в том себе прозбу их м[и]л[о]сти панов Богушевичов заховую, а я, Павел Тимошевич, в замку кремчанецком на вежѣ высоко рок цалыи и шест недел водле статуту маю седети²⁴³, нигде индеи не сходечи, кроме всякое прозбы, а сын мои, Тимошов, а брат мои, Павлов, Михаил, которыи болшеи причиною забити небожчика брата их п[а]на Семена был, мает седети в замку кремчанецком ъ вежи на доле два годы цалыхъ, ѡдин по другом идучих, кром вшелакое прозбы и милосердыа за вшелакиим коштом и накъладом нашим. Которому седеню маем почати досыт чинити, не вымовляючися никоторыми причинами, воиною, хоробою, || [арк. 36] и никоторыми иншими вымысли, и листы ся никоторыми не закрываючи, и того сына моего, Тимошова, а брата моего, Павлова, Михаила выискавши, до досыт вчинения до седения его выналезши, и заровно всѣ три заразы сести маем в року тепер идучомъ ѡсмьдесатом по Великодним святе пришлом ѡ двух неделях, то ест м[е]с[я]ца апреля ѡсмьнадцатого дня. И повинъни естех мы тому седеню досыт чинити водле ѡбовязку, в сем листе нашом вышеи и нижеи ѡписаног[о], ажъ до выштыа роков ѡписаныхъ и до такового жъ дня, которыи ден писатися будетъ нам в року ѡсмьдесатъ первом. А сыну моему, Тимошову, а брату моему, Павловому, Михаилу тот ден писатися будетъ аж в року ѡсмьдесат второмъ.

²⁴² У даному випадку поняття «покута», ужите на означення ув'язнення винуватців, позірно демонструє своє світське значення, однак сторони вочевидь розуміли релігійне підґрунтя покути, адже пояснювали потребу в ній передусім задля пом'якшення Божого гніву. Також зауважується прагматичний бій покути: можливість для злочинців уникнути «строгості правної» — смертної кари за вбивство брата згідно зі статутовою нормою (II ЛС, розд. 11, арт. 17)

²⁴³ Найімовірніше, мався на увазі артикул 27, розд. 11 (II ЛС), де йшлося про убивство «з пригоди», без умислу, злості чи гніву, за яке передбачена була виплата головцизни і ув'язнення на рік і шість тижнів.

А пакли быхмо тому седеню досыт чинити не хотели, то *ест* если быхмо на час звышь помененыи вси три, выискавши Михаила, на тот рокъ и день назначоны на мѣстцахъ ознаименыхъ не сели, або и седши, с тыхъ мѣстцъ яко колве сходили и кождыи з нас часу своего не выседели и чим колве тоѣ постановене н[а]ше нарушили, тогда мы тую всю третюю частъ имениа, *от* нас ихъ м[и]л[о]сти заставленую, всю, ничог[о] на себѣ, на дети и близкиѣ н[а]ши не выимуючи ани зоставуючи, маем ихъ м[и]л[о]сти и потомком ихъ вечнѣ тратити. А ихъ м[и]л[о]ст то вже яко свою властную *от*чизну на себѣ держати и вживати и тымъ всимъ водле воли и *ѡ*подобаня своег[о] яко властностю своею шафовати мають. А мы вже сами, такъ сынъ мой Тимошовъ Михаило, и потомковѣ наши и никто с крѣвныхъ, приателѣи и повиноватыхъ н[а]шихъ в тую третюю частъ имениа, во вси пожитки, къ неѣ приналежащиѣ, ничимъ сѣа вѣступоват, жадное трудности, шкоды и перенагабанья чинити не маемъ и не мають вечными часы. Кгда *ж* то мнѣ, Тимошу Позовскомѣ, яко *от*цу детѣи моихъ волно водле *ѡ*фалы соиму берестеиског[о], в року шестдѣсѣть шостомъ *ѡ*фаленоѣ, яко хотѣчи подлугъ воли своеѣ *от*чизною своею || [арк. 36 зв.] шафовати, кгда *ж* я, Тимош, болшеѣ за причину сына моег[о] Михаила а брата моег[о] Павлова то все на себѣ поносимъ и терпети мусимъ.

А *ест*ли быхъ я, Тимошъ, а я, Павел, або дети зблизкиѣ н[а]ши то все нарушили, повинныи будемъ и таковыи кождыи маеть заруки стороне нарушонои триста копъ грошеѣ литовскихъ заплатити и вси шкоды нагородити, а заплачивши заруку и шкоду предъ сѣа сѣс листъ нашъ, в кождог[о] права за мощныи и за слушныи маеть принятъ быти.

А *ест*ли быхмо тежъ, то *ест* я, Тимош, сына своего, а я, Павелъ, брата своего, Михаила до седеня не выискали, а *он* бы тому постановенью н[а]шому и приательскому досыт чинити не хотѣл, або и почавши досыт чинити седеня, двохъ лѣтъ не выседелъ и всег[о] того не выполнил, тогда мы предъ сѣа сами седеню досыт вчинити маемъ, а за невыполнене седеня Михаилова вже повинни будемъ мы сами, кгда лѣтъ дети небожчика Семеновы доростуть, за тую третюю частъ имениа триста копъ грошеѣ на литовскую личбу до рукъ ихъ м[и]л[о]сти паномъ Богушевичомъ Пузовскимъ *от*дати, жадное причины и *ѡ*бороны себѣ в томъ не вынаидуючи под тымъ же закладомъ вышеѣ *ѡ*писанымъ.

Также где бы тежъ з нас которы до того року и часу вышеѣ назначого за волею Божою с того света зышол, тогда тыѣ, которыѣ з нас живы зостанут, всему тому, яко седеню, так и заплаченю суммы п[ѣ]н[я]зеѣи и всѣмъ тымъ *ѡ*бвѣязкомъ, в сѣмъ листѣ нашомъ *ѡ*писанымъ, досыт чинити и выполнити маемъ и повинни будемъ под таковыи *ж* заруками вышеѣ

описаными, и то якъ на себе сами, такъ и на потомки свои вливаемы и въкладамы. Которые вси заруки, также шкоды и наклады, где бы сѧ то до которого права такъ кгородског[о], яко и земског[о], приточит мело, вперед, не вдаючисѧ зъ ихъ || [арк. 37] м[и]л[о]стию в жадное право, заплатити и за то за все досыт ѳчинити маем и повинни будемъ, и то заплативши и ѳтложивши, пред сѧ сѧс нашъ листь и добровольные ѳбовязки н[а]ши в нем описаные в кождог[о] права и на кождомъ мѣстцѣ за слушные, за моцные и за правные принять быти мают.

Такъ тежъ, где быхмо по выседеню н[а]шом, которому где досыт ѳчиним, если быхмо мы або сын мои, Тимошовъ, або брат мои, Павлов, Михаило, приехавши до нас або до подданных н[а]ших и мешкаючи там, и хто ж колвек с приателеи наших в держаню тое третее части имени их м[и]л[о]сти п[а]номъ Богушевичом або тому, хто то ѳт них держал, якую шкодѣ и переказѣ чинити мелъ, тогда я, Тимош, и я, Павел, во вси тые ѳбовязки, в сѧм листѣ н[а]шом верху описаные, попасти и то все на себе ѳтносити маем и повинни будем.

А што сѧ дотычет, естли бы за держаня их м[и]л[о]сти которыи подданыи або и вси с тое части третее проч пошли, а што по себе им zostавили, тогда мы яко з держаня ихъ, так и по выдержаню их на их м[и]л[о]сти поискивати и при ѳтдаваню сумы п[ε]н[я]зеи тог[о] вытручати не маем, але еще ѳт всякихъ кривдъ, которые бы сѧ имъ в держанью тое третее части ѳт кого колвекъ деѧти мели, кождог[о] часу, иле бы того была потреба, боронити. Такъ же и службу г[оспо]д[а]рьскую земскую военную коштом и накладом своимъ служити и заступовати повинни будем мы сами и потомки н[а]ши.

Што все моцне на себе примуючи и то все на себе хотечи терпливе зносити, тые вси рѣчи и артикулы и ѳбовязки, в сѧм листѣ н[а]шом описаные, и сѧс лист нашъ на вриадѣ кгородском володимѣрскомъ вызнали и до книгъ записати дали. И на то есмо их м[и]л[о]сти п[а]ну Богдану, пану Авраму а п[а]ну Ивану Богушевичом Пузовским, также и потомкомъ брата их небожчика п[а]на Семеновымъ дали сѧс нашъ вызнаныи лист под печатми н[а]шими и с подписомъ властное руки моее, Павла Пузовског[о]. А для лѣпшого || [арк. 37 зв.] сведома и моцности сѧг[о] нашог[о] листу просили есмо ѳстне а ѳчевисте их м[и]л[о]сти пановъ а приателеи нашихъ вышемъ помененыхъ ѳ приложене печатѣи, што их м[и]л[о]ст для прозбы н[а]шоѣ вчинили и печати свои до сѧго добровольного листу н[а]шого приложити рачили.

Писан ѣ Пузовѣ лета Божог[о] нароженя тисеча пятсот ѳсмыдесѧтог[о] м[ε]с[я]ца фѣвралѧ двадцѧтог[о] дня.

Павель Тимошевич Пузовский, властною рукою подписал,
Миколаи Лысаковский, кашталан хелмьский, ренко властно,
Богдан Хоболтовский, судя земский, рука властная,
Остафеи Малинский, власна рука,
Иванъ Гаевилович Гаковицкий, рукою властною,
Михаило Павлович Ораньский, властною рукою подписалъ,
Василеи Ванкович Верьбьский, рукою властною,
Максим Иванович Лудович, рука властная».
ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 34–37 зв.

№ 51

1580 р., лютого 24. Луцьк. — *Визнання Івана та Гната Білецьких про те, що вони не змогли виконати постанови приятельського суду про ув'язнення в замку як покарання за побиття і поранення Марка Збранного, оскільки той не з'явився у призначений термін для контролю за виконанням ухвали*

Року 1580 м[є]с[я]ца фєврала 24 дня

Пришодчи на врад кгородский луцкий до мене, Гакуба Климашовского, лантвонта луцкого, будѣчого на мѣстцу п[а]на Андрѣа Киве-рецького, подстаростего луцкого, от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, земчане г[оспо]д[а]рские пан Иван а пан Игнат Былецькие оповєдали тыми словами, иж, деи, «што обѣвинил нас был пан Марко Збранныи на вrade кгородскомъ луцкомъ, на насъ записал о бои и раны свои, менечи быти от нас, а такъ, деи, с постановена приятелеи наших зобуполных, зьєднания их, мели єсмо тут в замку луцкомъ чверть року с прозбою²⁴⁴ обадва седѣть по шести недѣль, и мѣли єсмо сѣсти 8 недѣлю прошлую, то єсть м[є]с[я]ца фєврала двадцат первого дня.

А такъ, деи, мы постановеню приятелскому чинечи досыт, єще в неделю приехали єсмо и седѣли в замку чотыри дни, нижли, деи, пан Збранныи якъ самъ не приехал, так никого от себе не прислал, хто бы нас мѣль посажати²⁴⁵. А тымъ, деи, панъ Збранныи || [арк. 170 зв.] оному постановеню приятелскомѣ досыть не вчинилъ и нас в замку, яко мєль самъ приєхати и посажати, якъ самъ не приєхал, такъ никого не прислал,

²⁴⁴ Передбачена постановою можливість зменшення терміну ув'язнення з дозволу постраждалого на прохання покараних.

²⁴⁵ Добровільне «сідання до замку» мало відбуватися в присутності скривдженого чи його представників, а також свідків, інколи досить численних.

што, деи, есмо и в недѣлю скоро приехавъши, п[а]ну подстаростему то оповѣдали и в замку сѣли. А воротныи, деи, нас якъ до избы замьковоѣ, такъ и в замку пустити не хотѣл, ажъ, деи, залѣдва есмо впросилиса и по замку ходили, и болшъ нас через три дни в замку ховати не хотѣль»²⁴⁶.

И просили п[а]нове Былецкие, абы то было записано, штомъ на до книгъ кгородских луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 170–170 зв.

№ 52

1580 р., квітня 2. Володимир. — Письмове зобов'язання Щасного Тарновського щодо виконання його братом Яном умов приятельського суду, прийнятих ним як відшкодування за вбивство Станіслава Хилинського, урядника княгині Олександрової Вишневецької

Того ж м[є]с[я]ца априла второго дня

На рочкахъ кгородских володимѣрских, дня 3 в четвѣргъ м[є]с[я]ца марта 31 припалых и судовне отправовати зачатых, постановившися очевисто на врадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рскомъ володимѣрском перед нами, Александромъ Курцевичом, подстаростим, а Лазарѣм Иваничкимъ, судею, врадники кгородскими володимѣрскими, пан Щасныи Тарновский, земанин г[оспо]д[а]рский повету Холмьског[о], подстаростии городенский, явне, доброволне а встне ку записаню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж што «брат мои пан Ян Тарновский есть осажон тут в везеню в замкѣ в забите и замордоване на смѣрть врадника еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Александровоѣ Вишневецкоѣ кн[я]г[и]ни Александры Капустанки езовского Станислава Хилинского, теды тот брат мои, забегаючи тому, якобы на себе срокгости правное за тоѣ забите врадника еѣ м[и]л[ости] не понес, через зацных особ, вмоцованог[о] еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкоѣ, которыи от еѣ м[и]л[ости] в справе тои был, п[а]на Федора Калусовского померковал, иж он, тот брат мои пан Ян Тарновский, на завтрѣе памѣтки Воскресѣния Хрыст[о]ва, то есть в тот понеделокъ пришлии м[є]с[я]ца априла 3 дня в року тепѣр идѣчом осмдесиа томъ за ѡбѣлжене и нахожене двора еѣ м[и]л[ости] езовского доброволне в замку сѣсти и, с тог[о] замку не сходачи, год цылыи седети маст. Гакож на, преимуючи то на себѣ, жебы тот брат мои тому

²⁴⁶ Відсутність скривдженого (або його представника) як спостерігача за виконанням винуватцем своїх зобов'язань — у призначений день сісти до замку — могла призвести до звільнення відповідача від ув'язнення.

[зас]тановеню²⁴⁷ досыт ђчинил и выполнил, листь есми на себе тому ђмоцваному еє м[и]л[ости] пану Калусовскому под печатю и с подписом рѣки своеє, и теж под печатми людеи добрых, дал».

Которыи листь, перед нами || [арк. 127 зв.] на враде положивши, просил, абы яко тоє добровольное а ђстное вызнанє его, так и тот листь его вызнаныи до книг кгородских было записано.

А так мы тоє добровольное вызнанє его, такжо и листь его, перед нами покладаныи и читаныи, слово ѡт слова до книг кгородских записати есмо казали и так са в себе маеть:

«ІА, Щасныи Тарновскии, земланин г[оспо]д[а]рскии повету Холмовского, подстаростии городенскии, визнаваю и явно чиню самъ на себе сим моимъ листомъ кождому, кому бы того была потреба²⁴⁸ ведати або, чтучи сєс листь мои, слышати, ижъ што брат мои пан ІАн Тарновскии за выступок свои, то есть за вєханє до двора еє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Александровое Вишневецкое кн[я]г[и]ни Александры Капустанки Єзовского ѡ забитє до смєрти врадника еє м[и]л[ости] тамошнег[о] п[а]на Станислава Хилинского, на горячои кривє будѣчи поиман и в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] володимєрскомъ осажен²⁴⁹, тогды ја, Щасныи Тарновскии, забегаючи тому и постерегаючи того, абы над тым братом моим звыш поменєннымъ за тот ђчинок его срокгость правнаа не ростєгала и тог[о], што бы за то покутоват мел, на себе не поносил²⁵⁰, ђмоцваног[о] еє м[и]л[ости] к[ня]г[и]ни Вишневецкое п[а]на Фєдора Калусовского самъ через себе и через их м[и]л[ости] п[а]нов а приатєлєи своих, то есть его м[и]л[ост] п[а]на ІАна Лаша-Тучалского, подкоморєг[о] белского, а его м[и]л[ост] п[а]на Миколаа Рєа, за ту ђживал, абы ѡн именємъ еє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкое против того брата моего ведлє выступку его права не попирал и на вгодѣ са схилил.

Тот ђмоцвананыи еє м[и]л[ости] звыш поменєнныи [на] ђживанє моих м[и]л[ост]и[в]ых п[а]нов а приатєлєи моих то ђчинил, права против тому брату моему водлє выступѣ его не попирал и до ђгоды са прихилил. Котораа ђгода такимъ ѡбычаєм стала, ижъ брат мои пан ІАн Тарновскии

²⁴⁷ Текст пошкоджений.

²⁴⁸ Слово над рядком.

²⁴⁹ Заборонялося ув'язнення шляхтича без судового вироку (II ЛС, розд. 3, арт. 7), виняток становили лише випадки, якщо злочинець був неосілий і його ловили на «гарячому» вчинку, тобто в момент убивства. В такому разі його мали ув'язнити в замку ще до суду. Також слугу, який скоїв убивство без наказу пана, останній мав ув'язнити до полагодження стосунків з родичами вбитого (II ЛС, розд. 11, арт. 29).

²⁵⁰ У даному разі «покутувати» означало нести відповідальність згідно з правовими приписами.

в замку володимѣрском на завтрее памѣтки Воскресѣна Исус[а] Хрыс-тосова, сына Божого, П[а]на а **Откупителя** своего, то естъ в понеделок [мѣсяца]²⁵¹ теперешнего априла 4 дна в року тепер идѣчомъ ѡсмде-сатог[о] доброволне сести и целыи годъ, с того замку не сходачи, || [арк. 128] ѡкромя на кганок, седити маѣт. А в томъ седеню до еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Вишневецкоѣ прозба быти маѣт оставлена.

А кгда, высѣдивши рок целыи, с того везѣна выидѣт, теды за тот ѳчинок свои еѣ м[и]л[ост] кн[я]г[и]ни Вишневецкои, приехавши в дворъ еѣ м[и]л[ости], в которомъ еѣ м[и]л[ост] на ѡн час быти рачит, перед людми зацными, яко еѣ м[и]л[ост] тог[о] деспекту и ѡболженя жалобна быти не рачила, перепросити маѣт, албо по доброволномъ выпущеню еѣ м[и]л[ости] перед рокомъ вышписанным с того везѣна маѣт теж зараз прозбу свою до еѣ м[и]л[ости], яко сѣ поменило, ѳчинит. А по том засъ седеню сам через сеѣбе и через приател своих крѣвных и повиноватых слугам, подданным еѣ м[и]л[о]сти жадным ѡбычаем и способомъ мсти-тисѣ, и ѡтповедеи, и похвалок, боюв и грабежовъ никоторых чинити не маѣм и не маюм²⁵².

А седачи в замку намнеи выходити ани з нег[о] выступовати не маѣт.

За што ѣа, Щасныи Тарновскии, иж тот брат мои пан Іан Тарновскии тому седеню и прозбе еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни досыт ѳчинити, слугам, подданным еѣ м[и]л[ости] ѡ то мсты, ѡтповедеи, похвалок, боюв и гра-бежов никоторых чинити не маѣт и не будет мочи, добрым цнотливым а шляхетским словом своим ѡбецѣю и шлюбую и прирекам.

А пак ли бы тот брат мои тому везеню досыт не вчинил и до того року не высѣдил, тогды ѣа сам повинен будѣ в замку володимѣрскомъ по доброй воли своѣи за брата своѣг[о] за ѡзнаименемъ врадѣ кгородского володимѣрского сести и всемъ тые своѣ ѡбовазки, которые на брата моего приити мели, то самъ на сеѣбе принати и покутоват маю.

А если бы такъ брат мои, яко и ѣа сам, тому всемѣ ѡбовазку моему досыт не вчинили и в замку володимѣрскомъ не высѣдили, тогды ѣа, Щасныи Тарновскии, повинен будѣ зарѣки на замок володимѣрскии сто коп грошеи литовских заплатит, а еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишне-вецкои дрѣгую сто коп грошеи литовских заплатити, || [арк. 128 зв.] и вси шкоды и наклады, которые бы в том еѣ м[и]л[ост] быти менила, на слово

²⁵¹ Пошкоджений текст.

²⁵² Після виконання домовленостей, передбачених приятельською угодою, ворож-неча між сторонами мала припинитися, тож кривдник зубов'язувався не мститися за акти упокорення.

єє м[и]л[ости] нагородити и за то за все досыт ђчинити²⁵³, и то заплатившы, пред са тому ѡбобазку своему во всемъ досыт ђчинити и полнит маю и будѡ повинен. Где бых якъ ѡ тую зарѡку, як шкоды и наклады, до которого колвек права, так земского, яко и кгородского володимѣрског[о], ѡт єє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкое позван, тогды я за першим позвом яко на року завитомъ, не збываючи ничим року и позву жадными причинами, правными и несправными, ани п[а]ном врадом своим, под которыми ѡсѣлость свою маю, ни жадными иными кавзами и причинами, ѡт людеи вымышлеными, буд слушне або и неслушне был бых позван, хоч на роки або и без роков, буд пред зѡполнымъ врадом, яко и не зѡполным, ѡсправедливитиса повинен будѡ.

А врад, до которого будѡ позван, маєт мити моць и будєт повинен водле сего листу и ѡбобазку, в нем ѡписанного, заховавшиса, тоє зарѡки звышпоменєное, шкоды и наклады, кром жадного року, заплатити, всказат и ѡтправу на добрах моих, где их колвек мети будѡ, вчинити.

И на том дал тому ѡмоцованому єє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкое п[а]ну Федорѡ Калусовскому сєс мои добровольны ѡпис под печатю моею и с подписом рѡки моеи писмом полским. А при том были и того добре сведоми и печати свои за ѡчевистою а ѡстною прозбою моею приложити рачили их м[и]л[ости] пан Андреи Романовскии, писар кгородскии володимѣрскии, и пан Прокоп Тарновскии.

Писан ѡ Володимери року Божого нароженя 1580 м[є]с[я]ца априла второго дня.

Щасныи Тарнавскии, река сва»²⁵⁴.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 127–128 зв.

²⁵³ За порушення умов ув'язнення винуватець мав виплатити суму, яку вкаже княгиня, при цьому вона не зобов'язана була обґрунтувати її величину.

²⁵⁴ 20 лютого на володимирських гродських рочках розглядалася справа по звинуваченню княгиню Вишневецкою Яна Тарновського в убивстві (підступно уночі) її урядника Хилинського. Обвинувачений запропонував свою версію подій, підтвержену свідком — підданам його сестри: він твердив, що зайшов у гості до свого приятеля Хилинського, який мав наступного дня надовго від'їздити до Литви, щоб попрощатися. Той спочатку «привитиль вдячне и засталь, деи, есми вельми пьяного, и иньшие хлопи, которые при немъ были, пьяни были, а передь тымъ, деи, доброе товаришество мел, потомъ, не видаю, с которое, деи, причины яко пьяныи, звазнившися на мене, порьвалсе до шабли, Петрокъ Литвинъ до меча, Иван Подоленин до секирьки, кгвалту на мене заволат казаль яко урядникъ, а я, деи, сам одень былъ». Суд запропонував позивачці через присягу довести звинувачення, для чого були виставлені піддані, однак Тарновський заперечив проти цих свідків, твердячи, що нешляхтичі не повинні свідчити у звинуваченнях, де шляхтич в разі програшу може поплатитися життям. До того ж це були саме ті особи, які його били, тож він вимагав присяги від самої княгині власниці того двору. Суд відклав розгляд справи до наступних рочків з тим, щоб звернутися по «науку» до старости (ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 24 зв.–29 зв.).

Михайло Мишка-Варковський проти кн. Костянтина Острозького та його синів (№ 53–55)²⁵⁵

№ 53

1580 р., березня 28. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на князів Януша та Костянтина Острозьких, які за наказом батька кн. Костянтина Івановича Острозького зганьбили каштеляна на сеймику в Луцьку, назвавши зрадником, і стали на заваді його участі в обранні земського судді; окрім того, скаржник засвідчив факт багаторазових погроз від князів Острозьких

Року 1580 м[є]с[я]ца марца 28 дня

Пришодчи на влад кгородскии луцкии до мене, Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, его м[и]л[о]ст пан Михайло Мышка-Варковскии, кашталн волынскии, староста гомеискии, жаловаль и оповедал тыми словы, иж, деи, «оповедам и жалує о великом жалю и незноснои легькости и о таковои сромоте своєи, котораи мене невинне и без причины моеє поткала з направи и з розказани кн[я]зя Василя, воеводы киевского, от сыновъ его, кн[я]зя ІАнуша и Костантина, которых он был от себе прислал в поселстве на сеимикъ, кгда єсмо обирали алекты на судеиство земское в костеле в Луцку року теперешнего осмьдєсатого м[є]с[я]ца марца двадцат шостого дня в суботу.

И коли отвотовал бискуп луцкии²⁵⁶, тєды пан воевода волынскии²⁵⁷ казалъ мне, іако на мене порадокъ пришолъ, вотовати, и кгдам почал вотовати, заволаз на мене тот истыи ІАнуш, сын воеводы киевского: «Милчъ, а не вотуи, Мышка!».

А потомъ зараз ІАнуш из братом своим Костєнтином обадва, и ІАнуш Жєславскии, и помочникъ их Василєи Гулевич скочили до мене з шаблями, а слуги и иншиє помочники и бунтовъники их || [арк. 279] никоторые их с тылу ма оскочили з шаблями и с чеканами, которые тут же надо мною стали и розрух великии вчинили в костеле были.

А потом сын его меншии Костантын рекъ: «Милчъ, не вотуи».

²⁵⁵ Дві наступні справи № 56–57, що стосуються обвинувачень Василем Гулевичем земських урядників у їх протегуванні волинському каштелянові Михайлу Мишці-Варковському під час процесу Гулевича з Мишкою, непрямо пов'язані з конфліктом кн. Костянтина Острозького з тим же каштеляном. Зокрема, Василь Гулевич наголошував, що упередження суддів викликане його позицією на сеймику, де він разом із кн. Острозьким намагався не допустити обрання на уряд луцького земського судді Івана Хрінницького, підсудка того ж суду.

²⁵⁶ Луцький біскуп Вікторин Вербицький.

²⁵⁷ Кн. Андрій Вишневецький

Гам, деи, мовил: «Дла чого, што тому за причина, а штом вам винен?».

А он ми рекль, ижеc ест зраица и не годен еси того, абыс мнал вотовати.

И кгда бы их не ѓгамовал пан воевода волынскии, певне бы миа были там же забили неоповедне. Гакож мене то дошло от добрых людеи, иж кгда их отец слаль и отправовал з Дѣбна на тот соимик, мел им розказати сам, абы миа там на соимику ѡ легкост и ѡ горло приправили, с чого знаки великиѣ были, што я тамъ же ѡ костеле зараз перед п[а]ны радами, и перед коморниками его королевское м[и]л[о]сти, которые теж на тот час были, п[а]нове Завишове и пан Бакгневскии, и перед в[а]шею м[и]л[о]стю яко врадом ѡповедал, и иншими добрыми людми тую легкост свою ѡсветчил, иж миа таа легкост без ѡсеѣ вины и дана причины моеи от тых вшетечниковъ поткала з направи и з розказаня отца их а неприателна моего || [арк. 279 зв.] головного через многие а великиѣ зарѣки²⁵⁸ корола его м[и]л[о]сти, котори я маю з ним.

И мало еще на том маючи, же ме юж мало не от двадцати лѣтъ на маѣтности моеи и подданных моих выкривдил и на корен знишил, еще гореи, ниж поганцы татарѣ, уставичне кривдет. И еще над то погрозки и пофалки на здоровѣ мое завжды он сам и сыны его, слуги и подданые их чинет, дла чогом ни ѡдноѣ години от них здоровья своего не естем безпечон, будучи человеком зупокоиным а радюю его королевское м[и]л[о]сти».

И просил его м[и]л[о]ст пан кашталан, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповеданѣ его м[и]л[о]сти до книг кгородских луцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 278 зв.–279 зв.

№ 54

1580 р., червня 2. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького і його синів про «похвалки» і «одповіди»

Лѣта по нароженю Иисус[а] Хрыстовом, сына Б[о]жог[о], 1580 м[ѣ]с[я]ца июня 2 дня

На рокохъ судовыхъ земьскихъ, ѡтъ дня Светое Троицы, рымьского свята, в годѡ нынешнемъ ѡсмыдесатомъ ведлѣ Статѣтѡ припалыхъ и судовне ѡтправованыхъ, передъ нами, Грофѣемъ Гостьскимъ, сѣдьею, а Ивановъ Хренъницкимъ, подьсудькомъ, вриадниками земьскими сѣдо-

²⁵⁸ Слово над рядком.

выми повѣту Луцкого, постановившися очевисто передь нами в замку г[оспо]д[а]р[ь]ском луцком, велможныи его милост пан Михаило Мышка-Варковський, кашталанъ землѣ Волянское, староста гомеискии, оповедаль и мовил тыми словы:

«Мои ласкавыи п[а]не судя и п[а]не подсудку! || [770]

За приданьемъ В[а]шеи милости мне возного луцког[о] п[а]на Марка Збранного на жалобу и оповедане мое до врияду в[а]шеи милости земского доношѣ и обтжливѣ в[а]шеи м[и]л[ости] оповедамъ и ж[ал]ѣю моего великого а незносного жалю своего на неприателя своего на княза Василя, воеводѣ киевского, и на сыновъ его, кн[я]з[я] Гануша и кн[я]з[я] Костеньтина, иж они, мало на томъ маючы, за властнымъ росказаньемъ отца их, воеводы киевского, кгда били послани от отца своего на сеимикъ до Луцка ку обيرانю депутатов на судеиство земское, в костеле, там на тот час пьред радами и коморниками короля ег[о] м[и]л[ости], н[а]шог[о] м[и]л[остивого] п[а]на, и перед в[а]шою м[и]л[остю] якаа мене лєгкост от сынов воеводы киевского невинне подкала и якии ся на тот час ѣ костеле великии²⁵⁹ розрухъ сталъ. Гакожемъ на тот час тот жал и таковую лєгкост свою в[а]шеи милости оповедалъ и на врияде обжа-ловалъ.

И еше на томъ мало²⁶⁰ мели, але и тепер мнѣ сам воевода киевскии великиє похвалки и отповеди, и погрозки на здоровье мое завжды чинить, и сыном своим, слугам, боиаром и подданыи росказует, ижем и одное години от нег[о] самог[о] и сынов его, слуг, боиар и подданных ег[о], так в дому своем, яко и по дорогам едечы, и на кождомъ местцѣ завжды небезпечонъ. А слышачы тыє пофалки и погрозки, малжонка моя и дети зо плачом крычат, где колвекъ едѣ, завжды ся слезами обливают.

А то ми ся, п[а]не суде, от тог[о] моег[о] неприателя деет таа небезпечность черезъ великиє и многие заруки г[оспо]д[а]р[ь]скиє, которыхъ всѣхъ зарѣкъ ест потрикрот сто тисячеи золотых, через которые заруки таковую небезпечност завжды от него терплю и не завжды, и мало не на кождои нocy на одном местцѣ сплю. Гакож то в[а]шеи м[и]л[ости] оповедамъ, иж на ни с ким, ани з жадным чоловѣкомъ на свете, жадное отповеди не мамъ²⁶¹, ѡкроме правных справ своих, одно од нег[о] то терплю и от сынов ег[о].

²⁵⁹ Слово над рядком

²⁶⁰ Слово над рядком

²⁶¹ Михайло Мишка-Варковский наголошує, що не має ні з ким «одповеди», тим самим засвідчуючи свій неконфліктний характер.

ІАкож іа то перед в[а]шими м[и]л[о]стями и возными тую жалобу и оповеданє мое ѡсведчыл, іакож и с тым мушѣ слати до короля ег[о] м[и]л[о]сти, н[а]шог[о] м[и]л[о]стивого п[а]на и ѡборонцу н[а]шог[о], а в[ашеи] м[илости] прошѣ, абы ми то было записано».

А так мы, суд, тоє оповеданє и мовенє ег[о] м[и]л[о]сти п[а]на волинског[о] до книг справ земских луцких записати казали.

ЦДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 769 зв.–770.

№ 55

1580 р., червня 3. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького та його синів, які прислали до земського суду слуг з листом образливого для скаржника змісту, що був прочитаний з дозволу суддів під час засідання суду

Року 1580 м[є]с[я]ца іюна 3 дна

Пришодчи на влад кгородскии в замок г[оспо]д[а]рскии луцкии до мене, Андрѣа Киверецького, подстаростє[го] луцкого, ѡт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницького, старосты, ключника и городничого луцкого, велможныи его м[и]л[о]ст пан Михаило Мышка-Варковскии, кашталан волинскии, староста гомєискии, жаловал и оповедал на его м[и]л[о]сть велможного кн[я]зѣ Костєнтина Костєнтиновича Острозского, воеводѣ киевского, маршалка землѣ Волинское, и на сынов его м[и]л[о]сти кн[я]зѣ ІАнуша и кн[я]зѣ Костєнтина тыми словы, иж, деи, «мало на томѣ маючи, же на прошлом соимику в Луцку при ѡбираню депутатѣ на судєиство земское в замку в костелє, будѣчи при их м[и]л[о]сти п[а]нох радах и коморникох кг[оспо]д[а]рских, ѡт сынов его кн[я]зѣ ІАнуша а кн[я]зѣ Костєнтина великаа мене зельживост и зсоромоченє словы ѡципливыми без всякоє винности моеє поткала.

И в тых ч[а]сех дошло то мене, іакобы кнѣз воевода киевскии сам и сынове его, и за розказанєм их слуги и некоторые боіаре и подданыє его, стоячи на здоровє мое, хотєчи мене ѡ легькост приправити, ѡтповеди, пофалки и погрозки заѡчнє завжды чинаѣт. ІАкожемѣ іа то[го] дна вчорашнегѣ в четвергѣ в замку перед судом земским на рокох земских теперешних, на Светую Троицѣ, свата римського, в року теперешнемѣ ѡсмьдєсѣтомѣ в Луцку припалых, оповедал. А кгдамѣ то ѡповѣдавши, || [арк. 609] дна вчорашнегѣ зѣ замку ѡт суду земского ѡдышол, взаломѣ тую ведомость ѡт некоторых п[а]н[о]вѣ приателєи моихѣ, иж могло ѡже быт по двух годинахѣ, пришли по мене в замок луцкии перед сѣдѣ земскии, гдє тамѣ же ѡ судѣ и в[аша] м[илост], п[а]нє подстаростии, на тот часѣ самѣ был, служєбникѣ кн[я]зѣ воеводы киевского Мошєнскии з

ыншими слугами и бояры кн[я]за воеводы киевского, из слугами сына его кн[я]за Костентина, просечи судѣ, абы дав слышене некоторые речи премовит.

А кгда им суд ъзычил час оглышена, ѡдин с тых слугъ почал с термены читати ѡт п[а]новъ своихъ, дотыкаючи ѡсобу мою доткливыми и ѡщипливыми словы, торгаючи на ѡсобу и ѡчтивост мою. Которое тоє термены ѡ тых слугъ их м[и]л[о]сти п[а]н[о]ве суди, яко врад земский, просили, абы имъ до рѣкъ их таа термена была дана. Они тоє термены сѣдови дат не хотели и не дали, поведаячи, же «мы то себе на розмышлене до за[в]трѣа²⁶² беремо».

П[а]нове суди пытали тых слугъ: «Естли же то вы до нас самых ѡсоб н[а]ших, яко до врадѣ земского, тоє ѡповедане с тоє термены читаете, ку ведомости н[а]шои доносите, албо то вам до книг справ земских записано было, чии пакъ до вѣдомости всѣхъ людеи п[а]новъ ѡбывателеи тутошних, на тот час ѡ судѣ будѣчих, доносите?».

Тые слуги ѡтповедили, же «мы то яко до в[ашеи] м[илости], такъ до всех публице ѡт п[а]новъ своих ку ведомости тые слова с тоє || [арк. 609 зв.] термины приносим».

На то им п[а]нове суди ѡтповедили: «Кгда жъ таа речъ, што есте с тоє термены тут перед нами читали, не нам ѡдным, ѡсобамъ н[а]шимъ, вѣдати и слышати належит, тогды то можете дна завтрашнего при згромаженю болшеи людеи тую реч с тоє термены знову преповедать».

А так я, ѡт пановъ приятелеи моих слышачы, то повѣторе есми тот такъ великии жал и таковую зелживость мою, котораа мене не толко на стороне, але и ѡ судѣ пред звирхностю врадѣ корола его м[и]л[о]сти, ѡт кн[я]за воеводы киевского самого и ѡт сынов его, и ѡт слуг за розказанемъ их потыкает, ѡповедати и до книгъ земских записати дат не занехам».

И просиль его м[и]л[о]сть пан волынскии, абы то было записано. А так на тую жалобу и ѡповедане его м[и]л[о]сти до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 608 зв.–609 зв.

№ 56

1580, червня 10. Луцьк. — Скарга Василя Гулевича про неправові дії луцького земського суду, який не допустив до розгляду його справу з Михайлом Мишкою-Варковським через нібито неправильне вручення позову відповідачеві, натомість причиною судового рішення, на думку

²⁶² Текст пошкоджений.

скаржника, був його спротив обранню земським суддею підсудка Івана Хрінницького

Року 1580 м[є]с[я]ца июна 10 дня

Передо мною, Андрѣемъ Киверецкимъ, подьстаростимъ луцкимъ, жаловаль и оповедаль панъ Василеи Гулевичъ, воискии володимерскии, иж, деи, «позваль єсми был позвы земськими тутошьними п[а]на Михаила Мышку, кашталана волынского, на роки теперешние троєцкие ѿ имениє Серники, иж он, не припушаючи до судѣ трибуналского, принал был со мною рокъ въ Свинюсехъ, на которыи мел тамъ же ставити Рефала Витовского и жонѣ его Марю, брананнѣ свою а сестричнѣ мою, и мели єсмо тамъ на приатели тую справу н[а]шу, которыє будь правнымъ або єднальнымъ обычаємъ тую речъ межи нами сконьчити. На которыи рокъ иж панъ волынскии Витовского ани жоны его не поставилъ, речъ свою ѿ то противъ мене стратилъ²⁶³.

Іа, деи, его теперь на тыє роки троєцкие былъ позвал подле права и Статуту за шест недѣл передъ роки²⁶⁴, и кгда, деи, мне тепер рок был с паномъ Мышкою припаль, с позвѣ своего єсми передъ || [арк. 632 зв.] судомъ земськимъ жаловал, панъ волынскии до позва своего ся не знал²⁶⁵. Іа доводил положєнья позвѣ написомъ возного на позвѣ, на которомъ єсть написано, ижъ возныи сознаваєтъ, же въ дворе Серницькомъ п[а]на Михаила, небожьчика брата моего, которыи теперь дерьжить панъ волынскии, тыє позвы цѣлыє, нескробаные, в дате и во всемъ згодьливыє, по п[а]на волынского положил²⁶⁶. И к томѣ выписомъ с книгъ городовыхъ, ижъ возныи сознал, же тыє позвы в Серникохъ в светлицы на столе

²⁶³ Як твердив Гулевич, справа про маєток Серники з Мишкою-Варковським, яка мала розглядатися на Трибуналі, була перенесена на приятельське погодження. Воно мало провадитися або у формі судового процесу, або за спрощеним варіантом «єднання» з мінімальними формальностями. Однак у домовлений день Мишка не прибув, тож у цьому випадку він справу автоматично програв.

²⁶⁴ П ЛС, розд. 4, арт. 28: позов особисто в руки оскарженому мав вручатися за чотири тижні до судових засідань, у випадку заочного вручення, якщо возний доставляв його в маєток відповідача — за шість тижнів.

²⁶⁵ Мишка відмовлявся ставати до суду, твердячи, що були недотримані статутіві норми, які регуювали вручення позову (П ЛС, розд. 4, арт. 9, 23, 24, 28).

²⁶⁶ Позивач перед розглядом справи мав довести дотримання усіх формальностей, передбачених статутівими нормами (П ЛС, розд. 4, арт. 23) щодо вручення позову оскарженому. Гулевич твердив, що були дотримані найважливіші з них: обидва варіанти позову (той, що вручався позваному і той, що залишався у позивача) були цілком ідентичні та не містити підчисток і виправлень; возний написав на позові дату судового засідання і місце, куди був доставлений позов — маєток Серники.

положил и вриаднику их оказал, и рок, коли сѧ мѣль пан волынскіи становити, ѡзнаимиль²⁶⁷.

Суд земьскіи сказал ми сѧ на том позве поправовати, иж не ведле артыкулѸ девятого в роздѣле четвѣртом²⁶⁸ позов положон на столѣ Ѹ светлицы, а не вткнул Ѹ вугол або Ѹ ворота, не заховавши мѧ ведле артыкулѸ двадцѧт третего в томъ же роздѣле четвѣртомъ²⁶⁹ кѸ великои кривѣде и шкоде моеи, такъ же и детеи братанъны моеѣ, небожьчицы Ганъны Михайловъны, то естъ детеи п[а]на Ивана Ела-Букоемьского²⁷⁰. На чомъ, деи, на шкодѣю, позываючи ѡ то п[а]на волынъского, почонъши ѡт взѧтыѧ Полоцъкого, іако былъ московскіи Полоцъка добыль²⁷¹, большѣи тисечи копъ грошеи. И роздмѣючи есъми собѣ то быть з немалымъ Ѹбълиженъемъ справѣдливости, просил есми, абы ми то до книгъ справъ сѸдовыхъ записали и мнѣ на то выпис дали, хотечи з ними и сѧ паномъ волынъскимъ ѡ то мовити.

Ѡни мнѣ записат того не хотели. Іѧ возънымъ повету луцкого Игнатомъ Покошовъским светчил». || [арк. 633] Которого передо мною ставил. Возныи Игнат Покошовскіи тыми ж словы сознал, иж, деи, «іавнѣ в сѸдѸ перед всеми п[а]ны воискии домовалсѧ, абы емѸ таѧ рѣч его всѧ достаточнѣ, чимъ позовъ его збит, до книгъ была записана и выпис ему на то дан».

Панъ Иван Хренницкии на то п[а]ну Гулевичу, воискому володимѣрскому, повѣдил, иж, деи, «мы того в обычаю не заховываемъ, абыс мы

²⁶⁷ Позивач доводив факт вручення позову, подаючи випис з актових книг раніше вчиненого возним перед гродським урядом визнання (реляції), що він доставив позов оскарженому в певний день і в певне місце в присутності свідків «людей добрих» (згідно з II ЛС, розд. 4, арт. 9).

²⁶⁸ Згідно з указаним артикулом (розд. 4, арт. 9), возний позов «маеть положыти в дворе том, або у ворота уткнути». Відповідно, позов Мишці, покладений у світлиці серницького двору, а також засвідчений серницьким урядником, цілком відповідав правовим приписам. Таким же чином здійснювалося «покладання» позовів і в інших випадках.

²⁶⁹ Мишка наголошував, що позов мав бути увіткнутий у ворота або в ріг будинку, всі ж інші варіанти не відповідають правовим нормам, при цьому він посилався на арт. 23 «О сбиванью позовов» (розд. 4, II ЛС). Насправді ж у цьому артикулі наводилися інші обставини, за яких вручення відповідачеві позову вважалося нелегітимним, а також зазначалося, що всі інші причини не мусять братися до уваги. Тож даний артикул радше суперечив заявам Мишки, аніж служив йому аргументом. Уточнення див. у наступній справі, в примітці 137.

²⁷⁰ Василь Гулевич виступав опікуном своєї племінниці Ганни Михайлівни, дочки небіжчика Михайла Гулевича і дружини Івана Словича-Букоемського, та її дітей.

²⁷¹ Йшлося про здобуття Полоцька військами Івана Грозного в лютому 1563 р.

тоє до книг мєли вписовати, алє хочєш ли на позвє написат, кажємъ, иж позов збит, а ты сє на позвє поправуи».

Пан Гулєвич, воискии володимєрскии, передо мною ѡповедал, иж, деи, «панъ Иванъ Хрєнницъкии, подсудок, маючи завазнєнє на мєнє с причини, жємъ тєж з ынъшими ровно боронил, абыс єго судєю не ѡбирано, над присягу свою великиє ми ѡближєнїа, кривды вь справедливости моєи з ѡрадѡ своего чинит, што часу своего явнє то, гдє того час а мєстцє будє, ѡкажу».

И просил панъ Василєи Гулєвич, абы то до книг было записано. Іа то до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 632–633.

№ 57

1580, червня 9. Луцьк. — Визнання всього складу луцького земського суду про безпідставність звинувачень Василя Гулєвича

Року 1580 м[є]с[я]ца июня 9 дня

Передо мною, Андрѣєм Киверецьким, подстаростим луцким, ѡт єго м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, ѡповедали их м[и]л[о]сти пан Іарофєи Гостскии, судя, пан Иван Хрєнницкии, подсудокъ, а пан Михаило || [арк. 636] Корытєнскии, писар, владники судовые земские луцкие, тыми словы, иж, деи, «дошла нас ведомост, же пан Василєи Гулєвич, воискии володимєрскии, взємши против нас кром причини н[а]шое вазнь, ѡславуєт нас, и тут до врадѡ донєс, же быхмо не водлє права мєли сказнь ѡчинити з стороны доводѡ року п[а]на Василя Гулєвича за позвом против єго м[и]л[о]сти п[а]на Михаила Мышки, капитална волынского. Ино мы, помєтаючи на присєгу свою и на право посполитое, иж з домыслу своего суд судити не маєт²⁷², за поданємъ з стороны ѡтпорное, п[а]на волынского, в роздєлє четвєртом артыкулу деватогонадцат²⁷³, иж того позву в дом або ѡ ворота в дворє возныи не ѡткнул, звлаща иж сознанє возного до книг зъ написом року на позвє не згодило, учинили єсмо п[а]на волынского ѡт позву волным и то все хотєли єсмо п[а]ну Василю Гулєвичу, іако ся перед нами таа рєч то чинила, на том же позвє єго, которыи ѡн против п[а]на волынского подносил, писмо водлуг давного звичаю ѡбяс[ни]ти своего²⁷⁴ або на писмє дати, нижли ѡн и позву

²⁷² П ЛС, розд. 4, арт. 30 «Яко стороны у суду заховатися мають за позвы».

²⁷³ Помилково вказаний арт. 19, насправді йшлося про арт. 9.

²⁷⁴ Слово перекреслене.

своего, котормы п[а]на вольнскогo позывал, нам дати и ведомости того н[а]шого розознанн[а] на писме ѿт нас брати не хотел, што мы и возным Игънатом Покошовским ѿсветчили, и при нем п[а]ну Гулевичу напис того нашог[о] || [арк. 636 зв.] розсудку менованого читали, хотечи ему, яко са перед нами то ѿтправов[а]ло²⁷⁵, дати. *Одно ж пан Василеи Гулевич ни позву того, котормы п[а]на вольнскогo позывал, намъ дати, ани на писме тоє справы ѿт нас ждати брати не хотел».*

Где тут же стоячи передо мною, возныи Игнат Покошовскии подал мнѣ цедѣлу, котораа цедѣла такъ са в собѣ мает:

«Пан Василеи Гулевич, воискии володимѣрскии, волавши через возного его м[и]л[о]сти п[а]на Михаила Мышку, кашталана вольнскогo, до права, покладал перед судом позов, котормы меновал, якобы ѿ имене Серники п[а]на вольнскогo позвал. Пан вольнскии, позву не признавши, ѿ довод року на позов п[а]на воискогo пытал. Пан воискии показовал на позве через возного, иж положон позов в дворе п[а]на вольнскогo, а мѣстца не ѿзнаимил, где ѡткнул або положон тот позов».

А потом перед врадом сознал тот же возныи, иж в Серниках въ дворе в светлицы тот позов на столи положил.

Пан вольнскии просил, жебы был водлуг Статутѣ розделу четвѣртого артикулѣ деватого захован, в которм артикуле пишѣт, абы возныи, кладѣчи заѡчне позов, положил в дворе, меновите в дом або ѡ ворота ѡткнул, и ѡднако дла ведомости року ѡбѣюх сторон возныи, котормы писати ѡмѣет, на ѡбух позвех написати мает²⁷⁶. И докладал того пан вольнскии, || [арк. 637] жебы его не з домыслу, але водлуг Статуту судити, на што показал артикул²⁷⁷ в розделе четвѣртом²⁷⁸.

Мы, заховываючиса водлуг Статуту, сказали есмо, абы пан воискии водлуг того артикулу деватогонадцат в роздѣле четвѣртом, похочѣт ли, мает знову п[а]на вольнскогo позвати, а на сѣс час п[а]на вольнскогo ѿт того року волнымъ ѡчинити».

К тому ѡповѣдал пан Иван Хреннискии на п[а]на Василя Гулевича, иж его на враде ѡбнес, жебы з вазни мел его судити за то, же ѡн его на

²⁷⁵ Слово пошкоджене.

²⁷⁶ Михайло Мишка-Варковський, вимагаючи відкласти справу, вказував арт. 9, де йшлося про те, що возний мав написати на обох позовах однакову інформацію — де покладений позов і коли має відбутися судовий розгляд справи. Відповідно, ні цей артикул, ані інший (арт. 23), на який посилався Мишка, не стосувалися суті справи. Тож очевидно, що судді, як і зазначав Гулевич, були упереджені і діяли на руку саме відповідачеві.

²⁷⁷ Замість вказівки на артикул пропущене місце.

²⁷⁸ II ЛС, розд. 4, арт. 30.

судеиство не обирал. Ино пан Иван Хренницкии поведил, же против п[а]на Гулевича николи ниакоє вазни не мел и не маєт, и не з вазни, але с товаришми своїми правом посполитым межи ним и п[а]ном волынским розознал, и на судеиство са николи не напрошивал. “А теж то не на одном п[а]не Гулевичу належало, жебы мѣл судю обирати, одно на всѣхъ обывателех повѣту Луцкого. Про то несправедливе то на мене пан Гулевич вкладаєт и то все, деи, змыслил на мене пан Гулевич кром вины моеє”».

И просили их м[и]л[о]сть п[а]нове владники земские луцкие, абы то до книг было записано.

А такъ на тоє оповеданє их м[и]л[о]сти до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 21, арк. 635 зв.–637.

№ 58

1580, червня 20. Луцьк. — Визання возного Марка Збранного про «одповідь», дану князем Олександром Пронським через возного Станіслава Коломийського Лащам-Стремилецьким, у відповідь на завдані ними кривди, які зачіпали честь Пронського; «одповідь» була вчинена у присутності шляхти усно і через цидулу, вписану пізніше до актових книг за ініціативи князя, в якій повідомлялося, що Пронський готовий мститися і не нестиме відповідальності за вчинені супротивникам шкоди — справедливу відплату, а Лаці мали бути обачними та стерегтися

Року 1580 м[є]с[я]ца июня 20 дня

Передо мною, Андриєм Киверецьким, подстаростим луцким, от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, возным повѣту Луцкого Марько Збранным, ставши до книг кгородских луцких ку записованю, тыми [слови] вызнал, иж, деи, «будѣчи мнѣ з возным дрѣгим повѣту луцкого Станиславомъ Коломыским при томъ²⁷⁹ от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, в Стрымилчу до пановъ Лащов-Стремилецких посланым, в року нынешнемъ осмьдесятом дня третегонадесят мая, кгда их м[и]л[о]сть п[а]нове а приатели его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, от его м[и]л[о]сти будѣчи змыслне || [арк. 692 зв.] послани, меновите пан Иван Хренницкии, подсудок луцкии, пан Ян Жоравницкии, пан Григорей Колмовскии, пан Павел Корытенскии, пан Миколаи Хренницкии, при

²⁷⁹ Слово повторене двічі.

которых теж и он, деи, возныи, послан былъ до п[а]нов Лашов-Стремелецких, а меновите до Адама, Станислава, ротмистра короля его м[и]л[о]сти, Мартина, Яхима и Крыштофа, такъ тежъ до Миколаа и Яна, потомков небожчика Андреа Лаша и зати их, Андреа Трилинского, немнеи теж до Станислава, Миколаа, Матеа и Крыштофа Лашовъ, сынов Адамовых, и иных дчастъников их, Лашов-Стремелецких на Стремилчу, впоминаючи, гамуючи, наконец и востерегаючи ихъ, абы такъ великих шкод, деспектов, которых ся здавна приложили, такъже боев, грабежов, имана и везена слуг, лапаня хлоповъ, подданных его м[и]л[о]сти, выражать попрестали, в крвнть его м[и]л[о]сти влостъными за Стыр и Судиловку, рики граничныє, абы ся не вступовали, лесов, боров его м[и]л[о]сти далеи не пустошили, езор в ставе его м[и]л[о]сти не забиали и в нем рыбъ не ловили, толко на своем, абы переставали, словы вщипливыми перед людми вчтивыми на его м[и]л[о]сть абы ся не торгали и в встем плонных, такъ же новин непевных от его м[и]л[о]сти не розьносили, погрозокъ вшеллаких и гоненя абы занехали, воды в Стырде рече подданным его м[и]л[о]сти не боронили. А где бы такъ того всего занехат и поперестат не хотили, а тому што противного в намнемшеи речи вчинили, теды его м[и]л[о]сть, вардючи почтивость свою, через их м[и]л[о]сть всех помененных приателеи своих и через помененного || [арк. 693] возного Станислава Коломыиского повѣдити имъ росказал, абы в том запевне вѣдали, иж вже его м[и]л[о]ст того далеи терпити не будет, але в то з ними рукою и правом, доколе бы его ставало, чинити хочет, а деспектъов жадных за Божею помочю далеи собѣ выразати допускат не будет, овшем такъ тепер, иако и пред тым, шкод, кривд собѣ, слугам и подданным починеных мстит и ветоватса будет и хочет. А в том, кгда бы што противног[о] которого з них поткало, абы на потом его м[и]л[о]ст не виновали, але раднеи сами собѣ и плохости своеи то приписовали²⁸⁰. Такъ же не на вѣдомост свою в тои престрозе и втповеди абы не вкладали и в всеи абы са введе и на кождом мѣстцѣ его м[и]л[о]сти всѣ востерегали и на бачности мѣли».

А кгда, деи, то их м[и]л[о]ст панове а приатели им вповидили, он, деи, теж, Станислав Коломыискии, буддчи от его м[и]л[о]сти на то вмыслне посланыи, в тые ж слова имъ тоє ж все, што ест вышеи,

²⁸⁰ Олександр Пронський, оголошуючи Лашам про готовність мститися за кривди, зауважує, що не відповідатиме за вчинену їм шкоду, бо попередив своїх ворогів про можливі насильницькі дії. Відповідно, якщо Лаші зазнають кривд, то мають винити лише себе через власну необережність, тобто «одповідь» легітимізувала подальше насильство.

оповидил, а над то еще и на писме и цедбле до рукъ ихъ помененое отповеди подал и в них в Стремѣлчу в рѣкахъ ихъ при бытности всехъ ихъ оставил. Которую пан Станиславъ Лашъ, ротмистръ его королевское м[и]л[о]сти, до рукъ своихъ от помененого возного Станислава Коломыиского принал, а в тые ж слова дрѣгую цедблу при собе он, возный, слово от слова оставиленую²⁸¹ маючи, передо мною на враде покладал и оказовал, и, ку запису до книгъ владовыхъ оставивши, просилъ именемъ его м[и]л[о]сти п[а]на столника, абы была до книгъ вписана²⁸². Которая то цедбла слова от слова такъ са в собѣ мает:

«Мои ласкавыи п[а]нове Лашове Стрымелецкие!

Его м[и]л[о]сть пан Александръ Пронский, столникъ Великог[о] князства || [арк. 693 зв.] Литовского, прислалъ мѧ с тымъ до в[ашеи] м[и]л[о]сти всехъ, с чимъ тежъ п[а]ны приятели свои до в[ашеи] м[и]л[о]сти выправил, впоминаючи в[аш]о м[и]л[о]сть, ижъ бысте в[аша] м[и]л[о]ст] звиклому предсавзету своему покои дали, на зацныи стан, вчтливую славу его м[и]л[о]сти словы вщипливыми сѧ не торгали, вѣстеи непевныхъ до вшы людскихъ, доброй славе его м[и]л[о]сти доткливыхъ, не разносили, на его м[и]л[о]сть самого, слуги, подданные, такъже до халуи мирвенскихъ не стреляли, погрозокъ жадныхъ не чинили, грабежов, иманя слугъ и подданныхъ занехали, такъже в крѣнтъ его м[и]л[о]сти кутровский, такъ за Стыр, яко и за Судиловку, сѧ не вступовали и овшемъ якобы то все, што сѧ вышеи поменило, вчтиве и слушне его м[и]л[о]сти сѧ нагородило, о томъ обьмышлевали. А где бы пакъ в[аша] м[и]л[о]ст] того всего занехат не хотѣли, тогды его м[и]л[о]сть панъ столникъ черезъ мене, возного енерала Станислава Коломыиского, вашимъ сѧ м[и]л[о]стиамъ оповедаетъ и декларуетъ, а впередъ Богомъ самымъ зъ ихъ м[и]л[о]стью п[а]ны приятели своими, тут на тотъ часъ в Стрымилчу будвчими, и шляхтою, наконецъ и в[ашу] м[и]л[о]стью самими осветчають, ижъ того всего в[аша] м[и]л[о]ст] терпяти и далеи занехат и того леда яко сѧ мимо себе пустить не хочетъ и овшемъ яко крѣнтъовъ взвышь помененныхъ боронити, такъ и деспектовъ, черезъ васъ ему неоднократноъ выраженныхъ, а поготову квалтови квалтомъ отпирати и о то такъ правомъ, яко и рѣкою чинити хочетъ и будетъ.

А в томъ, естли бѣ, в[аша] м[и]л[о]ст], што которого з в[ашеи] м[и]л[о]сти || [арк. 694] противного поткало, абы есте в[аша] м[и]л[о]ст], от

²⁸¹ Мало бути «оставленую».

²⁸² «Одповідь» давалася відповідно до звичаю через возного або в його присутності, однак від імені особи, що оголошувала про помсту. В даному ж разі «одповідь» чинилася з ініціативи кн. Пронського, проте від імені возного, особи не надто високого статусу, що мало додатково образити Лашів.

мене ѿ том тепер справу и вѣдомость взявши ѿ неприязни, на потом его м[и]л[о]сть не виновали, а не на вѣдомость свою и ѿповеди за данемъ черь[ез]²⁸³ вас причины его м[и]л[о]сти не вкладали и ѿшемъ везде и на кождом мѣстьцѣ его м[и]л[о]сти сѧ выстерегали. А дѣла лепшии вѣры и певности сведѣцтва того тоѣ мовы моеѣ и поселства, такъже и ѿпомянани копѣю под печатю моею ѿдавам и в дому в[ашеи] м[и]л[о]сти] всехъ зоставляю.

Писан дна третегонадцат маѧ, року ѿт Божего нароженѧ тисѧча пятсот ѿсмыдсѧтого.

Станислав Коломыискии, возныи земскии, енерал коронныи воеводства Вольнскаго».

А по справе, деи, таковой и по даню цѣдѣлы помененное п[а]нове Лашове пытали помененного возного Станислава Коломыискаго, естли бы имъ ѿповѣдал. Помененныи возныи имъ на то повѣдил: «А в[ашеи] м[и]л[о]сти не ѿтьповѣдам, але толко его м[и]л[о]сть пан столникъ мене з нею до в[ашеи] м[и]л[о]сти] послал».

А в тот час при немъ были два шляхтичи стороною на име пан Петръ Коняревскии а пан Шимон Кгаевскии, которые, тут же заразом на вrade стоячи, ѿчевисто признали, иж при томъ всемъ были и ѿчима своими видели а ѿшима слышали, иж такъ все было, а не иначеи, яко вышшеи есть ѿписано, а через Станислава Коломыискаго, возного повѣту Луцкаго, признано и на писме подано, чого ѿчевистымъ своимъ признанемъ посвѣтчивши, просили, абы тоѣ ихъ всехъ згодное || [арк. 694 зв.] признане до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было. Што я, подстаростии луцкии, казавши записати и выпис есми дал его м[и]л[о]сти п[а]ну столнику под печатю моею.

Писан 8 Луцку.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 692–694 зв.

№ 59

1580 р., жовтня 1. Володимир. — Приятельське полагодження стосунків між владикою володимирським і берестейським Феодосієм та Федором Солтаном, за яким сторони зобов'язалися скасувати всі записи образливого змісту та повернути відібране майно, а приятелі з боку Феодосія пообіцяли звільнити Солтана від раніше вчиненої ними письмової «одповеди», надавши йому в призначений день цидулу, яка засвід-

²⁸³ Текст пошкоджений.

чувала припинення помсти та гарантувала Солтанові безпеку в майбутньому²⁸⁴

Того ж м[є]с[я]ця жкѣбра 1 дня

Постановившися ѡчевисто на вриадѣ кгородскомъ володимѣрьскомъ передо мною, Михаилом Дѣбницкимъ, на тот час бѣдѣчимъ на мѣстцѣ его м[и]л[о]сти кн[я]зя Костѣнтина Кѣрцевича, подстаростего володимѣрьского, в небытности его ѡ Володимери, пан Хведор Солтан, писар земскии володимѣрскии, ѡповедал, иж што «на прошлых рочкох кгородских тѣтошних володимѣрьских, сѣдовнѣ ѡтправованых рокѣ тепер идѣчого тисеча пшатсот ѡсмѣдесатого м[є]с[я]ца сѣнтѣбра || [арк. 468] пшатонадшат дня, позвал єсми был его м[и]л[о]сти ѡтца Феѡдосиа, вл[а]д[ы]кѣ володимѣрьского и берестѣиского, ѡ некоторые кривды и розницы, которые были на позвех ѡписаны и доложоны. А такъ приатели н[а]ши зѡбѣполные, такъ з рѣки его м[и]л[о]сти ѡтца вл[а]д[ы]ки, яко и з моеє, ѡгодливымъ приателским ѡбычаємъ застановили и кождѣю речъ, яко сѣа пан Іакѣбъ Крѣсинскии противкѣ мене, а ѣа противкѣ него захватисѣа мѣли, написавши на сѣдѣлѣ с подписомъ рукъ н[а]ших, на вриад для вписованѣа до книг подали. Позвы и жалобы, ѡповѣданѣа, вписованѣа до книг, ѡмораючи то вечнѣ, и што хто против комѣ з ѡщипком ѡчтвности доброе славы написал, то все мѣало было с книг выведено и покасовано быт, грабежи з ѡбѣюх сторон, што комѣ на ѡн час взято было, в целости поворочати и ѡтдати ѡдин дрѣгомѣ мел.

Што теж ми сѣдѣла ѡтповѣднаѣа ѡт приателѣи п[а]на Крѣсинского была дана с подписомъ рѣкѣ их, теде пан Крѣсинскии рекѣ и ѡбѣцал мне был ѡт тых приателѣи, ѡт которых мне была сѣдѣла ѡтповѣднаѣа дана, лист под печатми и сѣ подписми рѣкѣ их, ѡбезпечаючи и чинечы мене волнымъ ѡт тоє ѡтповѣди, принести и мне до рѣкѣ моих дати на рокѣ и ден певныи, то єсть на светыи Михал, св[я]та римского, в рокѣ теперешнемъ ѡсмѣдесатомъ.

А ѣа теж слѣдѣбника своего именемъ Григорѣа Кѣгожовского, которые в небытности моеи на ѡн час в домѣ его, яко ч[о]л[о]в[и]ка почтивога, шляхтича, без воли и ведомости моеє збил, зранил и ѡбѣлжил, в замкѣ его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти володимѣрьском до сѣдема дати мѣл, што єсми готов водлѣ вынаидѣнѣа и за[с]тановѣнѣа приателского, ничим не ѡтсѣдѣючи ѡное сѣдѣлы, с подписом рѣкѣ н[а]ших на кгород для вписованѣа до книг даное, ѡчинити, нижли рад бых ѡт п[а]на Іакѣба

²⁸⁴ Див. продовженнѣа у наступнѣи справѣ № 60.

Крусинского оныи лист от приателеи его, от которых цедла отповеднаа мнѣ была дана, абых певен здоровья своего был, в себе мел, але иж не вем з яких причин так вл[а]д[ы]ка его м[и]л[ост], яко и пан Крусинский, тои вгоде приателскои и цыдле, от нас на вриад поданои, досыт чинити и тог[о], чомѣ сиа обовезали, полнити не хочѣть и не чинять». || [арк. 468 зв.]

И просил мене пан Федор Солтан, абы тое оповедане ег[о] до книг кгородских было записано, што я записати велель.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 467 зв.—468 зв.

№ 60

1581 р., березня 13. Володимир. — Визнання возного про визволення приятелями Якуба Крушинського Федора Солтана від «одповеди» і полагодження стосунків між Крушинським і Солтаном

Того ж м[е]с[я]ца марца 13 дня

Передо мною, Адамомъ Мисевским, на тот час будѣчимъ на мѣстцу его м[и]л[ост]и кн[яз]а Костентина Курцевича, подстаростего володимерского, в небытности его ѓ Володимери, ставши очевисте на вrade кгородском, возныи повету *Володимерского* пан Михаило Голуб-Сердацицкий ку записаню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж «року теперь идучого тисеча патъсотъ осмьдесат перъвого м[е]с[я]ца марца третегонадцат дня, маючи я при себе шляхту Якуба Каръпевъског[о] а Станислава Песоцкого, былемъ на потребе п[а]на Якуба Крусиньского, то ест иж односил есми отнес лист приателеи его, шляхты земли Бельское, до п[а]на Федора Солтана, писара земъског[о] володимеръского, до дому его тутъ ѓ Володимери, которыи лист приатели его прислали, иж што пану Федору Солтану, писару, отповед были на здорове его ѓчинили, его с тое отповеди волнымъ чиначи и тог[о] отступуючи, которыи лист с подписомъ рук тых приателеи, в томъ листе меновите описаныхъ, в которомъ листе ширеи ест описано.

Которыи лист от мене пан Федор Солтан взал и его принал, и грабежи, которые были межи собою починили, пан Крусинский через мене, возного, пану писару отдал и то сознал, же его м[и]л[ост]и во въсемъ са от п[а]на Крусинского водле постановена н[а]шого, которыи межи собою ѓчинили, досыть стало.

Што мною, возным, и тою шляхтою звышмененою пан Крусинский светчиль».

Которое ж я сознане возного до книг кгородских записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 38 зв.

№ 61

1580 р., жовтня 14. Володимир. — Відмова Станіслава Граєвського поступитися маєтком Радовичі Вінценту Репковському згідно з трибунальським декретом, виконання якого мало забезпечити повітове «рушення», очолюване володимирським підстаростою

Того ж м[є]с[я]ца октебѣра 14 дня

Постановившиса очевисто на вриадѣ кгородськомъ володимѣрьскомъ передо мною, Костѣнтиномъ Кѣрцевичемъ, подстаростимъ володимѣрьскимъ, вознымъ земьскимъ поветѣ Володимѣрьского пан Жданъ Цирский кѣ записованю до книг кгородскихъ вызнал тыми словы, иже «рокѣ теперешнегѣ тисеча патсот ѡсмьдесатого м[є]с[я]ца октебѣра третегонадцат дня, бѣдѣчи мене при в[ашеи] м[и]л[ости], п[а]нѣ подстаростии, при шляхтѣ рыцѣрствѣ, которые ведле ѡбычаю права з рѣшенемъ повѣтѣ Володимѣрьског[о] зъ в[ашеи] м[илостю] зъехали на ѡтправѣ сѣмы п[є]н[и]ази за декреты такъ ѡт сѣдѣ Любѣльского Трибѣнальского коронног[о], яко и за тѣтошнимъ кгородськимъ володимѣрьскимъ, на его м[и]л[ости] панѣ Станиславѣ Кграєвскомъ, столникѣ подласкомъ, панѣ Вицентому Репьковскомѣ, слѣжебѣникѣ его велможное м[и]л[ости] кн[я]ж[а]ти Костѣнтина, воеводы киевского, сказаные. И кгда в[аша] м[илост], кн[я]же подстаростии, з рѣшенемъ повѣту и зо мною, вознымъ, приехал до имени пана Станислава Кграєвского Радовичъ, хотѣчи ѣ тоѣ мене Радовичи пана Вицентогѣ Репьковского ѡвезать, и ѡное мене ѡшацовавъши, в сѣме п[є]н[и]ази ему подати, то пак пан Ган Кграєвский, братъ пана Станислава Кграєвского, зобравшиса з слѣгами и приатѣлми своими, ѡсадивъши ѡколо того села Радовичъ стрѣлбѣ, пѣлдалками, гаковъницами, пѣлгаки, з рѣчьницами, ѡбачивши нас, заразомъ до нас стрѣлати казал и моцно боронили, стрѣлали. А кгда мене, возного, и шляхтѣ, при мене бѣдѣчю, твоя м[и]л[ость] до п[а]на Гана Кграєвского послал, ѡпоминаючи его в томъ, абы сиа вриадѣ не спротивлал, а вѣвязаниа бы допѣстил, з оноѣ стрѣлбы стрѣлати не казал, а панъ Ган Кграєвский на то повѣдил: «Нехай кн[я]зь подстаростии с повѣтомъ до нас не наѣжчаѣт, бо мы бѣдемъ бити и того села Радовичъ боронити, и вѣвязованиа не допѣсчѣ, покѣль мене ставати бѣдѣ, и моцно бороню»²⁸⁵.

²⁸⁵ За правовими приписами (II ЛС, розд. 4, арт. 67) судовий декрет у випадку спротиву винуватця мав виконуватися з допомогою посполитого рушення — зібрання з ініціативи старости шляхти повіту, що й було вчинено в даному разі. Однак фізичних важелів впливу на винуватців, які відмовлялися виконувати декрет, практично не було, тож йшлося зазвичай про моральний тиск спільноти. Представник суду просив винуватця поступитися маєтком відповідно до декрету, а той, якщо не мав наміру

ІАкожь стрелпали и ввизована²⁸⁶ не допѣстили. Зачимъ кн[я]зь подстаростии володимѣрськии, не вчинивши панѣ Вицентомѣ Рѣпковскому отправы, от оных Радович, осветчивши таковое их спротивенѣ противку врадѣ и повѣту, отехал проч».

Которое жь за сознаниѣ возного жо книг кгородских записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 13, арк. 483 зв.

№ 62

1580 р., жовтня 20. Володимир. — Скарга Дем'янової Мокренської княжни Василиси Ружинської на Станіслава Молинського, який за намовою дружини Марини Гаврилівни з Яковицьких побив її, відібрав майно та заподіяв образу²⁸⁷

Того ж м[є]с[я]ца октебра 20 дня

Што перьво сего дати вышеи писанои, приходила до мене, Костентина Кѣрцевича, подстаростего володимѣрського, п[а]ни Демьяноваа Мокренскаа, вознаа Василиса Василевна Рѣжинского, жаловала и оповѣдала, иж, деи, «рокѣ теперешнего тисеча пѣтсот осмѣдесатого м[є]с[я]ца октебра девѣнагонѣдцѣт дня, то ест вчораи во средѣ, в небытности мѣжа моего Демьяна Мокренского в домѣ пошла была есми до п[а]неѣ Хведоровоѣ Воинича Боговитиновоѣ панѣѣ Мари Василевны Рѣжинского, маючи з собою тридцѣть таларѣи, хотѣчи их зъ ею м[и]л[о]стю променати на монѣтѣ, и колимъ, деи, была противкѣ домѣ подданого своего Донца и пан, деи, Станиславъ Молинскии, пробачивши боязни Божеи и срокгости права посполитого, а правѣ дмыслнѣ, наполнивъшися своволное мысли своеи, с порадою, направою и ведомостю жоны своеи Марини Гавриловны ІАковицкого, через листъ зарѣчными старостинскии подѣ пѣтмасты копами грошеи имъ, обѣюмъ особамъ, вравдовнѣ через возног[о] заложонных, вышедши, деи, поспол з жоною своею з домѣ своего зъ двора роговицкого, и перенѣмъши, деи, мене на доброволнои дорозѣ на моемъ власномъ кгрѣнтѣ противкѣ домѣ подданог[о] моего Донца, мене, деи, квалтовънѣ, окрѣтнѣ киѣмъ збилъ, зранил, змордовал и ограбил, тую, деи, тридцѣт таларѣи, которые есми в п[а]неѣ Боговитиновоѣ на монѣтѣ променатъ хотѣла, в мене пограбил,

підкоритися, виголошував відмову, обіцяючи до смерті боронити свою власність. Найчастіше винуватця замінював його урядник/представник, який заявляв про відсутність розпоряджень від пана і погрожував посполитому рушенню в разі силових дій тим же.

²⁸⁶ Слово написано двічі.

²⁸⁷ Див. справи з приводу конфлікту тих же осіб далі, № 77

секнет золотыи с палца, в котормъ, деи, важило чотыри золотых червонных, || [арк. 487] знал и пограбил, пояс оksamитныи зъ зангелемъ сребрнымъ, которыи, деи, мене коштоваль копы грошеи, шапкѣ оksamитную, кѣнами подшитую, котораа, деи, мене коштовала две копи грошеи, черевики за чотыри гроши, чепец, рантух, то, деи, все в мене пограбилъ и побрал и ку пожиткѣ своємѣ зъ жоною своєю привляцил.

И как, деи, мене Станиславъ Молинскии бил и мордовал, а жона, деи, его Марина, понедалекѣ ѿт него стоячи, ему, мѣжеви своємѣ, мовила и казала: “Бии, деи, еи гараздъ, маю, деи, на на Роговичох чотыриста копъ грошеи вена своєю, маю еи чимъ навезати або и запластити”²⁸⁸.

И просила п[а]ни Мокренъскаа ѿ возного на ѿгледанѣ збита и зранѣна своєю и на ѿповеданѣ шкод, грабежовъ, и тамъ еи до возного до п[а]на Ждана Цирского листъ приданѣ дал. Которыи возныи, пан Ждан Цирскии, бывши тамъ на тои справѣ п[а]нѣе Мокренское и ставши перѣдо мною, ѿчевистѣ кѣ записываню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж, деи, «за приданѣмъ в[ашѣи] м[илости] врадовымъ листовнымъ рокѣ теперешнего тисеча патсот ѿсмьдесатого м[ѣ]с[я]ца ѿктября двадцать третего дня былемъ на потребе п[а]на Дѣмьяна Мокренского, возного поветѣ Володимѣрского, и жоны его Василисы Василѣвъны Рѣжинского в дворе их роговицкомъ, в небытности самого Дѣмьяна Мокренского, а при мнѣ, деи, возномъ, шляхта была, пан Григорѣи Головен[скии]²⁸⁹ а Валентыи Петрович, ѿгледал есми жоны п[а]на Дѣмьяна Мокренского Василисы. И за ѿказанѣмъ еѣ выдѣл есми еѣ в постели лежачѣю и велми стогнѣла, видѣл, деи, тежъ есми в неѣ раны синевые, рѣка праваа, почавши ѿт самог[о] плеча до палцовъ вса сина збита и спѣхла, и владнѣти ею не можеть, а рѣка леваа, почавши ѿт локта аж до запастыа збита сина, и палцы спѣхли, хрыбет, плечи, поперек все синѣ збито и спѣхло, а в голове надъ ѿкомъ левым рана || [арк. 487 зв.] синеваа битаа спухлаа, а на голове волосѣ ѿборвано и немалое, деи, жѣшмо волоса, з головы своѣи ѿборваного, показывала, “бо, деи, ма за лобъ и рвалъ и то волосѣ ѿборвал”.

²⁸⁸ Суму внесеного жінкою у новостворену родину посагу чоловік мав записати на третині своєї маєтності, тобто записати «у віно». Вінова частина була гарантією забезпеченням дружини в разі життєвих колізій; чоловік не мав права без її дозволу провадити з тією частиною нерухомості жодних трансакцій — заставляти, продавати, дарувати тощо (II ЛС, розд. 5, арк. 1, 2, 16). В руках Марини Гаврилівни з Яковицьких за тестаментом першого чоловіка кн. Стефана Ружинського в разі повторного заміжжя мала залишитися третина всіх його маєтків (ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 4, арк. 57 зв.–59, тестамент укладений 3 березня 1578 р.).

²⁸⁹ Текст пошкоджений.

Оповедала, *деи*, тежъ п[а]ни Мокренскаа, *иж*, *деи*, «тое збитъе, зраннене и змордоване мене стало року теперешнего тисеча пятсот осмьдесатого м[е]с[я]ца октебра девятигонадцат дна без бытности мужа моего Демьяна Мокренского от п[а]на Станислава Моленского за направою, ведомостью и росказанемъ жоны своее Марины Гавриловны Яковицького, *иж*, *деи*, он поспол з жоною своею Мариною, вышедши з двора своего роговицького и перенемши, *деи*, мене на добровольной дорози на моем властномъ кгрднте противку дому подданого моего Донца, мене, *деи*, квалтовне збил, зранил, змордовалъ и ледве живую zostавил. А жона, *деи*, его Марина, стоячи от него понедалекъ, и казала мужеви своемъ: “Бии, *деи*, *еи* гараздъ, маю, *деи*, я на Роговичох чотыриста копъ грошеи вена своег[о], маю *еи* чимъ навезати або и заплатити”.

И збивши, *деи*, мене и змордовавши, и ограбил, взял, *деи*, от мене и пограбил тридцат талареи, с которыми, *деи*, таларми того дня пошла была есми до п[а]нее Федоровое Боговитиновое Мари Василевны Рѣжинского менати на монету, кѣ тому, *деи*, теж пограбил з мене секнетъ золотыи с палца, в которомъ, *деи*, важило чотыри золотых чирвоных, пояс оксамитныи зъ заглем сребрнымъ, которыи, *деи*, коштоваль копы грошеи, шапку оксамитную, кѣнами подшитую, котораа, *деи*, коштовала две копы грошеи, черевики за чотыри гроши, чепецъ, рантух, то, *деи*, все в мене и з мене пограбил и побрал и кѣ пожиткѣ своемъ и жоны своее привлацил. Бо, *деи*, то все вчинил з направою, ведомостью и росказанемъ жоны своеи. Кошдлю, *деи*, и шубкѣ беличнюю, бѣючи мене, на мнѣ пошарпаль, подрал и киємъ побилъ || [арк. 488] на мнѣ».

И кошюлю, *деи*, тежъ видел есми на неи подърандю, и шѣбкѣ беличюю, в которой, *деи*, видел есми дир три межи плечима, а на рѣкаве правомъ дир три пошарпанных, знакъ того и подобенство есть, же киємъ побит.

К томѣ, *деи*, тежъ и поведила такъ, *деи*: «Тоть пан Молинскии вшетечне надо мною починил, опѣдстивши, *деи*, ѡбране свое и головѣ мою вложивши межи ноги свои, мовил на мене недѣчтивыми словы и бючи, *деи*, мене киємъ, мовил: “Налпо! Отож маешъ в мене межи ногами фиалки, нюхаи их и целди мене тамъ. И не жалдисе, *деи*, на мене, налпо, врадѣ и никому, ани ма тымъ славь, и боиса мене. А бѣдеш ли, *деи*, на мене жаловати и тымъ мене славити, то, *деи*, тебе потомъ забью або втоплю”».

И тое, *деи*, мѣстце п[а]ни Мокренскаа, гдѣ *еи* бито, передо мною подданого своего Донца мнѣ, возномѣ, и той шлахте звышь менованымъ оказывала».

Которое ж на сознание возного до книг кгородских записати велел.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 486 зв.—488.

№ 63

1580 р., листопада 14. Володимир. — Скарга Абрама Богушевича Пузовського на брата Івана про напад на дім та погрози, причиною яких були майнові претензії. Однак учинені з великою експресією дії нападника у підсумку звелися лише до вербальної агресії

Того ж м[є]с[я]ця ноабра 14 дня

Приходил на врадъ кгородскии володимѣрскии до мене, Адама Ми-сєвського[о], на тот час бѣдѣчог[о] на мѣстѣ кн[я]зѣя Костѣнтина Кур-цевича, подстаростѣг[о] володимѣрског[о], в небытности его м[и]л[о]сти ѿ Володимѣри, пан Абрамъ Богушевич Пузовскии, жалуючи и ѡпо-ведаючи на брата своего п[а]на Івана Пузовског[о], иж, деи «дня вчорашнього з недели на понедѣлокъ вночи, могло || [арк. 535 зв.] быт годин две в ноч, м[є]с[я]ця ноабра третегонадцать дня в року теперъ идѣчомъ ѡсмѣдѣсѣатомъ, пришедши до коръчмы подданое брата моего п[а]на Богдана Пузовског[о], на имя Ганицы Романчое, тамъ заставъши врадничка моего Гапонца Корогодовича, спокоине сѣдѣчог[о], не маючи до нег[о] жадное причины, збил и зранил, ѡт которог[о], деи, збитѣя и змордованья не ведаю, если жив бѣдетъ.

А потомъ, деи, мало на томъ маючи, ѡттул, зобравшися с хлопами, с поддаными и помочниками своими, с Пашкомъ Енелевичомъ а з Ермо-хомъ Ковпакомъ и з ыншими поддаными своими, которых ѡн самъ лепѣи знаетъ и имена их ведаетъ, пришедши мощно квалтомъ на домъ мои, которого я здавна ѡт брати своеѣ старшое, небожчика Семѣна а п[а]на Богдана, спокоине держал, до сѣнеи двери выбил. А потомъ до избы вломившися, почал са до мене из шаблею торгати и словы неѣчтивыми и доткливыми примовлати, класти. И повѣдил: “Пришол есми до тебе с тымъ ѡмыслом, хотечи тебе забити, але, деи, лихое сѣрце маю, иж ми ѡдышло. Теперъ тебе дамъ покои, але, деи, часѣ иншого ѡ томъ ведаи, ижъ тебе, забивши як пса, за ноги зъволокѣ с того двора, або, деи, тебе спалю з домомъ и зо вьсею маѣтностью твоею, бо, деи, где мешкаешъ, теѣды то мое, волно ми то палити”.

И тымъ ся похваляючи, ѡт мене пошел проч».

И просил пан Абрам Пузовскии, абы то было до книг кгородских записано, што я записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 535–535 зв.

№ 64

1581 р., січня 14. Луцьк. — Визнання Миколая Муриновича, дорого-стайського намісника Миколая Монвида-Дорогостайського, про те, що кн. Януш Чорторійський, позваний його паном до суду з приводу вчинених

підданим збитків, не вдаючися до судового розгляду, відшкодував їх та зобов'язався при нагоді перепросити Дорогостайського за нанесену таким чином образу

Рокъ 1581 м[є]с[я]ца гєнваря 14 дня

Ставши ѡчевисто в замкѣ г[оспо]д[а]рском луцкомъ передо мною, Петром Мложєвским, подстаростим луцкимъ ѡт его велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великог[о] князьства Литовского, старосты луцкого, намєстник его м[и]л[о]сти п[а]на Николая Монвида Дорогостаиског[о], воеводы полоцкого, дорогостаискии пан Николаи Муринович доброволне до книг ку записованю тыми словы созналь, иж «што, деи, в року прошлом тисєча патсот ѡсмьдєсатом ѡбжаловал єсми был тут на враде кгородском луцкомъ именєм его м[и]л[о]сти п[а]на своего его м[и]л[о]сть кн[я]зя ГАнуша Ивановича Чорторыского ѡ квалтовное пограбленє быдла и дробины подданных его м[и]л[о]сти п[а]на моего дорогостаиских. А так, деи, его м[и]л[о]сть кн[я]зь ГАнуш Чорторыскии, не допускаючи того до права, всим тым подданным его м[и]л[о]сти п[а]на моего, кому са тот грабежъ стал, нагородити розказал.

Ино на его м[и]л[о]сть кн[я]зя ГАнуша Чорторыског[о] || [арк. 4 зв.] с того ѡбжалованя и зо всеє тоє рєчы, што ѡ книгахъ кгородскихъ єсть записано, вызволяю и волнымъ чиню, нижли што са дотычєт того, ижъ тым грабежом его м[и]л[о]сть пан мои ѡт его м[и]л[о]сти кн[я]зя ГАнуша ѡбразонъ єсть, тєды его м[и]л[о]сть кн[я]зь ГАнушъ маєть его м[и]л[о]сти п[а]на моего, кгда са даст Богъ зъ его м[и]л[о]стью ѡзирить²⁹⁰, перепросити»²⁹¹.

И просил, абы то до книг было записано. А так на тоє ѡчевистое сознанє его до книг кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 23, арк. 4–4 зв.

Справа про виклик на поєдинок
кн. Криштофом Радзивилом Василя Гулевича (№ 65–67)
№ 65

1581 р., лютого 12. Луцьк. — Скарга Андрія Гулевича на кн. Криштофа Радзивила, приятелі і слуги якого побили Василя Гулевича, батька заявника, через відмову Василя, як зазначав скаржник, стати з князем на поєдинок, що було розцінено як образа

²⁹⁰ Мало бути «визрити».

²⁹¹ Акцентується увага на тому, що грабіж був сприйнятий як образа, тож матеріального відшкодування недостатньо для замирення — остаточним актом мало бути перепрошення.

Року 1581 м[є]с[я]ца фєврала 12 дня

Писал и присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана Дручанина-Кнегининского, будѣчого на мєстцѣ п[а]на Пєтра Мложєвского, подстаростєго луцкого, ѿт єго велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александрѣ Проньского, столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, єго м[и]л[о]ст пан Андрѣи Василєвич Гулєвич, жалуючи и ѿповєдаючи на єго м[и]л[о]ст п[а]на Радивила, кашталпана троцкого, тыми словы, иж, деи, «єго м[и]л[о]ст пань троцкии, не вѣдати для которєе причины звазнившисѣ на ѿтца моего, пєрвєи єго самь, кгдаы мы Ѧ кн[я]жати єго м[и]л[о]сти воєводи киевского в Дѣбнє были, повабѣл, абы сє з нимь бил. Але кгда ѿтєц мои зьбронѣл му сѣа того, повєдаючи, иж «бы то была рєч непристоинаѣ, кгда жємь ѣа єст слугою в[ашєи] м[илости], || [арк. 62] вшак жє єслимь што винєн, тєды водлуг властного розсудкѣ готовь єсми сѣа в[ашєи] м[илости] ѡсправєдливити и єслимь што винєн — тєрпєть». А с тымь был ѿтшол, хотєчи єго тымь собѣ ѡблагат. Он, деи, дня ѡногдашнєго в чєтвєргь м[є]с[я]ца фєврала девѣятого дня, не ѡбаючи на то ничого, ани маючи взглядѣ на покору єго, змовившисѣ с приятєлы и слугами своїми, мєновитє с Пукштою, хоружимь волковыискимь, зь Андрєєвичом ѡвлочимьскимь и з Раєцкимь, росказал ѿтцѣ моемѣ зєлживост ѣкую ѡчинити албо єго ѡ горло приправити, которые заступивши ємѣ, кгда до господы єхал, ѡного ѡсєкли, с которых рань не вѣдаю, будєт ли жив»²⁹².

И просил пан Андрѣи Гулєвич, абы то до книгь было записано, а ємѣ на ѡглєданьє зранєния ѿтца єго, п[а]на Василя Гулєвича, воиского володимєрского, возного придано было.

А так ѣа вєдлє ѡбычаю и права лист приданьє моє вриадовє до возного дал²⁹³, а тую жалобу и ѿповєданє єго до книгь кгородскихь луцкихь записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1. спр. 23, арк. 61 зв.

²⁹² Відповіддю на напад Радзивілових приятелів і слуг були зворотні дії скривджених. Так, 10 лютого Ян Овлучимський, слуга Криштофа Радзивіла, скаржився, що 9 лютого біля дубенської брами його побив Василь Гулевич зі своїми синами Андрієм та Василем і їх помічниками (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1. спр. 23, арк. 60–60 зв.). Того ж дня Матис Щаснович Лебедський, слуга Станіслава Радиминського (слуги Криштофа Радзивіла), скаржився на Федора Романовича Гулевича та його помічників (серед яких згадується і Василь Васильович Гулевич) про напад на господа Радиминського, побиття і поранення його «з ручниці навьлет кулею» (Там само, арк. 61–61 зв.).

²⁹³ «Придане вриадовє» — лист від гродського уряду до певного возного або до будь-кого з повітових возних, наданий особі, що потребувала офіційного свідка, в разі, якщо возного не виявлялося в гроді. Далі отримувач уповноважувального листа мав сам знайти возного для своїх потреб.

1581 р., лютого 23. Луцьк. — Визнання Станіслава Пукити про фальшиве і образливе звинувачення його Василем Гулевичем в побитті

Року 1581 м[є]с[я]ца фєвраля 23 дня

Пришодши на врад кгородскии луцкии до мене, Стефана Дручанина-Кнегининского, буддчого на мєстьцѣ п[а]на Петра Мложєвского, подстаростєго луцкого, ѿт єго велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, єго м[и]л[о]сть пан Станислав Пукышта, хоружии волковыискии, ѿповедал тыми словы, иж, деи, «яко первеи сєго часу недавно прошлого ѿповедалемсе тут на вrade кгородском, взявши вѣдомост, иж чинєно ѿповеданє на мене з стороны п[а]на Василя Гулевича, воиского володимєрского, якобым я єго з росказаня єго м[и]л[о]сти п[а]на Крыштофа Радзивила, кн[я]жати на Дѣбинкгах и Биржах, п[а]на троцкого, зранити мєл.

Так || [арк. 75 зв.] и тепєр маю тую вѣдомость, же тот же пан Василєи Гулевичь ѿтнес мє до книг, ч[о]л[о]в[є]ка того, которыи в каждой пристоинности моєи шляхєтської ѡчтывє и пристоинє ражуся²⁹⁴, до книг ѡрадѣ тутєшнєго чєрез сознаньє возного, якобымь я єго, заступивьши єму дорогу, непристоинє зранити мєль, што, деи, иж мє вєлми болит, яко чловека ѡчтывого, которыи никгда с пристоинности моєи шляхєтское нє выступил²⁹⁵. Такь тут в томь на вrade ѿповедаю, же тот Гулевич тую жалобу на мене неправдивє, фалшивє, яко злых вшєтєчныхъ ѡсть неправдивыи чловекь, до врадѣ то донєс, которую, деи, ѡбмову мою правдивую невинности моєи в томь, в чом мѧ тоть ч[о]л[о]вєкь на вrade ѡбнесль, счипачи мѧ на доброи и ни в чомь нєнарушонои славе моєи шляхєтской, якомь то єсть завше готов показат, прошу, абы то до книг было записано».

А так я тоє ѿповеданє и мовєнє єго до книг кгородских луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 23, арк. 75–75 зв.

²⁹⁴ Радитися з родичами і приятелями, вводячи таким чином свої наміри у публічний простір, робити їх відомими загалові, вважалося важливим для почтivityого шляхтича.

²⁹⁵ Звинувачення Василя Гулевича у нападі і пораненні, занесене до гродських книг, скаржник представляє як образу для своєї честі. Він наголошує на неправдивості обвинувачення, водночас ображаючи Гулевича як особу непорядну.

№ 67

1582 р., квітня 9. Варшава. — Королівський лист, яким наказано вилучити з гродських книг обвинувачення Василем Гулевичем кн. Криштофа Радзивила в тому, що минулого року за його наказом князівські слуги і приятелі поранили Гулевича (за вписом до луцьких гродських книг від 23 серпня 1582 р.)

Справа его м[и]л[ости] п[а]на троцького зъ его м[и]л[о]стю п[а]ном воискимъ володимерьскимъ

Року 1582 м[є]с[я]ца августа 23 дна

На рочках кгородских луцких дна нинешнего даты вышєи написаное, за позвы кгородскими луцкими припалых и судовне отправовати зачатых, перед нами, Станиславомъ Петровскимъ, подстаростимъ, а Остафьемъ Словичом-Малиньским, судею, врадники судовыми кгородскими луцкими, и при бытности дыкгнитаровъ, врадниковъ, шляхты, обывателевъ воеводства Волыньского повету Луцкого, ест подан до суду и актъ нинешних лист корола его м[и]л[ости], п[а]на н[а]шого м[и]л[о]ст[и]во-го, через руки шляхетного Семена Кроневича, врадника полонского, служебника его м[и]л[ости] п[а]на²⁹⁶ Крыштофа Радивила, кн[я]жати на Дубинках и Биржах, кашталана троцького, || [арк. 106 зв.] гетмана полного, подканцлерого Великого князства Литовского, старосты борисовского и солоцкого, в справе звышпомененого п[а]на троцького з урожоным Василемъ Гулевичомъ, воискимъ володимерскимъ, около осветченьа на п[а]на троцького, часу певного вчиненого, въ вrade точила сл. Которыи лист корола его м[и]л[о]сти так се в себе маєт:

«Стефан з ласки Божое корол полскии, великии княз литовскии, рускии, прускии, жомойтскии, мазовецкии, ифлантскии, кн[я]жа седмик-городское и иных.

Стольникови н[а]шому Великого князства Литовьского, старосте луцькому, кн[я]зю АлександрѸ Проньскому, щире нам милому, а въ небытности на тот час самого п[а]на старосты в Луцку, ино врадникомъ его тамошьнимъ кгородскимъ луцкимъ, подстаростему, суди и писару.

Што перво сего в року прошломъ тисеча пamtсот осмьдесат первомъ в м[є]с[я]цу февралю воискии володимерскии Василеи Гулевич первєи через сына своего, а потомъ и через возного ожаловал был на вrade кгородскомъ луцкомъ на велможьного его м[и]л[ости] п[а]на Крыштофа Радивила, кн[я]жа на Дубинках и Биржах, п[а]на троцького, подканцлерого и гетмана полного || [арк. 107] Великого князства

²⁹⁶ Слово написане двічі.

литовского, старосты борисовского и солецкого etc, іакобы в томъ прош-
лом року *шмдесат первом* м[ε]с[я]ца фєврала деватого дна в ыменю его
м[и]л[ости] кн[я]жати **Острозского**, воеводы киевского, в Дѣбне з рос-
казана его м[и]л[ости] п[а]на троцького слуги и приатели его м[и]л[ости]
оного Василя Гулевича збити и зранити мели. Про то ижъ помененыи
воискии володимерскии Василеи Гулевич, ставши самъ очевисто перед
нами, г[оспо]д[а]ржемъ, ѡсты своими то сознал, ижъ без ведомости и
роказаня его сынъ его Андреи Гулевичъ за жалем зранєня его, такъ тежъ
потом и возныи **Гаско Опарипескии**, то до книг тамошнего врадѣ
кгородского луцкого, ѡжаловавши, вписати даль, в чомъ ижъ ему его
м[и]л[ост] пан троцкии николи ничог[о] винєн не был.

Самъ тот Гулевич насъ, г[оспо]д[а]ра, ѡ то просил, абыхмо тую
протєстачью и ѡжалованє его на его м[и]л[ости] п[а]на троцького, через
с[ы]на его Андреа и возного **Гаска Опарипеског[о]** на враде кгородскомъ
луцкомъ ѡделаное, в книги кгородские вписаное, с книг кгородских луцких
выналт и вымазат казали.

А такъ мы за тою прозбою его тоє ѡбжалованье его в речи вышеи ||
[арк. 107 зв.] менованои, до книг кгородских луцких на его м[и]л[ост]
п[а]на троцького въведеноє, іако непевное вжо єсмо скасовали и вам то з
верности н[а]шое г[оспо]д[а]рское приказуємъ, абы єсто теперь заразомъ,
скоро вам сєс нашъ лист ѡказанъ будєт, тоє все ѡбжалованє з стороны
Гулевичовое, на его м[и]л[ост] п[а]на троцького вделаное, с книг крод-
ских владу тамошнего луцкого выналт и вымазатъ розказали, не зоста-
вучи жадного знаку и ноты такого непевного оповеданья на такъ
зацного ч[о]л[ов]к[а] и сенатора н[а]шого, его м[и]л[ост] п[а]на троц-
кого²⁹⁷, иначеи того под ласкою н[а]шою не чинєчи.

Писан в Рызе.

Лѣта по нароженю с[ы]на Божого тисєча пѣтсоть *шмдєсат вто-*
рого м[ε]с[я]ца априла деватого дна, а панованя н[а]шого року шостого.

Stephanus Rex».

А такъ мы, чинєчи досыт листу и розказаню его к[о]р[олєвское]
м[и]л[ости], оное оповеданє п[а]на Гулевичово, на его м[и]л[ости] п[а]на
троцького вчинєное и въ книги кгородские луцкие вписаное, в книгах
скасовали, перечеркнули, а тот лист его королевское м[и]л[ост]и до
книг кродськихъ луцкихъ записати єсмо казали.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 27, арк. 106–107 зв.

²⁹⁷ Дана заява постала, схоже, як одна з умов приятельського погодження між Криштофом Радзивилом та Василем Гулевичем, що відбулося в Ризі 24 червня 1582 р. Причиною ж конфлікту були спірні ґрунти між маєтком Гулевича Баєвом і містечком кн. Радзивила Полонним (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 5 зв.–7).

№ 68

1581 р., квітня 17. Володимир. — Судовий процес за скаргою князя Януша Збаразького і його сестри княжни Маруші на Давида Яковицького про грабунок свиней на їхньому ґрунті; звільнення відповідача від обвинувачень, оскільки позивачі відмовилися підтвердити свою скаргу присягою

Того ж м[є]с[я]ца априля 17 дня

На рочках кгородских володимєрских, оногда в четвергъ того ж м[є]с[я]ца априля третєг[о]надцат припалых и судовне отпраовати зачатых, передъ нами, Костєнтиномъ Курцевичем, подстаростим, а Лазарєм Иваницким, судєю, врадники кгородскими володимєрскими, ставши очєвисто в судѣ, приател ѓмоцованыи его м[и]л[ости] кн[я]зѣя ІАнуша Збаразьског[о], воєводи браславьског[о], старосты креманєцког[о], и сєстры єг[о] м[и]л[ост]ь кнєжны Марѣши Збаразское пан ІАким Стрывяжский за моцю, от их м[и]л[ост] на писмє водлє права даною, жаловал с позву на п[а]на Давыда ІАковицког[о] ѿ пограбєнє шєстинадцатєрга свинєи их м[и]л[ости] властных дворных, которые, деи, свини пан ІАковицкии сам ѿсобою своєю з слугами и помочниками своими року прошлог[о] тисєча патьсотъ ѿсмьдєсѣатог[о] м[є]с[я]ца сєнтєбра тридцатог[о] дня, наєхавши на кґрунт имєна их м[и]л[ост] Форостова, пограбил, яко то ширєи жалоба их милост на том позвє ѿписана єсть.

При чом тут же будѣчи, приател ѓмоцованыи п[а]на Давыда ІАковицког[о] пан Фронцко за моцю, очєвисто в судѣ от п[а]на ІАковицког[о] даною, ѿтказ чинєчи, на тот позовѣ мовил: «Пан, деи, ІАковицкии ѿ тых свинях нє ведаєт ани их грабил, и в себє их нє маєт».

З стороны его м[и]л[ост]и кн[я]зѣя воєводи браславског[о] мовил, абы се позваныи присєгою ѿгвєлєса, яко нє грабил, водлє констытуцєи варшавьскоє, в року сємдєсѣат ѿсмомь вы[д]аное²⁹⁸.

А з стороны ѿтпорное мовил: «Пан, деи, ІАковицкии водлє тоє ж коньстытуцєи пушаєт довод присєгѣ стороне поводовой, их м[и]л[ост]и»

²⁹⁸ Відповідний параграф конституції 1578 р., за яким обвинувачення в грабежі мали розглядатися в гродському суді на першому засіданні без можливості перенести справу на пізніший термін, не містив приписів, яким саме чином грабіж мав доводитися. Однак адвокат позивача посилається на конституцію, твердячи, що оскаржений мав присягнути на підтвердження своєї невинуватості. У судовій практиці натомість саме позивачеві зазвичай належало доводити свою скаргу. Підтвердженням цьому є і статутова норма, яка регулювала ситуації наїзду на маєток, село чи ґрунт, де вказувалося, що оскаржений має відшкодувати кривди, коли постраждалих їх доведе (II ЛС, розд. 11, арт. 21).

кн[я]зю воеводе браславскому и сестре его м[и]л[о]ст[и] кн[я]жне Марѣши».

Умоцованыи их м[и]л[о]ст мовил: «Пастух, деи, их м[и]л[о]ст[и] готовъ довод ђчинити».

Отпорнаа сторона водле констытуцеи просила, абы была захована, доведечи тог[о], ижъ где бы сторон[ы]²⁹⁹ ѿ реч позваную ѿвестисе не хотели, тогды сторона поводаваа маеть довод ђчинити.

А такъ || [арк. 95 зв.] и мы, прихилаючися тои же констытуцеи, а бачечи то, ижъ позванаа сторона ѿвестисе не хочеть, сказали есмо поводовои стороне, его м[и]л[о]ст[и] кн[я]зю воеводе браславскому и сестре его м[и]л[о]ст[и] кн[я]жне Маруши довод ђчинити.

А ђмоцованыи их м[и]л[о]ст[и] мовил: «Га, деи, тое присеги их м[и]л[о]ст[и] не приимую, их м[и]л[о]ст[и] присегати не будѣтъ».

С тых причин, ижъ сторона поводаваа доводит не хотела, п[а]на Давыда Гаковицког[о] ѿм тог[о] позву и речи, в немъ ѿписаное, ђчинили есмо волным вечными часы и тот суд нашъ в книги кгородские записати есмо велели³⁰⁰.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 95–95 зв.

№ 69

1581 р., серпня 22. Володимир. — Судовий процес по скарзі Михайла Витонизького на княгиню Барбару Збаразьку з Козинських, слуги і піддані якої за її ж наказом пограбували підводи з вівсом підданих Витонизького; суперечки під час процесу про підстави кваліфікації правопорушення як грабежу та розподіл компетенції між городським і земським судом завершилися тим, що позивач звільнив позивачку від присяги на доведення безпідставності звинувачень, водночас отримавши дозвіл на апеляцію до Трибуналу

Лѣта Божого нароженьа 1581 м[є]с[я]ца августа 22 дна ѿ волторок.

На рочках кгородских володимерскихъ, ѿногда в четвергъ того жъ м[є]с[я]ца августа семогонадцат припалых и судовне ѿправовати зачатых, перед нами, Федоромъ Курцевичомъ, подстаростим, а Лазаром Иваницкимъ, судею, врадники кгородскими володимерскими, ставши ѿчевисто в судѣ, Ѣрожныи пан Михаило Витонизский жаловал с позву

²⁹⁹ Текст пошкоджений.

³⁰⁰ Оскаржений, заперечуючи вчинення правопорушення, відмовляється від присяги на доведення своєї невинуватості, натомість пропонуючи позивачеві довести свої звинувачення. У підсумку відмова оскаржувача присягати призвела до звільнення позваного від обвинувачень.

своего на велможную еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню Юревую Збаражскую кн[я]г[и]ню Барбару Козинского ѿ томъ, што *ж*, *деи*, року тепер идѣчого тисеча *патсот* *ѿсмыдесат* первого м[ѣ]с[я]ца июла *тридцат* первого дна, кгда, *деи*, подданые мои витонизские за спрошенемъ моимъ на толоку ку звоженю ѿвса моего влостного дворного с пола моего, прозываемого врочищомъ Заѿбова, которых, *деи*, всих возовъ с конми было ст[о]³⁰¹ [п]ѣтдесат³⁰² и два, которыи, *деи*, ѿвс мои везли дорогою ку имению || [арк. 304] моему Витоничу, то пак, *деи*, еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]на сама ѿособою своею, и маючи при себе почот людеи немалыи, поткавши ѿныє возы с тымъ ѿвсомъ жатым, которого, *деи*, было триста и чотыри копы, тыє, *деи*, всѣ возы с коньми, с хомутами, з овсомъ и зо всимъ на все побрала и пограбила, и до имениа своего Ловищъ ѿтпровадила, яко то ширеи жалоба его на том позве *єст* ѿписана.

За тымъ доведши року и позву выписом с книг кгородских сознанъ возног[о], покладал в судѣ выпис с книг кгородскихъ володимѣрских под датою року тисеча *патсот* *ѿсмыдесат* первого м[ѣ]с[я]ца июла *тридцат* первого дна ѿповеданъ жалобы своеє на еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню Збаражскую, водле позву ѿт него ѣчиненую, и ку тому другии выпис под датою того *ж* року м[ѣ]с[я]ца августа второг[о] дна сознанъ возного п[а]на Михаила Голѣба-Сердатицкого, которому возному пан Витонизский ѿповедал на еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню ѿ пограбене того *ж* ѿвса с конми, з возами, и мѣстце ѿстров пола, где ѿвс был, и шлах, же ѿвс повезен до имениа еє м[и]л[о]сти Ловищъ ѿказовал.

Ку тому покладал два листы, ѿдин ѿт п[а]на Яна Калусовьского, а другии ѿт п[а]на Михаила Летинского, которымъ тежъ то пан Витонизский на еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню ѿповедал, яко то ширеи поступок правныи на тых листех єсть ѿписан. Якож пан Ян Калусовский и пан Михаило Летинский того сведѣцтва своего, листовне даного, стоечи ѣ сѣдѣ, ѿчевисто тых листов своих подпирали, поведаючи, иж на то ѿчима своими гледели, кгда еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на Збаражскаа ѿвс п[а]на Витонизского брала и грабила. Так теж и пан Богдан Ключский, столчи ѿчевисто ѣ судѣ, сознал, иж «так было, а не иначеи, на што, *деи*, и а ѿчима своими гледѣл»³⁰³.

³⁰¹ Текст пошкоджений.

³⁰² Текст пошкоджений.

³⁰³ За арт. 52, розд. 4 (II ЛС) докази «через письмо, через сведки» вважались «наипевнейшыє и нагрунтовнейшыє», присяга ж мала призначатися у тому випадку, якщо попередніх двох варіантів було недостатньо.

И просил пан Витонизскии, абыхмо ѿ то справедливост ему зъ еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Збаражское ѿчинили водле арътикѡлов, || [арк. 304 зв.] в статуте ѡписаных, то *ест* в розделе четвертом артикулу пѣтдесат пѣтого, *иж* сторона, доведечи рѣчи своеѣ, за сведоцством трех свитков веры годных маѣт рѣч свою ѡдержати, кроме присаги, где не *идет* ѿ честь ани ѿ горло³⁰⁴: «А *иж*, *деи*, три свитки ставлю и вси поступки правныѣ, то *ест* ѡповеданѣ ѡрадовое, ѡгледанѣ и сознанѣ возного ѡ судѡ ѡказдю, прошу, абы ми за такими доводы слушными и правными на еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни грабеж з навезкою сказан был».

При чомъ тут же бѡдѡчи ѡчевисто в судѡ, приател и ѡмоцованыи еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Юревое Збаразское пан Станислав Петровскии за мощью зѡполною, ему ѡт еѣ м[и]л[о]сти до права даною, зрозѡмѣвши фундаментъ тоѣ справы, *иж* не толко ѿ кони и возы, але и ѿ ѡвес *идет*, ѡтпор чинѣчы на позов и жалобу, в немъ ѡписаную, мовил, *иж* «што сѣ, *деи*, дотычет ѿ ѡвес, тог[о] сѣ, *деи*, еѣ м[и]л[о]ст кн[я]г[и]на в томъ ѡраде справоват не повинна, и кгда *ж*, *деи*, таѣ кривда дотычетсѣ кгрунту, и судови земьскому, а не кгородскому належит, бо с права посполитого артикуловъ земскихъ суд кгородскии не повинен ѡзнавати, так же теж артикулов кгородскихъ суд земскии³⁰⁵, бо где бы так было, жебы суд кгородскии мел кривды, судови земьскому належачиѣ, судити, тогды бы за таковымъ поступкомъ по суде земьском ничего. Але на тот грабеж, где *идет* ѿ кони, ѿ возы, што *ест* ведле права посполитог[о] властными грабеж, ѿ то сѣ справити хочѣт. А *иж* бы то яснѣ и достаточнѣ показати мог, же, *деи*, ѡвес не *ест* грабежем, ѡказовал Статут в розделе третемънадцать артикуле второмъ, третемъ, четвертомъ и шостомъ, где, *деи*, властнѣ значит, же грабеж не можѣт быти ничего болшеи розѡмен, ѡдно ѿ конѣ, вола, корову, а *иж* в том же статуте еѣсть доложено, же

³⁰⁴ Позивач помилково посилаѣться на арт. 55 замѣсть арт. 56. Він твердить, що у всіх справах, де обвинуваченому не йшлося про втрату честі й життя, можна обійтися без присяги за наявності 3 свідків. Однак Витонизький доводив скаргу двома свідками, очевидно, зараховуючи третім себе самого. Натомість зміст артикулу відрізняється від його інтерпретації. В ньому говоритьсѣ, що доводити свою кривду позивач може трьома свідками, або ж, у випадку наявності лише двох — маѣ присягати з ними сам. Щоправда, з тексту артикулу не зовсім ясно, чи трое свідків мали підтверджувати свої слова присягою, а чи могли обмежитися лише шляхетським словом. У випадку ж доведення скарги, де обвинуваченому йшлося «о горло, так теж и о землю», були передбачені свої способи доведення, описані в інших артикулах.

³⁰⁵ Адвокат відповідача твердив, що привласнення вівса не мусить кваліфікуватися як грабїж, адже овес пов'язаний зі спірним ґрунтом (який, без сумніву, і був причиною нападу). А справи про належність ґрунту перебувають у компетенції земського суду, відповідно, не мусять розглядатися в ґродському суді.

такии грабеж маеть быти нагорожон або навазован, то ест вола — воломь, кона — конем, и вси шкоды, с того попалые, то ест таковые шкоды, которые приходять за оме[и]канем конем, воломь, коровою, а не так, иако собе сторона роздмеем, || [арк. 305] жебы овес мел быт за грабеж почитан, бо овес, иж побран, иако сторона поводава меним, чога сторона позвана не признавае³⁰⁶, то, деи, властне кривда земьскаа, а не кгородскаа, кгда ж то есть посполитаа ѓ права, же коли и ѓ границы чинам, тогды по розграниченю шкоды, з кгрунту походачые, ѓтсылают до земства, бо где бы так не было, тогды бы по суде земьскомь было мало, бо бы такь каждыи кождю кривдѓ грабежом назвал. Вшак же право посполитое не без причины в таковых речах розность ѓчинило, абы кождаа реч своимь порядкомь шла, и для того ѓзначоно, што належит судѓ кгородскому, а што теж судѓ земьскому».

И с тых причин пан Петровский именемь ее м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни просил, абы врад, присмотревшиса праву посполитому ѓ ѓныи овес, што, деи, есть кривда земьскаа, а судѓ кгородскому неналежачаа, до земства ѓотослал. А ѓ тые кони, што се роздмеем властне грабежом, водле права посполитого ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню подлуг констытуцеи варшавское, в року семдесат ѓсмом вчиненое³⁰⁷, ку ѓтводѓ припустил, и иные вси ѓбороны правные тепер и на потомь себе ѓ зѓполнои моцы заховуючи.

А сторона поводава на то мовила, иж, деи, «не только кони, возы, але и овес есть властныи грабеж, и слушне тут до судѓ кгородского ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню позвано, кгда жь, деи, нигде того сторона ѓказати с права не может, абы то мело быт вылучоно ѓт грабежу, и ѓвшемь з Статутѓ права посполитого в розделе четвертомь артикулу сорок шостого, в розделе деватомь артикду четвертогонадцат, в розделе первомь-надцат артикулу двадцат первого, [в] розделе третьемь-надцат артикулу шостого и первогонадцат то са показѓет, и з них са значит, иж вшелакаа речь, кгвалтовне або безправне взатаа, грабежом маеть быти сужоно и навазовано³⁰⁸, а ѓособливе, деи, контстытуцеа варшавскаа ѓчит,

³⁰⁶ Адвокат, посилаючись на окремі статутіві норми «О грабежах и навезках» (II ЛС, розд. 13), в яких ідеться про грабіж худоби, пробує довести, що захоплення іншого майна, зокрема, вівса, грабежем називатися не може. Натомість він воліє не згадувати про арт. 11 цього ж розділу, де обумовлюється ціна, яку має платити кривдник за *грабіж* збіжжя.

³⁰⁷ Згідно з конституцією 1578 року, справи про грабіж переносилися із земського суду до городу.

³⁰⁸ Позивач наводить певні артикули, які мали засвідчити, що дії обвинуваченого кваліфікуються як грабіж: арт. 46, розд 4 — про відшкодування кривд, заподіяних

и ж хто бы кому грабежъ дчинил, тогда сторона дкривжонал ѿ то до судѣ кгородского рокомъ завитымъ позвати маѣт, што се, деи, роздмѣет ѿ каждомъ грабежу, как же и тотъ ѿвес властныи грабеж, бо на возехъ и на дорозе с конми побран. || [арк. 305 зв.] На чом, деи, бысте, в[а]ша м[и]л[о]ст, тых доводов, которыем перед вами ставил и покладал, роздмели быти мало, на з стороны ѿвса, а подданыѣ мои на пограбѣню конѣи и возов довод присагу дчинити готовы». И просил, абы ку доводу были припуцоны.

А так мы, намовившиса в томъ з собою достаточнѣ, бачечи то зъ артикуловъ статутовых, ѿт стороны поводовое вышѣи поданых, звлаща з розделу четвертого артикулу сорок шостог[о] и розделу третегонадцат, которыи ѿвес ѿ грабежох и ѿ навезках положон, а межи шацѣнькомъ кони, быдла и теж иных речеи тамъ же шацѣнок збожѣа. Так теж и в констытуцеи, не бачечи в томъ жадное деклерацыи ани розделку, ѿдно згола, и ж ѿ грабежъ влад кгородскии судити маѣт, звлаща и ж са и перед тымъ таковыѣ речи грабежомъ судили и ѿтправовали. С тых причин и тот ѿвесъ роздмѣючи быти грабежомъ, дзнали есмо, и ж ѿ то слушнѣ до кгородѣ позвано, за чимъ водле констытуцеи и ѿтвод на всю жалобу д позве еѣ м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ни Збаражской дчинить есмо казали.

А пан Петровскии, дмоцованыи еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни на декрет наш в томъ ѿколо ѿтводѣ ѿ кони и возы принал, але з стороны ѿвса, роздмѣючи себе³⁰⁹ быти над право, и какобы ѿ ѿныи ѿвес судѣ нашому судит не належало, до его королевское м[и]л[о]сти апелевал³¹⁰. В чомъ мы ему з стороны ѿвса апелации до его королевское м[и]л[о]сти допустили и рок по веханю зъ границъ литовских в границы Короны Полское за чотыри недели ѿбеюмъ сторонамъ зложили. А ку прислуханю ѿтводѣ ѿ кони и возы еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни возного п[а]на Михаила Голуба-Сердатицкого есмо придали, которыи тамъ бывши и зараз до нас, судѣ, пришедши, вызнал, и ж еѣ м[и]л[о]ст кн[я]г[и]на Юрѣвал Збараж-

шляхтою міщанам, де вказується, що «кождый» грабіж має оплачуватися з «наvezкою», тобто з додатковою вартістю; арт. 14, розд. 9 — про захоплення ґрунтів, худоби та іншого майна; арт. 21, розд. 11 - про найзд чи наслання на село і вчинення шкод, де вказується, що грабіж, себто все захоплене майно, має бути оплачене з «наvezкою»; арт. 6 розд. 13 — про грабіж на торгу, при церкві, на добровільній дорозі, за який передбачається стала сума штрафу, а саме пограбоване майно мали повертати з «наvezкою», тобто «коня конем, вола волом», цей артикул використовував адвокат обвинуваченого; арт. 11 розд. 13 — про оплату грабежу збіжжя. Підсумовуючи, Витонизький твердив, що грабежем може бути будь-яка річ.

³⁰⁹ Слово над рядком

³¹⁰ Умоцований княгині не погодився з трактовкою обвинувача і суду, які уважали захоплення вівса грабежем і з цього приводу просив про дозвіл апелювати до короля.

скал Барбара Козинского за выд[ан]ъемъ роты дна сегоднеиного в церкви мурованои светое Пречистое присагу вчинит была готова, которое присаги ее м[и]л[о]сти пан Витонижский чинит не допустил и ее м[и]л[ост] з нее доброволне вызволил, заховавши себе об овес вцале апелацию перед его королевскою м[и]л[о]стю водле декретв сддового.

За которымъ вызнанемъ возного мы от тое присаги, || [арк. 306] также от грабежу коней и возов, ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню Збаразскую волною есмо вчинили, а з стороны овса апелацию вцале заховали³¹¹, и тот суд наш до книг судовыхъ кгородскихъ записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 303 зв.–306.

№ 70

1581 р., листопада 21. Луцьк. — Скарга Михайла Сербина-Кобецького на Настасю Василівну з Гостських, вдову по Івану Лосятинському, про письмову «одповідь» і бивство слугою Лосятинської слуги скаржника

Справа п[а]на Михаїла Кобецького

Рокв 1581 м[є]с[я]ца ноабра 21 дня

Писаль и присилаль на вриад кгородский луцкии до мене, Станислава Петровского, подстаростего || [арк. 344] луцкого, от его велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великоз[о] князства Литовского, старосты луцкого, земенин поветв Луцкого пан Михаїло Сербинь-Кобецкии оповедал и жаловаль на п[а]ннюю Ивановую Лосятинскую п[а]ннюю Настасю Василєвну Гостскоз[о] в томъ, што ж, деи, она дня вчорашнего в понеделокъ того ж м[є]с[я]ца ноабра двадцатого дня, не ведати, если сама з вмыслу своего альбо с чыее порады, прислала до мене слугу своего Пилипа Баглаевича з листомъ своимъ отповеднымъ, в которомъ досыт небачне а неспокоине в сдседстве писанемъ своимъ мене образила и небеспечнымъ от себе вчинила.

ІАкож, деи, тот посланец слуга ее, которыи до мене с тым листомъ отповеднымъ приходил, седечы в мене в дому, пофалки и отповеды подданымъ моимъ чинил.

ІА, деи, не слушаючи тых непристоинных словъ его, все то пробачаючи, вон есми его з двора своего выпровадити казалъ, то пакъ, деи, тот слуга п[а]нее Ивановое Лосятинское Пилип Баглаевич, вышодчы з двора моего, в костовю под двором моим затаился и час немалыи, зашодчы, там в костовю стояль. А кгда, деи, потом не борзъдо вночы з двора моего

³¹¹ Суд надав позивачеві право апелювати до короля з приводу відмови обвинувача трактувати захоплення вівса як грабежу.

богарин мои служебныи на имя Зосимъ Станиславович за посланемъ моимъ на село пошол, тот, деи, слуга п[а]нее Лосиатинское || [арк. 344 зв.] Пилип, не вим, если злог[о] ѿмыслу своего албо з непобожное рады и намовы, выскочивши с кустовиа, в полночы зле а непристоине тог[о] слугу моего Зосима ножом пробил, а оныи яко зрадца и забоица заразомъ на том же местци на горячомъ вчинку поиман. А приатели и крєвные тог[о] богарина моего тог[о] злочинцѣ и забоицѣ в ымену моемъ до росправы задержали.

И просил пан Сєрбин, абы тоє оповеданє его до книгъ кгородских луцких было записаною, а на огледанє оног[о] зраног[о] богарина — ѿ возног[о]. Іа, ижем на тот час при ѱриаде возног[о] не мьалъ, на квит мои приданыи до возног[о] дал, а тоє теперешнее оповеданє п[а]на Сєрбиново до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 25, арк. 343 зв.–344 зв.

№ 71

1581 р., грудня 22. Володимир. — Судовий декрет за скаргою вдови Якубової Залеської на Лукаша Залеського, брата її колишнього чоловіка, який наїхав на її частини в маєтках Лудині і Амбукові та заподіяв шкоди; запис демонструє стратегії, до яких зазвичай вдавалися сторони, якщо суд ухвалював присягу на доведення чи спростування звинувачень

Того ж м[є]с[я]ца декабра 22 дня ѱ п'ятницѣ

На рочках кгородских володимєрских, вчора ѱ четвєргъ припалых и судовне ѿтправовати зачатых, перед нами, Хведором Курцєвичом, подстаростим, а Лазаром Иваницким, судею, вриадники кгородскими володимєрскими, будучи ѿчевисто ѱ судѣ, ѱрожонал п[а]ни ІАкубоваал Залєскаа Гальжбєта с Комарова яко на року припаломъ оповєдаласл черезъ приатєла своего пана Валєнтог[о] Комаровског[о], иж, деи, «сєстра моа, п[а]ни ІАкубоваал Залєскаа пилност чинит за декретом суду кгородског[о] володимєрского с прошлых рочков, которые припадали в року тепєр идѣчом ѿсмьдєсать первом м[є]с[я]ца ноабрьа деватог[о] дня, ѿт судѣ вашого противко пану ІАкубу Залєскому³¹² выданымъ. И за вызнанєм ѿбєюх сторон рознатъа приатєльског[о] на вгодѣ ѿ квалтовное наєханє на половицѣ имєна Амбукова и часть в Лудинє, ѿ ѿтнатъє людеи, выбитьє спокоиног[о] держана и починєнє шкод, которые, деи, добра суд зась в спокоиноє держанє и вживанъє панєи Залєскои присудил и квалту двадцат копъ грошєи литовских сказал. А на шкодахъ довод присагу

³¹² Помилково записано Якуб Залеський замість Лукаша Залеського.

п[а]ни Залескаа ђчинити мела, іако, *деи*, то ширеи на декрете єсть описано.

И коли вжо пани ІАкубоваа Залескаа довод присагѡ на шкодах своих ђчинити была хотела, ино, *деи*, некоторые п[а]нове приатели их м[и]л[о]сти, межи ними тую справу на вгодѡ рознавши, присеги п[а]неи ІАкубовои Залескои на *тот* час чинити не допустили, што, *деи*, обоа сторона оноє рознатѡе ѡгоды ѡчевисто ѡ судѡ вызнали и то до книг записати дали».

Чого подпираючи, покладал в судѡ выпис с книг кгородских володимѣрских под датою року тисеча пятсотъ ѡсмыдесат першого м[ѣ]с[я]ца ноабра четвертонадцать дна, в котором написано, *иж* п[а]ни ІАкубоваа Залескаа и панъ Лукаш Залескии доброволне а ѡстне ку записаню до книг кгородских вызнали, же за рознатѡем приательским на вгодѡ промежку ними, сторонами, не допускуючи п[а]неи Залескои присеги на *тот* час на шкодах чинити, рокъ принали на ден десатыи м[ѣ]с[я]ца декабра в неделю по початю панны Марии, св[я]та близко пришлог[о], зѡехатисє в селе Сомове до воита и тамъ же ѡколо того всего заиштѡа, которое промежку свобою мають, такъ в спадѡкахъ небож||чика [арк. 492 зв.] п[а]на ІАкуба Залеского, іако и ѡ шкоды п[а]неє Гальжбеты Залескоє, на позве менованые, зѡехати и на выналезокъ приательскии здатисє мели. А гѡде бы таа ѡгода промежку ими не дошѡла, тогды тую присагу обоа сторона без вшелаког[о] припозѡванѡа на рочки, теперъ припалые, в тои жо моцы зо всимъ поступкомъ правнымъ вцєле себе заховали подлугъ того жѡ декрету судѡ кгородског[о] володимѣрского, іако то ширеи на томъ выписє сознания их *сут* описано.

А ижъ, *деи*, ѡгода промежку сторонами не дошла, тєды, *деи*, п[а]ни ІАкубоваа Залескаа, стоячи при декрете ѡрадовом, довод на шкодах своих ђчинити готова, але, *деи*, пан Лукаш іако вчора, такъ и сєг[о] дна ѡ судѡ дла прислухана присеги не становить, а п[а]ни, *деи*, Залескаа через возног[о] потрикрот п[а]на Лукаша ку прислуханю присеги привольывала³¹³. Которого волана вознымъ в судѡ довелъ, *иж* п[а]на Лукаша Залеского потрикротъ ку прислуханю присеги привольывано, а пан Лукашъ іакъ самъ не был, такъ и никог[о] ѡт себє не прислалъ. А сторона поводаа, декретови чинєчи досыть, *тут* же ѡчевисто в судѡ,

³¹³ Присяга мала відбуватися у присутності сторони-контрагента (чи його представника), який стежив за дотриманням усіх формальностей, однак у випадку, якщо він не з'являвся у призначений термін, присяга в одних випадках скасовувалася, а в інших, на вимогу особи, що мала присягати, дозволялася без участі протилежної сторони.

отступивши половицы шкод, на позве менованых³¹⁴, за выданемъ роты черезъ возног[о] п[а]на Деміана Мокрєнског[о], менуючи себе за наеха-немъ кгвалтовнымъ от п[а]на Лукаша Залєског[о], за отнатъемъ под-данныхъ в Амбукове и в Лудинє на двєстє золотыхъ полскихъ, присєгу телєсную ѳчинила.

По которомъ доводе и присазє мы, заховуючиса в томъ водьлє Статуту артикулу шєстдєсатъ девіагого з роздєлѣ четвєртог[о], сказали и присудили єсмо п[а]нєи Якубовои Залєскои на пану Лукашу Залєскомъ кгвалтѣ || [арк. 493] двадцатъ копѣ грошєи литовскихъ, а за шкодоы — двєстє золотыхъ польскихъ з навєзкою того всєг[о] сумою сто копѣ и ѳс്മдєсатъ копѣ грошєи литовскихъ, и рокѣ заплатє водьлє Статуту и ѳчинєна присєги и даты сєго декрету н[а]шого зложили єсмо: стомѣ копамѣ — дванадцатъ нєдєл, ѳс്മдєсатъ копамѣ грошєи — ѳс്മ нєдєл. Которое сумы п[є]н[я]зєи, на роки от нас зложоньє, гдє бы пан Лукаш Залєскии п[а]нєи Якубовои Залєскои Гальжбєтє с Коморова нє заплатил, тогды вриад кгъродскии, гдє ѳсєлости або добра єго єст, маєть п[а]нєи Якубовои Залєскои на ѳсєлости и добрахъ єго отправу водлє права ѳчинити³¹⁵.

И то всє дла памєти до книгъ кгродскихъ записати єсмо казали.
ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 492–493.

№ 72

1582 р., сїчня 31. Луцьк. — Визнання в луцькому гроді Михайла Яновича Загоровського і Януша Угриновського про виклик їх на поєдинок Федором Злобієм і Миколаєм Гулевичем; в записі містяться тексти викликів і відповіді на них Загоровського й Угриновського, а також визнання возного про реакцію Злобія і Гулевича на вручені їм листи

Року 1582 м[є]с[я]ца гєнваря 31 дна

Перєдо мьною, Станиславомъ Петровскимъ, п[о]дстаростимъ луц-кимъ, ѳповєдали а ѳбѣтєжливе жаловали ихъ м[и]л[о]сть пан Михаилло Яновичъ Загоровскии а пан Януш Угриновскии || [арк. 107 зв.] ѳ томѣ,

³¹⁴ В обвинувачєннєхъ скаржникъ мїг перебїльшувати вартїсть збиткїв, тож, доводячи свою кривду під присягою, він змушений був їстотно коригувати суму втрат, внесєнихъ до позову.

³¹⁵ Якубовїй Залєськїй мали передати маєтки Лукаша Залєського (ввести у володїння — ув'язати в маєтки) до вїддачї присудженої судомъ суми грошєи. Згїдно з арт. 69, розд. 4 у випадку спротиву вїдповїдача, судовї урядники з посполитимъ рушеннємъ мали його спонукати до виконання декрету. Вїдповїднїсть суми грошєи переданїй нерухомостї визначалася згїдно з арт. 68, розд. 4.

ижъ «дна нинешнего, даты вышеи писаное, неакиисъ Злобии³¹⁶ а Миколаи Гулевичъ, не маючи до насъ никоторое причины, наполнившиса злого ѳмыслу своего, хотечи нас ѳ небезпечност здоровья и ѳ горло приправити, прислали до насъ две цедѣле с подписомъ рукъ своих через возного повѣту Луцкого Яна Песчинского и шлахѣту, в которыхъ цедулахъ, тыкаючи доброе славы и почтивости н[а]шое, повабляючи нас на руку и даючи нам на волю, где и на котором мѣстцу з нами ѳ голову чинити».

Которые цедѣлы, положивши передо мною на враде, просили, абы были читаны и до книгъ кгородских лѣцких уписаны. Котораа цедѣла перваа так се в собѣ маеть:

«Михаило Загоровский!

Ижъ вѣдаю, жес ест споможителемъ всѣхъ справъ того злого чоловѣка Моньтольта, для чого са сталъ явнымъ неприателемъ всѣмъ намъ. Про то яа ѳдинъ, брат п[а]на Демановъ, тебе повабляю, если та цнотливаа матка ѳродила, абыс зо мною ѳчинилъ равными копѣями, хочешъ ли и безъ зброи. А естли быс такъ чинити не хотель, тогды ты самъ ѳбычаи битвы вынаиди. А естли которыи з нас на плацу зостанет, приатели его на потомъ, которому Богъ позычит звитезтва, не поискивати мели.

Миколаи Гулевичъ, рука власнаа».

А другаа цедѣла такъ са в собѣ маеть:

«Угриновский!

Ижъ вѣдаю, жес ест споможителемъ всѣхъ справъ того злого а нецнотливого чоловѣка Моньтольта, для чогос са сталъ явнымъ неприателемъ всѣмъ намъ. || [арк. 108] Про то яа ѳдинъ, приател п[а]на Демиановъ, тебе повабляю, если та цнотливаа матка ѳродила, абыс зо мною ѳчинилъ равными копиями, хочешъ ли и безъ зброи. А естли быс такъ чинити не хотель, тогды ты самъ ѳбычаи битвы вынаиди, абы естли которыи з нас на плацу зостанет, приатели его на потомъ, которому Богъ позычит звитезтва, ничего поискивати не мели.

Федор Чернчицький».

А потомъ, по вычитаню ѳныхъ цедѣлъ, просили мене з ѳрадѣ ѳ возного, хотечи тежъ имъ на тые цедулы ѳтписати и до нихъ черезъ возного послати. Яамъ имъ з ѳрадѣ моего прыдалъ возного Воитеха Яблоньского.

³¹⁶ Тут ідеться про Федора Злобу-Чернчицького, служебника кн. Романа Сангушка-Кошерського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 619 зв.–620), одруженого з Мариною Романівною Гулевичівною, сестрою Дем'яна Гулевича, у другому шлюбі — Яновою Роголиною (Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 219 зв.–220 зв.).

ІАкожъ панъ Михаило Загоровскіи а панъ ІАнушь Угриновскіи, первеи нижли до них ѿпис слали, положивши тые цедѣлы свои на враде, до нихъ писаныє, с подписомъ рукъ власныхъ своихъ, давши их до книгъ ѡписати, до нихъ черезъ возного послали, которые цедулы ѡдна такъ са в собѣ маєт:

«Миколаю Гѣлевичу!

Пишеш до мене, жебыхъ на мель быти споможителемъ всѣхъ справ Монѣтольтовых, для чого быхъ са на явнымъ неприателемъ вамъ всѣмъ стати мѣль. Поваблаєшь мене, тымъ завазуючи, *єстли* ма цнотливаа matka ѡродила, абыхъ с тобою ѡчинилъ ровными копѣями, ве зброи або и безъ зброи, або *єсли* бы такъ с тобою ѡчинити не хотель, жебыхъ тобѣ самъ ѡбычаи битвы вынашоль. А такъ на на тоє писанье твое тобѣ ѿписую и ѡзнаимую, || [арк. 108 зв.] жемъ се на з доброе цнотливое матки ѡродил, што *єст* значне и вѣдомо ѡ земли Волинскои всѣмъ людемъ зацнымъ домовъ старожитныхъ, якомъ са на в дому шляхетскомъ *от* ѡчтивыхъ родичовъ своихъ сплодилъ. Которыхъ предковъ своихъ цнотливыхъ наследѣючи, не ѡдно зъ его м[и]л[о]стю п[а]номъ Монтолтом, цнотливимъ и мнѣ добре заховалымъ приателемъ, але и с кождымъ добрымъ цнотливимъ, на свети ѡчтиве и побожне мешкаючим, переставаю и таковому кождому в таковыхъ справахъ его ѡчтивыхъ споможителемъ *єстемъ*.

А што пишешъ, абыхъ ѡбычаи *тои* битве с тобою вынашоль, теды не могу инакшого, а звлаца в речи *новои*, мнѣ *от* тебе такъ прудко ѡзнаименои, кгдажемъ *єст* на сєс часъ ѡбовазанъ службами Речи Посполитое на сє[и]м до Варшавы ехати, где самъ его королевскаа м[и]л[о]сть быти рачит, тамъ же и тобѣ з собою мєстце вынаидѣю, жебыхъ зо мною копию ѡ голову не покутне, але передъ маєсьтатомъ ѡбъличности корола его м[и]л[о]сти³¹⁷, где на то вси их м[и]л[о]сть п[а]н[о]ве рады и послы земьскіє смотрѣти *будут*.

ІАкожъ и часъ певныи складаю *от* зачатѣ соиму пришлоз[о] за тыжден, и яко то люди шляхетского народѣ ѡбычаємъ рыцѣрскимъ на мєстцѣ пристоинномъ чинити звыкъли.

И *єстли* бы з насъ которому Богъ звитезтва узычилъ, тамъ же передъ его королевскою м[и]л[о]ст[ю] ѡ голову позыскане приателемъ н[а]шимъ головщизны ѡбваруємъ. На што, *єстли єст* твоя || [арк. 109] вола, даи ми знати черезъ того жъ возного.

Михаило Загоровскіи, власнаа рука».

³¹⁷ Королю належало право надавати дозвіл на поєдинок, що було затеверджено конституцією 1588 р. «Про поєдинки».

А другаа цедѣла так са в собѣ маеть:

«Злобо!

Пишешъ до мене, жебых а мель быти споможителемъ всѣхъ справъ Моньтольтовых, для чого бых са на равнымъ неприятелемъ вамъ всѣмъ стати мель. И поваблаетъ мене, тымъ завазуючи, естли мене цнотливаа matka ѳродила, абых с тобою ѳчинилъ равными копѣями, ве зброи або и без зброи, або если бых такъ с тобою ѳчинити хотель, жебых тебе сам ѳбычаи битвы вынашоль, хотечи зо мною ѳ голову ѳчинити. И если бы которыи з насъ на плацѣ зосталь, приатели на томъ, которому Богъ позычитъ звитезтва, ничего позыскивати не мают, хотечи то себе и предъ врадомъ вызнати.

А такъ на тоє писанье твое ѳтписую и ѳзнаимую, жемъ са на з доброе цнотливое матки ѳродилъ, што ест значьно и ведомо в земли Волынъскои всѣмъ людемъ значныхъ домовъ старожитных, иакомъ се въ дому шляхетскомъ ѳт ѳчтивыхъ родичовъ своихъ сплудилъ. Которыхъ предковъ своихъ цнотливыхъ насладѣючи, не ѳдно зъ его м[и]л[о]стью п[а]номъ Моньтольтомъ, цнотливымъ и мнѣ добре заховалымъ приателемъ, але и с кождымъ добрымъ цнотливымъ, на свете ѳчтыве и побожне мешкаючому, переставая и таковому кождому въ таковыхъ справахъ его ѳчтивыхъ споможителемъ естем.

А што пишешъ, абых ѳбычаи вынашол тоє битвы с [то]бою³¹⁸, теды не могу инакъшого, а звлаща иако в речи новои и мне ѳт тебе такъ прудко ѳзнаименои, теды на сеимъ до Варшавы, где || [арк. 109 зв.] и его королевскаа м[и]л[о]ст самъ быти рачит, едѣ, тамъ же и тебе з собою местце вынаидѣю, жебыс зо мною копиею ѳ голову не покутне, але перед маесътатомъ корола его м[и]л[о]сти, где на то всѣ ихъ м[и]л[о]сть п[а]н[о]ве рады и послы земьские смотрѣти будут, чинил.

ІАкожъ и час певныи складаю тебе ѳт зачатъ сеиму пришлого за тыжден, и иако то люди шляхетского народѣ ѳбычаемъ рыцерским на местцу пристоиномъ чинити звыкли. И будет ли ми са годило с тобою чинити, рад[о]³¹⁹ ѳчиню.

И естли бы з насъ которому Богъ зъвитезтва ѳзычилъ, тамъ же перь[ед]³²⁰ его королевскою м[и]л[о]стью ѳ голову позыскане приателемъ н[а]шимъ головщиzny ѳбъваруемъ. На што естли ест вола твоя || [арк. 109], дай ми знати через того жъ возного.

ІАнушь Угриновскии, власьнаа рука».

³¹⁸ Текст пошкоджений.

³¹⁹ Текст пошкоджений.

³²⁰ Текст пошкоджений.

ІАкож тот возный поменены Воитех ІАблоньскіи, ставши очевисто передо мною на враде, ку записованю до книгъ кгородскихъ луцкихъ вызналь тыми словы, ижъ, деи, «року тепер идѣчого тисеча пачсотъ осмьдесать второго м[ѣ]с[я]ца и дна сегоднешнего, даты вышеи писанои, ъ вольторокъ, маючи я при себе двохъ шлахтичовъ, ходилемъ *от* ихъ м[и]л[о]сти п[а]н[о]в[ъ], то *ест* *от* п[а]на Михаила ІАновича Загоровьского а п[а]на ІАнуша Угриновского, з двема цедѣлами до п[а]на Злобыи и до п[а]на Миколаа Гулевича, ѡ речъ меновите в тыхъ [це]дѣлахъ³²¹ ѡписаную, то *ест* ѡ *отповед* а ѡ вывабене на руку. Тогда пан Злоба и пан Миколаи || [арк. 110] Гулевичъ повѣдили передо мною, возным, ижъ, деи, «мы п[а]ну Загоровскому и п[а]ну Угриновскому за зле не маемъ, а ни имъ *отповедаем*³²², бо и мы, если переставаемъ с п[а]номъ Деманомъ Гулевичомъ, теды з нимъ переставаемъ іако зъ приателемъ, такъ же тежъ п[а]ну Загоровскому и п[а]ну Угриновскому волно пересътавати з Моньтолтомъ іако с приателемъ.

А іако єсмо до нихъ писали, абы ѡни з нами зараз ѡ голову ѡчинили тут ѡ Луцку, хотат ли нине або завтра, рады ѡчинимо.

А што до насъ пишут, абыхмо ехали до Варшавы, а тамъ ѡ голову передъ ѡбличностю его королевское м[и]л[о]сти чинили, теды и на то позволяемъ, и до Варшавы поедемъ, и за кривдѣ приатела н[а]шого з ними ѡчинимъ».

И просиль панъ Загоровскіи и панъ Угриновскіи, абы тоє было записано, што а до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 107–110.

№ 73

1582 р., квітня 1. Луцьк. — Скарга кн. Матіяша Воронецького на кн. Льва Воронецького, який, запросивши його з приятелями на учту, наказав своїм слугам і підданам бити гостей, в результаті чого дві особи були вбиті, інші — поранені

³²¹ Текст пошкоджений.

³²² Особи, що викликали на поєдинок, заперечують проти інтерпретації своїх дій як «одповіді», позаяк, за їхніми словами, одповідь передбачає існування ворожих стосунків між супротивниками. Натомість вони наголошують, що в основі між ними існують приятельські стосунки, до яких вони повернуться в разі полагодження ситуації без поєдинку. Це дозволяє аналізувати виклик в контексті лицарських ритуалів з'ясування стосунків, де діями керували не лише гнів чи інші емоції, а й необхідність відповідати очікуванням загалу, захищати честь — свою, родичів та приятелів.

Жалоба кн[я]зя Матуша Вороницкого на кн[я]зя Лва Вороницкого жъ

Рокъ 1582 м[ε]с[я]ца апрелла 1 дна

Писал и присылачь на врад кгородскии луцкии до мене, Воитеха Ветеского, на тот часъ будѣчого на мѣстѣ п[а]на Станислава Петровского, подстаростего луцког[о], ѿт его вельможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого кн[я]зьства Литовского, старосты луцкого, его м[и]л[о]сть кн[я]зь Матушь зє Збаража Вороницкии, жалоючи и ѡповедаючи тыми словы, ижъ, «дна ѡногдашнег[о], в року тепер идѣчом тисеча пятьсот ѡсмыдесать второмъ м[ε]с[я]ца марца двадцать девятого дна ѡ четвергъ, братъ мои княз Левъ Вороницкии, ѡпросивши нас на ѡчту в домъ свои до Бабьего через пана Гакуба Велебновского, ротмистра его королевское м[и]л[о]сти, п[а]на Миколаиа Гулевича, шурина моего, п[а]на Гана Наполского, иако людеи безпечных, ѡбезпечивши нас почтивымъ словомъ своимъ³²³, тамъ же, кгда есьмо в домъ приехали, сперьву был нам рад, честоваль насъ, а потомъ, кгда есьмо, вжо подпивши, собе до дому моего Тристеня ехать хотѣли, кони слуги н[а]ши в рукахъ держали, кн[я]зь Левъ, ѡбезпечивши насъ покоемъ, а не маючи до нас жадное причины, ѡдно ѡмыслне, наполнившися воли и злого ѡмыслу своего, напервее з росказанья его влосного слуга кн[я]зя Лвовъ Воитко Миколаевичъ, || [арк. 269 зв.] маючи короткую рѣчицѣ в рѣкавѣ кожѡха турецког[о], кгда ѡблапиль панъ Миколаиа Гулевичъ кн[я]зя Лва, жекгнаючиса з ним, ѡн с тоє рѣчици короткое ѡ ногу правую п[а]на Гулевича пострелиль. За тымъ заразом братъ мои кн[я]зь Левъ самъ заволачь квалту на слугъ своихъ и подданныхъ, абы з рѣчици на насъ стреляли.

Мы, видечи таковыи злыми ѡмысль его, до конее са ѡдали, хотечи з двора ѡждать, в том ч[а]сѣ кн[я]зь Левъ ворота ѡ дворе замкнуть казалъ, жєсмо не могли ѡехати, а ѡ дворе ѡтаены были.

Уси подданные его сала³²⁴ Бабьего ѡ сто чоловѣка з рознымъ ѡрѣжьемъ, воине належачим, тамъ же, кром всеє боязни Божое и лютости хрестиянское, насъ самыхъ побили, постреляли, поранили и полупили, и

³²³ Те, що Лев Воронецький, запрошуючи в гості свого брата і його приятелів, запевняв їх своїм шляхетським словом у безпеці, вказує на існування між ними попередніх ворожих стосунків. Не міняє цього факту й те, що обіцянка Льва могла бути придумана скаржником для посилення вини супротивника. Карою господареві за насильство щодо гостя згідно з правом було ув'язнення на 12 тижнів, а також він мав сплатити відшкодування потерпілому (II ЛС, розд. 11, арт. 35).

³²⁴ Мало бути «села».

одного нашего ђчтывого човека шляхтича Андреѧ Еловича-Букоємьского ѡкрѣтне на смѣрть с полгаку кн[я]зь Левъ забиль и замордовалъ.

А до мене самого з ручьницъ, кгда єсми стоѧл посполу з слугою брата моего кн[я]зя Станислава Вороницкого Станиславомъ Прѣсмыцкимъ, стрелено, в томъ ч[а]се мене самог[о] хибили, а того Станислава Прѣсмыцкого подле мене застрелено и забито на смѣрть. А п[а]на Миколаѧ Гулевича и иньшихъ слугъ нашихъ побито, поранено и ѡкрѣтне помордовано и полупено, и шкоды немалые нам починено, с которых ран не вѣдаю, если будѣтъ ли живи. А тѣло, трѣпѣ || [арк. 270] нѣбожьчика Андреѧ Еловича-Букоємского, казавъши там же ѡ дворе своемъ ѡ Бабьем ѡ городню внести, а нас колко лѣдво живых з двора проч выгналъ.

И просил его м[и]л[о]сть кн[я]зь Матушь Вороницкии, абы то было записано. А такъ ѧ тою жалобу и ѡповѣдане его до книг кгородскихъ луцких записати казаль.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 269–270.

№ 74

1582 р., квітня 4. Луцьк. — Зустрічна скарга кн. Льва Воронецького на Матіяша Воронецького про наїзд на його двір

Жалоба кн[я]зя Льва Вороницког[о]

Рокѡ 1582 м[ѣ]с[я]ца априла 4 дна

Пришедши на вѣрядъ кгородскии луцкии до мене, Воитеха Ветеского, будѣчого на мѣстцѣ пана Станислава Петровьского, подьстаростего луцького, ѡтъ его вельможное милости пана Алексѧндра Проньского, стольника Великого князьства Литовьского, старосты луцького, его милость князь Левъ зе Збаража Вороницкии, подьстаростии пиньскии, ѡповѣдаючи и жалуючи на его милость князя Матѣша Воро[ни]цького³²⁵ ѡ томъ, ижъ, деи, «его м[и]л[о]сть року тепер идѣчого тисеча пятсотъ ѡсмьдесѧть второго м[ѣ]с[я]ца марьца двадцѧть девѧтого дна, наехавши моцно кгвалтом з воискомъ немалымъ || [арк. 286 зв.] конѣи ѡ шѣстьдесѧть зъ слугами, приательми и помочьниками своими, меновите з неѧкимъ паномъ Велѣбновскимъ, паномъ Миколаємъ Гулевичомъ, паномъ Напольскимъ и с паномъ Красовьскимъ, ѣрядьникомъ блѣдовьскимъ, и з нѣѧкимъ паномъ Васильемъ, и з ыными многими людьми и помочьниками своими до дѣвора моего Бабьего, тамъ же сѧ, деи, ѡ дѣворь мои ѡ ворота кгвалтовьне ѡламали. А ѧ, видѧчи неспособность свою напротивькѣ ихъ, мусель єсми с колькома слугъ своихъ до сѣнеи ку

³²⁵ Текст пошкоджений.

светьлицы ѿстѣпите и въ томъ домѣ заперься есьми. То пакъ его милость кн[я]зь Матушь с помочьниками своими въ томъ домѣ моемъ добываль мя ѿ сколько годинъ, хотечи мене ѿ горьло приправити, волаючи: «Бии, забии». И просиль сам князь Матушь слугъ своихъ: «Дайте, деи, ми огню, спалю его з домомъ».

А кгда жь ѿжо ѿбачиль князь Матушь с тыми помочьниками своими, ижъ мя в томъ дому не былъ, то пакъ слугъ моих, которые ся зо мною до тог[о] домѣ не втиснули, ѿдног[о] ѿцтивог[о] шляхтича Ивана Кривецког[о] на смерть забили и тело нет ведома гдѣ подели, а другог[о] также ѿцтивого шляхтича Станислава Хрѣслицког[о], слуг[у] моег[о], шкодливе ранили черезъ ѿко, што нетъ ведома, будет ли || [арк. 287] живъ.

Такъ тежъ подданого моего Ермола Гавриловича зранили шкодливе, нетъ ведома, будетъ ли живъ. А служебника его м[и]л[о]сти кн[я]з[я] Станислава зе Збаража Вороницкого, брата моего, которыи при мне былъ для ѿсветченья того квалъту, такъже ѿцтивыи шляхтич Станислав Пресмыцкии на смерть забить, которого мнѣ была дати рачила еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]ни Станиславоваа стороною без бытности пана мальжонька своего для ѿсвеченья того квалтѣ, которогомъ се сподевал ѿт кн[я]з[я] Матуша Вороницкого³²⁶.

А ижемъ того квалтовного наеханиа на домъ свои до врадѣ в[а]шеи м[и]л[о]сти заразомъ не ѿтнес с тыхъ причинъ, ижемъ самъ былъ ѿт кн[я]з[я] Матуша Вороницкого и з слугами своими во дворе моемъ Бабьемъ, почавши ѿт дна двадцать девятого м[е]с[я]ца марта аж до сего часу, в облеженю.

А иныхъ слугъ своихъ, по дорогахъ пилнующи, абы з стороны моеє слуги мои до врадѣ з оповеданьемъ не ехали, розослалъ, розказдючи слугамъ своимъ, абы хто бы ѿт мене ехати мель, имали и до врадѣ не допускали.

Про то, ижемъ теперъ с того облеженья вышол, вашеи милости то все, яко са зо мною дѣяло, ѿстне ку ведомости, яко владови, доношу и прошу, абы тоє ѿповеданье мое было до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано».

Што на все, ку ведомости своеи владовои припустивъши, тоє ѿповеданье || [арк. 287 зв.] его м[и]л[о]сти кн[я]з[я] Льва Вороницкого до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 286–287 зв.

³²⁶ Присутність у дворі кн. Льва осіб, запрошених як свідків на випадок очікуваного нападу, засвідчує, що конфлікт між братами увійшов у гостру стадію.

№ 75

1582 р., квітня 24. Луцьк. — Скарга Богдана Дрозденського на Михайла Дрозденського, який погрожував розправою йому та його слугам і підданам; свою «одповідь» кривдник обіцяв засвідчити у суді

Справа пана Богдана Дрозденського

Рокъ 1582 м[є]с[я]ца марьца 24 дня

Присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Воитеха Ветєского, на тот час будѣчого на местцѣ пана Станислава Петровског[о], подстаростего луцкого, ѿт его велможное м[и]л[о]сти пана Александра Пронского, столника || [арк. 250 зв.] Великого князства Литовского, старосты луцкого, пан Богдан Дрозденскии, жалуючи и ѿповедаючи на пана Михаила Михайловича Дрозденского, братанича своего, ѿ том, иж, деи, «ѿн року ѿсмдєсат второго м[є]с[я]ца марьца двадцат першого дня в середѣ, не маючи до мене жадное sprawy и потребности, наполнившися своволное мысли своее, пришедши до мене в домъ моцно кгвалтом, не мовячы зо мною розмовы ѿцтвое, яко на ѿцтввых людєи пристоить, ѿдно заразъ почал на мене фѣкати и словы неѿцтввыми, славе моеи доткливыми, соромотити, и порывалсе на мене до меча, хотєчи мене бити³²⁷.

И ещє на том мало маючи, же мя в доме моемъ хотєл бити, але ещє ѿтповед и пофалку на здоровє мое, также и подданных моихъ, ѿчинил и повєдил, иж, деи, “то и на вриадє тобѣ тую пофалкѣ мою визнаю, иж тебе бит будѣ, або и забю”. Такъ же, деи, слуг и подданных моихъ гонит, бьєт и мордѣт, и ещє слугам и подданным моим ѿтповедає, хотєчи их бити и забити».

И просил пан Богдан Дрозденскии, абы таа жалоба и ѿповеданє его до книг кгородских луцких было записано, што а записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 250–250 зв.

№ 76

1582 р., травня 18. Луцьк. — Скарга Ганни Янової Добринської на Андрія Добринського, який, передаючи їй за умовами приятельської угоди частину маєтку Хрінів, винищив плодові дерева й ужив чарів

Справа п[а]не Яновоє Добринское на п[а]на Андрина Добринского

³²⁷ Заява про те, що супротивник, не заводячи пристойної розмови, одразу вдався до лайки і погроз, належить до часто вживаних у скаргах формул, що вказувала на відсутність між контрагентами видимої ворожості, відповідно, підступність нападника та готовність пустити в хід зброю.

Року 1582 м[є]с[я]ца маа 18 дна

Пришедши на врадъ кгородскии луцкии перед мене, Воитеха Ветевского, бѣдѣчого на мѣстѣ пана Станислава Петровского, подстаростего луцкого, *от* его велможное м[и]л[о]сти пана Александра Пронског[о], столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, панъ Крыштофъ Добринскии жаловаль и оповедаль именемъ п[а]нѣе Яановое Добринское Ганъны з Мѣрина, матки своее, на п[а]на Андрея Кубовича Добринского тыми словы, *иж*, *деи*, «ведле постановеня и ѳгоды приател||ское [арк. 438 зв.] с панею маткою моею панъ Андреи Добринскии мель, *деи*, панеи матце моеи поступить часть во именью Хреновскомъ зо всими пожитками, такъ и дворъ зо всимъ на все року теперешнего ѳсмдѣсатъ второго м[є]с[я]ца апрѣла двадцат пятого дня. Нижли, *деи*, панъ Андреи Добринскии на тотъ рокъ двадцат пятого дня м[є]с[я]ца апрѣла того именья части Хреновское не поступиль.

Ино, *деи*, п[а]ни matka моя, заховываючися водле постановенья приателского с паномъ Андреемъ Добринским, посылала мене з вознымъ и з шляхтою людми добрыми на ѳвизанѣ в тоѣ именье *часть* Хреновскую. Ино, *деи*, єсмо самого пана Добринского, не ани малжонки его, не застали, ѳдно вриадника тамошнег[о], тѣды ся, заховѳючися водле того постановенья, ѳвезался єсми в тую *часть* Хреновскую и в держанье на пани матку мою взял, которого намъ ѳвизанья никто не забороняль. Нижли, *деи*, єсмо такъ, яко с пани маткою моею панъ Добринскии постановиль, в дворе ничего не знашли, алѣ, *деи*, єще плоты и ѳгорожи поѳпаливаль. Также в садѣ дерево, яблони, грѣши и иншоѣ потребное повыкоповаль, порѣбал и попсоваль. Такжеже якимис чарами || [арк. 439] росоломъ якъ двор, такъ и дерево в садѣ, поѳбливаль и шкодѣ немалую починиль»³²⁸.

А так на тую жалобу и оповеданѣ его до книг кгородскихъ лѣцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 438–439.

³²⁸ Полагодження конфлікту приятельською угодою не гарантувало реального замирення. В даному разі навіть дотримання домовленостей і передача маєтку не ставила крапку в конфлікті, про що свідчило попереднє винищення в ньому майна. Зокрема, слова скаржника про використання чарів супротивником не залишає сумніву в ескалації ворожості.

1582 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського, який ображає його дружину княжну Василису Ружинську, чинить кривди підданим і погрожує мститися³²⁹

Лѣта Божого нароженіа 1582 м[є]с[я]ца июніа сѣмого дня

На рочках кгородских володимѣрских, того ж м[є]с[я]ца, дати верху писаное, припалых, шляхетных пан Деміан Мокренский, возных земский повету Володимѣрского, з малжонкою своею п[а]нею Василисою || [арк. 241 зв.] Василѣвною Ружинского на п[а]на Станислава Молинског[о] и малжонку его плачливе жаловал и ѡповедал, иж, деи, «мы року теперешнего тисеча пятсот ѡсмьдесят второго м[є]с[я]ца маіа второго дня листомъ кн[я]жати его м[и]л[о]сти Костентина Костентиновича Острозского, краичого Великого князства Литовского, старосты володимѣрского, заручныхъ под патмасты копами грошей ѡ непрезпечность здоровья своего и жоны своей через возного поветового п[а]на Михаила Голуба-Сердиатицкого пана Станислава Моленского и малжонку его ѡбнес и заложил, абыхмо ѡт них покои мети и здоровья своего презпечни быти могли.

И пан Моленский, м[и]л[о]стивые п[а]н[о]ве, пороздмѣвшися з малжонкою своею, не дбаючи ѡ лист вриадовыхъ закладныхъ, и через тую зарѣку жону мою словы невцтивыми зсоромотил, ѡтповедь и похвалки на здорове еи вчинил, мовечи тыми словы: «Малпо, курво, забивши пса встеклого и вынавши з него плюци, бѣдѣ тебе по губамъ бити, и нашмаровавши тебе, малпо, губы, и тебе их ѡ горло вбью, бо, деи, еси ѡт мене иншого караніа не годна, толко то тебе певне ѡт мене поткает, же тебе плюцами бити бѣдѣ³³⁰».

К тому теж ѡповедаемъ и жалуем в[а]шей м[и]л[о]сти, иж в небытности моеи в дому моемъ в Роговичох рокѣ теперешнего жѣ ѡсмьдесят второго м[є]с[я]ца теперешнег[о] июніа первого дня жона моя Василиса Василѣвна Ружинского шла з дому своего до двора его м[и]л[о]сти п[а]на Федора Боговитина Козирадского через село до сестричныхъ своихъ, дочки п[а]на Боговитиновы, до панны Олександры, ино пан Станислав Моленский з волею, ведомостю и направою малжонки своей п[а]неѣ Мари, наполнившися воли своей, а праве ѡмыслне засѣдши

³²⁹ Див. попередню справу № 51.

³³⁰ Контакт особи із псом як символом злих сил означав її зганьблення, тож погроза бити собачими легенями, що інколи трапляється серед скарг, означала збезчещення жертви.

дорогу и перенемъши жону мою на доброволнои дорозе на длицы ѓ селе Роговицкомъ, маючи в одной руце кордъ, а в другой кии, и за нею гониль, хотечи ей ѡ якѣю легкость або ѡ горло приправити, алиж ледве втекла до двора пана Боговитинова, и словы невчтивыми, доброй славе ей образливыми, ей соромотил, мовечи: «Курво, малпо, машкаро», и менил ей быти дочкою неакогос Костюка, а не Рѣжинского дому, чого, м[и]л[о]стивый п[а]н[о]вѣ, жона моя до себе не чуѣт, але ест ѓчтывого ложа кн[я]з[я] Василя Рѣжинского и з матки ѓчтывой дочка.

Кѣ тому теж жалуетъ и ѡповедаемъ в[а]шеи м[и]л[о]сти, иж року теперешнего жъ ѡсмыдесят второго м[ѣ]с[я]ца июня второго дня, в небытности моеи в дому моемъ, жона моя Василиса вышла была тог[о] дня з дому своего на село перед ворота, ино, м[и]л[о]стивые п[а]н[о]вѣ, || [арк. 242] неакиишь Ленчинский, которому имени хрыщеного не ведаемъ, толко ѡсобу его знаем, которые при пану Станиславу Моленском и при малжонце его в дому их, не ведаем якимъ ѡбычаем, если же за брата або за приатѣля, або пак за слугѣ в них перемешкиваетъ³³¹, ино, м[и]л[о]стивые п[а]н[о]вѣ, тот Ленчинский, вышедши з двора их роговицкого, ведаем то гараздъ, иж за власным росказанем и направою их, п[а]на Моленского и малжонки его, бо ся ѡни вприимѣ на то всадили и безпрѣстани старѣютца ѡ здоровье н[а]ше, так же тот Ленчинский, наполнившися злого ѓмыслу своего, тылкомъ, поза кропивю нахилаючися и доставши сабли, до жоны моеи скочил, хотечи ей забити, али жъ з с[т]ороны³³² невесты сѣлские ей ѡстерегли и крикнули на жону мою. А ѡна, ѡбачивши тог[о] Ленчинского, бегучого к себе з саблею голою, и ледве втекла до двора своего, а ѡн за нею гонил аж до воротъ наших з голою саблею, и похвалку вчинил на жону мою, мовечи: “Забю тебе, злаа невесто, за брата своег[о], за п[а]на Моленского”.

И вже теж по заложению их листом вриадовымъ зарѣчным м[ѣ]с[я]ца мая второго дня на длицы пограбил пан Моленский ѡвцѣ нашу власную и систрын и тепер ей в себе маѣт. Подданому нашему Миките Донцевичу на длицы перед ворота своими власными руками двое свинеи побил и поздыхали, а на домъ подданог[о] нашего Дмитрика подвакротъ кгвалтомъ з слугами своими перед собою [находил], перед домомъ его плот порубати казал и рубаючи мовил: “Рѣбаите тот плот того пса старого и той мальпы, нехай, деи, приидѣтъ и ѡборонят”.

³³¹ Перебування в домі родичів чи приятелів, інколи й сторонніх осіб, було цілком звичним, а часто й тривалим, що пов'язувалося з гостинністю як ознакою шляхетської культури.

³³² Слово пошкоджене.

҃Ако ж тот Дмитрои, подданыи наши, з жоною, з дѣтми втек с тог[о] перестрахѸ проч, а подданого нашего Мартина Крѣчка *первеи* веприя четвертака, а подданого нашего Гарасима Нитиловича свиню з дѣветеры порослаты своими руками кордомъ россекал; межи псуеть и кгрѣнты наши посегаеть, а *все* на шарпанину гонить, хотечи нас, до себе выбавивши, ѿ *легкост* або ѿ горло приправити.

҃Акож теж и тепер тут в замочкѸ владыки его м[и]л[о]сти м[ε]с[я]ца теперешнего июня четвертого дня п[а]ни Станиславоваа Моленская далася слышати, ѿбещючи копу грошеи дати, хѣто бы мене забил або бородѸ врезал³³³. А кгда ж ся, наши м[и]л[о]ст[и]вые п[а]н[о]ве, || [арк. 242 зв.] беспрестани таковыи кривды, ѿдповѣди и похвалки *от* них дѣють, мы с тых причин *от* п[а]на Моленского, приателеи и слѣгъ их, непрезпѣчни есмо здоровья своего, так вдѣн, яко и вночи, яко в дому, так и в дорозе, и гдѣ колвек. М[и]л[о]стивыи п[а]н[о]ве, на которомъ мѣстцѸ которое з нас *будет* забито, замордовано або ѿ *легкост* приправено, и на маѣтности вшкожено, то ни *от* ког[о], толко за причиною и направою п[а]на Моленског[о] и малжонки ег[о]. Так же теж и ставу н[а]шому посполитому роговицкому челпадины по водѸ и платѸ прати с трудностью маѣм послати. И на многих мѣстцах даютьца слышати, же ся старают ѿ здорове н[а]ше³³⁴, чого мы себе *легче* покладат не можем».

И просил пан Мокрѣнский з малжонкою своею, абыхмо тоѣ ѿповѣданѣ и жалобу их до книг кгородских записати казали, а на тую их потребу возного придали, ино *и*ж на тот час при вриадѣ возног[о] не было, мы квит до возного, абы на тую потребу их ехал, имъ дали, а тоѣ ѿповѣданѣ и жалобу их до книг кгородских записати велѣли.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 241–242 зв.

№ 78

1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Григорія Посника-Івачковського на Андрія Кузьминського, який прислав до нього Федора, слугу Яна Оборського, з вимогою вирішити земельний конфлікт через приятельське єднання, погрожуючи в разі відмови заподіяти шкоду

ѿповѣданѣ пана Григорія Посника на пахолика пана ҃Ана ѿборского
РокѸ 1582 м[ε]с[я]ца июля 13 дня

³³³ Вбити або відрізати бороду, тобто заподіяти велику образу для честі.

³³⁴ Молинський з дружиною оголошували про помсту супротивникам по різних місцях.

Пришедши на вриад г[оспо]д[а]рьскии луцкии передь мене, Фалелѣя Бережецкого, на тот час будѣчого на местѣ п[а]на Станислава Петровского, подстаростего луцкого, земенин г[оспо]д[а]рьскии повѣтѣ Луцкого пан Григорей Посник-Ивачковский жаловал и ѡповедал тыми словы, иж, деи, «сего дня в сѣботу м[ε]с[я]ца июля третегонадцат дня року теперешнего ѡсmdесять второго, будучи мнѣ в Луцку перед домом пана Еска Щочинымъ на ѳлицы, а на тот час при мнѣ был пан Андреи Хреновскии, возныи повѣту Луцкого, и иншихъ людеи добрыхъ немало, пан Григорей Дедеркаль а пан Ян Яρμοлинскии, то пакъ пришедши неиакиисъ Федор, пахолокъ п[а]на Яна Ѱборского, мовил до мене тыми словы, иж, деи, «панѣ Посникѣ! Прислал до тебе мене Андреи Кѣзминскии и казал тебе || [арк. 703] мнѣ тыми словы мовити: “Што волишь, чи здоровѣ чи землю? Если волиши здоровѣ, едѣнаися зо мною, а если не едѣнаешъ, певне здоровѣя мѣти не будешъ и его не мешкаючи позбѣдешъ”».

Яко ж и возныи повету Луцкого Андреи Хреновскии, тут же пришедши на вриад перед мене, Фалелия Бережецкого, тыми словы сознал, иж, деи, «коли єсми был с п[а]ном Посником ѳ Луцку на ѳлицы перед домом пана Яска Щочина, в розмовѣ мовечи з собою слова тыѣ товарыскиѣ, которыѣ намъ приналежали, а на тот час з нами был пан Григорей Дедеркаль а пан Яρμοлинскии, пришедши до насъ пахолокъ, которыи сѣя мениль быти слугою п[а]на Яна Ѱборског[о], ниакии именѣм Федоръ, которыи себе прозвиска быти не менил, повѣдил до п[а]на Посника тыми словы, иж, деи, «панѣ Поснику! || Прислал || [арк. 703 зв.] мене до тебе Андреи Кузминскии и казал тебе тыми словы мовити: “Што волиши, чи здоровѣ чи ли пакъ землю? Если волишь здоровѣ, тогды сѣя зо мною едѣнаи, а если зо мною едѣнатсѣя не бѣдѣши, певне здоровѣя позбѣдѣши”».

И просил пан Посник, абы яко таа жалоба и ѡповеданѣ ег[о], так тежъ и тоѣ ѡчевистое возного сознанѣ, до книг кгородскихъ луцкихъ записано было. А так ѣа яко жалобѣ пана Григоревѣ Посниковѣ, так тежъ и ѡчевистое возного сознанѣ, до книг кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 702 зв.–703 зв.

№ 79

1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Олехна Пилецького, служебника Михайла Вильгорського, на Федора Хом'яка, який безпідставно його ображав, звинувачуючи у нешляхетстві; визнання двох шляхтичів про те, що вони знають оскарженого як особу шляхетського стану

Ѱповеданѣ служебника п[а]на Михаила Вильгорського

Року 1582 м[є]с[я]ца иула 13 дня

Пришедши на вриад г[оспо]д[а]рьскии кгородскии луцкии перед мене, Фалелѣя Бережецкого, на тот чась будѣчого на мѣстѣ п[а]на Станислава Петровского, подстаросте[о] луцкого, ѿт его велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, служебникъ п[а]на Михаила Вилгорьского на име **Олехно Пилецкии** и словне передо мною ѿбтежливе жаловал на п[а]на Федора Хомяка, што, деи, «пан Хомякъ, не вем зъ якии вазни и нехѣти своєї, кромь каждой причины, наганал ми на вчтивость мою и менил мя быт якобых а не был вчтивым шляхтичом. И не хотиачи я в том быти так дольго, абых в людѣи вчтивых за таково[о] роздман не был³³⁵, але того панѣ Хомякѣ справити хочу, ставлю перед вашею милостю ѿсобъ певных, людѣи шляхтичов вчтивыхъ, || [арк. 707 зв.] которые мя знают, в дому моем бывалых, такъ и рожай мои знаютъ».

ІАкожь стоючи тут же на вриадѣ, земенин короля е[о] м[и]л[о]сти пань Михаило Сербин-Кобецкии сознал передо мною тыми словы, ижь, деи, «я то перед в[а]шею м[и]л[о]стью сознавам, же тотъ пан **Олехно Пилецкии** есть вчтивый шляхтич с поветѣ Мстиславского, которо[го] я знамъ, и ест ми приателем повинным».

А зараз, тут же стоючи, дрѣгнии шляхтич вчтивый, земенин г[оспо]д[а]рьскии пан Василеи Киверецкии, созналъ тыми словы, ижь, деи, «я, будѣчи на службѣ его королевское м[и]л[о]сти, беручи п[є]н[є]зи жолнирские и маючи приставство в том поветѣ Мстиславском, ѿтколь тот истый чоловѣкъ добрый быти ся менить **Олехно Пилецкии**, тѣдым в домѣ повинныхъ приател его пановъ Судовских бывал и тогом сведом, што пан Пилецкии есть вчтивый шляхтич»³³⁶.

О што мене пан **Олехно** || [арк. 708] Пилецкии просил яко вриадѣ, абых тоѣ сведѣцтво тыхъ ѿсобъ звышъ мененыхъ записати казал.

Михаило Сербинъ Кобецкии, рѣка власна.

Василеи Киверецкии, рука власная.

А так я тоѣ сознание верхъ помененыхъ ѿсобъ до книг кгородскихъ записат казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 707–708.

³³⁵ Якщо особа не відповідала на образу, в очах загалу це суттєво підважувало її честь, а відмова реагувати на обвинувачення в нешляхетстві могла сприйматися як ознака правдивості заяви.

³³⁶ Згідно зі статутною нормою (II ЛС, розд. 3, арт. 16) доведення шляхетства мало відбуватися через свідчення двох осіб з роду батька і двох з роду матері, в даному ж випадку двоє шляхтичів лише заявили, що знають оскаржену особу як шляхтича.

№ 80

1582 р., жовтня 1. Луцьк. — Визнання Михайла Росальського про приятельське полагодження стосунків зі своїм сестринцем Василем, який не допустив провадження справи в суді й погодився відсидіти 12 тижнів у замку за поранення дядька

Лѣт[а] Божого нароженѧ тисеча патсотъ осмьдесѧть второго мѣсеца октѣбра першого дня

Передо мною, Федоромъ Курцевичомъ, подстаростимъ володимѣрскимъ на врадѣ кгородскомъ, пришедши ѡчевисто, пан Михаило Росалский ѡповедал, што ж, деи, «позвал есми был сестренца своего пана Василья Ивановича позвы кгородскими ѡ збитѣ и зранѣньѣ свое на рочки прошлые в року осмдесѧт второмъ м[ѣ]с[я]ца августа тридцатого, нижли сестрѣнец мои панъ Василѣи за тыми позвы, зо мною не вступаючи в право, через возного пана Голуба подвакротъ просил и через приатели, абых до права не шол, а даючисѧ в том виннимъ, подналсѧ седѣти в замку ѡ Володимери дванадцѧть неделъ, не сходачи зъ замку ни пади. А естли бы тому досыт не вчинил, дванадцѧти неделъ сполна не высѣдил або зъ замку на кганокъ або на мост выходити мѣл, а переведено бы то на него, тогды мне сестрѣнецъ пан Василѣи маѣт заплатити сто золотых [з]а³³⁷ шкоды, наклады, а на замокъ володимѣрский другую сто золотых платити маѣт, и заплативши тую зарѣкѣ всю сполна, пред са маѣт другую неделъ дванадцѧть седити. И маѣт до замку приити седити м[ѣ]с[я]ца октѣбра першого ѡ понеделокъ на ден Покровы светое».

И просил, абы то было до книг кгородских записано. Їѧ то записати велѣль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 456.

№ 81

1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Лазаря Іваницького про те, що за ініціативою приятелів судову справу з Кириком Дривинським, яку Іваницький розпочав задля захисту своєї честі, підваженої звинуваченням у провокуванні до вбивства, вдалося поладити поза судом; акт містить текст угоди

Того ж м[ѣ]с[я]ца маѧ 19 дня

На рочкахъ кгородскихъ володимѣрскихъ, дня нинешнег[о] в четвѣргъ припалыхъ и судовьне ѡтправовати зачатыхъ, перед нами, Александромъ

³³⁷ Текст пошкоджений.

Курцевичомъ, подстаростимъ, а Ивановъ Обухомъ, на тот час от п[а]на Лазара Иваницкого, суди кгородского володимерского, на местцѣ его м[и]л[о]сти засажонимъ, ставши очевисто ъ судѣ, его м[и]л[о]ст] панъ судѣ кгородский володимерский панъ Лазоръ Иваницкий доброволне созналъ, ижъ што былъ позвалъ позвы кгородскими на рочки кгородские володимерские теперешние его м[и]л[о]ст] п[а]на Кирика Юнковича Древинского ѿ ѿбвиненѣ и ѿбжалованѣ на враде через пана Древинского его милости п[а]на Иваницкого ѿ замордованѣ сына пана Древинского небожчика пана Павла, хотечи за тымъ позванемъ невинность свою показати, ино ижъ их милости панове приателѣ их милости сполные, в то се вложивши, их м[и]л[о]сти погодили и поедьнали, дла чого вжо его м[и]л[о]сти пан судья кгородский володимерский тот позов и ѿвѣс поступокъ правный || [арк. 120] вечными часы в нивечъ ѿбѣрнул и скасовал, и ѿморил. К томѣ што пан Ян Гоголевский ѿ зраненѣ свое небожчика п[а]на Павла Древинского был ѿбвинилъ, тѣды за тою жъ ѿгодою ѿ то все пан Ян Гоголевский вечне молчати маеть. А где бы ѿ то п[а]на Кирика Древинского або дети и потомки его м[и]л[о]сти позывати и трудность задавати мели, от того всего панъ Лазоръ Иваницкий пана Кирика в кождого права заступовати маеть. На што ѿсобливый лист под печатю и с подписью руки своеи и под печатми людеи добрых панъ Лазоръ Иваницкий его м[и]л[о]сти п[а]ну Кирику Древинскому под зарѣками и обовязками, в немъ ѿписаными, дал и перед нами его ъ судѣ покладал и просил, абы до книгъ кгородских володимерскихъ записан был.

Мы яко ѿстное сознанѣ его м[и]л[о]сти, так и тот листъ, перед нами ъ судѣ покладаныи, до книгъ кгородскихъ володимерскихъ записати казали, которыи слово до слова такъ са в себе маеть:

«Я, Лазаръ Иваницкий, судѣ кгородский володимерский, чиню явно и сознаваю тымъ моимъ листомъ кождому, кому бы ѿ томъ была потреба вѣдати, ижъ што позвалъ есми былъ на роки теперешние кгородские володимерские, которые припадали в року теперешнемъ тисеча пятсотъ ѿсмыдесѣть третемъ м[ѣ]с[я]ца маѣ девятигонадцѣт дна, его милость пана Кирика Юнковича Древинского ѿ томъ, ижъ панъ Кирикъ Древинский ѿбвинилъ и на враде кгородскомъ володимерскомъ ѿбжаловалъ был, якобыхъ на в року прошломъ тисеча пятсотъ ѿсмыдесѣтъ второмъ м[ѣ]с[я]ца августа пятгонадцѣт дна на сына его милости небожчика п[а]на Павла шурина своего Яна Гоголевског[о] направити и самъ его в рѣкахъ слугъ своихъ зранити и мордовати, и некоторые речи ъ него побрати або злѣпити мел, яко ѿ томъ в жалобе и ѿповѣданю его м[и]л[о]сти п[а]на Древинского достаточне ѿписано и доложено есть. А ижъ а, чуючисѣ быт невинен, и будѣчи жалостенъ такового ѿбжалована

от п[а]на Древинского, позвалом былъ п[а]на Кирика Юнковича Древинского на роки вышеи помененные, хотечи невинность свою показати³³⁸, ино их м[и]л[о]ст п[а]н[о]ве приателѣ н[а]ши, сполечне || [арк. 120 зв.] в тоє са вложивши, насъ погодили и поєднали. Гако жъ на вже тотъ позовъ свои и двесь поступокъ правныи, которыи належалъ тои справе ку выводу невинности моеє, яко оповеданнья и выписы вриадовые, в нивечъ оборочаю, ихъ вечными часы касую и ѓморяю под таковымъ способомъ: где быхъ тую справу взновиль на самъ, жона, потомки и приателе мои и с пото нову ѓживати хотели, а знову або за тымъ же позвомъ пану Древинскому хотечи трудность задати, того позву попирати албо ѿ выводу невинности моеє позывал, тогды будѣ повиненъ заплатити зарѣки на г[о]с[по]д[а]ра короля его м[и]л[ост] чотыриста копъ гр[о]шеи, а на п[а]на Кирика Древинского другѣю чотыриста копъ гр[о]шеи литовскихъ, ѿ которыи закладъ даю волность п[а]ну Древинскому себе самого, жонѣ и дети мои позвати до которого колвекъ поветѣ воеводстве Волинскомъ судѣ и права рокомъ завитымъ. А тотъ сѣд, до которого будѣ позванъ, тыє заруки маєтъ всказати на всѣхъ добрахъ и маєтностяхъ моихъ, где жъ колвекъ будѣчихъ, и заразомъ ѿтправу ѓчинити, не пущаючи мене на жадьную апелляцию и зволоку.

Што са тежъ дотычетъ зранєня п[а]на Яна Гоголевского, шѣрина моего, ѿ которое ѿнъ былъ небожчика п[а]на Павла Древинского ѿвинил и ѿбжаловал, ѿ тоє зранєне свое панъ Янъ Гоголевский вєчне молчати маєтъ³³⁹.

А где бы ѿ то п[а]на Кирика Древинского або дети и потомки и приатели близкие его позвати и трудностъ задавати мели, на п[а]на Кирика Древинского в томъ ѣ кождо[о] права заступовати маю³⁴⁰.

А естли быхъ заступовати не хотель, тогды повиненъ буду заплатити заруки вышеи помененные и всѣ ѿбовязки, в томъ листе моемъ ѿписанные, полнити и ихъ выконывати, шкоды и наклады на речєньє слова его

³³⁸ У відповідь на оскарження в убивстві Лазар Іваницький розпочав справу проти скаржника про образу честі для очищення свого імені.

³³⁹ Схоже, що попередньо Павло Древинський поранив Яна Гоголевського, тож смерть Павла могла бути результатом (не конче очікуваним) бійки як одного із етапів давнішого конфлікту.

³⁴⁰ Схоже, що у сутичці з небіжчиком Павлом Древинським Ян Гоголевський був поранений, про що він позивав Кирика Древинського до суду. Тож надалі за умовами приятельського єднання Гоголевський зобов'язувався більше до суду не звертатися, а у випадку порушення домовленостей ним чи його спадкоємцями Древинських у суді мав заступити Іваницький.

милости п[а]на Дрєвинского, кромь вшєлакого доводу, платити буду повинєнь.

И на то єсми п[а]ну Кирику Дрєвинском³⁴¹ даль єсєь мои листь з моєю печатью и с подписомь руки моєє, до которого за ѡчевистою а ѡсною прозбою моєю, будучы того добре сведоми, печати свои приложити рачили ихъ м[и]л[ост] || [арк. 121] панове:

пан Фєдорь Загоровскии,
пань Ивань Лаховскии,
пань Ивань ІАковицкии и
пань Станиславь Ворискии.

Писань у Володимери року ѡт нароженья Исуса Хрыста, сына Божого, тисєча пачсот ѡсмьдєсать третєго м[є]с[я]ца маа девятигонадцат дна.

Лазарь Иваницкии, судя кгородскии володимерьскии, рукою властною».

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 16, арк. 119 зв.–121.

№ 82

1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Кирика Дривинського, що він звільняє Лазаря Іваницького і його швагра Яна Гоголевського від обвинувачень в убивстві свого сина Павла без будь-яких матеріальних претензій; подається акт угоди

Того ж м[є]с[я]ца маа 19 дна

На рочках кгородских володимерьских дна нинєшнего в четвєргь припалыхъ и судовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Александромь Курьцевичомь, подстаростимь, а Иваном Ѡбухомь, на тот час ѡт п[а]на Лазара Иваницкого, суди кгородского володимерьского, на мєстцу єго милости засажонимь, ставши ѡчевисто ѡ судѡ, єго м[и]л[ост] п[а]нь Кирикь Дрєвинскии доброволне созьналь, иж што былъ ѡбьвиниль и ѡбжаловаль ѡ забитьє сына своего небожьчика пана Павла єго милость пана Лазара Иваницкого, судю кгородского володимерьског[о], и шурина єго пана ІАна Гоголевского, ино с померкована приятельского ѡт ѡного ѡбьжалована како п[а]на Лазара Иваницького, такъ и шурина єго м[и]л[ост]и пана ІАна Гоголевского, єго м[и]л[ост] пань Кирикь Дрєвинскии волныхъ ѡчинил и ѡныє позвы и ѡвєсь поступокъ правными скасовал и ѡморил вечными часы, такъ иж ѡ голову сына своего п[а]ну Лазару Иваницькому, мальжонце и потомкомь єго м[и]л[ост]и, такъ тежъ

³⁴¹ Слово над рядком

и п[а]ну ІАну Гоголевскому николи и нигдѣ жадное трудности чинити не маѣт под закладом чотырмасты копами грошеи литовськихъ. На што особливый лист свои с печатю и с подписом рѣки своеѣ и теж под печатми людеи добрых с певными варунки его м[и]л[ост] пан Дрѣвинский от себе дал и тот лист перед нами ѓ судѣ покладал и просил, абы был до книгъ кгородскихъ вписанъ.

Мы яко тоѣ ѣстное сознаныѣ его милости, такъ и тотъ листъ, || [арк. 121 зв.] перед нами ѓ судѣ покладаныи, до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ записати есмо казали, которыи слово до слова такъ са в себе маѣтъ:

«ІА, Кирикъ Дрѣвинский, чиню явно и визнаваю симъ моимъ листомъ, иж штом был обвинил и обжаловал п[а]на Лазара Иваницького, судю кгородског[о] володимѣрского, ѿ забите сына моего небожчика Павла з шуриномъ его п[а]номъ ІАномъ Гоголевскимъ. Ино а с померкована и выналазку приателского пана Лазара Иваницького, такъ же и пана ІАна Гоголевского. от ѿного обжалована волных чиню, ѿповедана, поволана, ѿсветчена и вси поступки правныѣ касую и ѿмораю вечными часы. Такъ иж ѿ голову сына моего небожчика Павла на самъ п[а]ну Лазару Иваницькому, мальжонце, детем и потомкомъ его, такъ тежъ и п[а]ну ІАну Гоголевскомѣ, николи и нигдѣ жадное трудности чинити и задавати не маю. Такъ же жона, дети и потомки мои не мають под закладомъ на сторону, которои бы са в том якаа трудность дѣлала, чотырмасты копами гр[о]шеи литовскихъ, ѿ которыи будѣчи позванъ, або жона, дети и потомки мои позвани до якого колвекъ права и суду кгородского або земьского володимѣрского, тогды за першимъ позвомъ на першом року яко на завитом, ничим року и позву не збиваючи и не закладаючиса жадными причинами правными и неправными, стати и ѿныи закладъ, ничимъ са не вымовлаючи, платити повинен будѣ, жона, дети и потомки мои повинни будут. А по заплаченю закладѣ пред са сѣс лист запис мои завжды при зѣполнои моцы вѣчне дѣржанъ и захован быти маѣтъ.

И на том дал его м[и]л[ост] п[а]ну Лазару Иваницькому, суди кгородскому володимѣрскому, и п[а]ну ІАну Гоголевскому сѣс мои листъ з моею печатю и с подписомъ руки моеѣ властное. При чомъ были и того добре сведоми и за ѿчевистою и ѣстною прозбою моею печати свои приложити || [арк. 122] и сѣму моему листу рачили их м[и]л[ост] п[а]нове а приателѣ мои:

пан Иван Лаховский,

пан Воитехъ Витвинский, земенин повѣту Бузского,

пан Станиславъ Вориский а

п[а]нъ Иван ІАковицкии.

Писан ъ Володимери лета Божого нароженіа тисеча пѣтсот ѡсмь-
десѣт третего м[ѣ]с[я]ца маѣ дѣвѣнагонадѣт днѣ.

Кирикъ Дрѣвинскии рукою властною».

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 121–122.

№ 83

1583 р., травня 20. Володимир. — Заява Андрія Олізаровського через
свого слугу про недотримання Жданом Білостоцьким умов приятельської
угоди — добровільно «сісти» в замку зі слугою

Лѣт[а] Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[ѣ]с[я]ца маѣ 20 днѣ

На рочках кгородских володимѣрскихъ, днѣ вчораишего в четвѣргъ
того ж м[ѣ]с[я]ца маѣ дѣвѣнагонадѣт припалых и судовне ѡтправовати
зачатых, передъ нами, Александромъ Курцевичомъ, подстаростимъ, а
Лазаромъ Иваницьким, судею, вриадники кгородскими володимѣрскими,
ставши ѡчевисто ѡ судѣ, служебникъ п[а]на Андреѣ Олизаровского,
земенина повету Луцкого, Антонъ Иловкович ѡповѣдалъ именѣмъ пана
своего за листомъ, до врадѣ писанымъ, иж деи, што с певных причинъ з
ѡгоды и вынаидена приателского и за доброволнымъ ѡписомъ своимъ
пан Ждан Белостоцкии на дѣнь першии рочков теперешних сѣсти и чотыри
недели седети мел, а слуги его два Ивашко Сѣневич а Сѣнко Тишковичъ
такъже, деи, на першии дѣнь рочковъ теперешних в брамѣ замковои
година на дѣнь в ланцѣхах ѡкованы сѣсти и так через вси рочки кожного
днѣ седети мѣли. И если бы их хто запыталъ, дѣля чого то седѣт, тыми
словы ѡтказывать мѣли, иж «єсмо невинне пна Андриѣ [...]»³⁴² Загоров-
ского³⁴³ злѣ а нецнотливѣ с паном своимъ зранили и збили, и шкоды
починили»³⁴⁴.

А иж, деи, пан Ждан Белостоцкии како самъ, такъ и ѡныѣ слуги его
два, ведлѣ ѡпису на рочках не стали, седѣна не выконали и того, што са
были ѡбликговали, не выполнили, и тым, деи, пан Ждан Белостоцкии
ѡпись свои нарушил и в[...]»³⁴⁵ ѡбѡвѣзки, в нем ѡписаные, попаль.

ІАко ж и возныи || [арк. 123] повету Володимѣрского панъ Дѣмѣанъ
Мокренскии, будучи приданыи а будѣчи в тои справѣ, до книгъ вчинил

³⁴² Пошкоджений фрагмент

³⁴³ Помилково вписане прізвище «Загоровський» замість «Олізаровський».

³⁴⁴ Сидіння слуг, скнутих ланцюгами, в брамі по годині в дѣнь упродовж судових
засідань мало виконувати функції публічного упокорення винуватців і певного зганьб-
лення як симетричної плати за завдану образу.

³⁴⁵ Текст пошкоджений, могло бути «тые».

сознанє тыми словы, иж «тот служебникъ пана Андриа Олизаровского Анѣтонъ И[л]ѣвкович³⁴⁶ ѿт пана своего в замку володимѣрском, почавши на початку рочковъ теперешнихъ первшого и другого дня, пилновал, ели бы панъ Ждан Белостоцкии з слугами своими Иваиком Сеневичом а Сенком Тишкевичом подле ѡбвѣзку своег[о], приехавши тут на замокъ володимѣрскии и седенє терпели, ино како на початку рочковъ першого дня, то ест м[ѣ]с[я]ца маѣ девѣтигонадцѣт дня и другого дня, то ест двадцѣтого маѣ, панъ Белостоцкии з слугами своими в замку володимѣрскомъ не прибыл и седенѣ не принал и никоторое ведомости в том ѡ себѣ врадѣ и стороне не дал. Гако жем ѡ, возныи, за жоданем того служебника п[а]на Олизаровского потрикрот в замку привольывал п[а]на Ждана Белостоцкого и слугъ его, ели жебы подле ѡбвѣзку своего тут приехали и в замку были, ино како самого п[а]на Ждана, такъ и слугъ его не было, што тот служебникъ п[а]на Олизаровского мною светчил».

Которое жъ мы ѡповѣданє служебника п[а]на Олизаровского, такъ же и сознанє возног[о], в справѣ звышменованои, до книгъ кгородскихъ записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 122 зв.–123.

№ 84

1583 р., липня 1. Володимир. — Угода про приятельське полагодженнѣ стосункѣв мѣж Войтехом Витвинскимъ якъ позивачемъ та Иваномъ і Василемъ Холоневскимъ якъ вѣдповѣдачами, що була укладена під часъ судового процесу у володимѣрському городському судѣ

Того ж м[ѣ]с[я]ца июля першого дня

Ставши ѡчевистѣ передъ нами, то ест Александромъ Курцевичомъ, подстаростимъ, а Федоромъ Курцевичомъ, судею, вѣрники кгородскими володимѣрскими, ѡбоѣ сторона, || [арк. 175] поводава и ѡтпорнаѣ, то ест поводава панъ Воитехъ Витвинскии, а ѡтпорнаѣ панъ Иванъ а панъ Василей Холоневскии, ѡдностайнѣ а доброволнѣ сознали, што позвалъ панъ Витвинскии панѡв Холоневскихъ до сѣдѣ кгородског[о] володимѣрског[о] на денъ вчорашнии четвергъ м[ѣ]с[я]ца июня тридцѣтого[о] дня на рокъ завитыи ку власному записови ихъ ѡ шкѡды тисечу копъ гр[о]шеи личбы литовскоѣ, которыѣ панъ Витвинскии подналъ за порукою и за записомъ ихъ, како ширѣи а меновитѣ на томъ листѣ записѣ п[а]новъ Холоневскихъ ѡписано и доложено ест. За которымъ позвомъ и за записомъ ихъ вжесъ мы, вѣрадъ, декрѣт и екзекуцию на п[а]новъ Холоневскихъ вчинитъ мѣли. Тогды

³⁴⁶ Текст пошкоджений.

п[а]н[о]вѣ Холонѣвские с паном Витвинским под таким способом, до двѣ неделѣ до тоѣ пришлоѣ неделѣ, то ест до семнадцатог[о] дня июля в том року нинѣшнемъ осмьдѣсят третемъ застановили, иж в преречоную неделю семнадцатог[о] июля до п[а]на Витвинског[о] в дом до Борилова, не беручы з собою болшеи приател, ѡдно ѡдног[о] п[а]на Богѣша Липленског[о] впросивши приехати и ѡчтивоѣ перепрошенѣ пану Витвинскомѣ вчинити, а за шкоды его певную суму п[ε]н[ε]зи, то ест полтретяста золотых полских зараз на ѡн же час ѡтдат и скутечне заплатити мают и повинни будут. А до тог[о] часѣ декрету н[а]шог[о] и запису п[а]нов Холонѣвских пан Витвинский попирати не маѣт.

А где бы п[а]новѣ Холонѣвские до тоѣ sprawy п[а]на Богуша не звели и не способили, а з ним до п[а]на Витвинског[о] не приехали, албо хотя приехали, а п[а]на Богѣша з собою не мели, тогды пан Витвинский тог[о] постановеня сѣг[о]днѣшнѣг[о] держати, а ѡт п[а]нов Холонѣвских яко перепрошеня приимовати, так и тоѣ заплаты брати не маѣт, алѣ волно ему тог[о] запису их, во всем при моцы зоставуючы, || [арк. 175 зв.] попирати. А ѡрад кгородский володимѣрский хот не зѡполныи, албо намѣстник подстаростег[о], албо пан подстаростии и хто ж бы колвек на мѣстцу подстаростег[о] был, маѣт и моцен будѣт без рочков, алѣ за першим присланѣм п[а]на Витвинског[о] буд приателна, буд слуги его, без жадное моцы на п[а]нох Холонѣвских водлѣ того листѣ запису их декрет и екзекуцию на добрах их скутечне вчинити, положивши зарукѣ таковую ж суму, якую всказано будѣт.

В чом п[а]н[о]вѣ Холонѣвские жаднымъ способом ведлѣ того листу своег[о] противни быт не мают, бо и сами то п[а]н[о]вѣ Холонѣвские перед нами сознали, иж их маѣтност лежачаа и рухомаа ест волнаа и никому жаднымъ способом ани правом не заведена.

На што ѡбѣдвѣ стороне перед нами, судом, доброволне позволивши, просили, абы тоѣ их сознанѣ до книг записано было, што мы записати казали.

Воитех Витвинский, рѣнка власна,

Иван Холонѣвский рукою подписал,

Василеи Холонѣвский, рѣка власнаа.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 174 зв.–175 зв.

Справа про вбивство Станіслава Липського (№ 85-87)

№ 85

1583 р., жовтня 17. Володимир. — Скарга Яна і Петра Липських на Івана Обуха-Воцатинського та його помічників про вбивство їхнього брата Станіслава Липського

Лета Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[ε]с[я]ца октѣбра 17 дня

Пришедши на град кгородский володимѣрский до мене, Александра Курцевича, подстаросте[о] володимѣрско[о], шляхетный Ян и Петръ Липские, брата рожоны, оповедали и плачливе жаловали на врожоно[о] Ивана Обуха, дедича в Вошатине, и на Филипа Тироновича, брата рожоно[о] жоны е[о], Матуша Зеленско[о], Авкгуштына Сираковско[о] и на Барановско[о], слуг[о] е[о], п[а]на Ивана Обуха, иж, деи, «тые поменены п[а]н[о]ве, препомневши боязни Божое, не огледаючися намнеи на свою пристоиност шляхетскую, правом посполитым взгордивши, которо[о] се всѣ обыватели панства тутошн[е] || [арк. 315] веселят, и свободами, волностями и покоем посполитым обваровани сут и обезпечени, не маючи перед тым жадное отповеди з братом н[а]шим рожоным, шляхетным Станиславом Липским, ани му се декларовавши первеи з неприязню своею, б[о]д[о]чи наполнени злого дмыслу, збунтовавши и наготовавшисе зброине з слугами своими и помочниками и з веле подданных, з розмаитою арматою, до бою приготованую, и веле людеи незбожных до то[о] причинивши, им в рожаю ровных, и других теж стану ровнеишо[о], которых, деи, они сами лепеи имена и прозиска ведают и знают, с которыми они, наготовавши и намовившисе, з дом[о] врожоно п[а]н[е] Зофеи Кгурское в Черникове и с тамто[о], взявши на помоч жолнеров якихсь, которых п[а]ни Кгурская през час немалыи не ведают для чо[о] в дом[о] своем ховала аж до то[о] часу, коли брата н[а]шо[о] замордовано, в року теперешнем осмьдесят третем дня одинадцато[о] октѣбра з олторку на серед[о], годин килка в ноч, поменено[о] шляхетно[о] Станислава Липско[о], брата н[а]шо[о] рожоно[о], ч[о]л[о]в[ε]ка спокоино[о], а в дому е[о] Рокитницы, которыи мел за выслуг[о] от кнежны е[е] м[и]л[ости] Вишневецкое, п[а]н[е] своее, безпечно[о] а никому ничо[о] не винно[о], а праве спачо[о], тые то поменены Иван Обух, Филон Тиронович, Матуш Зеленский, Авкгуштын Сираковский и Барановский с помочниками, из бунтовниками своими вышеи поменеными, квалтовне наехавши в ноцы на дом его, забили и замордовали, з живог[о] мертво[о] дчинивши, тело е[о] взявши, не ведают где поделити.

А при том ганебном и окрутном квалтовном наеханю и незбожным а окрутным замордованю поменено[о] шляхетно[о] Станислава Липско[о], брата н[а]шо[о] рожоно[о], и в затрачене тела того то брата н[а]шо[о], замордовано[о] от Ивана Обуха, Филона Тироновича, Матуша Зеленско[о], Авкгуштына Сираковско[о] а Барановско[о] и помочников их, веле людеи веры годных в то все справу дают, в што часу свое[о] тепер и завше мы, Липские, невинне замордовано[о] брата

своєг[о] и ѿ квалтовныи ночныи наездъ готовис мы показат и в том во всем тых то преречоных Ивана Обуха, Филона Тироновича, Матуша Зеленског[о], Авкгуштына Сираковског[о] а Барановског[о] и помочников их, яко ѿт права приидет, поконат яко квалтовников покою посполитог[о]».

И просили мене помененыє п[а]нове Липские, абых на тоє ѿповеданє жалобу их, передо мною на враде ѿчиненую, до книг кгородских записати казал. || [арк. 315 зв.] Я то все за жеданєм их в книги кгородские ѿписати велел.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 16, арк. 314 зв.–315.

№ 86

1583 р., жовтня 18. Володимир. — Скарга Івана Обуха-Воцатинського на Яна і Петра Липських про неправдиве звинувачення в убивстві Станіслава Липського, а водночас публічна заява, якою оскаржений захищає свою честь та добру славу перед шляхетською спільнотою

Лет[а] Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[є]с[я]ца ѿктября 18 дня

Передо мною, Александром Курцевичом, подстаростим володимѣрским, на враде кгородском володимѣрском ѿбѣжливѣ жаловал пан Иван Обух-Воцатинский, ѿповедал невинност свою а ѿславленѣ доброе славы его шляхетское, которую, деи, «на мене, яко на ч[о]л[о]в[е]ка почтивог[о], спокоиног[о] и никомѣ ни в чом не виногог[о], змыслне а неправдивѣ вложили и вчораинег[о] дня тут до книг кгородских записати дали земанѣ повету Красноставског[о] Ян и Петръ Липские ѿ забите albo ѿ замордованѣ брата их Станислава Липског[о] в домѣ ег[о] в Рокитницы, яко то ѿни ѿв оповеданю своєм неприятелски противку мене, в том невинному, змыслившы, ширѣи написали. Чого я, яко ч[о]л[о]в[е]кѣ в тои речи правдивѣ невинныи, не хотечы на себе носити, то до в[а]шоє м[и]л[о]сти, п[а]нѣ подстаростии, яко до вриадѣ доношѣ, иж, деи, речоныє Ян а Петръ Липские, земанѣ повету Красноставског[о], препомневши боязни Божое и пристоинности своеє шляхетское, ани намнеи ѿстерегаючися права посполитог[о] коронног[о], под которыми они седят, ани боячисѣ вины и караня, в том праве коронном ѿписаного на таковых, которые бы кого потварили ѿ квалтъ домовыи³⁴⁷, але,

³⁴⁷ Найімовірніше, малася на увазі конституція Пйотрковського сейму 1565 р., де зауважувалося, що у випадку неправдивого звинувачення у кримінальній справі винуватець мав заплатити 100 гривень, відшкодувати втрати обвинуваченого на судовий процес, а також відсидіти в ув'язненні на дні вежі 12 тижнів (Volumina constitutionum. T. II. Volumen 1 (1550–1585). — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. — S. 174).

деи, згола ѿни тымъ правом своим посполитымъ короннымъ взгордивши, безъ всякое причины и винности моеѣ, неправдиве и непобожне, яко людемъ хрестіанскимъ и шляхетскимъ не пристои, тую то винѣ кгвалт домовыи и забите брата своего, в чомъ я правдиве а щире не естъ виненъ ани ѿ томъ ведаю, на мене, ч[о]л[о]в[е]ка доброе славы, завжды спокоиног[о], вложили и тымъ мене непобожне ѡславили, чого я, хотечи ся справити и в томъ невинностъ свою певны[м]³⁴⁸ ѡтводомъ свидецтвомъ и выведыванемъ показат, а ѿ то з ними тутъ в праве повету тутошнел[о], где ма невинне в томъ ѡславили, правне чинити и поступити».

Просиль, абыхъ тоѣ ѡповедане и жалобѣ его до книгъ кгородскихъ || [арк. 316] записати казал. Я то все за жеданемъ ел[о] в кн[и]ги кгородские ѡписати велель.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 315 зв.–316.

№ 87

1583 р., листопада 9. Володимир. — Оповідання Матуша Зеленського передъ володимирськимъ гродськимъ урядомъ про неправдиве звинувачення його Яномъ і Петромъ Липськими у вбивстві Станіслава Липського, а водночас скарга на обвинувачівъ про образу честі і доброї слави

Лета Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[е]с[я]ца ноюбра девятаго дня

Пришедши на врадъ кгородскийи володимирскийи до мене, Александра Курцевича, подстаростего володимирского, шляхетныйи панъ Матѣсъ Зеленскийи, земенинъ г[оспо]д[а]рскийи повету Плоцког[о], ѡповедалъ передо мною, ижъ его то дошло, ижъ шляхетные панове Липские с повету Красноставского земіане Янъ и Петръ, брата рожоныѣ, ѡповедали и записали тутъ на врадѣ, якобы ѿнъ мелъ наехати с паномъ Иваномъ Ѡбѣхомъ и с панемъ Авькгустинемъ Сираковьскимъ, и с Хвилономъ Тироновичомъ, и з ыншими помочниками на домъ шляхетног[о] Станіслава Липског[о] в Рокитницы и ѿного забитъ замордоватъ мели.

Панъ Матусъ Зеленскийи, бѣдѣчи цнотливый ч[о]л[о]в[е]комъ, в тои мѣре не толко ѡчинкомъ, але и мыслею не виненъ, даваетъ ѿ себе таковою справѣ, ижъ николи на то не мыслиль, абы шляхетног[о] Станіслава Липског[о], приателя своего, || [арк. 338] мелъ не тылко ѿ горло, ани ѿ наимеишѣю шкодѣ приправит, и ѡвшемъ готовъ былъ ѿног[о] боронити, абы до таковои смерти не пришол, бы былъ ѿ томъ ведал, бо былъ на тѣн часъ ѡ домѣ в панѣи Зофеи Кгурское, тещи своеи, в Черниковѣ, коли се тамъ мордѣ сталь, яко тутъ записано, ижъ потымъ ѡслышалъ и доведальсе, а ѿ

³⁴⁸ Текст пошкоджений.

замордованю не ведаль ани мыслил, певне бы был не занежал дат ратункѡ яко приателеви своему: «Ако в[ашей] м[илости], п[а]не подстарости, так кождоѡ ч[о]л[о]в[и]кови готовом дат ѡ себе и ѡ невинности своєї справѡ, якож маю веле люди добрых и зацных, которые того сум добре сведоми, гдем на на тотъ часъ был, а небожчикови Станиславови Липскому ничоѡ злого не мысьлил, бо ми се добре заховал и небожчъки жоны моєї рожонѡю тюткѡ мел за собою, поивиннеишим был оноѡ боронит ѡт неприатела³⁴⁹, бым был ѡ тум ведал».

И просил шляхетныи пан Матус Зеленский, абы му то было записано, и то теж ѡсветчается против шляхетным Янови и Петрови Липским, иж они невинне его, шляхетного пана Матуса Зеленого, ч[о]л[о]в[е]ка цнотливого, на его поцтивост маждт и шкалюют, ѡ што он правом кождого не занежа чинит ѡ кождого права, яко про пена талионис³⁵⁰.

А так на тоє ѡповеданье пана Матуса Зеленого до книг кгородских записати казаль.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 337 зв.–338.

№ 88

1584 р., січня 21. Луцьк. — Заява урядників луцького гродського суду і шляхти, присутньої на рочках, про порушення спокою Василем Борзобогатим-Красенським, який з великим загоном помічників і слуг в'їхав до замку під приводом подачі до суду глейту про відтермінування баніції, ухвалені королівським судом³⁵¹

Справа ѡрадников кгородских лѡцкихъ

Року 1584 м[є]с[я]ца генвара 21 дня

Перед нами, Олизаромъ Кирьдиємъ-Мылскимъ, маршалкомъ его королевское м[и]л[ости], на местѡ ѡрожоноѡ Станислава Петровского, подстаростего луцкого, Федоромъ Рѡдецькимъ, чашьникомъ, на местѡ урожоноѡ Остафья Малинскоѡ, суди, а Остафьемъ Свищовьскимъ, на местѡ ѡрожного Петра Мложовского, писара, ѡрадников сѡдовых кгородских луцькихъ, до нижеи ѡписаное sprawy при бытности возныхъ шляхетныхъ Григоря Посника-Ивачковского [и] Станислава Рошковского и шляхте, урожоныхъ Яна Мнишковского, Романа Козинского,

³⁴⁹ Вказується, що ставати на захист родичів є обов'язком почтивого шляхтича.

³⁵⁰ Pro roena talionis (лат.) — згідно з карою, передбаченою для обвинувача, що не довів вину оскарженого, тобто відповідальність за наклеп мала дорівнювати карі за злочин, з приводу якого провадилася справа.

³⁵¹ Див. також наступну справу.

Ивана Борзобогатого, мостовничого луцького, Іана Завадьцького, Собес-
тъяна ІАрембинского и иных много людей виры годных засажеными,
ставъши ѿчевисто, ѿроженые звышменованые Станислав Петровский,
подстарости, Остафеи Малинский, судья, Петръ Мложовский, писарь,
ѿрядники кгородские луцькие, свѣтъчили ѿповедалисе жалосне, иж с
повинности ѿрядѸ своего, котораа по нихъ то завжды мѣти хотели и
присягою будѸчи ѿбвезани, на тые рочки кгородские луцькие при-
ехавши, || [арк. 90 зв.] которые ся судит дня девятигонадцат генвара,
зашедши мѣстыца свои сѸдовые, справы водле реестрѸ зачавши сѸдитъ,
конъчит их были готовы, за приповеданемъ се и приволанемъ сторонъ
ѿдное противъко другое, реестрѸ прибивши, справ для порядного
отправованя перестерегаючи, водле Ѹфал соимовых тумултов вшеллаких,
абы се не вчинили³⁵². И яко ж дня сегоднешиного, заседши ѿ године
семонадцат, привольваючи сторон, споров прислухивали, росписы роков
приимовали, статечност звыклую уряду своего, присягою Ѹтверъжо-
ною³⁵³, каждому заховавши, Ѹтправовали. При которомъ Ѹправованю
сѸдов на дню третемъ завитомъ року³⁵⁴, взавши вѸдомост, иж Василеи
Боръзобогатыи-Красенский, вынесши самъ кклеитовые листы за вывола-
немъ, которое было в справе п[а]новъ Пекарских на него Ѹт его коро-
левское м[и]л[о]сти внесено³⁵⁵, с помочниками своими, меновите ѿрожо-
нымъ Василемъ Александровичомъ Жоравницъкимъ, Филипом Бокиемъ,
Миколаем а Іаномъ³⁵⁶ [!] ІАнушевичами Гулевичами, Григорьемъ СѸню-
тою, через листъ его королевское м[и]л[о]сти за певным переводомъ права

³⁵² Посилання на конституції мало, найімовірніше, риторичний характер, однак цьому питанню у період між Люблінською унією і датою цієї справи було присвячено дві конституції. Параграф «Безпека судів і сеймиків» сеймової конституції 1578 р. регламентував, серед іншого, кількість осіб, що могли перебувати перед судом разом зі стороною (не більше трьох, адвокат і два приятелі); заборонялося приїздити до суду з іншою зброєю, окрім меча, корда, шаблі, шпаги; за перебування в судових місцях з вогнепальною або іншою забороненою зброєю накладався штраф 50 гривень. Параграф «Уживання рушниць» конституції 1581 р. забороняв уживати чи носити рушниці на всіх публічних місцях, у судах, на сеймиках, з'їздах, ярмарках, застіллях, під загрозою штрафу в 14 гривень ((*Volumina constitutionum*. Т. II. Volumen 1 (1550–1585). — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. — S. 409, 446).

³⁵³ Судові урядники, перш ніж обійняти свій уряд, присягали згідно з текстом, що містився в Статуті (II ЛС, розд. 4, арт. 1).

³⁵⁴ На початку судових засідань (*років/рочків*) возні закликали сторони до суду (*волали*) упродовж трьох днів, відповідно, третій день був остаточний (*завитий*). Гродські роки починалися зазвичай у четвер, тож третім днем була субота.

³⁵⁵ Див., скажімо, справу про неповернення боргу від Василя Борзобогатого-Красенського Станіславові Пекарському: ЦДІАУК, ф. 25, спр. 28, арк. 224 зв.–229.

³⁵⁶ Слово нерозбірливе, мало бути Янушом.

выволанымъ, || [арк. 91] з сынми Костентиномъ и Василемъ Борзобогатыми-Красенскими, такъ же з немалымъ людомъ ѿ сто коней в зброях ѿтвористыхъ, на конехъ, з ручницами, и с копиями, и с трубами, обычаемъ явного неприятеля, над констытуции, взгаржаючи звирхность короля его м[и]л[о]сти, взрушаючи покои посполитыи, презпеченство судов, правомъ посполитымъ ѿбъварованое, ѿтверженое, ѿмоцненое³⁵⁷, не для справъ, ани дана справы о себе, будѣчи недавнымъ часомъ переконанымъ правомъ, на горьло яко квалтовникъ сказанъ и до короля его м[и]л[о]сти за нестанемъ на выволане одосланы³⁵⁸ ѿт велможного п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовьского, старосты луцького, до выправованиа и вывоженъя шкрутиидмъ на того то Василья за ѿтнесенемъ || [арк. 91 зв.] ѿмыльнымъ до короля его м[и]л[о]сти в справахъ, зачьности его м[и]л[о]сти тыкающихъ се, и позвы его ѿщипливыми з урядѣ, за дворомъ короля его млсти выдаными, ку прислуханю, и ѿт ѿрожныхъ Станислава Петровского, подстаростего луцького, Матфея Малинского, судьи, Петра Мложовского, писара, ѿрядниковъ присяглыхъ кгородскихъ луцькихъ ѿ задане противныхъ речеи повинности ѿрядѣ ихъ, до оказанъя свидецтва и вывоженъя шкрутиидмъ, такъ же до Гануса Воншота и Геръман Гака, мещан кданскихъ, тотъ же Василей Борзобогатыи-Красенский и Василей Жоравъницкии, помочникъ его, до записов ѿколконадцат тисечей золотыхъ долгѣ певного, яко тежъ ѿт ѿтца Феѿфана, епискупа Мекгъленского, архимандрита жидичинског[о], тотъ же Василей Борзобогатыи на тые жъ рочки ѿ квалтовныи наездъ на манастыр и выбите з спокоиног[о] держаня³⁵⁹, и Михаило Гулевичъ, также помочникъ ѿт ѿрожного Еронима Городи-

³⁵⁷ II ЛС, розд. 4, арт. 38 — заборона приходи́ти до суду зі зброєю, «с дровом, з щепом, з ручницею, з луком и скушею и з иными всякими», окрім меча і корда. Низка артикулів передбачала покарання для тих, хто застосовував насильство, вербальне чи фізичне, під час судових засідань: II ЛС, розд. 4, арт. 39–42.

³⁵⁸ Карою для відповідача, що не ставав до гродського суду, мала бути баніція (виволане), для підтвердження якої ухвалу надсилали до короля, а після 1589 року — до Трибуналу.

³⁵⁹ Про події, пов'язані з конфліктом за Жидичинський монастир між луцьким владикою Йоною Борзобогатим-Красенським, до 1580 р. — жидичинським архимандритом, батьком Василя Борзобогатого-Красенського, з одного боку, і менглинським єпископом (Македонія) Феофаном Греком, протеже київського воєводи кн. Костянтина Острозького, з другого, в якій була втягнута значна кількість волинської шляхти, зокрема, луцький староста кн. Олександр Пронський разом із луцькими гродськими урядниками, див.: Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир (до середини XVII сторіччя). — К., 2009. — С. 24–31.

ског[о] ку выконаню екзекуцѣи за спротивенѣе се декретови о заклады до певного запису и оныя речи.

Такъ се тотъ Василеи Борзобогатыи, яко тежъ помочникове его менованыє, || [арк. 92] на попиране розныхъ особъ позвани будѣчи, противко которымъ в реєстръ справъ сѣдовыхъ особы, попираючие справъ своихъ, вписалисе и черезъ два дни ку праву оныхъ приволювали, до замьку короля его м[и]л[ости] въехали, заразомъ его м[и]л[ости] п[а]ну Александруви Семашкови, кашталанови браславскому, и въсеи шляхте рыцѣрству повету Луцкому, при суде будѣчому, его таковое ѡважене легкое, коньститѣцѣи и ѡфалы соимовое, а наболшеи, ижъ не до ѡсправедьливеня, але до воины и розрухъ и збуженя тумултов приехане ѡповедали и ѡсветчили, постерегаючи звирхности, влады и мѣстца его королевское м[и]л[ости], во всемъ приставаючи и зежъчаючи се констытуции соимѡ варшавског[о], черезъ ѡрожного Стефана Кнегининског[о]-Дгучанина, намѣстника звышпомененог[о] подстаростег[о] луцкого, возныхъ шляхетныхъ Григорья Верѣбьского, Тараса Гулялицького, Федора Свиридовского, з вѣдомостю, радою и намовою всеи шляхты, обослали, приведечи ѡному констытѣцию и безъпеченство сѣдов, а мѣстцо замекъ его к[о]р[о]левское м[и]л[ости], на которомъ покои наболшии быва захован, прекладаючи ѡпоминали, абы такового предся||взятѣя [арк. 92 зв.] своего занехал и звирхность короля его м[и]л[ости] такимъ своимъ приеханемъ не знаважал, сѣдовъ не розрывал, покою не възрушал, а правомъ ся кождымъ роспирал, рѣчницы до ѡриадѡ з винами водлѣ констытуции ѡтдал, ѡршакови тому людеи зброинныхъ, безъ службы при немъ се туляючихъ, зъ замьку зъехатъ казал. Которыи то своеи воле а ѡмыслу ѡпорного наполненымъ будѣчи, не толко абы неподвакромъ ѡпоминане ѡчиненое ѡриадовое повѣстягнутисея мелъ, а констытуции сововои³⁶⁰ досытъ чинил, але посланого слугу замкового, боярина панцырного короля его м[и]л[ости] Красного на имя Юска за бородѡ с помочьниками своими при бытности намѣстника и возныхъ уторьгал и волосы з него ѡборвал, при своимъ ѡпорѣ застаючи на възгарьдѡ мѣстца его к[о]р[о]левской м[и]л[ости], вольность якуюсь в замьку короля его м[и]л[ости] надъ право посполитое собѣ мѣтъ привлащаючи, ѡ чомъ возныхъ созънане передъ судомъ при бытности немало шляхѣты всеи ширеи ѡбмовлять, напомяневши ѡного || [арк. 93] и помочниковъ его, ижъ ѡтъ предсявзятог[о] ѡмыслѡ своего ѡтступитъ не хотели, видечи ѡпорныхъ, ѡповедавшихъ з реєстру, припалыє справы скончивши, до господъ своихъ в замьку розошѣлисе, и ѡтложили водлѣ права справы до понеделку.

³⁶⁰ Мало бути «соимовою».

Не досыт маючи на томъ, што сказал, зверхне хотечи скутькомъ ѓмысль свои выполнити, не польнечи ничог[о] на то все, што ся вже приложило, възгаржаючи звиръхность, взрушаючи покои, абы суд розовъвати, того всего, ѿ што был позъваль и помочникове его, зуфале зникънул, зъѣжчаючи зъ замку с тыми всеми помочниками, в зъбромах ѿтвористе с копиями, з ручницами, в шишаках, давши знак трубою, якобы до певное потребы, на што всѣ стану рыцѣрского и мѣстског[о] гледѣли.

Перед нешпоромъ ѿ године двадцатои, приехавши в [б]раму³⁶¹ замкову, потъкавши слугу ѓрожного Станислава Петровског[о] шляхѣтнього Петра Конарѣвског[о], запытавши его, чии быти был, а кгда се призьналь, же был подьстаростего, в губу рѣкою, в карвишь ѓбраною, || [арк. 93 зв.] вдарил и ѿног[о] ѿкрывавил, так же мѣстце в браме згвалтил и ѿкривил.

Шляхѣтног[о] Адама Вилковског[о], воротного, в тои же брами тымъ кшталтомъ, іако Формоза, шляхтича ѓчѣтвого, которому тотъ Василеи Борзобогатыи в браме такъ же замковой руки ѿттал был³⁶², ѿ горло приправити хотѣл, ѓсиловал, аж ѓходачи непрезпѣченства, лѣдвѣ до дому Капѣлинского подъле брамы ѓшол и двери за собою заперь.

И на томъ не перестаючи, ѿного квалтомъ, з ручниц стрелнаючи, добывал, и на тотъ домъ, в котором господѣ мал шляхѣтныи Петръ Добронизьскии, ѓрядъникъ торчинскии, з слугами его м[и]л[ости] ксеѣндза бискупа луцкого, квалтовне вшѣдши, добывали и двери пострѣляли, и то ѓчинивши, выехали квалтомъ зъ замьку. Пригрозки чинили ту ж при бытности ѓрядовой, што горьшого ѿ понеѣлку || [арк. 94] выконати.

То слышачи, ѓрядъ рочки тыѣ, которые до понеѣлка был ѿтложил, ѿволать казавши³⁶³, сѣдит для небезпѣченства, иж не будѣтъ, хотѣли, с тым се ѿповедали: «Которыхъ мы, кгда зъ замькѣ выехали, на концѣ мостѣ зброино едѣчие, з рѣчницами готовыми и приложонными курками, з

³⁶¹ Текст пошкоджений.

³⁶² У скарзі згадується звинувачення у 1572 р. луцького владики Йони (Борзобогатого-Красенського) у тому, що 1560 р. він, на той час луцький війт, напав на дім воротного Юрія Формуза, ув'язнив останнього, а потому наказав синові Василеві Борзобогатому відтяти Формузу обидві руки (див. аналіз цієї справи та публікацію скарги: *Старченко Н.* Образа королівського маєстату: волинські репліки останньої третини XVI ст. // Україна в Центрально-Східній Європі. — К., 2015. — Вип. 15. — С. 73–107).

³⁶³ Позаяк Борзобогатий-Красенський погрожував розправитися з ворогами щонайпізніше в понеділок, судові урядники через таку небезпеку всі справи, які перенесли на цей день, наказали «отволати», тобто перенести на інші засідання.

трѣбами, с копѣями видили. И в замокъ шедши, заразомъ *от* п[а]нов подстаростего, суди, писара жалосное *осветченѣе* слышали. И при нас один пахолок зброинии в панциру з ручницею ехал, которомѣ для знаку ручница естъ взята при нас черезъ *вряд*». *Акож* возные повету Луцкого, шляхетные Федор Свиридовъски, *Ацько*, Тарас и Сидоръ *Гдлалничиє*, *Михаило* Голубъ-*Сердатицкии*, возны[и] повету Володимѣрского, ставши *очевисто*, сознали, ижъ на тоє все сами гледѣли, видили и такъ, а не иначе, быть *везнали* и свое сознане достаточное *вчинили*: «Также и шляхта, брати *н[а]ши*, которые sprawy свои || [арк. 94 зв.] *мѣли*, такого розорванья роков с причин того *Василя Борзобогатого* и помочников его *вскаржалися*».

О чомъ тых *особъ* *святченья* *пред* *врядомъ* *вчинене* в книгах *ширеи* *обмовляют*, которое мы тоє *оповедане* слышачи, сами *видачи* и его *принавши*, до книг *врядовых* *кгородских* *луцкихъ* ку *записованю* с *подписомъ* *рѣкъ* наших на писме *подали*, на што *сеи* *выпис* с книг *подписали*.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 90–94 зв.

№ 89

1584 р., лютого 3. Володимир. — Скарга Василя Борзобогатого-Красенського на луцких гродських урядників про спроби заподіяти шкоду йому самому, слугам і приятелям, а також про неправдиве звинувачення його у порушенні спокою під час судових засідань

Оповедане п[а]на *Василя Борзобогатог[о]* на *врядников* *кгородскихъ* *луцкихъ*

Лѣта *Божог[о]* *нароженя* *тисеча* *пятьсотъ* *осмьдесять* *четверьтого* *м[ε]с[я]ца* *феврала* *третьего* *дня*

Писаль и *присылаль* до мене, *Александра Курцевича*, *подъстаростего* *володимѣрского*, *от* его *милости* *княжати* *Костентина* *Костеньтиновича* *Острозьског[о]*, || [арк. 86] *краичого* *Великого* *кнзьства* *Литовского*, *старосты* *володимѣрского*³⁶⁴, его *милость* *пань* *Василеи* *Красенъскии*, *секретар* *короля* его *милости*, *оповедаячи* и *велико* *обѣтяжливе* *жалуючи* *о* томъ, што жъ, *деи*, «*тых* *недавныхъ* *часов* *м[ε]с[я]ца* *генъвара* *двадцеть* *перьвог[о]* *дня* *в* *суботу*, *кгда*, *деи*, *приехалъ* *есми* *по* *справе* *своеи* *до* *судѣ* *на* *роки* *кгородские* *луцкие* *в* *замокъ* *короля* его *милости* *на* *подворе*

³⁶⁴ Скарга Василя Борзобогатого-Красенського на луцких гродських урядників вписана до володимирської канцелярії, позаяк до луцької її навпено не прийняли б. У конфліктах шляхти з урядниками усталилася практика подачі скарг до городу сусіднього повіту.

архимадрицкое владыки его милости, отца своего, маючи зь собою килка приатель, будучи, *деи*, небезъпечнымъ здоровья своего *от* кн[я]зя Проньског[о], старосты луцкого, такъ же, *деи*, подъстаростего, писара и *отъ* слугъ его, стали, *деи*, есмо яко люди спокоиные в домехъ своихъ в замькѣ; и кгда, *деи*, вжо мели есмо до замьку вышнєг[о] до судѣ поити, въ томъ часе пришоль до нас Степанъ Княгининскии, боярин городьницкии, маючи, *деи*, при себе возныхъ Верьбьского и Красносельского и поведаючи себе быти *от* судѣ кгородског[о], подстаростего, судьи и писара, до мене посланымъ, мовиль мнѣ, абыхъ зь замьку короля его милости нижнєг[о] слуги, кони, также и ручьницы с подьворя своег[о] *от* себе прочъ выслалъ, которог[о] я тыми словы *от*правиль: «Естьлимъ тутъ приехалъ на роки, теды не для чог[о] иньшого, *одно*, абыхъ тымъ безъпечнєишимъ будѣчи здоровья своего, на роцехъ sprawy свое *от*правовалъ, и бачачы, што сѧ дєєтъ многимъ паномъ шляхтє, не *одно* въ место, але на мєстцѣ спокоиномъ и в замьку *отъ* п[а]на старосты луцког[о], вриадѣ и слугъ его, што я на собє, на детехъ и на слугахъ своихъ гараздъ чую³⁶⁵. ІАкожь и тыхъ недавьныхъ часовъ на прошлыхъ роцехъ почтивымъ шляхьтицомъ, слугамъ моимъ, в замьку перєдъ *очима* судьи кгородского, п[а]на *Ѡ*стафья Малиньского, за росказанємъ Петра Мложовьског[о], писара, Раискому и Корєнєвскому стало, ижъ ихъ киими збито, зморьдовано и злуплено, а иньшихъ || [арк. 86 зв.] бьютъ, мордуютъ, подданныхъ грабятъ, ѣ везєнєе ѣставично сажаютъ. Кгдажь не мышльню ни с кимъ жадное бурьды розьчынати яко самъ, такъ панове приатели [и] слуги, и ручьницы наши ничого никому не чинятъ, ведъ же, кгда, *деи*, поидємо до замьку яко на мєстцє его королевское милости спокоиное до судѣ, в господахъ ручьницы будутъ *Ѡ*ставлены, а сами такъ, яко сѧ годить, до судѣ поидємо».

И бачачи фортели Петровьского и Мложовьского, послали есмо, абы, *деи*, тымъ безъпечнєи до суду поити и змышленыхъ *Ѡ* нихъ речєи пражни быти могъли, просєчы *Ѡ* возного, на што судъ намъ придалъ возного повету Луцкого пна Михаила Гулалницког[о].

³⁶⁵ Василь Борзобогатий-Красєнський мотивує наявність рушниць необхідністю захисту від старостинської сваволі, жертвами якої ставала шляхта. Ці звинувачєння не були безпідставні. Так, у володимирських гродських книгах знаходимо скаргу на луцьких старосту і гродських урядників, які слугу кн. Костянтина Острозького Якуба Мошинського віддали в руки ката, а той свою жертву водив по ринку і «плюцями с плюкгавостями по твари и по голове бил, и они катови того помагали, а пана Мошенского за руки держали. А скоро по таковомъ шкарадном учинку, напастившиися подлуг воли своеє и таковую ганєбную зєлживость пану Мошенскому уделавши, уси зараз вкупє до замку пошли» (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 615 зв.–616).

А потомъ тотъ же судъ и того жь Кнегининског[о] з возными вышъшеи меноваными, абысмо до замьку ручницы поотдавали, до нас прислалъ, которыхъ такъ есмо отъправили, ижъ «надъ нами, вольными шляхтичами, таковое юрыздыцый судъ ростягати и намъ себе ручницъ росказати давать не можемъ, кгда жесмо сиа вжо с тымъ судови и перъвеи того декларовали, ижъ в домехъ нашихъ zostавивши ручьници, до судѣ, яко сиа годить, поидемо».

В томъ, деи, часе судъ ѡсталъ зъ мѣстьць своихъ и, до понедельку отложивъши все справы, черезъ возного отъволати дали. Я, кгда ми ѡ томъ знати дано, ижъ судъ ѡсталъ, не меломъ такъ вжо по што ходити. А потомъ пешъ черезъ замокъ нижнии ѡ дорогу свою с паны приатели, которые на тотъ час при мнѣ были, пошолъ есми, то естъ старостичомъ луцкимъ паномъ Васильемъ Жоравницкимъ, п[а]ны Миколаемъ и Михаиломъ Гулевичы, п[а]номъ Филипомъ Бокиемъ, судъичомъ, розмовляючы, деи, в потребахъ своихъ с паномъ Иваномъ Красенскимъ, мостовничимъ луцкимъ, братомъ своимъ, а слуги при насъ на конехъ ехали, и скоро есмо ѡдно ку броне пришли, подле костела замьковог[о], а передъ нами, деи, ишолъ || [арк. 87] панъ Михаило с паномъ Бокеемъ, то пакъ, деи, за волею, ведомостью и росказаньемъ князя Пронског[о], старосты луцкого, на то вжо водлуг звьклости Станислава Петровског[о], подъстарстега, а Петра Мложовског[о], писара кгородского луцкого, будучи вжо добре наготоваными, Вильковскии, воротныи замьку луцког[о], ѡтаившися с килькомъ и двадцьцетъ пахолъков ѡ корчъме конвентовой в ызбе и сѣняхъ межи костела, и бронъ с полгаками и ручницами, губки вжо запалеными и в курки вложоними, з менованое корчъмы самъ ѡдно с полгакомъ, приложивши куроку, выпалъ, и тыми словы п[а]ну Михаилу Гулевичу поведиль, ижъ «туть и пьсы вашею крови напьютъся, не ѡдинъ, деи, туть ѡстанеть», которому, кгда панъ Гулевичъ словы за слова его платиль, а мы, деи, в томъ часе ближеи надышъли.

Вернувшися ѡ тую жь корчъму за се назадъ, менованыи Вильковскии кликънулъ на своихъ: «Биите, забиите, стрелайте». Я, кгда вжо мимо ворота тые ишолъ есми, Вильковскии самъ из воротъ зрадецькии а непристоине, яко сиа цнотливому не годить, на мене с полгаку стрелиль, и по щастью моемъ, ижъ зброя на мнѣ не пустила, мало миа ѡ горло не приправиль. И замкнувшися, деи, потомъ ѡв ѡной корчъме, ѡкны до нас такъ стрелали, ажъ есмо яко ѡ замьку ѡнымъ, большеи не противачися, ледво з горьлы отътоль ѡвошли.

А потомъ, деи, яко маю ведомость, тотъ же Петъровскии з Мложовскимъ судъею, на то намовившы, роки кгородские отъволать казали, зложивши на мене речы змышленые и никгда не былые, ворота снат ѡ

корчѣмѣ конвентовой порубать казалъ и якобы с причини моеи менованые роки розбиты быти мѣли».

И просиль пан секретар в той справѣ ѿ приданъе вриадовое и ѿ возног[о], такъже абы тоѣ до книг было записано, што на записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 85 зв.—87.

№ 90

1584 р., березня 9. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського і його дружини княжни Василиси Ружинської про образи і погрози від Станіслава Молинського і його дружини Марії з Яковицьких, від їхніх дітей, слуг і підданих³⁶⁶

Лѣта Божьего нароженья тисеча патсотъ ѿсмѣдсѣат четвертого м[ѣ]с[ѣ]ца марца девѣятого дня

Писали и присылали на вриадъ кгородский володимерский до мене, Александра Курцевича, подьстаростего володимерского, пан Демьян || [арк. 130] Мокренский, возный повѣту Володимерского, и малжонка его пани Василиса Рѣжинского, жалѣючи и ѿповѣдаючи на пана Станислава Молинского[о], яко и на малжонкѣ его м[и]л[о]сти панюю Марю Гавриловнѣ Яковицького, иж «ѿни, пробачивъши боазни Божое, срокгости права посполитого, не дѣбаючи через листъ вриадовый зарѣчныи року теперешнего тисеча патьсотъ ѿсмѣдсѣатъ четвертого м[ѣ]с[ѣ]ца марца четвертого дня п[а]ни Молинскаа в небытности малжонка своего, и так тежъ ѿ небытности моеи в домѣ, взявши перед себе такий ѿмысль, напольнивъшися своволное мысли своеи, собравъшися з слѣгами, зс поддаными малжонка своего, з своими и с челядью дворною, з сынъми своими Федоромъ а Иваном Степановичы Рѣжинскими, а з слѣгами подьдаными, меновите Якубомъ а Васкомъ, хлопцем, а Васючиною Тимошковичомъ, а Иваномъ Лыснемъ, Хацкомъ Нестюком Омелановичи, а Романцемъ Гаидѣновичомъ, с паробкамы челядью дворъною, которыхъ она сама лѣпей вѣдаеть, и пришедши моцно кгвалтомъ подь двор мой, словы недѣчтивыми, доброи славе и зацности шкодливои, и дѣтокъ нашихъ Василью и Раинѣ Ѿхлоповскихъ а сына моего Дмитра, намнеи при почтывости не зоставѣючи, словы шкарадъными соромо-

³⁶⁶ Див. також ранішу скаргу Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського і його дружину про кривди і шкоди підданих, а також про виклик на поєдинок: «Тых недавньныхъ часовъ в року осмѣдсѣат третем м[ѣ]с[ѣ]ца октебра двадцат четвертого дня пан Молинский, едучи з Линева мимо ворота мои и ставъши, на мене кликаль, на руку вызываль, мовечи: «Злыи ч[о]лов[е]че Мокренский! Выиди до мене». Што, деи, жона моя без бытности моеи у вуши свои слышала» (ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 345–348).

тила. Потомъ сама зоставъшиса передъ ворота, а тымъ всимъ, яко сыномъ, такъ слѣгамъ и подданымъ, челяди дворной казала в дворъ мои квалтовне поити, которые вси, доставъши бронь розныхъ, шабель и кордов, а инъшии с киими, з дрѣчьемъ, пришедши || [арк. 130 зв.] квалтовне в дворъ мои за розказаньемъ панее Молинское, и принесли з собою стерво вепровое на носилахъ, которое стерво вынесъши квалтовне в дворъ мои и на столе подъ холодникомъ положили, а сами квалтовне добывалиса до жоны моеи в домъ, ѡтповеди и похвальки чинили на здовье мое и жоны моеи, мовечы тыми словами: «Курво старая, выйди сюды».

Напервее пасынки пана Молиньского а сынове жоны его, ижъ, деи, «ѡтчимъ нашъ Молинский и matka наша бѣдутъ метъ по десети копь, вамъ ѡши и губы обрежемъ, а васъ, лотровъ, наваяжѣтъ».

Такъ тежъ слѣги и подданые и челяд пановъ своихъ такие шкарадныя слова мовили, которыхъ и встыдъ передъ вашею м[и]л[о]стю такъ шкарадныхъ поведить, бо ѡколо ѡкон ходечи челядь, и подъяивъши подолки на головы, ѡказывали задки, которыхъ всихъ было ѡ тридцат ѡсобѣ. Кгды ж сѧ в домъ не могли ѡломить, тое стерво зоставивъши въ домъ моему, и с тыми ж ѡтъповедьми и похвальками з двора нашего отъишли.

А кгды жъ за таковыми похвальками тыхъ квалтовниковъ, яко самое панее Молиньское, такъ сыновъ, слугъ, подданныхъ, челяди, которые сѧ дали слышеть именемъ пана Молиньского и панее Молиньское, ѡтповедаючи на здоровье наше, ѡтътуль, млстивыи пане, роздмемъ, ижъ за власнымъ розказаньемъ самого пана Станислава Молиньского жона его с тыми поменеными сынъми своими.

И к тому тежъ ѡповедамъ, ижъ п[а]ни Молиньская || [арк. 131] в небытности малъжонка своего, якъ сынъ мои Дмитръ до става нашего посполитого якъ кони до воды водить, пани Молиньская засылаючи сыновъ своихъ Хведора, Ивана, а хлопъца малъженъка своего Васка и челядь белдю, и сына моего мало вже трикротъ, з лазни берѣчы камѣнье и грѣдье мерзлаки, и сына моего Дмитра, тискаючи на него, мало не забили, али жъ его с помочью Божею конь ѡносиль, а то естъ в року теперешнемъ ѡсмьдесѧть четверътомъ м[ε]с[я]ца марьца першого дня месеца марьца второго дня и третего дня. А ничимъ сѧ не хвалить, толко забиствомъ именемъ ѡтъчима своего и матки моеи. А кгды жъ сѧ такъ дають слышеть, такъ роздмѣмъ, ижъ на то естъ вола и розказанье пана Молиньского³⁶⁷.

³⁶⁷ Сини до виділу їм частини з батьківської нерухомості перебували під владою батька (або матері-удови, в руках якої перебувала нерухомість), або ж пана (у випадку

И иньшихъ бѣдъ, жалю и трѣдностей своихъ, которые отъ пана Молинъского, малъжонки его, слугъ и подданныхъ ихъ выписати и выжаловати не ѓмѣю, але иньшиє кривѣды свои на себе ѓтношѣ, бо леда в день, милостивыи панє, за таковыми похвалъками пана Молинъского и малъжонъки его здоровья своего страдать мѣшу, бо панъ Молинский на право ничего не ѓкладааетъ, толко забить и п[є]н[є]зми заплатить».

И просили, абы тоє ѓповеданье ихъ до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ было записано, а на ѓгледанье ѓног[о] кгвалту ѓ возного, а ижемъ на тотъ часъ при себе возного не мѣль, квит мои приданыи до возного даль, а тоє теперешнее || [арк. 131 зв.] ѓповеданье ихъ до книгъ записати велель.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 129 зв.–131 зв.

№ 91

1584 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дмитра Ружинського на Григорія Черневського про образи (назвав «неучтивога ложа сином»), спробу застрелити та письмову «одповідь»; згадується також привласнення ґрунтів скаржника Даниловою Попелевою

Протєстация князя Дмитра Рѣжинског[о] на пана Чєрневского

Лѣта Божєго нароженя тисеча пѣтсоть ѓсмѣдєсѣт четвєрѣтого м[є]с[я]ца июня сємого дня

Писал и присылал на вриад кгородскийи володимѣрскийи до мене, Александра Курцевича, подстаростєго володимѣрского, его м[и]л[о]сть княз Дмитръ Рѣжинскийи, ѓповєдаючи и жалуючы на пана Григория Чєрневского и на п[а]ннюю Данилєвую Попелєвѣю тыми словы, иж, деи, «дня вчорашнего июня шостого от п[а]на Григория Чєрневского и єдѣчы мне з ымєниича моего Рѣжиня, и вжє приехал єсми на конєц гребли марковской, и правє против млына марковского пан Чєрневскийи, не маючи до мене ничего, с которым и знаємости мало маю, заступивши ми добровольную дорогѣ, з саблєю добытою и з рѣчницами почал се на мене торгат словы нєдѣстивыми и назвал мя нєдѣстивого ложа сынєм. И потом на мене стрєлил з рѣчницы и мало мене самого не забил и пахолика, куля, ѣтираючи нас, тут перед конєм моим пала.

И мало на то маючи, по годинє албо по двух, прислал ми листокъ ѓтповєдный, которыи ч[а]су потрєбы будєт пред вашмостью. А такъ я

служби іншим особам), відповідно, знаходилися під їхньою юрисдикцією, тобто відповідальність за вчинки неосілих синів чи слуг несли їх батьки і пани. В даному разі діти чинили одповіді за наказом матері і вітчима.

вашмости прошу, яко своего ласкавого п[а]на, иж бы тоє оповеданє мое было до книг записано.

При том теж оповедам ваимости, своему милостивому п[а]ну, жем был арендовал част имѣнича моего в Рѣжиню и в Локоши небожчику п[а]ну Данилью Попелю, старосте купечовскомѣ, которой аренде рокъ вышоль мая третего дня, то пак п[а]ни Данилеваа Попелеваа за держаня своего позабирала кгрѣнты мои власныє || [арк. 306 зв.] к дворѣ своему, которыи есть по выдержаню оранды, иж держит и вживает квалтовне, и [в] томъ мене спокоинога держаня выбила».

И просил его милост княз Ружинский, абы тоє оповеданє его до книг кгородских записано было. А на огледанє выбитя спокоинога держаня овозного, я иж при себе на тотъ час возного не мѣл, квит мои до возного дал, а тоє теперешнее оповеданє его м[и]л[о]сти до книг кгородскихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 306–306 зв.

№ 92

1584 р., квітня 26. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Івана Холоневського та його синів Івана і Семена, які чинять спроби убити його самого і слуг, погрожують мститися за те, що він позивав їх про свої кривди до суду

Жалоба п[а]на Богуша Липленського на п[а]на Івана Холоневського
Року 1584 м[є]с[я]ца априла 26 дня

Писал и присылал на вриад кгородский луцкий до мене, Стефана Кнегининского, будѣчого на мѣстцѣ подстароства луцкого, земенин г[оспо]д[а]рьский пан Богуш Липленский, жалуючи и оповедаючи на п[а]на Івана Гавриловича Холоневского и на сынов его Івана а Семена Холоневских тыми словы, иж, деи, они з давных часовъ, звазнившися на мене о тож, иж на Івану старому кривдъ своих не терплю и его до права позываю, по вси тыє прошлыє часы отповеди и пофалки на мене перед многими людьми чинивали, и хотечи мя здоровья позбавити, чигали, изъдчали и шпикговали, мене ведле злого ѣмыслу своего и незбожного.

ІАкож дня оногдашнего в недѣлю м[є]с[я]ца априла двадцат второго дня в року нынешнемъ осмьдесят четвертомъ, вѣдаючи они тоє, иж на до торгу до Горухова поедѣ, выехал Іванъ с поменеными сынми своими з дому своего с Холонѣва наперед, нижли на до Горухова, и там же на мене || [арк. 272 зв.] наготовался и засил, хотечи мя збити. И скоромъ до Горохова приехалъ и ходилемъ по мѣсту, справуючы потреби свои, тогды ониє сынове его, будѣчи на мене поготову кождыи с

пулгаком и слуги вси с пулгаками, приложивши курки, до мене при-
скочили, и до мене, яко до якого звирати, стрелати змеривши, ручниці
поспускали. И праве сам такъ Богъ хотѣлъ, же им ручница ни одна
стрелити не хотѣла³⁶⁸.

А потом пан Иван старыи сам ѿткульсѣ прибегъ и сыномъ послужу
додавши, а порываючися до мене с пулгаками, мало мѣ не забили, аж
ледво, ѿжалившися мене в невинности моеи, никоторые люди добрыи
цнотливые, прискочивши до нихъ, ледво их великимъ ѿсильствомъ ѿ
тог[о] предсѣзятѣя их ѿтопхали, а мене им такъ марне забити не
допустили. Абы не тые люде добрые их ѿт того ѿтопхали и ѿтвели,
певне бы мѣ самого и слугъ моих, ІАна Дѣбровског[о], Орехва Порем-
ницкого, Кгрекгора Зеленского а Пѣтра Кравца с полгаковъ на смѣрть
позабивали.

И еще там же мнѣ значне на горло и на здорове и на маѣтност мою
ѿтповѣди и пофалку вчинили. А так я сам и тые слуги мои в[ашеи]
м[и]л[ости], вриадѣ, ѿповѣдаѣмся, иж, не дбаючи ѿ констытуцию вар-
шавскую, которую ручницѣ ѿживати и з ними ходити заборонено, на горло
и на здорове || [арк. 273] мое насадившися, з рѣчницами на мене
порвалисѣ и на слугъ моих».

И просил пан Богуш, абы то было записано. А так я тую жалобу его
до книги кгородских луцких записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 272–273.

№ 93

*1584 р., квітень 28. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського від себе,
дружини, сестри і слуг на Івана Гавриловича Холоневського та його
синів, Івана й Семена, про напад на дім і замах на життя, що, проте,
обійшлося без серйозних втрат*

Справа п[а]на Богѣша Липленского

Року 1584 м[е]с[я]ца априла 28 дня

Писал и присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана
Кнегининского, будѣчого на мѣстцѣ подстароства луцкого, земенин
г[оспо]д[а]рськіи повіту Луцкого пан Богушъ Липленскии, ѿбтежливе
жалуючы и ѿповѣдаючы сам ѿт себе, ѿт малжонки своеѣ п[а]ни Полагыи
ІАкововны Колпытовского и ѿт сѣстры своеѣ п[а]ни Воитеховоѣ

³⁶⁸ Такі приклади психологічного насильства, що імітувало спробу вбивства, були цілком типовими під час перебігу конфлікту. Зазвичай зацілілий шляхтич пояснював свій порятунок Божим заступництвом.

Соколовское п[а]ни Федоры Богушовны Липленского, и *от* слуг своих, Іана Дѣбровского, Орехвы Поремницкого, Кгрекгора Зеленского, и *от* возницы своего на имя Щасног[о] на суседа своего п[а]на Ивана Гавриловича Холоневского и на сынов его Ивана а Семена тым способомъ, *иж*, *деи*, «пан Иван Гаврилович Холоневский, маючи на мене великую васнь за презыски мои, што на нем правне презыскаль и еще презыскую, наваживши на горло и на здоровье мое, хотечи мя здоровья позбавити, переховывает тых сынов своих вышеимененых в дому своемъ и на мени их направует и насылаеть, и самъ из ними на здоровье мое *стоит*.

Которые сыны его за направою и за росказанемъ, и за насланемъ его дня оногдашнего в четвергъ м[ε]с[я]ца априля двадцат шостого дня, праве вже на смерканю, вышпикгоавши мене, безпечне самого без жадное брони, одно з посухомъ перед вороты с помененою сестрою моею ходячого, жадного слуги ани хлопца при себе на маючого, и на конехъ, не вѣдати *откул*, зъ засадки ко мнѣ с пулгакми прискочыли. Іа их, обачивши || [арк. 274 зв.] близко ку себе бигучих, вскочилем у двор свои, а они, попираючи предсавзатиа своего, наскочивши и наехавши *моцно* кгвалтомъ на дом мои, на мене с полгаков стрелили и мало мене самого, и жоны моее, и сестры, и тых слугъ и возницы моего вышеимененых, не постреляли и не позабивали. А потом вскоч на конех *от* дому моего побѣгли, мнѣмаючи, *иж* мя забили, бо почувли, *иж* жона и сестра моя кричати и плакати почали. И побѣгши они *от* дому моего, за корчму мою забѣгши, подававши кони мужикомъ своимъ *держати*, а сами под плотом двора моего с полгакми на розных мѣстцахъ позасидали, хотечи мя забити. Але *ижемъ* ся был з слугами в дому добре и *острожне* опатриль, теды ми за ласкою Божою ничего не вчинили, и вночи, *якъ* люди заснули, до *отца* в домъ *отышли*. А потомъ тамъ нарадившиса, тое *ж* ночи *от* *отца* своего не вѣдали где ѣхали за выпроваженьемъ их з дому *от* *отца* и *от* *матки*. И тепер есми самъ з жоною и жо *всимв* домом, и з *маетностью* своею здорovia своего не есть есми *безпечнымъ*».

И просил пан Богушь, абы то было до книгъ записано. А так я тую жалобу п[а]на Богушову и малжонки, сестры, слугъ и возницы его вышеимены описаных, до книгъ кгородских луцкихъ записати казалъ³⁶⁹.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 274–274 зв.

³⁶⁹ Конфлікт був призупинений 4 жовтня, коли Богуш Липленський та Іван Холоневський домовилися про приятельське погодження стосунків у Холоневі в домі попа 4 листопада в неділю (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 1013–1014).

№ 94

1584 р., червня 4. Луцьк. — Визнання возного Марка Збранного про виклик на поєдинок Ярошем Гесинським (за поранення і вбивство слуги) Івана Букоємського, який натомість запропонував Гесинському попередньо отримати дозвіл на поєдинок від короля згідно з правом, або позвати кривдника до суду³⁷⁰

Справа п[а]на Івана Букоємського с п[а]номъ Ярошомъ Кгосинскимъ Року 1584 м[ε]с[я]ца июня 4 дня

Постановившися очевисто на вриадє кгородском в замку луцкомъ передо мною Александромъ Пронским, столникомъ Великого князства Литовского, старостою луцкимъ, вознымъ повіту Луцкого Марко Збраннимъ до книг кгородских луцких сознал водлуг цедулы своеє, которую под печатю и с подписом руки своеє, и теж под печатми которыхъ людєи зацных даное, просєчи, абы таа цедула до книг кгородских луцких записана была, котораа так ся в себе маєт:

«Мои ласкавыи панє староста!

Я, Марко Збраный, вознымъ луцкимъ, перед || [арк. 410] вашею милостю зознаваю тыми словы, иж року тепєр идучомъ осмьдєсатъ четвертого м[ε]с[я]ца июня першого дня пан Иван Елович-Букоємский, уприсивши приатєль своих, то єст пана Семєна Крунєвича, урядника полонского, а пана Дмитра Долматовича-Исаиковского, пана Фєдора Ворыского, п[а]на Василя Патърикия, а при тых вышеимєнованыхъ особах и менє, возного, которые то мєнованые приатєли пана Івана Букоємського, пришедши в госпуду тут в мєстє в Луцку, пану Ярошу Кгєсинскому передо мною, вознымъ, мовилис тимъ способомъ, иж што, деи, “дна сєгодняшнего у па[т]ницу, в[аша] м[илост], панє Кгєсинский, присылал приатєла своего пана Станислава Кгємбарта, и к тому слуг

³⁷⁰ Тлом цього акту послужила ворожеча між Іваном Букоємським та його двоюрідним братом Адамом Букоємським (сином Іванового дядька Григорія Букоємського) з приводу опіки над маєтками, які перебували в руках Івана по смерті дядька до Адамового повноліття. Як засвідчують супровідні акти, Адам при допомозі Остафія Свищовського намагався отримати їх від опікуна, який відмовлявся від передачі, мотивуючи свій спротив неповноліттям брата, а також наявністю інших спадкоємців (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 66–66 зв., 81 зв.–83). Врешті, Адам у супроводі возного таки в'їхав у частину Букойми (Там само, арк. 37 зв.–38 зв.), що з боку Івана Букоємського було представлено як неправове захоплення маєтку. Фіксується також серія записів, які засвідчують тривалу ворожечу між Іваном Букоємським і Остафієм Свищовським, зокрема, скарги про наїзд на Букойму і «вбиття з тримання», захоплення речей і підданих, побиття і поранення слуг (Там само, арк. 420–421, 421–422). Ярош Гєсинський у цьому конфлікті виступав на боці Адама Букоємського і Остафія Свищовського.

вашей м[и]л[о]сти а товаришов своих, пана Яна Цивинского и иных колко при них, которыхъ свѣхъ³⁷¹ имен не помню, которые то вышеименованыя приатели и товаришов[е] в[ашей] м[илости] до п[а]на Ивана Букоемского отъ вашей м[и]л[о]сти тыми словы мовили, иж, деи, “п[а]нъ Ярошъ Кгесинский с тимъ насъ до вашей м[и]л[о]сти, пане Иване Букомъский, прислал, иж собе быти менують отъ тебе де[с]п[е]к[т] || [арк. 410 зв.] и зранене аболи постреленье, а иж пострелене на смерть служебника своего Андреа в Букоиме³⁷², и о томъ деспектъ и зраненье аболи постреленье себе самого и служебника своего Андреа, не хотечи правомъ с тобою распирати, бо, деи, не вмею права, але о тую кривду свою на руку тебе повабласть, абы еси з ним тут в Луцку о тую кривду его рукою одною чинил, естли се чуешъ быти цнотливымъ”.

Ино, деи, ачь колвекъ есть певныи способъ чинена о вшелакую кривду, то ест право посполитое, и в[а]ша м[и]л[о]ст маеш ли якую кривду отъ пререченого п[а]на Ивана Букоемского, теды могли быс з нимъ како зъ добре оселымъ правомъ чинити, але иж мимо право посполитое выбавлаешъ его на руку и прагнеши крєви его, теды он, почуваючисе въ повинности своей шляхетской, с того тебе он не отмовлает, одно жъ || [арк. 411] не тут в Луцку, где не ест того мєстце, бо где бы тут, в Луцку, с тобою рукою чинил, теды не бачи, абы то было с пожиткомъ и доброю славою его, але там, где того мєстце есть и где цнотливые чинити звыкли. И на томъ плацу, хто тымъ владне и плацы таковому чиненю роздае, то ест передъ его королевскою м[и]л[о]стю, п[а]номъ н[а]шимъ, звлаща на соиме, о которомъ слыхат, же врыхле доити мает, там же, деи, в[аша] м[илост], п[а]на Ивана Букоемского позови и плацъ собе ку таковому чиненю з нимъ у его королевское м[и]л[о]сти зьєднаи. А он станет и то, што цнотливому належит, учинит, если его королевская м[и]л[о]стъ позволит и плацъ на дворе своемъ дати рачит.

Пан Ярошъ Кгесинский отказал тыми словы: “Не толко, деи, на соиме, але бы и завтра, теды я до его к[о]р[о]левскоє м[и]л[о]сти поеду, вшако же и на се[и]мъ поеду; рад и то, што быхъ мель || [арк. 411 зв.] тут, у Луцку, чинити, там учиню”.

³⁷¹ Мало бути «всѣхъ».

³⁷² Ярош Гесинський попередньо скаржився на Івана Букоємського та Миколая Хрінницького, які стріляли по ньому і слугах, коли вони проїздили повз двір небіжчика Григорія Букоємського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 45–45 зв., 17.01). В результаті він був поранений, а один із його слуг убитий, що визнав возний (Там само, арк. 40–40 зв.).

А при том тые ж приатели п[а]на Ивана Букоємского вышеимененные пытали п[а]на Яроша Кгосинского: “Естли, деи, вже при том, якос его на руку повабил, стоиши, чи ли вже п[а]ну Ивану Букоємському на здорове не ѡтповедаєши, и маєт ли ѡн ѡт тебе быт здорова своего безпечон албо ни”.

Пань Ярош Кгосинский ѡтказал тыми словами: “҃А, деи, п[а]ну Ивану Словичу-Букоємскому не ѡтповедаю, вшак же, естли се не чуе быт винным, нехай се мене не стережет, а естли се чуе мне быт винным, нехай се мене стрежет”.

Семен Круневич, урядник полонский рукою властною,
Дмитрь Исаиковский, рука властнаа,
Wasil Patriky Kurozwonsky».

А так яа тоє сознанє возного и тую менованую цедулу до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 409 зв.–411 зв.

№ 95

1584 р., серпня 21. Луцьк. — Визнання перед луцьким городським урядом угоди між Яном і Марком Жоравницькими як оскаржувачами та звинуваченим у вбивстві Василя Жоравницького Войтехом Русиновським, досягнутої за ініціативи значної кількості шляхти; угода, яка містить текст перепрошення Русиновським родичів небіжчика за випадкове неумисне вбивство, вписана до городських книг

Справа п[а]н[о]въ Жоравницких з Русиновськимъ³⁷³

Року ѡсмьдєсят четвєртого м[є]с[я]ца августа двадцать перьвого дня

На рокох судовых кгородских луцких перед нами, то єсть Станиславомъ Петровскимъ, подстаростем, Остафьемъ Малинским, судею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, при бытности велможных и дрогоных ихъ м[и]л[ости] п[а]новъ, п[а]на Михаила Мышки Варковского, кашталана земли Волынское, старосты гомєиског[о], п[а]на Александра

³⁷³ У справі Войтеха Русиновського була зацікавлена значна кількість осіб, серед яких і ті, що обіймали поважні позиції на Волині. Про це свідчить як перелік присутніх на судових засіданнях, що вміщений на початку справи, так і тих, хто підписав текст погодження. Збереглася також скарга Яна Жоравницького про незаконне звільнення з ув'язнення 12 травня вночі того ж таки Русиновського, який застрелив із рушниці свого пана Василя Жоравницького. Серед тих, хто був причетний до звільнення («немалое воиско людие польтораста человекѡвъ в зьброяхъ, в шишакахъ, с копеями, з ручьницами»), скаржник упізнав двох слуг Остафія Малинського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 306–306 зв.).

Семашка, кашталана браславского, кн[я]жати ІАнуша Жаславского, п[а]на ІАна Харлинского, подкоморого луцкого, п[а]на Антониа ІАловицкого, суди земского кремчанецкого, п[а]на Ивана Хренницкого, подсудка земского луцкого, п[а]на Михаила Линевского, п[а]на Матфея Малинског[о], секретара его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], кн[я]зя ІАуца Четвертеньского, п[а]на Федора Гулевича, п[а]на Михаила Кузинского, п[а]на Прокопа Хреньницького, || [арк. 807 зв.] п[а]на Ивана Букоемского, п[а]на Костентина Кольпытовского и иных барзо веле дыкгнитаров, вриадников, шляхты и рыцьерства воеводства Волинског[о], такъ же тежъ возных, шляхетных Станислава Коломыиского, ІАуца Гулалницкого, Тараса Гулалницког[о], Матыса Славогурског[о], Андрея Жирицког[о], врожоны Воитех Русиновскии, досыт чинечи постановеню межи ним а их м[и]л[остю] п[а]ны, п[а]номъ ІАном, стрыем, а п[а]номъ Маркомъ, братомъ, небожьчика п[а]на Василя Жоравницког[о], ротмистра его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], старостича луцкого, Жоравницкими, а оным самым з стороны припадковое нещасливое смерти помененого п[а]на Василя Жоравницкого, через велможные п[а]ны, п[а]на Михаила Мышку з Варкович, кашталана земли Волинское, старосту гомейского, а п[а]на Александра Пронского, столника Великого кн[я]зьства Литовского, старосту луцкого³⁷⁴, вчиненому и интерцызою || [арк. 808] с печатми и подписы особь, в интерцызе описаных, втверзоному, оную иньтерцызу до суду через руки медиатора одного, его м[и]л[ости] п[а]на кашталана волинског[о], подан. Которого постановена ест бермѣнье³⁷⁵ таковое:

«Сталосе постановене певное и приятелское померковане через их м[и]л[ость] велможных п[а]новъ, то ест меновите через велможного пана Михаила Мышку з Варкович, кашталана волинского, старосту гомейского, а через его м[и]л[ост] п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовског[о], старосту луцког[о], межи их ми[ло]стями п[а]ны, п[а]ном ІАном и п[а]ном Маркомъ, сыновцом его, старостичом луцкимъ, Жоравницкими, з одное стороны, а п[а]ном Воитехомъ Русиновским, з другое стороны, а то з стороны нещасливого а припадлог[о] шестиа с тог[о] свѣта п[а]на Василя Жоравницкого, старостича луцкого, сыновца || [арк. 808 зв.] п[а]на ІАновог[о] а брата рожоног[о] п[а]на Марковог[о], Жоравницкихъ, которое за припадкомъ з нехотения, како ест дана ведомост, ест пострелонъ от тог[о] то п[а]на Воитеха Русиновског[о] тымъ способом, ижъ тот припадокъ смерти

³⁷⁴ Два «к»

³⁷⁵ Мало бути «бжменє» (пол.) — звучання.

п[а]на Васи́ла Жоравни́цко[го] ста́не єст пригодне, а з нехотє́ня, того єсть певна́я а неѡмы́лна́я ве́домост. Про то́ж ихъ м[и]л[о]ст[и], ме́ркуючи то ме́жи ихъ м[и]л[о]ст[и]а́ми, на то рачи́ли, абы пан Вои́техъ Руси́новскии ихъ м[и]л[о]ст[и] п[а]но́вь Жоравни́цкихъ звышпо́менє́ных на при́шлых рочко́х кр[о]дскихъ лу́цких, кото́рыє бу́дут сужо́ны, напе́рвєи с кар́ты пере́просит, то́лко жь ѡ́чтивє, постере́гши тог[о], аб[ы] ничог[о] тако́вог[о] е́ксистима́цыи³⁷⁶ добро́и п[а]на Руси́новского не шко́дило.

По кото́ромъ пере́проше́ню то́т же пан Руси́новскии ма́ет на замку лу́цкомъ на ве́жи се́дѣти чверть лѣ́та, зоста́вивши ѡ́днакъ про́збу до ихъ м[и]л[о]ст[и] п[а]но́вь Жорави́цкихъ³⁷⁷ є́му, кгда́ се че́рез п[а]на Руси́новского до́сыт ста́нет, ма́ет || [арк. 809] бы́ти волнь пан Руси́новскии ве́чне ѡ́т того́ всего́ припа́длого ѡ́бжалова́на п[а]но́вь Жоравни́цкихъ.

Того́ всего́ дла́ лепшо́е ве́ры и кгру́нтовне́йшого ѡ́тверже́ня того́ доброво́льного поста́новє́ня печа́ти ихъ м[и]л[о]сти до листу́ свои́ прило́жити и ру́ки свои́ подписа́ти веспо́локъ зь ихъ м[и]л[о]ст[и]а́ми п[а]ны́ Жоравни́цкими, звышме́нованы́ми, рачи́ли. При чо́м те́жь бы́ли и до́бре ве́доми и за ѡ́чевисто́ю про́збою ѡ́будву́ сторо́н печа́ти свои́ до то́е интє́рцызы а́лбо листу́ печа́ти свои́ прило́жит и ру́ки свои́, кото́рие подписа́ти є́сми рачи́ли, ихъ м[и]л[о]сти п[а]но́ве:

пан Миха́ило Кори́тынськии, пи́сар зе́мскии лу́цкии,
пан Фе́дор Заго́ровскии,
пан Ма́тфеи́ Мали́нскии,
пан Стани́слав Кге́мбарть.

Де́ялося в Бе́рєсте́цку дна́ де́вятог[о]на́дцат ию́ля року́ тисє́ча пѡ́тсот ѡ́смѣ́дє́сят че́твертом.

Миха́ило Мы́шка, ка́шталан,
Alexander Pronszky, ręką szwą,
Marek Zorawniczky, ręką szwą,
Миха́ило Кори́тенскии, пи́сар, рѡ́ка,
Фе́дор Заго́ровскии,
Matfey Malinszky, ręką swą, || [809 зв.]
Staniszlav Gembarth».

По кото́ром поданю́ тог[о] поста́новє́ня пе́ред нами́, при бы́тности вас, суду́, и всихъ ра́д, ды́кгнитаро́в и ры́цєрства во́єводства Во́лынского, во́дле поста́новє́ня вы́шеи ѡ́писано́г[о], пере́проше́не с кар́ты ты́м спосо́бом ѡ́чинє́н:

«М[и]л[о]стивы́є п[а]но́ве Жоравни́ц[к]иє!

³⁷⁶ Existimatio (лат.) — повага серед спільноти, честь.

³⁷⁷ Мало бути «Жоравницьких».

Зъ жалем ми то таким приходит, пан Бог всемогучии ведаєт, вспоминаєт смєртъ припадковую, ѿ мене жал сєрдечныи вжзбужающую, ѿдноє памяти небожчика п[а]на Василя Жоравницкого, старостича луцкого, п[а]на моего, которыи яко ми сє ставил, знаючи мои счирые а уприимые службы. Ѡчи насмотрелисе и ѿши в[ашєи] м[илости] всих, єсть певныи того, которыем тєды припадкомъ зшол з свѣта, камъ за то, ижъ не єсть то таино в[ашим] м[ило]стиям, што кгда бым выличат мел, прирожоную мою шляхєтскую утчтивость цело заховавши, жал, которыи ѿ мне никгда незчаснены³⁷⁸ допуца, розумєм то о в[ашєи] м[илости] всихъ, ижъ инакшєи не єсть || [арк. 810] в[ашєи] м[илости] о мнѣ розумєнє, ѿдно таковое, яке быт ма о чловеку ѿчтивом и в пристоинности цалым, иж ми тєды до тог[о] пришло с презнєннє³⁷⁹ Б[о]га всемогучог[о], которыи мене наведит таким жалемъ рачиль, которыи скромнє принавши на сєбє, хотєчи то по собє показат не зъвєрхѡ, алє и внутрнє, ижъ литує, и ведлє выналезку и постановєннє чиню досытъ, што в[ашєи] м[илости], моих ласкавых п[а]новъ, пилнє и длїа п[а]на Б[о]га прошу, абы в[аша] м[илост] з добротливое натуры своеє, ведаючи то певнє, ижъ їа[с]на смєртъ с припадку, не з умыслу, Б[о]г зна, которог[о] на свєдєцтво собє ѡживам, стала сє, то мне ласкаве пробачит и хрєстїаньскїє Ѡтпустит рачили».

А тут жє заразом за таким перєпрошєнємъ плачливимъ певно ведаючи, ихъ м[и]л[ости] п[а]нове Жоравницкїє, ижъ смєртъ небожчика п[а]на Василя Жоравницкого, сыновц[а] и брата, сталасє, бачачи на плачливую прозбу || [арк. 810 зв.] п[а]на Воитєха Русиновского, ѡному то, яко хрєстїаньскїє люди, Ѡпустили, ѡ³⁸⁰ волнымъ Ѡтсвєчєнню рукоданємъ своимъ то утвердивши. При котором перєпрошєнємъ, выконываючи постановєнє и до skutку ѡное приводєчи, принєл вєзєнє.

За такимъ тєды ѡчинєнємъ досыт маючи, судъ дознаную ведомость свою и всихъ правє ѡбыватєлєвъ воеводства Волыньског[о] ѡт прєнагабаниа за вызъволєнємъ ихъ м[и]л[ости] п[а]новъ Жоравницкїихъ, перєдъ судомъ учинєнымъ, волного чєрєзъ свои нинєшнии декрєтъ повєдєль и у[чи]нилъ».

Што вьсє до кънигъ кгородьскихъ луцькихъ записати єсьмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 807–810 зв.

³⁷⁸ Мало бути «незгасєнєны».

³⁷⁹ Мало бути «презрєннє».

³⁸⁰ Мало бути «и».

№ 96

1585 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Григорія Вербського, який ходив у справі Станіслава Рогульського до Андрія і Олександра Черневських для підтвердження чи спростування «одповіди», яку, за чутками, вони вчинили Рогульському

Пытанє панов Черневских ѿт п[а]нов Рокулских ѿ ѿпведь
Року 1585 м[є]с[я]ца гєнвара ѿсмог[о]надцат дня

Передо мною, Стефаномъ Кнегининским, бѣдѣчимъ на мєстцѣ подъстаростѣва лѣцкогo, ставши ѿчевисто, возныи повету Луцког[о] Григорєи Вербский ку записованью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, ижъ, деи, «року теперь недавно минулого тисєча пьатьсотъ ѿмдєсѣать четвєртого в роки земские луцъкие и кгородские ѿ св[є]томъ Михалє, кгда сѣжоны были, тамъ же, деи, за ѣпрошеньєм пна Станислава Рокгулског[о] || [арк. 128] при приателєхъ єго, при пану Рокгулскомъ а пану Гакубу Кгидзинском, ходилъ єсми до пана Андрєа и до пана Александра Черневских, пытаючи, єсли бы пану Рокгулскому ѿпведали и на здоровьє єго стояли, бо, деи, “мѣа дошла ѿт приателєи такаѣ ведомость, ижъ, деи, в[аша] м[илост], п[а]нове Черневские, ѿпвед и похвалъки чинитє и на здоровє моє стоитє”.

Панове Черневские поведили передъ звышъ мєноваными п[а]ны и передо мною, вознымъ, ижъ, деи, “мы пану Рокгульскому не ѿпведаемъ и на здоровьє єго не гоним, и нехаи сє, деи, нас не стєрежєт, бо, деи, не маєм за што, нехаи сє, деи, пан Рокгулский и за нами до пана Гневоша причинит, штобы на насъ ласкавъ былъ”».

Которє жъ ѿчевистое сознанє возного до книгъ кгородскихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 34, арк. 127 зв.–128.

№ 97

1585 р., лютого 6. Луцьк. — Визнання слуги кн. Михайла Заславського Петра Свєнтицького про завершення термїну ув'язнення, яке він добровільно прийняв за угодою з братами небіжчика Беняша Жуковецького, що загинув від його руки

Справа служєбника єго милости кн[я]зя Михаила Жаславского пана Петра Свєтимского с паны Жѣковецкими

Року 1585 м[є]с[я]ца фєвралѣ шєстог[о] дня

Постановившиєѣ ѿчевисто на вриадє кгородском луцкомъ передо мьною, Стефаномъ Кнегининским, бѣдѣчимъ на мєстцѣ подстаростѣва

луцкого, служебникъ его милости кн[я]зя Михаила Жаславского пан Петръ Свеньтицкии ѿповедал тыми словы, иж «што, деи, есми былъ обвинеѣн ѿ забитье небожчика п[а]на Бенаша Ждковецкого, до чого сѧ, деи, есми и сам знал, ино, деи, ѧ, забегаячи тому, абы братьѧ повинные небожчика Бенаша Жуковецкого на мнѣ права не переводили и то до каранѧ правного не пришъло, теды о тоѣ || [арк. 154 зв.] забитье небожчика Ждковецкого с повинными братьею его, Сѣверином а Юремъ Жуковецкими, есми погодил: за головѣ досытъ ѣчинил и сѣденъе тоѣ, котороѣм был повинен ѣчинитъ, на замъку луцкомъ повиненъ, то ест чотырнадънадцать неделъ высѣдел. А такъ, деи, ижъ есми повинности свое досытъ ѣчинил, теды зъ замъку схожѣ, абым потомъ трудности иакое ѿ то не мел, прошу, абы то до книг записано было».

Што ѧ до книг кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 34, арк. 154–154 зв.

№ 98

*1585 р., лютого 17. Луцьк. — Скарга Балцера Мартишевського на Адама Лонського, який наїхав 15 лютого на його двір у Холпневі, поранив та побив слуг і підданих, завдав шкод, і на Матея Лонського як ініціатора наїзду*³⁸¹

Справа пана Балцера Мартишевського с паномъ Матѣемъ Лонцкимъ

Року тисѧча пятьсотъ ѿсмѣдѣсѧть пятого м[ѣ]с[я]ца фѣвралѧ сѣмогонадъцѧть днѧ

Писалъ и присылалъ на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана Кнегининьского, будѣчого на местцѣ подстароства луцкого, || [арк. 170] панъ Балцер Ма[р]тишевскии, жалуючы и ѿповедаючы на пана Матѧа Лонцкого, писара кгородского кремѧнецкого, ижъ, деи, «року тепѣр идѣчого тисѧча пятьсотъ ѿсмѣдѣсѧть пятого, ѿтеждчаючы на соимъ до Варшавы, порѣчивши и зоставивши брата своего пана Адама Лонцкого ѣ именью и дворе Трестѣнѣцы, то пакъ сѣго жъ рокѣ ѿсмѣдѣсѧть пятого м[ѣ]с[я]ца фѣвралѧ пятогонадцѧть днѧ ѣ пятницѣ тотъ панъ Адамъ Лонцькии, братъ пана Матѧа Лонцького, за власнымъ росказаньѣмъ его, зобравъшисѧ с товаришами своими и з слѣгами пана Матѧа Лонцького, брата своего, и с помочниками, то естъ з нѧикакимъ Каудашомъ, з ыншими многими помочниками своими, которымъ панъ Матѣ[и] и панъ Адамъ Лонцькиѣ лепии имена и прозвѧска ведають, з рознымъ ѿрѣжьѣмъ, воине належачимъ, пропомнѣвши боѧзни Божое и срокгости права посполитого,

³⁸¹ Див. наступні справи № 99 і 100.

наехавши мощно квалтомъ на именье мое, на двор хольпневский, дчинивши ѡкрик, прискочивши до воротъ ѡт села, хотячи ворота ѡтворыть и в дворъ ѡпадши, мене ѡ горло приправити, але, ѡбачивши, слуги мои, до воротъ припадши, почали воротъ боронити и в двор не пустит. Тамъ же, деи, скрозь ворота самъ панъ Адамъ Лонцкии с пульгаку прострелилъ, и крикнувши на слугъ и помочниковъ своихъ, абы с польгаковъ стреляли, которые з ласки Божое никого не забили. А потомъ, ѡбачивши и въслышавши, боаре мои тыломъ ѡ дворъ ѡпадъши на ратунокъ слугъ моихъ, споломъ почали воротъ боронитъ. А в томъ часе ворота ѡтбили и ѡтворили, || [арк. 170 зв.] нижли которые на помочь прибегли слугамъ моимъ, ихъ далеи ѡ двор не впустили, толко ѡ воротахъ сѧ били. Тамъ же слугъ, боаръ моихъ побили, поранили и тымъ, деи, домъ мои шляхетъскийи зквалтили и скривавили, и мене, хорого, лежачого, ѡ горло мало не приправили. А потомъ, коли слуги и боаре мои ѡ двор далеи не впустили, ѡни, вернувшисѧ, бегаючи по селу моемъ Хольпневѣ, подданныхъ моихъ, квалътовне з домовъ ихъ выволокаючи, били, мордовали, секли, рѡбали. А вернувшисѧ з дому до двора, прибегъши до дрѡгихъ воротъ тыльныхъ, тамъ передъ ворота стаиню спалили, ѡ которойи было коней езныхъ пять, которые мене коштовали копъ литовскихъ семъдесѧть, воловъ кормныхъ чотыри, за которые давано копъ дванадцѧть. Тамъ же, выпадши, слуги, боаре мои, з двора, при ѡномъ ѡгню квалътовника ѡдного поимали на имя никакого Петра Ходаковского, которого тамъ до ѡрядѡ в[ашеи] м[и]л[ости] посылаю».

И просиль ѡ приданье возного на ѡгледане ѡного квалъту починеного. Ямъ придалъ возного повету Луцкого Воитеха Яблонского, которыйи тамъ бывши и ѡтуль пришедъши, ставши передо мьною, кѡ записованью до книгъ кгородскихъ луцкихъ тыми словы созналъ, ижъ «року теперь идѡчого тисѧча пятьсотъ ѡсмъдесѧть пятого м[е]с[я]ца февралѧ шостогонадцѧть дня, маючи при себе двоухъ шляхтичовъ, былъ есми на справѣ пана Бальцера Мартишовъского ѡ Хольпневѣ. Тамъ же мнѣ, возному, и при мнѣ будѡчи шляхте панъ Бальцер ѡказоваль ворота и фортъку, ѡт села с польгаковъ || [арк. 171] постреланые, порѡбаные, выбитые, и вказовал ми слугъ побитыхъ и пораненыхъ, которыхъ на из шляхтою, при мнѣ будѡчою, ѡгледаль. Напередъ ѡ слуги на име Мартина Касима ранѡ на голове надъ левымъ ѡхомъ тѧтую кривавую, ѡ Яна Косинского, воита хольпневъского, видиль есми ранѡ на потылицы тѧтую кривавую, за ѡхомъ левымъ битую, сине-кривавую, ѡ Гордѧ Тахновича, боарина, видиль есми на голове рану тѧтую кривавую и рѡку левую ѡсю збитую, ѡт которыхъ не вѡдаю, если будетъ живъ, ѡ Андреѧ Хаевича, боарина, на правои рѡце подлѣ пасты ранѡ тѧтую кривавѡю.

И повѣдилъ панъ Бальцеръ, ижь тыхъ слугъ и боар моих тутъ ъ воротахъ, наехавши квалтомъ з многими помочниками своими, панъ Адамъ Лонцкии, выбивши ворота, праве ъ воротехъ побиль, посекъ.

А потомъ ѡказоваль мнѣ, возному, подданыхъ, боар, которыи ми повѣдали: «З домовъ выволокаючи, тотъ же, деи, панъ Лонцкии и с помочниками своими позбиваль и пораниль». С которыхъ видиль есми ѡ Гаврила над левымъ ѡхомъ рану битую синюю и хрибеть ѡвесъ синь збитъ, ѡ Хведка Манчича видиль есми рану битую кривавую надъ левымъ ѡхомъ ѡвесъ збитъ. Тамъ же, какъ тые слуги, такъ першеи боаре и тые подданые, повѣдили, ижь намъ панъ Адамъ Лонцкии самъ позбиваль и пораниль изъ помочъниками своими.

А потомъ панъ Бальцеръ ѡказаль нам стаиню за ворота тыльними спаленую и на погорелиску кости коньские и быдлачие [с]келета. И повѣдилъ панъ Бальцеръ, ижь «коли не могъли далеи ѡ двор воити и мене ѡ горло хорого приправить, вернувшися на село, тамъ люди, з домовъ выволокаючи, били мордовали и, прибегъши зась до воротъ тыльныхъ, видели, ижь || [арк. 171 зв.] слуги мои, хотя ѡже ранъные, ѡ воротъ стоять, там же стаиню запалили, въ которой было коней пять езных, воловъ кормныхъ чотыри. Якожь на тотъ часъ слуги мои выбегъши, ѡдного з коня збили и поймали на имя Петра Ходаковского». Которого Петра передо мною, вознымъ, и передъ шляхтою панъ Бальцеръ пыталъ: «Пошто есте тутъ квалтомъ наехали». Тотъ Петръ повѣдилъ, ижь «ѡ четвер прошлыи, едѡчи намъ с паномъ Лонцкимъ и с Каидашомъ до Суска через Хольпневъ, на двор есмо пана Бальцаров стреляли, а потомъ едѡчи из Суска панъ Лонцкии с Каидашомъ, и насъ было немало, припадши до воротъ, стреляли есмо с польгаковъ на двор пана Бальцера хольпневъскии, чиначи ѡкрикъ, вызываючи тебе, пане Балцеръ, ѡ двор ся добывали, а ѡбегъши до дрѡгихъ воротъ, стаиню есмо запалили. Тамъ же мене слуги пана Балцеровы поймали».

Которое я ѡповеданье пана Мартишевского и возного сознание до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 169 зв.–171 зв.

№ 99

1585 р., лютого 21. Луцьк. — Скарга Матея Лонського на Бальцера Мартишевського, який 15 лютого напав на двох його слуг, одного з них убив і тіло спалив, а іншого побив і ув'язнив у луцькому замку, пограбувавши речі, які були при них

Справа пана Матия Лонцкого, писара кгородского кремчанецкого, с п[а]номъ Бальцеромъ Мартишевскимъ

Року тисіача п'ятьсотъ осмьдесіатъ п'ятого м[ε]с[я]ца фєвраліа двадцать першого дня

Присылалъ на вриадъ кгородскии луцкии до мене, ІАкуба Климашевского, на местцѣ пана Станислава Петровского, подстаростего луцкого, *от* его вельможное милости пана Александра Пронского, столника Великого кнзства Литовского, старосты луцкого, вриадникъ его милости пана Матіа Лонцкого, писара кгородского креманецкого, тростенецкии Матыс Бобіатиньскии именемъ пана своего, оповедаючи и обтежливе жалуючи на пана Балцера Мартишевского, ижъ, *деи*, «онъ дня оногдашнего в п'ятницѣ м[ε]с[я]ца фєвраліа п'ятогонадцать дня, забачивши боіазни Божое, звирхности его королевское и срокгости права посполитого, слугъ пана моего, Марцина Валишовского и Петра Кунашовского, самъ з слугами и помочниками своими, которыхъ онъ имена и прозвиска лепии знаеть и ведаеть, перенавши их на доброволнои дорозе, кгда ехали з Сокола до имениа пана своего Трестеньца, побиль и помордоваль, || [арк. 175 зв.] и того Марцина Валишовского на смерть забиль и замордоваль, и тело небожчиковское з собою до двора хольпневского взяль и, до хлева пустого вкинувши, спалиль, а того Петра Кунашевского, збивши, змордовавши и зранивши, поималь и до везєна тут до замьку его королевское милости луцкого невинне осадити даль. При которомъ збитью и замордованю онго небожчика Марцина Валишовского шкоды с'а стали, то ест меновите п[ε]н[я]зи готовыхъ тридцать золотыхъ чирвоныхъ, кон карыи з седломъ, которыи коштоваль п'ятьдесіатъ золотыхъ полскихъ, седло за десіатъ золотыхъ польскихъ купленое, пульгакъ з ольстромъ, с пороховницею и з ладѣнъками, за шесть таларов купленыи, сабля, котораа коштовала таларовъ три. А в Петра Кунашевского шкоды с'а также стали, то ест меновите конь белыи, которыи коштоваль двадцать золотыхъ полскихъ, седло, за осмь золотыхъ купленые, пулгакъ з ольстром с пороховницею и з ладѣнками, коштоваль шесть таларов, сабля за три золотыхъ купленаа. Тое, *деи*, все панъ Балцер Мартишевскии *от* того небожчика Мартина Валишовского, забитого и замордованого, и *от* Петра Кунашевского, также збитого и змордованого, до себе побравши, и до двора хольпневского *от*провадиль. ІАкожъ быхъ, *деи*, такового срокгого забитыа и замордованья слуги пана своего небожчика Мартина Валишовского, и Петра Кунашевского збитыа и змордованья, которое с'а *от* пана Балцера Мартишовского, слугъ и помочниковъ его стало, до вриадѣ кгородского замьку луцкого оповедати и записати быхъ былъ не ошешкаль, нижлими о такомъ срокгомъ || [арк. 176] забитью и замордованью, и о поиманью слуги пана своего такъ прѣдко ведомости взяти не могъ, роздѣючи, ижъ с'а мели розѣхати по потребахъ своихъ».

И просил мене, абы тоє оповеданье его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было, што иа записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 175–176.

№ 100

1585 р., квітня 30. Луцьк. — Оповідання Матея Лонського на засіданнях луцького гродського суду через свого уповноваженого Григорія Дедеркала про те, що Бальцер Мартишевський, який попередньо скаржився на нього про наїзд на маєток Холпнев і грабіж підданих, насправді не має жодного права до того маєтку, натомість Холпнев є власністю дружини заявника княжни Марини Максимівни з Сокольських; у відповідь Мартишевський заявив, що є власником маєтку за певним правом, яке продемонструє тоді, коли буде в цьому потреба

Пана Лонцкого с паном Марътишевским

Року тисяча пятьсотъ ѿсмьдесять пятого м[е]с[я]ца априля тридцатого дня

На рокохъ судовыхъ кгородскихъ луцкихъ, ѿ четверга м[е]с[я]ца априля || [арк. 392] двадцать пятого дня в року звышъ написаномъ ку ѿправованью судовне зачатыхъ, передъ нами, то естъ Станиславомъ Петровскимъ, подъстаростимъ, а Ѡстафьемъ Малиньскимъ, судьею, вриадники судовыми кгородскими луцкими, ставши панъ Григорей Дедеркало за злеценьемъ моцы ѿтъ пана Матѣя Лонцкого, писара кгородского креманецького, оповедалъ тыми словы, ижъ, *деи*, дошла таа вѣдомость пана Матѣя Лонцкого, товариша моего, якобы панъ Бальцеръ Мартишевский на ѱриаде тутошнемъ луцкомъ жаловати мель и на рочки теперешние кгородские луцкие якобы запозвалъ ѿ неакиисъ наездъ на двор его холпневский и ѿ неакиисъ тежъ грабежъ подъданных холпневскихъ, иако ширей меновите и достаточне жалобу свою на тыхъ позвехъ кгородскихъ панъ Бальцеръ ѿписаную || [арк. 392 зв.] быти менить, которыи, *деи*, дворъ холпневский и село Холпнево, такъ тежъ и подъданые холпневские ничее иншоє, одно власность и ѿтчизна малъжонки пана Лонцького княжны Марини Максимовны Соколского естъ, в которомъ, *деи*, дворе на сесь часъ теща пана Лонского, а matka панее Лонцькоє, княгиня Максимоваа Соколскаа княгиня Ѡрина Долзского мешкаеть, ѿ што ѿнь весполь з жоною своею иако ѿ властность жоны своеє з нею правомъ чинить и до судѣ земьского луцкого на роки земьские ѿ Светои Троицы, римьскомъ свате, близко припалые княгиню Максимовую Соколскую запозвали. А панъ, *деи*, Бальцеръ Мартишевский

в томъ дворе хольпневскомъ и в селѣ Хольпневѣ такъ деръжанья, яко и мешканья жадного не маеть³⁸².

А тутъ же стоячи ѡчевисто, панъ Бальцеръ Мартишевський за таковоє || [арк. 393] преповеданье стороны княжьны Марыны Максимовны Сокольского панее Матѣвое Лонцкое до имениа Хольпнева светъчилься, ижъ тые добра же есть его властьныє, слушьнымъ правомъ набытыє, которое ѡнь слушьне деръжитъ за правомъ своимъ слушнымъ, которыи, кгда того часъ и мѣстыце было, готовъ бы показать, але княжьна Марина Сокольского тамъ ничего не маеть и до того преповедать не може.

И просиль, абы тоє ѡповеданье его было записано, што я записати казаль.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 391 зв.–393.

№ 101

1585 р., травня 7. Володимир. — Визнання Григорія Івановича Сенюти перед володимирським гродцьким урядом факту замирення з Костянтином Колпотовським і його дружиною Ганною Богданівною Костюшковичівною-Хоболтовською, мачухою Сенюти, яке вдалося досягнути через посередництво приятелів на певних умовах; запис угоди, який містить коротку історію конфлікту та зобов'язання Григорія Сенюти сісти в ув'язнення, а потому перепросити мачуху та її чоловіка згідно із запропонованим ними текстом

Межи Колпытовськими а Сенютою вгода

Того ж м[є]с[я]ца маа сємого дня

На рочках кгородскихъ володимєрскихъ, ѡт дня второг[о] того ж м[є]с[я]ца маа припалых и судовьне ѡтправовати зачатых, перед нами, Андреємъ Романовскимъ, подстаростим, а Фѣдоромъ Курцевичомъ, судею, вриадники кгородскими володимєрскими, ставъши ѡчевисто в суду панъ Григорєи Іванович Сенюта ку записанью до книг кгородскихъ вызнал водлуг листу запису своего єдналного, которыи на себє далъ под печатью и с подписомъ рѣки своєи, такъ тежъ под печатьми людєи добрых, пану Костєтинѣ Колпытовському и малжонце его панєи Ганне Костюшковне Хоболтовського³⁸³. Которым же листомъ тымъ вчинил

³⁸² Бальцер Мартишевський був швагром Василя Максимовича Сокольського (ЦДАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 175–177), відповідно, його претензії до маєтку усталювалися через подружні зв'язки.

³⁸³ Ганна Костюшковичівна-Хоболтовська була заміжня у першому шлюбі за батьком Григорія Сенюти Іваном, відповідно, доводилася Григорію мачухою. Перша дру-

єднанье с паномъ Колпытовъским и малжонкою его ѿ розныє заиштыа, бои, наезды и побранье маєтности ихъ и иншихъ припадъковъ, которые сѧ межи нами ѿт часу немалого точили, ѿ што вже ѳчинил померкованье всему тому досыть чинити под ѿбвѧзками, в томъ записе поменеными, яко то || [арк. 169 зв.] ширеи а достаточнеи на томъ листе его, пану Колпытовъскому и малжонце его даномъ, єсть ѿписано и доложено, яко же и листъ свои выз[на]ныи³⁸⁴ перед нами на вриаде покладаи и просил, абы яко ѳстное визнаье его, такъ и тотъ листъ его єдналныи, до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ былъ записан. Которого мы вычитавши, за жеданьемъ пана Григорѧ Сенюты до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ слово ѿт слова записати казали, и такъ сѧ в себе маєть:

«Іа, Григорѧ Ивановичъ Сенюта, сознаваю и чиню явно сим моимъ листомъ кождомъ, кому бы то ведати належало, тепер и на потомъ завѣжды, што его милостъ панъ Костентинъ Іакововичъ Колпытовский изъ малжонкою своею а мачохою моею пани Ганною Богдановною Костюшковича Хоболтовъского, судѧнькою володимѣрскою, позывали мене в року прошломъ тисєча пятсотъ ѿсмѣдєсѧть первомъ до сѣду кгородского кремѧнєцкого на рочки кгородские, м[є]с[я]ца июня первого дня в четвѣргъ припалые и сужоные, ѿ наездъ квалтовныи на двор и именье мое ѿчизное Ѡлшаницѣ. Которое именье Ѡлшаницѣ с приселками Скроботовкою и Мацыничѧми и зо всимъ на вьсе єє м[и]л[о]ст пани Колпытовскаѧ, мачоха моя, ѿт першого малжонка своего, ѿтца моего пана Ивана Сенюты, за певными а слушными и правными записами, и за тастамент[ом]ъ³⁸⁵ ѿтца моего, изъ дрѣгимъ именемъ, в повете Володимѣрскомъ лежачымъ, называемымъ Хмелевомъ Болохович, держит, и сумѣ ѿт ѿтца моего ѿсмѣсотъ копъ грошеи личбы литовское на третей части тыхъ всихъ именєи доживоте єє милость маєть, и ѿ забитьє в томъ дворе Ѡлшаницкомъ брата стрыєчного пана Колпытовъ[ск]ого³⁸⁶ на имя пана Михаила Борєика-Кнерѣтского, и ѿ взатьє тѣла его и ѿ побитьє и поранєье слугъ п[а]на Колпытовского || [арк. 170] на имя Тимоша

жина Ивана Сенюти, Марѧ Борзобогатянка-Красєнська, не дочекавшись чоловіка з татарського полону, вийшла замѣж за Олександра Лєсоту (Волинські грамоти. — С. 35–36). Повернувшись з полону, Сенюта одружився з Ганною Костюшковичівною (Волинські грамоти. — С. 150–151; вѧновий запис датуєтьє 13.01.1576 р.). За тастаментомъ Ивана Сенюти, укладенимъ 7.06.1578 р., дружина мала тримати всю маєтність до повнолѣття дѣтей (ЦДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 5, арк. 134 зв.–135 зв.), вѣдповѣдно, на моментъ її конфлѣкту з Григорѣємъ дѣти та маєтки законно перебували в її рукахъ.

³⁸⁴ Текст пошкоджений.

³⁸⁵ Текст пошкоджений.

³⁸⁶ Текст пошкоджений.

Вишаватого, Опанаса, Миска а Прокопа, и о побранье маетности пана Колпытовьского и малжоньки его милости, и маетности того забитого пана Борейка в томъ дворе Олшаницкомъ, и о выбите ихъ милости з спокойного держанья с того двора и села Олшаницкого и приселковъ Скроботовьки и Мацынич, яко ширеи а достаточнее жалоба ихъ милости на выписехъ и на позвехъ кгородскихъ кремчанецькихъ описана и доложена есть.

За которими позвы ижемъ я кѣ праву передъ вриадомъ кгородскимъ кремчанецкимъ не сталъ и ничего о собе судѣ и сторонѣ вѣдати не дал. Тогда вриадъ кгородский кремчанецкий, заховываючыся водле права посполитого, мене на выволанье до его королевское милости здал и отослал, якожъ мя его королевская милост и выволати розказать рачил. А за то все, о штомъ былъ отъ пана Колпытовьского и малжоньки его милости позван, за тымъ нестаньемъ моимъ вриадъ кгородский кремчанецкий на мнѣ ведле права посполитого немалю сумѣ п[ε]н[я]зеи и головьщину сто копъ грошеи за головѣ того то пана Михаила Борейка пану Кольпытовьскому сказалъ и на части моеи отъчизнои, котораа ся мнѣ в отделе отъ брата моего молодшого пана Ивана Сенюты³⁸⁷ достанет, присудил. И положивъши такъже великую суму, яко речъ оужонаа стоитъ, заруки³⁸⁸, на [увя]занье³⁸⁹ до мене до Олшаницы возного и двохъ шляхтичовъ посылалъ. Нижли ижъ я томѣ спротивляючыся, оного двязанья не поступил и заборонил, дла чого и въ тые зарѣки, з урядѣ на мене положоные, ведле права слушьне попалъ былъ еси. Пре то вриадъ кгородский кремчанецкий, за позваньемъ мене отъ пана Колпытовьского и малжоньки его милости, на мнѣ тую зарѣку ведле права всказавъши, з рѣшенемъ повѣту имѣные Олшаницѣ и приселки Скроботовькѣ и Мацыничы отъ мене || [арк. 170 зв.] мощно вземши, пану Кольпытовьскому и малжонце его м[и]л[о]сти подал и поступил, и въ то ихъ милостъ двезал, и тую всю суму и зарѣки декретомъ вриадѣ кгородского кремчанецького, на мнѣ всказаные, также и двязчое свое вриадовое³⁹⁰, на части моеи пану Колпытовьскомѣ отправил и дказал. Яко ширеи а меновите на тыхъ декретехъ вриадовыхъ и на всеи справе пана Колпытовьского листовнои, также и листе пана

³⁸⁷ Син Ивана Сенюти від другого шлюбу з Ганною Костюшковичівною.

³⁸⁸ Сума заруки, яку додатково мав виплатити Григорій, відповідала сумі, ухваленій судом на користь Костянтина Колпитовьского і Ганни Костюшковичівни.

³⁸⁹ Текст пошкоджений.

³⁹⁰ «Ув'язче» для судових урядників, які провадили справу, відповідно до статутної норми (II ЛС, розд. 4, арт. 67), становило 6 грошів від кожної копи тієї суми, яку мав сплатити винуватець на користь потерпілого, тобто 10%.

подстаростего кремчанецкого дважчомъ, коло того всего описано и доложено естъ.

А такъ будѣчы на *от* его м[и]л[о]сти пана Колпытовского и малжонки его м[и]л[о]сти за тые таковые выступки свои слушне а справедливе правомъ и тыми декретами вридовыми и выволанемъ его королевское милости непомалу звытежон, в чомъ яко ѣчтивыми шляхтичъ не хотечи должеи трѣвати, а такового великого тежарѣ и поганбенья на собе носити, ѣзнавши сѧ в томъ перед м[и]л[о]стю быти виннымъ, искал и ѣживаль есми через панов приаталеи своих ласки и милосердыа ихъ милости, абы их м[и]л[о]ст надо мною, яко над ѣпалым чоловѣкомъ, змиловавшисѧ, мнѣ гневъ свои *от*пустить, а зо мною сѧ *о* то христианский поеднати рачили, што их милост з ласки и доброты своеѣ вчинити а на еднанье позволивши, через ихъ м[и]л[о]ст пановъ приаталеи моих слушноѣ а христианское и побожное зо мною еднанье приняти и вчинити рачили, то *ест* за *оныи* вси шкоды свои в Олшаницы, их милостѧм *от* мене подѣланыѣ, и за тые вси презыски правныѣ, ѣ суду кгородского кремчанецкого на мене слушне переведеныѣ и зысканыѣ, и на декретех вриадѣ кгородского кремчанецкого, и на листех дважчихъ меновите описаны, *от* мене слушнѣю а праве побожную и христианскую нагородѣ и заплату пѣнежную взяти рачили.

А за деспектъ ихъ милости, то естъ а за наездъ мои квалтовными на двор Олшаницкии и за пораненье и збытьѣ слугъ ихъ милости вышѣимене[ны]хъ³⁹¹, маю и повинен будѣ на завтриѣ по дате сего листу моего тут ѣ Володимеру на замку володимерскомъ на вежы сѣсти и рокъ цалыми и шѣст недель, зоставивши на то ѣ их милости || [арк. 171] прозбу волнѣю, седѣти, а по высѣденыю такового седенья в дом его милости пана Колпытовского до Колпытова на час, *от* его милости мнѣ назначоныи, с паны приателми своими приехати, и пана Колпытовского и малжонку его милости и панов приател ихъ милости ѣчтиве с ѣдѣлы, ведле воли пана Колпытовского написаное и мне поданое, с покорою и ѣниженемъ моим перепросити маю и повинен будѣ.

А по высѣденыю и по перепрошеню моем маѣт его м[и]л[о]ст панъ Колпытовскийи и малжонка его м[и]л[о]сти мене с тых всехъ презысков и з выволанѧ волнымъ ѣчинити и позвы, и декрета, и листы дважчыѣ мне вернѣти; толко што сѧ дотычетъ забитого пана Михаила Борѣика, *о* того сѣ его м[и]л[о]ст панъ Колпытовскийи зо мною не еднал, але то есмо *от*ложили до близкихъ небожчиковскихъ, которые наблизшиѣ ве крѣви. А нижли панъ Колпытовскийи ѣзовѣтсѧ и знаидѣтъ, тымъ ѧ *о* *ону*

³⁹¹ Текст пошкоджений.

голову ђ права за позвомъ *отказовати* и *дсправедливитися* ведле права посполитого маю и повинен будѡ.

А если бы *якие* близкие *небожчиковъские*, *озвавшися*, а не *позываючы* мене, але *вынашодши* себе *якую* радѡ и *поступокъ*, будь *правными* албо и *неправными*, пана *Колпытовъского* ѡ тую голову *позывали*, тогда *мнѣ* пань *Колпытовъский* через *ѡдноз[о]* *приателя* своего и через *лист свои* маеть дати знати. А *я*, не *вымовляючыся* *никоторыми* *правными* и *неправными* причинами, на *першомъ* и на *кождом* рокѡ, на *которых* бы пана *Колпытовъского* *позвано* было, самъ *перед* тымъ *врядомъ*, где *позвано* *будет*, *стати* и пана *Колпытовъского* *ѡчевисто* *зас[т]ѡпити*³⁹². и тое *беремя* все на себе *взяти*, а *жалобливои* *сторонѣ* ведле права посполитого ѡ тую голову *дсправедливитися* маю и *повинен* будѡ. Што все, *яко* се в *семъ* *листе* *моем* *поменяло* и *ѡписало*, || [арк. 171 зв.] маю и *повинен* будѡ *истити* и *полнити* *под* *закладомъ* на пана *Колпытовъского* и на *каждого* того, в *кого* бы *сес* *лист мои* был, *двема* *тисечмы* *коп* *грошеи* *личбы* *литовское* и *под* *нагороженьемъ* *шкодѣ* и *накладов* *стороны* *жалобливое* *без* *жадного* *доводѣ*, *ѡдно* на *голое* *реченье* *слова*. *ѡ* *которых* *заклад* и *ѡ* *шкоды* *за* *каждымъ* *невыполненьемъ* в *чомъ* *кольвекъ* *сего* *листу* *моего* *волно* *будет* *п[а]ну* *Колпытовскому* и *каждому* *тому*, в *кого* бы *сес* *лист мои* был, мене *позвати* такъ *ѡчевистици*, *яко* и *заѡчъне* *до* *якого* *ж* *кольвекъ* *врядѣ* *албо* *судѣ* и *в* *яких* *кольвекъ* *повѣтъ* *албо* на *двор* *короля* *его* *милости*, *толкокротъ*, *колко* бы *того* *сторона* *жалобливаа* *з* *нарѡшенемъ* и *невыполненьемъ* *сего* *листу* *моего* *быти* *розумѣла* и *потребовала*, на *рокъ* *завитыи* *якимъ* *кольвекъ* *рокомъ*, *хотя* и не на *роки* *судовые* и не *перед* *зуполными* *вряд*, и *через* *ѡдного* *возного* и *без* *шлахты*. А *я* *ничимъ* и *никоторыми* *правными* и *неправными*, в *статуте* и *уфалахъ* *соимовыхъ* *ѡписаными*, и *теж* *з* *розѡмовъ* *людскихъ* *вынаидоваными* и *вымышлеными* *причинами* не *вымовляючы*, *ани* *закладаючыся*, на *каждомъ* *першомъ* *таковомъ*, такъ *слушне* *правне*, *яко* и не *водле* *права*, на *позве* *написаномъ* *рокѣ* *самъ* *ѡчевисто*, а не *через* *ѡмоцованого*, *стати*, и *ничимъ* *позвѣ* и *року* не *збываючы* и в *жадные* *спору* не *вдаючыся*, але *зараз* ѡ *судѣ* *того*, *перед* *которых* *позванъ* будѡ, *тую* *сумѣ* *заруки* и *шкод* не *толко* на *позве* *помененых*, але и *словомъ*, *перед* *судомъ* *реченыхъ*, *готовыми* *грошми*, не *ѡтходечы* *ѡт* *судѣ*, *заплатити* и *ѡтдати* маю и *повинен* будѡ³⁹³.

³⁹² Текст пошкоджений.

³⁹³ Сенюта зобов'язувався у випадку порушення ним ухвали і позивання його контрагентами статі до суду особисто, а не через уповноважену особу, що було застережним заходом проти затягування справи.

А если быхъ за таковыи позванемъ не стал, албо и ставши, || [арк. 172] въ якие споры вдавался и чимъ же ся колвекъ, хотя и слушнѣ, боронил и вымовлял, того ничего суд, не слушаючи ани приимѣючи, если стану, зараз то все, ѿ што позван будѣ и чого еще сторона над позовъ потребовати будеть, на мнѣ совито всказати и мене самого, з мѣстца не пускаючи, до везенья ѡсадити и до того часу не выпускачи, аж се во всеи сторонѣ жалобливои ведле воли и ѡподобанья еѣ заплатою ѡищу и нагорожу.

А если бы не сталъ, тогда тоѣ все и таковыи способомъ, яко вышеи ѡписано есть, на мнѣ всказати и зараз ѡтправу на маѣтностях моих лежачых и рухомыхъ мощно вчинити маеть, волен и мощень будеть. А где бы в томъ часѣ, коли панъ Колпытовъскии и кождый тотъ, в кого бы сѣс листъ мой был, мене позывати схочеть, ѡ мене маѣтности лежачое, то есть именья не было, тогда волно будеть мене пану Колпытовскомѣ и кождомѣ тому, в кого бы сѣс листъ мой был, где колвекъ потрафивши, якими колвекъ способомъ похотевъши, такъ вриадовнѣ, яко и мощно кгвалтомъ поимати и до якого колвекъ вриадѣ хотечы привести и там зо мною без жадного позву водле сего листу моего, яко в немъ есть ѡписано, права вживати и до заплаченья всего ведле сего листу моего ѡ везенью мѣти такъ, яко в сѣм листѣ моемъ вышеи поменено и достаточнѣ ѡписано есть. Чому я всему ничимъ противень быти не маю под ѡсобливыми таковыи ж заруками и ѡбвѣзками вышеименованныи.

А если бы передъ часомъ тымъ, нимъ бы которые близшиѣ ѡного забитого пана Михаила Борѣика ѡзвалися, на мене смертъ панъ Бог допустити рачил, и по моемъ бы животѣ близкиѣ того забитого, ѡзвавшися, а не смотречы тоѣ головъщины на маѣтности моеи, толко п[а]на Колпытовъского албо потомковъ его позывали, тогда дѣти и потомки мои, а если бы ся потомство по мнѣ не осталось, тогда братъ мой младшый панъ Иванъ Сѣнюта и кождый тотъ, хто бы по мнѣ маѣтность мою дѣржалъ, || [172 зв.] маеть и повиненъ будеть пана Колпытовъского и потомковъ его во всеи водле сего листу моего застѣповати и тыѣ вси ѡбвѣзки на себе нести и ихъ полнити, яко в сѣм листѣ моемъ ѡписано есть, мають и повинни будѣтъ.

И на то его м[и]л[о]сти п[а]ну Колпытовскому и малжонце его м[и]л[о]сти даю сѣс мой листъ под печатю и с подписомъ рѣки моеи влостное. А при томъ были и того добре будѣчы свѣдоми за ѡсною прозбою моею печати свои приложити рачили панове а приатели наши сполные, то есть ихъ м[и]л[о]сть:

панъ Иванъ Гулевичъ Смолѣговъскии, подсудокъ земьскии володимѣрскии,

пань Федор Гулевич-Воютинский,
пань Петръ Костюшковичъ-Хоболтовъский,
пань Остафеи Колпытовъский а
пань Богушь Липленский.

Писан 8 Володимери року Божого нароченья тисеча пятсотъ осмъ-
десять четвертого м[ε]с[я]ца августа двадцат четвертого дня.

Григорей Иванович Сенюта влостною рѣкою».

ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 169–172 зв.

№ 102

1585 р., травня 7. Володимир. — Письмове визнання Якуба Крушин-
ського про невластиву для почтывого шляхтича поведінку Ісака Дюгтя
(Дегтевського) в конфлікті з Михайлом Загоровським; лист, вписаний до
судових книг із ініціативи самого Крушинського, мав на меті, вочевидь,
дискредитувати Ісака Дюгтя в очах шляхетського загалу

Того ж м[ε]с[я]ца маа сегого дня

На рочках кгородскихъ володимѣрскихъ, от дня второго того ж
м[ε]с[я]ца маа припалых и судовне отправовати зачатыхъ, перед нами,
Аньдреемъ Романовским, подстаростим, а Федором Курцевичомъ,
судею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставъши очевисто, пань
ІАкубъ Крѣшинский подал на вриад до нас термину сознанья своего с
подписомъ руки своее по-полску, которою сознавает в справе п[а]на
Загоровського з Дюгтьемъ ѿ якиесь грабежи межи паномъ Дюгтьемъ и
паномъ Михаиломъ Загоровскимъ. И просил, абы таа термина до книг
кгородскихъ слово до слова записана была, которю мы записати казали, и
такъ ся в себе маеть:

«ІА, ІАкубъ Кросинский, визнаваю симъ моимъ листомъ || [арк. 178] и
то до судѣ в[ашей] м[и]л[ости] доношу, иж маючы я в себе в домѣ в
Бискупичахъ в рокѣ теперешнемъ осмъдесять пятом м[ε]с[я]ца феврална
третьего дня немало зацныхъ людеи, то ест пана Малхера Ѡвлучимского,
пана Мацея Выгнанского и пана Мартина Приборского, подписа
кгородского, и пана Ивана Дѣбовецкого, того ж дня приехал до мене
Исакъ Дюгот, ѡскаржаючы и ѡповедаючы, якобы его коней двое, а пана
Шишьчиныхъ патеро на доброволнои дорозе пограбил. ІАкожь там
досыть ѡщипливыми словами пана Загоровського споминал, с чого я и
вси приатели его с того впоминали.

ІАкож я, хотечы тое межи ними ѡскромити, писаломъ до п[а]на
Загоровського, иж на него пань Дюготъ ѡтяжает ѿ тые грабежы, с чого
мнѣ инакъшеи пань Загоровский вымераль, иж не толко жебы мел

грабити казати, але и на мысли того не мел. *Акож* слдги пана Федора Загоровского *Олешко* и *Щасныи*, пришедши до мене, *оповедили*, иж *есмо* в власномъ запдсте пана своего *дюгтьевскомъ* конии семеро побрали, до которого *Дюгот* ничего не маеть³⁹⁴.

Тамъ же и тые вси приятели звышь помененые, которые в мене на тотъ часъ были, тедых мы его словами згромили, же не тылко словами вщипливыми *о* пану Загоровскомъ мовить, але его невинне славить, жебы его мель *грабит*. Тамъ же, *обачивши* панъ *Дюгот*, же на пана Загоровского вщипливе мовил и невинне *о* *грабеж* славиль, плачъливи нас всех *о* тое просил, жебыхмо сиа до пана Загоровского в тое вложили, же его невинне славил, *поддаючыся* под тое за такие вщипливые слова, которыемъ на пана Загоровского мовил, *дтерпети*, що бы сиа що наслушнеи нагорода пану Загоровскомъ сиа || [арк. 178 зв.] стала.

А потомъ дня *четвертого*, буддчы мнѣ в *Дюгтеви* в домъ пана Загоровского, п[а]ни *Шишчинаа* приехала, где там застал пана Федора Сольтана, писара земского володимѣрского, гдѣ *врядникъ* *дюгтьевскийи* пана Федора Загоровского *Павелко* за причиною пана *Михаила* Загоровского, такъ *теж* пана писара земского и моею, через руки мое панюи *Шишчиною* *пятеро* коней, и ему самому двое коней *тот* *врядникъ* пана Федора Загоровского *Павелко* зо всимъ *отдалъ* и поворочал.

А панъ *Дюгот* *о* тое *ж*, што емъ поворочано, пана *Михаила* Загоровского до права позвалъ и присягу на томъ *вчинил*³⁹⁵, што *вжо* до рукъ его пришло.

³⁹⁴ Захоплення коней на власному ґрунті Загоровського, а не на дорозі (як стверджував Дьоготь), легітимізувало дії оскарженого і, відповідно, обвинувачення Дьогтя, якщо воно було неправдиве, мало сприйматися як наклеп.

³⁹⁵ Якуб Крушинський своїм листом завідував, що Дьоготь вчинив віроломно: після полагодження конфлікту з допомогою приятелів позвав Загоровського до суду. Справді, на рочках, що розпочалися 21 березня 1585 р., розглядалася справа про грабіж на дорозі підданим Михайла Загоровського і слугами Федора Загоровського возів, коней і підданих Ісака Дьогтя за Михайловим наказом. Оскільки умоцovanі оскарженого не були уповноважені провадити процес, а лише мали внести заяву про те, що їхній клієнт не наказував чинити грабіж і тому мусить бути звільнений від обвинувачень, суд наказав скаржникові присягнути на доведення своїх слів на наступних рочках (ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 72–74). Дьоготь присягнув на рочках 4 травня того ж року (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 141–141 зв.). Проте конфлікт між Ісаком Дьогтем та Федором Загоровським, до якого активно прилучився Якуб Крушинський, на цьому не скінчився і у підсумку мав тривалу історію. Так, 29 серпня 1590 р. Ісак Дьоготь скаржився у володимирському гроді на Крушинського, який перед «добрими» людьми чинить йому «одповеди» і похвалки, обіцяючи «у мнѣ шаблю втопити». Однак Дьоготь, перш ніж внести свою скаргу, хотів упевнитися у серйозності намірів кривдника. Тож він заявляє, що отримав від вартих довіри осіб інформацію про наміри Крушинського його вбити.

Што иа то все судови в[ашеи] м[и]л[ости] доношѣ под сумъненъем моим, иж иначеи не было, ѡдно такъ, иакъ иа на писме своемъ вашеи м[и]л[о]сти дал.

Гакубъ Крѣшинский»³⁹⁶.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 177 зв.–178 зв.

№ 103

1585 р., червня 14. Володимир. — Визнання, з одного боку, Михайла Литинського, а з іншого — Яна Калусовського з дружиною Федорою з Колпотовських про приятельське погодження конфліктних взаємин після того, як обом сторонам у суді була присуджена присяга на доведення їхніх тверджень

Того ж м[є]с[я]ца іюня 14 дня

На рочках кгородских володимѣрских, ѡт дня вчораишег[о] того ж м[є]с[я]ца іюня третегонадцать припалых и сѣдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Андреемъ Романовским, подстаростим, а Федоромъ Кѣрьцевичомъ, сѣдьею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставши ѡчевисто в сѣдѣ ѡбои сторона, пан Іанъ Калѣсовский з малжонкою своею панею Федорою Колпытовског[о], а пан Михаило Летинский, доброволне сознали, ижъ што которые розници межи себѣ мели и до сѣдѣ кгородского на рочки прошлые за позвами, на которыхъ рочькахъ декрета сѣдовыѣ в справахъ, з обѣ сторонъ попираных, вышли, нижъли присяги, на ѡбе стороне всказаныѣ, до рочковъ теперешнихъ за позволенемъ ѡбѣдѣ сторон ѡтложоны были³⁹⁷. В чомъ всемъ пресъ певныѣ ѡсобы, ѡгодѣ приятельскѣю межи собою принявши, такъ застановили и тоѣ постановене и ѡгодѣ свою намъ, сѣдѣ, на писме подали, то естъ:

З цією метою той послав свого слугу, пообіцявши коня і добру зарплату, якщо він уб'є Дегтевського (Дьогтя) (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 23, арк. 484 зв.–485). Також Ісак скаржився на возного Ісакія Долматського, якого підкупив Крушинський. Тож возний відмовився нести позови до Михайла Загоровського і самого Крушинському, заявивши: «Не буду, бо, деи, я волю ласку Загоровского и Крушинского». У відповідь Дегтевський констатував: «Вижу, же естъ перекупьлены и мене зрадилъ» (Там само, арк. 482 зв.–483). Справа дійшла до Трибуналу, де Дегтевський у 1590 р. отримав декрет на свою користь. 6 жовтня возні ув'язали його в частину маєтку Дегтев Михайла Загоровського за те, що останній захопив сіножать Дегтевського (Там само, арк. 602–603).

³⁹⁶ Схоже, що Крушинський був приятелем Загоровського і озвучував його версію події, натомість факт присяги Дьогтя засвідчує її сумнівність.

³⁹⁷ Присуджена декретом присяга для обох сторін, обвинувача і оскарженого, стала поштовхом до позасудового порозуміння між ними, про що свідчить прохання сторін відкласти її виконання до наступного судового засідання.

«Пан ІАнь Калѣсовъскіи за ѳзнанемъ приателскимъ по зеханю с теперешнее послѣдги кн[я]жачое в тыиден засести в замкѣ володимѣрском и седити неделѣ ѳсмъ с прозбою.

С позововъ, которыми на рочки пришлые п[а]на Летинског[о] позывали, и зо всег[о] ѳбъжалованиа, в них ѳписаного, волными ѳчинили вечными часы.

Вепри и иньшиє грабежи, ѳ которых пан Калѣсовъскіи выведатисе можетъ, панѣ Летинскомѣ при перепрошеню в Летинѣ вернѣти масть. С подданных своих пан ІАнь Калѣсовъскіи и малжонка его м[и]л[о]сти, ѳ што бы пан Летинскіи скаржил, справедливость в тот же час при перепрошеню ѳчинити масть. Збега на имѣ Ивана Волошина, кгда признаеть Гринѣц, подданыи пана Летинског[о], иж тотъ Иванъ есть подданыи п[а]на Летинского, пан Калѣсовъскіи выдати масть при том же перепрошеню. Которое перепрошене масть быти по высѣденю звышь помененомъ, кгда собе ѳ томъ знати дадѣть.

А пан Летинскіи панюю Калѣсовъскѣю перепросити на ѳн же час маест.

Што все моцно ѳчинити и зыстити мають под ѳтраченемъ речи.

Гневошь Калѣсовъскіи за прозъбою пна ІАна Калѣ||совског[о] || [арк. 240] рѣкѣ.

За прозба пана Летинског[о] Иван Бобриковичъ рѣнка власна».

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 239 зв.–240.

№ 104

1585 р., липня 4. Володимир. — Визнання возного, що був присутній на доменіальному суді у справі про вбивство Яна Олдаковського, брата слуги Олександра Пронського Станіслава Олдаковського, слугою кн. Романа Сангушка Іваном Берестьким; обвинувачений спочатку заперечував свою причетність до вбивства, однак після того, як судді призначили Олдаковському присягу на доведення обвинувачень, визнав скоєне та звільнив від присяги обвинувача

Справа п[а]на Олдаковског[о] на Ивана Бересцького

Того ж м[ѣ]с[я]ца июля четвѣртого дня

Пришедши перед мене, Адама Драмиского, на тот час будѣчого на местцу подѣстаростег[о] володимѣрского п[а]на Андрея Романовского, пан Деміанъ Мокренскіи, возныи земскіи володимѣрскіи, ку записаню до книг вызнал тыми словы, иж «будѣчы мнѣ на справе ег[о] м[и]л[о]сти велможног[о] кн[я]жати Романа Романовича Санкгушка, воеводича браславского, во именью ег[о] м[и]л[о]сти Локачих, на чиненю справедливости

от наместника его м[и]л[о]сти локацьког[о] п[а]на Гневоша Резановича Луковицког[о], такъ теж от приятелѣи и сусѣдов его м[и]л[о]сти, на тую справу высажоных³⁹⁸, кн[я]зѣ Дмитра Рѣжинского, п[а]на Ивана Гавриловича Яковицког[о], п[а]на Воитеха а п[а]на Захаряша Краевских, п[а]на Михаила, п[а]на Яцка, п[а]на Романа Марковских, за жалобою служебника ег[о] м[и]л[о]сти кн[я]жати Александра Пронског[о], столника Великог[о] князства Литовьского, || [арк. 385] старосты луцког[о], п[а]на Станислава Олдаковског[о] на служебника ег[о] м[и]л[о]сти Ивана Бересцьког[о] справедливост чинена ѿ замордованѣ брата п[а]на Олдаковског[о] Яна, теж Олдаковског[о].

Пан Станислав Олдаковский жаловаль, иж, деи, Иван Бересцький, везваши в дом свои брата моего, во имению мешкаючом Лысовѣ, брата моег[о] ѿкрал и, ѿкрадши, замордовалъ. И в дому ег[о] за посланьемъ ѿрядовымъ трупъ естъ налезень, из земли выкопан. Якож на тот час поменены Бересцький до того сѣ не зналъ, але поведил на слугу своего Ониска, иж “он того Олдаковског[о] заморъдовалъ без вѣдомости моеи и сховал”.

Слуга теж тотъ поменены Ониско, тут же ѿ права стоячы, на п[а]на своег[о] Ивана Бересцьког[о] повѣдил, иж его забилъ ручницею ѿ голову и тыми словами поведиль, ижъ, деи, “я, чинечи досытъ росказаню панскому, того небожчика держаль, а пан его чересломъ бил, и, забивши, с паномъ до ѿчерету за дворомъ ѿтнес и сховали есмо сполне”.

И в ономъ спорѣ пану Бересцькомъ и слугою его панове суди вышъ менены ведлугъ Статуту права посполитог[о] пану Олдаковскому присягу были всказали, а по присязѣ декретъ мели ѿчинити. Едно жъ тотъ поменены Иванъ Бересцький, спомневши на сумненѣ свое, пана Станислава Олдаковског[о] ѿ присяги вызволил и сам сѣ доброволне призналъ, иж того Яна Олдаковског[о] с слугою своимъ помененымъ Онискомъ замордовали и сховали были³⁹⁹.

Их м[и]л[о]стъ звышъ менены суди декретъ ѿчинили и ѿбудвух, п[а]на и слугу, на горло были сказали. Кгды южъ былъ данъ Иванъ Бересцький до рукъ катовскихъ, и стоячи на плацѣ, просилъ ѿсехъ воецъ,

³⁹⁸ Суд над служебником, т. зв. «чиненя справедливості», провадив князівський урядник за участі панських приятелів і сусідів.

³⁹⁹ Винуватець звільнив обвинувача від присяги, якою той мав довести злочин оскарженого, а також добровільно визнав свою вину. Як бачимо, гріхом вважалася не лише неправдива клятва іменем Бога, а й підштовхування іншої особи до присяги.

абы тотъ слуга его горломъ не каран и того ис тог[о] Ѡниска на остатнемъ стоипню Ѡтвола⁴⁰⁰, а самъ ест стіат. || [арк. 385 зв.]

Тые речы, которые были найдены, небожчика Іана Ѡлдаковского, подездок с плеснива шпаковатыи, седло, ручница короткаа, по дчиненю справедливости пан Станиславъ Ѡлдаковскии до рукъ своих побрал и за все ему досыт и справедливост skutечнаа дошла Ѡт намѣстника его м[и]л[о]сти локацького пана Гневоша Резановича Луковицького».

А такъ іа тоє Ѡчевистое сознанье возного до книг кгородских записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 18, арк. 384 зв.–385 зв.

№ 105

1585 р., липня 26. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського про образи і погрози мститися, в осерді яких лежали межові суперечки

Того ж м[є]с[я]ца июля 26 дня

Писал и присылал на вриад кгородскии володимѣрскии до мене, Андреа Романовског[о], подстаростег[о] володимѣрского, пан Дѣмиан Мокренскии, возныи поветѣ Володимѣрского, жалѣючи и Ѡповедаючи на пана Станислава Молинског[о] тыми словы, иж, деи, «он іако здавѣна мни и жонѣ моеи звыкѣ кривдѣ чинити, же сіа пасѣтвилъ над телом моимъ и надъ телом жоны моеє, и тепер сіа не вѣгамѣ, безъперестанькѣ нам кривдѣ чинитъ в забраньи кгрѣнтѣ моего. Іакожь мѣа и сего рокѣ перед Великоднем безбронного человека мало не забиль, штом толко Ѡ кгрѣнтѣ свои промовиль.

А тыми часы рокѣ теперешнего тисеча патсотъ Ѡсмѣдсѣатъ патого м[є]с[я]ца июля двадцать второго дня в понеделокѣ, вышедъши зъ двора своего на влицѣ [з] слугами своими, Ѡбачивши мене в домѣ моем на дворе, словы недѣцътивыми сѣсоромотил и Ѡтповедѣ на здоровье мое вчиниль, мовечи: “Стережисѣа мене, бо тѣа впасѣ [и]⁴⁰¹ бѣдѣ тебе мети в рѣках своих, и бородѣ твою бѣдѣ по волосѣ рвати, а над телом твоим бѣдѣ сіа мѣстити”.

⁴⁰⁰ Иван Берестський звільнив свого слугу від відповідальності, засвідчивши його невинуватість («відволав» слугу), адже той чинив за його, пана, наказом. Таким чином, убивця хоч і поплатився життям, однак добровільне визнання вини та звільнення від присяги обвинувача мусило йому захищатися на Вищому суді.

⁴⁰¹ Пошкоджений текст.

Знавши з ноги бачмакгъ, за жоною моею по длици гонил, похваляючися ей плюцами псими бити, а за сыно[м]ъ⁴⁰² моимъ слъзе своемъ перед собою гонити || [арк. 447] и его имати казал.

А якъ яа где з домъ своего на потребѣ их м[и]л[о]сти которого шляхтича вриадом своимъ слѣжити поедѣ, он самъ и слѣгам своим кажетъ, на пълоты и на дерево злезши, мене стеречи, ѡсмотриавати, кѣды ся яа в которѣю сторонѣ поверьнѣ, бо ся вмыслне ѡсадил на здорове мое, кром дана причины моее, а ни за што инъшоѡ[о], толко ѡ кгрѣнтъ мои. И припоминает ми пиво якоес, мовечи: “Выидет тебе болшеи криви, як мноѡ[о] его выпил”.

На кождыи теж ден, присылаючи хлопчат по трое, по двое, к воротом двора моего з бичми, трескат кажет, вызываючи: “Выиди сюды, бабо, настав хрибеть”.

Челадника теж по водѣ до ставѣ посполитоѡ[о] трѣдно послать, переимаючи, п[а]ни Молинскаа за че[л]я[д]ю⁴⁰³ гонити кажетъ, бочки и ведра бьют.

М[ѣ]с[я]ца теж теперешнеѡ[о] июла двадцат пятоѡ[о] дня Молинскаа перед собою по длици за сыном моимъ [с]⁴⁰⁴ києм гонити казала и киими за ним пометом метали.

И где колвекъ в дорозѣ албо в домѣ забить бѣдѣ, то ни ѡт коѡ[о] иншого, толко ѡт тоѡ[о] [Ана Молинскоѡ[о]].

И просил пан Мокренский, абы тоѣ ѡповеданѣ его до книг кгородских было записано, што яа записати казалъ⁴⁰⁵.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 446 зв.–447.

№ 106

1586 р., лютого 20. Луцьк. — Скарга перед луцьким гродським урядом Михайла Линевського на Олександра Семашка про письмову «одповідь», яку той підкинув під час судових засідань; текст «одповіди» вписаний до актових книг

⁴⁰² Пошкоджений текст.

⁴⁰³ Пошкоджений текст.

⁴⁰⁴ Пошкоджений текст.

⁴⁰⁵ Див. також: 3 вересня 1585 р. визнання возного Ісакія Долматського, який був 31 липня присутній при ув'язанні Василя Гулевича у маєток Роговичі, куплений ним у Дем'янової Мокренської княжни Василиси Ружинської та її чоловіка Дем'яна Мокренського. Тож у присутності контрагентів, а також синів княжни — Василя Івановича Охлоповського (від першого шлюбу) і Дмитра Дем'яновича Мокренського, відбулася суперечка між Станіславом Молинським і Дем'яном, під час якої Молинський погрожував Мокренському: «И тепер, деи, стережися мене, и в домъ твои до тебе отповедь на писме пошлю» (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 575).

Уписанє цедѣлы ѡтповедьное пану Михаилѣ Линевьскому
Року 1586 м[ε]с[я]ца феѳрала двадцатоз[о] дня

На рочкох судовых кгородских луцких, ѡт дня четѳверга м[ε]с[я]ца феѳрала третегонадцат дня року тепер идѣчого ѡсмьдесѳат шостого зачатых и судовне ѡтпровованыхъ, передо мною, Александромъ Пронским, столником его королевское м[и]л[о]сти Великомъ князстве Литовскомъ, старостою луцкимъ, седил при мьне ѣ судѣ моего ѳроженыи Михаило Линевский, поборца прошлых поборов ѣ воеводстве Волынскомъ. А потом, кгда юж было позно, праве перед розеитьем, подал ему брат его пан Якимъ Линевский цедѣль две по-полску писаных, перед покоемъ моимъ наиденые, ѡдна целаа, а дрѣгаа наддартая, в которѣ, кгда ѡнъ поизрал, велице зафрасовавши и злѳкнувшися, упал передо мною, плачлив[ε]⁴⁰⁶ жалуючи ѡ ѣчинене ѡтповеди ему на тыхъ цедѣлах, которые я, в него з рук взявши, перед собою читати казал и такъ ся въ себе маеть:

«Już my nie wiemy, zły niecnotliwy człowiecze, Michale Liniewski, co cię potkało y z iakiey przyczyny w karczmie przy kuflu od sług pana bractawskiego, iedno ześ nam w tym niepraw, przyprawiwszy, nas na wielkie szkody y zubożenia wielkiego, przetoć odpowiadamy, abyś się nas wszelakiem sposobem strzegł w drodze, doma, na biesiedzie, na wszelakim mieyscu, gdyż tego żaden z braci naszej ućciwey, na tym urzędzie będąc, nie czynił, co ty nam udzialał, przywłaściwszy sobie skarb J[e]go Krolewskiej m[i]łości y Rzeczy Pospolitej, ubogaciwszy się im, a to, cos my byli powinni, nad zamiarę nas wyciągnął y maietnosć naszą zniszczył».

А дрѣгаа на полы здартая, в тоє ж слово написано.

А по вычитаню тыхъ цедѣль ѡповедал тыми словы, иж тую ѡтповед быти розѣмееть ѡт велможного п[а]на Александр[р]а Семашка, каштала[на] браславьского, и ѡт сына его м[и]л[о]сти п[а]на Миколаа Семашка: «Кгда ж, деи, и недавно прошлого часу, грозечиса на мене перед людми добрыми на мне киа ѡтыити, и, водле тоє погрозки своеє чинечи мысли своеє досыт, из сыном своимъ п[а]ном Миколаемъ на сых теперешних рокох кгородских луцких, наславши слуг своих на господѣ его м[и]л[о]сти п[а]на Яна Кгорковского, инстикгатора его королевское м[и]л[о]сти, праве перед покоемъ его м[и]л[о]сти на верхнемъ шешкани⁴⁰⁷ в сенах мене ѡкрутне збити, змордовати и зранити, а слугѣ моего, при мне на тот час будѣчого, ѡкрутне збити и змордовати розказаль. Што

⁴⁰⁶ Пошкоджений текст.

⁴⁰⁷ Мало бути «мешкани».

все на протестацынахъ моихъ кгородскихъ, ѿрядѡ в[а]шѣе м[и]л[о]сти || [арк. 157 зв.] ѡчиненныхъ, ширеи и меновите ѡписано и доложено естъ.

А ижъ сѧ водлѣ мысли и гневливого ѡпорѡ его м[и]л[о]сти еше досытъ его м[и]л[о]сти не стало, тѣды ѡ то и ѡстатокъ здоровья моего взяти и кровъ мою, которю еше не всю вилилъ, черезъ тые цѣдѡлы *отповѣдали*».

По которомъ ѡсвятчени и жалобы п[а]на Линевскаго, кгда сѧ ѡпитъ сталъ, тѣды, ставши передо мною ѡбличнѣ, шляхтичъ повету Луцкаго панъ Василеи Кучук-Лазуцкии доброволнѣ вызналъ тыми словы, ижъ, деи, «стоячи мнѣ тутъ передъ покоемъ в[а]шѣе м[и]л[о]сти, милостивыи п[а]не старосто, дна потребъ приателѣи своихъ, пришолъ тутъ до сѣнеи сынъ п[а]на Алѣксандра⁴⁰⁸ Семашка, кашталана браславскаго, п[а]нъ Миколаи Семашко, и, ходѣчи по сѣнехъ, выпала ѡ него с-подъ дѣлии таа цѣдѡла нездартаа, которю, кгда взялъ ея зъ [зѣ]мьли⁴⁰⁹, почалъ ея читати и, обачивши въ неи *отповѣдъ* на п[а]на Михаила Линевскаго, кгда смѡ еше ея зъ служѣбникомъ п[а]на Линевског[о] Станиславомъ Мыслинскомъ читали, въ тимъ часѣ пришолъ его м[и]л[ост] п[а]нъ Алѣксандро Семашко, кашталанъ браславскии, и почалъ прохажуватся зъ сыномъ по сѣняхъ, а хлопѣцъ его м[и]л[о]сти въ чорномъ ѡдени, ходѣчи за его м[и]л[о]стю, кинулъ цѣдѡлѡ на сторону, а потомъ, кгда смѣ прудко ништо не бралъ, самъ же, поднавши ея, пришедши до насъ, врекомѡ читати хотѣлъ, которыи, кгда читати не ѡмѣлъ, намъ ея ку читаню подалъ, мало не всю передѣртую. || [арк. 158]

Мы, кгда смѡ обачили, же и въ той *отповѣдѣ* на п[а]на Михаила Линевскаго ѡчинена, тѣды смѣ подали ѡбѣдѣ тые цѣдѡлы п[а]ну Якиму Линевскомѡ, абы въ томъ брата своего перестерегълъ».

И при томъ стоѣчи, п[а]нъ Линевскии светчился и плачливѣ ѡповѣдалъ мнѣ и всимъ, при мнѣ на тотъ часъ будѡчимъ, ижъ ели бы на томъ св[ѣ]тѣ мѣлъ быти забитъ, тѣды тоѣ кривды своеѣ ни ѡтъ кого иньшого быти не твердитъ, толко ѡтъ его милости п[а]на браславскаго и ѡтъ сына его м[и]л[о]сти п[а]на Миколаа Семашка».

И просилъ панъ Линевскии, абы таа жалоба и ѡповѣданѣ его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было, што я записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 156 зв.–158.

⁴⁰⁸ Мало бути «Алѣксандра».

⁴⁰⁹ Пошкоджений текстъ.

Конфлікт Матея Стемпковського з Матвієм Малинським
(№ 107–111)⁴¹⁰
№ 107

1586 р., червня 27. Володимир. — Скарга Матея Стемпковського на Матвія Малинського і його помічників, які побили його у судовій світлиці під час засідань суду; свідчення у цій справі судді Федора Курцевича, де він згадує про виклик Малинським Стемпковського на поєдинок і засвідчує замах на життя скаржника

Того ж м[ε]с[я]ця июня 27 дня

На рочкох судовых кгородских володимєрских, которые дня нынешнего припали, перед нами, Андреем Романовским, подстаростим, а Федором Курцевичом, судьей, вриадниками кгородскими володимєрскими, постановившися очевисто в замку г[оспо]д[а]рском володимєрском, врожоныи пан Матеи Стемпковскии з великим жалєм и плачливе оповедал и жаловался на п[а]на Матфея Малинского яко принципала, а на п[а]на Василя Малинского и кн[я]зю Андрея Козекѣ яко помочники, и иных немало, которых он имена лепєи ведаєт и знаєт, тыми словы, иж, деи, «тот пан Малинскии, препомневши боязни Божое и срокгости права посполитог[о], не маючи взгляду || [арк. 244] на мєстьцо короля его м[и]л[ости] и на вриадъ его, ани на покои посполитиы, которые маєть быти не толко в судов, але и на вшеллаком м[ε]стцѣ захован, зобравши собе вмыслєне громадѣ людєи, не маючи зо мною никгды жадного заштѣя ани отповєди, кгда вжє вриад кгородскии володимєрскии на мєстьцѣ звыклом в замку на суды заседаль, онъ, пришедши кгвалтовне с тумултом людєи, напрод поткавшися со мною посрод избы, под заслоною неіакоє приязни привитавшися зо мною, на змовє з помочниками своими мене зараз за рѣку порвал, а потом и за горло вфытил. А потом и тыє помочники его вышєи менованые, порвавши мене одны с тылу, другие спередѣ, в землю вдарили человека невинного и до брони скочили.

А тот то пан Малинскии, прынципал, вырвавши шаблю в мене с пошєв, тою ж шаблею колкокрот на земли лежачого штыхом мало не пробил, аж миа некоторые отратовали. И там же на землє лежачого збили и зранили».

⁴¹⁰ Матей Стемпковський виступав як адвокат Андрія Фірлея і його дружини Барбари з Козинських у судовій справі їх із Василем Михайловичем Малинським, братом Матвія Малинського, з приводу порушення Василем зобов'язань про розмежування спірного ґрунту. Ширше про цей конфлікт див.: ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 252–252 зв., 259–274, 467 зв.–471, 512, 879 зв.–892 зв.

ІАкож ѿказовал зараз на ѡбличю збитє и подранпанє крвавое, и рукѡ спухлую правую перед сѡдом, и сукню подрапаную, которым, деи, таковыи выступком мѣстце короля его м[и]л[ости] згвалтил и скрвавил, покои посполитыи взрушил. И просил, иж сѧ то под рочками в замку при бытности ѡрядников кгородских, а меновите при бытности его м[и]л[ости] кн[язя] Федора Курчєвича, суди кгородского володимєрского, тут же ѡв ызбе судовои стало, абы тот то Малинскии и с поменєными помочниками своими через возного был заказал и абы єму зараз, іако на горячом ѡчинку, справедливост была ѡчинєна.

ІАкож мы, ѡряд, придали єсмо возного з ѡряду Исакиа Долматского, абы ѡн пана Малинського заказал и помочников его, и рок им зложил. ІАко ж тот возный Долматскии сознал, иж маючи при себе сторону шляхту п[а]на Кгрекгора Костєнского а п[а]на ІАна Рємежовского, ѡных заказал и рок им так ку выведеню и прислуханю шкрутинидм, іако и ку ѡсправедливєню, зложил, на што ѡни ѡтказали: «Жєбысмы дали справу ѡ себе, толко ж иж ѡряд нєзѡполныи, бо иж пан писар нєѡсєлыи».

На што пан Матеи Стємковскии повѣдил, же «сѧ мнѣ сторона тым вымовляти нє можєт, бо ѡряд зѡполныи, а тєж бы добре и роки нє дошли, тєды бы таѧ справа самому п[а]ну подстаростєму належала сѡдити, кгдаж сѧ то в замку стало перед ѡрядом».

И абы || [244 зв.] тоє справы своеє тым яснєи подпарль, просиль, абы мы, ѡрядъ, з ѡрядѡ своего в тои справє выведованьє чинили, абы шкрутинидмъ заразъ іако на горячомъ ѡчинку засвєжа єму вывести допустили.

ІАкож мы, суд, бачєчи рєчь слушную, єму того позволили.

ІАкож ѡнъ, тут же стоѧчи, напредъ, иж сѧ то при бытности самого пана суди дєлало, просил, абы с повинности ѡрядѡ своего то, што видєль, вызналь.

ІАкож панъ судья то вызналь, ижъ то видєль, ижъ «кгда для судовъ до избы пришли, панъ Малинскии, до пана Стємковского приходъши, привитальсѧ з нимъ и потомъ стал его на руку вывабѧти, абы з нимъ передъ замокъ вышол⁴¹¹. На што єму ѡнъ ѡтповєдилъ, жємъ “іа тутъ нє по тоє приєхаль, алє на роки, гдє сѧ правом, а нє воиною ѡбходѧть, про тожъ ижъ часъ и мєстьцє; нє потому ѡчинить того нє могу, вшакъ же будєши ли чога по мнє потребовать — потомъ то можєшь мѣти”.

⁴¹¹ За версією судді, бійці передував виклик Малинським Стємпковського на поєдинок, тож безпосереднім приводом, скоріш за все, послужила відмова Стємпковського стати на двобій.

ІАкож Малинський заразъ далъ єму рѣку, а, давши єму руку, заразъ єг[о] за руку тотъ же панъ Малинський шарпнул. А в томъ громада людеи замешалася и виделомъ, кгда панъ Стємѣпковський на землі лежалъ. Тєды панъ Малинський, ѓ него шаблю вырвавши с пошевѣ, мало єго кольокротъ не пробиль къ землі, ажъ єго никоторые люди залєдвє ѡборонили».

Ставилъ потомъ пана Ірего Гоголевського, пана Валєнѣтого Витѣковського, пана Анѣреѣ Черѣневського, пана Сємона Лѣсковського, пана Валєнѣтого Циминського, пана Воитеха Счєповського, пана Воитеха Рыбѣсковського, пана Матєѣя Залєского, || [арк. 245] пана ІАна Соболевського, п[а]на Пєрфира Сторожовєцкого, пана Ждана Мионовича, пана Адама Кгноновського, п[а]на Мартиана Ѡколського, п[а]на ІАкуба ІАхимовського, шляхтичєвъ людеи ѓчтивихъ веры годныхъ, которые тоє ж а не иначеи, іако и пан судѣя, визнали, же панъ Малинський самъ причину далъ, и, шаблю ѓ п[а]на Стємковського с пошевѣ вынавши, ѡног[о] єю пробити к землі хотєль, и ѡ горло мало не приправил, збилъ єго и скрєвавиль. И затымъ просиль, абы єму водлє права посполитого роздєлу четвєртого артикулу тридцать девѣятого⁴¹² справєдливостъ была ѓчинєна іако на горячєм ѓчиньку⁴¹³.

ІАкож из жалєм пєрєд нами, судом, ѡповєдалсѣя, же, дєи, и тут пєрєдъ нами, судомъ, панъ Малинський сѣя на него словы нєѓчтивыми торгнул и пофалки, дєи, на здоровє чинил, наветъ и ѓ столу тут же судового пєрєд нами ѡного пхаль, што єсмо сами видєли, коли п[а]на Стємковського попхнул. Што всє свєтчил и ѡ то справєдливости просил.

А так мы, суд, тую справу, не чинєчи в нєи дєцѣзии длѣя спознєна и иж великаѣя рєч, до днѣя затрєшнєго ѡтложили єсмо.

А кгда было на завтрєє, тогды мы, суд, выслухавши тоє справы достаточнє и єи сѣя присмотрєвши, а бачачи ѡную быт великую и важную, а тут ѓв урядє н[а]шєм правє новую⁴¹⁴, а рачєи розсудкови короля єго м[и]л[о]сти, аниж н[а]шєму, належачую, ѡтослѣли єсмо тую всю справу зо всим, іако сѣя то до нас приточилѣя, на розсудок короля єго

⁴¹² Згїдно з артикулом, винуватцї за вчинєну бїйку мали заплатити 12 рублїв і вїдсидїти в замку 6 тижнїв, а за видобування збрѡї — втратити руку.

⁴¹³ У випадку скоєння правопорушення пїд час засїдань суду справа мала розглядатися одразу, без звичних досудових процедур, а винуватець позивався до суду не позовом, а через возного і свїдкїв при ньому.

⁴¹⁴ Пїд новою справою, найочевиднїше, мався на увазї виклик на поєдинок, вїдповїдальнїсть за який не була передбачєна ІІ ЛС.

м[и]л[ости], яко звирхнего п[а]на и суди, *якож* ѿтсылаем нинешним декретом н[а]шимъ.

Што для памяти до книг кгородскихъ володимѣрскихъ справъ судовыхъ *ест* записано..

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 19, арк. 243 зв.–245.

№ 108

1586 р., червня 26. Володимир. — Скарга Матвія Єловича-Малинського на Матея Стемпковського і його приятелів про образу, спробу заподіяти шкоду та поранення слуги під час судового засідання

Того ж м[є]с[я]ца іюня двадцат шостого дня

Передо мною, Андреемъ Романовским, подстаростимъ, а Федором Курцевичомъ, судею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставши ѿчевисто в замку г[оспо]д[а]рском володимѣрском, его м[и]л[о]ст пан Матфеи Елович-Малинскии, секретарь его королевское м[и]л[о]сти, тыми словы ѿбтяжливе жалосне ѿповедал, *иж*, *деи*, «доведавшися, же пан Андреи Фирлии з Домбровицы, воеводич краковскии, з малжонкою своею п[а]ни Барбарею Михаиловною Козинског[о], позвали брата моего, *єг[о]* м[и]л[ост] п[а]на Василя Еловича-Малинског[о], водлуг якогос запису, которыи *якобы* мели ѿт менованог[о] брата моего *мети*, на ден нинешнии м[є]с[я]ца іюня двадцат шостыи в року теперешнем тисеча пятсот ѿсмыдесят шостом перед суд в[ашеи] м[и]л[ости] кгородскии володимѣрскии, которыи, хотечи ся ѿ том записе доведати водлуг того позву, року ѿставал, для чого и на, *деи*, весполон з ыншими их м[и]л[о]ст паны приатели тут до замку его королевское м[и]л[ости] володимѣрского, *яко* человек спокоиныи, никому ничог[о] не винныи, и не маючи жадное брони при себе, пришол. То пак, *деи*, будучи мне тут в ызбе судовои, при бытности немало зацных людеи, не маючи до мене жадное причины, слуга его м[и]л[ости] кн[я]звѣ Ахима Корецкого, нѣякии Матѣи Стемпковскии, наполнившися своее воли и злого ѿмыслу противь мене, пропомниавши боязни Божое и звирхности его кролевское м[и]л[ости] и сроскгости права посполитого, тут на *местцѣ*, покоемъ ѿбъварованомъ, в замьку под бокомъ в[ашеи] м[и]л[ости], вриадѣ его кролевское м[и]л[ости], з многими слугами и помочъниками своими, а меновите з *никакимъ*с Жданомъ Мироновичомъ, Андреемъ и Миколаемъ Черневскими и иных немало, которых онъ самъ *лепей* знает и имени их ведаеть, *первееи* ся на мене злыми ѿщипливыми словы самъ торгнуль, потом, добывши шабли, хотел мя тяти. Которому за по||мочью [арк. 246 зв.] Божою подьбегъши, шаблю *єсми* з рѣкъ взяль и до в[ашеи]

м[и]л[ости] єє на вриадѣ ѿдаю, іако *ж* и *отдал*⁴¹⁵. А Жданѣ, *деи*, Мироновичѣ и менованые Чернѣвские з ынѣшими слугами и помочьниками, добывши шабелѣ, хотели миа рѣбати. Нижли ижѣ немало зацныхъ людеи шляхты, которые при томѣ были, гамовали и мене боронили, в которои, *деи*, ѿборонѣ слугу моего, ѡчтивога шляхтича Анѣдреѣа Кгрѣнчовского в ногу шкодливе ранили».

Для которого ѿгледанѣя просиль мене его м[и]л[о]сть панѣ Матфеи Еловичѣ-Малинѣскии ѿ приданѣе возного, ино іа его м[и]л[о]сти придалѣ з ѡриадѣ моего возного повету Володимѣрѣского Исакиа Дольмацѣкого, которои, того менованого служѣбника его м[и]л[о]сти ѿгледавши, ку записаню до книгѣ тыми словы вызналѣ, иж, *деи*, «року теперешнего тисѣча пѣтѣсотѣ ѡсмѣдѣсѣат шостого м[ѣ]с[я]ца июниа двѣдѣцѣат шостого дѣна, маючи іа при собѣ шляхтѣ п[а]на Воитѣха Хронстовѣского а п[а]на Іана Молитора, ѿгледал єсми зранѣнѣя служѣбника его м[и]л[о]сти п[а]на Матѣфеѣа Малинѣского п[а]на Анѣдреѣа Кгрѣнчѣвского и видѣл єсми ранѣ шкодливую штыховую в лѣвои нозѣ над колѣномѣ, над которою раною в дѣлѣи, в жупанѣ и в убранѣи тежѣ дыры штыховые. И повѣдил тотѣ меновании Кгрѣнчѣвѣскии, же его помочьник Матѣеѣа Стѣмпковѣского Жданѣ Миронович з ынѣшими помочьниками зранилѣ и збилѣ».

И повѣдилѣ пан Малинѣскии, иж «ач бымѣ радѣ собѣ в томѣ водлугѣ права посполитого, в Статутѣ и конѣстытуцѣи соимѣ прошлог[о] варшавского ѡписаного, поступил и ѡного Стѣмпковѣского и помочьниковѣ его до ѡсправѣдливѣнѣя и ѡказанѣя для выводовѣ шкрѣтынии в невинѣности моеи и зранѣнѣя того менованого || [арк. 247] служѣбника моего ѿ то такѣ черѣзѣ ѡчевистое сознанѣе немало зацныхъ людеи шляхты, іако тежѣ и на писмѣ, шкрѣтынидѣмѣ выведѣчи, черѣзѣ возного заказатѣ, нижли иж, *деи*, рочѣки кгрѣдѣские на тотѣ часѣ тутѣ для незѣпольного вриадѣ кгрѣдѣского володимѣрѣского, то єсть, иж писара ѡсѣлого кгрѣдѣского, іако то ѡбыватѣли шляхта повету Володимѣрѣского свѣдѣчили, не машѣ, не судѣтѣся⁴¹⁶». Для чога захѡвѣючи собѣ з нимѣ

⁴¹⁵ Див. у попередній справі іншу версію цього конфліктного епізоду від Матєя Стѣмпковського і судді кн. Федора Курцевича, які твердили, що Матвій Сло-Малинський вихопив у Стѣмпковського з піхов шаблю і мало нею його не вбив.

⁴¹⁶ Остафій Малинський вказує на відсутність серед складу гродського суду осілого писаря, що унеможливило провадження судових засідань, посилаючись при цьому на свідчення шляхти Володимирського повіту. Під тією ж датою 26 червня знаходиться запис у гродських книгах про присягу писаря Якуба Крушинського, призначеного на цей уряд старостою кн. Костянтином Костянтиновичем Острозьким, крайчим ВКЛ, по смерті попереднього писаря кн. Костянтина Курцевича (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19,

вольное мовенъе ѿ права и сѣдѣ належьного, хочеть черезъ выведенъе шкрѣтыниѣмъ невинъность свою ѡказати и ѡ такии деспектъ и ѡбелъженъе свое и ѡ зраненъе слуги своеѣ[о] справедливости собе доводити, якобы, *деи*, за такии выступокъ свои слушное каранъе ѡтънесъ и деспектъ сѧ его м[и]л[о]сти, такъ же и зраненъе слуге нагородило, просиль, абымъ тоѣ ѡповеданъе его м[и]л[о]сти до книгъ кгородскихъ володимерьскихъ записати казалъ.

ІАкожъ и его м[и]л[о]сть князь Анѣдрей Козека ѡповедалъ, ижъ, *деи*, на тотъ же часъ вышепомененыи помочъники того жъ Матея Стемъпковъского, Жданъ Мироновичъ з менованыи Черневскими, недѣтливыми словы на его м[и]л[о]сть торгнувшисѧ, рѣками сѣпа[ли]⁴¹⁷, же ажъ, *деи*, шляхта ѡбыватели поветѣ Володимерьского, которыхъ на тотъ часъ немало тамъ было, ледве ѡборонили. Ѡ што весполокъ зъ его м[и]л[о]стью п[а]номъ Матѣеѣмъ Малинскимъ при ѡказанью черезъ выведенъе шкрѣтыниѣмъ ѿ невинъности своеи зознанъемъ и писъмомъ зацныхъ людеи ѿ належьного сѣдѣ и права хочеть з нимъ ѡчевисто || [арк. 247 зв.] мовити и ѡ такое ѡбелъженъе и деспектъ свои справедливости собе доводити, просиль, абы тоѣ ѡповеданъе его м[и]л[о]сти до книгъ было записано.

А панъ Василей Малинскии жалосне ѡбътяжъливе ѡповедалъ, ижъ, *деи*, «дошло ма вѣдати, акобы тотъ же верьхѣ менованыи Стемъпковскии в кгороде протѣстацыю чиниль на мене, менуючи, якобыхъ его и ѡного Ждана Мироновича бити мелъ, в чомъ не чуючисѧ быть виннымъ, ачъ бымъ заразъ черезъ выведенъе шкрѣтыниѣмъ зознанъемъ много зацныхъ людеи невинъность свою готовъ былъ показати и з него ѡ такъ змышленые речи справедливости собе доводити, нижли ижъ водлугъ помененое протѣстацыи всихъ ѡбывателеи шляхты поветѣ Володимерьского для нездпольного вриадѣ кгородъ рочъки не дошли и сѣжоны не были, в чомъ тежъ заховѣючи собе вольное мовенъе ѿ сѣдѣ и права належьного, хочеть, *деи*, с тымъ менованымъ Стемъпковскимъ и помочъниками его ѡчевисто мовити и справедливости собе ѡ такое ѡбвиненъе и до книгъ ѡтнесенъе з ним доводити».

арк. 243–243 зв.). У подальшій справі Малинський знову акцентує увагу на неосілості Крушинського, а також протестах шляхти з цього приводу: «... противко тому вси обыватели шляхта повету володимерского осведчили и протестовалися, и жадных справ своих не пилновали для незуполного вриадѣ кгородского, иж писар межи их м[и]л[о]стю неоселыи и не тутошнего панства пан Якубъ Крусинскии, которого их м[и]л[о]ст п[а]нове обыватели за слушного против прав и волностей своих быти посланого и установленого не признали» (Там само, арк. 261).

⁴¹⁷ Пошкоджений текст.

И просиль тежъ, абы тоє ѡповеданъе его м[и]л[о]сти до кънигъ было записано. Што мы до книгъ кгородскихъ володимерскихъ записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 246–247 зв.

№ 109

1586 р., червня 30. Володимир. — Скарга Валентія Витковського на Матвія Малинського, який спровокував у суді конфлікт, а потому вивіз возних, що призвело до припинення роботи суду

Того ж м[є]с[я]ца іюня тридцатого дня

На рочкох судовых кгородских володимерских, ѡт дня двадцат шостого іюня зачатыхъ, судовне ѡтправоватъ зачатыхъ, перед нами, Андреемъ Романовскимъ, подстаростимъ, а Федоромъ Курцевичомъ, судею, ѡрядъники кгородскими володимерскими, постановившися ѡчевисто, ѡроженыи панъ Валентии Витковськии, земенин воеводства Белзского, жаловал и ѡповедался тыми словы, иж ѡнъ, маючи справу свою с певными ѡсобами, а меновите с паны Колпытовскими и иншими там же в Колпытове ѡчасниками за позволом кгородским володимерским ѡ забитє на смерть брата своего роженого Мартина Витковского, тєды тоє справы готов был на тых рокох попирати, нижли пан Матфеи Малинськии, не ведати для которых причин, хотєчи тєє рочки розорвати, абы не дошли, из немалыми помочниками своими напрод немалые бунты и звады чинил, а потом и возных двох ѡрядовых, которых толко два было, абы до суду не привольвали, з мѣста правє кгвалтомъ повывозил и не ведати где их через три дни трымал, аж в неделю выпустил⁴¹⁸.

Против которого сѧ светчил, ѡфєруючисѧ з ним ѡ то чинит. И просил, абы то было до книг записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 281 зв.

№ 110

1586 р., липня 6. Володимир. — Визнання возного Ісакія Долмацького про насильне утримання його Матвієм Малинським упродовж двох днів у своєму маєтку, що перешкодило виконанню ним вознівських обов'язків під час судових засідань

⁴¹⁸ Возний мав закликати («приволовати») сторони до суду перед початком процесу, тож Матвій Малинський вивіз возних з метою зірвати провадження судових засідань. Саме відсутністю «приволання» Василь Малинський далі аргументував свою відмову ставати до суду.

Того ж м[ε]с[я]ца июля ѡсмог[о] дня

Постановившися ѡчевисто на вриаде кгородскомъ володимерьскомъ передо мною, Марьином Приборьским, на тот час будѣчим на мѣстцѣ п[а]на Андреа Романовског[о], подстаростего володимерьског[о], возныи повету Володимерьског[о] Исакии Долматскии ку записаню до книг созналь тыми словы, иж «року теперешнего ѡсмѣдѣсат шостог[о] м[ε]с[я]ца июня тридцатог[о] дня в понеделок, кгда п[а]нове сѣдовыѣ, то *ѣст* пан подстаростии а панъ судя, мене пытали, дла чогом через || [арк. 304] тыѣ дни при суде дла ѡтправованя справ рочковых, почавши ѡт пятници⁴¹⁹, аж до того дня не былъ тут ѡ Володимери в замьку, же сторон приволюват не было кому, ином я на то паном вриадовымъ поведил, иж “ме пан Матфеи Малинъскии, ѡпросивши на потребу свою до Коилна, ѡбѣцавши мѣа зараз ѡтправитъ, а потомъ, кгда ж до Коилна завезен был на коччом п[а]на Малинског[о], там же ме п[а]на Малинског[о] слуги через пятницѣ и сѣботѣ ѡттоля не пуцали, и был ѣсми там за стражою, жемь не мог там ѡттоля, то *ѣст* с Коилна, выехати, аж мѣа вчора в неделю пѣщоно. Што все так было, а тепер то сознаваю”», — ижем тыѣ слова мовил.

Которое сознане возног[о] до книг кгородских записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 303 зв.–304.

№ 111

1586 р., липня 14. Володимир. — Скарга володимирьскихъ гродскихъ урядникѣв на шляхту, серед якої був і Матвій Малинський, про зірвання засідань суду

Ѡповедане ѡриадѣ кгородского володимерского на шляхту поветѣ Володимерского

Року тисеча пятсот ѡсмѣдѣсат шостого м[ε]с[я]ца июля четвертогонадцать дня

Писали и присылали на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана Кнегининьского, будучого на мѣстцу подстароства луцкого, пан Аньдреи Романовъскии, подстаростии, кн[я]зь Федоръ || [арк. 673 зв.] Курцевич, судя, пан Якуб Крусинскии, писар, вриадники кгородские володимерские, ѡповедаючи и жалобливе се ѡскаржаючи тыми словы, иж, деи, «панове шляхта повету Володимерского, меновите пан Михаило Загоровскии а пан Гневошъ Калосовскии, пан Матфеи Малинскии, пан Богуш Заец-

⁴¹⁹ Рочки почалися у четвер, тож першого дня возний виконав «приволяня», а потому був вивезений.

Луковицкии и иных немало, м[ε]с[я]ца июля⁴²⁰ двадцат шостого дня, кгдамы мели рочьки отпраковать, намъ рочковъ судити заказовали и боронили, менуючи п[а]на писара кгородского быт неоселымъ.

А потомъ пан Матфеи Малинскии, вшедши до избы судовые, снат хотечи рочки розервать, яко ся то потомъ з нас не показало, напервеи бурду и розърух с паномъ Стемпковскимъ ѳчиниль, жесмо и мы, ѳриад, немалое небезпечности здоровья ѳжили. И повторе, кгда се таа бурда ѳгамовала, пришедши до избы до нас, кгдамы вси три по той трывозе засели и винного наити хотели, пан Гневошь Калосовъскии ѳт п[а]нов шляхты звышпомененое до нас мовил, абыхмо рочковъ не судили и ихъ за рочки не признавали.

Потом на завтрее дня дванадцат⁴²¹ сегого июня в пятницу п[а]нове шляхта, возных нам ѳт вриаду ѳторвавши и неведомо где их заславши, сами до нас до замку пришли, тамъ знову перед нами в ызбе п[а]нъ Гневошь || [арк. 674] Калосовскии и пан Михаило Загоровскии намъ срокго мовили, абысмо ся того не важили, ижъ быс мы мели рочки судит, ѳдымуючи владзу и зверхность вриадови княжати его милости и затрудняючи справедливость людскую.

Потомъ также и третее[о] дня в субботу двадцат ѳсмого июня п[а]нове, деи, шляхта верхуменованые, пришедши до избы судовое, через п[а]на Гневоша Калосовъского, которыхи ѳт ѳных п[а]нов шляхты мовил, ижъ, деи, “п[а]не подстарости, яко вже не раз, так и тепер ѳпоминаемъ тебе, абыс рочков не судил, бо мы рочков за рочки не мамы, бо где бысте нам то ѳчинити мели, певне иж ся вам судити не даемо”.

На штосмы им не раз ѳтказовали, же в томъ никому догожат не можемъ, толко его к[о]р[о]левское милости а княжати его м[и]л[о]сти старосте, н[а]шимъ м[и]л[о]стивымъ п[а]номъ, которых местце и ѳриад на себе носим⁴²², а немне[и] присягамъ, сумнению и повинности н[а]шои, абы никакое ѳмешькане и проволока в справедливости светои никому не была и абы ништо причины до нас не мел.

Кгда ж ѳмоцованыи п[а]на Межинъского, также теж пан Витковскии, п[а]нъ Рокгулскии, п[а]нове Черневъскии и инъшие рочковъ и справедливости потребовали и просили есмо, а зверхности его кролевское || [арк. 674 зв.] милости навпоминали, абы тых розруховъ занехали, а на

⁴²⁰ Помилкова дата, мало бути — «июня».

⁴²¹ Мало бути «двадцат».

⁴²² Наголошується на тому, що члени суду свої уряди отримали від короля і старости як королівського намісника, тож відповідальні лише перед ними.

зверхность и владзу его королевское милости, княжати его милости старосты, также вриадовую се не торгали и ее не ламали.

Нижьли пред ся некоторое посварки против нас чинили, што есмо скоромъне втеръпеть мусели.

А того ж дня в суботу вечер и вночи и по тые дни в месте так ганебное стрелане з ручницъ, с полгаков над заказ впоминане н[а]ше и право посполитое некоторое с панов шляхты чинили, же великаа ласка Божаа, яко места не запалили. Так же и дня тридцатого июня в понеделок тые жъ п[а]нове шляхта, пришедши на замок, межи которыми п[а]нъ Гневош Калосовский обурливе нам мовил, иж, деи, “яко мы вас первеи напоминали, так и тепер именемъ всеи шляхты впоминаем, абысте се того не важили а рочков не судили, и их за рочки не признавали, бос мы се на то зезволили и списали, иж се вамъ судит не дали”.

И кгда се был вден возны Исакии Долмацкии явил до суду, который был через п[а]нов шляхту воторваныи от нас, казали есмо ему сторон привольват противку тых, которые справедливости⁴²³ потребовали, оные п[а]нове шляхта вси возному загрозили и заказали конечно, грозечи ему, абы никого привольват не важилсе. За чимъ возны никог[о] волати и вриадом своим справовати || [арк. 675] не смел, щимъ ся намъ вповедал и сведчилъ. Але также ему и всимъ, при томъ будучимъ, сведчили, же ся таковое зневоленье и вбелжене звирхности его королевское милости и вриадовое дееть, што бы был и возны помененыи тамъ в Луцку рад вызналъ, але поведил, же му некоторые п[а]нове шляхта заказали и загрозили, хотечи его розсекати, если бы што против ных мель сознавати або позвы до нихъ носить».

И просили, абы то было записано, што я записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 35. арк. 673–675.

№ 112

1586 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Кузьму Порванецького і Семена Холоневського про «одповідь»

Справа пана Липленского с паны Порванецкими

Року тисеча пятьсотъ всмьдесять шостого м[е]с[я]ца вктябрьа девятого дня

Передо мною, Стефаном Кнегининскимъ, будвчимъ на мѣстцѣ подстарства луцкого, вповедал и велико вбтежливе жаловал землянин повѣту Луцкого панъ Богушъ Липленский на пана Кузьму Немирича

⁴²³ «СП» виправлено з «СМО».

Порванецкого а на пана Сѣмена Ивановича Холонѣвского тымъ способомъ, иж, деи, «року нинѣшняго тисеча пятьсотъ ѿсмыдѣсѣть шостого м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра двадцать ѿсмого дня в недѣлю были в мене в Хѣсове в дому моемъ на еднаню пана Федора Микитича Князского с паномъ Станиславомъ Дзикои, и кгда сѣ тамъ еднанѣ скончити не могло, тогда они ѿт мене з дому проч пошли и, казавши возницы своему на дол з возомъ на греблю зѣхати, сами зо мною для розмовы ѿ самыхъ воротъ зостали. В которыхъ розмовахъ, кгда сѣ не хотѣли за надпоминаемъ и прошенемъ моимъ приателскимъ ку слушному доконченью згоды мѣти, тѣды ѿт мене до воза, которыи былъ вже неблизко ѿт двора на гребли, пошли. И приходечи вже до самого воза, ѿбѣрнувшисѣ ку мнѣ, ѿбадва заразъ на мене, словы недѣчтивыми лаючи и на горло а здоровье мое ѿтповѣдаючи, торгнулисѣ, и заразъ прѣдко на возъ всѣдши а казавши || [арк. 1033 зв.] поганиати, Кузма Порванецкии ѿборочаючисѣ и рѣкою грозечы, киваючи, ѿтповѣдь мнѣ на горло и на здоровье мое вчинил.

А тотъ Сѣменъ, добывши полгака, ѿнымъ полгакомъ зѣмераючи на мене, также на горло и на здоровье мое ѿтповѣдь вчинилъ.

Для которыхъ ѿтповѣдеи и пофалокъ ихъ, не будѣчи ѣа здоровья своего безъпечонь, тую ѿтповѣд и пофалку ихъ в[ашеи] м[и]л[ости] вриадѣ ѿповѣдаю и прошу, абы ми то было записано».

А такъ ѣа тую жалобу пана Богуша Липленского до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казал.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 35. арк. 1033–1033 зв.

№ 113

1587 р., березня 1. Луцьк. — Скарга брацлавського підкоморія Лаврина Пісочинського на Петра Бучайського про погрози заподіяти шкоду йому самому, слугам і маєтності

Ѿповѣданье его м[и]л[о]сти пана Лаврѣна Пѣсочиньского, подкоморого браславског[о], на пана Петра Бучаиского

Рокѣ 1587 м[ѣ]с[я]ца марца первого дня

На вриадѣ кгородскомъ в замку г[оспо]д[ар]скомъ луцкомъ передо мною, Стефаномъ Кнегининьскимъ, наместникомъ подстароства лѣдкого, ѿповѣдалъ и ѿбтежливе жаловаль его милость панъ Лаврѣнъ Пѣсочиньский, подкоморий браславский, ижъ «панъ Пѣтръ Бѣчаиский, безъ жадное причины звазнившисѣ на мене, ѣако перво сего на здоровье мое стоѣаль и мене былъ неѿтъповѣдне а непристоине бронью незвыклою в молодыхъ лѣтѣхъ моихъ зранил и мало о смѣртъ не приправилъ.

ницкого и оного огледавши, а передо мною очевисто станувши, ку записанью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, ижъ «будѣчи я приданыи з ѿрядѣ вашеи милости, былѣмъ в господаѣ Гццка Гдлалницкого, возног[о] повету Луцкого, и видилѣмъ ѿ него рану тятую в тылѣ головы по правое сторонѣ велми шкодливую, с которое раны не ведомо, если жив || [173 зв.] будетъ.

Которое зранѣне тот Гццко Гулалницкии передо мною, вознымъ, поведил, ижъ му сѧ стало дня вчораишого в четверъ м[ѣ]с[я]ца марца двадцат шостого дня ѿт Зѣнька Ивановича, вриадника сѣрницкого, которыи самъ рѣкою своею его с тылу, неѡтъповедне, квалтовне, безъвинне ранил, а при собе мель помочника своего боѧрина сѣрницького Панаса Макаровича».

А так я тоѣ ѡповеданѣ Гццка Гдлалницкого и сознанѣе возного до книгъ справъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37. арк. 173–173 зв.

№ 115

1587 р., квітня 2. Луцьк. — Скарга сѣрницького урядника Зенка Ивановича на Яцка Гуляльницького про образу, виклик на поєдинок та побиття і поранення

ѡповеданѣ ѿрядника сѣрницького его милости князя Романа Санкгушка Зѣнька Ивановича

Року тисѣча пѧтсотъ осмѣдѣсят сѣмого м[ѣ]с[я]ца апрѣля второго дня

Присылалъ на вриадъ кгородскии луцкии до мене, Стефана Кнегининского, на тот час будѣчого на местѣдѣ староства луцкого, вриадникъ сѣрницькии пан Зѣнько Иванович жаловал и ѡповедалъ на пана Гццка Поповку–Гулалницкого, возного повету Луцкого, ижъ «року теперешнего осмѣдѣсят сѣмого м[ѣ]с[я]ца марца шостогонадцѧть дня водлугъ старого калѣндарѣ ѿ четвергъ был есми ѿ Луцкѣ для потреби его милости князя Романа, пана моего милостивого, из боѧры его милости пана моего сѣрницкими Афанасомъ на имя, а з дрѣгимъ Дѣмидомъ. И кгда жъ вжо, справивши потреби, належачие его милости князя, пана моего милостивого, з места пришлоъ есми на перевозъ до чолна, тутъ же пришоу и тот панъ Гццко Поповка-Гулалницкии, нижъ чолнъ был пришоу, припадши до мене и не маючи до мене никоторое причыни, ѿпадши на мя, злоречил мя словы невчтивыми и вызывал мя на рѣку, чого мне, як человеку спокоинному, николи не годилосѧ чинит.

А есче, под покоємъ застановєна бєзъ господара короля его милости⁴²⁶, мене збил, змордовалъ, зранилъ, и при мене боярина его милости || [арк. 220 зв.] княжого Афанаса збил».

И просил мене пан Зєнко Иванович ѿ приданє возного для ѿгледаня того менованого збитья и зранєнья. А ижъ на тот час при вриадє возного не было, приданє до возного на тую справу пану Зєнку Ивановичу давши, тую жалобу и ѿповеданє его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 220–220 зв.

№ 116

1587 р., березня 31. Луцьк. — Визнання возного Семена Хмари про оглядання ран Зєнка Ивановича

Сознанє возного Семена Хмари в справє вриадника его милости князя Романа Санкгушка сєрницького Зєнка Ивановича

Року 1587 м[є]с[я]ца марца 31 дня

Перєдо мною, Стєфаном Кнєгининскимъ, намєстником староства луцкого, ставши ѿчевисто на вриадє кгородскомъ в замьку господарскомъ луцком, возными повету Луцкого Семен Хмара вчинил сознанє свое до книгъ кгородскихъ луцкихъ тыми словы, ижемъ «за приданємъ вриадовымъ ѿгледаль єсми збитья и зранєня вриадника его милости князя Романа Санкгушка сєрницького пана Зєнка Ивановича, видєл єсми на нем рану тиатую на губє верхнои под носом, которую рану и збитє меновал быти ѿтъ возного князя его милости⁴²⁷ пана Гацка Гулалницького».

А так на тоє ѿчевистое сознанє возного до книгъ кгородскихъ луцькихъ записати казал.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 177 зв.

№ 117

1588 р., лютого 19. Володимир. — Скарга Федора Обуха-Воцятинського на Михайла Оранського про напад на його село і погрози, внесена до актових книг, як зауважив скаржник, з превентивною метою — щоб уберегтися від можливої образи чи фізичної шкоди

⁴²⁶ Справа відбувалася під час безкоролів'я по смерті Стефана Баторія.

⁴²⁷ Очевидно, мався на увазі той факт, що повітові возні призначалися воеводою, а також перебували в його юрисдикції. На той час уряд волинського воеводи обіймав кн. Януш Острозький.

Оповеданє п[а]на Федора Обуха-Вощатинского на п[а]на Михаила Павловича Оранского

Року осмьдєсат осмого м[є]с[я]ца фєврална девятигонадцат дна

Приходил на вриад кгородскии володимєрскии до мене, ІАна Шостовицького, будѣчого на мєстцѣ п[а]на Андрея Романовського, подстаростего володимєрского, пан Федор Обух-Вощатинський, || [арк. 79] жалуючи и оповєдаючи на п[а]на Михаила Павловича Оранского, иж «он дна вчєрашнього, ночи прошьлоє с чєтвєрга на пятницѣ, могло быт годин тры або чотыри в ноч, нашєдши моцьно квалтом зь слугами своими на село подданных моих, тамь же их шукаль, хотєчи быти и мордовати, аж се мусєли перед ним покрыти.

А мене самого и братю мою соломотиль⁴²⁸ словами ѓщатливими⁴²⁹, вызывал и похвалки чинил. ІА, обовняючисє и стєрегучи сєбє и братю свою, абы сє на потом якии дєспєть⁴³⁰ от п[а]на Оранского нас нє потькаль, або з направи єго от кого иньшого нє стало, до вриадѣ в[ашєи] м[илости] доношу».

И просиль, абы тоє оповєданє єго до книг записано было, што я записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 78 зв.–79.

№ 118

1588 р., травня 5. Володимир. — Скарга Матея Витнанського на Михайла Оранського про напад на його служебника та неправдиві протестації про шкоди, нібито вчинені скаржником.

Пана Матея Выкгнанского с паном Михаилом Оранским

Року 1588 м[є]с[я]ца маа патово дна

Перєдо мною, ІАномъ Шостовицьким, будѣчим на мєстцѣ пана Андрея Романовского, подстаростего володимєрского, на врадє кгородском володимєрскомъ, врожоньи пан Матеи Выкгнанскии жалоснє жаловал и оповєдал на п[а]на Михаила Оранского тыми словы, иж, дєи, «року тепєрєшнего тисєча патсоть осмьдєсат осмого м[є]с[я]ца апрєла двадцат второго дна послал єми былъ служебника своего Воитеха для затыканя сєножати властного кгрунту моего бортьновского, которого я спокоинє тог[о] часу купли сєє держѣ и вживаю, то пак, дєи, пан Михаило Оранскии слугами своими, нє маючи до него жадное причины,

⁴²⁸ Мало бути «соромотил».

⁴²⁹ Мало бути «ущипливими».

⁴³⁰ Мало бути «дєспєкт».

только наполнившись мысли своею, за оными служебником моим з рѣчницами и иными бранными гонимы почали, которые то обачивши, лѣдвѣ перед ними в запѣсть мои бортьновскіи перед ними ѡтѣкъ. И снат коли бы его м[и]л[о]сть пан Светицкии, ловчии холмскіи, едѣчи пригоднѣ, в тот час тамъ не прибыл, подобно бы его нашедши, ѡ лекѣкост якуюс або ѡ горло приправили».

Ку тому теж жалоснѣ жаловал, иж, деи, «дошло менѣ ведат, же пан Михаило Оранскіи на менѣ, чловека ѡчстивого и ничего не винного, протестацый две, то ест ѡднѣ ѡчинил, якобым на слугѣ его Матынаша, ѡд него до Крылова з немало речеи маѣтности его посланого, перенѣвши его на доброволной дорозе, ѡного самого збити, змордовати и немало сребра, злота, клеинотов побрати мѣль, а дрѣгую, якобым на слугѣ своихъ, Николая Ситѣковича и Воитеха, и подданных моихъ бортьновских на имѣне его Яновъ наслати и там же подданным его кгвалтъ, выбите воротъ, дверей, починѣне ран и шкод починити мѣл, в чом я, будѣчи ч[о]л[о]в[ѣ]комъ ѡчстивым и невинным, || [арк. 188 зв.] барзо жалоснымъ, ѡ то перед в[ашеи] м[илостю] вradoм ѡповедам, ижем яко сам ѡ том николи не мыслил, так же слугѣ таких не ховам, и в таких се речах не кохам, а ним того сам чиниль, а чинит не розказовал.

А хотѣчи часѣ своего ѡ то с паном Оранским в справѣ належной чинити, прошу, абы тоѣ жалосноѣ мое ѡповедаѣне в книги кгородскіе было записано». Што я записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 188–188 зв.

№ 119

1588 р., жовтня 17. Володимир. — Вирок володимирського городського суду у справі слуги кн. Костянтина Острозького Михайла Грабковича, який скаржився на слугу Олександра Пронського Мартина Миховського про образи під час судових засідань; за відмову оскарженого стати до суду йому була ухвалена баніція

Справа п[а]на Михаила Грабковича с п[а]номъ Мартиномъ Миховским Року 1588 м[ѣ]с[я]ца ѡктебра 17 дня

На рокохъ кгородскихъ володимѣрскихъ, водлѣ права зачатыхъ и сѣдовнѣ ѡтправованыхъ, передо мною, Андрѣемъ Романовскимъ, подстаростим, а Деманомъ Павловичомъ, сѣдею, вриадниками кгородскими, ставши ѡчевисто, слѣдѣбникъ яснѣвелможного кн[я]жати Костентина Острозского, воеводы киевского, маршалка земли Волынское, старосты володимѣрского, панъ Михаило Грабковичъ ѡповедаѣне и жалобѣ ѡчиниль, иж, деи, «бѣдѣчи мнѣ присланому ѡт кн[я]жати его м[и]л[о]сти тут до

Володимѣра на роки теперешниє в справѣ купьца кн[я]жати єго м[и]л[о]сти, мѣсчанина дѣбенского Левка Балича, и, бѣдѣчи ч[о]л[о]в[е]кови спокоиноѣ, в замкѣ г[оспо]д[а]рскомѣ, на мѣстѣ, покоєм ѡбварованом, тѣды неіакиись Мартинь Миховскийи, которыи сѧ менить быти слѣгою єго м[и]л[о]сти кн[я]зя Александра Проньского, столника Великого кн[я]зства Литовского, старосты луцького, не маючи до мене ниакоє потреби, насоромить ми, до брони сѧ порваль и ѡтповедь на мене ѣчиниль, што иж сѧ часу ѡтправованья сѣдовѣ стало».

Тогды мы, суд, постерегаючи, абы сѧ таковыє своленства гамовали, посылали єсмо до того Миховского возного повету Володимѣрьского Исакиа Долматского, абы перед нами, вриадом, сталь, а вриадови и панѣ Михаилови Грабковичу ѡ то ѡсправедливил.

Которыи возныи, ѣ Миховского бывши и ѡттола || [арк. 716 зв.] пришедши, ѡчевисто ставши перед нами, тыми словы вызналь, иж «бѣдѣчи мне ѡт в[ашеи] м[и]л[о]сти, панѣ вриадѣ, посланому, маючи іа при собѣ двох шляхтичѣв, пана Томаша Лѣдавского а п[а]на Іацка Загатского, ходилом до п[а]на Миховского, нашол єсми єго в сѣнѣх перед избою сѣдовою, которому мовил, абы перед вриадом стал а сѣдови и тому слѣжебникови кн[я]жати єго м[и]л[о]сти пана воєводы киевского, пану Михаилѣ Грабковичѣ, водлуг права ѡсправедливил. Он ми ѡтказаль, иж “іа на тот заказ твои не повинен перед вриадомѣ ставати и не стану”. И єсчѣ, деи, товаришь того Миховского, которыи з нимѣ тамѣ стояль, мне самому нафѣкаль, мовечи, иж “ты, хлопе, не маршалок, абыс ми мил розказовати”.

Іакож тот Миховскийи, не будучи послушен розказанья вриядового, зѣ замку квалтовне прочѣ вышоль, не хотечи сѧ сѣдѣ и стороне, то єсть п[а]ну Михаилови, ѡсправедливити».

И просиль пан Михаило Грабковичь, абы Миховскийи іако ѣпорныи, а права посполитого непослушныи, на выволанье до короля єго м[и]л[о]сти был ѡтослан.

Мы, прихилиаючисѧ до права посполитого, помененого Миховьского, іако ѣпорного а права посполитого непослушного, которыи за привольваньемѣ возного перед сѣдом не сталь, постерегаючи покою посполитого, водлуг артикулѣ || [арк. 717] тридцать девятого роздѣлѣ четвертого на выволанье до короля єго м[и]л[о]сти ѡтослали и то до книг кгородскихъ володимѣрскихъ записати єсмо казали.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 716–717.

№ 120

1588 р., жовтня 28. Володимир. — Оповідання Габрієля Дульського під час сесії володимирського гродського суду про те, що Криштоф Конецький не лише поранив його, а й заподіяв образу — публічно заявив про неналежність Дульського до шляхетського стану, тож на прохання скривдженого його родичі тут же визнали його шляхетство і пообіцяли присягнути, якщо буде потреба

Оповіданьє п[а]на Дѣлского на п[а]на Конецкого ѿ зранєньє и соромотѸ

РокѸ 1588 м[є]с[я]ца ѿкѣбра 28 дня

На рочкохъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, постановившися ѿчевисто в замкѸ г[оспо]д[а]рскомъ володимѣрскомъ передо мною, Андреемъ Романовскимъ, подстаростимъ, а передо мною, Демьяномъ Павловичомъ, судєю, вриадниками кгородскими володимѣрскими, пан Кгабриель Дѣлский ѿповедалъ в тые слова, иж, деи, «року прошлого тисеча пшатсот ѿсмѣдєсат шостого, бѣдѣчи мнє в Черкасах, то пак Крыштофъ Конецкий там же в Черкасахъ на тот час был, мене яко Ѹчтивоґо шляхтича а невинного ч[о]л[о]в[є]ка безвинне а безпричинне а неправоинне, не такъ, яко на Ѹчтивоґо шляхтича пристояло, безбронне ранил и на здоровью моемъ ѿхромил мя. А есче, не маючи досыть на томъ, Ѹчинивши тот злыми Ѹчинок, ис Черкасы потаємне зъехавши, заочне перед Ѹчтивыми людьми мене на Ѹчтивости моеи шляхетскои забиваетъ, счиплеть, на шляхетство мое ся торгаеть, менѣючи мене быти нешляхтичом. Што я, почуваячися || [арк. 722 зв.] в том а хотечи то по себе показати, жемъ есть Ѹчтивый шляхтичъ, для такового затрѣднєнья и примовки того Конецкого тут Ѹ Володимери на тыхъ рочкахъ и зезде теперешнемъ, маючи приателєи своихъ з Ѹчтивоґо рожаю, перед в[а]шею м[и]л[о]стью яко вриадом показѣю и ставлю».

Которые, ставши перед нами на вриадѣ, ѿсобами вышнаписаными, то есть пан Ирєи Крот, пан Грош Вириковский а пан Ирєи Кгалезский, до книг кгородскихъ володимѣрскихъ визнали под присягою и добрыми сѣмнєньяма своими⁴³¹, признаючи п[а]на Кгабриєля Дѣлского за приателєа повинного своего, который есть с повету Мѣнского, «што и присягами нашими, коли того час и мєстце бѣдетъ, готовы єсмо поправити»⁴³².

⁴³¹ Ця заява була полегшим варіантом доведення шляхетства, яке підтвердили, найімовірніше, не крєвні родичі.

⁴³² Очищення від звинувачень у нешляхетстві відбувається через засвідчення шляхетності оскарженого без присягання свідків.

И просиль пан Кгабриель Дѣлскии, абы тоє оповеданье его и ѡстное вызнанье тыхъ зацныхъ людеи, приятел его, до книг кгородских было записано, што мы записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 722–722 зв.

**Скарга Костянтина Колпитовського
на братів Костюшковичів-Хоболтовських (№ 121–124)**

№ 121

1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Костянтина Колпитовського на швагрів Власія, Івана і Федора Костюшковичів-Хоболтовських, які чинять йому різні кривди і «одповеди», зокрема Іван напав на його дім у Хмелеві з метою вбити скаржника, де натомість сам був поранений під час сутички; Колпитовський оповів, що про поранення нападника він повідомив своїх приятелів, а потому, зглянувшись на прохання Іванової дружини, відпустив його додому замість привезти до замку для подальшої судової розправи

Оповеданє п[а]на Колпытовского на п[а]нов Костюшковичов-Хоболтовских

Року 1588 м[є]с[я]ца декабра 8 дня

Присылалъ на врад кгородскии володимѣрскии до мене, Адама Нарѣцевича Кривоблоцкого, бѣдѣчого на мѣстѣ пана Андрея Романовского, подстаростего володимѣрского, его м[и]л[о]ст пан Костентинъ Колпытовскии, оповедаючи || [арк. 997] и велико ѡбтежливе жалѣючи тымъ способомъ, иж, деи, «яко то єсть нетаино не толко всѣмъ ѡбывателѣм земли Волинское, але и в ыншихъ поветехъ коронныхъ, навет и вриадови кгородскому володимѣрскому, што ма за деспектъ и ганѣбное зранѣнє а вечноє ѡхроменє на чѣлонькѣ моем ѡт швакгра моего Власного Костюшковича за поводомъ и радою, а змовою брати его Івана а Федора Костюшковичов поткало, за которымъ заштѣм не толко жебы ми ся то ѡт них ѡчтивѣ нагородити мѣло, але єще завжды мнѣ ѡтповѣди и погрози на здоровье мое чинили и на мене розьмаитыми способы, якобы ма здоровья позбавити могли, вси три чигали и єждчали.

ІА, а чем был ѡт них ѡкривжонии, ѡхромении и барзо жалоснии, алемъ то на собѣ скромне зносечи, завждым всего статечне ѡходил и тог[о] стерегъ, якобым им самъ помстою, кром самог[о] п[а]на Бога, не был и ничего непристоиноного противько нихъ з себе не показал⁴³³.

⁴³³ Скаржник на позір відмовляється від помсти, наголошуючи на тому, що вона має належати Богу.

Онѣ, яко ми звыкли бити головными неприателми, так теж завжды || [арк. 997 зв.] промышляли ѿ тым, якобы ме ѿ горло альбо ѿ якии деспектъ приправити могли, якож хотечи своему ѿмыслу и предсеззатью досыть ѿдѣлати, ѿчинили змову з братомъ своим старьшим Ивановъ Костюшковичом, которыи так же будѣчи мнѣ неприателемъ, а ѿмысливши мене здоровѣя непристоине а невѣдоме позбавити, зобравшися с помочниками своими, в невѣдомости моеи дня вчорашнег[о] порану в середѣ м[ε]с[я]ца декабра семог[о] дня подѣхав подь село мое Хмелево Болоховичи и, зоставивши гдес на мѣстыѣ скритом помочников своих дла пригоды и послку, сам толко з двема ручницами готовыми, невѣдоме, але квалтовне в двор мои хмелевскийи на коню вбѣгыши и с коня зсѣдши, з одною рѣчницею с приложоным куркомъ до дому моего, гдем самъ ѿдин, толко с приателем своимъ повинным п[а]ном Пузовским, не маючи при собѣ ни слуги, ни хлопца, в свѣтлочце, розмовляючи, седѣль, в сѣни квалтовне добывшися и до мене до свѣтлочки моег з рѣчницею з наложоным кѣркомъ спѣшно брался, хотечи мене, || [арк. 998] без видама припадши, забити. Але иж за милосердьем Божиим на его в час, скоро ѿдно на двор вбѣгъ, постерегыши а видечи, иж неприател мои недармо до мене з рѣчницею с приложоным куркомъ в дом вбѣгъ, не могучи иншог[о] собѣ ратунку и заслоны здоровѣя моег[о] мѣти, а не маючи при собѣ жадное брони, толком скочивши до двери, ѿ свѣтлочце двери защепил и такъ, защепку ѿ двери держачи, здоровѣя своего боронилъ. А онъ се до мене квалтовне до свѣтлочки добывался и в двери сѣкъ.

А потомъ слуги мои, которыи ѿ пекарни седѣли, довѣдавшися ѿ том и припадши до сѣнеи светличных, его яко неприателѣ а квалтовника моег[о] поимати хотѣли. Он на них ѿднѣ ручницѣ выстрелил и за ласкою Божею хибил. А потом, з шаблею на нихъ порвавшися, на нихъ сѣчи и бити почал, и поиматися дати не хотил.

В которомъ квалтовномъ его заторгненью онѣе слуги мои ему за ласкою и помочю Божою ѿтпор дали, и его самого на том квалту в сѣнех ѿ самыхъ двери светлицы моег, где самъ был с паномъ Пузовскимъ || [арк. 998 зв.] замъкнулся, поимали и до мене привели, с которым на заховываючися ведле права, заразы до вриадѣ яко з квалтовникомъ ехати хотѣлъ. Але будѣчи рѣшоным милосердиемъ хрестиянскимъ, не жвиваючи надъ ним ачы ведле выступку его жадног[о] окрутенства, але злецивши то воли Божеи и праву посполитому, казалем раны ег[о] ѿсмотрѣти, а до приателѣи своих, которых есми ѿт себе мѣль непоблиизѣ, ѿповедаючи, послать⁴³⁴.

⁴³⁴ Скаржник заявляє, що відмовляється не лише відповідати на насильство насильством, а й вдаватися до права (яке часто сприймалося шляхтою як варіант помсти іншими засобами), натомість апелює до Бога як верховного арбітра.

Потом зараз вскожъ были ку дворѣ моему прибѣгъли Федор Костюшкович з слугами и помочниками своими, хотечи брата своег[о] яким кольвекъ обычем выдвигнути. Я ачь бых мог и ему инакшии, то естъ яко квалтовнику, отпор дати, але яко хрестанин, не вживаючи над неприателми своими жаркого и окрѣтног[о] звитежства, не чинечи ему ничог[о] злого и не противечисе их злости⁴³⁵, не казалем его бити, алем толко ег[о] впомънил, абы радчеи цѣло спокоем зо всеми своими помочниками проч от дому моег[о] ехал. На што он позволивши, || [арк. 999] отехал прочъ.

А потомъ жона Иванова, приехавши до мене, а видечи то, иж коли бых его яко квалтовъника до врадѣ повел, теды бы мусал тог[о] з болшою трудностью вжити, просила мене, абых се з нимъ таковою остростью правною не обыходилъ, але милосердье оказаль⁴³⁶.

Я, яко чоловікъ доброг[о] и хрестіанског[о] сумненія, рѣшившися ку нему, хотя ж з великим жалемъ моимъ, милосерне, не вездчи его до врадѣ, отдалъ есми его еи, жонѣ его».

И на освѣтченье того квалту просил мене пан Кольпытовскіи через посланца своег[о] о возного, а иж на тот час при врадѣ возного не было, тогды на лист приданье врадовое до возног[о] дал, а тую жалобу и оповедане его м[и]л[о]сти до книгъ кгородских володымерьских записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 21, арк. 996 зв.–999.

№ 122

1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Івана Костюшковича-Хоболтовського на Костянтина Колпитовського про напад на дорозі, ув'язнення в маєтку Хмелеві, побиття і пограбування

Оповедане п[а]на Івана Костюшковича на п[а]на Костентина Колпытовског[о]

Рокъ 1588 м[е]с[я]ца декабра осмого дня

Присылал на врад кгородскіи володымерскіи до мене, Ад[а]ма || [арк. 999 зв.] Нарѣцевича Кривоблоцкого, будѣчого на местѣ от его м[и]л[о]сти п[а]на Аньдреа Романовског[о], подьстаростего володи-

⁴³⁵ Цілком імовірно, що Костянтин Колпитовський, протиставляючи власну покору насильству супротивників, уподібнює свою поведінку до Христової. Він учергове наголошує на християнському поводженні — милосерді, відмові від помсти і уживання насильства, покладанні на Боже заступництво і право.

⁴³⁶ Дружина нападника просила не вдаватися до права, яке загрожувало йому строгою карою, а вчинити милосердно, що скаржник і зробив.

мерьског[о], пань Ивань Костюшковичь-Хоболтовъскии служебника своего Дмитра Дешковича Кривицького, жалуючи и ѡповедаючи на пана Костеньтина Кольпытовъского тыми словы, ижъ, *деи*, дня вчорашнего в середѣ м[ѣ]с[я]ца декабра сегого дня, маючи на потребу свою до сусѣда своего до п[а]на Гаврила Навриятинского, ехаломъ самъ ѡдинъ дорогою добровольною, котораа идетъ с Хмелева Великого до Сельца, не будѣчи никому ничимъ виньныи и не маючи ни с ким ѡтповеди, то пакъ, кгдамыъ приехалъ къ гаю хмелевскому, пань Костентинъ Кольпытовъскии з многими слугами и помочниками своими, которых ѡн знает и имена их ведаеть, || [арк. 1000] ѡкольконадцеть коней з разнымъ ѡружьем, воине належачим, непристойне и неѡтповѣдне, пропомнивъши боазни Божое и срокгости права посполитого, и вчтливости своєї, заступил мнѣ дорогу ѡбывчаемъ розбоинымъ, припадъши до мене, яко до чоловѣка безъпечного, мене збили, змордовали и ѡкрѣтъне зранили⁴³⁷. А потомъ, мене збивши, змордовавъши и зранивши, до двора жоны своєї а сестры моєї Хмелева збитого и змордованого, и зраненого привель, там же в том дворе мене до везенья своего вкинул. А потомъ, кгда ночь была, то, штомъ при собе мѣль, то все з мене злупили, побрали и пограбили, то *ест* меновите коня зъ седломъ, на котором на ехаль, которыи мене коштовал шестьдесятъ золотыхъ полских, седло сафьяановое малеваное з редом, купленое за петнадцетъ золотыхъ, сабля, серебром ѡправнаа позлотистаа, котораа мене коштовала золотыхъ пятдесятъ шестъ, рѣчницъ двѣ коротких, которыи коштовали двадцать золотыхъ, поровницѣ⁴³⁸ за полькопы грошеи купленую, ладуныки, ѡксаметом чорнымъ || [1000 зв.] покрытыє з фарботами золотыми, купьныи за два таллары, шлык лисии чирвоныи московскии, купленыи за пятъ золотыхъ, поєс едвабныи червоныи з мешком, в котором мешку было десетъ чирвоныхъ золотыхъ, а поєс купленыи за два золотыхъ, бачмакги сафьяанныи, купленыи за таллар. Тое все в мене побравъши и пограбивши, з двора хмелевского за ворота выкинули.

А потомъ того жъ вечора жона моя, довѣдавъшися ѡ зранени моемъ, до Хмелева приехала и там мене передъ вороты сестры моєї хмелевскими збитого, змордованог[о] и зраненог[о] нашла и везла».

И просилъ тотъ служебникъ п[а]на Ивана Костюшковича-Хоболтовског[о], абы тоє ѡповедање его до книгъ кгородскихъ было записано и на

⁴³⁷ Колпитовського звинуватили у розбої, злочині, який ганьбив честь шляхтича, адже його відрізняла від звичної для шляхти бійки на дорозі передусім мета нападників — матеріальне збагачення за рахунок захоплення майна потерпілих. Доведений у суді розбій карався смертною карою (II ЛС, розд. 11, арт. 23).

⁴³⁸ Мало бути «пороховницю».

огледанє збитя и зранєня п[а]на своєг[о] и починєня шкод, которое ся стало *от* п[а]на Костєнтина Колпытовског[о], *о* возног[о] з *в*ряд*о* придано было. *І*А, *и*ж на *тот* час при соб*ѣ* возног[о] не м*ѣ*л, *к*вит свои до возного, которог[о] бы соб*ѣ* способил, дал, а тоє *о*поведанє его до книг*ѣ* записати велить.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 999–1000 зв.

№ 123

1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, наданого Федору і Власію Костюшковичам-Хоболтовським, який оглядав їхній двір у Хоболтові, де бачив сліди нападу

Справа п[а]нов Костюшковичов-Хоболтовских с п[а]ном Костєнтином Колпытовским

Року 1588 м[є]с[я]ца декабра дєсiятого дня

Передо мною, Адамом Наруцєвичом Кривоблоцким, будучим на мєстц*ѣ* *от* его м[и]л[ости] п[а]на Андрея Романовског[о], подстаростєго володимєрскогo, ставши *о*чєвистє, вознии || [арк. 1001] повету Володимєрскогo Моисєи Дєгтєвскии ку записаню до книг*ѣ* кгородских тыми словы вчинил, *и*ж, *дєи*, «року тепєр ид*ѣ*чог[о] *о*смдєсiат *о*смог[о] м[є]с[я]ца декабра девiятог[о] дня, маючи *я* при себе шляхту п[а]на *І*Ана Вишнєвског[о] и п[а]на *І*Ана Комнацкогo, и за *о*казанєм п[а]на Федора Костюшковича и брата его п[а]на Власног[о] видєлом *ѣ* дворе их Хобольтовском ворота поломаные, *ѣ* сєнєи дєвєры, которые против*ѣ* великое светлицы, з двох полгаков навывлєт прострєленые, и порох на дєвєрех знат, и в пєкарни *ѣ* том*ѣ* же дворе их защєпки жєлєзные пор*ѣ*баны и поб*о*тламованы, и дєвери до пєкарни изломлєные, и слугу п[а]на Иванова Костюшковича, брата их м[и]л[ости], Миколаєа Чернолоскогo, котории повєдил, жє “тут в пєкарни в тои спал, мєнє збили, зранили”, в которог[о] видєл єсми на правои рuce на плєчи рана битаєа криваваєа, а тои жє рuce на правои рана подлє запастя криваваєа, на другои рuce лєвои рана битаєа криваваєа. И повєдил передо мною, *и*ж “мєнє *ѣ*зiавши з избы, *а*ж за ворота вывєдши, пустили”»⁴³⁹.

А так*ѣ* *я* тоє сознанє возног[о] до книг*ѣ* кгородских володимєрских записати казал*ѣ*.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 1000 зв.–1001.

⁴³⁹ Приклад психологічного тиску: під час нападу на двір був захоплений слуга супротивника, однак насильство практично звелось до того, що його вивели за ворота і відпустили.

№ 124

1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, який оглядав рани Івана Костюшковича-Хоболтовського (справа не закінчена)

Сознанє возноз[о] в справе п[а]на Костюшковича-Хоболтовского
Рокѣ 1588 м[ε]с[я]ц[а] декабра 10 дн[я]

Передо мною, Адамом Нардцевичем Кривоблоцким, буддчим на местцѣ п[а]на Андрея Романовского, подстаростего володимѣрского, ставши очевисто, возным повету Володимѣрского пан Моисеи Дегтевскийи ку записаню до книг кгородских⁴⁴⁰ вы[з]наль тыми словы, иж «буддчи мнѣ ѿт вриадѣ в[ашеи] м[и]л[ости] приданым, року тепер иддчого ѿсьмьдесят ѿсмого м[ε]с[я]ца декабра девятого дна, маючи я при себе шляхту людеи добрых п[а]на Іана Вишневского а п[а]на Іана Комнацкого, за оказанемь п[а]на Івана Костюшковича-Хоболтовского видиломь ѣ него рану рубаную, барзо шкодливую, почавши ѿт верху головы, как голлат, аж через всю твар, аж до вса, с которой раны барверь кости немало вынял, а другаа рана на плечи правом рубанаа ширеи пади, барзо шкодливыа. “С которых рань, — поведал, — “не видаю, если живь будѣ”».

Так тежъ поведил передо мною, возным, и перед тою шляхтою, котораа на тот час при мне была, иж “шкод при том збитю а зраненю моемь немало стало, яко, деи, ширеи в ѿповеданю моемь есть”».

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 1001 зв.

Справа про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова (№ 125–130)

№ 125

1588 р., вересня 5. Володимир. — Скарга лятовицького старости Яна Гнівоша з Олексова на Яна Жоравницького, його дружину Олену Коптивну і їхнього сина Томаша як головних обвинувачених та їхніх помічників у вбивстві Янового брата Балтазара Гнівоша; скарга містить свідчення очевидців

ѿповеданье его м[и]л[ости] пана Іана Гневоша, старосты лятовичского, ѿ забитье и замордованье брата его м[и]л[ости] пана Балтезара || [арк. 577 зв.]

Рокѣ 1588 м[ε]с[я]ца сентебра пятого дна

Перед нами, Андреемъ Романовским, подстаростим, а Демьяномъ Павловичом, сѣдею, кгородскими володимѣрскими з рамена и з владзы ѿсвеченого насне Костентина, кн[я]жати Ѱстрозского, воєводи киевского,

⁴⁴⁰ Слово над рядком.

маршалка землі Волинської, старости володимирського, для справ правних судити і одправовати высажоними, становши очевисте, пан Іан Кгневош, староста латовицький, брат і потомок власний небожчика пана Балцера Гневоша, жалобливе і плачливе оповедаль і по всіх же при згромаженю велє шляхты, для рочков зъеханое, свєдчиль: «А то обьяснїаючи освєтченє слдги небожчика брата своего, на вриде тутошнем вчиненое, напротивко шляхетным ІАнови, воискому луцкому, и Томашови Жоравницким, отцѣ з сыномь, и Галенѣ Коптевнѣ, жонѣ того то ІАна Жоравницкого, Александрови Загоровскомѣ, Григорєви Колмовскомѣ, Антонови ІАловицькомѣ, сдди земскомѣ кремїанецкомѣ, Вавринцеви Карпинскому, Кондратови Хорошкови, Маркови Жоравницькомѣ, ІАнови Чорторыскомѣ, Завадскому, Заборовскомѣ и иным многим, против которым целдю справѣ себе зоставдючи, хотя и тѣм не єсть поменєны, принципалом або поводом, и нижеи написаное справы нерозделным обьчаем обвинєным вчастником и помочником их, то єсть || [арк. 578] Кгорєцких два, Лчицький, Березєцких два, Закгорских два, Лїасковський, Кгорєховський, ІАкозицький, татарове з Дѣбна и много инших слуг принїатых и насланых, ѡ што, кгда сїа справа лепшаїа взмєть, тот то Кгневош чинити ѡфїарѣтьсїа, а то в тот способ, иж ѡни, взявши перед себе вмысль злосливый и до вскоженїа в злости непогамованой, запомнєвши боїазни Божое и милости близкого, звирхность короля его м[и]л[о]сти и справедливость Бождю взгордивши, на сторонѣ закинѣвши право посполитое и вины, в немь ѡписаные, не маючи перед очима вчтивого своего, и не ѡгородивши, іако пристоїало цнотливим людєм, пристоїности своеє шляхетское, ани ѡповєди давши, ани пофалки вчинивши⁴⁴¹, не переставаючи на праве посполитом, которое всим в панствах короля его м[и]л[о]сти] ровно справедливость даєть, и ѡвшем место покоя и права повшєхного до непокою и ростыркоть, бѣнтьовь и змьєв шкодливых рѣцилисїа, а квалтовнымь и новым, неслыханым, злым а непристойным вчинком покою посполитым и домовое безпечєнство взрѣшили, кров невинную розлєли, дом сплондровали, вылѣпили, а на ѡстаток спалили.

А напервєи за порадю злою и квалтовною, праву Божомѣ и посполитому противною, и за помочю злых людєи, которых ѡни імена лепєи знають, с которыми, кгда сїа сторона довє, чинити будєт || [арк. 578 зв.] и ѡфїарѣтьсїа, потихѣ згромадивши людїи немало до себе и приїатєл,

⁴⁴¹ Клішованє звинувачєннїа нападника у тому, що перед нападом він не попередив про свої ворожї наміри.

своему *дчинкови* и себе *ровных*, *зброиною рѣкою*, *неодповедною* и *непристоиною*, маючи кѣ томѣ *дчинкови* своему татарѣ, люди *поганские*, которыхъ *потеха наболшаа* есть люди *христианские* *мордовати*, до чого всего *тот* то *Антонии Галовицкии*, судя *кремянѣцкии*, и *Григории Колмовскии*, *Марекъ Жоравницкии* слѣги свое посылали и *росказаньем* своимъ, *помочю*, при некоторыхъ *речах* *бытностью* своею *помагали*. А маючи *дже* людии *немало*, *збивши* *хлопы* свое з *Блѣдова*, того то *Марка Жоравницкого* маючи *гайдѣки* и люди *пешие*, *стрѣлою* добре *опатроною* *бѣдѣчи*, *од* *спекговъ* *справлени*, *кгда* *небожчикъ* *Балцер* *Кгневошъ* з *рочковъ* *володимѣрскихъ* *приехал*, а *бѣдѣчи* *чоловекомъ* *спокойнымъ*, *правомъ* и *покоем* *посполитымъ*, а *звласча* *под* *часом* *рочков* и *сѣдом* *обварованымъ*, и *толко* с *колкома* *хлопат* и *машталеров* в *фолварѣкѣ* *своѣм* *Козлове* *отпочиваль* и на *рок* *рознятыи* *через* *пана* *подстаростего* *володимѣрского* зъ *Александром* *Загоровскимъ*, з *однымъ* с *поводовъ*, *оцѣкиваль*⁴⁴², не маючи ни с *кимъ* *отповѣди* *жадноѣ* и не *бѣдѣчи* *никому* *винѣн*, *неприязни* ани *подоизреноѣ* *приязни* ни с *кимъ* не маючи, не *давши* *звласча* *жадноѣ* *причины*, *варовнѣ* *домовымъ* *варѣнкомъ* || [арк. 579] и *ночнымъ* *одпочиненьемъ* *дбезпечоныи* *бѣдѣчи*, *вночи* з *олторку* на *серѣдѣ* *шикомъ* и *сторожею* *тот* *свои* *люд* и *воиско* *справивши*, *самъ* *Ган* *Жоравницкии* *из* *жоною* *своею*, з *дрѣгими* *приятелы* въ *Блѣдове* *зостали*, а *Томашъ* *Жоравницкии*, *Александръ* *Загоровскии*, *Заборовскии*, *Кондрат* *Хорошко*, *слѣги* *Марка* *Жоравницкого*, *Антониа* *Галовицкого*, *сѣди* *земского* *кремянѣцкого*, *Григориа* *Колмовского*, з *росказанья* *ихъ* *самыхъ* и с *посыланья* зъ *Блѣдова* *обычаемъ* *непристойнымъ* *ночнымъ* *неодповедне* *ехали*.

А там *напервѣи*, *без* *сторожи* *дом* *заставши* и по *достаткѣ* *выпатривши*, *сторожѣ* *од* *сѣла*, и *помоч* *вшелакѣю* *одстрыхаючи*, *засадилы*, а там, *обогнавши* *двор* *людомъ* и *стрѣлою*, *надвое* *острог* *проломилы* и, *окопъ* *закинувши*, *квалтовнѣ* *домѣ* *добывати* *почали*. А *стовкши* *моцю* *великою* *двери* *до* *избы* *замкненоѣ*, в *первоспы* *праве* *незбожнымъ* *обычаемъ* и *здрядливымъ* *вломилися*, там же *небожчика* *Кгневоша* *тумултомъ* и *розрѣхомъ* *великимъ* *стрвожоного* и *стрѣлою* *погроменого* аж на *вергѣ* *домѣ* *выгнали*, *которого* и *стрѣлою*, и *моцю* *потымъ* *добываючи*, *ранили*, и *слѣгу* *пахолѣ* *его* в *рѣку*, *шляхѣтного* *Миколаа* *Корытковского*, с *полгака* *скромъ* *двери* *зранили*, *которому* и *о* *ранѣ* и *о* *шкоды* *волнаа* *дорога* и *до* *освятченья*, и *правомъ* *чинѣна* *зоставуѣтсѣя*.

⁴⁴² Вказується, що один із нападників, Олександр Загоровський, домовившись із жертвою, мав полагодити конфлікт через приятельський суд, відповідно, між ними було оголошене перемир'я. Цей факт додатково вказував на віроломство нападників.

За чим вже бддчи и сам и пахолє зранєны, такового стосѣ далєи вытримат не могѣчи, Загоровского Александра, Томаша Жоравницкого, Кондрата Хорошка и Заборовского пѣстили. Там зновѣ || [арк. 579 зв.] Александр Загоровский тятѣю ранѣ в голову его задал ему, а потом квалтовне до всходѣ, не бачєчи на лѣта и прозбы его, зопхнул и ѡкрутне скинул, которого тот Жоравницкий звезалѣ и немилосєрднє збил и змордовалѣ.

Потом скрынку съ п[є]н[є]зми, при небожчикѣ бддчѣю, шєсть тисєчєи золотых, и листы записами и с правными выписами взяли и порвали, сприат, ряды, наливки и мєдници, и кубков сребрєных, такѣжє и шаты, при небожчику бддчєиє, всѣ сполнє брали и лѣпили. Также возники, карєтѣ и кони єзные, так небожчиковские, яко и служєбничєиє, побрали, и розбоиным ѡбычаєм полѣпили⁴⁴³. А выбравши и водлє мысли своєи полѣпивши, двор небожчиковский Козлов спалили и ѡгнємь досчєта ѡбычаєм неприяєтєлскимъ зѣдрили, и зємлю зровновали. Листы короля его м[и]л[о]сти на Свинюхи, небожчикови служачєиє, без вшєлакое ѣчтєивости драли и розкидали, абы тых затрачєнємь до маєтности свинюское приити могли⁴⁴⁴.

А потом, звезавши небожчика, своволнє ѡдни его до Блѣдова вєзли, а дрѣгие, яко Александр Загоровский из слѣгами своими, до Володимера, тратѣчи слєд, бѣгли и рокѣ пилновати не занєхали⁴⁴⁵.

Тое жє ночи, привєзши его, до камєницы блѣдовское до склєпѣ вєсадили, и ѡковами моєными, своєю волею вєзєнє власное себе ѣчинивши, ѡковали и сродзє звєзали, в тым звирхности королевской спротивляючися, которому не волно шлахтича, правом непереконаного, сажати. || [арк. 580]

А там на взгору болшѣю таа Галєна Жоравницка ѡного чловека цнотливого словы нєтєрпливими поткала и поличковала, и так зранєнємь, яко вєзєнємь змордованого до контрактѡв примѣшала, а вєсполокѣ з мѣжомь своим, тым то воиским, листы подписовати и

⁴⁴³ З боку жертви захоплення майна кваліфікувалося як розбій, натомість з боку нападника це був звичний акт помсти.

⁴⁴⁴ За допомогою листів на маєтність зазвичай доводили права на володіння нерухомістю, тож їх знищення пояснюється намірами присвоїти чуже майно. Натомість із боку нападників такий крок можна розцінити як акт символічного відновлення справедливості.

⁴⁴⁵ Після нападу Олександр Загоровський, маскуючи свою участь, повернувся до Володимира і прибув на судові засідання.

мамрамы, печат небожчикову взявши, од него справляла⁴⁴⁶, одповеди на себе и иншиє себе потребные sprawy вытегала⁴⁴⁷, и до окупов неслыханых, посторонного неприятеля обычаем, приводила⁴⁴⁸, его везеньем, страхом, битьем и голодом трапечи. На остаток, кгда ноч настѣпила, оного звезаного, о смерти не мыслачого и овшем еи мовою и мужа ее безпечоного, не дбаючи на шацнок, которыи чинил, и на свободы шляхетские, окрутне сокерами забили и незбожне нехрестянским обычаем, рознами и ножами сколотого, забили и замордовали, а з живого мертвого дчинили. Шаты з него, ланцох злѣпили и здерли, и так окрутне горла збавеного не вѣдати гдѣ поделѣ, если же огнем тѣло спалили чи ли дтопили, чи ли на покармь бештиюм подали, ово так над живым, како и над дмарлым мысли своеє нецнотливое заживали и мордь чинили, погребѣ жадного ведлѣ звычайю хрестянского повинным смѣтным чинити не дали и овшем над поганский обычаи себе поступили, воли тиранской и злои мысли своеи догожаючи.

А на остаток мало маючи на так сроким дчинкѣ, ч[о]л[о]в[и]ка спокоиноного, цнотливого, дрядника и секретара королевского, замордованю, неодповедным наезде домовом, злѣпеню, комор вылупеню, шкатул выдартѣе, листов вытяжене, мамрамов спалене и зокровавения дому шляхетского, розделивши луп и п[ε]н[ε]зи межи своего дчинку помочники и кожного водлѣ дчинку своего з добрь небожчиковских ддаровавши⁴⁴⁹ || [арк. 580 зв.], третего дня по тым дчинку, то ест в пятницѣ, одкрыте днем обычаем военным, дмысль свои одкрываючи далѣи, иж дла тоє маєтности мысль злѣю противко небожчикови мели и замордовали, до мѣстечка Свинюхъ [ш]тѣрмом⁴⁵⁰, стрелбою приехали и квалтом до штѣрму люд припустили, и окрутне на добра королевские штѣрмовали, стреляли и добывали, кгрунт короля его м[и]л[ости] пѣстошили и пожитки псовали. Одно, иж з воли Божое за острезеньем ся слуги небожчиковские на тот час по смерти его, на мѣстцѣ

⁴⁴⁶ Взавши печатку Гнівоша, нападники почали виготовляти листи майнового характеру, що могли бути представлені в суді як підстава для оволодіння ними Балтазаровою нерухомістю.

⁴⁴⁷ Нападники виготовили письмові одповіді, що нібито були надіслані до них Балтазаром, тим самим свої насильницькі дії вони могли подати як відповідь на попередні конфліктні кроки контрагента і таким чином їх легітимізувати, принаймні на рівні сприйняття подій шляхетською спільнотою.

⁴⁴⁸ Чинити як зовнішній ворог — клішоване звинувачення в скаргах на адресу супротивника, в даному разі, під це визначення підпадали спроби Жоравницьких отримати викуп за життя Балтазара.

⁴⁴⁹ Поділ захопленого майна («лупу») був типовим актом під час війни.

⁴⁵⁰ Пошкоджений текст.

королевском бддчи, замочкѣ и местечка короля его м[и]л[ости] оборонили и мощно охоронили».

И там при том квалте гаидков семи поймали тех то Жоравницких, которых яко квалтовников до вриадѣ поставил, свидетельство од них взят просил.

А на остаток стрелбѣ, там же взятю, вриядови вказал, и ведле права одал, то *ест* гаковниц на колках парѣ, которю в замкѣ короля его м[и]л[ости], а мне яко вриядникови, на тот час бддчомѣ, зоставил. А иж кѣ подпартю своеѣ справы очевистѣ свидки а помочники власныѣ тех то вышеупомененых принципалов написаного выстѣпкѣ до вриадѣ короля его м[и]л[ости] и передо мною очевистѣ поставил.

Гакже и, чинечи досыт прозбѣ того то вроженого Гана Гневоша, старосты латовицкого, маючи на баченю повинность вриадѣ моего, обаваяючися до того, абым в чим вриядови моемѣ и повинности моеи вриядовнои, так же и правѣ посполитому, которое позволяет иле речи слушнои до книг вриядовыхъ приимоват и сторонамъ, которым то належит, для вкгрунтованна справедливости их для памяти потомков, кгда ж памяти и особы людские през смерть и припадки || [арк. 581] розныѣ не есть трвалы, догодитися, не здаль зознане, теды добровольное от тех наездников и пойманных справы и вчинку злого и неслыханого помочников слово от слова приналомѣ и до книг вриядовыхъ вписати розказаломѣ.

А напервѣи Малхер Кравец и вриядникъ з Блдова, которые тому Ганови Жоравницкому лет двадцет служил, там же и при жонѣ его жону свою мает, созналъ:

«У волторокѣ, кгда вечер приходил, татаров напервѣи з Дбна, конѣи двадцет, приехало до Блдова, такъ же чотырнадцет слугъ суди кремчанецкого, потом Заборовскии, слдга п[а]на Марка Жоравницкого, з десяткомѣ конѣи приехал. А такъ збивши осмьдесять хлопов з Блдова з стрелбою, пан мой сына своего с тыми людми до Козлова выправил. Там на не был, аж на заютрь рано привезли пойманого п[а]на Гневоша и до склепу всадили его, которому, кгда жона моя ести носила и с панною слджебною Пришиихоисцкою п[а]нее Жоравницкое, ести не хотел, але просил, абы был выпущон, ворочаючи маетность свинюскую и маетность, которю мел заставную Жоравницких, и шкоды хотечи нагородити, которые был мел панъ мой, такъ же и певную сумѣ п[е]н[е]зѣи готовых, которое бы || [арк. 581 зв.] потребовали дати, и все, що поткало, отпустит⁴⁵¹. А кгда то жона моя п[а]ну и п[а]неи отнесла, пан через полгода, с п[а]нею ходечи, розмовлял.

⁴⁵¹ Балтазар обіцяв своїм супротивникам заплатити за збереження йому життя маєтністю, через яку і розгорівся конфлікт, а також відшкодуванням заповідяних кривд і готівкою.

И в тот тежъ ден был пан воискии осветимскии ѿ п[а]на моего, трактуючи ѿ п[а]на Гневоша⁴⁵².

Потом, кгда ночь приходила, всѣхъ слугъ на каменищѣ до себе згромадили, а до небожчика до склепу казал мои панъ ити Хорошкови, Заборовскому и тром хлопом — с Теслѣгова чабанови, которыи при стѣрѣме зраненыи и поиманыи был, але ѿмер (и кгда того чабана гайдѣки дрѣгие катом называли, слышечи ѿ таковом ѿчинкѣ его злом, пан их зсѣдѣкал и заказал, абы его ани словом, ани речю не дразнили⁴⁵³), Чернецъ и Леско з Блѣдова — и там небожчика звязаного сокирами забили. Того не ведаю, где его сховано, бом рано для людии до работы шоль, што потым сама пани, пришедши до мене, поведила и ѿ смерти небожчиковскои виадомым мѣа ѿчинила.

Потом ехали есмо до Свинюх з стрелбою и з людми, бо пан поведал, же то его там⁴⁵⁴. Кгда сѣа нам боронити почели слѣги пана Гневошовы, килка з наших зраненых ѿд штѣрму ѿтбегли, што видечи, пан мои ѿстѣпити мѣсѣал.

Того теж докладѣючи, иж пан Григорию Колмовскии днем перед тою справою ѿ пана моего был, але того не вем, ели же сам ѿособою своею при тои справѣ был».

Дрѣгии гайдѣк Каспер Голубокъ з Лѣвковскаго поветѣ созналъ, иж «кгда был пришол для службы небожчикови пану Гневошови з дрѣгими товаришми, которых себе небожчикъ колко зоставивши, его принати не хотѣл, || [арк. 582] так же з намовы людское до того то Жоравницкаго для службы ѿтстивое пристал⁴⁵⁵, пан Колмовскии ѿ него был в понедѣлок, ѿ котораго, не роздѣючи ѿ ним, абы так злыми ѿчинок попелъниати мел, и толко килка днии при ним бѣдѣчи, не ведаючи ѿ жадной змове противко небожчикови, аж кгда вечор надходил, по мене товаришы мое Малхера, ѿрядника своего, прислал. Там же з хлопы своими и з дрѣгими гайдѣки,

⁴⁵² Факт захоплення Балтазара не був таємницею для шляхти, що засвідчує приїзд сторонніх осіб до Жоравницьких і, можливо, їхні спроби вирішити конфлікт без тяжчих наслідків.

⁴⁵³ Слуги і піддані мали виконувати розпорядження свого пана, що знімало з них відповідальність навіть за вчинки, що за інших обставин мали би ганьбити честь чи тягнути правову відповідальність, тобто у символічній власності пана опинялося й сумління залежних від нього осіб. У даному разі убивство Балтазара ковалем і його співучасниками було потрактоване іншими слугами як катівські дії, що сприймалося як ганьба. Натомість пан заборонив ображати виконавців розправи.

⁴⁵⁴ Жоравницький заявляв, що Свинюхи — його власність.

⁴⁵⁵ Фрагмент демонструє процес появи на Волині шляхти з інших воєводств, яка приходила сюди в пошуках служби. Показова деталь — особу, яку не взяв до себе Балтазар, спрямували до його супротивника Жоравницького.

взявши стрелбу на возы, іакобы на страж ехати нам казано. Там же з сыном панским едѣчи, в Хоростех людии немало поткалисмы конныхъ, которые нам дорогу заеждчали и з нами сіа злѣчали и сполне ехали, але іа их не знаю. А кгыс мы над Козлов приехали, сами ехали до двора, насъ в жите зоставивши, а потом по нас прислали Кгорецкого, двор проломивши, окрык ѣчинили, там же в дом сіа вломивши, стреляли и небожчика звезали, а потым двор запалено, и зараз нас з людми зоставивши ѣ стрелбы, сами з небожчиком на конех прудко ехали. Там, кгыс мы до Блѣдова приехали, не было людии, што нам дорогу заеждчали, тылко татарове а Заборовский з своими людми, потым слышели єсмо, иж небожчика забили выбранцы єго, чабан из ыншими. А на завтрее нам до Свиных пан казал, добывали єсмо местечка, а потом пан наш ѣшоль, а нас невинных поимано».

Того докладаючи, иж небожчикови пити єму давано, скоро єго привезено, іако зомлєлому.

Трєтии Каспер Порадовский, который служил ІАнови Чорторыскому, слѣзе того то Жоравницкого, так же сознал то, толко придаючи, иж «был ѣ дворѣ, коня п[а]ну держал; кгыд Завадский || [арк. 582 зв.] до них вышел, там зараз на дом ѣдарили, небожчика поимали и звезали, а потом ранєнко, кгыд быдло выганіано, до Блѣдова привезли и до каменицы в склеп, звезавши, всадили и потым забили. При чом ѣсем іам был и том ѣсе видель».

Так же Павєл Туш, Кондрат Карпович, Кондрат Живнєвич, Лєвко Жѣкович, Андрєи Михалчич з Блѣдова вси в одно слово сознали и ѣдностаїне ѣповедали, иж «в пятницю ехал пан на ѣвїазанє до Свиных, ѣпєвнїачи нас, иж нам мєли ѣвїазанє допѣстити без битвы⁴⁵⁶. Там потом нам до штурму казано и з гаковниц стрелати казал, а кгыд сіа боронєно, сам ѣшоль, а нас поимано. Того докладаючи, же пан сіа свєтчил, іакобы нас на торгѣ поимано, а нас ѣ штѣрму поимано. То єсмо тєж слышали нѣкоторые, а меновите Павєл Туш, Лєвко и Андрєи, иж пан Гнєвош был поиманыи ѣт п[а]на н[а]шого».

Степан Паюк, возница панєє Тѣпиковое, повєдил, иж «слышал, пасучи кони, иж п[а]на Гнєвоша поимано и єсти ємѣ давано панна служєбнаа п[а]нєї самой. А іа, иж ми жолнєре взяли кони панєї, за ними шол єсми до Свиных и там сіа при штѣрму поимано».

⁴⁵⁶ Жоравницький твердив, що Свинохи є його власністю, яка мала перейти від Балтазара легітимним шляхом — через «ув'язання», тобто передачу за участю возного як офіційного свідка.

А до того, *яко ест* одменна мысль людская ку объясненью поводов обвиненных *выступкѣ* так сурогого и покарного, слѣдѣ небожчиковского, *лат* взрослых, *которыи сам* толко при небожчикѣ погромным зостал, и *которыи* в руку левую *пострел* в *тот* час скроз *двери* од *них*, поставил, *которыи* доброволне сумнене свое обовездючи, *тыми* *слова* *сознал*, *иж* «кгда небожчика п[а]на моего праве в *первоспы* з *олторкѣ* на *середѣ*, *двор* проломивши, *ѡстрог* *ѡбсадили*, *я* *постерегши*, *иж* || [арк. 583] *людии* немало, *воланемъ*, *гѣком*, *стреланьем* в *двор* *ся* *добывали*, *хотечи* *пострах* *ѡчинити*, а *челад* *домовдю* *збѣдити*, з *полгаку* *стрелати* *хотѣлом*, *небожчикѣ*, *ѡбачивши* *людии* немало, не казал, а *потом*, *кгда* *ѡже* в *сени* *двери* *высекли*, *ям* з *небожчиком* *двери* *ѡ* *избы* *держал*, *там* *кгда* *ѡже* *гѣстдю* *стрелѣ* *пѣстили*, *боачися*, *абы* *небожчика* не *забито*, *ѡд* *двери*, *абы* *ѡдступил*, *ѡпоминалем*. *Затым*, *кгда* *третии* *раз* *стрелѣ* *пѣсчали* *противко* *двером*, *мене* в *рѣкѣ* *левдю*, *котоноюм* *двери* *держаль*, с *полгака* *ѡбразили*. *Потом*, *кгда* *моцно* *ѡ* *двери* *бити* *почели*, з *небожчиком* *до* *комнатки* *потом* *нагорѣ* *ѡвошли* *есмо*, а *зараз* *вломившися* в *ызѣ* и *до* *комнаты*, *Александр* *Загоровский* *из* *Заборовским*, *так* *же* с *Томашом* *Жоравницким* и *инших* немало, *нагорѣ* *Заборос[кий]*⁴⁵⁷ зъ *Загоровским* *вошли*, *там* *небожчика* за *рѣку* *Загоровский* *Александр* *взявши*, *привитал* *тыми* *слова*: «*Службам!* *Ти*, *Гневошѣ*, не *боися*». *Потом* *небожчикѣ* *ѡпоминал* *его*, *абы* *паметал* на *выховане* *его* и на *хлѣб*, *которыи* *ѡ* *него* *ѣдал*, *ѡн*, на *то* не *ѡбаючи*, *поведил*, *иж* *то* на *тот* *час* *ничого* не *мает* *до* *того*, а *кгда* *до* *входѣ* *приступили*, *небожчика* *зо* *всходѣ* на *дол* *зопхнѣл*, и *мене* *за* *ним*. А *зшедши* з *горы*, *небожчикови*, не *вем* *которыи* з *них*, *албо* *Заборовский*, *албо* *Загоровский*, в *голову* *тиатую* *ранѣ* *задалѣ*, *мне* *теж* *сам* *Загоровский* *пулгаком* в *перси* *дал*, *аж* *есми* *пал* *навзнак* и *ледвом* *до* *себе* *пришол*. А *звезавши* *небожчика*, *ѡдавши* *его* *Заборовскому*, *сам* з *походнею* *листов* *шѣкати* *почал*, и *так* *порвавши*, *зѣкатѣлѣ* зъ *п[ѣ]н[ѣ]зми* и з *листы* *небожчиковскими* *розбил* и *все*, *што* *там* *ѡдно* в *ней* *было*, *выбрал*. А *потом* *всѣ* *ся* *скинувши*, *што* *колвек* *там* в *домѣ* *было*, *небожчиковских* и *служебных* || [арк. 583 зв.] *рѣчии* *выбрали* *кгвалтовне*, *вылѣпили*. На *ѡстаток* и *двор* *запалили*, а *небожчика* *взели* з *собою*, а *ям* *влегль*, *скрывшися*, в *покрывах*, и *дрѣгого* з *небожчиком* *хлопца* *взяли*. А на *мне* *поес* *ножи* *ѡборвали*, и *штом* *там* *ѡдно* *мел*, *все* *ми* *побрали*.

Чого *все*го и *сѡмненемъ*, *кгда* *час* и *местце* *того* *бѣдет*, *готов* *есми* *поправити*, а *тоѣ* *зознане* *свое* *рѣкою* *влосною* *подписдю* в *тыѣ* *слова*: «*Mikolaj Korytkowsky, ręką własną*».

⁴⁵⁷ Пошкоджений текст.

А над то все, подпираючи и ѓмоцнѧючи жалобы своѧи, до ѓриадѧ тутошнеѧ поставил шляхѧтного Михаила Шабана з Гноина, возного повету Володимѧрского, и двох шляхтичов ку болшомѧ ѓтверженю и сведѧцтва, пры ним будѧчих, то естѧ Якуба Гановского и Шымона Обуха, ѓт ѓриадѧ тутошнеѧ засвежа зараз слугам небожчиковским по ѓчиненю жалобы через ѓдного з них на ѓгледанѧ такового кгвалту, пожоги а наездѧ, такѧ же знаков и мѧстцѧ зкгвалцѧных прыданого, которое прыданѧ до ѓриадѧ показовал. ГАкож тот то возныи вышѧи поменѧныи, весполокѧ из шляхтою ѓчевистѧ стоечи, в моц сознания своего повшѧхнѧ и доброволнѧ вызнал и ѓповѧдал, иж «наком был часу недавного, то естѧ року тепѧр идѧчого, м[ѧ]с[ѧ]ца июля дня трыдцатого ѓт намѧстника вриадового прыдаваныи на жеданѧ слуги Вавринца Вирховского небожчика п[а]на Балцера Кгневоша ку ѓгледаню такѧ срокного кгвалтѧ, яко ширѧи тоѧ прыданѧ мое в собе ѓбмавѧѧет. Тѧды напервѧи в Козло||вѧ [арк. 584], в сѧлѧ небожчиковском видѧлом двор спаленыи, до кгрунтѧ збуроныи, толко пѧчы zostали, ѓколо неѧо ѓстрог вчетверо розваленыи, фортѧ ѓ того ѓстрога выламандю и высѧчѧную, ѓкопѧ заваленыи, двор злѧпеныи, шкатулѧ або скрынку полупандю, в которои ѓ червѧных золотых и листѧх, мембранах и цырокграфѧх, так же правных поступках слуги небожчиковские быти поведали. Такѧ же наездѧ кгвалтовныи, дому злѧпѧнѧ, спалѧнѧ, там же в ноцы впирвѧсты правѧ неѓтповѧднѧ и непрыстоинѧ п[а]на их небожчика п[а]на Гневоша поиманѧ и зранѧнѧ, такѧ же и слуги еѧо Миколаѧ Корытковского в рукѧ лѧвдю с пулгака через дѧвѧры пострѧленѧ, которую рану достатѧчнѧ на тѧлѧ того слуги ѓгледал. Такѧ же и рѧчи такѧ небожчиковских, яко и служѧбничих немало побрано, чоѧо всего тѧрмины такѧ небожчиковских рѧчѧи, яко и служѧбничих рѧчѧи побранѧ до рук ми сѧт ѓтданы. Што все зо вторка на сѧредѧ вночи, то естѧ в року тепѧрешнѧм дня двадцат шостого июля через Томаша Жоравницкого, Александра Загоровского, Кондрата Хорошка, Заборовского и иншиѧ поводы и прынцыпалы вышѧи написаныѧ и их помочники неѓтповѧднѧ ѓчинѧно быт ѓповѧдано ми и ѓсвѧтчано.

А потом в замку и в мѧстѧ господарском Свинюхах кгвалт и наездѧ на добра Боролѧ еѧо м[и]л[ости] тѧе ж слуги небожчика п[а]на Балцера Гневоша ѓказовали ми и ѓбводили, “яко нам Жоравницкии, воискии луцкии, || [арк. 584 зв.] з сыном своим и с помочниками своими вышѧи ѓписаными третии ден в пятицѧ по ѓчинку в Козлове ѓчинѧном з стрѧлбою моцно и зброино на мѧстѧчко и замокѧ Свинюскии наѧхал, стрѧлал, штурмовалѧ и мѧстѧчко и замѧчекѧ короля еѧо м[и]л[ости] людми ѓбогнал, домы, ѓколо мѧстѧчка будѧчие, дѧля шанцов розвалал и

обычаемъ неприателским добывати ѿсиловаль”. Гако ж домки розвалелые перед местом виделом, такъ же в воротах бранных чотыры дири з гаковниц престреленые виделомъ, такъ же на баште дах пребитыи, дѣло ображоно, такъ же стрелбу ѿтнатую при том штурме и людеи там же поиманых виделом и ѿт них тож все, што ѿт слугъ п[а]на Гневошовых слышалом и достаточне выпыталъ. Такъ же ѿ пожозе Козлова згодное поведане их взялом, што и ѿт мещанъ Бороля его м[и]л[о]сти, в Свиныхах будѣчих, тож все слышалом и ест ми ѿповедано.

Што все водле повинности моеи до книгъ ѿрядовых сознавано и рѣкою своею подписую. Такъ же шкодь, ведле терминов мне подданных, ако небожчиковы п[а]на Гневошovy, такъ и слугом его починеных, до ѿрядѣ подавано».

Котороз[о] сознания своего вышеи помененыи возныи и рукѣ подписал в тые слова: «Михаило Гневошкии, возныи, власною рѣкою»⁴⁵⁸.

ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 577–587 зв.

№ 126

*1588 р., жовтня 15. Володимир. — Судовий процес із приводу виведення шкруптинії Яном Гнівошем у справі про вбивство його брата Балтазара, де одним із обвинувачених виступав відповідач Олександр Загоровський*⁴⁵⁹

Справа его ж м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого с п[а]номъ Александром Загоровскимъ

Року 1588 м[ε]с[я]ца ѿктебра патогонадцат дна

На рочкохъ судовых кгородскихъ володимѣрскихъ, дна третегонадцать в четвергъ м[ε]с[я]ца ѿктебра в року теперешнемъ ѿмьдесать ѿсомомъ припалыхъ и судовне ѿправовати зачатых, перед нами, то естъ Андреем Романовским, подстаростим, а Демьяномъ Павловичомъ, судьею, врадниками судовыми кгородскими володимѣрскими, постановившиса ѿчевисто ѿ судѣ, его м[и]л[о]сть п[а]нъ Ганъ Свошовскии, писар земскии лвовскии, за ѿчевистымъ злеценьемъ ѿ сѣдѣ ѿт его м[и]л[о]сти

⁴⁵⁸ Далі подається широкий перелік пограбованих нападниками речей Балтазара Гнівоша, його слуг та підданих (арк. 584 зв.–587 зв.), які є надлишковим матеріалом для теми конфлікту, що лежить в осерді цього видання.

⁴⁵⁹ Попри те, що у справі про вбивство Балтазара Гнівоша Олександр Загоровський не був головним обвинуваченим («актором справи»), публікуються матеріали процесу саме з його участю, позаяк, на відміну від Жоравницьких, він з'явився до суду. Адвокатом у справах всіх обвинувачених осіб був Іван Бобрикович, тож аргументація вибудовувалася в усіх судових справах за однією схемою.

п[а]на Яна Гневоша з Олексова, старосты латовицкого, || [арк. 695] и при бытности самого его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого мовиль тыми словы, ачь, *деи*, «таа реч ѡплаканаа и жал великии его м[и]л[ости] п[а]на старосты латовицкого жадному человеку не толко с тутошних ѡбывателев, але и по *всєи* Корѣне и п[а]нствах, до *неи* належачих, таины не єсть, бо и самое неслыханое справы ѡчинок ѡкрѣтныи маєт што ѡбходить сєрца повинныхъ, але ѡбрыдливость такового выступку всѣмъ слушне долечи мусит, абовемъ не толко, же небожчикъ пан Балцер Гневош, будучи ч[о]л[о]в[ѣ]комъ цнотливимъ, правомъ посполитымъ, домовымъ варунком и приазнами скритыми ѡбварованыи, над все невиннымъ, єсть дивнымъ способом забит, але тежъ до тых ч[а]совъ ѡ тѣле его брат смутныи довѣдатисє не може. Такии неслыханыи ѡчинокъ кождыи сѧ може припатрит, бо забившы ведле приповести, плакат не дадут и ач то реч тажкаа — забит брата невадомє несыханє, тажшаа, же ѡчтивога погребу и послуги ѡстатнее тѣлу его ѡчтивому ѡчинитисѧ не може, навет бываєт лито и ѡ поган або монарховъ пышных, ѡдѣлне пануючих, ѡ которых в руках влада речи и ѡсоб замыкаєтсѧ, и злочинца, правомъ и винами караньи, лепшую и звычайнееишую ѡчтивост мєваєт. А в тои справе его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого шляхтич полскии з домѡ квалтовне взѧт, сромотне ведєн, не вспоминам || [арк. 695 зв.] налзду, пожоги и злупєна дому, всажєнья въ вєзєньє⁴⁶⁰, трутизною поєныи, шацованыи, до контрактовъ незносных привожоныи, на конецъ на штуки зрубаныи, до тых ч[а]совъ, гдє бы тѣло подели такие злыє и ѡкрутныє людє, не ведати.

Може т быти в одной речи такъ вєлє выступков, которые не толко абы всѣ не мєли вас всѣхъ взрушат, але кождыи з них зособна маєт в себе такую вагу, же каждого доброго слушне ѡбразати мусит, иж тогды звирхност и повинность ѡраду в[ашєи] м[илости] єст такаа, абы винных такаа свовола карана была.

А другии, до такого ѡчинку поводом не были, тут до суду ку попартью справы на шкруктынидмъ позвани».

ІАкожъ и позов, по его м[и]л[о]сть п[а]на Александра Загоровского выданыи, перед нами покладалъ, просєчи, абы был читан, которого мы читат казали, и так сѧ в себе маєт:

⁴⁶⁰ Кара за неправое ув'язнення шляхтича була введена конституцією 1588 р. і передбачала: штраф у 120 гривень, перебування винуватця упродовж року — «сидіння» — на дні вежі, до якого додавався потросений термін ув'язнення жертви, відшкодування втрат і плата за рани постраждалого, якщо вони були. Див.: Volumina constitutionum. T. II. Volumen 2 (1587–1609). — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008. — S. 66.

«Костентин Костентинович, кн[я]жа Острозское, воевода киевский, маршалокъ земли Волынское, староста володимерский.

Земенину г[о]с[по]д[а]рскому повету Володимерского врожоному Александру Загоровскому.

Оповедал жалобливе перед в[ра]домъ н[а]шимъ кгородскимъ володимерскимъ и плачливе жаловал его м[и]л[о]сть пан староста латовицкии, пан Ян Гневош, брат рожоныи и потомокъ власныи небожчика п[а]на Балцера Гневоша-Свинюского, о том, иж, деи, ты весполок || [арк. 696] из ыншими принципалы або поводы и помочниками своими, не маючи жадное причины от небожчика п[а]на Балцера Гневоша з Олексова, державцы свинюского, секретара корола его м[и]л[о]сти, неоповедне, непристоине, ночью, збро[и]не, с татары, з стрелбою кгвалтноую и с права заказаноу, в дому его власномъ в Козлове, наехавши, без брони зранил, деи, еси и звезаль, обычаем неприателским е[го] поймал, так же и слугу небожчиковского, деи, еси зранил и дом скрывавил, и скрынки поотбивавши, листы з них правные и записы одны подрал, а другие, деи, еси з собою побрал, п[е]н[е]зи и речи небожчика п[а]на Балцера Гневоша в обычаи лупу и непристоиного розбою побрал, а на конец дом спалил и небожчика п[а]на Балцера Гневоша на смерть окрутную неслыхане своволне Янови Жоравницкому и малжонце его выдал, деи, еси и подаль, чим, срокгост права посполитого на сторону откинувши, звирхность корола его м[и]л[о]сти згвалтиль еси, и противко вчтивому своему выкročил еси, яко о том ширеи оповедана противко тебе вчиненные опевают.

А иж в такъ срокгомъ а неслыханом выступку и образе почтивости, также и права посполитого, сведецство вести и шкрутинию чинити || [арк. 696 зв.] *ест реч напожиточнейшаа с права и констытуцции приходит*⁴⁶¹. И тот то староста латовицкии светки ставити и шкрутинию выводити хочет.

Про то мы звирхността корола его м[и]л[о]сти и н[а]шею в[а]шои м[и]л[о]сти розказуемъ, абы еси перед нами або в[ра]дом н[а]шимъ кгородскимъ володимерским самъ очевисто стал на рочкох кгородских володимерских, в року тепер идучом тисеча патсотъ осмдесат осмом

⁴⁶¹ Умоцований позивача посилається на конституцію Варшавського вального сейму 1578 р., за якою шкрутинія мала виводитися на засіданнях земського або гродського суду у кримінальних справах, де обвинуваченому шляхтичеві загрожувала смертна кара і позбавлення честі. Такі справи мав розглядати сеймовий суд, тож шкрутинія сприяла пришвидженню процесу (Volumina constitutionum. — Т. II 1550–1609. — Volumen 1 1550–1585. — S. 389).

тринадцатого дня октября близких правне припадающих, свидетельству шкрутинии п[а]на Гневошовой са прислухалъ и свое свидетельство або светки поставил и во всем са водле права посполитого заховал, и в чом еси обвиненыи, себе и з слугами твоими през свидетельство ѡсправедливил и в отказе был.

Писан ѡ Володимери року ѡт нароженѧ Исус[а] Хрыста с[ы]на Б[о]жого тисеча пѧтсотъ ѡсmdесѧт ѡсмого м[ѣ]с[я]ца сентебра сѧмого дня.

Станислав Кандыба, писарь».

А по вычитаню того позву его м[и]л[о]сть пан староста латовицкии через ѡмцованого своего просил, абы ему шкрутинидмъ выводити было допущено.

А з другое стороны, позваное, за приволаньемъ через возного до суду, постановившисѧ перед нами, его м[и]л[о]сть пан Александро Загоровскии через ѡмцованого своего п[а]на Ивана Бобриковича повелѧ, иж, деи, «не ку жаднымъ приватомъ н[а]шимъ, ани тымъ позвомя, || [арк. 697] ѡ которыхъ се тут припомнети не занежаемъ, але наболшеи ку воли, праву, свободамъ и волностаи н[а]шимъ, кгдыжъ кождое панство и кождыйи народъ не толко тут, в панствахъ его королевское м[и]л[о]сти, але и в ыншихъ панствахъ хрестанскихъ, навет в земляхъ и народехъ поганскихъ з волностеи, прав и свобод своихъ всеелатса, немнеи тежъ з вековъ давныхъ продкове н[а]ши, породевшисѧ в обфитыхъ свободахъ и волностаихъ своихъ, не толко же, деи, бы ихъ про неѡстрожность або недбалость свою ѡпустит и в чомъ ѡменшити мели, але за ѡчтивыми поступками и заслугами своими ѡ господарей своихъ, помазанцовъ Б[о]жихъ, ѡт часу болшеи набывати и того добре а потужне стеречи ѡмели, што се и нам, потомкомъ ихъ, вцале и ненарѡшоне зостало, и певнис мы того по его королевскои м[и]л[о]сти, п[а]не н[а]шомъ м[и]л[о]стивомъ, ижъ его королевская м[и]л[о]сть, н[а]шъ м[и]л[о]стивыйи п[а]нъ, яко п[а]нъ хрестянскии, намъ волностеи н[а]шихъ ни в чомъ нарѡшати не будетъ, рачил⁴⁶².

Тую прѧмову и протѧстацию н[а]шу передъ судомъ в[ашей] м[илости] чинимо, то естъ ижъ тутъ передъ судъ в[ашей] м[и]л[ости] мене и нѧкоторыхъ братью н[а]шу, людеи ѡчтивыхъ, зацныхъ, надъ праву и волности н[а]ши шляхецкиѧ, з Луцкого и Кремѧнецкого повѧтовъ тут до Воло-

⁴⁶² Посилання на зобов'язання короля (Pacta Conventa), підтвержені присягою під час коронаційних церемоній, якими за Волинським, Київським і Брацлавським воеводствами, що судилися особливим правом, зберігалися «всі права, свободи і вольності», привілеї і звичаї. Зміни могли бути внесені лише з ініціативи шляхти цих воеводств, див.: Volumina constitutionum. T. II. Volumen 2 (1587–1609). — Warszawa, 2008. — S. 76–77.

димера⁴⁶³, до судѣ в[ашеи] м[илости] ѿт п[а]на Гневоша Олексовского, старосты латовицкого, позвы незвычайными и праву н[а]шому посполитому противными и барзо прикливыми, доброй славе и ѣчтвости шляхецкою доткливыми, позвано естъ.

Над то, вносечи тут в нас новыи, а волностям н[а]шимъ противныи и шкодливыи способъ, чого в праве н[а]шомъ посполитомъ нѣтъ, то ест шкрѣтинию, которои мы не подлегли, кгда ж нам яко Статут, право н[а]ше посполитоє, так и привилеи, на ѣнѣи в Люблине нам даныи, права, волности и звычайи н[а]ши правные потвержают и во всемъ при моци заставуют. К тому и в той теперешней констытуции краковскои нам его королевскаа м[и]л[о]сть всѣ права н[а]ши потвердити и нам то ѣпевнити рачиль, ижъ мы правом и звычайи своими радить и судитисе маем. Доложити тежъ его королевскаа м[и]л[о]сть то рачиль, если бы есмо што нового в поправе правъ н[а]ших на сеимъ по коронации его || [арк. 697 зв.] королевскои м[и]л[о]сти першии принесли, теды то его королевскаа [милост] нам то потвердити приобѣцат рачил. А ижъ то естъ в той констытуции значней выобразоно, иж при старых правех н[а]ших нам заставлено, а новыхъ нам на соиме пришломъ ведле принесеня и прозбы н[а]шого причинити и потвердити ѿт его королевское м[и]л[о]сти приобѣцано, теды мы той констытуции, котораа в нас кромъ обывателей коронныхъ, которые ся иным правом и иншими зычаями судат и шкрутинии ведле своих зычаевъ ѣживають, навет и писмом латинскимъ справы свои ѿтправуют, не идет⁴⁶⁴.

Про то с тых верхупомененых причин таковым незвыклымъ позвоъм и той шкрутинии без ѣсного всех нас и брати н[а]шого позволенѣа и соимику н[а]шого послом злеценѣа, и без ѣособливого ѣтверженѣа его королевское м[и]л[о]сти не подлегли⁴⁶⁵, в чом не ѣдно сами ѿт себе, але и ѿт брати своеє, постерегаючи себе и брати своеи и потомству своему напотомъ шкодливого, перед вами, врадом, ѣповедаем и ѣсветчаемса.

⁴⁶³ Адвокат звинуваченого вказав, що відповідальність була тісно пов'язана з володінням маєтністю, тож позивати винуватця потрібно до того повіту, де він мав нерухомість (II ЛС, розд. 4, арт. 2).

⁴⁶⁴ Умоцований відповідача твердив, що конституції не мусять діяти на Волині, адже за умовами Люблінської унії волинська шляхта мала судитися виключно II ЛС.

⁴⁶⁵ Умоцований описує процедуру внесення змін до II ЛС: волинська шляхта мала початково прийняти рішення про зміни на своєму сеймику, внести ухвалу до інструкції послам, порушити це питання перед королем і отримати його підтвердження. Позаяк питання шкрутинії не пройшло такої процедури, то й конституція, якою регламентувалося її провадження, неприйнятна у волинському судочинстві.

А ја, которыи ач есми над право и волности н[а]ши, јако са вышеи вспомнало, в невинности моеи *ест* запозван с певным осветченьем и подпартьемъ тое протестацыи, абы на потом нас и брати н[а]шое и потомковъ н[а]ших таковые речи над волности н[а]ши не потыкали, јако ч[о]л[о]в[ε]къ ѳчтивыи и в томъ срокгомъ ѳбжалованю не винныи, не хотечи того на себе далеи носити и в том росоле болшь быти, не к воли таковому, правом и волностям н[а]шимъ противному, позваню, але к воли, цноте и невинности своеи, готовъ есми и тут || [арк. 698] перед судомъ в[ашеи] м[илости] и везде невинност свою ясне а справедливе оказать».

А ѳт его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкогo пан Свошовскийи поведил, же «рацыами и правом бавитса не хочу, бо в справе такои, котораа се в ночи стала, его м[и]л[о]сть пан староста иначеи справен быти не може, ѳдно през свидецтва, которого чинит не хоче без вѳдомости ѳбвиненого, бо если же тут свидецтва голые през листки и картки идут, далеко болшь свидецтво перед вѳрадомъ, ѳчевисто сознаное, допуцоно быти мает, и если же трох светковъ свидецтво, на картце под печатю поданое, до вѳраду принато бываает, далеко болшь то тут перед вѳрадом сознаное и поприсажноое принато быти мает, чога, деи, розшират такъ далеце не потреба, бо въ справах таких, в которых ѳ почтивость идет, декретов королевских и прикладов есть досыт, же в таких справах шкрутиниѳмъ быти мает». ѳ што просил, жебы вѳрад, јако в слушные вывады ѳизравши, стороне поводовои, то *ест* его м[и]л[о]сти п[а]ну старосте латовицкому, шкрутиниѳмъ выводити допустил.

Мы, суд, намнси ни в чомъ прав и волностеи тутошнего воеводства Волынского не нарушаючи, ѳвшем моцно при них стоечи, ѳдно тот ѳпыт або выведоване бачечи с права посполитого, также и з ыных многих справ прошлых || [арк. 698 зв.] ѳщипливых, которые бы са в том воеводстве доброе славы або почтивости тыкали, иж первеи сего через шкрутиниѳ ѳтправованы были и в звычаи вошли, так тежъ и декретами его королевское м[и]л[о]сти тутошнему воеводству сун наказаны и вынаидены, кгда ж пан Загоровскийи с повѳту иньшого не *ест* вызван, але в повѳте Володимѳрскомъ ѳсѳлоост маеть, с тых причин и за доброволнымъ позволенемъ стороны самое допустили есмо его м[и]л[о]сти п[а]ну старосте латовицкому, поводовои, и п[а]ну Александрове Загоровскому, позваному, то *ест* на ѳбедве стороне шкрутиниѳмъ выводити и светки ставити⁴⁶⁶.

⁴⁶⁶ Дозвіл на виведення шкрутинії для однієї зі сторін означав, що інша мала прибути у призначений час для її слухання, а також приготуватися виводити свою.

ІАко ж их м[и]л[о]сть з обудву сторон светки свои ставили и шкрутинидьмъ выводили, которые сведєцтва мы справедливе, іако са перед нами дѣало, на инших мєстех н[а]ших списавши, на ѳзнанье и розсудокъ до его королевское м[и]л[ости] єсмо ѳтослали и сим декретом н[а]шимъ ѳтсылаєм.

Што все для памєти до книгъ справ н[а]ших судовых кгородских володимєрских записати єсмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 694 зв.–698 зв.

№ 127

1588 р., жовтня 17. Володимир. — Справа про участь дубенських татар кн. Костянтина Острозького у вбивстві Балтазара Гнєвоша, що розглядалася на приятельському суді

Справа п[а]на старосты латовицького с татары дѣбенскими

Рокъ 1588 м[є]с[я]ца ѳктябра 17 дня

На рочкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимєрскихъ, дня прошлого в четвєрг м[є]с[я]ца ѳктябра третєгонадцать припалых и сѣдовнє ѳтправовати зачатыхъ, перед нами, Андрєєм Романовским, подстаростим, а Дємьяном Павловичом, сѣдєю, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимєрскими, постановившися ѳчевисто, слуги его м[и]л[ости] іасневєл-можного пана⁴⁶⁷ Костєнтина кн[я]жати ѳстрозского, воеводы киевского, маршалка земли Волинское, старосты володимєрского, пан ІАн Жоравский а пан Станиславъ ѳстровский, ѳповєдали тыми словы, иж «дошла, дєи, ведомость кн[я]жати его м[и]л[ости] пана н[а]шого, же его м[и]л[о]сть пан ІАн Кгнєвош з Олєксова, староста латовицький, в оповєд[а]ню⁴⁶⁸ || [арк. 719] своемъ тут на вриадє кгородском володимєрском ѳ наєханье кгвалтовное, ѳ забитьє и замордованье небожчика п[а]на Балтєзара Гнєвоша з Олєксова, сєкрєтара и дворєнина его королевское м[и]л[ости], брата своего, ѳчинєнымъ, помєнилъ татаров кн[я]жати его м[и]л[ости] дѣбенскихъ, іакобы ѳни за прєнаніатьєм пана ІАна Жоравницкого, воиского луцкого, на дом небожчика пана Балтєзара Гнєвоша Олєксовского в Козлове наєздчати, самого п[а]на Гнєвоша з дому его взявши, ѳкрѣтнє и тыранске на смєрть забити и замордовати мєли.

Такъ княжа его м[и]л[о]сть, пан нашъ, іако пан хрєстианский, которыи сам покою посполитого постєрегаєть и людєи збыточных и своволных во

⁴⁶⁷ Слово написанє двічі.

⁴⁶⁸ Пошкоджений текст.

именяхъ своихъ не терпѣть и овшемъ каждомъ справедливостъ цалѣ и не ѡтволочне чинить, и тыхъ татар, которыхъ пан староста латовицкии до вриадѣ, ѡбжаловавши, ѡтнесъ, ачь его м[и]л[о]ст ѡ такомъ выстѣпкѣ ихъ не ведаеть, и справедливость зъ нихъ ведлѣ права посполитого чинити кн[я]жати бы его м[и]л[о]сти належало, але и мимо право, хотя жъ и позвѣ жадного ѡ нихъ его м[и]л[о]сть не маеть, не хотечи ихъ самъ ѡ тоѣ ѡбжалованѣ розсѣживать, тут на вриадъ прислалъ, которые если же в томъ выстѣпѣ сумъ не винны або винны, не хаи сѣа справѣ[ю]ть⁴⁶⁹, || [арк. 719 зв.] если же на нихъ хто инстикговати будеть». Которыхъ татаровъ передъ нами постановивши, ѡ розсѣдокъ домовлялися.

Мы, видечи, ижъ сѣа таѣа справа не за позвомъ, але доброволне до сѣдѣ нашего приточила, не хотечи еѣ сами розсѣжати, кгда жъ зъ слѣдъ не вриадѣ, але пану самому справедливостъ чинити належитъ, ѡднакъ же, ижъ то кн[я]жа его м[и]л[о]сть счирое доброты своеѣ, иако сторожъ покою посполитого и справедливости св[ѣ]тоѣ, хотя жъ мимо право посполитоѣ, не постерегаючи в томъ приваты своеѣ, ѣчинил, не годилосѣ намъ зновѣ с тою справою до его м[и]л[о]сти ѡтсылать и тоѣ берѣмѣа, которое его м[и]л[о]сть доброволне зъ себѣ складаеть, на его м[и]л[о]сти вкладать и овшемъ воли и росказанью, ижъ его м[и]л[о]сть досыть чинечи, розсѣжати были готови. И кгда бы хто на нихъ инстикговати хотель, мовили есмо тымъ слѣгамъ кн[я]жати его м[и]л[о]сти, абы кого зъ ихъ м[и]л[о]сти п[а]новъ приателѣи кн[я]жати его м[и]л[о]сти до себѣ ѣпросили, которые бы зъ ними самыми и зъ нами, сѣдомъ, в тоѣ справѣ розсѣдокъ ѣделали⁴⁷⁰.

Иако жъ за ѣжитьемъ слугъ кн[я]жати его м[и]л[о]сти ихъ м[и]л[о]сть панъ Гѣцко Бѣтовичъ, хорѣжиѣ земли киевскоѣ, панъ Станиславъ Инвальскии, воискиѣ усветимскии, панъ Фѣдоръ Рѣдецкии, чашникъ его королевское м[и]л[о]сти земли Волыньское, панъ Иванъ Хрѣнницкии, подсудокъ || [арк. 720] земскиѣ лѣцкии, панъ Матфеѣа а панъ Василѣи Малиньскиѣ, кн[я]зѣ Фѣдоръ Бурѣмскии, сполечне зъ слѣгами кн[я]жати его м[и]л[о]сти, то естъ меновитѣ п[а]номъ Гѣаномъ Жоравскимъ, паномъ Станиславомъ Петровскимъ,

⁴⁶⁹ Слуги князя заявляют, що, згідно з правовими приписами, обивнувачених в правопорушеннях слуг мав судити сам пан, натомість кн. Острозький, бажаючи довести власну непричетність до скоєного, без позову прислав дубенських татар до суду для з'ясування всіх обставин їхньої участі в наїзді на маєток Балтазара Гнівоша. Тим самим князь публічно позиціонував себе як охоронця права і спокою посполитого, а також доброго християнина.

⁴⁷⁰ Гродські урядники, очільником яких був кн. Острозький як староста, наголошуючи на князівських чеснотах, вирішують справу дубенських татар розглянути поза судом, із запрошенням додатково сторонніх осіб, тобто на полюбовному суді, адже Ян Гнівош не позивав князя до суду.

паном Даниелемъ Палуцким, паномъ Чеховскимъ и з ыншими, при бытности нашои вриадовой таковымъ способомъ тую справу, кгда сѧ кѸ попартью еѸ панъ староста латовицкии ѡзваль, розсѡжали.

Напервеи пан староста латовицкии кн[я]жати его м[и]л[о]сти, пану воеводе киевскому, за таковыи побожныи и хрестиянскии ѡчинокъ, ижъ его м[и]л[о]сть покою посполитого и справедливости светое постерегать и того ѡчиньку ѡкрѡтного жаловати рачить, подакованье ѡчиниль⁴⁷¹, а потомъ тут же на вриадѣ, при бытности самого его м[и]л[о]сти пана старосты латовицкого, пан Крыштофъ Свирсчовскии ѡт пана старосты латовицкого на тых татаровъ жалѡючисѧ тыми словы, ижъ, деи, «тые татарове зъ ІАномъ Жоравницкимъ, воискимъ луцкимъ и жоною его, такъ же и сыномъ ихъ Томашомъ Жоравъницкимъ, и з ыншими принципалы або поводы и помочниками своими, не маючи до небожчика пана Балцера Кгневоша з Олекъсова, державцы свинюского, секретара его королевское м[и]л[о]сти, жадное причины, неѡтповедне, непристойне, ночью, зброине, з стрелбою кгвалтною и с права заказаною, в дому его || [арк. 720 зв.] власномъ в Козловѣ, наехавши, без брони зранили, звезали, ѡбычаемъ неприятельскимъ поимали, такъ же слугу небожчиковского зранили, домъ скрывавили и скрынки поѡтбиали, листы з нихъ правныи и записы ѡдны подрали, а дрѡгие з собою побрали, п[ε]н[ε]зи и речи небожчика п[а]на Балцера Кгневоша в обычаи лупу непристойного розбою побрали, а на конецъ домъ спалили, и небожчика п[а]на Балцера Гневоша на смѣрть ѡкрутную, неслыханую, своволне ІАнови Жоравницкому и малжонце его выдали, чим, деи, право посполитое на сторону ѡткинувши, звирхность короля его м[и]л[о]сти зквалтили».

И просиль пан Свирсчовъскии именемъ его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого, абы с тых татаровъ яко кгвалтовниковъ справедливость ѡчинена была.

А татарове, передъ ихъ м[и]л[о]стю ставленые, были пытаны, если бы они на тотъ часъ, кгда сѧ наездъ на имене Козловъ стал, при томъ кгвалте были. Которые черезъ ѡмоцованого своего пана Ивана⁴⁷² Бобриковича, имъ ѡт врияду приданого⁴⁷³, повѣдили, ижъ прислалъ до нихъ пан ІАн Жоравницкии слѡгу своего Коллановского, просечи, абы ему збожсѧ, которое

⁴⁷¹ Подяку позивача очевидно треба сприймати як акт публічного схвалення вчинку князя.

⁴⁷² Слово написане двічі.

⁴⁷³ Цілком імовірно, що надання татарам адвоката з уряду було зроблено згідно зі статутним приписом (II ЛС, розд. 4, арт. 33): адвокат мав надаватися особам, які не розумілися на праві і з певних причин не могли самостійно його винайняти.

было на кгрунтѣ пустомытскомѣ зарѣчно, возити помогли. «Мы, деи, без ведомости княжати его м[и]л[ости], п[а]на своего, и без ведомости ѡсѣхъ, взявши ѡд него по два золотых, там три дни в Блѣдове мешкали, поки збожѣ зложоно, а потом зараз || [арк. 721] до Дѣбна ехали, а повторѣ там не были и ѡ том наеханью не ведаемъ, и николисмь не слышали». На чом ѡдводѣ, то естъ присегу, ѡчинити хотѣли.

А с стороны пана старосты латовицкаго ѡмоцованыи его м[и]л[ости] пан Свирсчовскийи мовиль, иж то имъ ведлѣ права ити не можеть, кгда жь не суть веры хрестиянское, люди простые, а ку тому и с того сѣ значить, же суть винни, бо без воли и ведомости княжати его м[и]л[ости], пана своего, там ездили. Доводиль тежъ того бытыя их выписомъ с книгродскихъ володимѣрскихъ, на рочкохъ прошлыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ ѡчиненыи, в которомъ пишеть, же слѣги Гана Жоравницкаго, Малхѣр Кравецъ и ѡриадникъ з Блѣдова, на вриадѣ ставленые, сознали, же «ѡ волторокъ, кгда вечор приходил, татаров напервѣи з Дѣбна конѣи двадцати приехало до Блѣдова, такъ же чотырнадцять слѣгъ суди кремѣнецкаго, потом Заборовскийи, слуга п[а]на Марка Жоравницкаго з десѣтми конѣи приехал, а там, збивши ѡсдѣсѣат хлоповъ з Блѣдова з стрѣлбою, панъ, деи, мои сына своего с тыми людми до Козлова выправиль. Там есми не был, аж на завтриѣ рано привезли поиманого п[а]на Гневоша и до склепу всадили его». ГАко то ширѣи сознаныѣ ихъ в томъ выписѣ доложено естъ.

Ставил тежъ возного повету лѣцкаго Матыса Славокгурскаго, которыйи созналь, иж кгда || [арк. 721 зв.] в четвѣргъ на свитанью был ѡ Жоравницкаго въ Блудовѣ, видель тыхъ татаровъ ѡсмадцѣт ч[о]л[о]в[ѣ]ковъ в Блудовѣ и тыѣ, деи, до Свинюхъ ездили.

А при томъ панъ воискийи ѡсветимскийи созналь, иж кгда сѣ доведаль ѡ такомъ наездѣ на Козловъ и ѡ взѣтью пана Гневоша, хотѣчи пѣвнѣ ѡ небожчику выведат, приехал до Блудова, там засталь тыхъ татаровъ, ѡ Блудовѣ бѣдѣчихъ.

Што потомъ и сами татаровѣ признали, иж на тотъ час, кгда сѣ квалтъ и наездъ в Козловѣ и поиманѣ небожчика пана Гневоша стало, там з Жоравницкимъ были и на поли под Козловомъ на сторожи стоѣали.

А такъ ихъ м[и]л[ости] п[а]нове приѣтели и слуги вси звышъ помѣненыѣ, и сѣдъ тепѣрешнийи, ѡважаючи такъ великийи выстѣпокъ, которыйи сѣ стал, в тамъ срокгомъ а ѡкрѣтномъ замордованью небожчика пана Гневоша, в наездѣ домовомъ, при которомъ, иж сѣ то черезъ шкрѣтѣнию показало, же татаровѣ дѣбенскийѣ в неведомости кн[я]жати его м[и]л[ости] и старшихъ своихъ с паны Жоравницкими, ѡбвиненыи, на тотъ часъ были и сторожѣ полнѣю на тотъ час, коли тѣю работѣ ѡтправовали, дѣржали, прихи-

ляючися до права посполитого, тые татаре на горло яко квалтовники покою посполитого всказѣмъ.

По котором декрете нашомъ его м[и]л[о]сть пан староста латовицкии, чинечи милосердье, яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ хрестианскии, тыхъ || [арк. 722] татаровъ, толко обравши собе межи ними на каранье двохъ, то есть Девеца и Грослана, ѡсихъ вызволил⁴⁷⁴.

Которыи то сѡд нашъ, яко ся перед нами дѣяло, до книгъ кгородских володимерских записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 718 зв.–722.

№ 128

1589 р., березня 29. Варшава. — Королівський лист про вчинення присяги Яновою Жоравницькою Оленою Коптівною в тому, що вона не була ініціаторкою та учасницею вбивства Балтазара Гневоша

Отводъ Жоравницкое от Гневоша

Жикгимонт третии

Ознаимуемъ тымъ нашимъ листомъ всимъ посполите и каждому зособна, кому колвекъ то ведати належить.

На року нинешнемъ з декрету н[а]шого межи земанькою земли Волянское Оленою Коптевною, малжонькою Гана Жоравницкого, воиского луцкого, позваною, з одное, а межи ѡроженымъ Аномъ Гневошомъ, старостою латовицкимъ, небожчика Балтазара Гневоша недавно || [арк. 7 зв.] забитого братомъ роженнымъ и потомкомъ властнымъ, з другое стороны, поводомъ припадающимъ преречонал Олена Коптевна, чинечи досыть декретови н[а]шому, зо двема светками шляхтичами водлугъ Статутѡ литовского, которого и Волянъ ѡживаеъ, присегла и отвеласе в тые слова, оной через возного Томаша Бродловича преповеданье, яко «она з бытностью преречоного малжонка своего Гана Жоравницкого, побудивши сына своего Томаша Жоравницкого, з людомъ на то зготованым, не выправила з Блудова до Козлова, где преречоного Балтазара Гневоша поимали и зранили, а потом, кгда его привели до Блудова, з мужем своимъ не забила ани его ногою копала и рукою свое его ножемъ не зранила, тѣла его на штуки секати не казала, ани погребла

⁴⁷⁴ Князь, який прислав татар до суду для з'ясування їхньої вини, хоч і не був до того формально зобов'язаний, своїм вчинком не просто публічно очищався від звинувачень і додавав собі символічного капіталу, а й отримував реальні дивіденди. Обвинувач був змушений за неписаними правилами провадження полюбовного суду як добрий християнин, виявляючи християнське милосердя, здійснити крок назустріч князеві і звільнити більшість його татар від покарання.

и втопила, на остатокъ яко его смерти окрутное жадною причиною не была. Такъ оную Б[о]же вспоможи и светаа мука его, што кгда вчинила».

Тот же возныи на име Томашъ Бродловичъ, которыи од судѣ нашего на преповеданью роты пререченои Коптевне был приданыи, чиначи досыть врадони и депутацыйи своеи, на тыхъ мѣсть перед тым же судомъ н[а]шимъ зозналъ.

Писанъ въ Варшаве на соиме валномъ коронномъ в середѣ, по недели бѣлои близкии, року Божого тисеча пятьсотъ осмьдесать девятого, а королевана н[а]шо[о] року второго.

Albertus Baranowsky R P Vicescanciararius.

Российский государственный архив древних актов, ф. 389, оп. 1, д. 199, л. 6–7 об. (за микрофотокопями: ЦДІАУК, КМФ-36, спр. 199).

№ 129

1589 р., квітня 15. Варшава. — *Королівський декрет (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) у справі по звинуваченню Яном Лятовичьким Томаша Жоравницького як співучасника вбивства Балтазара Гнівоша, згідно з яким винуватцеві була ухвалена кара баніції і позбавлення честі*

Декрет его к[о]р[о]левское м[и]л[о]сти в справе п[а]на Гана Кневоша, старосты лятовичького, с паном Томашом Жоравницким

Рокѣ 1589 м[е]с[я]ца мая двадцат осмого дня

Отъдано естъ на вриад кгородскии володимерскии до мене, Гана Шостовичького, бѣдѣного на мѣстѣ п[а]на Андрея Романовского, подстаростего володимерского, декрет его королевское м[и]л[о]сти межи паном Томашом Жоравницким а его м[и]л[о]стю паном Ганом Гневошом з Олексова, старостою лятовичьким, на соиме тепер недавно прошлом ѣ Варшаве вчиненыи, которыи я декрет его королевское м[и]л[о]сти принавши, || [арк. 273 зв.] до книг кгородских вписати казал, которыи так ся в себе мают:

«Жикгимонт трети, Божю м[и]л[о]стю корол полскии, великии княз литовскии, рѣскии, прѣскии, мазовецкии, жомоитскии, ифлиантскии, королевства шведского наблизшии дедич и прышлыи корол

Ознаимуем тым нашим листом всим посполите и кождому зособна, кому колвек то ведати належит, иж врожоныи Ган Кневош з Олексова, староста лятовичькии, яко повод, с позвѣ нашего, на сеимъ припадаючого, напротивко шляхетномѣ Томашови Жоравницкому, сынови Гана Жоравницького, воиского луцкого, яко принцыпалови жаловал, иж он, запомневши Боязни Божое, м[и]л[о]сти близжьнего, почтивости своее, веспо-

лок з ыншими принцыпалы албо поводы и помочниками своими, не маючи жадное причины *от* небожчика Балцера Кгневоша з Олексова, державцы свинюского, секретара нашего, не*от*поведне, непристоине, ночне, зброино, с татары, з стрелбою квалтовною, ис права заказаною, в дому его влас[но]м⁴⁷⁵ в Козлове, наехавши, без брони зранил, звязал обычаем неприятелским и поимал, так же слугѣ небожчиковского зранил, дом скрывавил, скрыни по*от*бивал, листы з них правные и записы *одно* подрал, а дрѣгие побрал, п[е]н[е]зи и речи небожчика Балцера Кгневоша в обычаи лѣпѣ и непристоиного розбою || [арк. 274] побрал, а наконце*ц* дом спалил, потым небожчика звязаного до Блудова в *одной* кошѣли яко злочинцѣ на коню *оклеп* вез и мил килка, человека юж седивого, страпил, а там с коня его зсадивши, без милосердыа *окрѣтне* звезал и до склепѣ весполок зъ Яном Жоравницким, *отцем* своим, и матыкою своею всадил, а потом при смерти его *окрутнои* был и тиранский помагал, яко шире*и* в том мандате албо позве нашем естѣ доложено».

На рокѣ тогды нынѣшнем с того позвѣ по третем привольваню водлуг поступкѣ правного Великого князства Литовского, през возного енерала *опатрного* Томаша Бродловича *ѣчиненым*, на *соиме* нынѣшнем, *перед* нами припалом, стороны *обѣдвѣ*, поводаваа сама через себе, а позванаа через шляхетного Миколаа Ковалевского, *ѣмоцованого* своего, *перед* нами ставши, року пререченоз[о] пилновали, *отпоры*, также и прѣ правные *перед* нами чинили, которые споры мы с паны радами нашими, при бокѣ нашем бѣдѣчими, вырозѣмѣвши то, *обачивши*, *иж* сторона поводаваа позваного яко принцыпала выстѣпку *ѣсобного*, противко почтливости его *ѣчиненого*, тут до сѣдѣ нашего королевского яко до п[а]на звирхнего и судю почтливости позвала кѣ встягнѣню винѣ з декретѣ нашего, выстѣпкови его || [арк. 274 зв.] годных. В которое справе яко криминалнои мы звлаща на *соиме*, судѣю власным будѣчи и суд належnymi власне *перед* маестатом нашим нашедши, яко принцыпалови в *той* справе дале*и* поступоват стороне наказали есмо⁴⁷⁶.

А в далшом поступку сторона позванаа через *ѣмоцованого* своего до шкрѣтыни*ѣм* вывожена бралася, кгда *ж* шкрѣтыни*ѣм* выводити не мог, бо, *деи*, Гневош, *от*повѣдаючи, по дорогах имал и сажал, жолнере его вешалиса по дорогах. На то *еи* сторона поводаваа шкрѣтыни*ѣм* своим

⁴⁷⁵ Пошкоджений текст.

⁴⁷⁶ Справи, де шляхтичеві могло йтися про втрату честі, мали розглядатися у королівському суді (II ЛС, розд. 1, арт. 24), а саме такими зазвичай були ті, які маркувалися як кримінальні.

вывоженем и потом суженем колко разов роков ђказовала, иж тот ѡтклад еи поткат не мо⁴⁷⁷.

Которых споров мы с паны радами нашими, при боку нашом сѣдѣачими, выслѣхавши, видечи, иж часѣ досыт мел позваныи до вывожена шкрѣтыниѣм, и к тому, бѣдѣчи позваныи, выводит его не хотел, ѡповѣдане теж ѡ наездъ его першое перед шкрѣтыниѣм ѣчинено естъ, пре тож ѡткладѣ не позволивши, позваному ѡтповѣдат декретом нашим росказали.

На конец спорѣ и ѡтказѣ, выслѣхавши сторон ѡбѣдвѣх и добре их ѣваживши, на то маючи взгляд, мы с паны радами своими, при нас бѣдѣчими, иж са з шкрѣтыниѣмъ значит ѡбвинена того позваного бытъ винными, а к томѣ, иж ѡтець его власными, правом переконаныи, зезнаваль и тоѣ наслане признавал, дѣла того поводови, яко || [арк. 275] близшому водле права Великого князства Литовского, его до поприсяженна самотретемѣ бытъ близшомѣ, томѣ то поводѣ присегу телеснѣю сказали⁴⁷⁸ в тѣю ротѣ, яко тот позваныи за наеханемъ ночным небожчика Балцера Кгнево[ша]⁴⁷⁹ в дворе его в Козлове поимал и неѡтповѣдне зранилъ, дом сплюндровал, а потом до Бѣдѣдова привез, ѣ везеню держал, а потом по смѣрти его помочником был. Которѣю присегу мы ѡтложились до двѣх недел близко пришлох, рок тои присязе завити сторонам заховѣючи и назначаючи.

На рокѣ тогды нинешнем водлуг ѡтложена рокѣ, през нас з лимитации власне припаломѣ, тот то поводѣ возного приданна до выконанна декретѣ ѡт нас жадалъ и просил, котромѣ придано возного енерала ѡпатрного Томаша Бродѣловича. Яко ж тот то возными, вернѣвшисѣ ѡт тоѣ то присеги, в моць сознания своего доброволне зознал, иж тот то актор водле роты вышеи менованое при бытности шляхетного [...] ⁴⁸⁰ Коптя, вѣдѣ рожного позваного ⁴⁸¹, з светками своими присегѣ ѣчинилъ и декретъ нашъ выконал.

⁴⁷⁷ Представник Томаша Жоравницького твердив, що його сторона не могла вивести шкрутинію, бо позивач чинив «одповеди» та захоплював його слуг, приятелів і жовнірів на дорогах. Староста лятовийський натомість продемонстрував свою шкрутинію і заявив, що у Жоравницького була не одна нагода вивести свою упродовж кількох судових сесій, однак той відмовлявся.

⁴⁷⁸ Скажнік мав зазвичай першочергове право на доведення своєї кривди, див., скажімо, процедуру доведення «гвалту» (II ЛС, розд. 11, арт. 2).

⁴⁷⁹ Пошкоджений текст.

⁴⁸⁰ Пропущене місце

⁴⁸¹ Представник відповідача, який мав стежити за дотриманням усіх формальностей під час акту присяги.

По котором зознаню тот то поводъ просил, абы вины, противко позваномѣ в позве вложоные, з декретѣ нашего противко емѣ были встиагнены.

А стороны позваного ѣмоцованыи его просил, абы толко на вежи сѣденя и на заплатѣ головщины сказан был водлѣ Статѣтѣ Великого князства Литовского, кгда ж ѡдин то⁴⁸² вже горломъ заплатил⁴⁸³.

А мы с паны радами нашими, при бокѣ нашом бѣдѣчими, бачечи, ижъ то ѣже декретомъ естъ ѡтѣтнато и к томѣ тоѣ право на справы некриминальные стегаестьса, || [арк. 275 зв.] а позваныи тут ѡ почтивост з выступкѣ ѡтдаленого естъ позваныи, а иж не стал, бѣдѣчи през возного правне воланыи и до сѣдѣ призваныи, а попиране и ѣставане стороны поводовое пререченого позваного для выстѣпкѣ так срокного, через сторѡнѣ поводовѣю емѣ заданого, безеѣности подпасть и подлечи есмо наказали⁴⁸⁴, иакож знаидѣет через посродокъ нынешнего декретѣ.

А такъ мы того ж Томаша Жоравницкого, безеѣного и с королевѣства выволаного, чти ѡтсѣжоного, ѡт всихъ ѣрядовѣ, годности, волностеи своих ѡтдаленого и неспособного ѣчинили. На ѡстаток через старосты которых колвекъ земль и поветов, воеводство и их мѣстца по всем королевствѣ его поимати и забити, знаити. Все тыѣ, которые бы ѡного, ѡсубѣ безеѣндю, порвали и в неволю взяли, ѡт вшѣлакое перешкоды правное волными быт⁴⁸⁵. А иж бы хто ѡ такои его безеѣности неведомостю не считилса и емѣ иакѣю ѡборѣнѣ давал, в домѣх своих заховал, мы безеѣность и выволане с королевѣства на мѣстцах посполитых ѡволат, мандаты с канцѣлярии наше дати росказѣмъ, и возные енералы до ѡволатиа вышѣи ѡменѣное безеѣности придад росказали.

А иж ѣмоцованыи важилса противко декретови || [арк. 276] нашому по присязѣ ѣчинѣной позваного и правом поконаного боронити, тогды на сѣденѣ въ вежи его сказали есмо, которѣю вину за прозбою их м[и]л[о]сти панов сенаторов ѡтпѣстили есмо⁴⁸⁶.

⁴⁸² «Т» виправлене з «д»

⁴⁸³ Представник Жоравницького посилався на звичай симетричних поррахунків між котрагентами, де життя одного мало бути оплачене життям іншого, відповідно, за смерть Балтазара вже заплатив головою Ян Жоравницький, тож на його синові Томашеві лежала менша відповідальність.

⁴⁸⁴ Томаш Жоравницький не став до суду за звинуваченням у тяжкому кримінальному злочині, за що була передбачена інфамія — втрата честі.

⁴⁸⁵ Шляхтич, скараний на баніцію й інфамію, оголошувався поза законом, що дозволяло його безкарно ув'язнити та навіть убити.

⁴⁸⁶ Заборонялося будь-яке спілкування з банітом під загрозою такої ж кари, тож адвокат Томаша Жоравницького, що спробував після ухвалення декрету добитися

И дла лепшое веры и сведецтва до того декрету нашего печат наша коронная естъ притиснена.

Писан ѿ Варшаве на соиме валном коронномъ в сѣботѣ дня пятого-надцат м[є]с[я]ца апрелла року Божого тисеча пятсот ѿсьмьдесят девятого, а кролеванья нашего року второго.

Alb Baranowsky RP wicesance.

С права велебного в Хрыстусе ѿтца ксєндза Воитеха Барановского, бискупа прємыского, подканцлѣрого коронного, пробоща плоцкого, Lawryn Piesoczynsky».

Которого ж то вписана до книг того вышєи менованого декретѣ его кр[олєвское] м[и]л[ости], передо мною на вриадє покладаного, до кѣниг записано ест.

ЦДИАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 273–276.

№ 130

1589 р., травня 25. Люблін. — Королівський універсал (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) до всіх старост та їхніх намісників в Речі Посполитій, а особливо Волинського, Брацлавського та Київського воєводств, яким король інформував їх про декрет у справі Томаша Жоравницького (баніцію й інфамію) та зобов'язував поширити інформацію з метою якнайшвидшого затримання засудженого та виконання вироку

Справа того ж п[а]на Кгневоша с тым же паном Жоравницким

Рокѣ 1589 м[є]с[я]ца маа 28 дня

Ўтъдано ест на вриад кгородскии володимєрскии до мене, ІАна Шостовицкого, бѣдѣчого на местцѣ пана Андрея Романовского, подстаростєго володимєрского, лист его королевское м[и]л[ости] || [арк. 276 зв.] в справе его м[и]л[ости] пана ІАна Кгневоша з Оле[к]сова, старосты латовицкого, до всех старост въ воєводствах Киевском, Волынском и Браславском писаныи. Которыи на лист его к[о]р[олєвское] м[и]л[ости] принавши, перед собою читати казал и так ся в себе маєт:

«Жикгимонт третии, Бож[о]ю м[и]л[ост]ю корол полскии, великии княз литовскии, рѣскии, прѣскии, мазовецкии, жомойтскии, ифлантскии, королевства шведского наблизшии дєдич и пришлыи корол

Всим вобєц и каждому зособна старостом по всеи Коронє и панствах наших, до неє належачих, и их наместником и всим иншим, которые

пом'якшення вироку для свого клієнта, був покараний ув'язненням, однак на прохання сенаторів уник відповідальності.

юрисдыцію сѣдовѣю або ѣриадовѣю мають, а особливо въ воеводствах Киевском, Волынском и Браславском, а звлаща велможному Косѣтентину, княжати *Ѡстрозскомѣ*, воеводе киевскомѣ, маршалкѣ земли Волынской, старосте володимѣрскомѣ, а в небытности его подстаростему и намесником староства нашего Володимѣрского, *ѡприиме и верне нам милым*.

Ласку нашѣ королевскѣю *ѡприиме [и] верне нам милые ѡзнаимѣм*, иж *ѣчинили єсмо декрет нашъ на соиме теперешнем валном коронном варшавском на Томаша Жоравницкого, которыи, неѡтповедне наехавши на дом козловскии, небожчика Балтезара Кгневоша забил и замордовал, што сѣя слушне и правне за доводы и шкрѣтыниами ѡт ѣрожного ІАна || [арк. 277] Гневоша з Олексова, старосты латовицкого, на него показало. Которым декретом за згодою и ѡдностайною радою панов рад н[а]ших ѡного Томаша Жоравницкого безѣцным ѣчинили, іако ширѣи тот декрет наш в себе ѡбмавѣет, так же и всихъ тых, которые бы его в домех своих переховывали або и на инъших мѣстцах емѣ радою, помочью в чом были, подь такие ж вины подпалыми водле бѣгѣ прав и Статѣтов панствѣ коронных и Великого князства Литовского сказали єсмо, іако ѡ том всем процес, тоє кавзь и актѣ, которає сѣє явне на соиме перѣд нами точила, также и декрет наш публикованыи и ѡволеныи светъчит. И хотѣчи тогды, абы тот декрет наш до єкзекѣцьи был приведен, иж бы сѣє емѣ на всем досыт стало, конѣчно росказѣм, абысте ѡпреимост и верность ваша, ѡ том ведаючи, над пререченым Томашом Жоравницким іако безѣцном, скоро бы сѣє его достать могло, водле выстѣпку а права посполитого єкзекѣцью чинили.*

Такъ же хочѣм, абы ѡпреимост а верность ваша в староствах и вриадѣх ваших всюды, абы до ведомости всих тот ѣниверсал || [арк. 277 зв.] наш пришол, пббликоват и ѡволат казали для ласки нашеє и под винами, в правах ѡписаными, иначе абысте ѡпреимост и верность ваша не чинили.

Писан ѣ Люблине дня двадцат пятого м[ѣ]с[ѣ]ца мая року Божого тисѣча пятсот ѡсмѣдѣсят девятого а панованна нашего року второго.

На власное росказанье короля его млсти Lawtzin Piesoczinsky».

А такъ іа тот вышѣи менованыи лист его к[о]р[о]левское] м[и]л[ости]⁴⁸⁷ до книг кгородских записати казал

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 276–277 зв.

⁴⁸⁷ Декрет не був виконаний, а справа для Томаша Жоравницького через кілька років завершилася примиренням із Яном Гнівошем, датованим 15 жовтня 1592 р., за умовами якого Гнівош дозволив Томашеві клопотатися про скасування вироку в обмін на його відмову від подальшої помсти (див.: ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 114 зв.–115).

№ 131

1589 р., березня 1. Володимир. — Скарга Семена Ласка-Чернчицького на сина Івана про образу і «одповідь» йому самому і синові Яну

Оповеданє п[а]на Семена Ласка-Чернчицького на сына его Івана о соромоту и о одповід

Рокъ 1589 м[ε]с[я]ца марца першого дня

Постановившися обличне на вриадє кгородском володимєрском в замкѣ его королевское м[и]л[о]сти передо мною, Адамом Наруцевичом-Кривоблоцким, на тот час будучимъ на мѣстцѣ пана Андрея Романовского, подстаростего володимєрского, его м[и]л[о]ст пан Семен Ласко-Чернчицкии обтежливе жаловал и оповедал сам от себе на сына своего меншого на Івана Чернчицького тыми словы, иж, деи, «тот сын мой Иван, не переставаячи злости и нецноты своеє давное, приехавши, деи, дня вчорашнего ъ волторок м[ε]с[я]ца феврала двадцат осмого дня отсель з Володимера до мене в дом до Чернчиць, там же, деи, мене в дому моемъ ъ Чернчицах в невинности моеи, мне в старости лет, отца своего зелжил, зганбилъ, словами брыдкими, плюгавыми и спросными отповедаючи и злоречечи мне, родичѣ своему, называючи мене псомъ бородатымъ, причитаючи теж мене, же, деи, “ты не естєсь мой отецъ, але естєсь, деи, ты зрадца и нецнота великии, а такъ ведаи, деи, о томъ певне, же, деи, на тебе, отца своего, без мешканья с тым сыном твоим старшимъ ІАномъ забью на смерть, а не забивши, деи, тебе, такъ теж и сына твоего старшого ІАна, не розсѣкши в штѣки, не отедѣ, деи, отсель”.

ІАко ж, деи, и дня теперешнего в середу м[ε]с[я]ца марца першого дня тым же способомъ мене, отца своего, словами злыми образливими тыкаль и злоречиль, называючи мене такъже псомъ бородатымъ и зрадцею, такъ тежъ, деи, на мене одповід ъчинил и на сына, деи, теж моего старшого на ІАна Чернчицького. Также одповід ъчинил, хвалєчи ся мене, родича своего, такъ теж и того сына моего старшого ІАна Чернчицького на смерть забити и замордовати. ІАко ж, деи, на тепер || [арк. 131 зв.] из сыномъ своим старшимъ от того сына своего меншого Івана здоровья своего не естємъ безпечонъ.

ІАкож и пан ІАн Чернчицкии, сын его м[и]л[о]сти старшии, тут же стоячи, очевисто на вриадє оповедался и осветчалься на брата своего Івана, иж, деи, «и я сам за таковыми одповідми и пофалками от брата своего Івана здоровья своего не естєм безпечонъ».

И оповедал теж есче и то при том панъ Семень Ласко-Чернчицкии на сына своего Івана, иж, деи, «кгдым росказаль дня сегоднешнего в середѣ кони до санєи закладать, хотєчи, деи, з жалобою своею тут до

Володимєра до вриадѣ вашєи милости ехати, и ѿн, деи, тот же Ивань, мене не хотел пустити, и кгда, деи, слѣги мои почали кони до санєи закладат, ѿн, деи, видечи то, зараз почаль за тыми слугами моими гонитися с киемь. И там же, деи, в томь дворе моемь слуг моих ѿт мене розогналь, аж, деи, єсми за великою бєдою розказал єсми сам при собе кони в сани заприачи».

Которое ж то ѡповеданье его до книг кгородских записати єсмо казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 131–131 зв.

№ 132

1589 р., серпня 3. Володимир. — Скарга Яна Шостовицького на Власного (Власія) Костюшковича-Хоболтовського про погрози мститися, засвідчені возним

ѡповеданє пана Шостовицького на п[а]на Власного Костюшковича
Рокѣ 1589 м[є]с[я]ца авгѣста третєго дня

На вриадє кгородскомь володимєрскомь перед нами, Романомь Велигорскимь, подстаростимь, а Демьяномь Павловичомь, сѣдею, вриадники кгородскими володимєрскими, ѡповедалься и жаловаль пань ІАнь Шостовицькии на п[а]на Власного Костюшковича ѡ томь, ижъ, деи, «ѿн, пань Костюшковичъ, не дбаючи на право посполитое ани констытѣцци, ѡ томь ѡфалєные, дня нинєшнего, на датє поменєного, не маючи, деи, до мене жадное слушноє причины, по розмаитыхь местцах на мене и здоровье мое розмаитые ѡтповеди и пофалки чинить.

ІАкожъ, деи, на ѡстатокъ и тѣтъ в замокъ пришедши, в године теперєшней под часомь рочковъ перед в[ашими] м[и]л[о]стями, вриадомь, и иньшими многими людми пофалки и ѡтповеди на мене чиниль и словами доткливими мне примавяль, ѡтповедаючи и на потомь, где бы ся зо мною где колвекъ и коли колвекъ споткаль, ѡ што приправити».

ІАкожъ Исакии Долматскии, возный поветѣ Володимєрского, перед нами созналь, ижъ дня нинєшнего первєи сєго слышалъ, кгда пань Власныи Костюшкович, бѣдѣчи перед замкомь подле кганкѣ, на пана Шостовицького пофалкался, поведаючи, ижъ, деи, «Шостовицькии тотъ позовъ зьєсть з водою»⁴⁸⁸.

⁴⁸⁸ Цїлком імовірно, що погрозам, поміж іншого, передувало позивання Яном Шостовицьким Власія Костюшковича-Хоболтовського до суду, про що свідчить погроза нагодувати Шостовицького позовом.

А такъ мы тоє оповеданье пана Шостовицкого и сознанье возного в книги записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 379.

№ 133

1589 р., серпня 7. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на Федора Костюшковича-Хоболтовського, який вчинив йому «одповідь» через приятеля Януша Угриновського під час судового процесу, аби змусити скаржника відступитися від вирішення справи племінниці, чії інтереси він представляв у суді; водночас Гулевич оповів, що судді взяли до уваги версію Федора Костюшковича-Хоболтовського і Януша Угриновського, які заперечили факт «одповіді», а возні відмовилися бути офіційними свідками у його справі⁴⁸⁹

Справа его м[и]л[ости] пана воиског[о] володимєрског[о] с паном Федором Костюшковичом

Року 1589 м[є]с[я]ца августа сємог[о] дня

На роках кгородских володимєрских, от дня третєго м[є]с[я]ца августа припалых и судовне отправовати зачатых, перед нами, Романом Велигорским, подстаростим, || [арк. 432 зв.] а Деманом Павловичом, судею, вриадники кгородскими володимєрскими, ставши очевисто, его м[и]л[о]сть пан Василєи Гулевич, воискии володимєрскии, оповедал и жаловал тыми словы, иж, деи, «пан Федор Хоболтовскии, судичь, в тую субботу, кгда намъ в[аша] м[и]л[ост] на декретъ свои были выступить розказали, отстрашующи мя от б[р]атанки⁴⁹⁰ моеє, жебых ѿ кривды єє не мовил, грозил ми и отповедал, што, деи, кгдам пришедши до избы, то в[ашєи] м[и]л[ости] оповедал, не ѿн самъ, толко панъ Угриновскии, его обмавяючи, мовиль, же, деи, не отповедаєть. Я, кгда на словех Угриновского мовиль, же Угриновскому в той справе не вѣрѣ, ино самъ, деи, панъ Федор обмовилься, же ми не отповедаєть, розказали ми в[аша] м[и]л[ост] на том перестать.

Теперь, деи, тот же пан Федор, судьич, перед очима в[ашєи] м[и]л[ости] в судѣ одповед и погрозку на здоровье мое вчинил, просилемъ, де[и], абы в[аша] м[и]л[ост] моцью звирьхности вриадѣ своего, здорове мое варующи, пана судьича порукою ѡпєвнити рачили. Которыи ижъ за просторогою приател своих мовил, же ми не отповедаєть, для того в[аша] м[и]л[ост] з него слушноє справедливости и обварованиа

⁴⁸⁹ Див. також наступну справу.

⁴⁹⁰ Текст пошкоджений.

здоровья моег[о] не вчинили и теперь, деи, кгдам отъ в[ашеи] м[и]л[ости] одшеди, туя цедлу писалъ, панъ Федоръ и панъ Власныи пришли были до господы моее, и бых *настя*⁴⁹¹ не постерег, не ведаю, што бы сѧ зо мною стало.

Возных, которых, деи, ми в[аша] м[и]л[ост] придали, жебы мѧ до дому моего провадили, Исакии Долматъскии, до дому сѧ впросил и до того часу его не маю, а Гноенскии, кгдам || [арк. 433] светъчил, онъ не хотел з ызбы за мною пойти. А потом, кгдам светъчилъ иными людъми и шляхтою на них и на возного, же не хотелъ з ызбы выити, он, от мене порвавшисѧ, за ними пошол.

Станеть ли сѧ якаѧ пригода отъ них надо мною, ведомость вридоваѧ ѡ тои пофалце его нехаи будетъ, бомъ имъ ничего не винен, толко повинности своѧ постерегаючи, ѡ кривды и долеглости братанни своѧ мовлю».

Которое жъ то ѡповѣданѧ его м[и]л[о]сти до книг кгородских володимерскихъ записати казал.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 22, арк. 432–433.

№ 134

1589 р., серпня 7. Володимир. — Визнання возного про конфлікт перед судом Василя Гулевича з Федором Костюшковичем-Хоболтовським, під час якого Гулевич наполягав на тлумаченні слів свого супротивника як «одповіди», у той час як сам Федір та його приятелі заперечували проти такої інтерпретації

Справа п[а]нѧе Ивановое Костюшковичовое с п[а]но[м] Федором и Власным Костюшковиче[м]

РокѸ 1589 м[ѧ]с[ѧ]ца авгѸста сѧмого дня

На рочках кгородских володимерских перед нами, Романомъ Велгоръским, подстаростим, а Демьяном Павловичомъ, судѧю, вриадниками сѧдовыми кгородскими володимерскими, ставши ѡчевисто, возныи поветѸ володимерского Михаило Гноенскии кѸ записанью до книгъ кгородских вызнал тыми словы, ижъ был ѧсми на справѧ панѧе Ивановое Хоболтовское, сѧдъичово[ѧ]⁴⁹² земское володимерское, в Хоболтове, припытываючи сѧ статника панѧе || [арк. 436] Петровое ѡ пограбеньѧ жеребъца шпаковатого, которыи былъ за сторожою его, дѧа чого его пограбили от панѧе сѧдъиноѧ и сыновъ ѧѧ. И кгдам з рѧлацьею до сѧдѸ кгородского

⁴⁹¹ Мало бути «наистя».

⁴⁹² Пошкоджений текст.

пришоль и тѣю реляцію мою панѣ подстаростемѣ тѣтъ же в сѣдѣ при сѣди и писарѣ и веле зацныхъ людеи подаль м[ε]с[я]ца авгѣста сѣмого дня рокѣ теперешнего ѡсмѣдсѣать девѣятого, панѣ ІАнѣшь Угриновѣскии мовиль, и жѣ то былѣ и естѣ жеребець панее сѣдиное и сыновѣ еѣ, которого имѣ было волно иако своего власного взѣати.

Панѣ Гѣлевичѣ, воискии володимѣрскии, поведиль, и жѣ то жеребець былѣ и естѣ панее Ивановое, братанѣны его.

Панѣ Федорѣ Богдановичѣ-Хоболтовскии, сѣдичѣ, поведиль, и жѣ, деи, «иа волель быхъ с тобою || [арк. 436 зв.] чимѣ инѣшимѣ сѣя росправити, ни жѣ паперью».

И кгда панѣ воискии всимѣ сѣдомѣ и мною то светчилѣ и просиль, абы вриадѣ, возравши в право посполитое, с паномѣ Федоромѣ Хоболтовскимѣ, сѣдѣичомѣ володимѣрскимѣ, слушную справедливостѣ емѣ ѣчиниль, иакобы ѡн здоровѣя своего безпечон былѣ.

И кгда суд кгородскии того панѣ Федору Хоболтовскомѣ не фалиль и его ѡт того гамоваль, пан Федор Хоболтовскии, ѡбачивши сѣя и бѣдѣчи постережонѣ ѡд приател своих, потомѣ мовиль, и жѣ «иа Гѣлевичу не ѡтповедаю».

Панѣ Гѣлевичѣ, воискии володимѣрскии, на том не переставаячи, мовиль, и жѣ емѣ есче в сѣботѣ прошлѣю м[ε]с[я]ца авгѣста пятого дня грозиль на здоровѣе, ѡтстрашѣючи ѡт братанѣны его, и тепер повторе ѡтповедает ѣ вуши и перед ѡчима вриадовыми, абы порѣкѣ дал, иакобы ѡт него здоров[я] своего был безпечонѣ.

Сѣд кгородскии поведил, и жѣ бы || [арк. 437] пан Гѣлевичѣ на томѣ перестал, же пан Федор мовиль, и жѣ не ѡтповедаетѣ.

Пан Гулевичѣ, воискии володимѣрскии, на томѣ не переставаячи и беручи то себе за кривѣдѣ, просиль, абы и перѣшиѣ слова або погрозки пана Федоровы были записаны, так и тыѣ, же сѣя прел (!) ѡдповеди.

Сѣд позволиль панѣ воискому, абы на писмѣ до книгѣ тѣю всю справу и речѣ свою подал, которое жѣ мы ѡчевистое сознанѣе возного до книгѣ кгородскихѣ володимѣрскихѣ записати казали.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 435 зв.–437.

№ 135

1589 р., серпня 8. Володимир. — Скарга Дем'яна Павловича на Андрія Немирича про образу і побиття та визання возного, який оглядав сліди заподіяних Немиричем шкод⁴⁹³

⁴⁹³ Див. також дві наступні справи № 136 і 137.

Оповеданє п[а]на Павловичово на пана Нємирича

Року 1589 м[є]с[я]ца августа ѿсмого дня

Пришедши на вриад кгородский володимєрский перед мене, Романа Вилгорского, подстаростего || [арк. 453 зв.] володимєрского, врожоньи пань Демьянь Павлович, сѣдья кгородский володимєрский, ѿбтєжливе з великим жалєм ѿповедал и жаловал тыми словы, *иж, деи*, «бѣдѣчи мнє ч[о]л[о]в[є]кѣ спокоиномѣ, никомѣ ничого не винномѣ, дня сегоднешнего шол єсми зѣ замкѣ *от* справ вриадовых, *от*правивши рочки теперешниє, до господы своеє, и вже бѣдѣчи мнє по конєц комор крамных в ринкѣ, пан Андреи Нємѣрич, маючи на мене, кром вѣдомости моеє, ниякѣюс васнѣ неприателскѣю, поткавши мене, под заслоною приязни привитавшися, почал на мене нарикат, *ижес, деи*, ты, за злєцєнємѣ *от* княжати єго м[и]л[о]сти имени владычнии держачи, гаи петикоровский спѣстошил и вывозил, алє, *деи*, постои, ѿдно мало».

Га, видєчи пана Нємирича, ч[о]л[о]в[є]ка пѣяног[о], ѡходєчи таковое неприязни, *от*шол єсми *от* него, поведивши ємѣ: «Єслим в[аша] м[и]л[о]ст, п[а]нє Нємѣричѣ, в чом єсть неправ, позываи мє до права».

И кгдым пришол до господы своеє до двора єє м[и]л[о]стє панєє Гаковицкоє, там бѣдѣчи безпєчным в госпode моеи, не мыслєчи ѡ жаднои небезпєчности и не маючи при собє брони, алє пан Андреи Нємѣрич, яко *первєи* ѡчинивши мнє пофалкѣ на рынкѣ, такѣ потом наполнившися злого ѡмыслѣ своего, запомниавши боязни Божое и срокгости права посполи-того, способившися а зобравшися на то з многими помочниками и слѣгами своими, з розными бронями, полгаки и рѣчницами, || [арк. 454] а то єсть с п[а]ном Гарошом Богѣринским а паном Иваном Дѣбовецким и з слѣгами пана Ѡвлѣчимского, которых он сам знает и имени их ведаєт, нашедши моцно кгвалтом на господѣ мою, звышменованныи двор єє м[и]л[о]сти панєє Гаковицкоє, на*первєи* торгался на мене словы недѣчтывыми и доткливыми, а потом, до розных бронєи рѣтившися, мене самого збили, змордовали и зранили, и мало ѡ горло не приправили, ажѣ мене которыи панове приатели мои ратовали».

И просил пан сѣдья ддя ѡгледания кгвалтѣ и ран своих ѡ возного. Га єго м[и]л[о]сти на то придал возного поветѣ Володимєрского пана Исакиа Долмацкогo, которыи, тамѣ на тои справе єго м[и]л[о]сти бывши, дня сегоднешнего кѣ записанью до книгъ кгородскихъ володимєрскихъ созналѣ тыми словы, *иж, деи*, «рокѣ тепєр идѣчого тисєча патѣсоть ѡсмдєсѣат девѣятого м[є]с[я]ца августа ѿсмого дня за приданємѣ вриадовымѣ, маючи при собє шпахту людєи добрыхъ пана Гаана Комнацкогo а пана Прокопа Берєстовецкогo, былѣ єсми на справе єго м[и]л[о]сти пана Демьяна Павловича, сѣди кгородского володимєрского, в госпode єго

м[и]л[о]сти в дому панєє ІАковицкоє, ѡповедал мнє || [арк. 454 зв.] пань сѣдїа, ижъ “дня сєгодняшнєго августа ѡсмого рокѣ теперь идѣчого ѡсдєсїатъ дєвятюго пань Андреи Нємиричъ с помочниками своими, нашєдши моцно кгвалтомъ на господѣ мою спокоишю, на домъ єє м[и]л[о]сти панєє ІАковицкоє, менє самого первєи словы доткливыми зсоромотиль, а потомъ збилъ и зранилъ”. ІАкожъ за ѡказаньємъ п[а]на сѣдинымъ видиль єсми въ єго м[и]л[о]сти ранѣ тїатѣю кривавѣю на рѣце лєвои на палцѣ дрѣгомъ подлє великого палца».

И просиль пань судїа, абы тоє ѡповеданє єго и сознаньє возного до книгъ кгродских володимєрских было записано, што ка записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 453–454 зв.

№ 136

1589 р., сєрпня 8. Володимир. — Скарга Андрїя Нємирича на Дєм'яна Павловича, який ображав його в домі Гаврилової Яковицької і вдарив булавою, а також поранив його слугу; визнання возного, який оглядав рани на Нємиричевому слугі

Ѡповеданє п[а]на Нємиричово на пана Павловича

Рокѣ 1589 м[є]с[я]ца августа 8 дня

Перєдо мною, Романомъ Вилгорскимъ, подстаростимъ володимєрским, жаловаль и ѡповедалъ пан Андреи Нємиричъ, сѣдичъ земли Киевскоє, ижъ, дєи, «приєхавши мнє сєздє до Володимєра в потребах своих, дня нинєшнєго даты вышєи писаное, водлуг звѣклости своєє, с повинности приязни крєвноє, которѣю ношу по малжонцє своєи с п[а]ни Гавриловою ІАковицкою, подсудковою володимєрскою, ѣмыслнє, дєи, єсми шоль до дому єє м[и]л[ости], єє м[и]л[ость] наведити іако приятєлки повинное, то пакъ тамъ жє, пришєдши з господы своєє з дому пани Кириковое Дривинское, пан Дєм'янъ Павловичъ, нє маючи до менє жадное причины, алє взїавши потаємную вазнь и ѣмысль злыи, хотєчи менє ѡ здоровє приправити, нє мовєчи зо мною ничого, кгды был самъ при єє м[и]л[ости] панєи ІАковицкои, алє послал на помочь собє помочники. А кєды, дєи, пан Иван ІАковицкии, пановє Костюшковичи и иных нємало людєи и слуг пришло, пан Павлович, дєи, нє ведати дїа чого, маючи бѣлавѣ в руках, крѣкнул на менє: “Нє киваи, жє, дєи, головою, Нємиричу, бо, дєи, тобє дам тою бѣлавою || [арк. 463] в головѣ, жє, дєи, нє встанєшь”.

ІАмъ повєдиль, жє мнє волно головою рѣхати, бо человекъ, поки жив, головою и всимъ собою рушєть, а коли ѣмрєть, тєды собою рушат нє можєт.

Он, деи, видечи мене, человека безпечного, гдем, деи, при себе и брони не мел, толко хлопца а пахолка, почаль, деи, мене соромотит и з бдлавою порывати до мене. А в томъ, деи, часе панъ Иванъ Гаковицкии досталь шабли, где, деи, п[а]ни Гаковицкаа, видечи, иж на брони не маю, и им ся боронити не способень, яко пана Павловича, такъ и п[а]на Гаковицкого с паномъ Гарошомъ Хребтовичомъ-Богѳринскимъ и с паномъ Ивановъ Дѳбовецкимъ гамовала, а мне, деи, мовила, абых, деи, ѿт нее прочь з домѳ вышоль и дла небезпечности сама, деи, мене провадила з дому.

То пак пан Демьян Павловичъ, набравшиса злого ѳмыслу своего, хотечи мене ѿ здорове приправити, ѳпившиса, с тылу зрадливе, хотечи мене забит, бдлавою мене ѳдариль в плечи. И кгда бы, деи, не пан Гарошъ Хребтовичъ а не пан Дѳбовецкии закладали и его задерживали, снать бы мене с тылѳ забиль.

И кгда, деи, ее м[и]л[о]ст п[а]ни Гаковицкаа, мене боронячи, выпровадила, сама, деи, стала ѳ фортце, не хотечи пана Демьяна Павловича и п[а]на || [арк. 463 зв.] Ивана Гаковицкого за мною пѳстить. А пан Павловичъ, деи, с паномъ Ивановъ Гаковицкимъ, пани Гаковицкѳю потрѳтивши и ѳтопхнувши ѿт фортки, з двора на дллицѳ выбегши, волали, деи, мне, лаючи словы неѳчтивыми: “Где, деи, есть тот неѳнотливое матки сын Немиричь”.

А потом, побачивши хлопца моего Даниела, пан Иван Гаковицкии, з неакимсь человекомъ безслѳжебным и з слѳгами своими ѳкретне збили и зранили. И кгда бы, деи, пан Федор Костюшковичъ не ратовал, снат бы его на смертъ замордовали».

И просил ѿ приданье возного на ѳсвеченье тог[о] збитья и зранѳна. Га емѳ ѳчевисте на то придал возного повету Володимѳрского п[а]на Моисея Дегтевского, которыи, на тои справе бывши, до книг дна нынешнего ж, на дате поменѳного, созналь, иж, «маючи при себе шляхтѳ людеи добрых пана Гана Петровского а п[а]на Миколаа Волского, за ѳказаньемъ ѿт п[а]на Немирича видел есми в замочкѳ владычнем хлопца пана Немиричова Даниела, в светлицы лежачого, ѳкрутне зранѳного, то есть в голове рана татаа шкодливаа, на руце левои рана татаа шкодливаа. Которое зранѳне поведил быти ѿт п[а]на Ивана Гаковицкого, кгда пан Павловичъ, выпадши || [арк. 464] з дому панѳе Гаковицкое посполу с паномъ Ивановъ Гаковицкимъ и иншими помочниками своими, пана Немирича гонили. Такъ, яко ширѳи на вриаде ѳповедано есть».

И просил пан Немирич, абы тоѳ ѳповеданѳ и сознанѳ возного до книг записано было, што на записати казал.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 462 зв.—464.

№ 137

1589 р., серпня 28. Володимир. — Визнання возним зіткнення Дем'яна Павловича з Андрієм Немиричем в гродській канцелярії, куди вони прийшли скаржитися один на одного

Сознанє возного в справе п[а]на Павловича с п[а]ном Немиричомъ
Року 1589 м[є]с[я]ца авгѹста двадцат ѿмого дня

Передо мною, Романом Велгорским, подстаростим володимѣрским, ставши ѿчевисто, возными повѣту Володимѣрского Исакии Долматскии кѹ записаню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж, «бѹдѹчи мнѣ на вриадѣ в замкѹ володимѣрском, кгда пан Демьянъ Павлович, судья кгородскии володимѣрскии, пришедши до вриадѹ, а не заставши его м[и]л[о]сти п[а]на подс[та]ростего⁴⁹⁴ в замку, толко п[а]на Станислава Кандыбу, писара, в канцлерии, а заставши, || [арк. 498] ѿповедалъ и жаловалъ ѿ кгвальтовное наиштѣе на господѹ и зранѣнѣе его милости ѿт пана Андрея Немирича. Потомъ тыжъ пришолъ до вриадѹ панъ Немиричъ з приателы своими, а заставъши на вриадѣ п[а]на Демьяна Павловича, торгалъсе на его милость словы ѿбразливыми, а потомъ и рѹкою торгнѹвшисѹ, досегаючи черезъ пана Ивана Яковицького, которыи его гамовалъ, пана Демьяна Павловича, за рѹкѹ порвавши, шарпалъ. Што пан Павловичъ, маючи възглядъ на мѣстце замкѹ его королевское милости, зносечи з жалѣмъ таковое попѹдъливое торъганъе и шарпанъе ѿт пана Немирича, мною, вознымъ, а при мнѣ бѹдѹчою шлахтою паномъ Матѣемъ Кгроновским а паномъ Даниломъ Кропивою, светчилъ».

Которое ж ѿ ѿчевистое сознанъе возного до книгъ кгородскихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 497 зв.–498.

№ 138

1589 р., листопада 4. Володимир. — Оповідання Олександра і Яна Киселів-Дорогиницьких про одповідь, вчинену їм Дем'яном Павловичем та його швагром Іваном Яковицьким

Ѿповеданѣ п[а]нов Киселѣв на п[а]на судю кгородского володи[мѣр-ского] ѿ небезпѣчност здоровья их

Року 1589 м[є]с[я]ца ноѿбра четвѣртого дня

Передо мною, Романом Велигорским, подстаростим володимѣрским, ставши ѿчевисто на вриадѣ в замку володимѣрском, земіанѣ повѣту

⁴⁹⁴ Пошкоджений текст.

Володимєрського пан Александр и пан Ган Кисєлєвичи-Дорогиницкиє праве при доконченю рочков кгородских володимєрских ѡповєдали на п[а]на Дємана Павловича, судю кгородского володимєрского, и на п[а]на Ивана ГАковицкогo, швакгра єго, ижъ «ѡни дла справы, которую з нами пан Дєман Павлович маєт, не контєнтуячися правом посполитым, нам самым и приатєлєви нашому пану Ивану Бобриковичу ѡтповєди и похъвалки || [арк. 656 зв.] на здоровя и горла наше чинят и ѡтповєдають⁴⁹⁵, ѡ што ся на вриадє в[ашєи] м[илости] ѡсвєтчами и ѡ што правом чинити хочєм». И просили, абы таа протєстация их до книг кгородских володимєрских записана была, што я записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 656–656 зв.

№ 139

1589 р., грудня 14. Володимир. — Добровільне визнання жовнірів-шляхтичів з роти Новицького про погрози Тимофія Юхновича Оранського вбити свого дядька Михайла Оранського, який відібрав у нього маєток, та спробу Тимофія намовити товаришів по роті допомогти йому помститися родичеві

Сознанє ѡчтивых людєи и ѡсвєтченє п[а]на Михаила Оранског[о] ѡ пофалку Тимофея Оранског[о]

Року 1589 м[є]с[я]ца декабрия 14 дня

На рочках судовых кгородских володимєрских перед нами, Романомъ Вилгорскимъ, подстаростимъ, а Дємьяномъ Павловичемъ, судєю, вриадниками судовыми кгородскими володимєрскими, ставши || [арк. 847 зв.] ѡчевисто, шляхєтныє пан Воитєх Маничинскии, пан Ган Кгородзискии, а пан Миколаи Сковєлскии доброволнє и згоднє под сумнєнємъ сознали, ижъ «часовъ прошлыхъ недавно в року тепєрєшнємъ ѡсмьдєсят девятомъ, будучи намъ в роти п[а]на Новицкого тепєр на Подолу, там же в роти того жъ п[а]на Новицкого жолнирскую служить ниякиишь Оранскии, которыи, дєи, нас и инших товаришовъ намовляль, ижъ “маю ѡ Володимєрскомъ поветє стрыа богатого, поєдьмо тамъ, бо мамъ єго з домома спалити, забити и маєтность єг[о] побрати, которою маєтностью и вас поделю и працу тую нагорожу, бо мє з маєтности вызуль. Прє то нехай сє того ѡт мєнє сподєваєть”».

⁴⁹⁵ Скаржники акцентують увагу на тому, що вони ініціювали справу в суді з Павловичем і Яковицьким, а ті замість правового вирішення конфлікту почали погрожувати мститися їм та їхньому адвокату Івану Бобриковичу.

При чимъ тут же пан Михаило Оранский, очевисте будучи, чинилъ протестацію, ижъ, деи, «то сыновець мои панъ Тимофеи Юхновичъ Оранский тамъ в ротѣ п[а]на Новицкого служить и мнѣ такую отповедь чинить». И што хочечи се водле права заховати, просил, абы то записано было, што мы записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 22, арк. 847–847 зв.

№ 140

1590 р., лютого 28. Володимир. — Скарга Юрія Овлочимського на Миколая Богущевича Трацевського, який прислав йому лист образливого змісту з викликом на поєдинок, обіцяючи мститися у випадку відмови супротивника від двобою; скаржник заявив, що він готовий прийняти виклик, однак Трацевський спеціально не повідомив його про час і місце поєдинку, намагаючись уникнути двобою і таким чином отримати неформальне право на помсту, тож Овлочимський знімав із себе, своїх слуг і приятелів відповідальність за можливі кривди супротивникові в разі необхідності боронити своє життя і здоров'я

Оповеданье его милости пана Юра Овлочимського на Миколаа Богѳшевича Трацевского о отповедь

Рокѳ деветьдесатого м[е]с[я]ца феврала двадцат осмого дна

Присылалъ на врадъ кгородский володимерский до мене, Романа Велгоргоргорского⁴⁹⁶, подстаростего володимерского, панъ Юреи Овлочимский, жалѳючи и оповедаючи тыми словы, ижъ, деи, иакомъ первей сего, то естъ «дна сѳмогонадцать феврала в рокѳ теперешнемъ деветьдесатом присылалъ на врадъ кгородский володимерский, оповедаючи, так и тепер оповедаю, ижъ ниакий Миколаа Богѳшевичъ, который се быти менѳеть Трацевским, || [арк. 152] не маючи до мене жадное слѳшное причины, пробачивъши пристоинности своеѳ и срокгости права посполитого, дна третегонадцать м[е]с[я]ца феврала рокѳ теперъ идѳчого тисеча патъсотъ деветьдесатого через пахолика своего отдалъ ми цѳдѳлд властного писанья рѳки своеѳ досытъ обѳлживѳю и ѳципливѳю, вызываючи мене на поѳдинокъ, абымъ з нимъ ѳчинилъ. А гдѳ бым чинить не хотель, тогды ми на здоровье мое отповедь чини, абымъ се его стерез такъ на местѳѳ безпечномъ, иако не на безпечномъ.

Ино ач бымъ, постерегаючи пристоинности и повинности моеѳ шълахетъское, за таковымъ повабеньемъ его словы ѳципливыми на поѳдинокъ, рѳкою чинилъ такъ, иакобы ѳдно самъ панъ Богѳшевичъ

⁴⁹⁶ Мало бути «Велкгорского».

похотель. Нижли онъ, заживаючи непристоиноного фортелю, абы тымъ поединькового чиненъа самъ ѡшоль, а непристоинѣ покѡтне на мене чигат ѡмысливъши, мѣстца и часѣ певног[о], гдѣ и коли бымъ мель з нимъ поединкомъ чинить, не ѡзнаимиль».

ѢАкожь || [арк. 152 зв.] и тѡю цѣдѣлѣ повабенѣ и ѡтѣповедъ на здорове передо мною, подстаростимъ, показано, которою и рѣкою моею подыписаль и ѡсведчилсе⁴⁹⁷.

Панъ Ѡвлочимьскии иж, деи, «за таковымъ данѣмъ ѡтповѣди, если жебы на здорověе мое тотъ Богѡшевичъ чигаючи, зо мною гдѣ колвекъ трафилъ, тѣды иа за помочью Божою здорова боронить мѡшѡ. А в томъ боронѣнью, если же се што томѡ Богѡшевичѡ ѡт мене самог[о] або приатель и слуг моих станѣтъ, абым за то вины не поносиль, кгды ж то ити мѡси за данѣемъ причины и ѡтповѣди его самого».

И просиль панъ Ѡвлѡчимскии, абы тоѣ ѡповѣданъе его до книгъ кгородских володимѣрских было записано, што иа записати казалъ⁴⁹⁸.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 23, арк. 151 зв.–152.

№ 141

1590 р., жовтня 3. Луцьк. — Оповідання Францишка Завадського, уповноваженого Василем Гулевичем на ведення його справи у суді, що Іван Внук-Підгороденський, відповідач у цій справі, викликав його на поєдинок і вчинив «одповідь» через возного і свідків

М[є]с[я]ца ѡктѣбра 3 дня

На роках земьскихъ лѡцкихъ, ѡ светомъ Михале, свіатѣ римскомъ, припалых, передо мною, Федоромъ Чапличомъ-Шъпановскимъ, сѣдъею, а Иваномъ Хренницкимъ, подьсѣдкомъ, вриадники земьскими лѡцкими, ѡповѣдалъ земенинъ поветѡ Володимѣрского панъ Францышекъ Завадський ѡ томъ, што жъ, деи, злециль былъ емѡ справѡ свою ѡ судѡ кгородского тѡтошнег[о] лѡцкого противъ Ивану Внукови-Подъгороденскомѡ мовити его милость пан Василен Гулевичъ, воискии володимѣр-

⁴⁹⁷ Отримавши цидулу «одповідну», скривджений часто вписував її до актових книг або засвідчував з допомогою підпису урядника на самому тексті; зазвичай до другого варіанту вдавалися тоді, коли цидула містила образливі слова і лайки, які вживати в суді не дозволялося. Таким чином зацікавлена особа вводила до публічного простору факт погрози.

⁴⁹⁸ Втягування в конфлікт ширшого кола осіб засвідчує скарга Юрія й Івана Овлучимських на Лаврина Іваницького, Богуша Трацевського та його синів — Миколая, Івана і Богуша, які 24 травня напали на їх господу у Володимирі та стріляли з рушниць (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 23, арк. 240–240 зв.).

скии, отъ ког[о], деи, вазнь взавши, тотъ поменены Иванъ Внук-Подъгороденьскии вмыслне дня третєг[о] октебра въ рокѣ теперешнемъ деветьдєсѧтомъ до господы ег[о] в мєстє тѣтошнемъ лѣцкомъ до Степана Томиловича, почаль его на рѣку на поєдынокъ вызывати. «И помънєчи, деи, на на право посполитое, возными и людми добрыми оцєветъчилъ».

А потомъ через того жъ возного и через двох шляхтичовъ, выходєчи за недопѣщенєм его м[и]л[о]сти п[а]на ІАна Хобрынского в предъсєвзѧтѣю его, отъповедъ и похвалку вчинилъ, хотєчи его, человека ничего никому не виньног[о], здоровъѧ позбавити, навєть и передъ сѣдомъ, буд кгородскимъ, либо тежъ земъскимъ⁴⁹⁹.

ІАкожъ возными повету луцког[о] Иванъ Жѣковецкии, оцєвисто ставши передъ нами, ку записанѣю до книгъ земъскихъ лѣцкихъ тыми словы сознал, ижъ, деи, «в року тепєрь идѣчомъ тисєча пѧтьсотъ деветьдєсѧтомъ м[є]с[ѧ]ца октебра третєго дня, пришол єсми до господы товариша роты его милости пана Прусиновского, то єсть пана ІАна Хобрынского, в домъ Степана Томиловича, маючы потребу до слѣжєбника велможног[о] || [арк. 606] княжати Григоръѧ Санъгушка-Кошєрьского п[а]на Лаврина Кглазовъского, которыи то панъ Кглазовъскии на тотъ часъ был в дому Степановомъ. Тамъ жємъ застал у сєняхъ Ивана Внука-Подъгороденьского, которыи вызывал на поєдынокъ п[а]на Франъцишка Завадского, называючы его неучътивое матъки сыномъ, и снат бы было до того пришло, ижъ бы безъ пролетѣѧ кровъѧ не было, где бы не панъ Хобринъскии гамоваль и ємѣ того не допѣстиль, іако тот, которыи в томъ дому господѣ свою маєть. И кгда пан Хобринскии то вгамоваль, тогды панъ Подъгороденскии через мене, возног[о], и черезъ двохъ шляхтичовъ, пана ІАна Верского а пана ІАна ІАнишєвъского, отъповедъ п[а]ну Францишку Завадскому вчинилъ, абы сє его на вшєлакомъ мєстѣцѣ, навєть и передъ судомъ, стерогъ, хотєчы его здоровѧ позбавити».

Которое тоє оповєданъє пана Завадског[о] и сознанъє возного до книгъ єсть записано.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 7, арк. 605–606.

№ 142

1590 р., листопада 30. Луцьк. — Скарга Василя Борисовича Гуляльницького на Тараса Гуляльницького про побиття, образу честі та погрози мстити, вчинені ним особисто, а також через синів Мартина та Олексія; Василь також оповів, що послав до своїх кривдників

⁴⁹⁹ Наголошується, що помста може очікувати супротивника у будь-якому місці, навіть перед судом, який перебував під особливою охороною законодавців і держави.

довірених осіб, пропонуючи їм припинити образи та задовольнити можливі претензії через суд, однак Тарас відповів, що не зупиниться, поки не помститься скаржникові особисто, через синів чи приятелів за свої кривди

Протестація п[а]на Василя Борысовича Гулялицького на п[а]на Тараса Гулялицького

Року тисяча п'ятсот дев'яностого м[є]с[я]ца ноюбра тридцатого дня

Присылав до вряду кгородского луцкого до мене, Себестяна Лапчинского, писара кгородского, будучого на мѣстцу подѣстароства луцкого, земенинъ г[оспо]д[а]рскии повету Луцкого п[а]нъ Василеи Борисовичъ Гулялицькии, обѣтежливе жалуючи и оповедаючи на п[а]на Тараса Гулялицького, возного повету Луцкого, тыми словы, *иж, деи, «яко дня оногодашнего м[є]с[я]ца ноюбра двадцать второго дня в року теперешнемъ дев'яностомъ самъ тотъ то п[а]нъ Тарас Гдлалницькии мене, человека доброго, ѡчтывого, в учтывости и въ шляхетстве ему и каждому доброму ровного, торгнувшиса на мене рѣкою, мене збивши, змордовавши, и словы злыми, доброй славе моеи ѡщипливыми, ганебно мя зсоромотилъ и злаал. И того жъ ч[а]су такъ самъ, яко и через с[ы]на своего Мартина, на здорове ми ѡтѣповедал.*

Потомъ зас знову того ж року дев'яностого м[є]с[я]ца ноюбра двадцать девятого дня тот же вышеи менованыи п[а]нъ Тарас Гулялицькии такъ самъ через себе, яко и через с[ы]на своего Ѡлексея и Мартина, присылаючи их вночи до дому моего, не хотечи перестати того ѡпорного ѡмыслу своего, не вриадовне, але покѣтне ѡтповед на здорове ми чинить || [арк. 1019], з домѣ вызываеъ, хотечи мя забити.

В чом я, почѣваючиса и ѡживши добрых ѡчтывых людеи, меновите п[а]на Валентега Тучаницкого, п[а]на Марьтина и п[а]на Ярмола Гулялицькихъ, такъ тежъ служебника п[а]на Семена Дрозденского Мартина, послаломъ до него, напоминаючи, абы ми во всемъ, яко ч[о]л[о]в[е]кѣ невинному, даль покои, если бы до мене што мель, жебы мя правомъ ѡживаль, а себе самого и сыновъ своих ѡтъ такого злого ѡпорѣ и своленства погамоваль. Ѡнъ, деи, жебы ся не такъ из сынми погамовати мель, але еще и передъ тыми поменеными ѡсобами поведиль, *иж, деи, «я, поки мя станеть, буду ся ѡ то старати такъ самъ, яко и через сыны и приатели мои, жебым ся на немъ кривды своеѣ помстил, дамъ ся, деи, я ему знати»*. А с[ы]нъ его Ѡлексеи ѡбличне перед нимъ самымъ и передъ тыми ѡсобами вышеи поменеными повѣдилъ, *иж, деи, «яко мя станеть, кривды ѡтцовские на немъ и здоровью его мститисѣ бѣдѣ»*».

Котораа жалоба и оповеданє п[а]на Василья Борысовича Гулалницкого до книг кгородських луцких записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк.1018 зв.–1019.

№ 143

1592 р., вересня 30. Луцьк. — Протестація Дем'яна Гулевича на володимирського і берестейського єпископа Мелетія Хребтовича-Богуринського про неправдиве звинувачення його у розбої, що шкодило добрій славі шляхтича; скаржник обіцяв доводити свою невинуватість через право і помсту

Оповеданє єг[о] м[и]л[ости] п[а]на Дем'яна Гдлевича на п[а]на Богуринског[о], вл[а]д[ы]ку володимєрського

Року тисєча п'ятсот дев'єтдєс'ят второго м[є]с[я]ца сєнтєбра тридцатог[о] дня

Перєдо мною, Миколаємъ Вилковским, намєстникомъ подстароства луцког[о], постановившиєє ѡбличнє, єг[о] м[и]л[ост] п[а]нъ Дем'янъ Гдлевич чинил протестацію || [арк. 407] до книг тыми словы, иж, деи, «дня вчорашнего м[є]с[я]ц[а] сєнтєбра двадцать дев'ятого дня, приєхавши мнє до Луцка дла инших пилныхъ потребъ своих, тєды дошло м'я ведати, же Мелєнтии Богуриньскии, владыка володимєрскии, и братъ єго Коньдратъ, теж Богдриньскии, дчинил на мене оповеданьє во вриадѣ тѣтошнего водлѣгъ давного народѣ и звыклости домѣ своего потварное ѡ нѣакииєє ѡт нихъ змышлєныи розбои, в чомъ непристоинє, фалшивє, лживє мене, ч[о]л[о]в[є]ка ѡт себе цнотълившого, ѡшкалевали, которѣю невинность свою перед в[ашєи] м[ило]стю оповєдаю и вшєлакимъ правомъ, такъ писаным, нако и рыцєрскимъ, мнѣ пристоиным, на нихъ самых и головах ихъ тѣю потвар ѡказатися ѡферѣю. Такъже и противко тых возных, которыи кгволи потрари⁵⁰⁰ их непристоинє, дриадомъ своим шафдючи, несправедливє, и тоє, чого не было, до книг сознавали».

Которое оповеданє єг[о] м[и]л[ости] п[а]на Дем'яна Гдлевича єст до книг кгородских луцких записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 42, арк. 406 зв.–407.

№ 144

1592 р., грудня 12. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Ольбрахта Річицького та його помічника Прецлава Ястрембського про виклик на поєдинок і «одповідь»; Липленський оповів, що затримався із

⁵⁰⁰ Мало бути «потвари».

подачею скарги до суду через втручання приятелів, які намагалися поладити конфлікт полюбовно

Оповеданє п[а]на Богѣша Липленского на п[а]на Войтеха Речицкого⁵⁰¹

Року тисеча пѣтсот девѣть дѣсѣт второг[о] м[ѣ]с[я]ца декабра второг[о]надцѣт дня

Присылалъ на вриад кгородскии луцкии до мене, Миколаа Вилковског[о], бѣркграбѣго и наместьника подстароства лѣцког[о], землянин г[оспо]д[а]рскии земли Киевское пан Богѣшъ Липленскии, оповѣдаючи и жалуючи на пана Олбрихта Войтѣховича Речицкого тым способомъ, ижъ, деи, он, безъвинне звазнившись на Богѣша Липленского, «не дбаючи ничего о срокгость права посплитог[о], ку завстагненю таковых своволенствъ на сеиме валномъ краковскомъ коронации его королевское милости, теперешнего пана нашог[о] милостивог[о], ѡфаленог[о] и поставленог[о], и констытуцыею соимовою во всих панствах его кролевское милости ѡбьясненог[о], року нинѣшнег[о] девѣтдѣсѣт второг[о] м[ѣ]с[я]ца ноябра шостог[о]надцѣт дня в понедѣлокъ на свитаню, перемешкиваючи он в дворцѣ матки своее на передмѣстьи берестецком, ѡмыслне самъ з своее дѣмы по слову з ѡстъ своих власных розказовал писати хлопцеву своему на име Боровицкому цедѣлѣ по рѣску до мене, Богѣша Липленског[о], ѡт нѣяког[о] Прецлава ГАстремьбского, вызываючи мене на рѣку на поедынок и чекаючи мене самъ зь ѡнымъ ГАстремьбским на моемъ власномъ полю, житом засѣянымъ, и на конех се прѣеждчаючи.

Которю жъ то цедѣлу тот пан Речицкии прислалъ черезъ дрѣгого хлопца своего Павла Головинского до мене, Богѣша Липленског[о], в дом мои до Шѣлвовки. ГА, огледаючи се на право посполитое и на заказ его кролевское милости, в констытѣцьи краковскои ѡписаныи⁵⁰², имъ се на поедынок ставити не бѣдѣчи || [арк. 574 зв.] повинен, свѣтчился есми в том противко них людми добрыми вѣры годными.

А потом, деи, часу иншого, то ест в пѣтницѣ того жъ м[ѣ]с[я]ца ноябра двадцѣть семог[о] дня, сам тот Олбрихъ Речицкии в мѣстечку Берестечку, имѣ[н]ю⁵⁰³ его милости насневелможног[о] пана Александра

⁵⁰¹ У заголовку справи Річицького помилково названо Войтехом, а у тексті самої скарги він іменується Ольбрихтом Войтеховичем.

⁵⁰² Малася на увазі конституція коронаційного сейму 1587–1588 рр. «De duellis», в якій заборонялися приватні поединки як невідповідні християнському праву під карою піврічного ув'язнення і штрафу в 60 гривень.

⁵⁰³ Пошкоджений текст.

княжати Пронског[о], кашталана троцког, на рынку перед костелом, кгда ж я с костела зъ жоною своею, яко ч[о]л[ове]к[ъ] спокоиный и невинный, вышол, десператский припадши до мене, Богдша Липленского, мене самог[о] на рѣку на поѣдынок вызывал.

А я также, огледаючысе на право посполитое, тому Речицкому на поѣдынок становитисе не буддчи повинен, ѿдно се мног[о] людми, на тот час при том буддчими, на нег[о] свѣчил. А тот, деи, пан Речицкии, мало еще на том на всемъ маючи, еще мнѣ там же на он час ѿтповед и похвалкѣ на здорое мое вчинил, которыми, деи, всими трема дчинками право посполитое нарѣшил и ѿ вины, в праве посполитомъ ѿписаные, попал.

ІАкожь бых, деи, тых кривдѣ своих заразѣ на вриад ѿтнести и ѿповедати не занехал, лечѣ ме черезъ тот вес час нѣкоторые люди дчтивые, приатели так его, яко и мои, с тым задерживали, абым се до вриадѣ не сквалпал, хотечи нас поеднати. Дла чогом се я так задержати мусель. Але ижъ тот пан Речицкии в том так, яко приатели знаидовали, почдтисе не хотѣль, теды я, не хотечи ѿ том мовчати, але хотечи ѿ то правом чинити, в том се во всем на пана Речицкого протестую и ѿсветчам».

И просил пан Липленскии, абы то было до книг записано. А так я тую жалобу и ѿсветчене его до книг кгородских лѣцкых записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 42, арк. 574–574 зв.

№ 145

1593 р., січня 11. Луцьк. — Скарга Дем'яна Гулевича та його сестри Настасі Гулевичівни, дружини Івана Калусовського, на Олександра Калусовського про напад на дім подружжя Калусовських, під час якого були поранені слуги і завдані шкоди; нападник також вручив Настасі «цедулу одповідную»

Ѡповеданье п[а]на Деміана Гулевича и еє милости п[а]нее Ивановое Калусовское Гулевичовои на п[а]на Александра Калѣсовського

Рокѣ тисеча патьсотѣ деветьдесят третего м[ѣ]с[я]ца генъвара первогодцат дня

Пришедши до мене, Александра Семашка на Хѣпкове, кашталана brasлавского, старостѣ луцког[о], на вриад кгородскии луцкии, его милость п[а]нѣ Деміанѣ Гулевич и еє милость пани Ивановаи Калѣсовскаи Настаси Гулевичовна жалобливе ѿповедали, иж, деи, «ночы недавно миндлоє зсѣ среды на четвергѣ м[ѣ]с[я]ца теперешнего генъвара шостого дня Александер Гневошевич Калѣсовскии непристоине зрадливе дночы,

нашедшы кгвалтовне на дом мои, Ивановое Калѣсовскои, и малжонька моего, а на господѣ мою, Деміана Гулевича, гдѣм на тот час ночоваль, слуг и подданных моих, Ивановое Калѣсовскои, и малжонка моего, так же слѣгъ панѣи Станиславовой Ворыскои, сестры моеи, ѡдних на смерть позабиано, а дрѣгих смертелне постреллал, поранил и полѣпил. Которое ѡповеданье наше того же поранкѣ послали есмо были до Володимера, нижли яко маємо видомость, вриад тамошнии, подобно кѣ фолзе стороне, ѡповеданья того прынати и записати не хотѣль⁵⁰⁴.

Над то, хотечы далеи выконати непристойное предсезياته ѡмыслѣ своего, дал нам цѣдлѣ ѡдтповѣднѣю, которѣю перед в[ашеи] м[ило]с[т]ю ѡказѣм и просим, абы до книг записано было, || [арк. 26] так же ѡ приданье возного тѣтешнего на ѡгледанье помордованных трѣповѣ и поранѣных, и знаковѣ кгвалтъѣ».

И просили, абы тоѣ ѡповеданье их до книг записано было, што на записати казалъ⁵⁰⁵.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 25 зв.–26.

⁵⁰⁴ 8 сiчня у володимирськi гродськi книги була вписана скарга Дем'яна Гулевича, в якiй повiдомлялося, що вночi 6 сiчня Олександр Гнiвошевич Калусовський напав на дiм свого швагра Iвана Калусовського у Вербичнi, де вiн гостював, та побив його слуг i пограбував («полупив») майно (ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 26, арк. 8 зв.–9). А також скарга про те ж Iвановi Калусовськi Настасi Гулевичiвни (Там само, арк. 11 зв.–12 зв.).

⁵⁰⁵ 15 березня Iван Калусовський повторив скаргу дружини i повiдомив, що вона жалiлася в гродi 9 i 22 сiчня про наїзд 6 сiчня Олександра Гнiвошевича Калусовського та про поранення його слуг i слуг Станiслава Вориського; називалися помiчники нападника — його рiднi молодшi брати Петро i Яско Калусовськi, Федiр Калусовський i зять Олехно Волчко-Желеновський, Олехно Григорятич-Чирський i зять його Олехно Волчко-Желеновський, Iван i Богдан Ключьскi, Петро i Мартин Андрузькi, Василь Малинський i Семен Резанович (Там само, арк. 192–192 зв.). 16 серпня вiдбувся суд за скаргою Iвана Калусовського i його дружини на Олександра Калусовського про наїзд (Там само, арк. 537–539 зв.). Умоцований позваного спочатку спробував припинити справу, наголошуючи, що позов є образливим для його клiєнта, а потому просив про вiдкладення (*диляцiю*) справи для виведення шкрутинiї. Однак суд диляцiї не дозволив, натомiсть наказав позивачевi присягнути з трьома свiдками на пiдтвердження скарги. Позваний просив про апеляцiю до Трибуналу, що йому було дозволено. Водночас з Олександром Калусовським були позванi Яско Андрузький, Федiр Калусовський, Олехно Тагачинський, Семен Резанович, Мартин Андрузький, Олехно Волчко-Желеновський, Богдан Ключьський, Григорiй Тагачинський, Василь Малинський, Петро Калусовський, Ян Калусовський (Там само, арк. 533–537, 540 зв.–549, 557–567 зв.). Однак усi цi особи фiгурували як помiчники Олександра Калусовського, тож до завершення справи з головним обвинуваченням («принципалом») розгляд їхнiх справ було вiдкладено. На цих же рочках 18 серпня розглядалася справа по скарзи Мартина Андрузького на Дем'яна Гулевича про напад 13 лютого на дiм його брата Яцка Андрузького, пiд час якого вiн був поранений (Там само, арк. 592–592 зв.).

№ 146

1593 р., січня 12. Луцьк. — «Цедула одповедная», вручена Олександром Калусовським Настасі Гулевичівні Івановій Калусовській

Уписанє цедѣлы ѡтповедное на п[а]на Деміана Гулевича ѡт п[а]на Александра Гневошевича Калусовського

Року тисеча шатсо[т]⁵⁰⁶ девятьдесіать третєго м[єся]ца генвара второг[о]надцат дня

На вриадє кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рському луцкомъ передо мною, Александромъ Семашкомъ на Хупковє, кашьталаномъ браславскимъ, старостою луцкимъ, постановившися ѡчевисто, пан Деміан Гулевич ѡповедал и покладалъ передо мною цедѣлу ѡтповедную на него ѡт п[а]на Александра Гневошевича Калусовског[о] и просил, абы была прината и до книг записана. Которѣю я до книг вписати велел и так ся в себе маеть:

«Pani Ywanowey Kałusowskiey, kto iest początkiem tego

A niechay Pan Bog bendzie sędzią kozdemu czlowiekowi niesprawedliwemu. Nie wem skont, czy to złe a niezboznie przedsięwziencie twoie przeciwko mnie dalibog człowiekowi niewinnemu powstali, a zapomniawszy boiazni Bozey y powinnoscy chrescianskiey, usadziła się na mnie, brata swego, chcząc mia pozbawicz zdrowia mego, na czo wam Bog sprawiedliwy nie dopomoze, a ize się w[asza] m[oszcz] racziła uczieszycz, czas na wszistko, ufam Bogu memu y sprawiedliwoscy swey, iesli mię będziє czasu s tak wielie stawało, zebym miał ie[go] m[oszcz] p[ana] Demia|na [арк. 39] Huliewiczza nawiedzicz, pana brata w[aszei] m[oszczi], pogotowiu nie zapomnie o dolieglosciach zwych (!) rozmowicz y na w[aszu] m[oszcz] skarzycz; ieslibym tak wielie czasu nie miał, pewna ze mi Borsczowka na dorzędziu, y bede się o to starał s pilnoszczią, ze wieznia za wieznia będє w ręku swych miał dwoiako lepsze[go] y drozsze[go]. S tym niechay temu Bog dopomaga, kto ma sprawiedliwszą nie tylko na iedney osobie, alie to powiadam y poprisiengam Boga mego, że ze wszeliakich miar w[aszei] m[oszczi] tey łasky nie zaniecham y mscic się będє tylko na menzu cznotliwym thwoim, alie y na potomstwu twoim y na samey osobie twoiey mscic się tego będє, czos tego dobrego cznotliwego czlowieka y brata swego prawes go na hak przywiodła za twoią radą, czo y iego m[o]sczy będziє wielce powinien. Dan z Nieswiecza».

Котораа ж то цедула слово ѡт слова ест до книг кгородских луцких ѡписана.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 38 зв.—39.

⁵⁰⁶ Пошкоджений текст.

1593 р., березня 12. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на возного Яцька Поповку-Гуляльницького, його сина Петра та Прокопа Федоровича Гуляльницького, які зі своїми помічниками витягли його з дому і змусили з ними тити, а потому викликали його на поєдинок і побили⁵⁰⁷

Оповеданє п[а]на Антона Визгерда Заболоцьког[о] на п[а]на Яцька Гдлалницького и на сына ег[о]

Рокѣ тисеча пятьсотъ девятьдесять третего м[ѣ]с[я]ца марца второг[о]надцат дня

На вриадѣ кгородском в замькѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком передо мною, Николаєм Вильковскимъ, бѣрграбимъ и на тот час бѣдѣчим на мѣстѣцѣ подстароства лѣцког[о], жаловал и оповедал велико обѣтѣжливе земени г[оспо]д[а]рьский поветѣ Лѣцког[о] пан Антоней Визгердѣ ѿ Гдлалниках Заболоцький на земян того ж поветѣ Лѣцког[о] на пана Яцька Поповкѣ-Гдлалницьког[о], возного поветѣ Лѣцког[о], и на сына того ж Поповки на Петра Гдлалницьког[о], а на пана Прокопа Федоровича Гдлалницьког[о] ѿ том и тыми словы, иж, деи, «в рокѣ теперешнем девятьдесят третем м[ѣ]с[я]ца марца девятото дня тые вышѣ помененые панове Гдлалницькие, пропомневши боазни Божое, зъвирхности его королевское милости, скрокгости права посполитого, а ѿмысливъши напротив мене якиисъ ѿмысль, хотечи мѣа здоровѣа моего позбавити, способивши ѿни кѣ себе многих помочников своих, то есть тотъ пан Яцько Поповка и сын его Петръ корчмита своег[о] гдлалницьког[о] Микитѣ и иных многих намитовѣ, паробьковѣ своих, а тотъ пан Прокопъ Гдлалницький теж способивши кѣ себе многих помочниковѣ своих, меновите дядка своего Олешка Андреевича Гдлалницького з сынами его двема а Сидора Гдлалницьког[о], возного поветѣ Луцького, зъ сыном его Дѣсюком, не яко возного, толко || [арк. 232] я[ко]⁵⁰⁸ помочника, и с тыми ѿсьми поменеными помочниками своими, згромадившисѣа ѿни в дом пана Яцька Поповкѣ ѿ Гдлалльниках, прозываемыи част Левковскѣю, и с того, деи, помененог[о] домѣ своего тотъ пан Яцько Поповька, а сынъ его Петръ, и тотъ Прокопъ Гдлалльницькие с тыми поменеными помочниками своими, з розными ѿрѣжьем, воине належачимъ, с пѣльгаками кресовыми, з рѣчницами губѣчастыми, зъ шаблями и з сокирками, а мощно, деи, кгвальтом нашѣдчи ѿни на дом мои ѿ Гуляльникахъ, тамъ же на тотъ час в

⁵⁰⁷ Див. також наступну справу № 148.

⁵⁰⁸ Пошкоджений текст.

домѣ моемъ мощно квалтомъ двери сѣнные изъ пѣтьки выбивши и в сѣни сѣя вломивъши, потомъ и до избы двери ѡтворивши, а мене, яко чловека, покоемъ посполитымъ ѡбезпеченого, имъ ничего не винног[о], а на тотъ часъ подъпилого и спачог[о], ѡвъ избе заставъши, тамъ же до мене до спачого самъ панъ Яцко Попувъка томъ сынови своемъ Петрови с пулгакѣ ѡт двери стрелити и мене на смѣрть забити розказал. За которымъ розказанемъ его тотъ сынъ его Петръ до мене с пѣлгакѣ стрелил, толко жъ з ласки Божее мене похибил, а кѣла и солюты с пулгаку надо мною ѡ стѣнѣ ѡдарили. По которомъ стреляню панъ Яцко Попувка а сынъ его Петръ, и тотъ панъ Прокопъ Гѣлалъницкиѣ с тыми поменеными помочниками своими, до избы мощно квалтомъ ѡпадчи, мене с рокго бѣдитъ || [арк. 232 зв.] почали, мовечи мнѣ такъ: «Не спи, а встан! И хочеш ли быти ѡт нас не забить, дай намъ пить горелки, и самъ ее з нами пии».

Я, видѣчи ѡтъ нихъ квалтъ, и горелки имъ датъ казавши, мѣселъ есми ее пить и не хотечи. Потомъ заразъ в той же годинѣ почали ми с пригрозомъ мовыти: “Хочеш ли, деи, быи жил, ходи жъ з нами до моеѣ корчмы новой Попувчиноѣ пива питъ”. Я и жъ з ними ити не хотѣл, они мѣа мощно квалтомъ, за рамона ѡхвативши, изъ избы з домѣ моег[о] выволокли, изъ собою до тоѣ корчмы Попувчины по неволи ѡведчи, а штос троха посѣдѣвши, а потомъ надъ головою моею с пулгакѣ и з ручницы гѣбчастое самъ Попувка з сыномъ своимъ Петромъ и с тымъ Прокопомъ ѡ малои избе рькомо до целю стрелять часто почали, же мѣа ѡглѣвшили.

Я ѡтъ нихъ с таковог[о] нѣрядѣ до домѣ моего ити порвалемся, они сѣя на мѣа сродзе за то ѡфѣкнувши и до домѣ мѣа не пѣстили.

А потомъ заразъ Попувка з сыномъ и тотъ Прокопъ, запомневши с рокгости правное и констытѣцкиѣ сѣимовое, почали мѣа на поединокъ на рѣкѣ вызывать, мовечи ми такъ: “С кимъ тылко промежкѣ насъ троихъ хочеш, бѣдъ з шаблею, бѣдъ в запасы албо и за лобъ, иди з нами битися, абыхмо тебѣ и силы твоеѣ скоштоватъ могли”. Грозечи мѣа предѣе с пулгакѣ на смѣрть забити, естѣли быи з ними, с которымъ кольвекъ не ѡчинилъ.

Я, видѣчи ихъ на то способныхъ, тежъ ѡ себе видѣчи, же не тылко бѣдни, але и паса при себѣ не моглемъ мѣти, вымовѣлался есми имъ с того такъ долго, же мѣа ажъ праве квалтомъ тотъ Прокопъ Гѣлалъницкии за грѣди и за лобъ рвати || [арк. 233] ѡхватилъ з намовы того Яцка Попувки. Потомъ, кгда видѣлъ Попувъка, же мѣа Прокопъ здолатъ не могъ, то пакъ самъ Яцко Попувка з сыномъ своимъ Петромъ мене иззадѣ за лобъ заволочи[л] и за рамона почали мѣа бити, шарпати. Такъ ижъ тежъ и тотъ Прокопъ, поправившися, а мене весполъ з ними ганѣбне нелитостивѣ збили, зранили в томъ домѣ Попувчиномъ, а шкодливе ѡ мене на тотъ часъ палци мои на ѡбохъ рѣкахъ криваве поранили и пазногъ з пальца великого ѡ рѣки правое прочъ

отъбили. А тым безъправемъ тые вышъ помененые ѡсѣ три ѡсобы мнѣ ѡ квалт посполитыи сѡседскии и ѡ вины, в статѹте и в констытѹциях ѡписаные, попали».

И просил пан Антоней Визгердъ ѡ Гулалниках Заболоцкии, абы таа жалоба его до книгъ кгородскихъ лѹцкихъ записана была, што на до книгъ кгородскихъ лѹцкихъ записать казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 231 зв.–233.

№ 148

1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який оглядав шкоди і рани Антона Визгерда-Заболоцького, які йому завдали Яцко Поповка-Гуляльницький, його син Петро і Прокіп Гуляльницький

Сознанье возного в справе п[а]на Антона Визгерта Заболоцкого на Яцка Поповку и на сына его Гулалницкихъ

Року тисяча пшатсотъ девятдесатъ третего м[є]с[я]ц[а] марц[а] двадцать шостого дня

На враде кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцьком, передо мною, Миколаєм Вилковъским, бурграбим замку луцького, а в тотъ час бѹдѹчим на местѹ его м[и]л[о]сти пана Щасного Кгалезьского, подстаростего луцького, ставши очевисте, возныи енерал воеводства Киевского, Волынского и Браславъского, шляхетныи Василей Гѹлалницькии ку записанью до книгъ кгородскихъ луцкихъ вызнал тыми словы, ижъ, деи, «иа, возныи, за приданем в[ашеи] м[илости] || [арк. 290 зв.] ѡрядовым, маючи при себе двоихъ шляхтичов пана Костю Даниловича и пана Петра Гулалницкихъ, а в року теперешнемъ девять десятъ третемъ м[є]с[я]ца марца третегонадцать дня былъ есми на справе пана Антона Визгерда в Гулалниках Заболоцького, то ест ѡ части ѡменя его гулалницкого в дому его ѡ Гулалниках, ѡгледал есми квалтовныхъ починеныхъ знаковъ, выламеныа з пятыки дверей сенныхъ, порубанья и пощепанья ѡдверковъ сенныхъ, стреланья ѡ стену с пулгаку з тыхъ сеней до избы, и тежъ ѡгледал есми зраненья и збитя самого Антона Визгерда-Заболоцького. Иакож есми видел ѡ дому п[а]на Антона Визгерда ѡ Гулалникахъ двери сенныи с пятыки выбитыи, выламеныи, и ѡдверки порѹбаныи, пощепаныи, а в избе видел есми, ижъ с пулгаку ѡ стену на[д]⁵⁰⁹ лавою покутнею противъ самыхъ дверей над третимъ беръвеномъ ѡдарено и знать, же кула з ладѹнкомъ ѡ стѹнѹ ѡпала и тепер ѡ стѹне надъ кулею видать.

⁵⁰⁹ Пошкоджений текст.

А по том ѡказанью тых квалтовъныхъ починеныхъ знаковъ заразомъ ѡгледалъ єсми зранєнья и збитыя пана Заболоцького и виделъ єсми на пану Антону Визкгердъ-Заболоцькомъ раны, то єсть на руце правои на палцахъ середнихъ на щиколотькахъ раны битыє кривавыє, а в палца великого ѡ тоє ж рѣки пазноготь прочь збитыи кривавыи спухлыи, а на руце левои виделъ єсми палець середнии зверхъ шкодливе битыи кривавыи.

ІАкожъ мнє, возномъ, и шляхтє зараз ѡповедалъ то панъ Заболоцькии на пана ІАцька Попувку-Гѡлалницького, возного повету Луцького, тежъ на сына его Петра Гулалницького, а на Прокопа Федоровича Гулалницького, ижъ, деи, “ѡни дна ѡногдашнего ѡ волторокъ м[є]с[я]ца марца девятого в року девѣтдєсятъ третємъ з многими помочниками своими, то єстъ з Сидоромъ Гѡлалницькимъ, || [арк. 291] з вознымъ, з сыномъ его Дємкомъ, з Олешкомъ Гѡлалницькимъ и з многими слугами и з паробками своими, мощно квалтомъ на домъ мой ѡ Гулалникахъ нашєдши, тыє квалтовъныє знаки в домъ мой починили и мєнє самого с пулга[ка]⁵¹⁰ на смєрть забитъ хотєли. А потомъ, деи, мєнє з домъ моего квалтомъ взяли и в домъ або до корчмы ІАцька Попувки-Гулалницького з собою привєли. Тамъ жє, деи, мѧ квалтомъ збили и зранили в дому Попувчиномъ ѡ Гулалникахъ и на рѣку, деи, на поєдинокъ вызывали, и іако сами хотєли мєнє, деи, зєлжили”.

А такъ іа, вознымъ, іако тоє ѡповеданє пана Антона Вєзкгерда ѡ Гулалникахъ Заболоцького, такъ и сєє сознаньє мое ку записанью до книгъ кгородскихъ луцькихъ подаю».

Которое жъ то ѡповеданьє п[а]на Антона Заболоцького черезъ того возного, такъ и тоє ѡчевистое сознаньє того возного, дѧа памєти до книгъ кгородскихъ луцькихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 290–291.

№ 149

1593 р., березня 20. Луцьк. — Оповідання Івана Білостоцького через свого слугу Івана Холонєвського про те, що пані Угриновська з приятелями безпідставно звинуватила його у вбивстві чоловіка Януша Угриновського, натомість, як твердив оскаржений, саме Угриновський вчинив напад і був убитий в сутичці

ѡповеданє п[а]на Івана Холонєвског[о] именємъ п[а]на Івана Белостоцького на п[а]новъ приатєл п[а]на ІАнѡша Угриновског[о] и на п[а]нюю малжонку его м[и]л[ости]

⁵¹⁰ Пошкоджений текст.

Рокѡ тисеча пѡтсот дѡветдѡсѡтъ третѡго м[ѡ]с[ѡ]ца марца двѡдцѡтого днѡ

На врѡдѡ кгродьскѡмь замькѡ г[ѡспѡ]д[ѡ]рьског[ѡ] лѡцког[ѡ] передѡ мною, Александрѡм Семашкомь на Хѡпьковѡ, каштѡлиѡм браславским, старѡстою лѡцким, пѡстановившихѡ ѡчевисто, ѡроожѡныи пѡн Иван Холѡнѡвскийи именѡм п[ѡ]на Ивана Мѡтфѡевичѡ Белѡстоцкогѡ ѡбѡтежливе жалѡвал и ѡповѡдалъ тыми словы, иж, дѡи, приѡтели никѡторыѡ небѡжчика Гѡндѡша Угриновьскогѡ, ѡ снѡт и самѡ п[ѡ]ни Угриновскѡѡ, зложивьши на пѡна Ивана Белѡстоцкогѡ, ѡчтѡивѡгѡ чѡловека и невинногѡ, фѡлшивѡю потвар, ѡко добрымь людемь не годить, ѡдавѡли передъ зацными людами и снѡтъ возными ѡбѡволявал, ѡкобы ѡн мѡл с пѡном Гѡцкомь Белѡстоцкимь на дѡрозе, застѡпивши и перѡниѡвши Угриновскогѡ, забити, што жадною правѡдою того застѡпѡ довести на нег[ѡ] не могѡтъ, кгдажѡм ѡ томь застѡпѡ не мыслѡл и подобѡнствомь жаднымь на него, ѡчитѡивѡгѡ чѡловека, тоѡ свое потвари довести не могѡтъ, с которѡе ѡн, ѡко добрымь цѡтливымь чѡловекомь, ѡ ни в чѡмь непокѡлиѡнымь, выправить и невинность свою ѡкажетъ з докладѡмь того, же Угриновскийи с помѡчниками своими емѡ дѡрогѡ застѡпилъ || [арк. 246 зв.] и з сѡго свѡта зглядити его был ѡмыслилъ. *Ѳт* чѡго самь пѡнь Бѡгь и невинность его рѡтовѡли, же бѡдѡчи ѡв ѡбрѡнѡ, самь и слѡдѡга его Валѡнь, которыи его ѡтъ смѡрти рѡтовѡлъ, сѡтъ ѡкрѡтънѡ ѡтъ Угриновьскогѡ и помѡчниковь его злѡ и неправоинѡ порѡнѡни и помѡрдѡвани, и ѡномѡ ѡко квалтовникѡ и застѡпѡци борѡнитѡ мѡсилъ, што да пѡн Бѡгь, вшелѡкими свѡдѡцѡтвыи правными и справѡдливыми, кгда приидѡ, и ѡ добромь здоровью с того невинногѡ ѡбѡвинѡнья выправитѡ и тѡю потвар з себе знѡсти ѡферѡеть.

И просѡл, ѡбы тоѡ ѡповѡданѡ ег[ѡ] длѡѡ пѡметѡ до книгь кгрѡдскихь лѡцкихь записѡно, што ѡѡ записѡти казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, ѡп. 1, сѡп. 43, арк. 246–246 зв.

№ 150

1593 р., кѡтѡня 15. Луцьк. — Скарѡга Анѡна Забѡлоцькогѡ на поповѡча Сѡдора, ѡкий прихѡстѡив у себе в Иванчѡчах ѡго наймитѡ-«зѡдника» та вчинѡв «ѡдѡведь»

Ѳповѡданѡ п[ѡ]на Анѡна Забѡлоцькогѡ на поповѡча иванчѡцког[ѡ] Сѡдора || [арк. 348]

Рокѡ тисеча пѡтсот дѡвѡтъ дѡсѡтъ третѡго м[ѡ]с[ѡ]ца апрѡлиѡ пѡтѡг[ѡ]нѡдцѡт днѡ

На врѡдѡ кгрѡдскѡмь в замькѡ г[ѡспѡ]д[ѡ]рскомь лѡцкомь передѡ мною, Щаснымь Кгалѡзскимь, пѡдстарѡстѡимь лѡцкимь, жалѡвалъ и

оповедалъ земенинъ господарскии поветѣ Лѣцкога панъ Антониѣ Визкгеръдъ-Гѣлалницкиѣ Заболоцкиѣ ѿ томъ, ижъ, деи, «в рокѣ теперешнемъ деветь десять третемъ м[ѣ]с[я]ца априла пнатогонадъцать дна знашолъ есми збѣга своего на имя Васка Литвина, которыи ся кажеть бытъ родомъ з Литвы с Косова, ѣ во Иванъчичахъ, именемъ еѣ м[и]л[о]сти панѣе Василевоѣ Красенъскоѣ Ганъны кнежны Сокольскоѣ, которое именье Иванъчичи еѣ м[и]л[о]сть весполъ зъ сынъми своими, панами Костеньтиномъ, Васильемъ, Андреємъ а Ивановъ Красенъскими, за правомъ своимъ держати рачить, меновите ѣ слѣги ихъ м[и]л[о]сти ѣ Сидора, поповича иванъчицкога, ѣ домѣ его в Ъванъчичахъ. Которыи же то помененыи збѣгъ мои Васко Литвинъ за певнымъ юргѣлтомъ нанался ѣ мене до рокѣ слѣжити, то естъ почавши ѿт светого Михаила, свята рѣског[о], в рокѣ деветь десять второмъ, которое бываѣтъ ѣ зимѣ, встѣпѣючи, а дослѣговать маѣтъ рокѣ до дрѣгого такового жъ свята, которое припасти и быт маѣтъ в рокѣ теперешнемъ деветь десять третемъ, за ведомостью сѣседовъ моихъ пана Кости, пана Сѣмена и пана Уласа Гѣлалницкихъ, которые при томъ наимѣ и при могорычѣ были.

ѢАкожъ тотъ помененыи наимит мои, побравши ѣ мене немало перѣдъ рокомъ заплаты, а мене правѣ теперъ ѣ весну, в лито и в пилную потребѣ и роботѣ ѣведчи, и ѿт мене, пана своего, за намовою того Сидора, поповича иванъчицкога, кѣ нему до Иванъчичъ прочъ ѣтекъ и мене тымъ, п[а]на своего, зрадилъ⁵¹¹.

Алѣ еѣ м[и]л[о]сть пани Красенъскаѣ, яко пани побожнаѣ и бачнаѣ, веспол зъ сынми своими мнѣ того збѣга и зрадцѣ моего томѣ поповичови своемѣ иванъчицкому Сидорѣ ѿдатъ розказали, абы ми его з домѣ своег[о] зо всимъ выдалъ спокоемъ. То пакъ тотъ помененыи Сидоръ, поповичъ ихъ м[и]л[о]сти иванъчицкиѣ, легко собе поважаючи розказанье ихъ м[и]л[о]сти пановъ своихъ и мене, чловека цнотливого, || [арк. 348] а каждомѣ добромѣ цнотливому во всемъ ровномѣ, и скоро онъ, зо мною вышедши з двора ихъ м[и]л[о]сти пановъ своихъ, а идѣчи до домѣ своего, мнѣ того збѣга моего выдавать [не хотѣл], такъ и до домѣ своего пришедъши, не дбаючи, а словами недѣчтивыми перѣдъ шляхтою людъми добрыми и предъ слѣгою еѣ м[и]л[о]сти, панѣе своеѣ, зсоромотилъ и рѣкою своею до мене ся торъгалъ, хотначи мя заразы забитъ, ажъ его ѿт мене ѣтець его ѣхватилъ и битъ мене не даль в домѣ своемъ.

⁵¹¹ Ворожисть між шляхтичами часто призводила до переманювання слуг, які входили до ближнього кола господаря, адже перехід слуги до іншої особи сприймався паном як зрада.

А потомъ заразъ тотъ же поповичъ Сидоръ предъ шляхтою людми добрыми ѳчинил мнѣ такую ѳтповедь и похвалкѣ на здоровье мое и на домъ мои тыми словами: «Вѣдаи ѱ томъ ты, Заболоцкии, же ѳ короткомъ часѣ на самъ весполъ с тымъ наимитомъ твоимъ Литвиномъ, гдѣнь колвекъ тебѣ трапивши, на смертъ забьемъ, и домъ твои ѳгнемъ зо всимъ на корень спалимъ, и робить болшеи тымъ наимитомъ не бѣдешъ».

А вымовивши тую ѳтповедь, розказаль томѣ Литвинѣ Васкѣ, зрадци и збегови моемѣ, абы з домѣ его з Ыванчичъ ѳбороньне прочъ пошол, и мнѣ абы сиа иматъ не даваль, розказавши миа на смертъ забить. Іакожь тотъ Литвинъ Васко, зрадца и збегъ мои, маючи ѳ себѣ два кие ганѣбныхъ великихъ, и з розказанья его з домѣ его прочъ ѳбороньне ити передо мною на село Иванъчицькое хотель, на за нимъ іако за збегомъ и зрадцею моимъ гонитъ почаль, то пакъ тотъ Васко Литвинъ, зрадца и збегъ мои, не боачисиа боазни Божое, ани на то мыслечи, же естъ слѣгою або наимитомъ моимъ, а видечи миа правѣ ѳдного неспособного и кѣ мнѣ с тыми киими двема скочивши, а ѳднымъ киемъ потискомъ мене, пана своег[о], ѳ головѣ ѳдариль раниль, а дрѣгимъ киемъ на миа ганѣбнѣ, безъ бачена на головѣ, бить почал, и такъ миа шкодливе черѣзъ шаблю побиль киемъ, же три раны битыхъ синѣ спѣхлыхъ ѳт того Литвина Васка, зрадци и збѣга моего, маю, которого ижъ ми даль панъ Богъ з ласки своег светог на тотъ же часъ до рѣкъ моихъ поимати, и теперъ ѳ мене в домѣ моемъ в Гѣланикахъ ѳ везенью моемъ іако зрадца и збегъ мои естъ. Которого ачъ бы ми волно водлугъ Статѣтѣ || [арк. 349] права посполитого іако слѣгу и зрадцѣ моего за тог зъранѣнѣ мое и теперъ заразомъ горломъ и іако хотечи карат⁵¹², тылко жъ теперъ на, поважаючи светые и постные дни, іако хрестянинъ, а тог каранье томѣ зрадци моемѣ подъ тою жъ моцью на час волнеишии ѳткладаю».

И тог тежъ ѳтповедѣ поменѣное ѳт того поповича иванчицьког[о] Сидора панъ Заболоцкии, нелегце себѣ поважаючи а хотечи з часомъ з нимъ ѳ то правомъ чинити, просиль, абы то было до книгъ записано. Которѣю жалобѣ и ѳповеднѣ п[а]на Антона Визкгерда Гѣлалъницьког[о] Заболоцкого на до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записатьъ казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 347 зв.–349.

⁵¹² Слуга, незалежно від становой належності, знаходився в юрисдикції пана, який за серйозні злочини мав право карати його навіть на смерть (II ЛС, розд. 3, арт. 8).

№ 151

1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який у справі Андрія Чаплича ходив до Миколая Боговитина, щоб з'ясувати, чи підтверджує той свою «одповідь» Чапличеві

Сознанье возного в справе п[а]на Андрея Чаплича с паномъ Миколаемъ Боговитином

Року тисяча пѣтсотъ девѣтдѣсятъ третѣго м[ѣ]с[я]ца марца двадцѣт шостого дня

Перѣдо мною, Александромъ Семашькомъ на Хѣпьковѣ, кашьталаномъ браславьскимъ, старостою луцькимъ, постановившися ѡчевисто, шляхетнымъ Матыс Славокѣрскимъ, вознымъ енералъ воеводства Киевьского, Волинского и Браславского, ку записанью до книгъ сознал в тые слова, иж, деи, «дня сегоднешнего, на дате вышѣи написаного, маючи я при собе двохъ шляхтичовъ пана Яна Погорельского а пана Петра Кгородского, ведлѣ повинности вриадѣ моего быломъ посланыи ѡт пана Андрея Чаплича до пана Миколая Боговитина, пытаючи его м[и]л[о]сти, если бы ему твердилъ тую ѡтповѣд, яко и дня вчорашнего ему ѡтповѣдал.

Кгдымъ пыталъ п[а]на Боговитина, если бы пану Чапличу ѡтповѣдал, на то ми пан Боговитинъ повѣдил, иж, деи, «якомъ дня вчорашнего пану Чапличу мовилъ, такъ и теперъ: “Нехай ѡ томъ ведаѣт, же гдѣ се з нимъ потькаю, тогды з нимъ за лобъ поидѣ. Нехай ми, швакгрови, с хлопца справѣдливость вчинить, альбо его выдаст⁵¹³”».

Которое ж то ѡчевистое сознанье возного я до книгъ записати розказал, што естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 287.

«Волинська шляхта» проти кн. Костянтина Острозького (№ 152–156)

№ 152

1593 р., березня 25. Луцьк. — Протестація волинської шляхти з приводу дій кн. Костянтина Острозького, через які був «роздвоєний» сеймик, скривавлений костел, де відбувалося шляхетське зібрання, й убитий Петро Линевський; згадуються виклики на поєдинок і «одповіди», які чинили слуги князя особам, що перебували в опозиції до князя⁵¹⁴

⁵¹³ Схоже, що конфлікт виник через слугу Чаплича, який заподіяв кривди Боговитину, тож останній вимагав вчинити над слугою суд або видати його скривдженому, і лише в цьому разі було можливе замирення між сторонами.

⁵¹⁴ Аналіз цієї справи див.: Старченко Н. «Постерегаючи прав, волностей и свобод наших»: боротьба за домінування на волинському сеймику 1593 року // *Theatrum humanae vitae*. Студії на пошану Наталі Яковенко. — К., 2012. — С. 259–276.

Протестацьяна всих их м[и]л[о]сти пановъ обывателей воеводства Волынского на его м[и]л[ост] пана воеводѣ киевского

Рокѣ тисеча пятсот девятдесят третєг[о] м[ε]с[я]ца марца двадцат пятог[о] дня

Пришедъши на вриад кгородьскии лѣцкии перед мене, Счасного Кгалецкого, подстаростег[о] луцкого, их милост панове сенаторове, дикгнитаре и все рыццество воеводства Волынского всѣ вобец ѿповедали и светчилисиа, иж они на сѣмикъ нинешний, через короля его милости зложоньи, приехали, абы ѿ речах Речи Посполитое водлугъ пропозиции короля ег[о] милости, также и ѿ волностиах своих радили и намовали: «*Акож на местце звиклоє до костела, кгда дня першого для выслѣхана посєлства короля ег[о] милости пришли и посєлства короля его милости слѣхали, тамъ кгда до намовъ спольных пришло, его милость панъ || [арк. 260] воевода киевскии, маючи при себе макгнам катєрвам⁵¹⁵ людєи кум армис⁵¹⁶, никакиє примовьки ѿстрыє, до сєдєции⁵¹⁷ стєгаючися, никоторым з брати нашеи, маючи приватас контєнционєс⁵¹⁸ з некоторыми, чинил, и все такъ намовы, яко и послы, по своєи воли мѣть хотєль. Чого мы постерєгши, ижъ сиа рєчи радьчєи⁵¹⁹ до сєдєциєи стєгали, аниж до згодныхъ намовъ и ѿбмышливаня вольног[о] Рєчи Посполитои, постерєгаючи волностиєи своих шляхєтских, зараз почалисмы ѿ тым радит межи собою, якобых мы томѣ забѣчи могли, и ѿживали єсмо его милости п[а]на воеводы киевского, абы приват на тот час занєхал, а рачии ѿ тым, на што мы сє зѣехали и што бы належало Рєчи Посполитои, з нами посполу, яко братьєю своєю, ѿбмышьливал.*

Его м[и]л[о]сть пан воевода киевскии, ач сє самъ неіако митикговал⁵²⁰, єднакъ же предсе примовокъ и аких сє долегливостєи приватныхъ припоминат не занєхал, зачим и она катєрва⁵²¹ людєи его за лада рѣморєм до сєдєциєи⁵²² готовими сє быть показовали. Што мы, бачачи быть з небезьпечєньством нашим, инше дороги зналєсти єсмо не могли, консуленс алїти єть боно⁵²³ Рєчи Посполитои, ѿбрали єсмо себе мѣсце

⁵¹⁵ Макгнам катєрвам — велику купу (лат. magnam catervam).

⁵¹⁶ Кум армис — зі зброєю (лат. cum armis).

⁵¹⁷ [До] сєдєции — [до] розбрату (від лат. seditio).

⁵¹⁸ Приватас контєнционєс — приватні претензії (лат. privatas contentiones).

⁵¹⁹ [До] сєдєции — [до] розбрату (від лат. seditio).

⁵²⁰ Митикговал — пом'якшав, заспокоївся (від лат. mitigare).

⁵²¹ Катєрва — купа (лат. caterva).

⁵²² [За лада] руморєм — [за якоюсь] поголосою (лат. rumorem).

⁵²³ Консуленс алїти єть боно — дбаючи про прийдєшність і благо (лат. consulens aliti et bono).

инше спокоинеише в замку луцьком, где єсмо зышедшися, волно ѿ речах посполитых намовы чинимо тут, и на завтрее, ѿ чом єсмо их милости нѣкоторыи с панов братьи своих, которые там ку воли ег[о] милости п[а]нѣ воеводе киевскомѣ zostали были, знат давали и просили, абы ѿ тымъ промышлѣвали, яко быхмо ми верум адитумъ⁵²⁴ до сполных намов сине стрепиту⁵²⁵ мѣти могли. Чого [от них]⁵²⁶ ѿтрымать не могли, яко ж и его м[и]л[ост] панъ воевода киевський теж з некоторыми б[р]атєю нашею, || [арк. 260 зв.] которые ся при нѣм были zostали, до нас присылали, напоминаючи и жадаючи нас, абыхмо до нихъ на звыклое местце прибыли и сполне з ними ѿ речахъ намовляли.

Мы декларовалисьмыся им, же якохмы тог[о] не темере⁵²⁷ ѣчинили, але экс кавзис яктись⁵²⁸, которые то там Рэм Публикамаъ афицеебантъ⁵²⁹, которому ѿ волности н[а]ше шло. Так при том тепереи не стоимъ и ѿшем не хочемъ быть ни в чомъ конътрарии⁵³⁰, але радчию до згоды братерское прихилными, бы толко транквилитас публикас а дыкгнитас⁵³¹ таког[о] акту захованы были. Ѡные посланъцы ѿт их м[и]л[ости] донесли то им до костела, там же ѿ том долгиє дисцепътацыє⁵³² мели, наши намовы, которые єсмо в замку мели, плетками зовѣчи, инкотемнуянць⁵³³.

Єдънакъ п[а]нове братиа некоторые наши, которые там при их милости были, ѣскромившися, тамъ нѣцо межи собою до нас через послы свое, п[а]на судю земског[о] володимерьского и пана Василя Малинского, сказали, абыхмо, не ѿбавяючися ничего и певни бѣдѣчи вше-лакого покою и волных намов, до их милости пришли до костела.

Мы на таковое всказане фолкгуючи, абы ся речи тые, которые належали Речи Посполитое, либере⁵³⁴ и згодне ѿтправили, ѿферовалисьмыся не быть ѿт тог[о] и ѿшемъ яко дня завтрешнего третего до их милости приити и намовы своеє зъ ихъ намовами зносят.

⁵²⁴ Верум адитумъ — законный доступ (лат. verum additum).

⁵²⁵ Сине стрепиту — без галасы (лат. sine strepitu).

⁵²⁶ Пошкоджений текст

⁵²⁷ Темере — легковажно (лат. temere).

⁵²⁸ Экс кавзис яктись — з резонних причин (лат. ex causis jactis).

⁵²⁹ Рэм Публикамаъ афицеебантъ — належать до Речи Посполитої (лат. Rem Publicam afficiebant).

⁵³⁰ Конътрарии — незгідні (лат. contrarii).

⁵³¹ Транквилитас публика [а] дыкгнитас — публічний мир і повага (tranquilitas publica [et] dignitas).

⁵³² Дисцепътацыє — суперечки (від лат. disceptatio).

⁵³³ Инкотемнуянць — зневажаючи (від лат. incontemnere).

⁵³⁴ Либере — вільно (від лат. libere).

И скоро ѿдно помененые послове ѿ нас ѿдошли, там в костеле слуги ег[о] милости п[а]на воеводы киевского, гаидѣки с хоронквями, с пропорцами, стрелбою морегостили, пришедши, тумулт ѿчинивши и тѣрбацью немалую, з добытими бронями до костела вскочили и яко ѿни зовуть, за якимсь припадкомъ, || [арк. 261] з ручницы ѿдного пострелили и немало ѿчтивых брати нашеи ѿн зелживость ин вимъ опрессионис⁵³⁵ ѿчинили, двери до костела рѣбали и значныи квалтъ не тылко костелови Божому, которог[о] ѿкрива[ви]ли⁵³⁶, але и немало брати нашеи, засадивши перъвеи коло сеимиковое ач братею нашою, але юркѣлтниками, слугами и бояры своими⁵³⁷, ѿдних у месте заступуючи, по ѿлицах били, секъли, межи иншими братья трох п[а]нов Линевских ѿкрѣтъне нелютостиве порѣбали смертелне, дрѣгим, толчечи и топъчучи, соромотные слова мовечи, попихаючи и некоторым ѿдповеди даючи, на поединокъ в праве заказаныи повабяючи, деспекъта ѿчинили, и некоторые артикулы, фолкгуючи права там своимъ, на которое есмо мы не зезволяли, пописавши, послы кром позволения нашего к гволи себе ѿбрали, што мы видечи, а чег[о] мы се им были декларовали, же есмо до них приити мели и сполне речи намовлены зношати, але бачачи таковые небезпеченства и ѿпъпрессиѿ⁵³⁸ нѣлъза, муселисмы се назад цофнѣтъ.

А так якос мы почали, постерегаючи прав, волностеи и свобод наших, речи перед себе взятѣ, семикови належачие, кончит, пре тож постерегаючи тог[о], абы нам причины до таковое десемембрацьи⁵³⁹ не приписовали, ѿсведчамы се соленитеръ⁵⁴⁰, иж не з нас, але з его милости п[а]на воеводы киевског[о], которыи все, маючи приваты свое, по свеи воле мети хотел, такова десемембрация || [арк. 261 зв.] деется».

При которыи ѿсветъченю стоячи и тым ясне то ѿказѣючи, по ѿчиненю такое протестацьи ѿповидали, же и дна сегоднишьнего его милость п[а]нѣ воевода до костела с тумултам, з гаидѣки, з бубны, с хоронквями и стрелбою пришол. Просили ѿ приданѣ возног[о] на ѿгледанѣ того, также и на ѿгледанѣ порѣбаня двери ѿ костела, яко ж на ѿным возного енерала Матыса Славокгурског[о] придал, которыи то возныи енераль там бывши, ѿчевисто передо мною вызнал, иж был ѿ

⁵³⁵ Ин вимъ опрессионис — силою і гвалтом (лат. in vim oppressionis).

⁵³⁶ Пошкоджений текст.

⁵³⁷ Наголошується, що кн. Острозький замінив добре осілу незалежну шляхту, яка мала складати сеймик, своїми слугами, що отримували від нього платню чи служили на інших умовах, та боярами (особами, що не мали власної нерухомості, а тримали землю від князя), тобто залежними від нього людьми.

⁵³⁸ Ѡпъпрессиѿ — утиски (лат. oppressiones).

⁵³⁹ Десемембрацьи — розподілу, розірвання (лат. dismembratio).

⁵⁴⁰ Соленитер — відповідно до правових норм, формально (лат. solenniter).

костела и видил, же панъ воєвода киевский з великою громадою людеи, з бубьны, с хоронькгвами, з гаидѣки, стрелбою, яко до потреби, в килку сеть человекув приехалъ, якож знаки порѣбанья двери до костела и знакъ крови видил.

И просили, абы то было до книг записано, которѣю протестацыю их милость рѣками своими подписали в тыѣ слова:

Михал Мышка, кашталан волынський, рѣкою власною,
Алексъандро Семашько, кашталанъ браславский, староста луцкый,
власна,

Jan Zbarazky z Woronczyna,

Abram Myszka, owrucky starostha,

Myszka Stanislaw, ma. p.,

Hrehorey Kołmowsky,

Остафеи Елович-Малынский, власна рѣка,

Wasiley Siemaszko, własną ręką,

Demiiian Hulewicz,

Григорей Сенюта, рѣкою,

Crzysztoph Palucky, podczaszy ziemie wołynsky, ręką własną,

Jan Rogacza (!), ręką własną, || [арк. 262]

Кондрам Хорошко, власною рѣкою,

Bartosz Oprzałek,

Сасин Рѣсинович-Берестецкий, писар кгородский луцкий,

Maczey Stempkowsky, sędzia grodsky lucky, ma. p.

Woycieh Wiczwinsky, ręką własną,

Alexander Podhorodensky, ręką swą,

Mikolay Siemaszko, ma P

Прокоп Хринницкий,

Александр Козинский, власною рѣкою,

Фѣдор Гѣлевич, хорѣжий земли Волынской, власною рѣкою,

Stanisław Zbarasky, ręką własną,

Sthanisław Bogusz Tracewsky,

Ostaphey Bakowiecky,

Pawel Zgliczynsky, ręką swą,

Wacław Hulialnicky, ręką swą,

Фѣдор Гѣлалницкий, рѣка,

Павел Гулалницкий, власна рѣка,

и иных их милости немало до тоѣ протестацыи подписат рачили».

А так я тоѣ ѡповѣданѣ их м[и]л[ости] п[а]нов сенаторов, дыкгнитаров и ѳриадников и всего рыцерства шляхты воєводства Волынског[о] и сознанье возног[о] до книг кгородских луцкых записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 259 зв.–261 зв.

№ 153

1593 р., березня 26. Луцьк. — Скарга Павла, Абрама і Петра Линецьких на слуг кн. Костянтина Острозького, які за наказом князя під час конфлікту на сеймику напали на скаржників без попередньої «одповіді»; визнання возного у цій справі

Оповеданє панов Линецьких на слуг его м[и]л[ости] п[а]на воєводи киевског[о] и на слуг княжати Александра Острозког[о]

Року тисеча пятсот девятьдесят третего м[ε]с[я]ца марьца двадцат шостог[о] дня

Присылали на вриад кгородскии замку г[оспо]д[а]рского луцког[о] перед мене, Щастного Кгалезского, подстаростего луцког[о], врожонье Павел, Абрам и Петръ Линевские служебьника своего шляхетного Крыштофа Незабытовского, плачливе скаржачи и оповедаючи тыми словы, иж «часу недавно прошлого дня вчорашньег[о] м[ε]с[я]ца марца двадцат пятог[о] дня, кгда они яко люде спокоиньи, никому ничего не винные, тут до Луцка на сеимикъ, от его королевское м[и]л[ости] через листы и вниверсалы на ден двадцат третии м[ε]с[я]ца марца зложоньи, приехали и там же з ыншою шляхтою воєводства Волинского, почавши от того вышеименованог[о] дня двадцат третего м[ε]с[я]ца, потом и на завтрее в середѣ там же и в четъвергъ с поранку || [арк. 276 зв.] сеимик отпрауюючи, сконченя его чекали. А потомъ того жъ дня, видечи розрѣхи немалые и тумултъ людеи зброинных насъневелможных кн[я]жати Костеньтина Острозского, воєводы киевского, маршалка земли Волинскои, старосты володимерского, и сына его м[и]л[ости] княжати Александра, з рѣчницами и иными бронеями, власне яко до потреби з неприателем, над права и волностеи наши шляхетские, што бачачи, до домов своих проч отехати хотели. Гакож вже и поехали были, то пакъ слуги их м[и]л[ости] велможног[о] кн[я]жати Костентина Острозког[о], воєводы киевского, и сына его м[и]л[ости] кн[я]жати Алексьандра, меновите Адам Бокгуцькии, Миколаи Корчевскии, Стефан Ростопьча а Мнастовскии, и дрѣгии Бокгуцкии и иных немало, которых было болшеи осмидесят чоловека, за власнымъ росказанемъ, радою, волею и ведомостью вышмененых п[а]нов своих, взявши перед себе злыи вмысль, взгордивъши права Божие, которые кр[о]ви проллана боронять, легц[ε]⁵⁴¹ поваживши права посполитые, которыми особы шляхетские, такъ же безпеченство и покои сеимов, сеимиков и вшеллаких зъездов суть обьварованы, не давши им жадное ведомости о неприязни, неоповедне,

⁵⁴¹ Пошкоджений текст.

непристоине, оныхъ седячих на санах и вже в дорогу еддчих, з ринку места Луцкого выежчаючихъ, || [арк. 277] з великим крикомъ и тумдлтом людеи зброинных венгров, татаров, и инших чужоземцов, ѡжшкочивши их, не мовечи ничего, ѡкрѣтне, нелитостиве побили, помордовали и поранили, с которых ран не ведаю, если живи будѣтъ».

ІАкожь заразь тотъ же служебникъ их Крышьтофъ Незабытовскийи именем п[а]нов своихъ просил мене ѡ приданѣ возног[о] на ѡгледане тог[о] так ѡкрѣтного збитыя и помордована, ямъ им возног[о] енерала воеводства В[ол]ынского⁵⁴² Матыса Славокгурского придал, которыи зас, пришедши перед мене, сознал тыми словы, иж «бу[ду]чи на ѡт в[ашеи] м[илости], п[а]не вриде, приданыи на ѡгледане ран ѡ п[а]нов Линевских, маючи при собе шляхту п[а]на Еразьма Прерадовского а п[а]на ІАна Манского, напервѣи видеѣл ѡ п[а]на Павла Линевского ранѣ тятую велми шкодливую на локтю левое рѣки, с которое раны хром будѣтъ на рѣку, а дрѣгую на тои же рѣце нижеи локѣтя штыховаа шкодливаа. А п[а]на Аврама Линевского видил есми зъ гафѣтами ранѣ на шии, по левои стороне жилы перетятыйи, велми шькодливаа, дрѣгаа рана на рѣце левои на локѣтю, жилы порѣбаны и прикосток ѡттиатъ, велми шкодливаа, с которыхъ ран не ведати, если жив будѣтъ. А ѡ п[а]на Петра Линевского видил есми рану ѡ голове по левои стороне тятую, велми шкодливую, с которое, балвер ми то поведил, же выниавъ || [арк. 277 зв.] костеи двадцать або и болшъ, другаа рана на плечу правом штыховаа шкодливаа, третиаа рана на стегни правое ноги велми шкодливаа, четъвертаа рана на голени левое ноги теж велми шкодливаа, с которых ран не ведати, если живъ зостанѣтъ.

Которое збитѣ, зранѣнье и ѡкрѣтное змордованѣ менили собе быти ѡт слуг вышменѣных велможных княжати Костентина Ѡстрозског[о], воеводы киевского, и сына его милости княжати Александра за власным розказаньем, волею, радою и ведомостью их милости».

Которое ѡповѣданѣ и сознанѣ возного на до книг вриадовыхъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 276–277 зв.

⁵⁴² Пошкоджений текст.

№ 154

1593 р., квітня 29. Луцьк. — *Скарга Михайла Линевського разом з родичами і приятелями на слуг кн. Костянтина Острозького, які, порушивши лицарські звичаї, за наказом князя вбили Михайлового сина Петра; визнання возного у цій справі*

Оповеданє п[а]на Михаила Линевского и сына его Абрама Линевского на п[а]на воеводѣ киевского и на сына его кн[яз]я Александра, и сознанє возног[о] в том же

Року тисеча пятьсотъ деветь десѣт третего м[ѣ]с[я]ца априля двадцѣт девѣтог[о] дня

Пришедши на врад кгородскии луцкии передь мене, Миколаи Вильковского, бурькграбего и намесника подстароства луцкого, земенинь г[оспо]д[а]рськии пань Михаило Линевськии з сыномь своимь паномь Абрамомь Линевскимь и з невестькою своею панею Петровою Линевскою Оленою Несвицького, маючи з собою немалюю личбѣ ихъ милостеи пановъ шляхты, брати повинныхъ своихъ, и привезъши з собою тело забитого сына своего пана Петра Линевского, самъ ѿт себе и именем п[а]на Абрама Линевского слезне плачливе и ѿбтежливе || [арк. 395] жаловаль и ѿповедалъ тыми словы, ижъ, деи, «на соимик недавно прошлыи, ѿт его королевское м[и]л[о]сти дѣла обранья пословъ на сеимъ великии валныи и дѣла ѿбмышливанья в Речи Посполитои зложоныи, вельможныи пань Костентинь Костентиновичъ княжа Острозское, воевода киевскии, маршалокъ земли Волынское, староста володимерскии, из сыномь своимь княжатемь Александромъ Острозскимъ, приехавши тѣм до Луцка, там же на томъ сеимику, побачивши сына моего, того то Петра Линевского, а маючи на него давню вазнь, рассказали его слугамъ своимъ пилновати, абы емѣ деспектъ ѣчинили, або здорове взяли. Которыи то сынъ мой того сеимику пилноваль, хотечи, абы ся в чомъ могъ Речи Посполитои прислѣжити. Которыи семикъ ижъ ся рыхло скончити не могъ, тѣды дня ѿдного в четверъ м[ѣ]с[я]ца марта двадцѣт пятого тотъ сынъ мой Петръ, побравши з собою иншю братью свою, то естъ пана Павла Линевского, стрыєчного, а Абрама, роженного брата, всѣдши на сани, поехали былъ з мѣста до дому своего, которыи недалеко мел. То пакъ слѣги вельможного княжати Костентина Острозского, воеводы киевского, и сына его вельможности княжати Александра Острозского, которые вже на то зготовани были, то естъ меновите слѣги его вельможности п[а]на воеводы киевского Адамъ Бокгѣцкии, Миколаи Чорчевскии, а Стефанъ Ростопча, бояринъ дѣбенскии, а слѣги княжати Александра, сына его вельможности, дрѣгии Бокгѣцкии, а Умястовскии, з великимъ почтомъ, маючи з собою болшеи нижли ѿсмѣдѣсѣт члове-

ковъ и инъшихъ слугъ ихъ вельможности, помочъниковъ своихъ, которыхъ имена и прозвиска ѿни сами ведають лепети, противъ которыхъ || [арк. 395 зв.] яко помочниковъ, доведавшися имен и назвискъ, вольное право мы собе заховѣмъ, за волею, ведомостью и влоснымъ росказанемъ ихъ вельможности пановъ своихъ, застѣпивши тымъ сыномъ моимъ и братаничови моему Павлови Линевскомъ на месте, зъежъчаючи имъ дже з рынъку, тые вышъ помененые ѿсобы, пропомневши боязни Божое, зверъхности г[оспо]д[а]рьское, права посполитого, которыи есть покои шляхетъскыи на кождомъ местъцѣ и ѿособливе на сеимикахъ ѿбъварованъ, непристоине, дхиливши в томъ звычайу рыцерьского и литости христианское, безъ всего милосердыа, безъотповедне, безъ ѿбороны, не давши имъ до брони приити, людемъ безъпечныхъ, спокойныхъ, на санехъ седячихъ, никомъ ничего не винныхъ, ѿстѣпивши, яко ѿдень зверъ, мовили, побили, поранили, поморъдовали и на члонькохъ похромили, што ширеи и меновите на перьшой протестацыи, заразы по ѿномъ зраненьи ихъ, ѿт сыновъ моихъ дчиненыи, ѿписано и доложено есть. С которыхъ ранъ ѿдень сынъ мой Петръ Линевскыи дмерь, которог[о] тело привезлемъ тутъ на вриадъ».

И просилъ панъ Линевскыи ѿ приданье возного на ѿгледанье ѿного тела забитого и заморъдованого сына своего. Яко емъ ѿчевисто придалъ на то возного, тутъ же стоячого, шляхетного Фроньца Бромирьского, которыи тутъ же передъ нами и при всеи шляхте, на тотъ часъ бѣдѣчои, ѿного тела ѿгледаль, и, пришедъши передъ мене, ку записанью до книгъ тыми словы созналъ: ижь, деи, «за приданьемъ в[ашеи] м[илости], п[а]не дриадѣ, а за ѿказаньемъ п[а]на Михаила Линевского, маючи на при собе шляхтѣ п[а]на Яна Тишковского а п[а]на Яна Нивьского, виделъ есми тутъ, на вриадъ привезеного, в трѣне, дмерьлое тело п[а]на Петра Линевского, д которого видиль д голове з левого боку ранъ незагоеню, ѿкрѣтне шкодливе тятую, и знакъ того есть, же ѿт тое раны дмерь, || [арк. 396] дрѣгю ранъ на стегни правомъ тятую тежь вельми шкодливю, незагоеную.

И ѿповедали то передо мною панъ Михаило и сынъ его панъ Абрамъ Линевскыи, ижь тотъ сынъ его есть зранень за волею и ведомостью и влоснымъ росказанемъ вельможного кн[я]жати Костеньтина Ѡстрозского, воеводы киевского, и сына его вельможности кн[я]жати Александра Ѡстрозского, ѿт слугъ ихъ вельможности, то есть Адама Бокгуцкого, Миколаа Коръчевского, Стефана Ростопчи и дрѣгого Бокгуцкого а Умастовского. И с тыхъ ранъ дмерь и з сего свита зшоль».

Якожь тутъ же стоечи, тотъ возныи именемъ пановъ Линевскихъ и поволанье ѿ забитье того сына своего вышъ помененого ѿт тыхъ вышепомененыхъ ѿсобъ при всехъ дчиниль.

Которюю жалобѣ и ѡповеданье панов Линевскихъ и сознанье возного до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль⁵⁴³.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 394 зв.–396.

№ 155

1595 р., жовтня 14. Луцьк. — Визнання возного про оприлюднення трибунальського декрету, згідно з яким слугам кн. Костянтина Острозького, звинуваченим у вбивстві Петра Линевського, була ухвалена кара баніції як особам, що не з'явилися до суду

Сознанє возног[о] в справе панов Линевськихъ зъ его м[и]л[остю] п[а]номъ воєводою киевськимъ и з слѣгами его м[и]л[о]сти

Року тисеча пятсот девѣтдѣсятъ пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца ѡктебра чотырнадцѣтого дня

На рочкахъ судовыхъ кгородскихъ луцкихъ, ѡть дня второгонѣдцѣть м[ѣ]с[я]ца ѡктебра в рокѣ менованомъ девѣтьдѣсятъ пѣтог[о] припалыхъ и судовнѣ ѡтправованыхъ, передъ нами, Щанымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ, а Матеемъ Стемпковскимъ, судеею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими || [арк. 456 зв.] луцкими, постановившися ѡчевисто, шляхетными пань Абрамъ Линевскийи самъ ѡть себе и именемъ ѡтца своего п[а]на Михаила Линевского и брати своеѣ, п[а]на Гана, Фѣдора, Михаила, Василя и Андрея Линевскихъ, показалъ декретъ сѣдѣ головного Трибуналу Любелского, в рокѣ теперъ идѣчомъ девѣтдѣсятъ пѣтог[о] ѣчиненыи, в которомъ декретѣ показалося, ижъ тыѣ менованыѣ панове Линевские мели справу з велможнымъ паномъ его м[и]л[о]стю паномъ Костентиномъ княжатемъ Ѡстрозскимъ, воєводою киевскимъ, маршалкомъ землѣ Волинское, старостою володимѣрскимъ, и з слугами его милости Адамомъ Бокгуцкимъ, Миколаемъ Корчевскимъ, Стефаномъ Рос-

⁵⁴³ Фіксуються визнання возного про вручення 15 липня 1593 р. позову кн. Острозькому і його синові Олександрю на Трибунал у скарзі Михайла Линевського і його повнолітніх синів Яна і Абрама, які також позивали від імені неповнолітніх синів Михайла — Федора, Михайла, Василя і Андрія Линевських, а також спадкоємця загиблого неповнолітнього Петра, про вбивство Петра Линевського і слухання шкрутинії в тій справі (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 30 зв.–31); визнання возного про вручення 23 липня позовів бурмистрові, радцям, лавникам і всім міщанам для дачі свідчень у справі про вбивство Петра Линевського (Там само, арк. 45 зв.–46); позови до кн. Острозького від Линевських до городу на рочки, що мали розпочатися 5 серпня, про вбивство Петра і слухання шкрутинії (Там само, арк. 139–139 зв.). Линевські протестували проти шкрутинії, яку виводили звинувачені у вбивстві слуги кн. Острозького, оскільки свідками виступали слуги того ж таки князя, відповідно, особи, чий свідчення непевні (Там само, арк. 192 зв.–193).

топчею, ѿ забитє и замордованє небожчика п[а]на Петра Линєвского, сына п[а]на Михаила Линєвского а брата тыхъ Линєвскихъ, в котормъ то декрете его милость пану воєводе киевскому наказанє присягѸ, яко не росказоваль, а тых слугъ его милости всказано на горло и заплату головы з маєтност[и] ихъ, а за непослушенство, ижъ до сѣдѸ не стали, тым же декретом судъ головныи ихъ даль выволати и тутъ до повету и до воєводства на обѡволанє того выволаня ѡтослал.

А по прочитаню || [арк. 457] передъ нами того декретѸ сѣдѸ головного трибуналского просиль панъ Абрамъ Линєвский ѿ приданье возного на ѡбволанє того выволанья.

Мы з ѡраду нашего придали емѸ ѡчевистє на то возного, шляхетного Матыса Славокѡрского, которыи, ѡтправивши тѡю справу водлє повинности вриадѸ своеѸ[о], пришедчи перед нас, до книгъ вызналъ, ижъ «за приданємъ вашимъ водлє декретѸ судѸ головного трибуналского, в року теперь идѸчомъ девѣтдєсят пѣтомъ ѡчинєного, вышєи менованых Адама Бокгуцкого, Миколаа Корчєвского, Стефана РостопчѸ выволанцями быти ѡбволаль и цедѸлы водлє права посьполитого того ѡбволаня тут Ѹ ЛуцкѸ в замкѸ до костела и Ѹ вежи на воротах, а на мєстє на рогу рынку поприбиваль».

Которое тоє ѡчевистое сознанє возного єсть до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 48, арк. 456–457.

№ 156

1596 р., серпня 12. Володимир. — Декрет володимирського гродського суду у справі про вбивство Петра Линєвського слугами кн. Костянтина Острозького, згідно з яким оскарженим було наказано присягнути разом зі свідками на доведення невинуватості, що й було ними виконано (декрет був уписаний до луцьких гродських книг 13 вересня 1596 р.)

Уписанье выписѸ кгородского володимєрского в справє пановъ Линєвскихъ с Корчєвскимъ и Бокгуцким⁵⁴⁴

Року тисєча пятьсотъ девѣтдєсятъ шостого м[є]с[я]ца сєнѣтебра третєгонадцѣт днѣ

На рочкахъ кгородскихъ луцких ѡт днѣ второгонадцѣт м[є]с[я]ца сєнѣтебра, в року менованомъ девѣтдєсятъ шостомъ припалых и сѣдовне ѡтправованых, передо мною, Александромъ Сємашкомъ на Хѡпковє,

⁵⁴⁴ Див. також впис декрету до володимирських гродських книг: ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 29, арк. 304 зв.–307 зв.

кашталаномъ браславскимъ, старостою луцкимъ, постановившиє обличне, врожоныи панъ Иванъ Двбенецкии покладалъ выписъ с книгъ кгородскихъ володимерскихъ под датою рокъ тисеча пятьсотъ деветьдесать шостог[о] м[ε]с[я]ца авгѣста второгонадцать дня стороны забитья небожъчика п[а]на Петра Линеvского межи паномъ Михаиломъ Линеvскимъ яко опекуномъ и отцемъ сыновъ его, а межи паномъ Ганом, Абрамомъ, Федоромъ, Михаиломъ, Василемъ и Аньдреемъ Линеvскими, братьею рожоною зошлого небожъчика п[а]на Петра Линеvского, также и межи братаничемъ менованых п[а]нов Линеvских, Петромъ Петровичомъ Линеvскимъ, лет недорослым, з одноє, а велможнымъ княжатем Костентиномъ Острозскимъ, воеводою киевскимъ, яко позваным з другое стороны, вчиненыи, яко ширєи менованыи выпис кгородскии володимерскии в себе обьмовляет.

И просиль помененыи пан Иван Двбенецкии, абымъ оныи выпис принят и до книгъ вписат и публиковат далъ, которого на дла вписована в книги приимуючи || [арк. 175] и его публиковат казавъши, перед собою читати казал и такъ се в себе маеть:

«Выписъ с книгъ кгородскихъ володимерскихъ.

Лѣта Божого нароженья тисеча пятьсотъ деветьдесать шостого м[ε]с[я]ца авгѣста второгонадцать дня.

На рочкахъ кгородскихъ володимерскихъ, дня осмого м[ε]с[я]ца авгѣста в рокъ вышменованомъ деветьдесать шостомъ припалыхъ и судовне отпраовати зачатых, перед нами, Федоромъ Загоровским, подстаростимъ, а Демьяномъ Павловичемъ, сдѣєю, вриадниками кгородскими володимерскими, постановившиєя очевисто, врожоныє пан Михаило Линеvскии, яко опекун и отецъ с[ы]новъ своихъ недорослыхъ, и с[ы]нове его м[и]л[о]сти п[а]нове Ган, Абрамъ, Федоръ, Михаило, Василєи и Андреи Линеvские, братья рожонаи зошлог[о] Петра Линеvског[о], и братаничов менованых п[а]нов Линеvскихъ Петръ Петрович Линеvскии через вмоцованого своего п[а]на Андрея Черневского, давши сторонѣ позваню, его милости насневелможного п[а]на Костентина кн[я]жати Острозског[о], воеводѣ киевског[о], маршалъка земли Волынское и старостѣ володимерского, до судѣ приволать, жаловали с позву на ег[о] м[и]л[о]сти п[а]на воеводѣ киевского ѿ то, ижъ што в рокѣ прошломъ тисеча пятьсотъ деветьдесать пиаом, за попартьемъ правнымъ менованых п[а]нов Линеvскихъ ѿ забитье небожъчика п[а]на Петра Линеvског[о], суд головныи Трибуналу Любелского в воеводстве Волынскомъ за очевистое росправы его м[и]л[о]сти п[а]нѣ воеводе киевскомѣ наказалъ отвод, яко слѣгамъ своимъ небожъчика Петра Линеvского бить не росказовалъ и не зъ причины его м[и]л[о]сти з сего свѣта зшоль, и за нестаньемъ слугъ его

м[и]л[ости] п[а]на Адама Бокгѣцкого, п[а]на Николая Корчевског[о] и п[а]на Степана Ростопчѣ, на горьло и на заплатѣ головы на маѣтности их всказавши, самых яко несталых и непослушныхъ с панѣствѣ его королевское м[и]л[о]сти выволати и обѣволати декретомъ своимъ наказаль, яко ѡ томъ || [арк. 175 зв.] ширеи тыѣ декрета сѣдѣ головного трибѣналского в собе обѣмовлають.

То пакъ, деи, его м[и]л[о]сть панъ воевода киевѣский, спротивяючися правѣ посполитому и не дбаючи ничего ѡ вины, в праве вписаные, тыхъ то банитовѣ в маѣностяхъ своихъ переходываѣтъ, рады и помочи имъ додаѣтъ, для чого его м[и]л[о]сть подъ вины, в праве посполитомъ описаные, попалъ, яко то ширеи в томъ позве естѣ описано и доложено. Которого выдана позвѣ и зложена за нимъ рокѣ выписомъ с книгъ слѣдшне водле права доведши, домовиалъся ѣмоцованыи стороны поводовое, абы его м[и]л[о]ст[и] на позов ѡтказоваль, за которымъ доведенемъ рокѣ, приволаньемъ черезъ возного и преложеньемъ жалобы вышеименованое, ѡзвавшисе тѣтъ ѣ судѣ ѣмоцованыи его княжатское м[и]л[о]сти ѣрожонии панъ Матиашъ Иваницкии, показавши моцъ зѣполньнѣю ѡт его к[ня]ж[атское] м[и]л[о]сти, ему до тоѣ справы даною, поведиль, ижѣ его кн[я]жатская м[и]л[о]сть жадныхъ выволанцовъ у маѣтности своѣи не переходываѣтъ и ѡ нихъ не вѣдаѣтъ, а што се дотычѣтъ тыхъ обѣвиненыхъ, которыхъ сторона поводоваа банитами быти мѣнить, тогда и тыѣ в жадной баницы, абы мѣла противко нихъ бытъ выдана, не ведають, ижѣ того обѣвиненна ѡ забитьѣ небожѣчика п[а]на Петра Линевског[о] готовыи ся выправити и его, к[ня]ж[атское] м[и]л[о]сти, во всемъ застѣпити⁵⁴⁵.

Гакѣ жѣ тыѣ обѣвиненные всѣ три посполѣ, то естѣ панъ Николай Корчевский, панъ Адамъ Бокгѣцкии и панъ Степанъ Ростопчѣ, постановившиися ѡчевисто передъ нами ѣ судѣ, поведили, ижѣ «мы в томъ обѣвиненню ничего не винни и ѡ банициахъ жадныхъ, такъже и ѡ жадномъ постѣпкѣ правномъ, не ведаѣмъ, чого и присегами своими ѡтвестися естесмы готовы, а его к[ня]ж[атское] м[и]л[о]сть п[а]на воеводѣ киевского, п[а]на своѣго, такъ в теперешней справѣ и рѣчи, в позвѣ описанои, такъ и в самой рѣчи головнои, во всемъ скѣтечнѣ застѣпѣмъ, и, тотъ ѣвесъ || [арк. 176] тежарѣ на себѣ принавши, готовымы се з стороны поводовою роспирать и невинностьъ свою показатъ».

Умоцованыи стороны поводовое выводилъ то, ижѣ в таковой рѣчи застѣпъ ити не можѣтъ, кгда жѣ декретомъ трибѣналскимъ теперешние

⁵⁴⁵ «Заступованье» під час судового процесу передбачене було статутною нормою (II ЛС, розд. 4, арт. 31): особа, яку заступали, звільнялася назавжди від оскаржень, натомість заступця брав усю відповідальність на себе.

застѣпцы *суть* баниеваны и правомъ преконаныи, а декрета трибѣнальские касованы и зношоны быти не могут⁵⁴⁶, домоваяючисе за тымъ, абы обороны стороны позваное на сторонѣ были *отложены*.

Мы, суд, бачачи то, ижъ его кн[я]жатская милост панъ воевода киевский застѣпцов тых всѣхъ трехъ ѡсобъ, которые выволанцами в позве помененыи, ставит, такъ для ѡбвиненья теперешнего стороны перихованна их, яко и для знесенна з себе ѡбвиненна ѡ росказ, за чимъ и присяга его м[и]л[ост] есть наказана. А они ѡчевисто его княжатскую м[и]л[ост] заступують и двес тежар тои теперешнии и в головной справе на себе примѣють, и его княжатскѣю м[и]л[ост] вызволяют, про то, ѡныхъ застѣпцами слѣдшными признавши, его княжатскѣю м[и]л[ост] *от* того позвѣ и рѣчи, в немъ ѡписаное, такъже *от* ѡбвиненна стороны ведомости и росказѣ того забитиа, и тежъ *от* присяги его м[и]л[ост]и, за то наказаное, волнымъ *дчинили* есмо и симъ декретомъ н[а]шимъ чинимъ вечными часы.

А ижъ се показало з декретѣ трибѣнальского, же противко тымъ ѡсобамъ верхуменованымъ, п[а]ну Корчѣевскому, п[а]ну Бокгуцкому и п[а]ну Ростопъчи, сторона поводава всказъ и баницю в нестаномъ, а не черезъ коньтroversию ѡдержала⁵⁴⁷, пре то всказали есмо и симъ декретомъ нашимъ наказѣемъ, абы ѡбвиненные в баницыи на томъ, яко ѡ жадномъ поступкѣ правномъ, противъ ихъ ѡдержаномъ, и ѡ томъ выволаню, на нихъ п[а]номъ Линевскимъ выданомъ, не ведали, присегнѣли, а кгда присягнѣтъ, судъ накажетъ то, што *будет* водле права належати. Якожь звышменованые заступцы, || [арк. 176 зв.] панъ Корчѣевскийи, панъ Бокгуцкии и панъ Ростопъча, хотечи декретѣ нашомъ досыть *дделати*, домовлялися, абыхъмо ротѣ написать казали и возного для выданья имъ присяги придали, возног[о] земьского енерала воеводства Волынского шляхетного Моисея Дегтевского, которыи, присегѣ имъ тѣтъ *д* судѣ выдавши⁵⁴⁸, постановившисе ѡчевисто передъ нами, созналъ, ижъ панъ Миколаи Корчѣевскийи, панъ Адамъ Бокгѣцкии и панъ Степанъ Ростопъча, за выданьемъ ихъ черезъ него роты, присягу *дчинили* на томъ, яко ѡ жадномъ переводе права п[а]новъ Линеvскихъ и ѡ выволаню, на нихъ в судѣ трибѣнальскомъ выданомъ, не вѣдали.

⁵⁴⁶ Трибунальські рішення були остаточними для судів першої інстанції.

⁵⁴⁷ Відповідачі наголошують, що декрет у Трибуналі був отриманий позивачами не за злочинні дії, а через нестання їх до суду, що принципово міняло характер вироку.

⁵⁴⁸ Присяга чинилася згідно з текстом (*ротою*), укладеним писарем, який передавався стороні возним як офіційним свідком, присутнім також під час її виголошення. Інколи возний виголошував текст присяги, а особа, що присягала, мала за ним повторювати текст.

По котором выконанью присеги и за дчиненьемъ перед нами релесцыи возного, мы, суд, бачечи то, ижъ его кнежательская милость панъ воевода киевский, показдючи во всемъ невинность свою, такъ в теперешнемъ обвиненью стороны перехованя банитовъ, яко и в самой речи головной стороны причины росказд до забитья небожьчика п[а]на Петра Линеvского, застдпцы, звлаща тыхъ, комд вина и дчинокъ есть дана, ставиль, и тые всъ три обвиненые, его княжатскдю м[и]л[о]сть во всемъ застдпивши, сами ся справдють и невинность его м[и]л[о]сти и свою показати хочдтъ, про то его м[и]л[о]сти п[а]на воеводд киевского *от* того обвиненья и росказд, такъ же *от* присеги, его м[и]л[о]сти за то всказаное, и *от* всее речи, в позвех и во всихъ постдпкохъ правныхъ *от* п[а]новъ Линеvскихъ, *от* п[а]новъ, против его м[и]л[о]сти в той справе одержжаныхъ, такъ же и слдгъ его м[и]л[о]сти п[а]на Миколаа Коръчевского, п[а]на Адама Бокгуцкого и п[а]на Степана Ростопчд *от* того выволаня и всего постдпку, на Трибднале противко имъ в нестанью з стороны небожьчика п[а]на Петра Линеvского *от* поводовъ теперешнихъ одержжаноз[о], волными есмо дчинили и симъ декретомъ нашимъ чинимъ, и || [арк. 177] тую баницю⁵⁴⁹ з нихъ трехъ особъ знесли есмо и симъ декретомъ нашимъ зносимъ вечными часы.

А в далшомъ постдпкд за попираньемъ стороны поводовое пановъ Линеvскихъ, роспираючисе о речъ головную, то есть о забитье небожьчика п[а]на Петра Линеvского, тые то в томъ дчинкд обвиненые, панъ Коръчевский, панъ Бокгдцкии и панъ Ростопчча, показдючи невинность свою и зносечи з себе тое обвиненье, ижъ причиною тое смърти небожьчика п[а]на Петра Линеvского не были, выводили шкрдтинидмъ свое в завартью каждыи з нихъ черезъ дванадцати светьковъ. Такъ тежъ п[а]нове Линеvские до выданья свидетельства дванадцати светковъ ставили. Которые светьки з obu сторонъ под сдмненьемъ и присягами, каждыи з нихъ особно пытаные, которыи чого былъ сведомъ, свидетельства выдавали, над то еще тые то обвиненыя особливе каждыи з нихъ по шести светковъ з народд шляхетского, людеи зацныхъ, до свидетельства явного перед судомъ ставили и з ними весполокъ до *отводд*, то есть до присяги, бралися, то есть панъ Коръчевский ставиль п[а]на Богдана Борейка, п[а]на Федора Борейка, п[а]на Каспра Ячимерского, п[а]на Ивана Кордыша, п[а]на Бартоша Униевского, п[а]на Яна Любовицкого; панъ Бокгдцкии ставиль п[а]на Яна Комнацкого, п[а]на Петра Ддбенецкого, п[а]на Ивана Дубенецкого[о], пана Станислава Забелского, п[а]на Яна Забелского, пана Матея Кдчковского; а панъ Ростопчча ставиль

⁵⁴⁹ Слово повторене двічі.

пана Петра Іаневицкого, пана Стефана Солоневского, пана Петра Солоневского, п[а]на Ждана Розку-Збирозско[о], пана Костентина Твшебинского, п[а]на Хомв Зарецкого. Которые все восемнадцать светков однако и одностайне тужь в судв очевисто вызнали и того вызнанья своего посполв с тыми обвинеными присегами своими потвердити были готовы, ижь менованые особы, пань Коръчевскии, || [арк. 177 зв.] пань Бокгвцкии и пань Ростопча, в тои бурде, кгда небожчика п[а]на Петра Линевского ранено, а ни *от* початкв ее на тоть чась не ввдали, причиною зраненья ани смврти небожчиковское не были.

А сторона поводава панове Линевские при выведеню шкрвтинии своее и при забытымъ также шестьма светьками людми добрыми, шляхтичами себе равными, ку доводв, то есть ку присязе бралисе, хотечи обвиненыхъ в томъ вчиньку поконати.

А такъ мы, суд, прислухавшися мовеню обудвухъ сторонъ и присмотревшися тежь доводомъ и выводомъ, перед нами показованымъ, маючи взгляд на право посполитое, которое в речах вонтьпливыхъ, где сторонв в горьло идеть, яснее вчить быти прихилнейшимъ на вызволенье, анижь на каранье, паметаючи тежь на шкрвтинию, с которое се вонтьпливость быть показуеъ з стороны поводавое, ижь не теперешние обвиненые, але то иньшии в томъ забытью виннымъ се быть знаидветь, с тыхъ всихъ причинъ знашли есмо и симъ декретомъ нашимъ знаидвемъ обвиненыхъ близшихъ быть кв *отводу*, якожъ сказали есмо и симъ декретомъ нашимъ сказвемъ, абы пань Коръчевскии, пань Бокгвцкии и пань Ростопча каждыи з нихъ шестьма светками людми добрыми, шляхтою себе равными, присевв вчинили на томъ, яко в тои бурде, кгда небожчика п[а]на Петра Линевско[о] ранено, не видали и причиною зраненья и смврти небожчика п[а]на Петра Линевско[о] вчинькомъ, радами ани помочю не были. А кгда присягнуть, мы, суд, тое наказвемо, што будеть ведле права.

Іакожъ менованыи пань Коръчевскии, пан Бокгвцкии и пан Ростопча, чинечи досыт декретови н[а]шому, присегу каждыи з нихъ з шестьми светьками, особами выименованными, то есть пан Коръчевскии с п[а]номъ Богданомъ || [арк. 178] Борейкомъ, с паномъ Каспромъ Іачимирскимъ, с п[а]номъ Иваномъ Корвдышемъ, с паномъ Бартошемъ Униевскимъ, с п[а]номъ Іаномъ Любовицкимъ, а пань Бокгуцкии с паномъ Іаномъ Комьнацким, с паномъ Петромъ Двбенецкимъ, с п[а]номъ Иваномъ Двбенецкимъ, с паномъ Станиславомъ Забелскимъ, с паномъ Іаномъ Забелскимъ, с паномъ Матеемъ Квчъковским, а пань Ростопча с п[а]номъ Петромъ Іаневицкимъ, с паномъ Стефаномъ Солоневскимъ, с паномъ Петромъ Солоневскимъ, с паномъ Жданомъ Рожькою Збирозскимъ, с

паномъ Костентиномъ Тѣшебинскимъ, с п[а]номъ Хомою Зарецкимъ водлугъ роты вышъменованое черезъ возного земьского, енерала воеводства Вольнского шляхетного Моисея Дегтевского, или выданое, на Ивангелии тѣжъ передъ нами ѿ судѣ выконали в тые слова, ижъ ѿ той бурде, кгда небожьчика п[а]на Петра Линевского ранено, не вѣдали, сами причиною зраненя и смерти небожьчика пана Петра Линевоко[о] ѿчинькомъ, радою ани помочью не были.

По которомъ таковомъ выконаню присяги и за ѿчиненемъ передъ нами реляции черезъ возного на выданье тое роты, мы, суд, сторонѣ ѿбвиненю, п[а]на Миколаа Корчевского, п[а]на Адама Бокгуцкого и п[а]на Степана Ростопчѣ, ѿ того ѿбжалованя ѿ забитье небожьчика п[а]на Петра Линевоко, ѿт позвѣ и речи, в немъ написаное, и ѿт всего постѣпку правного на якомъ колвекъ вриадѣ и суде, черезъ п[а]новъ Линевокихъ ѿчиненого и ѿдѣржаного, и ѿт поводовъ теперешнихъ, и ѿт потомьковъ ихъ, волными ѿчинили есмо и симъ декретомъ чинимо на вси потомные часы.

Што все для памѣти до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ естъ записано и сеи выпис подъ печатми н[а]шими судовыми || [арк. 178] панѣ Адаму Бокгуцкому естъ выдан.

Писан ѿ Володимѣри».

У того выпису печати двѣ, а подпис руки в тые слова: «Станиславъ Кандыба, писарь кгород[ский] володим[ѣрский]».

Которыи же то выписъ менованыи слово в слово с початкѣ ажъ до конца до книгъ кгородскихъ луцкихъ естъ ѿписанъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 174 зв.—178.

№ 157

1593 р., травня 12. Луцьк. — Скарга Габріеля Войтковського на Криштофа Лабунського, який погрожував позбавити скаржника життя, що підтвердив і возний Томаш Тупичовський — свідок того, як Криштоф Людвигівський попереджав Войтковського про наміри Лабунського

Оповеданє п[а]на Кгабриеля Войтковского на п[а]на Лабунского

Року тисяча пятьсотъ девятьдѣсятъ третего м[ѣ]с[я]ца мая второгонадцатъ дня

Присылал на вриад кгородский луцкий до мене, Миколаа Вильковського, буркграбега и намесника подстароства луцкого, панъ Кгабриель Войтковский, жалуючи и ѿповѣдаючи на пана Крыштофа Лабунского,

штомъ *он*⁵⁵⁰, не маючи до него жадное причины, пофальки розмаитые, отъповедаючи на здоровье его, чиниль и чинить, обещаючися его з слугами або подданым своим каза[ть]⁵⁵¹ втопить || [арк. 459] або забить, также теж и приателя его Миколаа Чарновьского. За чимъ, *деи*, преречоныи панъ Воитъковскии и в державе свое во именью Белополю безпечне для тыхъ пофалокъ пана Лабуньского мешкати не може, и для того немалые шкоды в том именью Белополю и в дрѣгом, в Корпиловце, поносить.

ІАкожъ и возныи повету Креміанецкого шляхетныи Томашъ Тупичовскии, ставши очевисто на враде, сознал, *иж* слышалъ, кгда приатель преречоног[о] п[а]на Воитъковского Крыштофъ Людвиловскии, *от* пана Лабуньского приехавши, ему то поведиль и в томъ его острегаль, же *пан* Лабуньскии певне маеть его казати втопити албо забити.

И просиль панъ Воитъковскии черезъ того *ж* преречоного возного, абы тоє оповеданье и сознание возного до книгъ было записано, што я казалъ записати.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 43, арк. 458 зв.–459.

№ 158

1593 р., жовтня 4. Луцьк. — Оповідання Миколая Зайця, який довідався про скаргу на нього Матея Межинського, нібито Заєць побив його без попередження під час сну у нетверезому стані; а позаяк така скарга ображала шляхетську честь, то Миколай заявляв про готовність доводити свою невинуватість у суді, аби відновити добру славу, підважену звинуваченням

Оповеданє п[а]на Миколаа Заєца на пана Матея Межиньского

Рокѣ тисеча пятсотъ девѣтдѣсятъ третего м[ε]с[я]ца октебра четвѣртого дня

Пришедши на вѣрад кгородьскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии до мене, Щасного Кгалезьског[о], подьстаростеѣг[о] лѣцког[о], врожоныи *пан* Миколаа Заєць оповедал тыми словы, *ижъ*, *деи*, «дошла мене ведомость с книгъ кгородских лѣцкихъ, же нѣакии Матеи Менжинскии, которыи мене первеи сего в сем рокѣ девѣтдѣсят третем м[ε]с[я]ца авгѣста четвѣртонадцать дня, кроме дана причины моеє, подьпилог[о], окрѣтне а нелютостиве с помочниками своими збил и зранил, и шкод немало починил, не помнечи на срокгость правнѣю, абы ми, *деи*, вѣчтивые, невинне и

⁵⁵⁰ Слово написане двічі.

⁵⁵¹ Пошкоджене слово.

шкарадне ђ во вриадѡ шкалеваныѡ были, и не важивши ѡчтливости своеѡ шляхѣтское, злѡ, непристойне и нецнотливе внес протѣстацию до книг кгородскихъ лѡцкихъ шкараднѡю, мне и доброй славе моеи доткливую, якобы ја, забачивши боазни Божое, потомъ звирхности короля его милости, не паметаючи на срокость правнѡю и пристойность свою шляхѣтскѡю, кроме даня причины, его подпилог[о] и спачог[о], не обѡдивши и не давъши емѡ знати ѡ неприязни своеи, яко сѧ межи людми цнотливими заховѡеть, але злѡ непристойне его зранити мелъ, яко ширѣи таѧ протѣстация его в себе ѡбъмовляеть⁵⁵². Ѣ которои таковои шкараднѡю протѣстации ја взявши ведомость, а не хотѣчи того, што ѡсть з ѡщербѡкомъ доброе славы и ѡчтливости моеѡ, терпѣти и на себе носити, и таковоѡ шкараднѡе и ѡщипливѡе внесѣньѡ протѣстации того то Межинского, хотѣчи з нимъ правне постѡпити и то з себе знести, а при немъ самомъ ѡставить, ѡ себе и ѡ невинности своеи, яко сѧ дѡяло, ничего ѡт протѣстации моеѡ на того то Межинского, до книгъ володимѣрскихъ ѡ зранѣнѡ || [арк. 497] мое внесѣное, не ѡтстѡпѡючи и ѡвшемъ ѡе и тепѣр ствержаючи, передъ в[ашѣю] м[илостю], ѡриадомъ, таковоѡ справѡ даю, же яко в протѣстации и зранѣнѡ мое до книгъ володимѣрскихъ внесѣно и писано ѡсть, теѡды такъ, а не иначеи было».

Которѡѡ ѡповѣданѡ свое панъ Миколайъ Заецъ ѡчинивши, просилъ, абы то было до книгъ кгородскихъ лѡцкихъ записано, што ја записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 496 зв.–497.

№ 159

1593 р., жовтня 8. Луцьк. — Справа Павла Гидзинського як позивача з оскарженням Олександром Козинським, провадження якої було зірване відповідачем на початковому етапі: Козинський, замість стати до суду і діяти у відповідності з ustalеною процедурою, образив Гидзинського, звинувативши у фальшуванні, та викликав на поєдинок

Справа п[а]на Павла Кгидзинского с п[а]номъ Александромъ Козинскимъ

Року 1593 мѣсца ѡктѣбра ѡсмого дня

На рокохъ сѡдovýchъ лѡцкихъ, ѡт дня св[я]тог[о] Михала, римского св[я]та, припалыхъ и сѡдовне ѡтправовати зачатыхъ, передъ нами, то ѡст Федоромъ Чапличомъ Шпановскимъ, сѡдъѡю, а Иваномъ Хренницкимъ, подѡсѡдкомъ, вриадники сѡдовыми земьскими поветѡ Лѡцкого, кгды при-

⁵⁵² Миколай Заяць у своїй заяві практично повторює скаргу Межинського (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 209 зв.–210 зв.).

точилася справа з реєстрѣ п[а]на Павла Кгидзинского іако повода с п[а]ном Александромъ Козиньскимъ іако позваным, тогда пан Кгидзинский, самъ очевисто в сѣдѣ будѣчи, за нестанемъ || [арк. 257] п[а]на Козинского, іако на рокѣ завитомъ, vzdal в зыскѣ рѣчи. При которой справе пан Крыштофъ Біалобрызский, ѣмоцованыи его, чекаючи ѡстанней години встанія ѡт сѣдов на арештованѣ ѡного взданія, бѣдет ли панъ Козинский арештован албо нет⁵⁵³, тогда, кгда южѣ до арештѣ через возного з реєстрѣ по три разы привольванъ был ѡт п[а]на Кгидзинского, за которымъ привольванемъ, кгда пришол пан Козинский до сѣдѣ, кгда былъ пытаный через нас, сѣдовых, если арештѣетъ тѣю справѣ свою албо нет, тогда мѣсто арештованія и слѣдней ѡтповѣди на ѡное пытанѣ наше, препомъневъши срокости права посполитог[о] и вин, в немъ ѡписаных, мѣстыца и сѣдовъ короля его м[и]л[о]сти и нашихъ ѡсобѣ сѣдовыхъ не ѣцтивши, на покои посполитый под часомъ сѣдовъ ничог[о] не дбаючи, на п[а]на Біалобрызского, чоловека невинного, передъ сѣдомъ бѣдѣчого, досыт неѣцтивыми словы на него ся торгнѣвъши, фальширство ниакоє при ѡбыцности нашої ѡномѣ задавши тутъ передъ сѣдомъ, ѡного тѣжѣ под бокомъ н[а]шимъ на поєдинок, которое право посполитое и хрестіанское боронют, вызывал.

А пан Біалобрызский, не сквапаючися и ѡвшемъ терпливе ѡныи прозбы и вызыванѣ знюсши, бѣдѣчи такъ досыт ѡд него ганѣбне зелжоный ѡ ѡное вызыванѣ на поєдинок, заразомъ тѣжѣ передъ нами, на сѣде сѣдичими, вознымъ енераломъ шляхетнымъ Матѣсомъ Славокгурскимъ и шляхтою, при сѣде бѣдѣчою, жалосливе ся ѣскаржаючи и светчил. При чомъ мы всѣ, сами бѣдѣчи и того ся въ ѣши свое наслѣхавши, такъ ѡное ѡсвятченѣ п[а]на Біалобрызского, іако и возного зезнанѣ, которое заразомъ передъ нами вызнал, принявши, до книгъ нинешнихъ записати есмо казали.

ЦДІАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 256 зв.–257.

⁵⁵³ Возний закликав («волав») сторони до суду протягом трьох днів згідно з реєстром справ, що мали розглядатися упродовж судової сесії. Відповідач повинен був озватися і справу арештувати, тобто заявити про свою готовність провадити процес, або ж його адвокат («умоцований») мав повідомити суд про причини «нестання» свого клієнта. Якщо сам відповідач або його уповноважений не озвалися, а справа мала «завитий» характер, тобто не могла бути відкладена (як у цьому акті), то позивач її вигравав. Тож адвокат позивача Криштоф Біалобризький чекав, чи озветься відповідач, до моменту, коли судді встануть зі своїх місць по завершенні роботи в кінці третього дня, після чого оскаржений міг уважатися таким, що до суду не з'явився, а його справа «здавалася».

№ 160

1593 р., жовтня 9. Луцьк. — Протестація Антона Заболоцького, якому кн. Юрій Чорторийський не виплатив платні за домовленістю і відмовився відпустити зі служби, натомість особисто і через слуг вчинив Заболоцькому «одповіди»⁵⁵⁴

Оповеданє п[а]на Антона Заболоцького на кн[я]жати Юрія Чорторыского

Рокѡ тисеча пѡтсот девѡтдѡсѡтъ третѡг[о] м[ѣ]с[я]ца октѡбря десѡтог[о] дня

На вриадѡ кгородьскии в замокъ лѡцкии пришедши передѡ мене, Александра Семашка на Хѡпьковѡе, кашталѡна браславьског[о], старосты лѡцького, земенин его королевское милости повѣтѡ Лѡцького шляхетным пан Антонию Визкгердѡ ѡ Гѡлѡлниках Заболоцькии протѡстовался на его милост вельможнѡг[о] п[а]на Юрия Ивановича кн[я]жа Чорторыское тыми словы, *иж, деи*, «слѡжил єсми черѡз немалыи час томѡ єг[о] м[и]л[ости] кн[я]жати Юрию Чорторыскомѡ вѡрочистым а юркѡлтным слѡгоу с певног[о] юркѡлтѡ, которыи юркѡлтѡ мнѡ его милостѡ на кождыи рокѡ платитѡ был приѡбѡцал. А *иж* ми его милостѡ том юркѡлтѡ мои, почавши ѡт рокѡ ѡсмѡдѡсѡтъ третѡг[о], аѡ до рокѡ девѡтдѡсѡтог[о] задержаль и не ѡтдал, нехѡт свою и неласкѡ *иж* кѡ мнѡ показовал.

Іа теѡ іако чоловѡкъ волныи а шляхтич ѡчтивыи просил єсми его м[и]л[ост] кн[я]жати Юрия Ивановича Чорторыског[о] черѡз листѡ впоминалныи ѡт сѡдѡ земьского лѡцького, его м[и]л[ости] черѡз возног[о] и черѡз шляхтѡ ѡт мене поданыи, абы миѡ его милостѡ іако пан з послѡдѡгѡ своихъ вызволил, и рѡкѡ на ѡтстаню абы ми давъши⁵⁵⁵, просилѡм теѡ, жебы ми тоѡ заслѡжоное мое за сѡм лѡтъ чимѡ кольвѡекѡ заплатилѡ. || [арк. 538]

Але его милостѡ, на мене сѡ розгневавши, рѡки на ѡтстаню мнѡ дѡти не хотѡл и не даль, и, того заслѡжоног[о] моег[о] мнѡ не заплативъши, такѡ ѡтказал: «Слѡжи собѡ комѡ хочѡшь, бы и королеви швецкомѡ, а іа ѡ тебе ведаѡ не хочѡ».

То пакѡ іа за моим жалѡм и зѡбоженьѡм ѡ тоѡ заслѡжоное мое, за сѡм лѡтъ ѡт его милости мнѡ не ѡтданѡе, а водлуг того листѡ впоми-

⁵⁵⁴ Див. також наступну справу № 161.

⁵⁵⁵ Подавання руки скріплювало домовленості про службу між паном і слугою «рукодайним», а також було елементом розірвання службницьких стосунків (відповідно «давання» і «відбирання» руки).

налног[о], его м[и]л[о]сть *от* мене первеи сего подаваног[о], тепер на сие роки земские луцкие святомихальские в рокѣ теперешнем деведесать третем позвом земским лѣцким позвал есми, и справа моя за позвом з реистрѣ припасти маеть. А его милость кн[я]жа Юреи Иванович Чорторыский, яко сам через себе очевисте, такъ через приателна своег[о] п[а]на Ивана Шпаковского и через слѣгѣ своег[о] якогос Бобола, чиниать на мене, шляхтича вбогог[о], таковѣю *отповед* и похвалькѣ, *отстрашующи* мене *отъ* справедливости и *от* позвѣ моего тыми словы, хотечи мене впередъ на здоровю и на члонках моих вбевечити, вмолити збитем, а потом менят мя jakimсь збегом его милости кн[я]зю Чорторыског[о] и хочѣтъ мя поимати, а до муров клеваньскихъ замкѣ его милости клеваньского *от*ослать.

Ино я, яко человекъ волныи и шляхтич вбогии, а носечи на себе и *отправдѣючи* прокѣрацию⁵⁵⁶, тепер, яко в роки земские, немалые а досыть важныи sprawy людские в рѣкахъ своих и при себе их носечи, прошу в[ашеи] м[илоти] яко вриадѣ, абы таа моя протестация, ижъ на его м[и]л[ости] кн[я]жати Чорторыскомѣ слѣжитъ не хочѣ и здавна яко *от* тог[о] листѣ вминалног[о] его милости не слѣжѣ, и шкоды никакое ег[о] м[и]л[ости] || [арк. 538 зв.] кн[я]жати Чорторыскомѣ не вчинивши, толко яко шляхтич вольныи тѣтъ в повѣте Лѣцком на вѣбогои маетности моеи в селѣ Гѣлалниках, не крѣчючися ни перед ким и перед его м[и]л[остью], яко невинныи мешкам. Такъ и тѣю помененѣю *отповед*, которѣю я на себе *отъ* его милости кн[я]жати Юрия Ивановича Чорторыског[о], *от* приател и *от* слуг его м[и]л[ости] слышал, абы бы то было до книг кгородских луцких записано».

Которую ж то протестацию его, п[а]на Антона Визгерта, для памяти на бдо книгъ кгородских луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 537 зв.–538 зв.

№ 161

1593 р., жовтня 13. Луцьк. — Заява слуг кн. Юрія Чорторійського про фальшиву протестацію, яку Антон Визгерд-Заболоцький вніс до городу, звинувативши князя у затриманні платні за службу і погрозах заподіяти шкоду

Оповеданє слуг кн[я]жати Юрия Ивановича Чорторыского на Антона Заболоцкого

⁵⁵⁶ Антон Визгерд неодноразово виконував адвокатські («прокураторські») функції.

Рокѡ тисеча *пѡтсот* *деветдесѡт* третего м[ε]с[я]ца октебра третєз[о]надцѡть днѡ

Пришедчи на вриад кгородскии в замокъ господарскии лѡцкии до мене, Александра Семашка на Хѡпковѡе, кашталпана браславского, старосты лѡцкого, панъ Иван Шпановскии⁵⁵⁷ а служебникъ его милости велможного кн[я]жати Юриѡ Чорторискоз[о] пан Воитех Бобола ѡповѡдали, ѡсветчали и протестовалисе тыми словы, ижъ, *деи*, «бѡдѡдчи нам ѡмѡцоваными ѡт его милости кнѡжати || [арк. 553] Юриѡ Чорторизского и пилнѡючи тѡт в Лѡцкѡ справ его милости на рокох земских свѡтомихалских, в рокѡ теперешнем деветьдесѡт третем припалых и сужоных, дошло нас тоє вѡдати, же Антон Заболоцкии, которыи се зовѡт Визкѡрдомъ з Гѡлѡлникъ, внес и до книг кгородских лѡцких записати дал такую протѡстацыю, ѡкобы кн[я]жа его милост Юреи Чорторискии сам через себе, так же через мене, Ивана Шпановского, и слуг своих ѡкѡс ѡтповѡд и пофалку чинити на здоровю его ѡбезвечивши, до везѡния взѡти хотѡл, ѡко ширѡи протѡстацыѡ то в себе ѡбмѡвлаѡет, ѡ чѡм, *деи*, ѡко кн[я]жа его милост сам не мыслил и нам того мѡвити и чинити не казал, ани ѡт нас тот Заболотскии таких слов ѡтповѡдеи, ѡкобыхмо именѡм кн[я]ж[а]ти его милости чинити мѡли, не слышал, ани єсмо того мѡвили, толко то себе змыслил, а неправоине потвар на его милости и на нас вложил.

А иж се, *деи*, в тои протѡстацыи своєи дал слышат, ѡкобы ѡ нѡѡкое заслужѡное своѡ кн[я]жати его милости тут до сѡдѡ земского на роки теперешние позвати мѡл, тѡды ѡко маѡмо ведомѡст, же ѡ жадном позве ѡт него кн[я]жа его милост не вѡдаѡт, рокѡ тѡт з ним не маѡт, заслужѡного никоторого єму не винѡн, бо николи за такового слугѡ его милости не был, толко ѡтец его, бѡдѡдчи боѡрином его милости з давных часов, маѡючи ѡсѡлѡст под его м[и]л[о]стю в сѡле Заболотцах, дети там сплѡдивши, з ними, *детми* своими, в тои маѡтности его милости мешкал, и хѡваѡчи его при себе, *повинност* и *послугѡ*, ѡко иншии слѡдги, с тои маѡтности его милости через него чинил.

А потом, *деи*, за его злым захѡванѡмъ, неѡчтенѡмъ и непослушенствомъ прѡтивко ѡтца и матки, родичѡв его, ѡтец его в ненависти и ѡ гневи своѡмъ, до чѡго ѡн сам причинѡ давалъ, || [арк. 553 зв.] маѡючи, частокрот кн[я]жати его милости на него сѡа ускаржал и просил такимы словы, абѡ его ѡт такъ злого прѡтивного и непослушного сына боронил. За которым частокротным набѡганѡмъ и ѡсилованѡм ѡтца и матки его, кн[я]жа его м[и]л[о]ст ѡко пан бачныи, до жадного карѡния, которѡе ѡн

⁵⁵⁷ У попередній справі — Шпаковський

на тот час заслуговал, несквапливыи бѣдѣчи, лагодне и ласкаве его за то карал и ѿпоминал, абы того родичом своим, што пан Бог в ненависти маѣт, не чинил, чога, деи, он слѣхати николи не хотѣл⁵⁵⁸.

Тѣды кн[я]жа его милост за таковыми его поступками и злым захованѣм противко родичов им сѣа брыдити почал, на ѿчи ходити не казал. А потом, деи, ѿтец его, сам маючи ѿт него таковую прикрост, з домѣ своего зѣ Заболотец выгнал и ѿт того часу в тои маѣтности его м[и]л[о]сти в Заболотцах не постал. Чога, деи, он, жалѣчи а ставши се неприателем кн[я]жати его милости, хотечи яко же колвекъ там в тѣю маѣтност его милости ѡсрѣбоватисѣа [!], и чога потварне а подстѣпне на ег[о] милости поискивати ѡмыслил, а не толко самъ, але и дрѣгих Гѣлалницких, абы его м[и]л[ост] ѿ речи небылыѣ и николи несталыѣ позывали, до того приводит и якогось заслѣжоного ѡ его милости, чога его милост дати не повинѣн, ѡпоминаѣтсѣа. И потвар таковую на его милост, на приателеи и на слугѣ его милости, абы ему ѿтповедати мели, вкладаѣт, и тым непристоине его м[и]л[ост] славит. В чомъ з ним яко зѣ зотчичомъ своимъ кн[я]жа его милост, яко сѣа его милости годити бѣдет, поступити не занѣхаѣт».

И просили именѣм его м[и]л[ости] кн[я]жати Юрия Чорториского, абы тоѣ ѡповѣданѣ и ѡсветченѣ и протѣстацѣна их м[и]л[о]сти, што именѣ[м]⁵⁵⁹ кн[я]ж[а]ти его м[и]л[ости] Юрия Чорториского вносиат, до книг гродских записана была, што записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, 552 зв.–553 зв.

№ 162

1593 р., жовтня 23. Луцьк. — Декрет у справі Яна Медведського як позивача з відповідачем Кіндратом Смиковським про виклик на поєдинок, за яким обвинувачений на підтвердження своєї невинуватості мав присягнути

Декрет п[а]на Медведского с п[а]ном Кондратом Смыковским ѡ поѣдинекѣ

Року 1593 м[е]с[я]ц[а] ѡктѣбря 13 дня

На рокох судовых земских, ѿт дня светого Михаила, св[я]та римског[о], в року вышеи менѣном дѣветдѣсиат третѣмъ припалых и судовне

⁵⁵⁸ Слуги, наголошуючи на характеристиках князя як доброго пана, намагалися реанімувати добру славу кн. Чорторійського, що могла постраждати від звинувачень скаржника.

⁵⁵⁹ Пошкоджений текст.

отправованыхъ, перед нами, то ест Федором Каданом Чапличомъ-Шпановским, судьей, а Иваномъ Хренницким, подсудкомъ, вриадниками судовыми земскими луцкими, постановившиа очевисто ѓ судѓ замку г[оспо]д[а]рьском луцкомъ, сторона поводаваа пан Ган Медъведский з Валюв, кгда справа з реестрѓ припала, давши сторону позваную, то ест п[а]на Кондрата Смыковского, до sprawy нижеи описаное через возного поветового приволати, подносил позовъ земский луцкий жалобы своее, просечи, абы был читан, которого мы перед собою читати казали и так се в себе мает:

«Жикгимонт трети, з Божое ласки корол полский, великий кн[я]зь литовский, русский, пруский, мазовецкий, жомойтский, волынский, киевский, ифлиантский и дедичный корол швецкий.

Земенину н[а]шому повѣту Луцкого Кондрату Съмыковскому, зо всѣхъ добръ твоих лежачих и рѣхомых, яким колвекъ обычаемъ ѓ воеводстве Волынскомъ тобѣ належачих и маючих, из самое особы твоее приказѣм тебе, абы еси на роки земские луцкие, которые припасты и сужоны быти мают в року тепер идѣчом тисеча пятсот девятдесять третемъ, от дня светого Михаила, св[я]та рымского, в замку н[а]шомъ луцкомъ перед судом н[а]шимъ земским луцкимъ на року завитомъ обличне стал на жалобѣ земенина нашего того же повѣту Луцкого шляхетного Гана Медведского з Валюв, которые нам жаловал на тебе ѓ том, што же, деи, мы, г[оспо]д[а]рь, постерегаючи покою посполитого и забегаячи злого в Короне н[а]шой межи верными поддаными н[а]шими, обывателми всѣхъ земля, Короне належачих, и хотечи таковыи афект межи ними зепсовати и до покою привести, на сеиме валном корѣнецыи н[а]шое с порадою и позволенемъ всех станов коронных так есмо ѓтвердили, абы ѓдин дрѣгого на поединок не вызывал и спокоине ѓдин противко дрѣгому заховал, ни жили, деи, ты, || [арт. 492 зв.] не ѓгледаючися ничего на звирхност н[а]шу г[оспо]д[а]рьскую и тот порядок сеимовый легче себе важивши, в рокѣ тепер идѣчомъ тисеча пятсоть девятдесят третемъ м[е]с[я]ца мая второго дня, приспособивши собѣ пахолковъ з десеть з разнымъ ѓрѣжем, з двора своего смыковского вышедши и под двор его там же в Смыкове подшедши, а не ѓгледаючися ничего на вину, в констытѣцыи сеимовой описаную, чинечи ему на ѓнь час и дрѣгую кривдѣ, котораа, деи, от него тобѣ на ѓособливом позве назначона бѣдет, там же еси его на поединокъ вызывал. В чом, деи, ѓн, постерегаючи срокгости права н[а]шого, до тебе на поединок не вышел, абы был тым пристойности своее не выкročил, але менѣючи собѣ от тебѣ в том великий жал и немалѣю кривдѣ, яко то тобѣ на ѓном року з винами правными все достаточне выведено и ѓказано будеть, ѓ том всемъ с

тобою ђ права сѡдѡ н[а]шого ѡчевисто мовити и там завите skutечнѡю росправу на звышменованом рокѡ с тобою приняти хочеть.

Писань ѡ Луцкѡ лѣта ѡт нароженя Исус[а] Хр[и]ста с[ы]на Б[о]жого тисеча патьсот деветѣдесятъ третего м[е]с[я]ца августа второгонадцать дня.

Михаило Корытѣнскии, писарь».

А по вычитанью того позву сторона поводаваа, доведши року и положенья позву выписом с книгъ земских луцкихъ сознанья возного енералного Григоря Вербьского и показавшы до того в той таковой кривде своєї три листы ѡповеданья сусѣдского и выпис с книгъ кгородских луцкихъ протѣстацыи своєї, яко то ширей на том всемъ поступьку его правномъ естъ ѡписано, а до того сѡа той кривдѣ своєї и ку доводѡ, то ест до присеги бральсѣ.

А сторона позванаа, не признаваючи в том себѣ быт винным, брала сѣ теж до ѡтводѡ, то ест присеги.

А так мы, суд, сторонѡ позваную ку ѡдводѡ близшею быт ѡзнавшы, сказали || [арк. 493] есмо и сим декретом нашим всказѡемъ, абы позваный пань Кондрать Смыковскии на роках пришлохъ земских луцкихъ, которые напервей сужоны будѡтъ, ѡ судѡ земского луцкого присегу ѡчинилъ на томъ, же ѡн п[а]на Медведского на поединокъ не вызываль и ему не ѡтповедал, и таковыѣ кривды, яко то ест в том позве ѡписано, ему не дѣлаль. А то выконать завите будет повинень под винами в праве и констытуциами, коло того ѡписаными, што все про память до книгъ земских луцкихъ записати есми казали.

ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 492–493.

№ 163

1594 р., сѣчня 27. Луцк. — Скарга Григоря Колмовського на Федора Загоровського, який образив його слугу Войтеха Проховського та натравив на нього собак під час засідань володимирського городського суду; визнання возного, що оглядав рани на Проховському

ѡповеданье п[а]на Кѡмовского⁵⁶⁰ на п[а]на Загоровского

Року тисеча патьсот деветдесят четвертог[о] м[е]с[я]ца генвара двадцат семог[о] дня

Перед нами, Щаснымъ Кгалезским, подстаростим, а Матеемъ Стемповскимъ, судею, вриадниками сѡдовыми кгородскими лѡцкими, постановившисе ѡчевисто, ѡржонныи его милость пань Григорей Колмовскии

⁵⁶⁰ Мало бути Колмовського.

обтѣжливѣ жаловал и ѡповедал на его м[и]л[ост] пана Федора Загоровского, подстаростего кгородского володимѣрского, ѡ то, иж «рокѣ тисеча пѣтсот девѣтдѣсѣат третего м[ѣ]с[я]ца декабра двадцѣть второго дня, под часомъ сѣженѣя рочковъ || [арк. 127] кгородскихъ володимѣрскихъ, передъ згромаженъемъ немало людѣи зацныхъ в замкѣ кгородскомъ володимѣрскомъ на слугѣ моего, ѡчтѣивого шляхтича шляхетного Воутѣха Проховского словы ѡщипливыми, доброй славе шкодливыми, торгнѣлся и псомъ его щвал, ѣко жѣ ѡнъ се ѡного слугѣ моего покусал и поранил.

И потомъ, кгда передъ людми зацными, которыхъ на тотъ часъ было немало, тотъ слуга мой на п[а]на Загоровского ѡтежалъ, а панъ Загоровский рекль: „Жѣбы былъ тутъ твой панъ, тебѣ быхъ его ещѣ лепии псами щвалъ”. И иншиѣ слова, доброй славе моеи шкодливыѣ и ѡщипливыѣ, в небытности моеи противко мѣнѣ такъ, ѣко се не годило, мовиль, мѣнѣ, шляхтича в ѡчтѣивыхъ поступкахъ и ѡроженъю моему неподѡизраного⁵⁶¹ и ѡвшемъ каждомѣ ѡчтѣивомѣ во всемъ ровного, шкалевал».

Ѣко жѣ панъ Колмовский ѡныѣ раны слуги своего, которые ѡт ѡного пса за пощванъемъ пана Загоровского поднѣл, и возному ѡповедал и ѡказовал. Гдѣ тутъ жѣ стоячи, возныи повѣту Луцкого Федоръ Свиридовский || [арк. 127 зв.] ку записанъю до книгъ вридовыхъ вызнал, иж «рокѣ тисеча пѣтсот девѣтдѣсѣат третего м[ѣ]с[я]ца декабра двадцѣть пѣтого дня былѡмъ на справѣ его м[и]л[ости] пана Григорѣя Колмовского во имень[ю]⁵⁶² его милости Макочахъ и, маючи при собѣ стороною шляхтѣ людѣи добрыхъ пана Станислава Ёанковского а пана Федора Шадѣрского, видѣломъ слугѣ его Воутѣха Проховского, ѡт пса покѣсаного и поранѣного, то естѣ на рѣцѣ левои семь ранъ шкодливыхъ, почавъши ѡт доли ажъ до локтя, и рѣкавъ ѡ делиѣ ѡвѣс подраныи и пошарпанъ. Которыѣ раны тотъ слуга пана Колмовского мѣнилъ собѣ быти ѡт пса, то естѣ за пощванъемъ ѡт пана Федора Загоровского».

Которое ѡчевѣстное ѡповѣданъѣ и возного сознанъѣ естѣ до книгъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 126 зв.–127 зв.

⁵⁶¹ Наголошується на заподіянні шкоди добрій славі шляхтича, що складалася з його «учтливих» вчинків і відповідному бездоганному походженні.

⁵⁶² Пошкоджений текст.

№ 164

1594 р., лютого 6. Луцьк. — Скарга Лаврина Дривинського на возного Матиса Славогурського про образу і поранення його слуги Андрія Липницького⁵⁶³

Оповеданье п[а]на Лаврена Дривинского на п[а]на Матиса Славогурского, возного, о поранене слугъ

Рокъ тисеча пятсотъ девѣтдесятъ четвертого м[ε]с[я]ца февраля шостого дня

Присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Григория Котельницкого, подписка кгородского и намесника подстароства луцкого, его м[и]л[о]сть пан Лаврен Дривинскии, жалуючи и оповѣдаючи обтежливе на Матиса Славогурского, возного и енерала воеводства Волынского, тыми словы, штожь, деи, «в рокъ нинешнемъ девѣтдесятъ четвертомъ м[ε]с[я]ца февраля пятого дня в суботѣ слуги мои Андреи Липницкии а Станислав Компѣвѣскии, будѣчи в потребах своих во имену их м[и]л[о]сти п[а]новъ Рогозенскихъ ѿ Волковыах, там же, яко маю справѣ и ведомост от тых слугъ моихъ звышописаных, кгда они ишли от мельника волковыиского добровольною дорогою, никому ничего не винни, через гостинец в селе подле корчмы волковыиское, то пакъ тот Матис Славогурскии з с[ы]номъ своимъ старшимъ и з ыными многими помочниками своими, имени и прозвиски их ему знаемыми, стоячи на гостинцѣ подле корчмы, напервѣи спытавши их, комѣ служить, кгда повѣдили, же мне слѣжать, тамъ же заразомъ на мене словы ѿщипливыми торгнульса и будѣчи || [арк. 195] от тых слугъ моихъ ѿпомнен, абы мне яко пана их перед ними такъ не вспоминал, то пакъ он заразом, до брони ся торгнувши, зо всѣми помочниками своими дорогѣ ихъ заскочивши а припадши до них, яко до неострожных, ихъ, покоемъ ѿбезпечонныхъ, зновѣ на них словы ѿщипливыми торгнувшисе, ѿкрѣтне а нелютостиве безбронне шляхтича ѿчистивого Андрея Липницкого шкараде зранили, от которое раны реч заразомъ замкнуль и нет вѣдома, если живъ будет». Просиачи при томъ о придане возного на огледане того зраненого Андрея Липницкого.

А такъ я его м[и]л[о]сти возного повету Луцкого Станислава Коломыйского на то придал⁵⁶⁴, а тое оповедане его м[и]л[о]сти до книгъ кгородских луцких записати еси казаль.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 194 зв.—195.

⁵⁶³ Див. також наступну справу № 165.

⁵⁶⁴ 9 лютого возний Станіслав Коломийський на уряді визнав факт оглядання події 6 лютого; визнання практично дослівно повторює текст скарги слуг Дривинського на Матиса Славогурського, що свідчить про підготовленість його зацікавленою стороною (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 203 зв.).

№ 165

1594 р., лютого 13. Луцьк. — Скарга возного Матиса Славогурського на Лаврина Дривинського і його слуг про побиття і поранення; визнання возного у цій справі

Оповеданє п[а]на Матиса Славогурського, возного и енерала, на п[а]на Лаврена Дривинського

Рокѣ тисеча пятьсотъ девѣтдѣсятъ четвѣртого м[ѣ]с[я]ца фѣвраля третегонадцать дня

На вриадѣ г[оспо]д[а]рскомѣ замку луцкомѣ передо мною, Щаснымѣ Кгалезскимѣ, подстаростимѣ луцким, оповедаль и обтежливе жаловал возныи енерал воеводства Киевского, Волынского и Браславского, в поветѣ Луцкомѣ мешкаючи, шляхетныи Матис Славогурскии, тымѣ способомѣ, иж, деи, «бѣдѣчи мнѣ посланомѣ с позвы кгородскими луцкими от пана Климонта Клюса || [арк. 210 зв.] а от пана Гана Брѣдницкого до Збаража, писаными по его м[и]л[о]сть вельможного пана кн[я]жати Гануша Збаразского, воеводѣ браславского, старостѣ кременецкого, также теж и с позвами кременецкими земьскими по суд земскии кременецкии на Трибунал от пана Федора Балабана о рѣчь, в тых позвах помененую и описаную.

А такъ я, возныи енерал, маючи при себе сторонѣ людеи добрых шляхту п[а]на Матѣя Сварацкого а пана Андрея Тѣроболского и пана Матѣя Лисовского, едѣчи мнѣ, человекѣ спокоинномѣ, ни в чомѣ никому не винному, кгда есми приехал в рокѣ тепер идѣчомѣ тисеча пятьсотъ девѣтдѣсятъ четвѣртомѣ м[ѣ]с[я]ца фѣвраля пятого дня до имени ес м[и]л[о]сти п[а]нѣе Дмитровое Рогозенское до карчмы волковыиское, хотечи переночовать, то пакѣ в томѣ часѣ того ж дня, рокѣ и м[ѣ]с[я]ца помененого, взявши перед себе неакиишь дмысль, панѣ Лаврен Дривинскии самѣ оособою своею з слѣгами и з многими помочниками своими, которых онѣ самѣ лепѣи их знаеть и имена их ведаеть, препомъневши боязни Божое и срокгости права посполитого, нашедши квалтовнѣ на власнѣю господѣ мою до карчмы волковыиское, менѣ, || [арк. 211] человека невинного, безбронъне[го], окрѣтнѣ збилъ и зранилъ, при котором томѣ окрѣтномѣ збитю и зранѣню моемѣ слуги его власныи, которых онѣ самѣ лепѣи их знаеть и имена их ведаеть, взяли и пограбили с торбою гр[о]шеи готовых золотых тридцат полскихъ, в той же торбѣ позвы и всѣ sprawy, которыемѣ мел подати от п[а]на Федора Балабана по суд земскии кременецкии, рѣчникѣ коленскии, кѣпленыи за гр[о]шеи двадцат.

А впавши до избы по зранѣню моемѣ, взяли и пограбили шаблю, купленую за три золотых полских, ножѣ с костью слонѣвою, купленыи за

пол золотого полского. Которое тоє зранєне свое и грабеж рад бых был того ж часѣ, не ѡмешкиваючи, до вриадѣ донєс, нижли менє раны шкодливые и збите ѡкрѣтное того закрочило. Для которого зранєна мѣсєлом пят день на дорозе лежать».

И просил менє ѡ возного на ѡгледанье ран своихъ. ЁА ему на то придал ѡчевистє возного єнерала воеводства Киевского, Волынского и Браславского шляхєтного Даниєлиа Пчыцкого, которыи ран его ѡгледавши и пришедши перед менє, ку записаню до книгъ кгородскихъ луцкихъ ѡчевистое сознанє свое ѡделалъ тыми словы, ижъ, *деи*, «в рокѣ тепер идѣчомъ деветьдєсѣат четвєртомъ м[є]с[я]ца фєвралѣа тринадцѣатого дня, бѣдѣчи мнє ѡчевистє || [арк. 211 зв.] приданому на ѡгледанье ран на возномъ єнералє шляхєтномъ Матысѣ Славокгурскомъ, тогды кгдымъ пришол до господы его, маючи при собє сторонѣ людєи добрыхъ двохъ шляхтичовъ, п[а]на ЁАна Валеvского, возного повету Луцкого, и пна ЁАна Викгуру, видиль єсми ранъ на п[а]ну Матысѣ Славокгурскомъ на лєвои сторонє подлє ѡха ранѣ тѣтую кривавѣю велми шкодливѣю, ажъ до мозку, видил тежъ єсми на томъ же ѡсє лєвомъ раны двє кривавые, ѡт которыхъ ранъ нєт вєдома, єсли жив зостанєт. Што все передо мною, вознымъ єнералом, и шляхтою мєнилъ быти пан Славокгурскии ѡт п[а]на Лаврєна Дрєвинского, ѡт слуг и ѡт помочниковъ его».

Которое ж тоє ѡповеданє п[а]на Славокгурского и ѡчевистое сознанє возного єнерала єсть до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 210–211 зв.

№ 166

1594 р., лютого 9. Луцьк. — Скарга Миколая Зайця на луцького гродського підписка Григорія Котельницького про побиття; визнання у цій справі возного⁵⁶⁵

ѡповеданье п[а]на Миколаѣа Заєца на п[а]на Григорѣа Котєлницкого

Рокѣ тисєча пятьсотъ деветьдєсѣат четвєртого м[є]с[я]ца фєвралѣа девѣятого дня

Пришедши в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии перед менє, Щасного Кгалєзского, подстаростєго луцкого, ѡржоньии панъ Миколаѣа Заєць жалоснє сѣа ѡповєдал и ѡбтежливе жаловалъ на Григорѣа, которыи сѣа менуєть нѣакакѣмъ Котєлницкимъ, в тыє слова, ижъ, *деи*, «дня вчорашнєго, то єсть ѡсмого м[є]с[я]ца фєвралѣа в рокѣ деветьдєсѣат четвєртом, маючи ѣа потребѣ до брата мєєго пана Григорѣа Заєца, на тот час в

⁵⁶⁵ Див. також наступну справу № 167.

канцеларии луцкои при пану Сасинѣ Рѣсиновичѣ-Берестецком, писарѣ кгородскомъ луцкомъ, будѣчого, которого, деи, есми засталъ в дому мещаньки луцкоє ѓ Щочаньки, где тежъ мешкаеть и помененыи Котелницкии, тамъ же, отпраивившися ѓт брата моего п[а]на Григоря Заєца, кгдамъ хотел прочь ѓдыити, помененыи Котелницкии, взавши злыи ѓмысль противко мене, а не могѣчи его иначеи выполънити, ѓпросиль мене, абымъ тамъ ѓ его тещи з нимъ первеи ѓбедалъ, а потомъ || [арк. 203] абымъ з нимъ доброе мысли былъ, и кгда вже видиль мене подпилого, а хотечи ѓмыслу своемѣ досыт ѓчинити, первеи словы неѣчтивыми лаати миа почал, а потомъ, добывши брони, ѓкрѣтне ме збилъ и зранилъ».

И просиль мене ѓ приданье возного на ѓгледанье збитя и зраненя своего, которого, ижъ на тотъ час в Луцкѣ достати и способити не могъ, просиль мене пан Миколаи Заецъ ѓ приданье вижа, на што я ему придалъ вижа буркграбего замьку луцкого пана Юрия Кошиковьского, которыи за приданемъ моимъ, ранъ и збитя пана Заецового ѓгледавши, пришедши перед мене року и дня вышеи менованого, ку записанью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ в тые слова, ижъ, деи, «за приданьемъ в[ашеи] м[илости] вриадовымъ видиль есми ѓ пана Миколаи Заєца в голове за правымъ ѓхомъ ранѣ кривавую, шкодливе тятую, также и кордъ коло рѣкоести побитыи, же ся ажъ крыж погбаль».

А такъ на тоє ѓповеданье пана Заецово, яко и сознане вижа помененого, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль, што естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, 202 зв.–203.

№ 167

1594 р., лютого 9. Луцк. — Скарга Григоря Котельницького на Миколая Зайця про напад на його дім, поранення і «одповеди»; визнання возного, який засвідчив сліди нападу та поранення Котельницького — поріз на пальці біля нігтя

ѓповеданье п[а]на Григоря Котелницкого на п[а]на Миколаи Заєца

Рокѣ тисеча патьсотъ деветьдесять четвертого м[ε]с[я]ца февраля девятого дня

Пришедши на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии лѣцькии до мене, Щасного Кгалезского, подстаростего луцкого, || [арк. 205] шляхетныи Григорей Котелницкии, подписокъ кгородскии и наместникъ мои подстароства луцкого, ѓбтежливе и плачьливе ѓповедалъ и жаловаль на п[а]на Миколаи Богѣшевича Заєца в тые слова, ижъ «дня вчорашнего панъ Заецъ, пропомневши боязни Божое и срокгости права посполитого и пристоиности межи ѓчтивыми людми, не давъши ми знать ѓ жадной

неприязни, непристойне, неоповедне, мощно квалтомъ в домъ мои, гдем я спокоине, яко человекъ невинный, замъкнувши се в дому моемъ, безпечне и спокоине спалъ, окно до избы и двери до сеней, также окно до сеней квалтовне вырѣбали и черезъ окно до сеней на ложку спячого Миколаи Заецъ рѣкою своею мене в рѣку левѣю в палецъ ранилъ, *от* которого зранѣна, порвавъши се, ледвомъ на домъ на горѣ передъ нимъ втекъ.

И тамъ зновѣ, скочивши *от* сеней, способил се на болшеи товаришовъ себе къ помочи, и способивши се окрѣтне, яко ѡдни неприатели з rozmaитыми и незвыклыми бронями, то *ест* з ножами голыми добытыми, ходечи коло домѣ, скрываети зѣбамы, хотечи мене ножами резати, словы недѣчтивыми шкарадными, славе и дѣчтивности доброго человека дотѣкливыми, мене самого, жонѣ мою лапаль, соромотилъ, до домѣ се зновѣ з великимъ крикомъ || [арк. 205 зв.] квалтовне бил, рѣбалъ, штурмовалъ, ажемъ мусел из горы вгломъ з домѣ моего спустит се, вхраняючи здоровье свое. А потомъ, ижъ вжо в домѣ быть мене не бачил, сромотечи, лаючи, *от*поведи и похвалки на здоровье мое чинечи, посекавши двери, окна, прочъ ѡтошоль».

ІАкож на ѡгледане зранѣна своего и починѣна знаковъ квалту просил мене ѡ приданье возного, на што я ему придалъ возного, шляхетного Станислава Коломыиского, которыи возныи, ставши передо мною, къ записаню до книгъ сознал в тые слова, ижъ, *деи*, «маючи я при себе шляхту людеи добрыхъ п[а]на Филипа Жабкѣ а пана Вовренца Телпатынского, за приданьемъ в[ашей] м[илости] вриадовымъ был есми в домѣ пана Григория Котелницкого тут в месте Луцкомъ, тамъ же видил есми на немъ самомъ на рѣце левои на палцѣ великомъ подле ногтя ранѣ тятѣю не барзо шкодливѣю, до светлицы вѣ оболоне шклянои шибъ три выбитыхъ, двери до сеней, шины, што двери ѡкованы, посечоны, также крата в окнѣ до сеней и стѣны посечоны порѣбаны.

Которое зранѣне себе, также и знаки починѣна квалтѣ, менил себе быти *от* пана Миколаи Заеца и *от* помочниковъ его, || [арк. 206] ему соньному, безпечне в домѣ его спокоине спячому, стало. И при томъ, *деи*, ѡповѣданью пана Котелницкого и Матейашъ Квиатекъ сознал, ижъ на томъ гледѣл, коли панъ Заецъ до пана Котелницкого се добывал, з ножами коло домѣ, хотечи его резат, ходилъ».

Которое ж то ѡповѣдане намѣстника моего и сознанье возного я до книгъ справ кгородскихъ луцкихъ записати росказалъ, што естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 45, 204 зв.–206.

№ 168

1594, квітня 20. Луцьк. — «Цедула одповедная», внесена до книг з ініціативи її автора Андрія Гловацького, який мав намір вручити її Івану Хрінницькому через возного, однак цьому зашкодила колотнеча в суді⁵⁶⁶

Уписанье цедьлы полскои п[а]на Кгловацкого, его милости пану подсѣдкѣ земьскомѣ лѣцкому ѿтповедная

Рокѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсят четвѣртого м[ѣ]с[я]ца априла двадцатог[о] дня

На рочьках сѣдовых кгородских лѣцких, ѿт дня чотырнадцатого м[ѣ]с[я]ца априла в рокѣ теперешнемѣ вышпомененомѣ припалых и сѣдовнѣ ѿтправовати зачатых, перед нами, Щаснымѣ Кгалезьскимѣ, подстаростимѣ, а Матеемѣ Стемпъковскимѣ, сѣдею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, постановившися ѿчевисто, || [арк. 485 зв.] шляхетныи Андреи Кгловацкии ѿповедалъ, хотечи дати черезъ возного его м[и]л[о]сти панѣ Иванѣ Хренъницкомѣ, подсѣдкѣ лѣцкомѣ, цедулѣ ѿтповеднѣю, а в тымѣ ижѣ ся бѣрѣда стала, тогды ажѣ на завтрее дня двадцать перьвого м[ѣ]с[я]ца априла черезъ Каспра Стралковского тѣю цедьлѣ на вриад дла актыкованья в книги прислалъ, котораа полскимѣ писмомѣ тыми словы естѣ написана:

«Panie Iwanie Chrenicky, podsędku ziemsky łucky!

Tak od ciebie samego, iako i od wielu ludzi znacznych nasłuchali się uszy moje, iż mie na uczciwości mei szlacheczkiey szczypiesz i to zadaiesz, czego na mie, człowieka uczciwego, nigdy pokazać nie mozesz. A iż ia będąc żalośny, ynakszego sposobu do pomszczenia tych niecnotliwych słow twoich należć nie mogę, iedno uczciwości mey ręką swą uczciwą bronić, i to twoie nieuczciwe a wszeteczne wspomnianie mnie, człowieka uczciwego, w gębę twoie wbić chcę. Ty o tym wiedząc, abyś się mnie strzegł w kościelie, cerkwie, w domu, w łazni, w drodze i na wszelakim mieyscu, gdziebym się s tobą potkał, oprócz przed maiestatem K[róla] Jego m[óści]. Za tym się Panu Bogu poruczay».

У тоє цедулы подпись руки пана Кгловацкого в тые слова: «Andrzej Głowaczku».

⁵⁶⁶ Див. також наступні справи № 169–170. Ширше аналіз цієї історії див.: Старченко Н. Боротьба за спадок князя Андрія Курцевича-Буремського (1592–1596 роки) // Крізь століття. Студії на пошану Миколи Крикуна з нагоди 80-річчя. — Львів, 2012. — С. 370–395.

А такъ мы тѣю цедѣлѣ отповѣдную за прозбою пана Стралковскаго до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казали⁵⁶⁷.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, 485–485 зв.

№ 169

1594 р., квітня 20. Луцьк. — Визнання возних про те, що під час засідань луцького гродського суду Андрій Гловацький, поручник роти Криштофа Мишковського, прийшов до суду з великим загоном жовнірів, дав письмову «одповідь» Івану Хрінницькому та влаштував стрілянину, через яку був поранений Григорій Перекладовський

Сознанье возных в справе п[а]на подсудка земьского луцкого с паном Кгловацкимъ и помочьниками его

Рокѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсятъ четвѣртого м[ѣ]с[я]ца априла двадцатог[о] дня

На рочькох кгородскихъ лѣцкихъ, отъ дня чотырнадѣцатого м[ѣ]с[я]ца априла в рокѣ звышнаписаномъ || [арк. 490 зв.] припалыхъ и сѣдовне отпраовати зачатыхъ, передъ нами, Щаснымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ, а Матѣемъ Стѣмпьковскимъ, сѣдьею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, постановившися ѡчевисто ѡ судѣ в замькѣ лѣцкомъ, енералове возные воеводства Волынского, шляхетьныи Григорѣи Красноселскии, Иванъ Бѣрьцевскии, Григорѣи Вербьскии, кѣ записованю до книгъ вызнали, ижѣ «порѣчъникъ роты его м[и]л[о]сти пана Крыштофа Мышковскаго, ротьмистра его королевское м[и]л[о]сти, которого, деи, рота на сѣс часѣ лежѣ ѡ Володимѣри маѣтъ, панъ Андреи Кгловацкии, зведши и способивши собе на помочъ жольнеровѣ, товаришовѣ своихъ, емѣ знаѣмыхъ, з роты его м[и]л[о]сти п[а]на Крыштофа Мышковскаго и з роты его м[и]л[о]сти пана Лукаша Слатьковскаго, ротьмистра его королевское млсти, которого рота на сѣс часѣ лежѣ тѣтъ в Лѣцкѣ маѣтъ, почотъ немалыи, болшеи ста ч[о]л[о]в[ѣ]ка, приготовавшися яко до бою противѣ посторонного неприятѣля з рознымъ ѡрѣжьѣмъ, воинѣ належачимъ, з ручницами, вѣ зброяхъ, в прилбцахъ, в карьваши, дня сегоднешнего априла двадцатого в замокъ его королевское м[и]л[о]сти луцкии ѡвошли и до холодника передъ сѣдѣ в[ашѣи] м[и]л[о]сти кгородскии луцкии пришли. То пакъ, кгда справа его м[и]л[о]сти пана Ивана Хрѣнницкаго,

⁵⁶⁷ Див. також скаргу Андрія Гловацького на луцького гродського писаря про зірвання засідань гродського суду, які мали провадитися з 3 березня, за змовою з Іваномом Хрінницьким, що з ним Гловацький мав справу на тих же рочках з приводу опіки над сином небіжчика кн. Андрія Буремського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 264 зв.–265).

подсудька земьского лѣцкого, || [арк. 491] с паномъ Матеемъ Лешневскимъ сѣдовне ѡтправована была, тамъ же, деи, безъ жадное вины и причины его м[и]л[о]сти пана подсудьковы тотъ менованыи панъ Кгловацкии, не ѡгледаючи на срокость права посполитого и конь-стытѣцые, ѡколо безпеченства сѣдовъ вшеллаких ѣчиненые, взрѣшаючи покои посполитыи, ѡтповеди на здоровье его м[и]л[о]сти пана подсудька чиниль и цедѣлѣ ѡтповеднѣю его м[и]л[о]сти черезъ возного послати пофалалъсе. А потомъ, деи, ѡкрыкъ з великимъ тѣмѣлтомъ звышменоваными паны жолниры, товариши и помочники своими, ѣчинивши, до рѣчницы и бронь розмаитыхъ торьгнѣлсиа, и з рѣчницы стрелили, и п[а]на Перекладовского зранили, розрѣхъ великии ѣчинили, сѣды розбили, же и в[аша] м[и]л[ост], ѣриад кгородскии лѣцкии, з мѣстыца своего сѣдово[о] мѣсель ѣходити, и мы тежъ, урядники земские, ѡт суду в[ашей] м[и]л[ости] розбежеться мусель. В замкѣ хворѣтѣ и брамѣ кгвальтовне ѡтбили. И никоторые иные ѡсобы панове шляхта разы и раны ѡт него и помочниковъ его ѡтнесли, и его м[и]л[о]сти пана подсудька мало ѡ здоровье не приправили».

А такъ мы таковое верхѣменованыхъ возныхъ ѡчевистое сознанье до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казали⁵⁶⁸.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 490–491

№ 170

1594 р., квітня 21. Луцьк. — Протестація ротмістра Лукаша Слятковського на різних осіб із поясненням обставин, що склалися під час засідання луцького гродського суду на той момент, коли Андрій Гловацький намагався вчинити «одповідь» Івану Хрінницькому: Слятковський оповів, що прибув до замку на прохання кн. Костянтина Острозького, аби допомогти досягнути порозуміння в справі про спадок по кн. Андрію Курцевичу між Іваном Хрінницьким, луцьким земським підсудком і чоловіком матері небіжчика, з одного боку, а з іншого — Андрієм Гловацьким, опікуном неповнолітнього спадкоємця, та Мацеєм

⁵⁶⁸ Скарга самого підсудка Івана Хрінницького на Андрія Гловацького, яка практично повторює визнання возних, за винятком невеликого фрагменту — вказівки на те, з чийої намови стався конфлікт: «Онъ [Кгловацкии, вчинил то] за намовою и направою панее Матеевое Лешневское Мареты Лашовны и мальжонька ее пана Матея Лешневског(о)» (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 490–492 зв.). Далі йде скарга Григорія Перекладовського на Андрія Гловацького, яка повторює попередні скарги, однак зауважується, що винуватці конфлікту «приготовавшисе яко до бою, до суду на замокъ пришли и перьвии безъ жадное причины отповеди и пофальки на здорове его милости пану Ивану Хренницкому, подсудьку земьскому луцкому, чинили» (Там само, арк. 492 зв.—493 зв.).

Лешневським, новим чоловіком удови, адже попередні спроби єдначів упродовж двох днів не вдалися через категоричний спротив Івана Хрінницького; пропозиції компромісу, запропоновані Слятковським, теж були відхилені підсудком; ситуація змінилася, коли суд наказав Хрінницькому присягнути — він одразу попросив Слятковського посприяти у вирішенні справи; до поступок був готовий і Лешневський; цим моментом скористався Андрій Гловацький, аби оповісти про свої кривди, заподіяні Хрінницьким, не ображаючи при цьому ні присутніх, ні свого опонента; Гловацький також спробував через возного вручити кривдникові «цедулу одповедну», однак йому завадив Олександр Хрінницький, який витягнув рушницю і спровокував колотнечу; своєю протестацією Лукаш Слятковський засвідчував власну і своїх приятелів невинуватість у конфлікті

Списанье копѣи протестацыи его милости пана Слатковског[о] на розных ѡсобѣ

Рокѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсят чѣтвертого м[ѣ]с[я]ца априла двадцат першого дня

Пришедши на вриадѣ кгородскии лѣцкии до нас, Щасного Кгалезского, подстаростего, а Матея Стемпьковского, сѣдью, вриадниковѣ сѣдовых кгородских лѣцких, врожоныи панѣ Лѣкаш Слатковскии, ротѣмистрѣ его королевское милости, подаѣл копѣю протестацыи своеѣ, писмомѣ полскимѣ писанью, ѡ рѣзѣрѣхѣ в замѣкѣ лѣцкомѣ под часомѣ сѣженья рочѣковѣ кгородских луцких и ѡ розорѣваньѣ оных рочѣковѣ, вказѣючи бытѣ в томѣ невинность свою, в которои протестацыи его м[и]л[ост], на писме поданои, ширѣи ѡписано єсть. И просилѣ помененыи пан ротѣмистрѣ, абы таа копѣиа слово в слово до книгѣ кгородских лѣцких была вписана, которѣю мы, приимѣючи || [арк. 499 зв.] для вписованья до книг, перед собою читати казали, и такѣ се в себе маєть:

«Stanąwszy oblicznie wrodzony Łukasz Slatkowsky, rothmistrz K[róla] Jego M[ości] przed nami, urzędniki przysięgłemi grodu łuckiego, czynił swiatczenie y obciązliwie się żałował y opowiadał u ksiąg grodu ninieyszego łuckiego przy bytności naszej Szczęsnego Gałęzskiego, podstarostiego łuckiego, Macieia Stępkowskiego, sędziego grockiego łuckiego, naprzeciwko tym wszitkim osobom i wrzędowi temu łuckiemu i ktorzy by takimi się okazali iakiego kolwiek stanu condicii y zawołania ludzie, którzy by iedno w ty sprawie onego strony rozruchu albo iakiego wzruszenia sądów K[róla] J[ego] M[ości] pod roczkami przeszłemi grockimi temu szlachetnie urodzonemu Łukaszowi wine bądź same z osoby iego dawali, albo towarzysza miego, a to tym sposobem ukazuje niewinność swoje, iż on za prozbą ksiązęcia J[ego] M[ości] Constantego z Ostroga, woiewody kiiowskiego, także za prozbą uzędu grodu łuckiego y inych wielu obywatelów woiewodztwa wołyńskiego, staranie czynił społecznie z ksiązęciem J[ego] m[ością], || [500] panem woiewodą kiowskim, J[ego] m[ością] panem

Stanisławem Radziwiłem xiążęciem na Ołyce, marszałkiem wielkim Xięzstwa Litewskiego, y jego m[os]cją panem Janem Charlinskim, podkomorzim łuckim, y xiążęciem iego m[os]cją panem Stanisławem Czartoryskim s Klewania, jego m[os]cją panem Fiodorem Czapliczem, sędzim łuckim ziemskim, jego m[os]cją panem Demianem Hulewiczem; y też przyczyna była przisćia iego do zamku sądu łuckiego o te ż ugodę przyacielską między szlachetnie wrodzonym panem Janem Krynickim, podsędkiem łuckim, a panem Andrzejem Głowackim, opiekunem, danym od Krola Iego M[os]ci potomkowi niebozczika Andrzeia Buremskiego, i panem Macieiem Leszniewskim, które zgody iż nie mogli ich m[os]sz wsziscy wyszey mianowany skonczic, nie mogli przez dzien poniedzialkowy i wtorkowy. Wey srode przisłał Xiążę J[ego] M[os]ć woiewoda kiiowsky do tegoż urodzonego Łukasza Slatkowskiego pana Olbrychta Łysakowskiego, slugę swego, prosząc ieszcze, aby staranie wczynił, iakoby mógł te osoby rozroznione w przyazni porownać, to iest pana Jana Krinickiego, podsędk łuckiego, pana Andrzeia Głowackiego, pana Macieia Leszniewskiego. Za tą prozbą Xiążęci J[ego] M[os]ci ten że urodzony Łukasz Szlatkowski || [500 v.] starał się i szukał sposobów, iakoby te wyszemianowane osoby do zgody mógł przywieść i porownania przyacielskiego. Y za prosbą iego wstąpił pan Głowaczky także y pan Leszniewsky po niemały części condicii, podanych przed tym do ugody s panem Iwanem Krynickim, s tym pozedł do zamku łuckiego ten Łukasz Slatkowski s kilka slug swoich, i towarzyszow czterech z sobą wziawszy dla tey przyczyny, aby też mógł pana Iwana Krynickiego do iakiey słusności zgody przywieść. Którego pana podsędk obesał towarzyszem, prosząc, aby z nim się rozmówił w tey sprawie. Ale iz był zabawiony nabozenstwem w cerkwi tamże w zamku spolnie z xiążęciem Jego moscią panem woiewodą kiiowskim, rozkazał pan podsędek, iz nie mieszkaiąc wynidzie spolnie z xiążęciem iego m[os]cją, za czym i wrychle wyszedł. Opowiedział zaraz urodzony Łukasz Szlatkowski i panu podsędkowi przy xiążęciu iego m[os]ci, iż ieszcze dla they prziczyny prziszedł, żeby mógł te zgode skonczyc, zas że tam za co y xiąże iego m[os]cz podziękowawszy, odszedł do sądu.

Pan podsędek został, traktuiąc przed chłodniczą, kędy sądy byli odprawowane, wszelakich okolicznoszczci wziwał ten pan Łukasz Slatkowski, aby mógł || [501] za staraniem swoim, onego zmiękcziwszy, do zgody i przistąpienia condicii przywieszc, ale do zadney condicii, ani sposobu nie dał się zaciagnąć pan podsędek łucki.

Aż za tym był przywołany ten to pan podsędek ku przisędze przeciwko panu Leszniewskiemu do sądu nienieyszego dla przisięgi, którą iemu było skazano. Ktory pan podsędek ustnymi prozbami wziwał zarazem pana Szlatkowskiego, aby się starał iakoby iemu pan Leszniewsky pszisięgę odpuscił. Za czym zarazem urodzony Łukasz Szlatkowski przyszedszy spolnie s panem podsędkiem, prosił w sądu pana Leszniewskiego, aby przisięgę odpuscił panu Krynickiemu, iuz też y za prozbą xiążęcia iego m[os]ci pana

woiewody kiiowskiego, w czym ukazując powolnosc xiążęciu iego m[o]sci y inszim, przy sądzie niniejszim będącym, wczinił pan Leszniewsky na prozbe odpuszcil przisięę panu podsędkowi.

Za czym też zarazem urodzony Lukasz Szlatkowsky wstał odejść chciał, zawołał na niego pan Andrzej Głowacky, prosząc i K[iążę] Jego M[o]szcz, aby z mieysca swego wstawać nie raczył, żeby tylko żal swoy || [501 v.] mógł opowiedzieć, który go potyka od pana podsędko. Ktorą žalobe odprawował słowy dosyć uczciwemi, nie obrażając uszu ludzy poczcwiych, ani osoby pana podsędkowy. Opowiedziawszi żal swóy, opowiedział y to, że za takim żalem swoim obesłał pana podsędko odpowiedzią urzędownie, ktorey pan podsędek przyać nie chciał, ale u sądu publice rzekł: “Iam przyiac s tey prziczyzny, chcąc oddac”.

Iam iemu zawołał woznego, aby kartę panu podsędkowi oddał, w tym, niżli była oddana ta karta panu podsędkowi, szlachetny Alexander Krinicky zawołał: “Nie odpowiaday, skurwy synu, aby zarazem”.

I w tym ten że Alexander Krynicki porwał się do rucznice, za czym rozruch wielki powstał między roznymi osobami, stanął każdy po stronach w obronie swey, zdrowia swego ochraniając przed tumultem tatarow y strzelcow.

Bacząc tak wielkie zawiedzenie ludzy urodzony Łukasz Szlatkowsky zarazem starał się, aby rozwiodł strony zawaznione; i za czym z łaski Bożey y on rozruch się poskromił bez rozlania krwi. Prze to ukazując iawną niewennosc swoię i prziczyne do zamku || [арк. 502] szica y bytności swey, urodzony Łukasz Szlatkowsky oswiateczając niewinnosc swą y towarzyszów swoich, że żadny prziczyzny ani ocasy nie dał do tego rozruchu, y te protestacyą swoje dla tey prziczyzny podawa do urzędu łuckiego grodu, kto by kolwiek w to wdawał, iesli inforo fori według prawa pospolitego, chce z nim sobie postąpić y ukazując niewinnosc swoie y towarzyszów swych».

А такъ мы тѣю протестацію пана ротѣмистровѣ принявши, до книгъ кгородскихъ лѣдцихъ луцкихъ записати казали⁵⁶⁹.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 499–502.

⁵⁶⁹ 28 травня був вручений позов від Яна Замойського, канцлера і великого коронного гетьмана, до ротмістра Лукаша Святковського, який разом з Андрієм Гловацьким, поручником роти Криштофа Мишковського, мав стати на гетьманський суд у скарзі луцького земського підсудка Івана Хрінницького про вчинення «одповеди», появу з рушницями в замку, стрілянину та зірвання років (ЦДДАУК, ф. 45, оп. 1, спр. 45, арк. 641–642). Аналогічний позов був вручений Андрієві Гловацькому і ротмістрові Криштофу Мишковському, де також зауважувалося, що про інцидент гетьман довідався з листа достойників і рицарства Волинського воєводства та зі скарги Івана Хрінницького, а також він отримав копію «одповеди» (Там само, арк. 642–643 зв., 643 зв.–644 зв.). 30 червня польний гетьман Станіслав Жулкевський ухвалив своє рішення у даній справі: «одповідь», вчинена Гловацьким, була скасована, а йому самому заборонялося під карою смерті чинити щодо Івана Хрінницького насильницькі дії, які, згідно зі шляхетським звичаєм, «одповідь» легітимізувала (Там само, спр. 41, арк. 739 зв.–741).

№ 171

1594 р., червня 18. Луцьк. — Скарга Йосипа Шистовського на Лаврина Дривинського з помічниками, які вчинили йому «одповідь» за те, що він позвав Дривинського до суду

Оповеданье п[а]на Шистовског[о] на пана Дривинского и на иных
Рокѣ тисеча пятсот деветьдесять четвертого м[ε]с[я]ца июня осмо-
гонадцат дня

Передо мною, Юрьемъ Кошиковскимъ, бурькабимъ и наместни-
комъ подстароства луцкого, обтежливе жаловаль и оповедалъ врожонии
панъ Езофъ Шистовский на п[а]на Лаврина Дривинского о томъ, ижъ,
деи, «мъне, едучы до замькѣ г[оспо]д[а]рьского луцкого для справъ своих
под часомъ сѣженыя роковъ земьскихъ луцкихъ, потькаль мене панъ Дри-
винский, а при немъ панъ Ганѣшъ Кошка и Князский Федоръ Микитичъ,
торгнѣлисе словы вщипливыми, доброи славе шкодливыми, хотечи заразы
мене здоровья позбавити; нижли ижъ было вже в замькѣ, теды далшое
сѣровости занехали, давши отповедь, ижъ “недовго бѣдеш по светѣ
ходити и вже болшеи не будеш позывати”».

При которои отповеди, похвалце на здоровье пана Шистовского,
сознали енералове земьские, вознове поветѣ Белзского панъ Адамъ Ко-
лачъковский, Иванъ Сторковъ, ижъ тые отповеди слышели и при томъ
были.

Которое жъ то оповеданье п[а]на Шистовского и сознание возных
помененых до книгъ вриадовыхъ ест записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 822.

№ 172

1594 р., серпня 20. Луцьк. — Визнання возного про вручення трибу-
нальського позову луцькому городському судді Матею Стемпковському в
скарзі Каспера Чеховського про образу і виклик на поєдинок під час
засідань городського суду

Положенье позвѣ по его м[и]л[ост] п[а]на сѣдью кгородского луцкого
от п[а]на Каспра Чеховского

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесять четвертого м[ε]с[я]ца авгѣста
двадцатог[о] дня

Передо мною, Щаснымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ луцкимъ, ставши
очевисто, вознии енералнии шляхетънии Валентыи Тѣчаницькии кѣ запи-
саню до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, ижъ, деи, «рокѣ
м[ε]с[я]ца и дня звышпомененого далемъ очевисто в рѣки в замькѣ вышнемъ

в холодникѣ п[а]нѣ Матею Стемпьковскомѣ, суди кгородскомѣ луцкомѣ, позов головныи трибѣналскии коронныи в жалобе п[а]на Каспра Чеховского ѿ порваньє на нег[о] словы вщипливыми в господає кн[я]зѣа Іахима Корецког[о], и ѿ вызываньє на рѣку под часом сѣженѣя рочков кгородских луцких, и ѿ вины, в праве посполитомѣ ѿписаньє.

За которымъ позвоомъ зложилем ѿчевисто п[а]нѣ суди кгородскомѣ луцкомѣ рокѣ кѣ правѣ стати в Люблинѣ перед суд головныи трибѣналскии коронныи на тот часъ, кгда се справы воеводства Волынского порядком инших воеводствъ ведле реєстрѣ сѣдоваго сѣдит зачнѣтъ, и таа справа з реєстрѣ припадет, буд в року теперешнемъ деветь десѣать четвѣртомъ, або и врокѣ пришломъ девѣтдесѣать пятомъ, если бы сѣа справы воеводства Волынского в сѣм рокѣ девѣтдесѣать четвѣртомъ зъ ѣаких причин не судили».

Котороє ѿчевистое сознаньє возног[о] || [арк. 1023 зв.] єнерала до книг кгородскихъ луцких записати єсми казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1023–1023 зв.

№ 173

1594 р., листопада 14. Луцьк. — Скарга Яроша Терлецького на родича Івана Велятицького, який чинив «похвалки» на його здоров'я і маєтність в різних місцях у присутності багатьох осіб, про що скаржника попередили приятелі; Терлецький заявляв, що не давав своєму супротивникові жодних підстав для ворожнечі, та вказував причину своєї скарги — заявити про відсутність вини у конфлікті та убезпечитися від можливої агресії Велятицького

Ѿповеданє п[а]на Іароша Терлецького на п[а]на Івана Велятицького

Рокѣ тисєча пѣтьсот девѣтдесѣат четвѣртог[о] м[є]с[я]ца ноѣбра чотырнадцѣатог[о] дня

На вриадє кгородском в зам[к]ѣ⁵⁷⁰ єго милости королєвское луцком передо мною, Юрєм Кошиковским, бѣркграбим и намєстником подстарства луцког[о], постановивши сѣа ѿчевисто, врожоныи пан Іарошъ Терлецькии ѿповедалъ || [арк. 1327 зв.] и жалоснє вскорьжал сѣа, иж «єсть престрежонъ ѿт некоторих приѣтелєи непѣоднокротъ, же пан Іванъ Велятицькии, вѣзмиши передъ сѣбє ѣакѣюс противнѣю и злѣю мысль, бѣз даньѣа жадное ѿт менє причины, кѣ такои неприѣзни єго по розных местѣах и пред вєлю приѣтел и людєи розных пофалки на здоровє и на

⁵⁷⁰ Пошкоджений текст.

маєтність⁵⁷¹ мою чинит, намнии сѧ не огледаючи на повинность хрестианскѧ и на сповиноватство домѧ н[а]шого з собою. Про то ѧ ѧко ч[о]л[о]векѧ, ѧномѧ ни в чом не виннии, бѧдѧчи ѧбезпечонии покоєм права посполитого, невинность мою и пофалки того п[а]на Велатицкого ѧповедамсѧ в[ашеи] м[илости], вриадѧ, стерегѧчи при том в невинности своєї, абых за такою злою мыслю и пофалками его, ѧховаи Боже, в оборони здоровѧ моего противного и жалосного не стало. ѧхраняючи в том невинность свою и зычечи себе покою и ѧбезпеченѧ здоровья моего, тоє ѧповеданье свое кѧ ведомости в[ашеи] м[илости] вриадовой доношѧ».

Которое ѧповеданье п[а]на ГАроша єсть ѧ книги кгородские луцкие записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1327–1327 зв.

№ 174

1594 р., грудня 13. Луцьк. — Скарга Миколая Ульхимовського, слуги кременецького городського судді Григорія Дедеркала, на Миколая Боговитуна-Шумбарського про наїзд на маєток Шумбари, поранення вогнепальною зброєю його пана (який невдовзі потому помер), а також вбивство Дедеркалових слуг Мацея Зглобицького і Адама Сенковського⁵⁷²

ѧповеданє слѧжебника панєє Дедеркаловоє Миколаѧ Ульхимовског[о] ѧ забытє п[а]на Григорѧ Дедеркала ѧт Миколаѧ Боговитуна

Року тысяча пѧтсоть дѧветдѧсѧть [четвертого]⁵⁷³ м[є]с[ѧ]ца декабрия тринадцатого дня

Писал и присылал на вриад кгородский в замокъ его королевское м[и]л[о]сти луцкий до мене, Юрия Кошиковского, буркграбего и намесника подстароства луцкого, шляхетный Миколаѧ Ульхимовский, служебникъ зошлого пана Григорѧ Дедеркала, писара кгородского кремѧнецкого, жалуючи и ѧповедаючи тыми словы, ижъ «его м[и]л[о]сть п[а]нѧ Миколаѧ Боговитунѧ, ѧчинивши непокѧнокротъ пофалку на здорове небожчика славное памети п[а]на Григорѧ Дедеркала, писара кгородского кремѧнецкого, а чинечи досыт злому предсѧвзѧтю своємѧ, зобравши || [арк. 1363 зв.] воиско немалое людеи, слугъ, боѧр, стрелцовъ и подданных своих загаецких, мизѧринских и темногаецких, и горбовецких, єму самому имена назвиска знаемых, ѧт колкосотъ ч[о]л[о]в[є]ка з стрелбою ѧгнис-

⁵⁷¹ Рідко вживана формула на означення погроз — «пофалки на маєтност», тобто погрози чинити матеріальну шкоду.

⁵⁷² Див. також наступну справу № 175.

⁵⁷³ Пошкоджений текст.

тою, з дѣлами, гаковницами, ручницами, сагайдаками и з ыншою, воине належачою, яко до потреби, з оными всѣм людомъ своимъ по два дни, то есть дня пятого и дня шостого м[ε]с[я]ца декабра року теперешнего девятдесять четвертого на власныи дворъ, на тот час мешканье п[а]на писарово, Шумбарскийи мощно квалтом наездчал и п[а]на писара, ч[о]л[о]в[ε]ка спокоиного, ему ничого не винного, дмыслне хотечи здоровя его позбавити, добывал, дом скривавиль, слуг, подданных поранил, пострелалъ.

А потомъ, с того двора вытягнувши с тымъ людомъ своимъ, тот дворъ оступил и коло него, стерегчи на здоровье п[а]на писарово, лежачи, и року теперешнего девятдесять четвертого м[ε]с[я]ца декабра сегого дня при наезде квалтовномъ на тот домъ его, небожчика п[а]на писара, бронью незвыклою, правомъ посполитымъ заборонею, с польгакѣ нижеи лопатки двома кдлами пострелиль и двоих слугъ его, шляхтичовъ дчтивыхъ Мацея Зглобицкого а Адама Сеньковского, на смерть с пдлгаку побиль и окрѣтне а нелитостиве помордовалъ, и п[а]на писара помордовалъ.

И п[а]на писара постреленого || [арк. 1364] только не мерьтвого, а мало што живог[о], такъ же и тые тела забитых побрал и двоих слугъ небожчиковских, шляхтичовъ дчтивыхъ Миколаа Асликовского а Павла Тиницкого, поимал и до двора своего нового замочку до везеня взял и их через колко годинъ в томъ замочкѣ д везеню держал. А тела тых забитых там же привезши, над оными мертвыми сам ся паствил, а потомъ не давати⁵⁷⁴ где подевалъ, если потопил або где инде подевал. А п[а]на писара постреленого с тыми слугами такъ живыми, яко и мертвыми, до того двора своего взял, и в том дворе своем новом замочку д себе, годин с чотыри маючи, на однымъ ся паствиачи сам руками своими, и дивные а нелитостивые, и окрутные ему прикрости и бое чинил и задавал.

А потом две године в ноч оного за дсилованемъ великих прозбъ и плачу матки и жоны п[а]на писаровыи с того замочку выпустил, которыи тежь ночи зъ дня сегого на осмыи м[ε]с[я]ца декабра с того пострелу и окрутного замордованья и зраненя п[а]на Боговитина за третее годины передо днемъ дмер и с того свѣта от п[а]на Боговитина, слугъ и многих помочников его смертью зшол.

Там же немало речеи пан Боговитинъ при небожчику побралъ. А кгда небожчика пострелиль, слугъ и челад небожчиковскую, д дворе Шумбарскомъ буддчую, з оного двора зогналъ, а маетност его, такъ же справы

⁵⁷⁴ Мало бути «знавати / знати».

всѣ вриадовыѣ, припателскиѣ и его м[и]л[о]сти п[а]на воеводы браславского розныѣ⁵⁷⁵, записы, выписы, мамрамы и иньшиѣ многыѣ, кгда никого в дворе Шумбарскомъ не было, сам через себе, через слугъ, помочников своих, с того двора выбрал, выграбилъ.

Ѡ што на како слуга Ѡ том якую ведомость и самъ то до вриадѣ в[ашеи] м[илости] || [арк. 1364 зв.] доношѣ и Ѡ то все томѣ, комѣ то бѣдетъ водле права чинит належало, такъ до чиненья ширших протестацыи в той справѣ, яко и до вшелаких поступковъ правных, вцалѣ заховую. И на Ѡгледанье того тела забитог[о] п[а]на писарова Ѡ приданье возного енерала прошу».

А такъ на, до тоѣ справы з ѣриадѣ на возного давши, тоѣ Ѡповеданье помененого п[а]на Улхимовского до книгъ кгородских луцких записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1363–1364 зв.

№ 175

1595 р., сичня 9. Луцьк. — Скарга Луциї з Любешовських, вдови по Григорію Дедеркалу, на Миколая Боговитина про наїзд на маєток і смертельне поранення її чоловіка та його брата Сасина Лудвиського, поранення та вбивство слуг, грабунок майна та різні шкоди; зазначається, що наїздові передувала письмова «одповідь», яку Миколай Боговитин прислав Дедеркалові

Ѡповеданѣ п[а]ни Григорѣвое Дедеркаловоѣ на п[а]на Миколаѣ Боговитина-Шумбарского

Року тисеча пшатсот девятдесят пшатого м[ѣ]с[я]ца генъвара девятого дня

Присылала до вриаду кгородского луцкого до мене, Щасного Кгалезского, подстаростего луцкого, еѣ м[и]л[ост] п[а]ни Григорѣваѣ Дедеркаловаѣ, писароваѣ кгородская кременецкаѣ, п[а]ни Лѣвца Любишевского, Ѡбтежливе || [арк. 20 зв.] и плачливе жалуючи и Ѡповедаючи на п[а]на Миколаѣ Боговитина-Шумбарского яко принципала ѣчинку нижепомененого Ѡ том, иж, деи, «тотъ пан Миколаи Боговитин, звазнивши и ѣсидившися ѣмыслне на здорове небожчика малжонка моего, запомневши боѣзнии Божое, милости ближнег[о], пристоиноности своеѣ шляхетское, а срокгости, в праве посполитом Ѡписаных, на таковых ѣмыслне чигаючи и стараючися Ѡ здорове небожчика малжонка моего, хотечи ег[о] Ѡного

⁵⁷⁵ Григорій Дедеркал виступав у багатьох судових процесах як адвокат, зокрема, у справах кременецького старости кн. Януша Збаразького.

позбавити и над нимъ тиранства зажити, напрод тот то помененыи пан Миколаи Боговитин яко принципал с помочниками своими, ІАном Ширемским и ІАном Кгробским, Рѣдницкимъ, Андреем Маханским, будѣчи ѿдное воли, рады и спикненія [!] з ними, зобравши воиско немалое людеи, слуг, бояр, стрелцов и подданных своих загаецких, мизѣринских, жалобецких, темногаецких и горбовецкихъ, а меновите слуг и стрелцов своих Илька Костюка, Бенковича, Воробѣевича, Мася Микитича, Ивана Шикучича Мелешена, Марка Лопатеня, Кришту, а бояр Сеська и Гричка и инших многих слуг, бояр и с тых именей вышпомененых подданных, и многих помочников своих, ему самому имена и назвиска знаемых, ѿколко сот ч[о]л[о]в[ѣ]ка з стрелбою ѿгнистою и арматою военною, способивши и зготовивши вже себе на то тых помочников и людеи розмаитых немало, вшелакии способомъ, до воины приготованых, а маючи ѿ небожчику || [арк. 21] малжонку моем видомост и шпикги, иж ѿн, яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ спокоиный, толко сам из братом своим Сасином Лудвискимъ, которыи до нег[о] для потребъ своих и справ был приехал, так же и с килко служебних своих был, и никог[о] иншого при себе не мел, тот пан Миколаи Боговитин с тыми помочниками своими року деветдесят четвертого м[ѣ]с[я]ца декабра четвертого дня того малжонка моего в том дворе его Шумбарскомъ, покоем посполитым ѿбварованого, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокоиного, зо всих сторон людми зъ гарматою военною, обычаем неприателна корѣньного ѿбогнал, а маючи его вже ѿблеженог[о], а хотечи тым болшую ведомост, што бы ся въ его дому дияло, взят, претекстом якоес ѿтповеди, картелидс ѿципливыи с погрозкою на здореве небожчика малжонка моего до двора Шумбарского прислал. На ѿстаток чинечи в том воли и предсавзятю своему досыт, а бачечи, же такое силы при небожчику малжонку моем, которыи бы ся ему ѿтняти мог, не было, предречоныи пан Миколаи Боговитин яко ѿдин неприател з оными помочниками своими и всимъ людзомъ и арматою военною, положоныи будѣчи под двором Шумбарскимъ по два дни, то есть дня пятого и дня шостого м[ѣ]с[я]ца декабра року деветдесят четвертого на власныи домъ на тот час мешканя п[а]на писарова Шумбарска, покоем посполитым ѿбварованыи, которыи изрѣшаючи, моцно кгвалтом наездзал и ѿныи, обычаем неприателна с тым людом в коло ѿбогнавши, броваръ || [арк. 21 зв.] и лазня моцно кгвалтом взявши и ѿсѣдъши, и шанци з них починивши, до того двора Шумбарского до свѣтьлицы и до пекарни, в коло зо всих сторон до штурму припускаючи, зъ гаковници, з рѣчницы, с полгаков по тые два дни и две ночи вдень и вночи, не ѿступуючи, стрелал и п[а]на писара, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокоиного, ему ничего не винного, хотечи ся над его здоревемъ паствити, добывал. И там в том

дворе шумбарскомъ слуг небожчика малжонка моего, а меновите Степана Минковского, шляхтича вчтывого, и иншихъ немало, и подданных шумбарскихъ броню незвычайоу, з рвчницъ, в томъ дворе при квалтовномъ наезде на тот домъ его, пострелял, поранил, домъ скрывавил. В которомъ облеженью и томъ квалтовномъ наеханю *от* п[а]на Боговитина небожчикъ малжонка мои, в томъ дворе своемъ шумбарскомъ будвчи, оныхъ днѣи заледво се оборонил. Тую нощь з вторка на середв, то *ест* зъ днѣи шостого на семьи м[ε]с[я]ца декабра, всю, не *отступуючи от* того двора, пан Боговитин с тыми помочниками своими и людемъ всимъ моцю квалтомъ небожчика малжонка моего добывал, з рвчницъ и з гаковницъ до двора стрелял и околѣ двора и всюды по дорогахъ на небожчика малжонка моего и на слугъ его, абы з двора не выехали, сторожв маючи, нигде не пропускал и на нихъ стерег.

О чомъ вже всемъ и *первей* сего жалоба и протестация до врияду тутѣшнего донесена и *вчинена ест*. Которую яа во всемъ теперешней протестациею моею *потверждаю*. || [арк. 22]

А потомъ на завтрее, то *ест* сего днѣи м[ε]с[я]ца декабра року девятдѣсѣть четвертого *тотъ же* пан Миколаи Боговитин с тыми помочниками своими верхуописаными и всимъ людемъ своимъ и арматою военною, кгда к тому дворв небожчика малжонка моего шумбарскому к людемъ своимъ, которыхъ околѣ двора шумбарского зъ стрелбою огнистою для добываня небожчика малжонка моего заставилъ былъ, з моцю болшою с тыми помочниками своими *тягнул*. Што небожчикъ малжонка мои, таковыи квалтъ и моць великую на себе п[а]ну Боговитинѣ и помочниковъ его *обачивши*, ани *откол* ратунку на тое для *облаженя* п[а]на Боговитинѣ *мет* не могучи, вже того квалту *здержати* и ему в томъ дворе *оборонитися* не могучи, кгда вже пан Боговитин с тыми помочниками своими к д[в]орв⁵⁷⁶ близко *притегал*, небожчикъ малжонка мои, хотечи *яко* колвекъ *от* него *здорове* свое *внести*, з оногъ з двора своего з братомъ своимъ Сасиномъ Лудвискимъ, котори до него для некоторыхъ *потреб* своихъ былъ *приехал*, и с пахолки своимъ Матеемъ Злобичкимъ, Адамомъ Сенковскимъ, Миколаемъ Асликовскимъ а Павломъ Типичкимъ *входил*. То пакъ пан Миколаи Боговитин Шумбарский с тыми помочниками своими Яномъ Кграбскимъ, Андреемъ Махалскимъ, Яномъ Ширемскимъ а Рвдничкимъ, вже на то будвчи *готовыи*, з оными и людемъ своимъ *всими* не||божчика [арк. 22 зв.] малжонка моего *неподалеку* того двора небожчиковского, в коло *оскочивши*⁵⁷⁷ и с килку

⁵⁷⁶ Пошкоджений текст.

⁵⁷⁷ Слово написано двічі.

десѧт рѣчницѣ стреливши, пан Боговитин с тыми помочниками своими и з слугами, боѧрми, стрелцами и поддаными броню незвыклоу з рѣчницѣ небожчика малжонка моего двема кульми с тылу нижеи плеча, а пана Лудвиского в голову с тылу посеред головы, не давши ему перед тымъ пристоине и ведле права ѡтповеди⁵⁷⁸, сам пострелил и пострелили. Там же и слуг небожчиковских двох, шляхтичов ѡчтивых, Матеѧ Злобицкого, Адама Сенковского, при небожчику малжонку моем з рѣчницѣ в польѣ ѡбох з боку правого чотырма пострелы пострелил и пострелили. Которых постреленых, то ест небожчика малжонка моего и п[а]на Лудвиского, и тых слуг небожчиковских, з оденѧ и што колвекъ при них было, раннихъ, подрал полупил, а меновите з небожчика малжонка моего злѣпили и зодрали з рѣкъ перстенков золотых три, ѡден з великим каменемъ шафиром, а два без каменя, которые коштывали золотых шестдесѧть пѧт чирвоных золотых, шаблю булатную, за сто чирвоных золотых купленую, з шабелтасомъ, в котором было чирвоных десѧть, шлык мѧрмурковыи, за пѧтдесѧть золотых купленыи, пулгакъ и короткую рѣчницѣ з ладѣнками и пороховницами, за петнадцѧт золотых купленые, пояс едвѧбныи || [арк. 23] з ножами, за три тѧлары купленыи.

А з небожчика Лудвиского злѣпили, зодрали з рѣки перстенокъ золотыи с каменем туркусомъ, корале з рѣки ис каранми ѡсмь чирвоных, што все коштывало золотых тридцетъ, копѧнакъ фѧлюндышовыи бурнатныи, каразию подшитыи, кафътаникъ баказиѣвыи бавеннѧныи, што все коштывало копъ десѧть литовскихъ, пояс едвѧбныи, за три золотых купленыи, из мешъком, а ѡ мѣшку было золотых чирвоных двадцетъ, а монеты коп две, шапку кунами подшитую, за пѧт золотых купленую, ѡбранѣ фѧлюндышовое бурнатное, боты сафъѧновые и пончохи, шаблю сребромъ ѡправную з него злѣпили, што все коштывало коп шестнадцѧть грошеи литовских, полгакъ и короткую рѣчницѣ с пороховницею и з ладѣнками, што коштывало золотых петнадцѧть. Там же при небожчику конѧ тисавого з сѣдломъ малеванымъ сафъѧном критым, за тридцетъ пѧть золотых купленого, взѧл.

А з слуги небожчиковского Матеѧ Злобицкого злѣпили жѣпан и делию, ѡбранѣ, кошулю, шапъку, за тридцѧть золотых купленые, грошеи готовых золотых шест, полгакъ и рѣчницѣ короткую с пороховницами и з ладѣнками, за чотырнадцѧть золотых купленые, шаблю, за три тѧлары купленые. А з дрѣгого слуги небожчиковского Адама Сенковского || [арк. 23 зв.] злупил и зодрал жѣпан каразиѣвыи подшитыи, ѡбранѣ, кошулю,

⁵⁷⁸ Акцентується увага на тому, що винуватець вистрілив без попередження, не давши, згідно з правом, «одповіді».

шапку, грошеи готовых золотых семь, полгак и короткую рѣчницѣ, за чотырнадцѣат золотых купъленые, шабълю, за пѣат золотых купленую. И то все пан Миколаи Боговитин с тыми помочниками своими, слугами, стрелцами, боѣары и поддаными своими тых ѡкрѣтне пораненных подрал, полупил, и тот луп взявши, межи собою розделили.

Которых то пострелов и мордѣ п[а]на Боговитинова и помочников его небожчикѣ малжонокѣ мои, пан Лудвискии и тые слуги, ач бы живы быт могли, толко ж пан Боговитин с тыми помочниками своими над ними пострелеными нехристианске, неслыхане, кромѣ жадное лютости и милосерда, мордѣ имѣ задаючи и над ними паствечи, и тиранства заживаючи, ѡных всѣхъ, смертелне постреленыхъ, змордованых, з одена злѣпивши, нагихъ на воз склавши, на възгардѣ, яко ѡдин тиран, заживаючи над ними тиранства, по розных местцах по полю возил, мордовал, дивные муки имѣ задавал. А потом до двора своего нового замочку, толко не мертвых, а ледве што живых, привез и до везена своего до тог[о] замочку взял. Там же, до ѡстатка над ними се паствечи и до смерти замордоват хотечи, ѡнымъ всѣмъ, так небожчику малжонку моему и п[а]ну Лудвискому, и тым слугам || [арк. 24] пан Боговитин рѣками своими с тыми помочниками своими дивные а незвычайные бои, морды нелютостивые а ѡкрѣтные, прикрости людем так ранным, чого бы тиран ѡжалитисе мог, задавал в томъ дворе своем и паствилсе, и везенемъ ѡкрѣтнымъ таковымъ, которым не толко шляхтич шляхтича, але и злочинцѣ в такомъ везеню не деръжать, трапил. И при небожчику малжоньку моему слуг двох, шляхтичов ѡчтивых Миколаи Ясликовского а Павла Типицкого, живо поймавши, до везена своего до замочку або двора своего нового з небожчикомъ малжонькомъ моимъ побралъ и их час немалыи ѡ везеню держаль.

А тых слуг небожчиковских Матеѣ Злобицкого, Адама Сенковског[о] на смерть в томъ дворе и замѣку своемъ новомъ, приведши до него и ѡ везеню своемъ маючи, ѡных самъ рѣками своими добил везенемъ ѡкрѣтнымъ и домордовал, и тѣла ѡ томъ дворе ѡ под клѣтъ склал.

А небожчика малжонка моего и п[а]на Лудвиского постреленых в томъ дворе своемъ новомъ або замочку ѡ везеню ѡ себе час немалыи маючи, над ѡными пострелеными самъ рѣками своими яко ѡдин тиран паствил и ѡкрѣтные морды имѣ чинилъ и задавал. Которое ѡкрѣтное пострелене и мордѣ небожчика малжонька моего, п[а]на Лудвиского, || [арк. 24 зв.] и тых слуг небожчиковских и взятыхъ ихъ постреленых и помордованых до везена, на з маткою небожчика малжонка моего с п[а]нею Андреевою Дедеркаловою з двора шумбарского ѡбачивши а жалемъ великимъ зрѣшоны будучи, а живыхъ небожчика малжонка моего и пана Лудвиского, там

же и тех слуг небожчиковских, ѓ пна Боговита в том замочку его застат сподеваючи, для ѓпрошена их, абы на смерть не замордовал и с того ѓкрѓтного везена смертелне постреленых и змордованыхъ выдал, там єсмо до того замочку до пана Боговита ехали. И кгда до замочку приехали и в том замочку небожчика малжонка моего и п[а]на Лудвиского трохи живых въ везеню застали, а тех слуг небожчиковских Матеа Злобицкого и Адама Сенковского на смерть замордованых и добитых, и тѣла тех мертвых ѓ под клети складеных застали, там же єсмо п[а]на Боговита великими прозбами своими с плачем просили, абы их на смерть не замордовал и так смертелне постреленых и помордованых с того везена выпустил, а тѣла тех слуг, на смерть подобиваных, выдал.

Ѡ котором теж постреленю малжонка моего и брата своего п[а]на Сасина Лудвиского, и взятю их до везена ѓт пана Николаа Боговита, пан Григорей Лудвиский, взявши ведомост, до его м[и]л[ости] п[а]на Вецлава Боговита, хорѓжого земли Волынское, до Романова побѣгъ, просечи его милости п[а]на хорѓжог[о], абы || [арк. 25] до п[а]на Николаа Боговита ехал и малжонка моего[о] и п[а]на Лудвиского, смертелне зраненых, и тех слуг небожчиковских з везена ѓ п[а]на Николаа Боговита выпросил.

ІАкож и его м[и]л[ость] пан хорѓжий за прозбою великою п[а]на Григория Лудвиского там же до того двора албо замочку п[а]на Боговита в том часе прибыл и нас самых и тех постреленых малжонка моего и п[а]на Лудвиского ѓ везеню в томъ замочку, троха живых и з одена полуленых, а тех слугъ небожчиковских Матеа Злобицкого а Адама Сенковског[о] вже мертвых, в том дворе ѓ подклети тѣла их зложоных нагих, застал и з нами посполу ѓт небожчика малжонка моего и п[а]на Сасина Лудвиского п[а]на Николаа Боговита просил, абы их из замочку *своего*⁵⁷⁹ з везена намъ выдал и выпустил, а тѣла тех слуг мертвых выдал.

А пан Николаа Боговитин первее нам выдати не хотелъ, дивных контрактов ѓ небожчика малжонка моего, такъ же и ѓ п[а]на Лудвиского, з нами заживал, ѓбликгов и записов дивных, мамрамов голых ѓт нас, жебы єсмо того на потом на нем не доходили, потребовал⁵⁸⁰.

А потом, не могучи того на нас ничего вымочи, за ѓсилованемъ великих прозбъ его милости п[а]на хорѓжого, такъ же и плачу моего и

⁵⁷⁹ Слово над рядком.

⁵⁸⁰ Ідется про те, що Миколай Боговитин з метою увільнитися від відповідальності вимагав від скаржників чистих бланків із підписами та листів із відмовою в майбутньому звертатися до суду у цій справі.

матки небожчика малжонка моего, с того замочку своего небожчика малжонка моего ледве што живого, а толко не нагого, злѣпивши з одѣна и зо всего, выдал. Аж зъ его м[и]л[ост] пан хорѣжии, з себе сукъню знавши, на него вложил и, на сани свое || [арк. 25 зв.] вложивши, с того двора выпровадил. А п[а]на Лудвиского пан Миколаи Боговитин не выпускаючи, оного ђ везеню своемъ в томъ замочку зоставил. А тела тых слуг мертвых позабиваных Матея Злобицкого а Адама Сенковского с того замочку своего не ведати где подѣль, если потопил албо огнемъ попалил, чи ли теж где их индеи подѣл.

ІАкож небожчикъ малжонокъ мой с такъ окрѣтного постреленя и тиранского змордованья и тым везенемъ с трапеня п[а]на Боговитинова и тыхъ помочников его, ІАна Кграбского, Андрея Маханского, ІАна Ширемского и Рѣдницкого и иных, тое ж нocy зъ дня сѣмого на осмьи м[ε]с[я]ца декабра року девѣтдѣсѣатъ четвертого, скоро до дому своего привезен, с того окрѣтного пострелу и мордованя и зраненя третее години передо днемъ ђмеръ и с того свѣта от пана Боговитина и рѣк его власных и тых помочников его змертью зышолъ. Што на до ведомости в[ашей] м[и]л[ости] врадовое доношу и тот жаль а смерть небожчика малжонка моего оповѣдамъ».

И просила п[а]ни писароваа, абы таа жалоба и оповѣдане ее до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было, што на принавѣши записати есми казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 46, арк. 20–25 зв.

№ 176

1594 р., грудня 29. Луцьк. — Скарга Кузьми Порванецкого на Филипа Бокія, який, витягнувши його з дому вночі, знуцався над ним, погрожував убити і вирвав йому бороду

Оповѣдане пана Кѣзмы Немирича Порванецкого на пана Филипа Бокиа

РокѢ тисѣача пѣтсот дѣвѣтдѣсѣат четвертого м[ε]с[я]ца декабра двадцѣт дѣвѣатог[о] дня

На рочках кгородскихъ луцкихъ, от дня двадцѣт второго м[ε]с[я]ца декабра в рокѢ звышменованомъ припалых и сѣдовне отправовати зачатыхъ, перед нами, Щаснымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ, а Мате[ε]мъ⁵⁸¹ Стѣмпковскимъ, сѣдѣю, врадниками судовыми кгородскими лѣцкими, постановившисѣя очевисто, Ѣрожоныи панъ Кѣзмѣ Немиричъ Порванец-

⁵⁸¹ Пошкоджений текст.

кии плачѣливе ѡповедал на его милости пана Филипа Бокиа въ тые словы, иж, деи, «его милость пань Филипъ Бокии в рокѣ теперешнемъ тисяча пѣтсот девѣтдѣсят четвертомъ м[ѣ]с[я]ца декабра двадцать сѣмого дня, приехавши з слѣгами своими в домъ мои во именью Порванѣцѣ, заставши мене, человека спокойного, невинностью моею и покоемъ посполитымъ ѡбѣ[зпѣ]ч[о]ного⁵⁸², в ночи, кгдамъ се ѡже спати клал, словы неѡчтливыми, доброй славе моеи шкодѣливыми, торгнѣвшисе, мене в одной кошѣли босого, за бородѣ порвавши, на дворъ вывел, тамъ же поклекнути казал, а самъ, шабли добывши, до шии примерал, стати грозечише, и збивши плазомъ, шаблею за волосы и за бородѣ торгавши, встати казал. И такъ збитого, зшарпаного, босого, на тѣю шѣдивость мою, и на Бога, и милосѣрдѣе хрестианское не паметаючи, за бородѣ ажъ з села вывелъ, примераючи шаблю до шии и клекати предъ собою кажѣчи. *Отъ* которого рѣкъ ажъ тамъ за селомъ брать мои пань Климъ Порванѣцкии, нерыхло прибегѣши, ратовал, не маючи ѡ томъ ведомости, бо з домъ моего жадного челѣадника не выпусчано, ажъ кгда слуги пана тамъ в домъ моемъ, не чѣючи, прочъ ѡтбегли».

И просил пань Кѣзма Порванѣцкии, абыхмо емѣ придали возного на ѡгъледанѣе збитиа и зшарпанѣя его. На што придали есми емѣ возного енерала шляхѣтного Матыса Славокѣрского, который на той справе пана Порванѣцкого бѣдѣчи, дня на датѣ вышеѡпоменѣной ставши ѡчевисто передъ нами, кѣ записанью до книгъ кгородскихъ вызналъ тыми словы, ижъ, деи, «рокѣ теперѣ идѣчого тисяча пѣтсот девѣтдѣсят четвертого м[ѣ]с[я]ца декабра двадцатъ ѡсмого дня зъ ѡчевистого придани вриядового на справѣ его милости п[а]ну Кузмѣ Порванѣцкому, || [арк. 1386] маючи при себѣ шляхтѣ людеи добрыхъ пана Лѣкаша Котелницкого а п[а]на Станислава Порванѣцкого, за ѡказаньемъ п[а]на Кузмы Порванѣцкого тутъ в мѣсте лѣцкомъ видиломъ на немъ тѣло спухло, збитое, синее, плечи и хрибеть и волосовъ з бороды и з головы немало вырваныхъ, што все мениль себѣ быт пань Порванѣцкии емѣ стало *отъ* его милости пана Филипа Бокиа в домѣ его в Порванѣи з волторка на сѣредѣ вночи, то естъ дня двадцать сѣмого декабра в рокѣ теперешнемъ девѣтъ дѣсятъ четвертомъ».

Которое жѣ мы ѡповѣданѣе пана Порванѣцкого и сознанѣе возного принавши, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1385–1386.

⁵⁸² Пошкоджений текст.

1595 р., січня 14. Луцьк. — *Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок через лист, поданий возним зі свідками; зауважується, що сторони попередньо провадили процес на Трибуналі про кривди, вчинені Циминським Скленському*⁵⁸³

Протестацья п[а]на Федора Шимковича-Шклѣньского на п[а]на Яна Циминского

Року тисеча пшатсотъ девѣдесѣат пшато м[ε]с[я]ца генвара четвертог[о]надцѣат дня

На вриѣде кгродскомъ в замку его к[о]р[олевское] м[ило]сти Луцком передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою луцким, ставши ѡбличне, ѡроженыи его м[и]л[ост] пан Федор Шимкович-Шкленский жалосне и плачливе ѡповѣданѣ и жалобу чинил тыми словы, иж «пан Ян Циминский иако первеи сего, пропомневши боѣзани Божое и срокгости правное, вытискаючи мене з маѣтности моеѣ, кривды незносные мнѣ чинѣчи, слуг моихъ на смерть побил, помордовал, а инших ѡкрѣтнѣ поранил, ѡ што з ним правнѣ чинити не занѣхал, котораѣ справа до Трибуналу се выточила.

А тепер знову, не гамуючисѣ ѡт небачного предсѣвзѣтѣ своего, над право посполитое и констытуцьи, в таковых рѣчах ѡчинѣные, на тых часѣх недавно в року тепер идѣчом девѣдесѣат пшатом м[ε]с[я]ца генвара второг[о] дня, не маючи до мене жадное причины, в дом мои шляхѣтский, правом и покоѣм посполитым ѡбварованыи, будѣчи иа в дому своемъ ч[о]л[о]в[ε]ком ѡбезпечоным, прислал до мене возног[о] своег[о] власного⁵⁸⁴ Щасного Клепацкого и двоѣх шляхтичѣв, Шимаковског[о] и нѣѣакогос Сабинского, вызываючи мене на поєдинок, абым з ним перед церковью шкленскою або перед двором моим пѣшо шаблями албо на конѣх с копѣями ѡчинил.

ѡ которое своволное предсѣвзѣтѣ его ѡ вызыванѣ того поєдинку водлуг права правнѣ з нимъ чинити не занѣхамъ».

И просил, абы тоѣ ѡповѣданѣ его до книг кгродскихъ луцких было записано, што иа записати казаль⁵⁸⁵.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 49 зв.

⁵⁸³ Див. також наступну справу № 178.

⁵⁸⁴ Хоч возні мали бути незалежними, осілими в повіті шляхтичами, однак на практиці значна їх частина була представлена слугами еліти регіону і навіть середньо-заможної шляхти. Очевидно, що вони передусім обслуговували потреби своїх панів.

⁵⁸⁵ 22 березня того ж року вписане визнання возного у справі пана Скленського про виклик його Яном Циминським на поєдинок (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 290 зв.–291).

1595 р., жовтня 26. Луцьк. — Справа в луцькому земському суді по скарзі Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок

Року тисеча п'ятсот дев'яност п'ятоз[о] м[ε]с[я]ца октебра шостоз[о] дня

На роках с'дových земских л'дцких, в року теперешнем дев'яност[я]т⁵⁸⁶ п'ятом *от* дня св[я]того Михала, римского св[я]та, припалых и на завтриє того менованого св[я]та с'дovне *от*правовати зачатых, перед нами, Федором Чапличом-Шпановским, судєю, а Иваном Хренниским, подсудком, в'радниками с'дovыми земскими луцкими, кгда справа з реистрѣ с'дovого припала, за потрикротным приволаньем возныхъ и з арешту в справе нижеписанои припала, || [арк. 550] ставши *очевисто* ъ с'дѣ сторона поводава, то *єст* его м[и]л[о]сть пан Федор Шимкович-Шкленский, давши сторонѣ свою позваню, то *єст* п[а]на Яна Циминского, через возного повету Л'вцкого Матыса Славокгурского кѣ росправе на позов приволати, а через *ѣ*моцованоз[о] приателя своего п[а]на Василья Юнквича Г'длалницкоз[о] поднесши позов земский луцкий, просил, абы тот позов был читан, которыи мы перед собою читат казали и так ся в себе маєт:

«Жикгимонт третии, Божю м[и]л[о]стью корол полский, великий кн[я]зь литовский, р'дский, пр'дский, мазовецкий, жомойтский, ифлантский и королевства шведского д'дичный корол.

Урожономѣ Янѣ Циминскомѣ зо всех добрь твоих лежачих и р'дохомых, заставных, арендовных, также и з с'дмь п[ε]н[ε]жных.

Приказѣм тебе, абы еси перед с'дом нашим земским л'дцим на роки земские л'дцие, которые *от* дня св[я]того Михала св[я]та римского в рокѣ тепер идѣчом тисеча п'ятсот дев'яност п'ятом в замкѣ л'дцком судитися зачнѣть, сам *очевисто* кѣ правѣ яко на рокѣ завитом стал на жалобѣ и правное попиранье *ѣ*рожного Федора Шимковича-Шкленского, которыи тебе позываєть ѣ то, *иж*, *деи*, ты, Яне Циминский, яко *первей* сего, не пометаючи ничего на срокост права посполитого, а вытискаючи его, Федора Шимковича-Шкленского, з [м]аєтности⁵⁸⁷ его, кривды незносные емѣ чинечи, слуг его на смєрть побил, помордовал, а инших *ѣ*крѣтне поранил, ѣ што *ѣ*н с тобою правне чинити не занєхал, и тепер,

⁵⁸⁶ Пошкоджений текст.

⁵⁸⁷ Пошкоджений текст.

деи, зновѣ часу нед[а]вного⁵⁸⁸ прошлого, также не пометаючи на право посполитое, которое *от* своволенствѣ кождого своволного поистегает и поединков чинити заборонае, рокѣ тепер идѣчого тисеча *пятсот* девятдесят пятого м[ε]с[я]ца *генвара* второг[о] дня || [арк. 550 зв.] нерозважне и над право, в констытуцые описаное, важилси еси Федора Шимковича-Шкленского на поединок через певные особы, то есть через возног[о] своего Щасного Клепацкого и двух шляхтичов Шимаковского и Сабинского, и на певные местца вызвати, чого он како тот, котори постерегаючи во всем права посполитого и констытѣцци, на своволных описаное, того поединкѣ с тобою чинити не хотел и овшем вси кривды свое, которые *от* тебе поносит, на право посполитое вложил и вкладае. А о тое вызыване на поединокѣ с тобою правом чинити хотечи, о тое тебе сим нашим позвом позываетъ, како то ширеи тебе на рокѣ припалом выведено бѣдетъ. Про то приказѣм тебе, абы еси перед сѣдом нашим земским луцким сам очевисто ку правѣ яко на рокѣ завитом звышъ помененым стал и винѣ, в праве посполитом на такового описандю, заплатил, и в том ся емѣ, Шкленскомѣ, ѡсправедливил.

Писан ѡ Луцкѣ рокѣ Божого тисеча *пятсот* девятдесят пятого м[ε]с[я]ца *авгѣста* пятогонадцат дня.

Михаило Коротенский, писар».

А [по]⁵⁸⁹ вычитанью того позвѣ, доведечи рокѣ и кладеныя того позвѣ очевистым сознаныем ѡ судѣ возным повету Луцкого шляхетным Андреем Дѣбницким, и просил т[от]ѣ⁵⁹⁰ ѡмоцованыи п[а]на Шкленского, абы водлѣгъ того позвѣ и жалобы его справедливост п[а]нѣ Шкленскомѣ с п[а]на Циминског[о] ѡчинена была. И выведечи вси контенты того позвѣ, тот ѡмоцованыи п[а]на Шкленского в тои справе подал до судѣ нашего для читаня и вырозѣменыя тое справы а великог[о] жалю и вкрывженыя п[а]на Шкленского выпис с книг кгородских || [арк. 551] луцких протестачии п[а]на Шкленского на вриадѣ кгородском лѣцком *от* п[а]на Шкленского, ѡ вызыване на тот поединокѣ ѡчиненое, под датою рокѣ тисеча *пятсот* девятдесят пятого м[ε]с[я]ца *генвара* третегонадцать дня. И просил, абы тот выпис ѡ судѣ нашог[о] был читанъ и слово в слово ѡ декрет наш ѡписан. Которого мы ѡ сѣдѣ перед собою читат казали и такъ ся в себе маеть:

⁵⁸⁸ Пошкоджений текст.

⁵⁸⁹ Пошкоджений текст.

⁵⁹⁰ Пошкоджений текст.

«Выпис с книг кгородских замку г[оспо]д[а]рьского лѣцкого лѣта *от* нароженя с[ы]на Божого тисеча пятьсот девѣтьдѣсят пятого м[ε]с[я]ца генвара третегонадцат дня.

На вриде кгородском в замку г[оспо]д[а]рьском луцком передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою луцким, ставши очевисто, ѡроженыи его м[и]л[о]сть пан Федор Шимкович-Шкленский жалоснѣ и плачливе ѡповеданье и жалобѣ чинил тыми словы, *иж* “пан Ган Циминский *яко* перве[и] сего, пропомневши боязни Божое и срокгости правное, вытискаючи мене з маетности моеѣ, кривды незносные мне чинечи, слуг моих на смерть побил, помордовал, а инших ѡкрѣтне поранил, ѡ што з ним правнѣ чинити не занехал, котораа справа до Трибуналу выточилася.

Тепер зновѣ, не гамѣючися *от* небачного представзятя своего, над право посполитое и констытуцыи, ѡ таковых речах ѡчиненоѣ, на тых часех недавно в рокѣ тепер идѣчом девѣтьдѣсят пятом м[ε]с[я]ца генвара второго дня, не маючи до мене жадное причины, в дом мои шляхетский, правом и покоѣм посполитым ѡбварованыи, бѣдѣчи *я* ѡ домѣ своемъ человеком ѡбезпечоным, прислал до мене возного своег[о] властного Щасного Клепацкого и двох шляхтичов, Шимаковског[о] || [арк. 551 зв.] а неіакогос Сабинского, вызываючи мене на поѣдинок, абым з ним перед церковью Шкленскою або перед двором моим пешо, шаблями албо на конех с копиями ѡчинил, ѡ которое своволное представзете его ѡ вызване того поѣдинкѣ водлугъ права правнѣ з ним чинити не занехал”. И просил, абы тоѣ ѡповеданье его до книг гродских лѣцких было записано, шо *ест* записано. На што и сѣс выпис с книг кгородских луцких под печатю моею п[а]нѣ Шкленскомѣ *ест* выдан.

Писан в Луцку».

У того выпису печат ѡдна самого п[а]на старосты а подпис рѣки писарское в тые слова: «Сасин Рѣсинович-Берестецкий, луцкий кгородский писар».

А потом покладал в тои же справѣ тот ѡмоцованыи п[а]на Шкленского дрѣгии выпис кгородский луцкий под датою рокѣ тисеча пятсот девѣтьдѣсят пятого м[ε]с[я]ца марца двадцать второг[о] дня, в котором то выписѣ сведецство и сознание возного поветѣ Луцкого шляхетного Каспера Богѣша по достатку ѡписано *есть*, *яко* пан Циминский п[а]на Шкленского на поѣдинокѣ и на рѣкѣ вызывал. И просил, абы и тот выпис сознания того возного ѡ судѣ был ч[и]тан⁵⁹¹ и в декрет нашѣ абы был слово

⁵⁹¹ Пошкоджений текст.

ѿ слово ѿписан. Мы его перед собою ѿ сѣдѣ читат казали и так ся в себе маеть:

«Выпис с книг кгородских замку г[оспо]д[а]рьского луцкого.

Лета Божого нароженя тисеча пятсот девятдесят пятого м[ε]с[я]ца марца двадцат второго дня.

На вриадѣ кгородском луцкомъ передо мною, Щасным Кгалезским, подстаростим луцким, ставши ѿчевисто, возным повету луцкого шляхетныи Каспер Богуш до книг кгородских луцких вызнал тыми словы, иж “рокѣ тепер идѣчого тисеча пятсот девятдесят пятог[о] м[ε]с[я]ца марца пятог[о] дня, бѣдѣчи, || [арк. 552] деи, мнѣ в ынших справах и потребах его м[и]л[о]сти п[а]на Федора Шимковича-Шкленского ѿ дворе его м[и]л[о]сти шклинскомъ, а на тот час был его м[и]л[ост] княз Андреи Козека в дворе его м[и]л[о]сти шкленском, а маючи ведомост ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на Федора Шимковича-Шкленского, швакгра своего, и ѿтповеди и вызывана на поединок через п[а]на Гана Циминского п[а]на Федора Шкленског[о], гдѣ на тот час теж был п[а]нъ Жикгымонт Шимаковскии, которог[о] передо мною, возным, его м[и]л[ост] княз Аньдреи Козека стороны ѿтповеди тоѣ, которѣю якобы п[а]нъ Циминскии през возного своего Щасного Клепацкого п[а]ну Федорѣ Шкленскому ѿчинити мел и на поединок вызывал. П[а]нъ Шимаковскии повелит передо мною, возны: “Есть то правдивѣ, был и на тот часъ при возномъ с тою ѿтповедю, до п[а]на Шкленского ѿт п[а]на Циминского приходил и того возног[о] з нами поспол послал, вызываючи п[а]на Шкленского на поединок с тобою чинити”.

Гакѣ ж теж того ж дня м[ε]с[я]ца марца мнѣ теж, возному, будѣчи в п[а]на Циминского в справе п[а]на Федора Шимковича-Шкленского впрошеня справедливости на подданных его милости ѿ побитѣ и поранене подданных п[а]на Шкленского, там же при мнѣ, возном, при п[а]ну Юрю Невалтовском п[а]нъ Циминскии до ѿное ѿтповеди и вызыване на поединокъ п[а]на Шкленского признался и готовост з себе таковѣю словы потвержал: “Буд конно або теж пехотою зо мною нехай чинитъ, под церковю або гдѣ колвек на которым местцы”.

А потом теж на завтрѣе шостого дня марца, кгда теж пан Циминскии присылал возног[о] своего Щасного Клепацкого и при нем слугѣ его милости п[а]на троцкого п[а]на Адама Кгалезско[го], и служебника своего неіакогог[о] Сабинског[о] до п[а]на Федора Шкленского в справе своеи, а в тот час теж и его м[и]л[ост] княз Аньдреи Козека был, теды ег[о] м[и]л[ост] п[а]нъ Федор Шкленскии при мнѣ теж, возным, ѿног[о] возного пытал и ѿтповеди и поединковъ вызыване през п[а]на Циминского яко мене самого. На то ѿныи возныи Щасныи Клепацкии и при мнѣ слуга

п[а]на Циминского в одно слово повелили, иж “то все было и мысмы *от* п[а]на Яна Циминског[о], п[а]на своего, с тым вызыванем [на] поединок до п[а]на Шкленского жь || [арк. 552 зв.] приходили и тосмо так справовали, иакосмы *от* него *росказане* мели”.

Што я, возныи, будѣчи тог[о] слушенемь моим ведомыи, тое сознание мое до книг кгородских луцких доношу, же все то так было, а не иначеи».

Которое ж сознание возног[о] до книг кгородских луцких записано *ест*, с которых и сес выпис под печатью моею его м[и]л[о]сти п[а]ну Федорѣ Шимковичу-Шкленскому *ест* выдан.

Писан в Луцкѣ».

У того выпису *печат* одна подстаростего луцкого и *подпис* рѣки писарское в тые слова: «Сасин Рѣсиновичь-Берестецкии, луцкии кгородскии писар».

До тог[о] дал до суду нашог[о] в той же справе *лист* *сведецкии* шляхтича ѣчтывого п[а]на Жикгѣмунта Шимаковского с *печатю* и с *подписом* рѣки его под *датю* року тисеча *пятьсот* *девятдесят* *пятьог[о]* м[е]с[я]ца *генваря* *десятого* *дня*, в котором то листе своемь тот шляхтич *свечит*, иако его п[а]нѣ Цимински сам з домѣ своего до п[а]на Шкленского в дом из возным своим Щасным Клепацким, которые то возныи Клепацкии п[а]ну Циминьскому зрѣкоданымь дворным слугою *ест*. И просил, жебы и тот *лист* *вызьнаныи*, *от* того шляхтича *даныи*, ѣ сѣдѣ нашего былѣ читан и в *декреть* нашѣ ѣписан. Мы его ѣ сѣдѣ читат казали и так ся в себе *мает*:

«Я, Жикгимонт Шомаковскии, чиню явно и сознаваю тым моим листом, иж рокѣ тепер идѣчого тисеча *пятьсот* *девятдесят* *пятьог[о]* м[е]с[я]ца *генваря* *второго* *дня*, бѣдѣчи я ѣпрошоныи *от* п[а]на Циминского, абых до домѣ имени его Шклена *приехал*, а в том *приеханю* моем *перекладаль* п[а]нѣ Циминскии *передо* мною, иакобы мел *от* п[а]на Федора Шимковича-Шкленског[о] в *суседстве* *кривды* великиѣ *терпети*, и просил мене, абым з возным его Щасным Клепацкимь и слѣгою его *никаким* *Сабинскимь* до п[а]на Шкленского *шол*, ѣповедаючи п[а]ну Шкленскому *через* *помененого* *возного*, иж з ним *болшеи* *правне* ѣбходитисе не *хочет*, але абы сам *пан* Шкленьскии з ним, *паном* Циминским, на *поединкѣ* на коню *албо* *теж* и *пешо* *чинил*, *вызываючи* его, п[а]на Шкленского, на *такии* ѣчинокѣ.

И *пан* Шкленскии на тые слова *возному* *поведил*, ижъ “я, коли быи был *здоровь*, || [арк. 553] и не страшно бы ми в *невечности* *моѣи* все с *паном* Циминским *ѣчинити*, и бы ми тог[о] *право* *посполитое* не *боронило*, на которое ся я *пилно* *ѣгледаю* и *ѣглядать* *мушѣ*, а то ли *всѣ* *кривды* *моѣ* на п[а]на Бога *вкладаю*, а с п[а]ном Циминским *волю* ся

правне ѡбходити, анижли поѡдинок чинити. А если пан Циминский хочеть право перестѡповати, тогда лепей нехай то на якого поганина ховаеть, а мне, человеку спокоюному и в члонках хорому, нехай даст покои. А естли ми што п[а]ну Циминскому винен, нехай сѧ зо мною правне ѡбходит, а не воиноу”.

А того вызыванѧ на поѡдинокъ приѧти не хотель и с тым нас ѡтправиль.

Которого сознанѧ моего и чогом ест сведомъ, далем п[а]ну Шкленскому тот мои листъ з моею печатю и с подписом властное рѡки моеѧ.

Писанъ ѡ Шпрахах рокѡ тисеча пѧтсот девѡдесѧт пѧтого м[ѧ]с[ѧ]ца генъварѧ десятого дня».

У того листу печат ѡдна и подпис рѡки писмомъ полским въ тые слова: «Zygmą̄t Cimakowsky, ręka swą̄ własną̄».

А по тых ѡсих доводех и конътентах позву своего бралсѧ пан Шкленский и до присеги на том, же ег[о] пан Циминский так, а не иначе на поѡдинок вызываль кѡ великомѡ жалю, деспекту и ѡбелженю его, то ест п[а]на Шкленъского. И просиль тот ѡмоцованыи п[а]на Шкленского, жебы при тых ясных сведѡцтвах и доводех п[а]на Шкленского на п[а]ну Янѡ Циминском за вызванемъ на поѡдинок чинѧ вина шѡстдесѧт гривень и седене пол рока на замкѡ водлѡгъ констытѡдѡции сѡимовое краковское, на корѡнации его королевское милости тепѡрешнег[о] п[а]на нашог[о] выданое, наказано было.

А ѡмоцованыи ѡт п[а]на Циминского, шляхѡтныи пан Крыштофъ Кгуиский, заховавши емѡ всѡ ѡбороны правные, вцале поведил, же «пан Циминский ѡ тот поѡдинок справоватисѧ не повинен, кгда ж тут перед сѡдом сам пан Циминский дает ѡ себе справѡ, же ѡ што иншого посылал возног[о], а не ѡ поѡдинек до п[а]на Шкленского. До того тот же п[а]нъ Циминский ставил перед сѡдом возного Клепацкого, которыи зезнава, же до п[а]на Шкленского ѡ што иншого ходил, а не ѡ поѡдинек, || [арк. 553 зв.] иж же тѡды достаточне показало з признѧния того Клепацкого, на которог[о] сведѡцтво сам же повод в позве своем ѡдвольвал, же ѡт п[а]на Циминского ѡ поѡдинек не ходил, тѡды пан Циминский ѡт таковог[о] позвѡ маеть быт водле права волень».

А што сѧ тычет того, што пан Шкленский поведа, же тот Клепацкий мел бы быти слѡгою п[а]на Циминского, поведил, же тот Клепацкий ест возныи присѡглыи, людем слѡжит и ничего не зезнава никомѡ к воли, а естли то розѡми п[а]нъ Шкленский, жебы иначеи зезнават мел, нехай же з ним чинит ѡ то, кгда ж ест ѡселыи».

А што сѧ тычет иных доводовъ п[а]на Шкленского ѡ тот поѡдинок, тѡды на то ѡмоцованыи п[а]на Циминского повѡдилъ, же «доводы п[а]на

Шклєнского єсть до права неважные, ани ими ничего доводит не може, бо ѿдны єст ѿт ѿсобъ неприсєглых, а дрѣгие єст з ведомости непєвноє, бо возныи, которыми што ѿсветчають, маєт сам патрит на то и того слухат, прє то тєды што возновє, которых рєлиацыє пан Шклєнскии ѿказдє, не зєзнавають, абы ѿд самого п[а]на Циминского слѣжит⁵⁹² што мєли ѿ поєдинєк, тєды тєж их вызнанє против п[а]ну Циминскому не може быт важнє».

Иж тєды п[а]нѣ Циминскии, перед сѣдом стоячи, давал ѿ собе справу, же «не вызывал на поєдинєк, а ни вызыват хочѣ». И возного кѣ подпартю в невинности своєи ставиль. Просил тєды через ѣмоцованого своєго, абы єго суд ѿт голои жалобы пана Шклєнского волным ѣчинил.

А ѣмоцованыи п[а]на Шклєнского повєдил, иж, дєи, «тоє свєдєцтво того возного Щасного Клепацкогo важно и помочно п[а]ну Циминскому быт не может с тых причин, же тот возныи Щасныи Клепацкии єму заслугѣет, ѣ дворѣ єго слѣжит, про то и сознавати єму к воли мѣсит, алє и ѿшєм єго милост п[а]нѣ Шклєнскии при таких ясных и болших доводєх своих єсть готовѣ на п[а]на Яна Циминьского присєгнути, иж єго на поєдинок вызывал, и за тымъ || [арк. 554] пан Циминскии водлуг тоє констытуцыи сєдєнє и вины выконати єст повинєн».

Суд нинєшнии, бачачи то, иж тот возныи, на которого свєдєцтво повод пушал, жебы с тою ѿтповєдю ѿт позваного приходити мєл, ѣ сѣду нинєшнего того не признал, про то суд чинит позваног[о] на тот час волным ѿт позвѣ и рєчи.

А сторона поводоваа, декрету не приимѣючи, апелєвал до Трибуналу Любєлского. Суд апелляции допустил и рок в того судѣ на тот час, кгда справки воеводства Волинского порядком инших воеводствѣ напервєи по датє сєго декрєтѣ нашого припадут и сѣжоны бѣдут, сторонам ѿбудвѣмь ку росправе в Люблинє становитисє зложил.

И то дла памєти до книгѣ справѣ зємских луцких записати казали жѣ.
ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 62, арк. 549 зв.–554.

№ 179

1595 р., сїчня 12. Луцк. — Визнання Андрїя Рогуського про скорочення ним термїну ув'язнення слуги Івана Хребтовича-Богуринського на прохання багатьох осіб

Визволенє з сєдєнья слугу п[а]на Богѣринского ѿт п[а]на Рокгуского

⁵⁹² Мало бути «слышат».

Року тисеча пшатсот деветдєсѧть пѧтого м[є]с[ѧ]ца генвара второгонадцѧт днѧ

Писал и присылал на вриѧд кгородскии в замок г[оспо]д[а]рѧскии луцкии до мене, Юрѧ Кошиковскогѧ, буркграбегѧ и намєстника подстарѧства луцкогѧ, панѧ Андреи Рокгускии, ѡзнаимуючи, ижѧ што «с певногѧ || [арк. 38] постановєнѧ служєбник єгѧ м[и]л[о]сти п[а]на Ивана Хрєбтовичѧ-Бѧгѡринскогѧ Стѧнислав Жѧбокрьцькии ч[а]су недѧвно минулогѧ засєл в замѧку луцкомѧ ку выполнєнью сєдєнѧ за выступѧкѧ свои против мене час певныи, то єст ѡт засєдєнѧ своего пол рока. А иж потом приступили прозбы, так п[а]нѧ єгѧ, єгѧ милѧсти пѧнѧ Ивана Хрєбтовичѧ-Бѧгѡринскогѧ, ѧко и велѧ иных людєи зацннх, приѧтел моих, ѡ ѡлѧженє сєдєнѧ менѧваногѧ слуги п[а]нѧ Хрєбтовичѧ Стѧниславѧ Жѧбокрьцкогѧ. Прѧто жѧ ѧ, поѧжаючи прозбы и причинѧ звышпомєнєнєх ѡсѧбѧ, их милѧстам сам тѧєм подарѧвал, жєм ѡстѧток сєдєнѧ тогѧ слуги п[а]нѧ Хрєбтовичѧ вжє єму ѡтпустил. Гѧкож сим моим листѧм ѡногѧ з нєгѧ и вызволиѧм, и в[ашєи] м[и]л[о]сти ѧко вриѧдови, на котѧромѧ ѡн тѧє сєдєнє полнитѧ, до вєдомѧсти доношу, просєчи, жєбы вжє в[ашѧ] м[и]л[о]стѧ того менѧваногѧ слугѧ п[а]нѧ Хрєбтовичѧ тогѧ сєдєнѧ вызволили, а ѡному зѧ замѧку луцкогѧ волнє зыти и до п[а]нѧ єгѧ єхѧти допустити рѧчили».

Кѧторѧє жѧ то сознѧнє п[а]нѧ Рокгускогѧ до книг кгородских луцких записѧти кѧзѧль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 37 зв.–38.

№ 180

1595 р., лютого 2. Луцьк. — Визнѧннѧ Вѧврѧнцѧ Тєлѧтицькогѧ про тє, що за приѧтельськѧю угодѧю з Василєм Красєнським ѧгѧо дѧружинѧ мѧлѧ вѧдсѧдити в замѧку чѧтири тѧжнѧ з можливѧстю змєншєннѧ термѧну, тож на чєтвєртѧй дєнѧ вѧконѧннѧ угодѧи на прохѧннѧ приѧтелѧв Красєнськии з дѧружинѧю погѧдилисѧ на скорѧчєннѧ ув'ѧзнєннѧ до двѧх тѧжнѧв

Угодѧ Василя, мѧстовничѧгѧ луцкогѧ, зѧ Вѧврєнцємѧ Тєлѧтинскимѧ
Року тисєчѧ пѧтьсѧтѧ девєтдєсѧт пѧтого м[є]с[ѧ]цѧ фєврѧлѧ второгѧ днѧ

На вриѧдє кгородском гѧспѧдарском луцкомѧ передѧ мною, Юрєм Кошиковским, буркграбѧм и намєстникомѧ подстарѧства луцкогѧ, постановившѧсѧ, шлѧхєтныи Вѧврѧн[є]ць⁵⁹³ Тєлѧтинскии зєзнал тѧми словѧ, иж, дєи, «нєдѧвно прошлѧх чѧсов жѧнѧ моѧ мєлѧ справѧ перед пѧном

⁵⁹³ Пошкоджений текст.

подстаростим тутошним луцким паном Щасным Кгалезским з паномъ Василем, мостовничим, и з жоною ѿ бои [и] посварь. Ѡ которыи бои и посвар приатели н[а]ши зѣполные погодили, и з которое ѿгоды так ся постановило, же жона моя маєт на замьку луцком седеть недел чотыры, не сходячи зь замку за прозбою, которого седеня рок припадаєть дня сегоднешнег[о] м[ε]с[я]ца генваря девятог[о]надыцат в року нинешнему тепер идѣчому. ІАкожь жона моя а то єсть готова до седенья, и вашмости ѿповедамсе и еще прошу ѿ приданє возного».

ІАко жь я єму придал шляхєтьного Матыса Славокгурского, єнерала воеводства Луцкого, которыи бывши на справе Ваврина Телатицкого и п[а]на Василя, мостовничого, зезнал ку записованю тыми словы, ижь, деи, «в року девєтдєсять пѣтом м[ε]с[я]ца генваря девѣтоганадыцат дня былom на справе пана Вавринца Телатицкого а п[а]на || [арк. 89] Василя, мостовничого, и за ѿзнаимєнем их ѿбудвух ѿ ѿгоде, котораѣ промежку ими дошла ѿ бои и посварокъ, на которои ѿгоди вымовѣл себе пан Василєи, мостовничии, же ма седеть жона Телатинцкого на замку луцком недел чотыри с прозбою. ІАкожь передо мною ведлугъ ѿмовы и постановєния села на замку жона Телатинског[о] в року девєтдєсять пѣтом м[ε]с[я]ца генваря девѣтоганадыцат дня и мною свєтьчил початок жоны своєи.

По седєню дня двадцать второго генваря за прозбою пана Юрья Кошиковского а Матиаша Межинского пан Василєи, мостовничии, веспол из жоною своєю, ѿдѣпустил и даровал неделма двєма ѿт седєния волным жону Телатинского ѿчинил, толко недел двє седєт ма.

А кгды припал рок водлуг постановєния по высєдєнью недел двох, которыи рокъ припал в року девєтдєсять пѣтого м[ε]с[я]ца фєвралѣя второго дня, выходєчи з вєзєния жона Телатинского, свєтьчил се мною, возным, ижь «водлуг ѿгоды седєню досыть ѿчинила жона моя».

Которєе признанє возного до књиг кгродских луцких записать казал.
ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 88 зв.—89.

№ 181

1595 р., квітня 11. Луцьк. — Скарга Юхима Ощовського на Богдана Стому-Корницьького про поранення і виклик на поєдинок

Ѡповеданє п[а]на ІАхима Ѡщовског[о] на пана Богдана Стомѣ
Року 1595 м[ε]с[я]ца апрѣля первоганадыцат дня

Писал и присылал на вриад кгродский в замок г[оспо]д[а]рский лѣцкии до мене, Григоря Заєца, подписка кгродског[о] и намєстника подстароства луцкого, ѿповедаючи и жалуючи пан ІАхим Ѡщовский на

ниакого Богдана, которыи сиа мениит быти Стомою-Корницким, ѿ том, иж, деи, «*тот* то Стома року тепер идѣчоз[о] тисеча пятсот девѣтдѣсѣят пѣтоз[о] м[ѣ]с[ѣ]ца априля девѣтоз[о] дня, пришедши в дом мои шляхетскии, покоем права посполитого || [арк. 191] обѣварованыи, мене наперед почаль словы неѣчтивыми соромотити, а потом, добывѣши корда, мнѣ в шию на правои сторонѣ ранѣ шкодѣливых три задалѣ, а в руку правую верхъ палцовъ также рану шкодливую мнѣ задалѣ. И, зранивѣши мене, ещѣ на единокъ вызывалѣ, хотѣчи мене ѿ горло приправити. Которое ѿповѣданье и жалоба моя, пилно прошу, абы до книгъ кгородскихъ луцкихъ записана была, и на ѿгледанье того зраненья моего пильно ѿ возного вашмости прошу».

А такъ на тоѣ ѿповѣданье п[а]на Г[а]хима Ѡщовского до книгъ записати казал, што ест записано.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 46, арк. 190 зв.–191.

№ 182

1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Яна Обчинського на швагра Стефана Солоневського, який погрожує його вбити і пограбувати маєтність; визнання возного, що Солоневський підтвердив факт «одповеди», однак оголосив про відтермінування помсти в зв'язку із судовими засіданнями

Ѡповѣданє п[а]на Г[а]на Ѡбчинског[о] на п[а]на Стѣфана Солоневског[о] и сознанье возноз[о] в той же справе

Року тисеча пятсот девѣтдѣсѣят пѣтоз[о] м[ѣ]с[ѣ]ца маѣа двадцѣат сѣмог[о] дня

Передо мною, Александром Сѣмашком, кашѣталаном браславским, старостою луцким, в замку г[оспо]д[а]рском луцком, постановившися ѿбличне, шляхетныи пан Г[а]н Ѡбчинскии ѿбѣжливѣ жаловалѣ || [арк. 314 зв.] и ѿповѣдал на швакгра своего, п[а]на Стѣфана Бенѣдиктовича Солоневского, иж, деи, «*ѿт* велѣа людеи ѣчтивых то мѣа доходитъ, иж, де[и], ти иакобы на здоровѣ мое прегрожки, также на зграбленє и спустошенє маєтности моеѣ пофалки чинити мел, иж не толко забити, але з домом спалити и маєтност зобрати мел.

Г[а]кож и часѣ недавно прошлого м[ѣ]с[ѣ]ца априля девѣтнадцѣтого дня, взявши перед себѣ злыи а непристоинныи ѣмысль, наехавши моцно квалтом на власныи кгрднт и поля мои дворныѣ григоровские с помочниками своими, волов моих власных ѿсмѣ взял и пограбил, и до домѣ п[а]на Григорѣа Вѣрбского, возноз[о] луцкоз[о], до Лаврова ѿтогнал. Нижли пан Вѣрбскии, ѿбавѣяючисѣа, абы до иакоѣ шкоды не пришолѣ, ѿныѣ волы з домѣ своего мнѣ вернул и ѿтдал.

Ѡ которых ѡтповедях и пофалках, иако чоловѣк, покоем посполитым ѡбезпечоныи, абыи ѡт него самого вѣдати мог, возного, мнѣ з ѡрадѡ приданого, п[а]на Ивана Жѡковецкого из шляхтою людми добрыми, пытаючи, до него есми посылал».

ІАкож помененыи возныи пан Иван Жѡковецкии, передо мною тут же стоечи, ѡчевисто тыми словы вызнал, иж, деи, «бѡдѡчи мнѣ приданыи на потребу п[а]нѡ ІАнѡ Ѡбчинскому, ходил есми тут в Луцку до п[а]на Стефана Солоневског[о] з шляхтою людми добрыми, а меновите с п[а]ном Воиною Порядничим-Защитовским а п[а]ном Юрем Зенковичом, и з веле иншими людми ѡчтивыми, которого кгда есмо ѡт п[а]на Ѡбчинского пытали, если бы емѡ ѡтповеди на здорове, также и на зграбене и зобране маетности, пофалки чинити мел, || [арк. 315] на то пан Солоневскии повѣдил, иж, деи, “іа на сес час в Луцку на здоровье его не ѡтповедаю под часом роков, але, деи, зь иаких колвек млар могу и на кождомь мѡстѡ маетност его вшелакую брати и грабити бѡдѡ. Кгде бы ми боронил албо грабити не допускар, тогды в том час и завжды здоровіа своего ѡт мене безпечен быти не может”».

І просил пан Ѡбчинскии, абы тое ѡчевистое возног[о] сознание и ѡповедане его до книг записано было. Которое іа до книг кгородских замку г[оспо]д[а]рского луцкого записати росказаль.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 314–315.

№ 183

1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга кн. Кирика Ружинського та князів Андрія, Януша і Юрія Козек на князів Юрія і Михайла Чорториських про напад у Луцьку, поранення кн. Петра Козеки та слуги Яна Хмелевського⁵⁹⁴

Ѡповедане кн[я]зја Рѡжинского и кн[я]зја Козьки на кн[я]зев Чорторыских

Року тисеча пятсот деветдѡсят пятог[о] м[е]с[я]ца мая двадцат третег[о] дня

На вриаде кгородском в замку г[оспо]д[а]рском лѡцком передо мною, Александром Семашком на Хѡпкове, кашталаном браславским, старостою лѡцким, ставши ѡчевисто, ѡрожные их м[и]л[о]сть панове, княз Кирикь Рѡжинскии, пан Вацлав Подорецкии, || [арк. 298] их м[и]л[ости] княз Андреи, княз ІАнѡшъ, княз Юреи Козькове, пан Григорей Колмовскии, пан ІАн Лагодовскии, пан ІАн Циминскии, сами ѡт себе и именем

⁵⁹⁴ Див. також наступну справу № 184.

его м[и]л[ости] кн[я]зю Петра Козьки, также и его м[и]л[ост] князь Юреи Козька именем слуги своег[о] Гана Хмельевского, обтѣжливе и жалосне жаловали и оповѣдали на особ нижеописанных тыми словы, иж «року теперешнего тисеча пятсот девѣтдѣсят пнатог[о] м[ε]с[я]ца мая двадцат третего дня, кгда был зложонны час погребѣ телу змерломѣ небожчице его м[и]л[ости] п[а]неи Францышковои Фалчевскои Анны Собоотское, на которыи то погребѣ всѣ повинныѣ, зѣхавшися, в кѣпе были, на он час в Лѣцкѣ в замку лѣцком в костеле светое Троицы отправовали. И кгда церемоние, погребови ономѣ належачие, з немало приател и инших, напрошоных на тот погребѣ, отправили и еще на тот час в замку луцком в конвенте были, то пак их м[и]л[ост] князь Юреи и князь Михал Чорторыские, власныѣ принцыпалове нижеи описаного вчинкѣ, яко перед тыи непооднокрот звыкли в местех деспекты и квалты людем невинным чинити, также и тепер, маючи при себе помочниками кн[я]зю Станислава Воронежского, п[а]на Андрея Чаплича и инших власных слуг своих, меновите Ивана з Любцизны Чеконског[о], Бартоша Мицевского, Гана, которого потом назвали Рошковским, Гана Несвѣцкого, Гана Озембловского, Филипа Ивковског[о], Миколая Литковского, Андрея Прицкого, Гана Тросковича, Гана Житовича, Миколая Болоховецког[о], Стефана Солоневского, Юрия Вербицкого, и з ыншими многими слѣгами, гайдѣками и стрелцами своими, им лепѣи знаѣмыми, пропомневши боязни Божое и покою права посполитог[о] и пристойности своеѣ шляхетское, дня вышеименованог[о], под часом сѣжена роков земских луцких, под которыми каждыи шляхтич под волностю шляхетскою || [арк. 298 зв.] мешкаючи, правом посполитым от вшеляког[о] небезпеченства обварованыи ест, неоповѣдне, моцно, квалтом, з рѣчницами, з лѣками, из ыншими бронями, воине належачими, на господѣ мою, Вацлава Подорезког[о], и его м[и]л[ости] кн[я]зю Юрия и Петра Козьки, гдѣ мы три посполѣ стояли, в мѣсте Луцком в влицы Троецкои, в дом мещанина луцкого Гана Шмоневского моцно квалтом нашедши, не заставши в тои господе з нас ни оодног[о], толко слугу моего, Юрия Козьки, шляхтича вѣчтвого Гана Хмельевского заставши, которого окрѣтне безвинне в тои господе всекли, встrelпали, и з собою, квалтом поймавши, до господы своеѣ повели.

О чом мы, ничего не ведаючи, по том погребѣ преречоном, гости расправивши, яко люди невинныѣ, покоем посполитым обварованыѣ, ни о чом не вѣдаючи, праве о годинѣ нешпорнои зѣ замку до господ своих пригодне в купѣ шлисмы. И кгдамы праве посеред мосту замку переднего были, тѣды их м[и]л[ост]ь помененыѣ кн[я]зеве Чорторыские с помочниками и з слугами своими вышеименованными по нахоженю на

господѣ мою, Подорецко҃го, и мою, Юрія и Петра Козѣков, и по выполнѣню того злого а непристойного ѣчинку, нам, людем невинным, ни ѡ чом не вѣдающим, ѡбачивши нас, зѣ замку идѣчихъ, дорогу минаючи, мост замковыи противко господы моеѣ, Кирика Рѣжинского, и моеи, Андреа Козѣки, противко Воутеха, аптыкара луцко҃го, заступили, маючи пред сѣя в себѣ в рѣках ѡного Гана Хмелевско҃го, слѣдѣ моего, Юрево҃го Козѣки, ѡсечено҃го и пострелѣаного, ѡкрикѣ ѣчинивши, до нас до купы, якобы до таких неприятел, до людем невинных, с полгаковъ, з луков стрелѣати почали. ГАкож заразом на ѡном мостѣ и в ѡной громаде межѣ нами кн[я]зѣя Петра Козѣкѣ стрелою з лѣку над персыю в лѣвую сторону пострѣлили и ѡкрутнѣ || [арк. 299] в рѣку правую зранили, ѡт которо҃го пострѣленѣя и зранѣнѣя такѣ его м[и]л[ост] княз Петръ Козѣка, яко теж и ѡныи Ган Хмелевскии, не ведают, если живѣи зостанѣтъ. И мы теж всѣ лѣдво за ѡбороною Божою цело, боронѣчисѣя, до господ своих вошли».

Што их м[и]л[ост] ѡсобы вышеименованыѣ сами ѡт себѣ и именѣм его м[и]л[ост]и кн[я]зѣя Петра Козѣки, и его м[и]л[ост] княз Юреи Козѣка именѣм слѣдѣ своего свѣтчили и протѣстовали, и на ѡгледанѣ ранних ѡ приданѣ возных до тоѣ справы просили.

А так на тую жалобѣ и ѡповѣданѣ их м[и]л[ост]и слышѣчи, до книг кгородских луцких записати казал и возно҃го шляхѣтного Карпа Кобыленско҃го до тоѣ всеѣ вышеи ѡписанѣ справы ѡчевисто придал.

ЦДДАУК. — Ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 297 зв.—299.

№ 184

1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга князѣв Михайла і Юрія Чорторійських на князѣв. Кирика Ружинського і Андрія Козеку з помічниками, які напали на них в Луцьку, поранили кн. Юрія Чорторійського та слуг, а двох слуг убили

ѡповѣданѣ князѣв Чорторыских на розных ѡсобѣ ѡ зранѣнѣ самых и слуг их милости нижеи менованных

Року тисѣча пятсот дѣветдѣсят пѣто҃го м[ѣ]с[я]ца мая двадцѣят трѣте҃го дня

На вриадѣ кгородском в замку его королевскоѣ м[и]л[ост]и луцкомъ передо мною, Щасным Кгалезским, подстаростим луцким, ѡчевисто ѣ книг постановивъшисѣя, его м[и]л[ост]и велможных кн[я]жа Михал Чарторыскии сам ѡт себѣ и именѣм брата своѣ҃го рожоно҃го, велможно҃го княжати Юрія Чарторыско҃го, и своих слуг, и его м[и]л[ост]и нижеи ѡписанных, ѡбтяжливе и жалоснѣ жаловал и ѡповѣдал на ѡсобѣ нижеи ѡписанных тыми словы, иж, деи, «его м[и]л[ост]и кн[я]жа Юреи Чарто-

рыскии, брат мои рожоныи, зо мною посполд, маючи при себе килка слуг своих, тут до Лвцка яко чоловѣкъ спокоиныи, ни маючи ни с ким никакого заустыа ани ѿтповеди, на роки земские луцкиѣ, которые тепер судовне през их м[и]л[ост] панов судовых земских луцких ѿправдѣются, приехали, тут маючи никакиѣ потреби свои. То пакъ дня двадцат третѣз[о] м[ѣ]с[я]ца маа року теперешнего тисеча пятсот девѣтдѣсят пиагоз[о], кгда его м[и]л[ост] кн[я]жа Юреи Чорторыскии зо мною, братом своим, и з слугами своими ѿт приатѣлки своеѣ, ѣѣ м[и]л[ост]и кнегини Марковое Соколское з двора ѣѣ м[и]л[ост]и тут в мѣсте Луцком, в длицы Троецкои лежачого, праве ѿ годинѣ нешпорнои до господы своеѣ в мѣсте Луцком в рынку до домѣ Томила Максимовича, мещанина луцкого, спокоиѣ, яко чоловѣкъ безпечныи, с колко слуг и выростков своих безпечнѣ, никомѣ не бѣдѣчи винѣн, а звлаща под часом сѣженя роков земских луцких, под которым каждыи шляхтичъ, под волностю шляхетскою мешкаючи, правом посполитым ѿт вшеллакоз[о] небезпеченства обварованыи ест, || [арк. 300 зв.] ишол. И кгда перед дом аптекара луцкого Воитеха, мость замковыи минувши, пришол, там же зъ замку луцкого ѿкольного з мосту барзо великии ѿршакъ людеи, болшеи ста ч[о]л[о]в[ѣ]ка, ѿкрикъ великии з стрельбою и з розмаитою бронью дчинили, и перед домомъ Воитеха, абыкара луцкого, на длицы нас дошедши, меновите княз Андреи Козѣка, княз Кирикъ Рѣжиньскии, Гань Лагодовскии а Вацлавъ Подорецкии, власныѣ принципалове нижеи ѿписаного дчинку, маючи при себе помочниками Ганѣша, Юря а Петра Козѣковъ, Григоря Колмовского, воита лѣцкого, а Гана Циминского и много слуг, гайдѣковъ и стрелцов своих, и ѿных приатѣлѣв и помочниковъ своих, им самымъ лепѣи знаемых и имена ведающих, боязни Божое, покою права посполитого и пристоинности своеѣ шляхетское пропомневши, великимъ кгвалтом брата моего, его м[и]л[ост]и кн[я]жа Юря Чорторыского, чоловѣка невинного, непристоинѣ, неѿтповеднѣ, праве тиранскии, ѿкрѣтнѣ змордовали и зранили, с полгакѣ перед самог[о] пупка в брѣх пострелили и мене при его м[и]л[ост]и зранили, слугъ и выростков брата моего[о] и моих, меновите п[а]на Гана Несвѣцког[о], п[а]на Гана Ѱзембловског[о], Филипа Ивковского, Андреа Працког[о], Гана Тросковича, Гана Житовича, Николаа Болоховецког[о] а Николаа Литковског[о], ѿкрѣтнѣ постреляли, помордовали и поранили, с которых ран пан Бог то вѣдати рачит, если кн[я]жа его м[и]л[ост] брат мои жив бѣдет. Так теж и слуги, не вѣдаю, если живи зостанут. Аж лѣдѣ сам ѿдин кн[я]жа Юреи Чорторыскии, брат мои постреленыи, ѣехал.

И тот таковыи злыи а непристоинныи дчинокъ пополнивши, и за братом моим его м[и]л[ост]ью || [арк. 301] княжатем Юремъ Чорто-

рыским, хотечи его милости добити, гонечи, тые вышеи описаные княз Андреи Козька, Кирикь Рѣжинскийи, Ган Лагодовскийи а Вацлав Подорецкии, и вышеименованые помочники их, зараз в той же године, роздмеючи, же его м[и]л[ост] пан брат мои до господы своее въехал, квалтовне на господѣ его м[и]л[о]сти, весполок и мою, в рынку в месте Луцком в дом мещанина луцкого Томила Максимовича нашедши, не заставши самог[о] его м[и]л[о]сти п[а]на брата моего, толко слуг двох его м[и]л[ости] спачих, меновите Бартоша Мицевског[о] а Гана Рѣшковского, шляхтичов ъчтивых, заставши оных обох спачих, непристойне окрѣтне побили, посекли, пострелали и на смерт зараз помордовали там же в господе. И тот таковыи злыи непристойныи а запаметалыи, праве тиранскийи ъчинокъ пополнивши, а бачечи, иж вже в господе далеи наити никого не могли, проч ѡдышли».

И што его м[и]л[ост] кн[я]жа Михал Чарторыскийи сам ѡт себе и именемъ брата своег[о], его м[и]л[о]сти кн[я]жати Юрия Чарторыского, и именемъ слуг своих, особъ вышеи менованых, светчил и протестовал, правом тыле, иле с права належати бѣдет, чинити.

И просил его м[и]л[ост] кн[я]жа Михал Чарторыскийи, абы то было записано, што на до книг кгородских луцких записати казал⁵⁹⁵.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 300–301.

№ 185

1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Михайла Ворони-Боратинського на Семена Козинського, який послав своїх підданих ловити сітями рибу в його ставу, а коли Ворона спробував їх зупинити, заявили, що мають наказ від пана його убити, а дім спалити, якщо він їм перешкоджатиме

Оповеданє п[а]на Михаила Вороны на п[а]на Семена Козинского

⁵⁹⁵ 23 травня Політан Чеконський скаржився на кн. Андрія Козеку і його помічників про непристойний напад без попередження ззаду на його брата Івана та смертельне поранення (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 299–299 зв.). 25 травня Політан засвідчив у суді його смерть (Там само, арк. 304 зв.–305 зв.), а також вчинив «поволання» на вбивць (Там само, арк. 328–330). На володимирських гродських рочках, що розпочалися 14 грудня 1596 р., мала розглядатися справа по скарзі Політана Чеконського на кн. Петра і Андрія Козек про вбивство разом із помічниками його брата Івана Чеконського у Луцьку, однак її відклали через технічну деталь: у позові вказувалося, що судова сесія (рочки), на яку позивалися оскаржені, має розпочатися 11 грудня, а насправді її початок припадав на 12 грудня (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 29, арк. 426–428, 438–439 зв.). На ті ж рочки був позваний і Ян Лагодовський як помічник головних винуватців у справі вбивства, однак справу теж відклали (Там само, арк. 435 зв.–437 зв.).

Року тисеча пѣтсот дѣвѣтдѣсѣат пѣтого м[ѣ]с[ѣ]ца маѣ двѣдцѣат сѣмого днѣ

Пришѣдши на вриад в замокъ г[оспо]д[а]рскии лѣцкии до менѣ, Щасного Кгалѣзског[о], подстаростѣг[о] лѣцког[о], земѣнин г[оспо]д[а]рскии повету Луцког[о] пан Михаило Воронич-Боротинскии ѡповѣдал и жаловаль, мовѣчи тыми словы, иж, дѣи, «року тѣперешнѣг[о] вышѣи менованог[о], м[ѣ]с[ѣ]ца маѣ шостогонѣдцѣат днѣ, пан, дѣи, Сѣмен Козинскии, нѣ маючи до менѣ, до имени, кгрѣнту моѣго туличовског[о], никоторѣе потребы, своволнѣ и безправнѣ наславши, дѣи, моцно кгвалтом внѣдка своѣго Ивана Козинског[о] з многими слугами своими и помочниками, слугами братанича своѣго Степана Григорѣвича Козинског[о] и поддаными своими ватинскими, которым тым всим имена самъ лепѣи ѡн вѣдаѣт их знаѣт, перѣшѣдши границу звѣчистую, рѣчку, котораѣ, дѣи, дѣлит кгрѣнтъ мои туличовскии из кгрѣнтом небожчика Ивана а пна Ѡлѣхна Путошинских имени их Ватинѣцког[о], || [арк. 318] под двор мои туличовскии на кгрѣнтѣ моѣм в ставѣ моѣм почали сѣтми рыбы ловити, выбиваючи менѣ з оног[о] кгрунту, ставу и спокоиного дѣржана ѡтчизны моѣѣ, што, дѣи, ѣа, видѣчи собѣ в том немалыи жал, кривдѣ и шкодѣ, кгвалт, вышѣдши до них, пытал и мовил им: “Длѣа чог[о] то такии кгвалт и безправе чинитѣ и в ставѣ моѣм рыбы ловитѣ?”

Ѡныи вышѣименованыи внѣдкъ ѣго и слуги ѣго на то, дѣи, ми повѣдили, иж, дѣи, “нас ѣмыслнѣ прислал пан нашъ, пан Сѣмен, и росказал нам тутъ на кгрунтѣ твоѣм рыбы ловити”. Ёам, дѣи, им мовил, иж “то ѣст кгрунт и став мои, того вам бороню и боронити бѣдѣ”

Ѡныи внѣдкъ ѣго и слуги и помочники ѣго зараз, дѣи, торгнули сѣа на менѣ словы нѣдѣчтивыми, мовѣчи, иж, дѣи, “маѣм росказанѣ п[а]на своѣго, ѣсли быс боронил, и тебѣ самог[о] казалъ нам забити и дом твои зѣ всею маѣтностю спалити, ѡ том, дѣи, ведаи, иж бѣдѣшь або забит, або из домоѣ сам спалѣн”⁵⁹⁶. Што ѣа, видѣчи способъ немалыи людѣи, лѣдвѣ до двора своѣго пѣхотою вшол.

А иж ѣа, бѣдѣчи тых ѡтповѣдѣи и пофалокъ пана Козинског[о] черѣз внѣдка, слуг и помочниковъ ѣго здоровѣа и маѣтности своѣи небѣзпѣчныи, скоро и того ж часу ѡповѣдал ѣсми то возномѣ и шлахтѣ людѣм добрым, которыѣ бѣдѣчи на тот час поблизѣ, тую ѡтповѣд и пофалкѣ вышѣименованѣю сами ѣшима своими слышали. Ѡ которѣю, дѣи, ѣа ѡтповѣд и пофалку, хотѣчи из ним правнѣ росправити и тоѣ ѡтповѣди и пофалки на нѣг[о] довести».

⁵⁹⁶ В даному разі грабунок маѣтності виступав як провокація для оголошення одповѣди.

Просил мене пан Михаило, абы тую жалобѣ его принял и то до книг записати казал, што я, принявши тую жалобу его, до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 317 зв.–318.

№ 186

1595 р., червня 29. Луцьк. — Визнання Вікторина Личка, який у відповідь на побиття і образу брата Миколая Гуминського побив його кривдника Андрія Велеторського, однак, уважачи, що насильства не досить, обіцяє продовжити справу в суді

Оповеданье пана Викоторина Личька на пана Андреа Велекгорьского. || [арк. 515 зв.]

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесятъ пятого м[ε]с[я]ца июня двадцат девятог[о] дня

Пришедши на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рьскии луцкии до мене, Щасного Кгалезского, подстаростего луцког[о], шляхетъныи Викторин Личько оповедал и кѣ записанью до книг, маючи при себе возного поветѣ луцкого Матыса Славокгѣрьског[о], созналь тыми словы, ижъ што «в рокѣ теперешнемъ деветьдесятъ пятомъ часѣ недавно прошлого, кгда есмо тѣтъ з ротою его м[и]л[о]сти п[а]на Лѣкаша Слатковског[о] на лежу до Луцка приехали, то пакъ Андреи Велекгорскии, пропомневши в праве посполитомъ описаных, брата моего, шляхтича ѣчтывого Миколаиа Кгѣминского, збилъ и обелъжилъ. За чимъ я тежъ жалемъ стороны обелъженя брата моего ѡведенныи, тоѣ кривды брата моег[о], рокѣ теперешнег[о] жъ деветьдесятъ пятого м[ε]с[я]ца июня, зобравъшися с товарыствомъ, ѡного в дому взявши, за деспектъ брата своего збилъ, и тымъ самымъ ѡныи жал свои и деспектъ брата моег[о] нагородити есми мѣсель. А не маючи еще на томъ досыт, еще з нимъ правомъ чинити ѡферѣюся».

И просиль, абы тоѣ его оповедане и сознанье возног[о] до книгъ записано было, што я записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 515–515 зв.

№ 187

1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга Василя Білостоцького на кн. Януша Станіславовича Воронецького, який за змовою із дружиною Марією Іванівною з Білостоцьких за участю помічників напав на його дім в Білому Стоці⁵⁹⁷

⁵⁹⁷ Див. також дві наступні справи № 188 і 189.

Оповеданє п[а]на Василя Белостоцког[о] на кн[я]зя Гандша Воронежского || [арк. 95]

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят пѣтог[о] м[ε]с[я]ца августа второго дня

На вриадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рьском луцком передо мною, Юремь Кошиковским, буркграбим и намѣстником подстароства луцкого, врожоныи пан Василю Белостоцкии оповѣдал и жалоснѣ ся вскаржал на кн[я]зя Гандша Станиславовича зѣ Збаража Воронежского и малжонку его кн[я]гиню Марю Ивановну Белостоцкого тыми словы, *иж, деи*, князь Гандшъ Воронежцкии, маючи при собѣ помочников, брата своего роженного кн[я]зя Петра Воронежского а п[а]на Станислава Букоємского, и нѣякогос Габлонского и инших слуг, бояров своихъ кустовских и подданных белостоцких, околкодѣсят ч[о]л[о]в[ε]ков, пропомневши боязни Божеѣ, срокгости права посполитого, в року теперешнем тисеча пѣтосот девѣтдѣсят пѣтом м[ε]с[я]ца иуля двѣдѣцѣт девѣятого дня в субботу въ вечер ъже на смѣрканью князь, *деи*, Гандшъ Воронежцкии, взѣавши пороздменье и змову в справѣ нижеи описанои з менованою кн[я]г[и]нею малжонкою своею, за ведомостю, радою и насланем⁵⁹⁸ нашедши мощно квалтомъ на дом его спокоиныи шляхетскии, покоєм права посполитого вбезпечоныи, в Белом Стоку, ведаючи [...]ныи⁵⁹⁹ самым на тот час в дому, его самого словы недѣчтивыми соромотил и, припадши правѣ в двор его, з луков и с по[л]гаков на него стрѣлал, окна, и дѣвери, и стины в дому, до него добываючисѣя, пордбал || [арк. 95 зв.] и пострѣлал. *Аж, деи*, вслышавши тоѣ стрѣланѣ с полгаков пан Кондрѣт Смыковскии, брат его, в дворѣ своем, и п[а]нъ Гацко Белостоцкии, дядко его, на ратунокъ до него прибегши, его в домъ его оборонили. И коли бы, *деи*, были тыѣ приатели его не оборонили, тогды бы, *деи*, его в дому его князь Воронежцкии с помочниками своими были на смѣрть замордовали. Гако *ж* и стрѣл двѣ п[а]нъ Василю Белостоцкии, которыми, *деи*, в д[в]ор его сам князь Гандшъ Воронежцкии своими рѣками властными встрѣлал, на вриад отдал.

И просил п[а]нъ Василю Белостоцкии, абы тоѣ оповѣданѣ и жалобу его до книг кгородских луцких было записано⁶⁰⁰.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 48, арк. 94 зв.–95 зв.

⁵⁹⁸ Акцентується увага на ролі дружини нападника, Марії з Білостоцьких, як співорганізатора нападу. Її ж разом із чоловіком скаржники позиватимуть у цій справі пізніше на михайловецькі роки луцького земського суду і на луцькі гродські рочки (ЦДДАУК, ф. 25. оп. 1, спр. 48, арк. 374 зв.–375).

⁵⁹⁹ Пошкоджений текст.

⁶⁰⁰ Возний доставив позови кн. Янушу Воронежському і його дружині Марії Білостоцької по скарзі Яцка і Василя Білостоцьких на гродські рочки, що мали розпочатися 12 жовтня, для слухання шкруптинії (ЦДДАУК, ф. 25. оп. 1, спр. 48, арк. 374 зв.–375).

1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга кн. Януша Воронежського на Яцька і Василя Білостоцьких, які напали на нього і слуг в маєтку Білому Стоці та заподіяли шкоди; визнання возного в цій справі

Оповеданє кн[я]зя ІАнѣша Воронежського на п[а]нов ІАцька и Василя Белостоцьких и сознанє возного в той же справе

Року тисєча пѣтсот дѣветдѣсят пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца августа второго дня

На вриадє кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцком передо мною, Юрем Кошиковским, буркграбим и наместником подстароства луцкого, постановившисѣ ѡбличнє, ѡроженыи княз ІАнѣш зє Збаража Воронежский сам ѡт себе и именєм малжонки своеє п[а]нєє Мари Белостоцького ѡбтєжливе и жалоснє ѡповедалсьє на п[а]на ІАцька Белостоцького, на п[а]на Василя Грицковича Белостоцького ѡ том, што, деи, «року нынешнего дѣветдѣсят пѣтого м[ѣ]с[я]ца июля двѣдцѣт дѣвѣтого дня, кгдым ѣа, ѣако чоловєк спокоюныи, правом и покоєм посполитым ѡбзєпечоныи и ѡбварованыи, в дворе малжонки моеє в Белом Стоку мешкаючи, з двора пошол мытсьє до лазни в дом подданого пана Романа Козинского Сєнковича, то пакь звышь поменєныє пановє ІАцько а Василєи Белостоцькиє, маючи при себе на помоч помочников своих пана Кондрѣта Смыковского, пана Косовского, которыи мешкаєт в Коршовє под єго м[и]л[о]стью п[а]ном Радивилом, п[а]на Воинѣ Порѣдничѣ-Защитовского, пана Василя Порѣдничѣ-Защитовского и инших помочников своих, им добре знаємых, ѡколко дѣсят чоловєка, з розным ѡрѣжем, воинє належачим, ѡбачивши мене, жєм пришол до лазни, моцно кгвалтом, ѡкрикь ѡчинивши, прискочили до лазни, почали бит, стрѣлат, хотєчи мене на смєрть замордоват, аж лєдво за Божю помочю, ач нє рѣкою ѡборонною, алє ѣаком мог, перед ними, || [арк. 98] до двора малжонки моеє ѡшєдшы, двор замкнул.

Там же п[а]новє Белостоцькиє, хотєчи ѡмыслу своєму досыт ѡчинити, а мене невиннє на смєрть забити, замордовати, зараз за мною моцно кгвалтомь, арматно припадшы до двора малжонки моеє в Белом Стоку, почали штурмоват, з луков, з рѣчниц, с пулгакѡв стрѣлати, там же, штурмуючи, стрѣлаючи, слугу моего шляхтича ѡчтывого Захарѣаша с пулгаку в рѣку лєвую пострѣлили, а х[л]ѡпца⁶⁰¹ моег[о] Лаврина Кгѡшєвског[о] збили, зшѣрпали, зранили, а дрѣгого хлопца моего Гаврила Начковского п[а]нѣ Смыковский сам рѣкою своею збил, зранил. Там же

⁶⁰¹ Пошкоджений текст.

они сами и нѣкоторые их помочники, забеги с тылу *от орвина*⁶⁰², вломившиє в двор до стаини, взяли конєи осмъ з сѣдлами, з ѓздами, што мене все коштовало золотых двесте, ѓ лазни, штом *отбег*, хѣсть и иных речеи: *наипервєи котлов два мѣдєных, баня, мѣдниц две, што коштовало копь шесть, жѣпан мои фалюндышовыи чирвоныи, коштовал грошеи копь пѣт литовских, служныхъ два жупаны синих лунских, шесть копь грошеи литовских коштовали, ѓбранєи троє, ѓдно бурнатное фалюндышовое, коштовало золотыхъ тры, а две каразиєвых зеленыхъ, коштовали по копє грошеи литовских, кошул три, которые коштовали золотых тры, тувалєн две, которые коштовали золотых шєст, простиру, котораѣ коштовала золотых два. То все побравши пограбивши, || [арк. 98 зв.] п[а]нѣ Гацко Белостоцкии с помочниками своими в домъ свои ѓпровадил и на пожитокъ свои ѓбєрнул».*

Гакож *возныи єнералныи шляхєтныи Станислав Нєвєкгловскии* ку записаню до книг сознал, *иж «за приданєм вриадовым был на справе єго милости кн[я]зѣ ГАНѣша зє Збаража Воронєцкоєго и малжонки єго м[и]л[ости] в Белом Стоку, там же за ѓказанєм их милости видєлом до двора ворота поб[ит]ыє»*⁶⁰³, *пострєлѣнныє с пулгаков, такъ до сєнєи до светлицы двєры, ѓкна побиты, пострєлѣнны, а ѓ слуг их милости, то єсть в хлопца Гаврила Начковского видєлом рѣны, то єсть губы и носъ побитыи спухлыи, ѓ Лаврына Кгошєвского плєчи побитыє синиє, ѓ Захаряша видєлом в рѣку лєвую подлє плєча рѣну скроз прєстрєлєннєю, што собє мєнили быти *от* п[а]нѣ Гацка и Василя Белостоцких за ктвалтовным *наиштєм* их на дом их милости и *от* помочников их, *яко сє вышєи в оповєданю єсть написаню»*.*

Которое ж то оповєданє кн[я]зѣ ГАНѣша зє Збара[жа]⁶⁰⁴ Воронєцкоєго и малжонки єго милости, также и сознаньє *возног[о]* *я* до книг записати росказалом.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 48, арк. 97 зв.–98 зв.

№ 189

1595 р., верєснѣ 28. Луцьк. — Визнаннѣ возного про вручєннѣ позову вѣд луцькоєго земськоєго суду кн. Янушевѣ Воронєцкоєму з привоєду виклику ним на поєдинок Василя Бѣлостоцкоєго

Положенє позовѣ *от* п[а]нѣ Василя Белостоцкоєг[о] по кн[я]зѣ ГАНѣша Воронєцкоєго

⁶⁰² «В» виправленє із «з».

⁶⁰³ Пошкодженый текст.

⁶⁰⁴ Пошкодженый текст.

Року тисеча пятьсотъ девѣтъдѣсятъ пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра двадцѣт ѡсмог[о] дня

На вриадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рськом луцком передо мною, Юрем Кошиковским, буркграбим и намѣстником подстароства луцког[о], ставши ѡчевисто, возныи повету Луцког[о] шляхѣтныи Станислав Іановскийи кѣ записованью до книг кгородскихъ луцких созналъ тыми словы, *иж* «в року теперь идѣчом тисеча пѣтсот девѣтъдѣсятъ пѣтом м[ѣ]с[я]ца августа тридцѣтого дня положил ѣсми позов земскийи луцкийи кн[я]зю Іанѣшѣ Воронежскому в жалобѣ п[а]на Василя Белостоцког[о]. И тот позов ѣ ворота двора его в Белом Стоку ѣткнуль ѡ рѣч, в том позве ѡписаную, то ѣсть ѡ повабѣнѣе на поединокъ в року теперешнем девѣтъдѣсятъ пѣтом м[ѣ]с[я]ца июня шостого дня, ѣако ширѣи и достаточней жалоба п[а]на Василя Белостоцког[о] на том позве ѡписана и доложона ѣсть.

За которым позвом его милости стати зложил ѣсми на роки земские луцкие светомихаилские римское св[я]то в року теперешнем тисеча пѣтсот девѣтъдѣсятъ пѣтом».

А такъ ѣа тоѣ ѡчевистое сознанье возного до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25. оп. 1, стр. 48, арк. 375 зв.

№ 190

1595 р., сѣрпня 4. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на братѣв Клима і Кирила Заболоцьких, які побили його на добровільній дорозі та образили його честь, а потому в різних місцях перед шляхтою вчинили йому «одповідь», окрім того, публічно наплюжили добру славу дружини та теці скаржника; визнання возного у цій справі

ѡповѣданѣ п[а]на Антона Заболоцког[о] на п[а]на Клима и Кирила Заболоцких и сознанѣ возного в тои же справѣ

Року тисеча пѣтсот девѣтъдѣсятъ пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца августа четвертого дня

На вриадѣ кгородском в замку его королевское м[и]л[о]сти лѣцком передо мною, Юрем Кошиковским, бѣркграбим и подстаростим луцким, жаловал и ѡповѣдалъ ѡбѣжливѣ пан Антон Визкгердъ на Гулалниках Заболоцкийи на п[а]на Клима и на п[а]на Кирила Визкгердов-Заболоцких, братю свою рожондю, ѡ том и тыми словы, *иж*, *деи*, «пан Клим Визкгердъ-Заболоцкийи, маючи ѡсѣлост ѣ поветѣ Володимѣрском ѣво именью Лѣтинѣ и приѣхавши с того именья своег[о] из Лѣтина тут ѣ повет Луцкийи до именья Заболотѣц, а способивши себе помочником брата

своег[о] п[а]на Кирила Заболоцкого, которые оба два сполне з собою ся намовивши, || [арк. 112] а в року теперешнем девятдесят пятом м[ε]с[я]ца августа второго дня тут в Заболотцах на поли, на доброволной дорозе, мене, человека безбронного, им ничог[о] не винного, перенавши, и сами рѣками своими нелитостиве киими збили, зранили и змордовали, в головѣ над ѡхом левым рану шкодливую киём задали, также по плечах и по хрыбтѣ киими раз немало задали. Ку томѣ при том зраненю и збитю моем, мене, человека цнотливого, словами злыми а моеи доброй славе доткливыми злаали и зсоромотили. Там же и панюю тещѣ мою, панюю Василису Лецковѣю Степановнѣ Гулалницкого, теж и малжонку мою Марухнѣ Лецковнѣ Гулалницкого того ж дня на ѡлицы в Заболотцах перед многими людьми словами злыми, а их доброй славе доткливыми, злаали, зсоромотили.

Ку тому, деи, того ж дня скоро по том збитю и зраненю моем там в Заболотцах, так и на иных мѣстцах, ѡтповед и пофалку мнѣ на здорове мое перед многими людьми перед шляхтичами ѡчинили. Также, где ж колвекѣ мене ѡдыбавши, забити на смѣрть пофалилися кождыи з них, аболи мя на члонках моих ѡхромити пофалилися».

А по том ѡповеданю своем пан Антон Визкгердѣ мене, ѡрядѣ, просил ѡ приданѣ возного на ѡгледанѣ того зранѣна и збитя своег[о], ино я з ѡрядѣ замку луцкого придал єсми ємѣ на то возного єнералного шляхетного п[а]на Ивана Покощовског[о], которыи возныи потом на завтрее ж, то єст м[ε]с[я]ца августа четвертого дня, передо мною на вриадѣ в замку луцком ѡчевисто ставши, ку записаню до книг вызнал тыми словы, иж, деи, «я, возныи, за приданьем ѡрядовым ѡгледалѣ єсми ѡво имену || [арк. 112 зв.] Покощеве зранѣна и збитя п[а]на Антона Визкгерда и видел єсми на нем ран немало шкодливых, знат же киими битых, то єст ранѣ над ѡхом левым в голове киём шкодливе ѡдаренѣю криваво спухлую, а по плечах и по хрыбту ран, киими побитых, видел єсми на нем немало. Которое зранѣне и збите менил он себе быти ѡт брати своеи роженой молодшое ѡт п[а]на Клима и Кирика Визкгердовъ-Заболоцких на доброволной дорозе в Заболотцах на поли».

А такъ я тоє ѡповеданье п[а]на Антона Визкгерда и сознанѣ ѡчевистое того возного єнералного Ивана Покощовского для памяти до книг городских лѣцкихъ записати єсми казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 48, арк. 111 зв.–112 зв.

№ 191

1595 р., серпня 7. Луцьк. — Скарга Матиса Комнацького на Івана Волинця і його синів, які ображають його самого і дружину, б'ють слуг і підданих, заподіюють шкоду майну і викликають скаржника на поєдинок

Оповеданє п[а]на Матиса Комнацького на п[а]на Івана Волинця и на сына его

Року тисеча п[ят]сот девѣтдѣсят п[ят]оц[о] м[ѣ]с[я]ца августа сѣмого дня

На вриадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцком передо мною, Юрѣмъ Кошиковским, буркграбимъ и намѣстником подстароства луцког[о], постановившися очевисто, пан Матис Комнацькии, жалучи и оповѣдаючи на п[а]на Івана Волинця и сынов его п[а]на Федора и Олександра тыми словы, иж «в небытности моеи, яком был ѓ Люблинѣ, понѣоднокрот на дом сіа мои торгали, за челпадю моею гонили, хотечи их бити, жону мою, словы своими недѣчтивыми торгаючися, лжили. Потом, кгдамы приехал з Люблина, дали ми знати ѓ поповсаню и потоптаню збожсія моего, которогомъ ходил ѓглядат. В том часѣ сынъ п[а]на Івана Волинця Александр за розказанѣм ѓтца своего, способившися з немало слуг и подданныхъ ѓтца своег[о], хотечи ми заступити дорогу, ижем был ѓстерезон, ѓн, поткавши боарина моег[о] Федца, збил змордовал. Потом, кгда миа достеречисія не могъ, нашли на дом, подданных моих Кондрата и Федора вже вночи, побили, помордовали || [арк. 116 зв.] и з дому их розогнали, и двоѣ гусѣи з дому взяли и пограбили не с потреби ани с припадку, толко мнѣ на прикрост. На збожсія мои кони свои пуцают, вызываючи миа на битвѣ, перед приатѣлми и слугами моими мене илжат, словы мене своими недѣчтивыми на мене торгают, човека спокоиного, ни в чом собѣ невыступного, на битву вызывають».

И просил, абы тоѣ оповеданѣ его до книг кгородских луцких было записано, што на записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 48, арк. 116–116 зв.

№ 192

1595 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Федора Болобана на Гаврила Гуляльницького про «одповідь» з порушенням конституції, яка регламентувала спосіб її провадження, через що він мусить витратити кошти для захисту свого життя і здоров'я

Оповеданъѣ п[а]на Федора Болобана на п[а]на Гаврила Гуляльницького

Року тисеча п[ят]сот девѣтдѣсят п[ят]оц[о] м[ѣ]с[я]ца ѓктябра девіатог[о] дня

Постановившися очевисто на вриде кгородском луцком передо мною, Счасным Кгалезским, подстаростим луцким, оповедал его милость п[а]нъ Федор Болобан тыми словы, иж «в року тисеча патсот деветьдесять пиаом м[ε]с[я]ца сентебра чотырнадцатого дня Михаило Жирицкии, енераль возныи, дчинил ми отповед дстне от п[а]на Гаврила Гулалницкого, хотечи ме тот Гаврило Гулалницкии без дангя жадное причины моег горла позбавити, их быи ся оного стерез на каждом местцѣ и с каждое меры, бы и заочне про[...]»⁶⁰⁵.

Иж я, тому Гулалницкому ничого не буддчи винень, а маючи од него такую одповед на здорове мое, мдшѣ слуг и брони розных, также и коней, над потребу хо[ват]⁶⁰⁶, до кошту и шкод немалых прыйти. А иж || [арк. 421] не водлуг констытуции мне одповед дчинил, про то з ним о то правне чинити хочѣ».

Яко ж тут же передо мною, стоечи очевисто на вриде кгородском луцком, Михаило Жирицкии, енерал, сознал дстне тыми словы, иж «в року вышъ помененом м[ε]с[я]ца сентебра тринадцатого дня пришолом в дом до Андреа Пызля Скрипка за Глушцем, засталемъ там п[а]на Гаврыла Гулалницкого, п[а]на Павла Ставского, такъ теж п[а]на Андрия Жирицкого, возного. Заволавши мене, п[а]нъ Гаврило Гулалницкии передъ звышъ помененою шляхтою мовил ми тыми словы: «Иди од мене до того Федора Балабана. Даи ему од мене одповед, иж нехай ся ме стерезет на каждом местцѣ и с каждое меры, бо его забью и не перестану дмыслу своего, аж тому досыть дчиню».

Слышачи я то з дсть п[а]на Гулалницкого, а чинечи досыть повинности вриадѣ своему, тую отповед дстнем от п[а]на Гаврила Гулалницкого его милости п[а]ну Федорѣ Болобану отнес и ему отповедилъ.

А его милость п[а]нъ Федор Болобанъ тую отповед, через мене дчиненую, принал и просил ме, абыи тую || [арк. 421 зв.] одповед, ему дчиненую, до книг кгородских луцких сознал. Про то тепер, п[а]не дриде, передъ в[ашей] м[илостю] сознаваю».

А такъ я, слышачи тог оповедангя его милости п[а]на Болобаново и сознангя возного, звышъ меновано[о], про памет до книг кгородских луцких записати есми казал.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 48, арк. 420 зв.–421 зв.

⁶⁰⁵ Текст пошкоджений.

⁶⁰⁶ Текст пошкоджений.

№ 193

1595 р., листопада 29. Луцьк. — Визнання возного про вручення заручного листа Михайлові Федоровичу Гулевичу-Воютинському від луцького гродського суду за скаргою Івана Холоневського про «одповідь» від Гулевича йому самому, слугам і підданам

Сознанє возног[о] данє листѣ зарѣчного в жалобе пана Ивана Холоневського панѣ Михаилѣ Федоровичѣ Гдлевичѣ-Воютинскомѣ

Року тисеча пшатсот девѣтдѣсят пшатог[о] м[ε]с[я]ца ноѣбра двадцат девѣятого дня

На рочках кгородских луцких в рокѣ [и] м[ε]с[я]цѣ вышеименованомѣ, дня двадцат трѣтего || [арк. 659] припалых и судовне ѡтъправоватисѣ зачатых, перед нами, Щасным Кгалезскимѣ, подстаростимѣ, а Матеем Стѣмпковскимѣ, судѣю, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, постановившисѣ ѡчевисто ѣ судѣ в замку его королевское м[и]л[ости] в Луцку, возныи енералныи, в повете Луцкомѣ ѡселыи, шляхетныи Иван Бурцевський, ку записованю до книг кгородскихъ луцкихъ визналь, ижѣ, деи, «року м[ε]с[я]ца и дня верхъ помененог[о] дал есми ѡчевисто в руки ѡт судѣ в[ашеи] м[илости] зѣпного кгородског[о] луцкого листѣ заручныи под печатю кгородскою луцкою и с подписом рѣки его м[и]л[ости] п[а]на писара кгородског[о] луцкого в жалобе его м[и]л[ости] п[а]на Ивана Холоневског[о] его м[и]л[ости] п[а]ну Михаилу Федоровичѣ Гулевичѣ-Воютинскому ѡ небезпеченство ѡтповед такѣ на нег[о] самог[о], яко и на слуг и подданных его, яко и ѡ чѣлед его дворную здоровѣе, под виною такѣ стороне поводовои, яко и ѣриадовои, по сту копѣ грошеи литовских. Яко, деи, ширѣи в том листѣ в[ашеи] м[илости] заручномѣ жалоба ег[о] ѡписана и доложона естѣ. Которыи листѣ верхъ менованыи его м[и]л[ост] п[а]нѣ Воютинський, ѡгладавши, мнѣ ѡтъдал, а з нег[о] копею с подѣписомѣ влостное руки моеѣ до рукъ своихъ взаль».

А такѣ мы таковое ѡчевистое звышь помененог[о] возног[о] сознанѣ до книг кгородскихъ луцкихъ записати казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1. спр. 48, арк. 658 зв.–659.

№ 194

1596 р., квітня 22. — Скарга Василя Ивановича на Політана Слуцького-Чеконського, який, незважаючи на заруку, напав на нього, ображав, хотів убити його самого і пана його Миколая Муриновича, однак помічники того ж Чеконського порятували скаржника⁶⁰⁷

⁶⁰⁷ Див. також наступну справу № 195.

Оповеданє п[а]на Василя Ивановича на п[а]на Слуцког[о]

Року тисяча пятсот девѣтдѣсят шостого м[ѣ]с[я]ца априля двадцат второг[о] дня

Обтежливе оповедал, протѣстовалсе на вриадѣ кгородском в замку лѣцком передо мною, Юремъ Кошиковским, наместником и бѣркграбим подстароства лѣцкого, плачливе жаловал шляхетными пан Василеи Иванович на п[а]на Слуцкого Политана Чеконского, тым способом, што ж, деи, «помененыи Слуцкии Чеконьскии, не дбаючи ничего на зверхност его королевское м[и]л[ости] и оборонѣ мою правнѣю, то ест на зарѣкѣ, которѣю, варѣючи от него за ѣпорным и неслушным звазненем сѣ его противѣ мене без жадное вины и причины моеѣ, безпеченство здоровѣя моего, ѣриадовнѣ на него вынеслѣ и выдал тых часовѣ, то ест дня двадцатого м[ѣ]с[я]ца априля в рокѣ теперешнем девѣтдѣсят шостом, наехавши мене, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокоиноного, емѣ николи ничог[о] не винного, на полю при роботѣ его м[и]л[ост] п[а]на Миколаѣ Мѣриновича, при котором мешкаю, против двора его м[и]л[ости] вѣ Галовичах, словы влостьных ѣсть своих неѣчтивыми, шкарадными, доброи славе, заволаню и ѣчтивости моеи доткливыми, на мене, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокоиноного, через менованную зарѣкѣ, на него вриадовнѣ вынесенѣю, торгнувшисѣ и нестыдливѣ || [арк. 245] рѣтившисѣ, мене злаал, зсоромотил, зѣѣкаль и зелжел, битѣ порывалсе и з рѣчници в мене стрелнати хотѣль, хотѣм на тот чась никакое брони при себе, ѣпроч нагаики, в рѣках не мел, алижѣ был от своих помочников, с которыми мене был наехал, неѣкак погамован, кгда ж видѣли вси ѣако невинност мою напротивѣ его, такѣ поготовю непотѣжност до ѣбороны. И так же ма мало здоровѣя або горла не побзавившы, алѣ небезпеченства и страхѣ великого наполнившы, лаючи, сромотечи и ѣщепливе не толко мене, алѣ и п[а]нѣ Миколаѣви Мѣриновичѣ злоречѣчи, на здоровѣе и на горло отповедаючи, залѣдво отехаль».

А так тоѣ оповеданѣ жалоба и протѣстацѣя преречоног[о] п[а]на Василя Ивановича до книг кгородских луцких записана естѣ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 244 зв.–245.

№ 195

1596 р., червня 1. Луцьк. — Скарга Политана Чеконського на Миколая Муриновича про те, що той неправдиво засвідчив на уряді факт «одповедей» і «пофалок» від Чеконського, взяв заручний лист і далі поширює чутки про образи від нього, натомість сам готується заподіяти шкоду здоров'ю і життю Политана та його підданим і слугам

Оповеданье п[а]на Чеконског[о] на п[а]на Мѣриновича

Рокъ тисѧча пятьсотъ девѧтдѣсѧть шостого м[ѣ]с[ѧ]ца иуниѧ пер-
вого дня

Пришедши на вриад кгородскии лѣцкии до мене, Юриѧ Кошиковскаго, бѣркграбѣго и намѣстника подстароства лѣцкаго, врожоныи п[а]нѣ Политанъ з Любчизны Чеконѣскии, жалоснѣ жаловал и ѡповедалъ на Миколаѧ Мѣриновича, которыи, деи, «не ведати дѧа ѧкихъ причинѣ, а правѣ безвиннѣнѣ, вѣзѧвши противко мене вазнѣ и змысливши на мѣ, абымѣ ѡномѣ ѧкиѣ ѡтповѣди и погрозки на здоровѣ его чиниль, тѣды ркомѣ себѣ ѡхоронѧючи, мене в томѣ, донѣсъши до вриадѣ, листомѣ зарѣчнымѣ ѡбослалъ и передъ людми || [арк. 337 зв.] велю зацными ѡдавѧти не занѣхивает, змышляючи на мѣ рѣчы небылыѣ, абымѣ емѣ што кѣ деспектѣ жалосномѣ вырезалъ.

А в томѣ самѣ, не ѡгледаючисѧ на боѧзнь Божѣю, срокгост правнѣю и ѡнѣ же листѣ зарѣчнымъ и зарѣкѣ пѣти тисѣчѣи, в томъ листѣ поменѣнѣю, ѡ здоровѣю моемѣ, котораго, абы мѣ позбавили фортельнѣ а непристоинѣ безъ данѣѧ ѡтповѣди, прѣмышливаѣтъ, и ночнымѣ обычаѣмѣ, ѧкобы сѧ не годило, самѣ з велю людѣи и помочниковѣ своихъ подижчѣки чинитѣ. Которыхъ в томѣ помочниковъ его выведованѣе вѣзѧвши, противко кождомѣ такомѣ постѣпкѣ права ѡчинити не занѣхамѣ.

ѢАкож, деи, дня ѡногдѧшнѣго в рокѣ теперешнемѣ тисѧча пятьсотъ девѧтдѣсѧть шостомѣ м[ѣ]с[ѧ]ца маѧ двѧдцѧт девѧтого дня зъ сѣреды на четвѣргѣ правѣ передъ светомѣ, чинѣчи наездѣ на домы поддѧныхъ п[а]на ѢАна Нѣсвицкаго, ѡ ѢАловичахъ мешкаючѣе, а тамѣ, деи, ѡсобѣю своѣю з немало людѣи, на то себѣ способѣныхъ, а звѧща боѧр пана Дорогостаискаго дорогостаискиихъ и романовскиихъ || [арк. 338], подъ двор мѣи чеконѣскии правѣ подъ гѣмно з одноѣ стороны, а з дрѣгое подъ млынѣ на греблю подѣхавши, на мене сѧ засадиль, абы маѣ здоровѣѧ моего позбавиль, и мене такѣ потаѣмнѣ зъ свѣта зѣгладиль. Ѣ чомѣ не ведаючи, слѣжебникѣ мои Томашѣ Пашиновичѣ з ночѣлѣгѣ ѡт кониѧ шоль и на ѡныхъ натрафилѣ, до котораго ѡни скочивѣвши, мало не забѧли, ажъ залѣдѣе презъ плоты ѡшоль».

А такѣ п[а]нѣ Политанѣ Чеконѣскии, чинѣчи ѡ такомѣ промыслѣ и предѣсѧвѧзѧтѣю Мѣриновомѣ непристоинѣномѣ протѣстѧцѣю, свѣтчилѣ, хотѣчи ѡ то з нимѣ правнѣ чинити и то на него довести, просилъ, абы таѧ протѣстѧцѣѧ его была принѧта и до книгъ записѧна. Которѣю ѧ, при-
нявши, записѧти казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 337–338.

1596 р., червня 22. Луцьк. — Оповідання перед луцьким гродським судом Петра Соколовського про те, що Михайло Гулевич не виконавав умов укладеної ними полюбовної угоди, за якою мав публічно перепросити приятелів Соколовського, а потому його самого за заподіяні поранення й образи, після чого сісти до замку на 6 тижнів у Луцьку і 6 тижнів у Львові

Справа пана Петра Соколовског[о] с п[а]номъ Михаиломъ Гдлевичомъ
Рокѣ тисяча пятьсотъ девятьдесять шостого м[ε]с[я]ца июня двадцать второго дня

На рочкахъ кгородскихъ лдцкихъ, дня двадцатого сего ж м[ε]с[я]ца и рокѣ припалых и сѣдовне ѿправовати зачатыхъ, передо мною, Александром Семашкомъ на Хдпкове, кашталаномъ браславскимъ, старостою луцьким, постановившися ѿбличне, шляхетными п[а]нъ Петръ Соколовскийи ѿповедал и явне сѧ протестоваль на вроженого п[а]на Михаила Василевича Гдлевича тымъ способом, иж || [арк. 412 зв.] «в рокѣ близко прошломъ девятьдесять пѧтомъ м[ε]с[я]ца феврѧла четвертонадцѧт дня в Кракове через выналезокъ п[а]нов приателѧи н[а]ших, ѿт насъ, ѿбѧех сторонъ, до sprawy нижеи ѿписаное, их м[и]л[ост] п[а]на Гѧна Харлинъского, подкоморого лдцкого, п[а]на Лаврина Песочинъского, подкоморого браславского, п[а]на Ивана Хренницкого, подсѣдка земского лдцкого, п[а]на Брднислава Орховского, п[а]на Гѧкѣба Мирского, п[а]на Миколаѧ Ташицкого, высажонных, то естъ зъ стороны нещѧтного зраненъѧ мне через помененного п[а]на Михаила Гдлевича сталосѧ. В которои то справе за выналезкомъ помененныхъ п[а]нов приателѧи сталасѧ вгодѧ таковымъ способомъ, иж напред по перепрошенъю товариства моего ѧко надчтывии на соимѧ краковскомъ, а потомъ скоро по сеими прошломъ краковскомъ бѣдѧ на першихъ, вторыхъ або третихъ рочках, на которыхъ быс ѧ могъ, влѧцнившися, прибыти, перепросити ѧко надчтывии без ѿбразы своѧи, нагорожаючи мне вшелѧкимъ вчтывимъ способомъ слова, за нещѧтнымъ припадкомъ мовеные, при всемъ рыцѧрстве, которые сѧ на рочки зъѣдѣтъ ѣ сѣдѣ. А перепросивши, зараз инстанти⁶⁰⁸ мел шѧст недел сѣдити на вежи над брамою замкѣ тѣтошнѧг[о] лдцког[о] вышъшого, не сходѧчи.

А высѣдивъши шѧст || [арк. 413] неделъ тѣтъ в Лдцкѣ, мелъ зараз ехати до Лвова и сѣдити на замкѣ тамошнемъ лвовскимъ вышъшимъ, не сходѧчи, дрѣгѣю шѧсть неделъ, и то все выполнити ѿбѧцѧл и ѿписаль под

⁶⁰⁸ Инстанти — негайно (лат. *instanti*)

добрымъ цнотливымъ словомъ шляхетскимъ и под нагороженъемъ шкодъ, в томъ листе помененыхъ. Што все ширии на томъ листе его, мне на тѣю ѳгодѣ под печатью и с подписомъ рѣки его и теж под печатми и с подписами рѣкъ п[а]новъ приателеи вышепомененыхъ даномъ, ест ѳписано и доложено.

Которомѣ постановенью его м[и]л[ост] п[а]нѣ Михаило Гѣлевичъ досытъ не ѳчинилъ, а за приеханемъ моимъ на тые теперешние рочки такъ перепрошенья мене передъ рыцерствомъ не ѳчинилъ, яко до везенья тѣтъ в Лѣцькѣ и ве Лвоѣ не выполънилъ, зачимъ во вѣси коньдыщии в томъ листе еднацкомъ подлегъ.

И хотечи ѳ то все з нимъ правне чинити, просилъ, абы тоѣ ѳповеданье его было принято и до книгъ записано, што я, принявши, до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 412–413.

№ 197

1596 р., вересня 9. Луцьк. — Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського, який, чинячи йому найрізноманітніші кривди, вніс до городських книг неправдиве звинувачення про напад на дім, виклик на поєдинок і вбивство слуги, а також засвідчив те все через свого слугу — возного Щасного Клепацького⁶⁰⁹

ѳповеданє п[а]на Федора Шкленског[о] на п[а]на Яна Циминського
Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдѣсятъ шостого м[ѣ]с[я]ца сѣнтября
девятотоу дня

Присылал на вриад кгородскийи в замокъ г[оспо]д[а]рськийи лѣцкии до мене, Юрия Кошиковского, буркграбего и намѣстника подстароства лѣцкоу, земенин господарскийи повету Луцког[о] его м[и]л[ост] пан Федор Шимкович-Шкленскийи слѣжебника своего шляхетного Кгабриелла Пѣстелског[о], ѳповедаючи и ѳбтежливе ѳскаржаючи на пана Яна Циминского тыми словы, иж, деи, «пан Ян Циминскийи, || [арк. 684 зв] сам ѳт немалог[о] часѣ в сѣседстве зо мною мешкаючи, великиѣ а незносные кривды в отчизнои маѣтности моеи мене чинечи, и на здорове не толко мое, але и ѳбогихъ подданныхъ и слугъ моихъ, стоѣчи, пофалки и ѳтповѣди чинечи, розмаитыми способы мене до шкоды и ѳтраты приводит и приводити не переставаетъ.

И теперъ дошла ма ведомость, иж в тыхъ часехъ недавно минѣлыхъ тотъ же пан Ян Циминскийи, стоѣчи при своемъ предсавзятю, мене, чловека невинного и на всемъ спокоиного, ѳтдати и ѳбжаловати на вриадѣ

⁶⁰⁹ Див. також попередні справи № 177–178.

кгородском лѣцком и так шкараде невинност мою до книг дати ђписати не занежал, якобых ја мел в рокѣ тепер идѣчом тисеча пятсот девѣтдѣсят шостом м[ε]с[я]ца авгѣста четвѣртогоднадцать дня в пол до полудня пропомнет боязни Божое и срокгости права посполитоꝝ[о] и якобым, деи, мел росказати слугам моим з розным ѡрѣжемъ сѧ наготовати и на дом пана Јана Циминского наехати, которые якобы з росказаня моего того ж часѣ мели, там на конех ехавши, на домъ пана Јана Циминского стрелати и самого словы сромотливими вызывати. Там же и на тот час якобы мели слѣги мои слѣжебника пана Циминского неіакого Валентого Речколского на гребли забити, іако, деи, ѡ томъ досыт широко протестацыя пана Циминского на вриад кгородский луцкый противко мене, човека невинноꝝ[о], внесена, в себе ѡбмовлаѣт.

И в той же справе якобы на тот же час пан Јан Циминский до мене посылати мель в дом мой неіакогос Щасного Клепацкого, которые Ѣ него возницею естъ, якобы мне в домѣ моем заставши и слуг моих мне припорѣчити мель, || [арк. 685] што при той же протестацыи пана Циминского тот Клепацкий на ѡриад ѡтнес и зознал.

А іа ач есми на тот час, ѡт пана Бога хоробою навежоньи, в домѣ своем был, але жадного возного есми не видел и з ним не мовил, але іако есми ни в чом николи, такъ и в том ѡбжалованью его, пана Јана Циминскоꝝ[о], противко себе не толко Ѣчинком, але и помышленем не винен, и чоґо Боже Ѣховаи, если бы пан Јан Циминский мел и хотѣл такового ѡбжалованья своего противко мене, невинного, правом попирати и невинность мою так до конца за реч певнѣю твердити и Ѣдавати, а в том се погамовати.

Ја, іако будѣчи примѣшоньи невинност мою на кождом местцѣ и перед кождым сѣдом и ѡриадом, если будѣ мети ведомость ѡ позве, готов бѣдѣ ѡказати и с такового невинного ѡбжалованя выправити. Так теж и противко менованого возного Щасного Клепацкого, которые то смель перед ѡриадом сознати, якобы мел, мне в домѣ ѡчевисте заставши, зо мною мовити и ѡных слѣꝝ, которые якобы тот Ѣчинок водле жалобы пана Циминского попелнити мели, якобы заставши их при мне, припорѣчити мел. Которыи на тот час николи не мовил зо мною и припорученья жадноꝝ[о] не чинил, иж такъ неслушне и неправдиве над пристоиност и над присягѣ вриадом своим кѣ великою шкоде то еи шафѣет и сознаѣет, тамъ, гдѣ належати будѣт, ѡ такovyи еꝝ[о] выстѣпок противко него правом чинити и справедливости доходити не занехамъ.

И просил пан Федор Шкленский, абы тоѣ ѡповеданѣ его до книг кгородских лѣцких записано было.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 684–685.

1596 р., вересня 16. Володимир. — Скарга Михайла Григоровича Оранського на свого дядька Михайла Оранського, який учинив йому «одповідь» особисто і через слуг, а потому наслав служебника Івана Радовицького, що викликав скаржника на поєдинок; Михайло Григорович також оповів, що послав возного до свого дядька, питаючи про причини його ворожості, а той у відповідь підтвердив серйозність своїх намірів

Оповеданє п[а]на Михала Оранског[о] на дядка своєг[о] и сознанє возног[о]

Року 1596 м[е]с[я]ца сентєбря 16 дня

Приходил до вриадѣ кгородског[о] володимєрског[о] до мене, Григорина Обуха-Вошатинског[о], будѣчог[о] на мєстцѣ его м[и]л[ости] п[а]на Федора Загоровског[о], подстаростєг[о] володимєрског[о], его м[и]л[ост] пан Михаило Григорєвичь Оранскии, жалуючи и оповєдаючи на єг[о] м[и]л[ост] п[а]на Михаила Оранског[о], дядка своєго, которыи, деи, «яко з давных ч[а]с[о]въ, так и тепєрь, не маючи никоторое причины до мене, але з самое злоє воли и васни, от[по]веди⁶¹⁰ и пофалки черєз слуг своих, стоечи на здоровье его, чинить». А особливе дня вчорашнег[о] сентєбря пятагонадцєт дня, направивши служебника свог[о] ниякогос Івана Радовицког[о], абы на здоровье его стояль, прислал в дом єє м[и]л[ости] п[а]нєє Григорєвое Оранское, матки его, возницѣ своєго на имє Андриа, || [арк. 344] черєз которог[о] продрєчоныи Радовицкии п[а]на Оранског[о] з направи и за росказанєм пана своєго ку концу гребли, котораи от Орань ку Лазковѣ лежит, на поєдынок вызываючи и докладаючи теж, же кгда колвєкѣ бы п[а]на Оранског[о] тот то Радовицкии поткати мил, тогды з ним як з неприатєлєм поступовати, ѿ здоровє его приправит, старатєсє хочєт.

А ижѣ, деи, на тот час были в дому єє м[и]л[о]сти⁶¹¹ п[а]нєє Оранское их м[и]л[ост] пан Іань а пан Тимофии Оранскиє, также и возныи єнерал воеводства Волынского шляхєтныи Моисєи Дєгєвскии для инших справ и потребѣ п[а]нєє Оранское, матки его. Тогды пань Михаило Оранскии перед их м[и]л[остю] оповєдалєи и тым же возным свєтчил. А хотєчи быт лєпии видомши ѿрядовнє от того то Радовицког[о], для чог[о] бы п[а]на Михаила Оранског[о] на поєдинокѣ вызывал и ѿномѣ отповєдал на здоровье, тогды, ѿживши тых поменєных п[а]новѣ приатєлєи и возног[о], на тоє мєстцє назначоное з ними вышол. Але кгда там пришли, никого не застали.

⁶¹⁰ Текст пошкоджений.

⁶¹¹ «В дому єє мл» повторєно двічі.

А пань **Оранский**, не поважаючи того себе легце, посылал до **Ганова** помененог[о] возного, пытаючи вриадовне п[а]на **Михаила Оранског[о]**, дядка своег[о], над то п[а]на сыновца доходи, же ему *отповедает* и слугѣ своег[о] ниаког[о] **Ивана Радовицког[о]**, || [арк. 344 зв.] абы его здоровья позбавил. Кгды до **Ганова** до п[а]на **Оранског[о]** приехал и так, яко сѧ вышѧи поменило, п[а]на **Оранског[о]** пытал, ег[о] м[и]л[ост] п[а]нѣ **Михаило Оранский** повидил п[а]нѣ возному на пытанѣ *от* мене его тыми словы: «**Ганом** пирви, то *ест от* мене ведомо п[а]нѣ братанку, абы не был безпечонѣ здоровья своего на каждыи час и на каждом мистцѣ *от* слуги мого **Радовицког[о]**, такъ и тепер, п[а]не возныи, то повядам перед в[ашѧи] м[илостю], нехай се стережеть слуги мого **Радовицкого**, и нехай не будет безпечон здоровья своег[о]».

Ганко ж тот возныи енерал воеводства **Волынскогог[о]** помененыи, ставши очевисте на вриади кгородском **володимѣрском** передо мною, **Григорѣмъ Обѣхом-Воцатинским**, на тот час будѣчим на мѣстцѣ его м[и]л[ости] п[а]на **Фѣдора Загоровског[о]**, подстаростег[о] **володимѣрског[о]**, сознал тыми словы, ижъ «року тепер идучого тисеча пятсот девятдѣсят шостого м[ѧ]с[ѧ]ца сентебрия пятогонадцет дня, будѣчи мене в домѣ еѣ м[и]л[ости] п[а]нѣ **Григорѣвое Оранское**, з урядѣ приданым, ѣ **Лазковѣ**, и при мене на тот час были в дому еѣ м[и]л[ости] панѣ **Ган** а панѣ **Тимофии Оранские**, там же на тот час прислал его м[и]л[ост] панѣ **Михаило Павлович Оранский** возницу своего на име **Андрия** до п[а]на **Михаила Григорѣвича Оранског[о]**, до с[ы]на еѣ м[и]л[ости] п[а]нѣ **Григорѣвое Оранское**, чинити *отповеди* и пофальки || [арк. 345] на здоровье его. Которыи **пан Михаило Оранский**, не поважаючи того себе легце, ѣживал мене в тым вриадовне, абым ехал до его м[и]л[л]сти самог[о], пытаючи ег[о] м[и]л[ост] п[а]на **Оранског[о]**, если бы тую *отповед* и пофалку твердил, которого я, возныи, пытал.

Есми п[а]нѣ **Михаило Оранский** повидил мене, возному: “**Ганом**, п[а]нѣ возныи, пану братанку своему ознаимовал, абы не был безпечен здоровья своего *от* слуги моего **Радовицког[о]**, такъ и тепер перед в[ашѧи] м[и]л[остю], п[а]не возныи, поведам, нехай не будет безпечон здоровья своег[о]”.

А в тым пытаню моем слуга его м[и]л[ости] п[а]на **Михаила Оранског[о]** **Радовицкий** поведил тыми словы: „Нехай се стережет и сподивает тут *от* мене, што небожчика **Михаила Голуба-Сердиатицкого от** мене поткало, шкода, деѧ, ѣжа живити на свою головѣ”.

Што слуга п[а]на **Михаила Григорѣвича Оранског[о]** мною, возным, светчиль, а для ѣбезпечности здоровья п[а]на своег[о], яко ч[о]л[о]в[ѧ]ка спокоиног[о], припоручил ему, п[а]ну **Михаилу Оранскому**,

оного Радовицкого яко слугу его в тисечи золотых полских до росправы правное.

И просил мене его м[и]л[ост] пан Михаило Григориєвич Оранский, абым я тую отповед ег[о] м[и]л[ости] п[а]на Михаила Павловича Оранского и слуги ег[о] м[и]л[ости] п[а]на Ивана Радовицкого[о], так теж и сознание возног[о], до книг кгород[ских] записати вилил, оферуючися || [арк. 345 зв.] зь его м[и]л[остю] правне о то росправити, што я записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 29, арк. 343 зв.–345 зв.

№ 199

1596 р., вересня 18. Луцьк. — Оповідання Криштофа Білобрестського перед луцьким старостою про те, що Федір Порванецький, слуга Филипа Бокія-Печихвостського, за наказом пана і його дружини з великою кількістю помічників напав на його господу в Луцьку з метою вбити, під час нападу образив Криштофа, понищив і забрав багато його речей; скаржник також повідомив, що Бокій неодноразово чинив йому «одповіді» сам особисто та через своїх слуг і помічників, що було спровоковано, зокрема, судовою справою між ними

Оповеданье п[а]на Белобрестског[о] на слуг п[а]на Бокиевых

Рокѣ тисеча пшатсот девѣтдѣсят шостог[о] м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра осмогонадцат дна

На рочках кгородских лѣцких, от дна дванадцатого || [арк. 732 зв.] м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра в рокѣ нинѣшнем девѣтьдѣсят шостом зачатых и сѣжоных, передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою лѣцким, постановившися очевисто, ѣрожонии пан Крыштофъ Белобрестский, обывател воеводства Киевского, жалобливе оповедал и осветчался на неіакогос Федора Порванецкого, слѣгѣ п[а]на Филипа Бокиа-Печифостского, яко принципала и ѣчинкѣ нижеи описаного актора тыми словы, иж «преречонии Порванецкиии дна ѣчорашнег[о], нет ведома іаким дѣхом, толко маючи ведомост от певных людѣи, за власным росказанемъ п[а]на своег[о] и п[а]ни малжонки его, отдавши ми ѣперед позов именемъ п[а]на своего, на мене вазнь маючого, на Трибѣнал належачии, на завтреѣ того дна, прибравши себе за помочники братью свою на име Левка и Семѣна Порванецьких, козаков свовольных с полкѣ Наливаикового и Лободиного, также и Трѣсовича неіакогос з Орхова, з немалым ѣршаком пахолков, слѣг его м[и]л[о]сти п[а]на воеводы волынского, в личбе о двадцат ч[о]л[о]в[ѣ]ка, намовившися сполечне з ними и направившися на то добре с пѣлгаками, з

сагаидаки и иншим розмаитым ѡрѡжем, воине належачими, на мене, ч[о]л[о]в[ѣ]ка невинного, з ним не толко якого заистья, але и знаѣмости мало маючог[о], которыи, яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ приѣждчии, спокоине, не сподѣваючися на себе ниакагос такового, сѣдел в госпoдѣ, нашедши моцно квалтом з оными помочниками своими, которых ѡн сам лепси имена и прозиска ведаеть, так ездо, яко и пешо, || [арк. 733] на господѡ мою властнѣю тѡ в Лѡцкѡ на Троѣцкои ѡлицы, злѣ, непристоине, неѡдповеднѣ, яко сѧ добрым людемъ не годило, наперед словы досыт [м]не⁶¹² ѡщипливыми, такъ яко ѡчтиво м ѡроженью моемъ и доброи славе шкодчачими, мене лжачи, лаючи, вызываючи, ѡв окна до избы до сѣнеи з рѡчницъ стрѣлаючи, дрѡгие, ѡ двери ѡв окна шаблами рѡбаючи, до госпoды моеѣ вломилисѧ, вломивши, по избах, горах, коморах, з добытыми бронями, хотечи мене здоровья збавити, шѡкали. Которым я, яко на тоѣ не приготованыи, не могѡчи с постати и с такъ великимъ ѡршакомъ вальчити, потаѣмне з оное госпoды своеѣ ѡстѡпити мѡсило мѡ.

За которым ѡстѡпеньем, кгда ѣсми только ѡдного хлопца при рѣчах своихъ зоставилъ, за ѡдстрашеньем ѡного такъ же з госпoды в побранью и починеню рѣчии своихъ барзо много шкодѡю. В чомъ ѡсем прѣрѣчоные наездницы, ѡчинивши ѡже такъ воли своеѣ досыт, а не могли ме за тымъ своим наистьемъ здоровья позбавити, з госпoды ѡже выходечи, явне при бытности велю людемъ веры годныхъ, на здоровье мое, где бы ме только знаити могли, то мѧновите выволываючи, же “не довго, лашѣ, Бокиа позыват бѡдѣшь”⁶¹³, и з розмаитыми похвальками, ѡтповедами, ѡ чомъ яко и перед тымъ розныхъ часовъ за явными ѡтповедами || [арк. 733 зв.] такъ того Порванецького, яко и иншиѣ направьные и прѣнанетьѣ ѡсобы ѡд п[а]на Бокиа и малжонки его, чинил ѣсми по розныхъ ѡрядѣх ѡповеданья, такъ и тепѣр засвежа людами добрыми и вознымъ ѣнераломъ воеводства Волинского шляхетнымъ Щаснымъ Клепацким.

За тем наистьем, пострѣланье и порубанье госпoды ѡбведши, тотъ жалъ свои незносныи и кривдѡ великѡю, котороѣмъ ѡтъ него, ѡтъ того слуги пана Бокиѣвого, за власнымъ направеньемъ и прѣнанетьемъ его, вашьности, моемъ милостивомъ панѡ, ѡповедамъ. Того небезъпеченьства ѡже понеѡднокротъ, але часто а густо такъ ѡд самого, яко и ѡд приателеи и слѡгъ его направьныхъ, для того затягѡ правьного, которыи

⁶¹²Текст пошкоджений.

⁶¹³Цей фрагмент справи вказує на те, що попередньо Криштоф Білобрестський позвав Филипа Бокія до суду, що й стало безпосереднім приводом до даного інциденту, адже ініціювання судового процесу сприймалося шляхтичем як додаткова серйозна образа.

з нимъ мамъ, в месте, в дорозе, наветъ в домѣ властномъ своемъ заживаючи».

Которое то ѡповеданье свое просиль, абы мѣ было принято и до книгъ записано, што я, принавши, записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 49, 732–733 зв.

№ 200

1596 р., жовтня 18. Луцьк. — Скарга Яцка і Василя Білостоцьких та Яна Мачинського на кн. Януша Воронецького про напад на дорозі та погрози мститися

Ѡповеданє панов Белостоцких и пана Мачинског[о] на кн[я]зя Ганѣша Воронецького

Рокѣ тисеча пятсот деветдесят шостого м[ε]с[я]ца ѡктября ѡсмогонадцать дня

На вриаде кгородском в замкѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком передо мною, Семеномъ Кобаковскимъ, на тот час будѣчим на местьцѣ подстароства лѣцкого, жаловали и ѡповедали ѡрожные пан Ганцо и пан Василеи Белостоцкиє, такъ теж и пан Ган Мачинскии, на князя Ганѣша Вороницкого, иж, деи, «рокѣ теперешнего тисеча пятсот деветьдесят шостого м[ε]с[я]ца ѡктября ѡсмогонадцать дня, кгда есмо ехали з ыменья своего Белого Стокѣ до Лѣцка по пилных потребахъ своихъ, теды князь Ганѣшь Вороницкии, не ведати якимъ способомъ, зобравши з многими слѣгами и помочниками своими, застѣпивши намъ дорогѣ на гостиньцѣ звыкломъ, з Баева до Лѣцка идѣчая, тамъ же нас набегли, ѡчинивши ѡкрикъ, яко ѡдинъ неприятель постороннии, почаль стрелати до нас, якъ до якихъ збровъ, хотечи нас позабывати и на смѣрть помордовати, мовечи до насъ: “Не только абымъ вас мель побити, але и на дома ваши бѣдѣ наеждчати, ѡгнемъ палити, пѣстошити, жоны и вас самыхъ помордовати”.

А кгда намъ ѡчинити ничего не могъ, ѡт насъ, стрелаяючи, прочъ ѡтѣхаль, || [арк. 806] чинячи похвалки и погрозки битьем и мордерствомъ, такъ тежъ и грабежами, называючи насъ здраицами, словы недѣцтивыми шкарадными соромотечы».

И просили панове Белостоцкиє, такъ теж и панъ Ганъ Мачиньскии, абы тоє ѡповеданье их до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записано было, што я, принавши, до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записати есми казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 49, арк. 805 зв.–806.

№ 201

1596 р., жовтня 31. Луцьк. — *Справа Дмитра Яловицького, який за трибунальським декретом мав присягнути, що на суді не ображав волинського каштеляна Михайла Мишку-Варковського, та підтвердити присягою свою хворобу, через яку він тричі не ставав до суду; судді дозволили Яловицькому не присягати на доведення правдивості хвороби в обмін на виплату судові та скаржникові грошової компенсації, а також звільнили його від трибунальського декрету, оскільки він учинив публічну заяву, засвідчивши свою повагу до каштеляна*

Справа п[а]на волинског[о] с п[а]ном Яловицким

Рокѣ тисеча пшатсот деветьдесят шостог[о] м[ε]с[я]ца октебра тридцат первог[о] дня

На рочках кгородских лѣцких, на ден двадцат четвертыи м[ε]с[я]ца октебра в рокѣ звышнаписаном припалых и судовне отпраковати зачатых, передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою луцким, кгда з реистрѣ сѣдоваго припала справа межи велможным п[а]ном Михаилом Мышкою-Варковским, кашталаном волинским, старостою гомеиским, стороною поводовою з одноѣ стороны, а межи п[а]ном Дмитром Яловицким, позваным, з дрѣгоѣ стороны, его м[и]л[ост] пан волинский, сам очевисто становши, поднесши припозов кгородский луцкий противко его м[и]л[ост]и панѣ Яловицкомѣ до ѣчиненна присяг през п[а]на Яловицког[о], ѡдноѣ за декретом трибѣналским наказаное, яко пан Яловицкий перед сѣдом кгородским лѣцким словы ѣципливыми и недѣчтивыми на его м[и]л[ост] п[а]на волинског[о] не торгалъ и не мовил, а трох присяг на хоробы, которыми ся пан Яловицкий по трое рочки закладал⁶¹⁴, яко декрет трибѣналский припозов и ѡвес тоѣ sprawy постѣпокѣ, што все ширеи в себе ѡбмовлаеть.

На рокѣ тогды нинешнем, с того позвѣ припалым, помененыи его м[и]л[ост] пан Яловицкий сам очевисто перед нами стоючи, вины за хоробы, не хотечи за них присегати, стороѣне и нам, сѣдови, ѡтдал, про то

⁶¹⁴ Причини, які, згідно з правом, вважалися підставою для відкладення судового процесу: хвороба відповідача, сейм, епідемія та державні чи регіональні потреби. Відкласти провадження справи за цих обставин можна було тричі, четверте ж позивання вважалось остаточним і у випадку неявки відповідача завершувалося його програшем. Якщо стати до суду перешкоджала хвороба, оскаржений мав листом повідомити про це суд і супротивника, а на наступних роках/рочках присягнути на доведення правдивості хвороби (II ЛС, розд. 4, арт. 13).

на *от* тых вин и присяг, которые на хоробу пан Яловицкии выконат мел, п[а]на Яловицког[о] волным чиню⁶¹⁵.

А потом, кгда стороны *о* присяге, за декретом трибуналским припадаючи, межи собою расправѣ мели, и зпоменены пан Яловицкии, перед нами стоячи, при бытности всех людей, на рочки теперешние згромажонных, место присяги зознал, иж на его м[и]л[ост] п[а]на волынского словы *в*щипливыми се не торгал и против доброй славе его м[и]л[ост]и ничог[о] не мовил и *во*шем *о* ег[о] м[и]л[ост] *на*ко *о* ч[о]л[о]в[е]ку *в*чтывыи, розѣмом и *на*ко в уроженю зацным, так и поступках *в*чтывых ничог[о] не *в*влекъ⁶¹⁶.

Про то на его м[и]л[ост] п[а]на Яловицког[о] *от* тое всее sprawy волным чиню, знаидючи то, же то ничего *в*чтывому *обо*ем стороны шкодит не *ма*ет и то все про *па*мет до книг кгородских *е*сть записано.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 49, арк. 843.

№ 202

1596 р., грудня 8. Луцьк. — Скарга Томаша Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок⁶¹⁷

Оповеданє п[а]на Шкленского на п[а]на Циминского

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят шостог[о] м[е]с[я]ца декабра *о*смог[о] дня

Пришедши на вриад кгородскии луцкии до мене, Александра Семашка на Хупкове, кашталана браславского, старосту луцког[о], *в*рожонныи пан Томаш Шимкович-Шкленскии || [арк. 917] з жалем и *об*тяжливе жаловал

⁶¹⁵ За можливість не присягати Яловицький, схоже, заплатив відповідно до правової норми, яка передбачала штрафні санкції у випадку відсутності відповідача без попередження (суду і контрагента) та пояснень. У цьому разі на наступних роках він мав заплатити позивачеві «нестаного» копу грошів, а судові — 12 грошів (судді — 8, підсудукові — 4). Якщо ж відповідач не ставав вдруге — мав платити позивачеві три рублі грошів, а суду 24 гроші. У третій раз неявки до суду він програвав справу (II ЛС, розд. 4, арт. 12).

⁶¹⁶ Позивач Мишка-Варковський і судді, не настоюючи на виконанні присяги, погодилися обмежитися публічною заявою Яловицького, якою він засвідчив свою повагу до супротивника. В будь-якому разі, це означало перемогу Мишки і певним чином його вивищення над Яловицьким, на що вказує і подальша репліка з боку суддів, які зазначали, що у підсумку добра слава обох контрагентів не має постраждати. Сатисфакцією для Яловицького при цьому мав бути той факт, що його звільнили від присяги чи покарання за образу. Відповідно, порозуміння між сторонами було досягнуте завдяки компромісу.

⁶¹⁷ Див. також попередні справи, де йшлося про конфлікт між батьком Томаша — Федором Шимковичем-Скленським та Яном Циминським № 177–178 та № 197.

и ѿповедал на земенина его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] повету Луцког[о] п[а]на Гана Циминског[о], иж «ѿн, ничог[о] не паметаючи на зверхност его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] и на вины, в праве посполитом ѿписанье, и ни на титул шляхетства своег[о], яко сѧ зоветь, и не хотечи заховыват покою, правом посполитым ѿбварованог[о], и мало на том маючи, иж ѿт часу немалог[о], мешкаючи в ыименю шкленском, за правом его ему набытым, его м[и]л[ости] п[а]ну ѿтцеви моему пану Федорови Шимковичови-Шкленскому, слугамъ и подданым его м[и]л[ости] кривды немалые, бои, грабежи чини, ѿтповеди и похвалки на здорове, вызывани на поединокъ свои.

Але и року тепер идѣчого деветдесѧт шостог[о] м[ε]с[я]ца ноѧбра двадцѧт второг[о] дня, ѿбачивши мѧ, при его м[и]л[ости] п[а]ну ѿтцѣ моем спокойне мешкающего, и молодыи и недоизралыи векъ мои статечне проводечи его, хотечи досыть ѣчинити предсѧвзѧтю своему, звычайем нехристианским, мимо вси права и хърестиянски, мене, ч[о]л[о]в[ε]ка молодого, лѣты ему неровного, смел и важилсѧ на поединокъ вызывать через ѿсобы певные, людеи народѣ шляхетского, то ест п[а]на Воутеха Стрыевского а п[а]на Станислава Шаневского, абым з ним рѣкою чинил.

Гѧ тедеы, веизравши в право посполитое, паметаючи || [арк. 917 зв.] на то, жем ест под владзою и росказанемъ старших своих, и на то, же молодость свою на рѣчи ѣчтивые и важнеишие ховаю, против п[а]ну Циминскому не выехал есми.

Ѿ которые вины, в праве посполитом за такии ѣчинокъ ѿписанье, с панем Циминскимъ часу своег[о] правне хочу чинити, а тепер прошу, абы тое ѿповеданье мое до книг кгородских луцких записано было».

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 916 зв.–917 зв.

№ 203

1597 р., серпня 29. Луцьк. — Оповідання Юрія Вепринського в луцькому гроді від імені свого пана кн. Януша Заславського про те, що Филип Бокій-Печихвостський попередньо вніс протестацію до луцьких гродських книг, в якій неправдиво оскаржив князя Заславського, Юрія Кирдея-Мильського, Івана та Федора Чапличів-Шпановських в наїздах, грабунках і спаленні двору⁶¹⁸

Ѿповедане Юрія Вепринского на пана Филипа Бокиа ѿ внесене протестацѧи на его милость пана воеводѣ подлиадского, на его м[и]л[ост]

⁶¹⁸ Див. також наступні справи № 204 і 205.

пана киевского, и на пана судю земского лѣцкого, и на пана Юрия Кирдеа Мылского

Рокѣ тисяча пѣтсот девѣтьдѣсѣть сѣмого м[ѣ]с[я]ца августа двадцѣт девѣтѣо[о] дня

На вриадѣ кгородскомѣ в замкѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком передо мною, Щаснымѣ Кгалѣзскимѣ, подстаростимѣ лѣцкимѣ, ставши ѿчѣвистѣ, пан Юреи Вѣприньскийи свидчилсѣ и ѿповедал на его милости пана Филипа Бокиа-Пѣчихвостског[о], иж «ѿн, пропомѣнавши повинности чоловика дѣцтывого, але дѣзавши перед себѣ якѣюс злѣю радѣ ѿд людеи, чти ѿдсѣжоных, злых и незбожних, хотѣчи дѣмыслне яснѣвелможного пана его милости кн[я]жати Гандѣша Жаславьского, воеводѣ подлиаского, старостѣ жи[то]мирского, и вельможного Ивана Чаплича || [арк. 668 зв.] Шпановьского, кашталіана киевьского, зацных людеи великих родѣ панскѣю, тежѣ и дѣрожных пана Федора Чаплича-Шпановьского, судю земского лѣцкого, пана Юрия Кирдеа Ѡлизаровича Мылского невиннѣ и ѿшемѣ потварнѣ ѿбелжитѣ важилсѣ, протѣстацѣю якѣс потварнѣю внѣсти до книг кгородских лѣцких ѿ какієс наезды іакобы кгвалтовнѣ, и ѿ лѣпѣ вѣла рѣчѣи іакобы в Милатинѣ, миніачи єє быт своимѣ именѣемѣ, которое єст власное дѣдичное єє милости панѣи Федоры Чапличовны-Шпановскоє, п[а]нѣи Гановѣи Бокиѣвѣи, подкоморинѣи володимѣрскиѣи, такѣже и ѿ іакоєс спаленѣє іакобы двора в Стрѣлцѣ⁶¹⁹. Што дѣчинил потварнѣ кѣ великои кривдѣ и ѿбелженю их милости вышѣипоменѣных ѿсобѣ и инших немало поцтывыхъ людеи, в том ѿповѣданю мѣнованыхъ».

И просил, абы то ѿповѣданѣє его до книг записано было, што іа записати казалѣ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 50, арк. 668–668 зв.

№ 204

1597 р., жовтня 1. Луцьк. — Скарга кн. Януша Заславського на Дем'яна Гулевича, який, виконуючи адвокатські повноваження у справі Филипа Бокія, підготував протестацію, де князя і низку осіб неправдиво звинувачено у кримінальних злочинах, відповідно, ображено їхню честь і завдано удару по добрій славі; натомість саме на Гулевичеві, за словами скаржника, лежала відповідальність за збройну провокацію під час судових засідань, що призвело до призупинення роботи земського суду

⁶¹⁹ Див. скаргу Филипа Бокія на вказаних осіб про наїзд на масток, вчинення шкод та спалення дому (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 50, арк. 713 зв.–714), а також матеріали судового процесу в цій справі (Там само, спр. 52, арк. 129 зв.–131 зв., 134 зв.–145 зв.).

Оповеданє п[а]на воеводы подлаского на п[а]на Деміана Гдлевича
Року тисеча пятсот девѣтдесіат сѣмого м[є]с[я]ца охтябра першого
дня

Передо мною, Александром Семашкомъ на Хдпковѣ, кашталаном
браславским, старостою луцкимъ, ставши очевисто, велможныи пань
Іандшь кн[я]жа Жаславское, воевода подласкии, староста житомирскии,
оповедалъ и жаловалсе обтѣжливе напротивько вроженомъ Деміанови
Гдлевичови, иж он, мало на том маючи, же перед тым легкомыслне,
вщипливе и непристоине, рѣчившиса на вчтивоє мое, написавши рѣкою
своею власною протѣстацыю криминалндо іакобы под именѣм вроженого
п[а]на Филипа Бокиа-Печихвостского и ондо до книгъ кгородских луц-
ких в небытности принципала своего отдавши, которою іако особѣ и дом
мои, такъ и достоєнство сенаторское, которое на себе ношѣ, шкалюючи,
але еще дѣна сегоднешнего, пр[иш]едши⁶²⁰ до сѣдѣ кгородского тѣтошнего,
хотѣчи такдо свою потварндо протѣстацыю тым болшеи керовати, звюд-
ши кѣпѣ на то помочников своих и много конфедератов, с которыми ку
взгардѣ права посполитого и звѣрхности к[о]р[о]левскоє м[и]л[о]сти
сконфедеровалса, іако то на своем пла[цу]⁶²¹ покажетъ, добре се на то
приготовавши, || [арк. 626] в карацѣни, рѣчницѣ, пуиаловѣ коло себе
навѣшавши, такъже и инъшиє помочники его, розмаитымъ орѣжемъ
военънымъ приготованыи, добре себе подпивши, вчинившисе од поменѣ-
ного Филипа Бокиа проквратором, мѣсто пристоиноє и скромноє, про-
позыцыи слов ущипливых и шкарады вживаючи, на славу и вчтивость
такъ мою, іако и инших, которых до тоє протѣстацыи своеє примѣшал,
рѣцаючи са и ондо счиплючи, ничого взгядѣ на Бога и вчтивость,
звѣрхность его к[о]р[о]левскоє милости, срокгость правъ, безпеченство
сѣдов, мѣстце и час впривилеюваныи не маючи и такъ, до помовокъ
давши оказыю, сам наперед до принала⁶²² (!) се поръвавши, розрѣх туж
при столе сѣдовомъ вчинил, такъ иж іа и велє зацных особ, которые
посполѣ з вриадомъ при столе сѣдели, великого небезпеченства здоровю
вжили, ровно и з вриадомъ, бѣдѣчи от тумѣлту стиснены. О чом всемъ
причинѣ до розорваніа сѣдов, такъ иж вриад от сѣдѣ встати мусил, и
покои посполитыи зквалтил, іако ж и некоторые особы в том розрѣхѣ
окрываєныє и зранєныє сун, которые зособна оповеданє ран своих
готови подати.

⁶²⁰ Пошкоджений текст.

⁶²¹ Пошкоджений текст.

⁶²² Пуинала?

А што раны якієс в протестацїи своєи мениль, тєды всимь вєдомо, же жадных не [б]ыло⁶²³ и не машь, ѡкромя ѡдного продрапнєнїа скѣры, которю собе самь железною рѣкою, пѣинала добываючи, ѡчиниль; ѡ которю потвар на своємь часє и плацѣ мовити и чинити не занєхамь.

И просил єго м[и]л[ост] пан воевода подласскии, абы таа протєстация єго м[и]л[ости] была принїата и до книг кгородских записана, || [арк. 626 зв.] штом ѡ, принїавши, в книги кгородские луцкие записати казал⁶²⁴».

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 52, арк. 625 зв.—626 зв.

№ 205

1597 р., жовтня 2. Луцьк. — Протєстация Дєм'яна Гулевича про те, що кн. Януш Заславський, прийшовши до суду з великим натовпом озброєних людей, під час судових засідань публічно погрожував йому, а також наказав своїм людям його побити

Протєстация п[а]на Дємїана Гѣлевича против п[а]ну воеводе подласскомѣ

Року тисєча пѣтьсоть дєвєтдєсїат сємого м[є]с[я]ца ѡктябра второго дня

На рокохь судовыхь земьскихь луцких, пришєдъши до нас, Федора Чаплича-Шпановского, суди, а Ивана Хренницкого, подсудка, ѡрядниковь судовыхь земскихь луцкихь, при бытности мнє, Михаила Воютинского, писара земьского луцкого, на зѣпольномь ѡрядє судовым станувши ѡбличнє, єго м[и]л[ост] пань Дємїань Гулевичь ѡповєдаль, ижь, дєи, «рочьки кгородские години тепєрєшнєє розбито и мєнє зранєно».

И, ѡказъючи намь, судови, ранѣ на твари кривавю и в головє дрѣгую битую, и ѡбтєжливє ѡповєдаль тыми словы на п[а]на воеводѣ подласского, ижь, дєи, «ѡн, маючи рокь за позвы з братомь моимь тютьчонимь рожонимь паномь Филипомь Бокѣм-Печифостьскимь на рочки тепєрєшнїє, а позвы криминалнє ѡ насланьє кгвалтовнє на домь єго шляхетскии, ѡ скривавєньє того дому, а потомь спалєнє, которємь ѡ справы п[а]нѣ Бокєєви ѡко брату допомагаль, напродѣ знєважиль право посполитое, же на тые || [арк. 147 зв.] рочки приєхаль з бѣбнами, с хорогвями, з гайдѣки, з рѣчницами и з розмаитою броню, правомь заказаню, по два дни с тою всею катєрвою⁶²⁵ до судѣ, ѡшиковавъши, маючи,

⁶²³ Пошкоджений текст.

⁶²⁴ Аналогїчна за змїстом протєстация була також внесєна до земьских книг: ЦДІАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 272–273 зв.

⁶²⁵ Катєрва — натовп (лат. *caterva*).

деи, двесте рѣчницъ, приходил, холодникъ судовыи в коло у два рады гаудѣками, козаками, цти ѡтсужоными, деи, ѡставяль. Потымъ, будѣчы ѡ судѣ, розмаитыми кштальты, зволоками наробяючи, в такъ ѡчиньку криминальнымъ шкрѣтинии слухати, деи, и своєї выправовати збороняльсе, словы, деи, неѡцтивыми, фѣками, лжем задавангя, ингшими розмаитыми погрозками на мене и на сторону мою частокротъ се торгаль, такъже примовки, мѣсцю томѣ неналежачие, и судови, деи, чиниль. А потомъ, кгда ѡрядъ декретомъ наказаль стороне поводовои шкрѣтинидмъ выправовати, кгда иншихъ зволокъ заживати не могль, попендливыми а праве корѣчомными словы се, деи, на мене киноль, которыхъ, ѡже такъ часто слухаючи, з великимъ жалемъ ѡживаючи, ѡбмаватисемъ мѣсел. За чимъ, деи, ѡн, зневаживши зверхност его || [арк. 148] королевское м[и]л[о]сти и ѡрядъ рамена его, и право посьполитое, которымъ есть кожъдыи, а набольшей часѣ судѣ, а зъвласча передъ самымъ ѡрядомъ, ѡбезъпечоныи, наперѣвей се, деи, самъ до бѣрони порѣваль, а потомъ, деи, на съвоихъ, абы били, крикноль, тамъ же мене слугамъ своимъ ѡбити росказаль, которыи тѣжъ при немъ самомъ подѣле его и за его росказаньемъ при быгноти ѡрядовои ѡ холоднику судовыи мене непристоине, неѡтповедѣне, с тылѣ ѡсекли, домъ судовыи скры||вавили [арк. 148 зв.], суды, деи, розѣбили, такъже мене, деи, ѡд избыи, где самъ пан староста былъ, з рѣчницами и курьки понакладанеми, заступили, не хотечи мене пустити, абымъ п[а]ну старосте самому тые раны мои ѡказал. Еднакем се заразомъ их инстанти⁶²⁶, не выходячи зъ замку, передъ холодникомъ панѣ Сасинови Рѣсинови, в[ашей] м[илости] суди кгородскому, п[а]нѣ Иванови Красенскому, писарови кгородскому, до которыхем се дотиснѣти мог, ѡказаль.

ІАко и тепер ваи[ей] м[и]л[о]сти ѡказѣю и прошѣ ѡ приданье возного на ѡгледанье ран, такъже абы таа моя протестацѣя записана была».

Што мы записати казали⁶²⁷.

ЦДДАУК, ф. 26, спр. 11, арк. 147–148 зв.

⁶²⁶ Инстанти — негайно (лат. *instanti*).

⁶²⁷ 6 жовтня возний генерал Василь Гуляльницький визнав, що 5 жовтня оглядав рани Дем'яна Гулевича в присутності Івана Калусовського, Олександра Козинського, Яна Роголі, Федора Вориського, бачив «в голове на розе правої рану тятую кривавую, на твари на ягоде левої другую тятую кривавую» (ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 274 зв.–275). 8 жовтня возний засвідчив, що 7 жовтня приходив до гроду для внесення до актових книг протестації Гулевича про поранення підляським воеводою під час судових засідань у холоднику, однак староста повний текст записувати не хотів, «але з нее килка виршов вымазати казал». Однак Гулевич «то потребные вѣрши до справы своеѣ быти розумял, вымазавати не позволял» (Там само, арк. 331 зв.–332).

1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського і Станіслава-Богуша Трацевського на Василя Гулевича, який на приятельському суді, коли конфлікт не вдалося полагодити, погрожував їм мститися

Оповеданє пана Олдаковського на пана Браньського

Року тисеча пятсот девѣтдѣсѣат ѡсмог[о] м[ѣ]с[я]ца июля двадцатого дня || [арк. 50]

Присылалъ на вѣрядъ кгородскии в замок господарьскии лѣцкии до мене, Миколаиа Чарьноцкого, намѣстника подстароства лѣцкого, врожонныи пан Станиславъ Олдаковскии и панъ Станиславъ Богѡшь Трацевскии слѣгѡ своего пана ІАна Хмелевського, ѡбтежливе жалѡючи и ѡповѣдаючи ѡ томъ, ижъ «рокѡ теперешнего тисеча пятьсотъ девѣтьдѣсѣат ѡсмого м[ѣ]с[я]ца марца пѣтнадцатого дня, бѡдѡчи на вѣгодѣ сполнои с паномъ Адамомъ Бранскимъ в домѡ пана Фѣдора Гѡлевича, хорѡжича, за сполнымъ зложеньемъ черезъ его милость пана воиского володимѣрьского з обѡ сторонъ, там же за розѣрваньемъ причинъ слѡшныхъ не дошла вѣгода. Его милость панъ воискии Гѡлевичъ, на которого сѣ светчимо, ѡтеждчаючи з домѡ пана Гѡлевича Фѣдора, вчинилъ на насъ, меновите такъ на мене, Станислава Олдаковського, іако и Станислава Трачевського, пофальки іавныѣ при много приателъ зацныхъ, которыи на тотъ часъ были при тои вѣгодѣ нашои сполнои, чынилъ так на горла наши, іако и на маѣтньности, ѡбѣцѡючи сѣ зомъстити, же «псы вашѡ кровь не долго бѡдѡтъ хлѣптати в Бранехъ». А меновите тыи ихъ милость были приателѡ его милости, панъ ІАнъ Жоравницкии а пан Дрокгичинскии || [арк. 50 зв.] з Белзского поветѡ, пан Іванъ Ощовскии а панъ Фѣдоръ Гѡлевичъ, в которого сѣ то домѡ дѣіало. О што мы ѡбадва ѡфіаруѣмосѣ ѡ то чинити правне зъ его милостью паномъ воискимъ, и тѡю протѣстацыю до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ вносимо».

И просилъ тотъ слѡга пана Олдаковського именемъ пана своего и именемъ пана Станислава Богѡша Трачевського, абы то было до книгъ записано, што іа записати казалъ⁶²⁸.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 49 зв.–50 зв.

⁶²⁸ 21 серпня Станіслав Олдаковський з дружиною Ельжбетою з Бранських скаржилися на Адама Павловича Бранського і ротмістра Матея Лешневського, які на світанку наїхали на їхній дім у Бранах і вигнали їх на вулицю в одній білизні (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 199–200 зв.)

1598 р., червня 12. Володимир. — Протестація Богуша Зайця-Зденезького, в якій він звинуватив слуг володимирського підстарости Федора Загоровського у вбивстві його сина Миколая, а самого Загоровського — у допомозі їм уникнути правосуддя⁶²⁹

Протестация п[а]на Богуша Заєца на слуг п[а]на Загоровского, подстаросте[о] володимѣрского⁶³⁰

Року тисяча пятсот девѣтдѣсят ѡсмог[о] м[ѣ]с[я]ца июна дванадцатого дня

На рокох судовых земских володимѣрских, в три недели по светои Троици римском свѣте в року звышменованом припалых и судовне ѡтправованых, перед нами, Андреем Заленским з Слубиц, судею, Кгригоремъ Киселем-Низкиницким, подсудком, вриадниками судовыми земскими повету Володимѣрского, постановившисѣ ѡчевисто, пан Богуш Заец-Зденижский жалосне и плачливе жаловал и ѡповедал на слуг его м[и]л[ости] п[а]на Федора Петровича Загоровског[о], подстаростего володимѣрского, на Александра Славинског[о] и на тестѣ тог[о] Славинског[о] на Велкгорского, и на швакгра его на Машинског[о], и на помочников ихъ, || [арк. 353] на Петра Чаплицкого, на Гана Заблоцкого, тыми словы, иж, деи, «року теперешнего тисяча пятсот девѣтдѣсят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца марца второго дня с понѣделку на ѡлторок под часом сеиму, ѡт короля его м[и]л[ости] зложеного, тыѣ звышменованые слуги п[а]на Загоровского с помочниками своими, будѣчи ѡдноѣ рады и своволное мысли, ведаючи ѡ сыну моемъ Миколаю, иж ѡн в месте в дому Назаровом дла потреб своих был, на нег[о], покрывшисѣ в местцах таемных, ѡчекивали. И кгда з дому Назарова, не маючи з собою слуги ани жадног[о] ч[о]л[о]в[ѣ]ка, а будѣчи никому ничог[о] не винен, безпечне до господы своеѣ четвѣртоѣ години в ноч ишол, а ѡни, выпавши з местць своих, гдѣ на него ѡчекивали, его ранами смертелными, ѡбычаем ночным непристоинымъ потаемным ѡпавши, его зрѣли и, зранивши, поимали. И, маючи его в руках своих поиманог[о], яко ѱ везеню будѣчого, взявши, ѡт рынку влицею великою до брамы засмоцкое ведѣчи, били, мордовали, аж до брамы приходечи, там же его, гдѣ вже и люде ведати и слышати добре не могли, вчинивши своволнои мысли своѣи досыт, того с[ы]на моего Миколаа Заєца, до конца ранами смертелными зранивши и праве

⁶²⁹ Див.також наступні справи № 208 і 209.

⁶³⁰ Аналогічна протестація була занесена також до володимирських земських книг 12 червня 1598 р. (ЦДІАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 10, арк. 356–357 зв.).

вмыслне оживити не хотечи, штыхом подле плеча левого аж до сердца побили и скололи. Над то юж так ганебне зраненог[о] и сколотого, за вмерлого маючи, все одене его, што на нем и што при нем было, потаемным ночным непристойным обычаемъ обрала, и ободрали и облупили, а его вже смертелне зраненого, вкинувши в водѣ, покинули. А тот лупь, што з него ободрали и облупили, побравши, то ест меновите ждпан шарыи муравскии, шаблю мосажом оправную, шапку, вбране суконное, боты и готовых п[е]н[я]зеи при нем золотых полских двадцет, то все побравши, полупивши, до имениа его м[и]л[ости] п[а]на Загоровского, п[а]на своего, на передместю в Володимери на Засмочю в дом свои внесли и впровадили.

О чом взявши ведомост их м[и]л[ости] п[а]н[о]ве Костюшковичове, приатели мои, о так окрутном замордованю с[ы]на моего Николая, приехавши тут на вриад, вриядови то оповедили и о возного придане просили. Наместник подстароства володимерского пан Обух Григорейи придал им был возног[о] повето[во]го п[а]на Моисея Дегтевского, с которым возным п[а]н[о]ве Костюшковичове в тела замордованог[о] || [арк. 353 зв.] сына моего были и вознымъ при бытности веле люди добрых тое замордоване оказали и осведчили.

И взявши ведомост, иж тые мужобоицове тот луп в дом свои и в маетност п[а]на Загоровского впровадили, абы знак певног[о] замордованя с[ы]на моего а тот лупь в дому тых мужобоицов застати могли, з оным же возным там в дому их были и тот лупь ввес, яко певное лице вчинку⁶³¹ их, знашли, то ест шаблю мостажом оправную, которую тот возныи до рѣкъ своих взял, а жупан, портки, боты и капци, то все возным осведчивши, в дому их а в маетности п[а]на Загоровского тестеви Славинского оставил. И ни в чом не отступуючи протестации приател моих, на вриад донесеное, приехавши на тутъ до Володимера, дня сегоднешнего⁶³² м[е]с[я]ца марца четвертого дня самъ через себе тым же возным, п[а]ном Моисеем Дегтевскимъ, и дрѣгим возным, п[а]ном Михаилом Шабаном-Гноенским, при бытности веле люди добрых шляхты тое нелютостивое а окрутное замордоване с[ы]на моего Николая осведчилом».

ІАкож и возные поветовые, пан Моисей Дегтевский, до тое справы очевисто приданыи, также и пан Михаило Шабан-Гноенский, на тои справе п[а]на Богуша Заеца бывши и ставши, до книг сознали тыми словы,

⁶³¹ Доказ убивства.

⁶³² Мало бути «сегоднешнего».

иж, деи, «на, Моисеи Дегтевский, буддчи очевисте до тоє справы приданыи, и я, Михаило Шабан Гноенский, также очевисте п[а]ну Богушд Заецд тутошнего приданыи, и маючи при себе сторону чотырох шляхтичов, п[а]на Ивана Калусовского, п[а]на Данила Гуляницкого, п[а]на Гакуба Петровского а п[а]на Станислава Куницкого, были есмо тут в месте Володимѣрском в дому п[а]на Загоровског[о] на Засмоцю, в господае замордованог[о] п[а]на Миколаа Заєца, там же пан Богуш Заец-Зденижский сам через себе жалосне оповедал и нами, возными, окрутное замордоване с[ы]на своег[о] Миколаа свидчил на тых звышменованных особ мужобоицов с[ы]на тыми словы, иж, деи, “року теперешнег[о] тисяча пятсот девѣтдѣсят осмог[о] м[ε]с[я]ца марца второг[о] дѣня с понедѣлка на олторок тые звышменованные слуги п[а]на Загоровского с помочниками своими, буддчи одьное || [арк. 354] рады и своволное мысли, ведаючи о сынд моем Миколаю, иж он в месте в дому Назаровом был, [для] потреб своих былъ, на него, покрывшися, в местцах таємных очекивали. И кгда з дому Назарова, не маючи з собою слуги ани жадног[о] ч[о]л[о]в[ε]ка, а буддчи никому ничог[о] не винен, безпечне до господы своеє четвѣртоє години в ноч ишол, а они, выпадши з местць своих, где на нег[о] очекивали, его ранами смертелными, обычаем ночным непристойным потаємным опавши его, зранили, а зранивши, поимали. И, маючи ег[о] в руках своих поиманог[о] а в везеню буддчог[о], взявши, от рынку влицею великою до брамы засмоцкое веддчи, били, мордовали, аж до брамы приходечи, там же его, где вже и люде добре видети и слышати не могли, вчинивши своволной мысли своеи досыт, того с[ы]на моего Миколаа Заєца, до конца ранами смертелными зранивши и праве вмыслне оживити не хотечи, штыхом подле плеча левого аж до сердца пробили и скололи. Над то юж так ганѣбне зраненого и сколотого, за вмерлог[о] маючи, все одене, штом на нем и што при нем было, потаємным ночным непристойным обычаем обрали, и ободрали, и облупили, а его, вже смертелне зраненог[о], покинувши, в водд кинули. А тот луп, што з него ободрали облупили, побравши, то ест меновите ждпан шарыи муравский, шаблю мосажом оправную, шапку, вбране суконное, боты, калци и готовых п[ε]н[я]зеи при нем, золотых двадцет полских, то все побравши, полупивши, до имениа его м[и]л[ости] п[а]на Загоровског[о], п[а]на своего, на передместю в Володимери на Засмоцю и за Нетечою в дом свои внесли и впровадили”.

И видели есмо обадва возные тело небожчика п[а]на Миколаа Заєца мертвое, забитое и окрутне замордованое, на котором бачили есмо в голове три раны, а четвѣртую на чоли через бров правдю рѣбанных, барзо шкодливых, на рѣках обудвухъ по две раны рѣбанных шкодливых, а подле

плеча лѣвого рану штыховую колотѹю правѣ против самог[о] сѣрца, зо всех нашкодлившую, на нози правои рану штыховую, || [арк. 354 зв.] а ран синих и битых по хрибту и по руках барзо мног[о].

И ѡповедал пан Заецъ, *иж, деи*, “тыми ранами тыѣ верхѹ мѣнованые мужобоици забили и ѡкрутне замордовали с[ы]на моего Миколаа”.

А *я*, *Моисеи Дегтевскии*, то сознаваю, *иж* за приданѣм ѡчевистым вриадовым, маючи при собѣ сторону, шпахтичов п[а]на Якуба Петровского а п[а]на Станислава Куницког[о], был есми с п[а]ны Костюшковичами ѹ дому тых звышмѣнованых мужобоицов, ѹ Сливинског[о] и в тѣстия его ѹ волторок марца третего дня дво *именю* его м[и]л[ости] п[а]на Федора Загоровског[о] на Засмочю, за Нѣтечею, там же *тот луп ѡвѣс* и лице, знак пѣвныи мужобоиства их, то *ѣст* жупан, шабля, мосажом ѡправнаа, портни, боты, капци, то все есмо в дому их знашли и застали.

И то все ѡсведчивши, п[а]н[о]ве Костюшковичове мною, возным, тыѣ вси рѣчи тѣстеви Славинског[о] *яко* мужобоици zostавили, толко ѡдну шаблю *я*, *возныи*, ѹзлал, *кгдаж* была служебника его м[и]л[ости] кн[язя] Бульги, которую и тепѣр ѹ себѣ маю.

Што ѡсе нами, возными, пан Богушь Заец, ѡсведчивши, ѡсобливе *яко* жалосныи на его м[и]л[ост] п[а]на Федора Петровича Загоровског[о], нами се, возными, свѣдчилъ с тоѣ причины, *иж, деи*, “марца третего дня, кгда ѡ том мужобоистве приатели *мои* их м[и]л[ост] п[а]н[о]ве Костюшковичове *пилност* и старанѣ чинили, абы тыѣ ему мужобоице *яким* колвек *способом* на вриадѣ поиманы и затриманы были, на *тот* час правѣ его м[и]л[ост] пан Федор Загоровскии на вриад подстароства своего приехал, п[а]н[о]ве Костюшковичове его м[и]л[ост] просили, абы его м[и]л[ост] тых мужебоицов *яко* слуг своих, которые во *именю* его м[и]л[ости] мешкают, поимати казал, абым помоч ку поиманю дал, его м[и]л[ост] ани тых мужобоицов, слуг своих, поимати не казал, ани помочи ку поиманю не дал, а тым слугам своим звышпомененым мужобоицом с[ы]на моего, которые во *именю* его м[и]л[ости] мешкают, фолкгуючи, немалую помоч, радѹ и ратунок ѹчинил”.

А потом пан Богуш Заецъ-Зденизскии тоѣ тело небожчика с[ы]на своего п[а]на Миколаа Заеца, вриаду кгородскому володимѣрскому ѡповедивши и нами, возными, ѡсведчивши, чинѣчи в том далшии поступок || [арк. 355] правныи, через возных вышѣимѣнованых немало людеи на рынку в мѣсте Володимѣрском ѡбъволат и ѡголосиль тоѣ забите и замордованѣ с[ы]на своего небожчика п[а]на Миколаа Заеца *ѡт* мужобоицов вышѣимѣнованыхъ. А по ѡбволаню и ѡголошеню тоѣ тело *ѣст* тут ѹ Володимери в цѣркви светого Михаила перед нами *ж*, возными, в дол ѹпущоно до росправы».

Што все пан Заец просил, абы до книг земских записано было, што есмо записати казали.

ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 10, арк. 352 зв.–355.

№ 208

1598 р., серпня 10. Луцьк. — Визнання возних про те, що володимирський підстароста Федір Загоровський у відповідь на скаргу Богуша Зайця про вбивство сина слугами Загоровського назвав скаржника особою незаконнонародженою і нешляхтичем, а також відмовився прийняти протестацію Зайця для внесення її до гродських книг

Сознанье возного въ справе п[а]на Заєца с п[а]но[м] подстаростим володимѣрским

Рокѣ тисеча патьсотъ деветьдѣсать ѡсмого м[ѣ]с[я]ца авгѣста дѣсятаго дня

Постановившися ѡбличне передо мною, Миколаємъ Черноцкимъ, буркграбимъ и намѣстникомъ подстароства лѣцкого, возные земские поветѣ лѣцкого енералове || [арк. 126 зв.] Филипъ Верпета а Фронць Бромирский кѣ записанью до книг кгородскихъ луцкихъ сознали тыми словы, ижъ, деи, «рокѣ теперешнего тисеча патьсотъ деветьдѣсать ѡсмого м[ѣ]с[я]ца маа второго дня на рочкахъ кгородскихъ володимѣрскихъ часѣ сѣженья и ѡтправованья сѣдов кгородскихъ володимѣрскихъ были есмо на справе пана Богѣша Заєца-Зденижского в замкѣ его кр[олевское] м[и]л[о]сти ѣ Володимери, маючи при себе чотырохъ шляхтичов пана Станислава Нетецкого, пана Мартина Бышевского, пана Фрыдриха Низконьского, пана Стефана Газовского, там же передъ зѣполнымъ сѣдомъ кгородскимъ володимѣрскимъ панъ Богѣшъ Заецъ просиль пана Федора Загоровского, подстаростего володимѣрского, на сѣдехъ седячого, абы ведле протестацыи его и сознанья двохъ возныхъ, Моисея Дегтевского и Михаила Шабана-Гноенского, которѣю ѡнь при книгахъ володимѣрскихъ, ѡтежѣдчаючи за маньдатомъ его кр[олевское] м[и]л[о]сти до Варшавы на сеимъ, через себѣ самъ и через тыхъ возныхъ звышменованыхъ подаль и зоставиль, таа жалостнаа жалоба его ѡ забитье и замордованье небожчика сына его Миколаа Заєца была принята и емѣ абы выпис с книгъ былъ выданъ.

Панъ Федоръ Загоровский, подстаростии володимѣрский, ѡндю протестацію пана Заєцовѣ, при книгахъ зоставлендю, признавши || [арк. 127] и чинечи ѡбмовѣ в невинности своєї передъ сѣдомъ кгородскимъ володимѣрскимъ, самъ седечи на местцѣ своемъ подстаростьскомъ на сѣдехъ, поведиль, ижъ “тотъ Заецъ неровныи мне в шляхетстве, ач протестацію

при книгахъ зоставиль, але бѣдѣчи простого станѣ нешляхтичомъ, ѿ то зо мною чинити не можетъ, бо естъ нешляхтич. А к томѣ и нечистого ложа сынъ, бо сѧ в Тѣреискѣ вродиль”. **Ѡ** што, кгда панъ Богѣшь Заецъ всеми людьми добрыми, на тотъ часъ при сѣдехъ бѣдѣчими, светѣчилъ се.

Теды панъ Федоръ Загоровскии, подстаростии володимѣрскии, порвавшия з мѣсца своего сѣдоваго, вхвотивши на столе книгу, подвакרותъ вдарити его хотель, ажъ панъ судѧ и инъшиє люди добрыє пана подстаростего загамовали и вдарити не допѣстили.

Теды панъ подстаростии самъ всты своими и повторе тыє жъ слова, панѣ Заецѣ доткливыє, вчтивости и доброи славе его шляхетскои шкодливые, мовиль и всеми людьми добрыми шляхтою, которые при сѣдехъ были, и инъшими возными, которыхъ тамъ в сѣдѣ немало было, и нами, возными, светѣчилъсѧ, хотечи то передъ кажъдымъ вриадомъ на пана Заєца показати и довести.

А панъ Богѣшь Заецъ, бѣдѣчи жалостнымъ забитѧ сына своего || [арк. 127 зв.] Миколаѧ и тежъ обелжонымъ ѿт пана подстаростего, на мѣстѣцѣ сѣдовымъ подстаростскомъ сѣдачого, яко жалостныи, нами, возными, осветѣчилъ, ижъ и протѣстацѧи его ни подъ которою датою ѿ забитьє сына его Миколаѧ не принялъ и выписѣ емѣ выдати не хотель и не выдалъ, и есче его самого подъ часомъ сѣженѧя рочковъ самъ ѿособою своею, сѣдечи на сѣдехъ, словы вчщипливыми, такъ, якосѧ вышєипоменило, его обелжилъ, с тымъ прочъ ѿтоити мѣсил. И то все нами осветѣчилъ».

Которое ѿчевистое возныхъ сознанѣе на принавши, до книгъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 126–127 зв.

№ 209

1598 р., жовтня 21. Володимир. — Справа, що розглядалася, у володимирському земському суді по скарзі Богуша Зайця на Федора Загоровського про вбивство його слугами сина Миколая Зайця, а також про заподіяну в городському суді образу — оскарження Зайця у нешляхетстві та незаконному народженні

№ 103 Декреть п[а]на Заєца с п[а]номъ Загоровскимъ

Року 98 м[ѣ]с[я]ца ѿктебра двадцатъ четвертог[о] дня

На рокохъ судовыхъ земскихъ володимѣрскихъ, в три н[ѣ]д[ѣ]ли по св[я]томъ Михаилѣ римскомъ св[я]тѣ в року вышменованомъ девѣтдѣсятъ ѿсомомъ припалыхъ и судовне ѿправовати зачатыхъ, передъ нами, Андреемъ Заленскимъ з Слубицъ, судєю, а Григоремъ Киселемъ-Низкиницкимъ, под-

удком, вранниками судовыми земскими володимѣрскими, постановиши се очевисто, врожонны пан Богуш Заец-Зденижский, давши сторону позваную его м[и]л[ост] п[а]на Фѣдора Загоровског[о], подстаростег[о] володимѣрског[о], через возног[о] приволат, поднес позов земский володимѣрский, которыи так се в себе мает:

«Жикгимонт третии, Божю м[и]л[о]стю корол полский

Урожному п[а]ну Фѣдору Петровичу Загоровскому, подстаростему володимѣрскому, з особы, з вриадѣ и зо всих добр твоих рухомых и лежачих приказдем, абы еси на роках судовых земских володимѣрских в року теперешнем тисеча патсот девѣтдѣсѣат ѡсмог[о], ве три н[ѣ]д[ѣ]ли по св[я]том || [арк. 176 зв.] Михаиле римском св[я]тѣ припадающих, перед судом н[а]шим земским володимѣрским в замку нашем володимѣрском завите сам стал и слуг своих, Александра Филиповича Словинског[о] а Яна Велкгорског[о], а Яска Машевског[о], до вывоженя и прислухана шкрутении в справѣ нижеописаной поставил на жалобу и правное попиране земенина н[а]шог[о] повету Луцког[о] Богуша Заеца-Зденѣжског[о], которыи вас позывает ѡ то, иж року теперешнег[о] девѣтдѣсѣат ѡсмог[о] м[ѣ]с[я]ца марца второг[о] дня тые звышъменованые слуги твои ночным потаемным непристойным обычаем с[ы]на ег[о] Миколаа Заеца, ничог[о] им не винног[о], в месте н[а]шом Володимѣрском на смѣртъ забили, замордовали, ѡбодрали, ѡблупили, и тот лупь в дом свои, а в маетност твою, внесли и впровадили, а меновите шаблю мосажю ѡправную, жупан шарыи муравский, чорными баранками подшитыи, боты, вбранѣ, капци, кром инших шкод, на тот час сталых, которыи лупь в дому их врадѣне застато. А ты им, слугам, фолкгуючи, поимати еси их не казал, а немалую помоч, раду и ратунокъ вчини, протѣстации ѡ забите с[ы]на его Миколаа до книг еси не принал и выпису не выдал, и которыи, кгда ѡн тебе на рочках кгородских володимѣрских м[ѣ]с[я]ца мая второг[о] дня в том же року девѣтдѣсѣат ѡсмом через тебе, колекгов твоих сужоных и ѡтправованых, просил, ты, сидячи на судех, не поваживши звирхности н[а]шоѣ г[оспо]д[а]рьскои и мѣстца врадѣ твоег[о] подстаростског[о], на нег[о], яко на человека спокоюного, тебе ничог[о] не винног[о], порвавшися з мѣстца твоег[о] подстаростског[о], бити еси ег[о] хотил и слова недѣтivityе и вѣтivityи и доброй славе ег[о] шляхецкои шкодливые на нег[о] мовил, нешляхтичом и нечистог[о] ложа сыномъ, в Туриску врожонным, быти еси ег[о] меновал. Што ѡн, возными ѡсветчивши, на вриадѣ ѡповѣдал и, до тых протѣстации || [арк. 177] своих во всем ѡтзываютисѣ, хотечи то через шкрутенидм показати, тебе ѡ то позывает, абых сам, завите ставши, и тых звышъменованых слуг своих поставил и шкрутении, кгда ѡ забите с[ы]на своег[о] Миколаа и ѡ тоѣ помовене твое выправовати будет, слухали и свою шкрутенидмъ, если еѣ

потребовати будете, не беручисе на свои позов, там же зараз выправовали, яко то еще тебе на рокѣ припалом вышѣзначоном в той же справе *от* стороны поводовое слово ширеи выведено, оказано и объяснено будет.

Писан ѣ Володимери лита Б[о]жог[о] нароженя тисеча пятсот девятдесят ѡсмог[о] м[ѣ]с[я]ца сентѣбра двадцат первого дня.

Юреи *Ѡ*влочимскии, писар».

По вычитаню позвѣ сторона поводовая, доведечи року, положил выпис с книг земских володимерских вызнания возног[о] Исакиа Долмацког[о], в котором возныи сознает, иж положил позов по п[а]на подстаростег[о] володимерског[о] в замку ег[о] королевское м[и]л[о]сти володимерском.

А его м[и]л[о]ст[и] пан Загоровскии через ѣмоцваног[о] своег[о] поведел и ѣказовал быт злое положене позвѣ, абовим в замку ег[о] королевское м[и]л[о]сти володимерском позов в бране ѣвоткнул, ѡ то не идет ѡ кривдѣ и ѡ выступокѣ таковыи, которыи бы мел стат з ѣраду ег[о] подстаростског[о] албо ѡ злое ѡсужене и всказ якии неправныи, але ѡвинил ѡ якоес забите с[ы]на его, которое се якобы мѣлосе стат из ведомостю п[а]на подстаростег[о], мѣль теды тот позов положить на добрах п[а]на подстаростег[о] власных, которые тутъ сум под местом самым на передместю и в мили, и в двох, другие коло Володимера, ѡ чом есть право волынское в розделе четвертомъ артикул девятый⁶³³. Што выведши и показавши, просил волност, вшелпакие ѡбороны правные вцѣлѣ заховуючи.

А пан Заец поведел, иж, деи, «тот позов слушныи в замку володимерском по п[а]на Загоровског[о] положон с тоѣ причины, иж пан подстаростии есть позван до шкрутении, абы сам стал и тых мужо-боицовѣ, слуг своих, Александра Славинског[о], Яна Велкгорског[о] а Яна Машевског[о], [як]о⁶³⁴ таковых, в которых дому лупѣ лице ест застато, поставил || [арк. 177 зв.] и таѣ самаѣ справа, забите замордоване с[ы]на моего Миколаѣ Заеца, тѣю примовѣ, которую пан подстаростии, на судех седечи, на рочках кгородских володимерских, мнѣ слова ѣщипливые, в позве менованые, примовил, втагла, которыи слугам своим, фолкгуючи, их поимати не казал, помоч, радѣ и ратунокѣ ѣчинил, што иж в тых ѡбудву справах жалоба моя ест ѡписана. Теды, деи, ѣа и тых слуг его ѡсобливым позвом позвал, и против них ѡ забите с[ы]на моего[о], а

⁶³³ П ЛС, розд. 4, арт. 9 «Яко и при ком поэвы поэыватися мають, и як и где то осведчыти и што возному за проезд давати»: зауважувалося, що поэови мають вручатися через возного особисто оскарженому або ж кластися у дворі його маєтку (можна було також увіткнути у ворота двору).

⁶³⁴ Текст пошкоджений.

против п[а]ну подстаростему ѿ примову и шкрутению справовати готов». Просил, абы ему суд шкрутениѣмъ выправовати наказаль.

А умоцованыи позваног[о] поведил: «Што сторона поводаваа *задаёт*, то *иж* не тылко ѿ забитеѣ, але и ѿ слова *єст* ѡбвиненыи его м[и]л[ост] пан подстаростии, на то поведил п[а]нѣ подстаростии, же ѿ таковую кривдѣ мѣл позов на власнои маѣтности положит, а не в замку его королевское млсти». Просил на тот паракгафъ, где *идёт* ѿ слова, для злог[о] положѣния позовѣ волности. А што се тычет ставѣния слуг, тѣды его м[и]л[ост] пан подстаростии, яко перед тым перед вознымъ ѡных зрекаль, и тепер, ѡбличне ѣ суду стоечи, их се зрекал и ѡных *ведит* не хоче, ани их в дому своем переховываѣ: “А до тог[о] пан Заец тым се перед велю людми хлюбит, же их часто *видаёт*, нехаи же их лапаѣт и што хочѣчи з ними чинит. Га ѿ том *ведат* не хочу⁶³⁵”».

А пан Заец поведил, *иж*, *деи*, «мне тым положѣния позову збиват не може, бо, *деи*, слушне *єст* позов положон и до ведомости пришол, а таа справа моя ѿ забитеѣ с[ы]на [моего]⁶³⁶ Миколаа Заѣца, так же и таа примова п[а]на подстаростег[о], которую мне ѣчинил, то все *єст* власныи криминал, и не вим, где бы был значнеишии и болшии жалоснеишии криминал, яко то, *иж* ми с[ы]на забито ѿт слуг п[а]на подстаростего рукою, которых на ѡн час в себѣ || [арк. 178] в дому своем ховал, помоч и ратунокѣ ѣчинил и тепер их в себѣ переховываѣт, а мене самог[о] зо всим ѣчтивыми потомством моим пан подстаростии, еше на суде седѣчи, словомъ позабиа⁶³⁷». И просил, абы до выправованиа шкрутениѣмъ был припушон.

⁶³⁵ Ситуация згідно з правовими приписами виглядала не так однозначно, як її хотів представити Загоровський. Відповідно до артикулу 29 (II ЛС, розд. 11), якщо слуга свавільно когось убив або поранив, пан мав його зловити й ув'язнити, а також повідомити кривним убитого про подію. А якби пан відмовлявся ловити слугу, тоді він сам мав платити родичам небіжчика головщизну і сидіти рік і шість тижнів в ув'язненні. Однак перед ув'язненням пан мусив присягнути, що не був ініціатором убивства, у випадку ж відмови — карався «на горло». Аналогічну ситуацію регламентує і арт. 30 («Естли бы чий слуга, учинивши кому квалт домовый або головщизну, проч втек»): якби слуга, звинувачений у вбивстві, був помічений у свого пана і «приповедан», тобто відданий панові на поруки до судового розгляду, а потому втік, пан мав сам заплатити головщизну і шкоди, а також присягнути, що не був поінформований про наміри слуги і не долучався до його втечі; далі ж пан мав шукати свого слугу. Відмова пана від присяги тягла для нього скарання «на горло» як «гвалтовника» і вбивцю. Якщо ж слугу не віддавали панові на поруки, то пан мав лише присягнути на доведення своєї непричетності до вбивства. Очевидно, що обмежитися заявою про відмову від відповідальності за слуг Загоровський не міг, у будь-якому разі він мав присягнути на доведення своєї непричетності до вбивства.

⁶³⁶ Пошкоджений фрагмент тексту.

⁶³⁷ Шляхетська честь уважалася шляхтою важливішою від життя, на чому й наголошує Заяць.

Суд нинешнии земскии володимѣрскии, бачечи то с поступку правног[о] стороны поводовое, иж ѿ слова ѿщипливые справа идет, которые якобы з мѣстца ѿрядовог[о] мели быт ѿчинены, на то паракграфъ доброе положене позову наидуѣт и стороне позванои посьтуповать наказуѣт. А што сѧ тычѣт шкрутении ѿ забитье сына п[а]на Заѣцова и ставеньѣ слугъ, на тотъ паракграфъ судъ слушного положенья позову не наидуѣт⁶³⁸.

А потом ѿ слова ѿщипливыѣ, якобы п[а]ну Заѣцови заданыи, пан подъстаростии, справуючисѧ, повѣдилъ, же сѧ до такого задаванья словъ не знаѣт и овьшемъ п[а]на Заѣца за доброго и цнотливого, добърои матки с[ы]на роздмиѣт, ѿ чимъ и право показаль з роздѣлу третѣг[о] артикулу двадцат второго, которыи такъ ѿпеваѣт, же хто бы кому задавъ слова ѿщипливыѣ и нешляхѣтства, а потомъ сѧ до того не зналъ, тогды маѣт быти волным ѿчиненного. Иж тогды не знаѣтсѧ до того панъ подстаростии, ма бытъ тогды водлугъ того права вольнымъ ѿчинень, просиль ѿт позову и речи самъ за тымъ вольности, вшѣлакиѣ ѿбороны правныѣ вцѣлѣ заховуючи.

Суд нинешнии || [178 зв.] земскии володимѣрскии, бачечи то, иж пан подстаростии, сам ѿбличне стоѣчи, повѣдаѣт, иж яко п[а]на Заѣца здавна за доброз[о] ложа с[ы]на и за шляхтича мил и тепѣр маѣт, а до таких слов ѿщипливых, абы ѣму задавати мел, не знаѣт, про то суд водлуг артикулу двадцат второг[о], в роздѣлѣ третѣм ѿописаног[о], п[а]на подстаростѣг[о] ѿт позовъ и речи волным ѿчинил.

А пан Заѣц ѿт того декрету до суду трибуналског[о] апелѣвал, суд, апеллации допустивши, рокъ ѿбудвум сторонам перед судом головным трибуналским в Люблинѣ в тотъ час, кгды sprawy воеводства Волынског[о] напервѣи по датѣ сѣг[о] декрету сужоны будут, стати зложил. Што для памѣти до книгъ земских володимѣрскихъ ѣсть записано ж⁶³⁹.

ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 11, арк. 176 зв.–178 зв.

⁶³⁸ Образу Зайця підстаростою Загоровським на своєму урядовому місці суд розцінив як справу офіційної особи, що дозволяло увіткнути позов у замкову браму, натомість справу про вбивство слугами Загоровського Миколая Зайця кваліфікували як приватну, тож позов мав покладатися у маєтку Загоровського як приватної особи.

⁶³⁹ 26 жовтня 1598 р. на володимирських земських роках розглядалася справа Богуша Зайця по звинуваченню Олександра Славинського, Яна Вільгорського, Яска Машевського як головних винуватців і двох їхніх помічників — Петра Чаплицького і Яна Заблоцького, де позивачеві після контрверсій дозволили виводити шкрутинії, що й було виконано (ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 11, арк. 184–185 зв.). Олександр Славинський, який на судові засідання не став, пославшись на хворобу, був позваний Зайцем на трьохкоролівські роки, однак відповідач знову не з'явився і був оголошений 4 лютого 1599 р. винним як «несталій» (Там само, арк. 499–501).

№ 210

1598 р., червня 16. Володимир. — Скарга Яна, Василя і Тимофія Оранських перед володимирським земським судом на Якуба Петровського, який образив їх у замку під час судових засідань у присутності великої кількості осіб, замість того, щоб учинити «одповідь» із дотриманням усіх правил; скаржники також оповіли, що Петровський попередньо уже чинив кривди скаржникам, тож заява спровокована їхнім страхом за своє життя і здоров'я

Протестацья панов Оранских на пана Петровского

Року 1598 м[є]с[я]ца июня шостогонадцат дня

На роках сѣдовых земских володимерских, ѿ три недели по светои Троици св[я]тѣ римском в року теперешнем девѣтдѣсѣт ѿсмом припалых и судовне ѿправованых, перед нами, Андреем Заленским з Слубиц, судею, а Григорем Киселем-Низкиницким, подсѣдком, вриадниками сѣдовыми земскими повету Володимѣрского, постановившисѣ || [арк. 445 зв.] ѿчевисто ѿ сѣдѣ, ѿрожные пан Ян, пан Василѣи и пан Тимофеи Оранские ѿбтежливе с плачем жаловали на пана Якуба Петровского тыми словы, иж, деи, тот то пан Якуб Петровский, не маючи до нас жадное слушное причины, взявши противко нас неакую васнѣ, не ѿбходѣчисѣ з нами правне иако з шляхтичами волными, в том повете ѿселыми, если бы есмо ему што были винни, частокротъ розными способы стараючисѣ ѿ то, иакобы нас ѿ горло приправил, поколкокрот на дом наш шляхѣтский, покоем посполитым ѿбварованы, ѿв Оронѣх, наѣждчал. А иж нас за кождым разом в дому застати не мог, бо мы, маючи ведомость ѿ том, иж ѿн никакую васнѣ противко нас взял, юже ѿт полрока в дому своем не мешкаем. То пак ѿн, не маючи на томъ досыт, же нам на дом наѣждчает, берѣчи наших подданных ѿранских сѣрмаги квалтовне и в них ѿбравшесѣ, и в доме нашем нас шукает, вдѣн и вночи на розных мѣстцах по дорогах и гостинцах заседает, хотѣчи нас позабият.

А над то ещѣ все наболшии жал и деспектъ нашѣ, не ѿшановавши мѣстца его кр[олѣвское] м[и]л[ости], в за[м]ку⁶⁴⁰ и вмѣдзы сѣдов вашои м[и]л[ости] земских, туж ѿ сѣдѣ в[ашѣи] м[и]л[ости] земского, при згромаженью немалом людеи зацных, не даючи нам ѿтповѣди водле звычайю права посполитого, иако се межи людами звыкла заховыват, толко покутне на нас, людеи невинных, словы, счипливыми доброи славе нашои, чинит и чинити не переставает.

⁶⁴⁰ Текст пошкоджений.

А иж мы не естєсмо безпєчни здоровїа своего на каждом мєстцѣ от того п[а]на ІАкуба Петровского, просим в[ашєи] м[и]л[ости], абы в[аша] м[и]л[ост] рачили розказать тую протєстацию нашу до книг зємских записати». Што єсмо записати казал.

ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 10, арк. 445–445 зв.

№ 211

1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського та Станіслава-Богуша Трацевського на Адама Бранського, який з намови кн. Юрія Пузини намагався застрелити Олдаковського із засідки, а потому оповів про свої наміри Федору Гулевичеві й погрожував у присутності багатьох людей вбити скаржника, знищити та спалити його маєтність

Оповєданє панов Олдаковског[о] и Трацевского на пана Олдаковског⁶⁴¹ о стрелєньє

Року тисєча пѣтсот дєвѣтдєсѣат осмого м[є]с[я]ца июлиа двадцѣтого дѣна

Присылал на вѣриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии лѣцкии до мене, Миколаѣа Чарноцкого, намєстника подстароства лѣцкого, пань Станиславъ Олдаковскии слѣдѣ своего пана ІАна Хмєлевского, оповєдаючи и обтєжливе жалѣючи на пана Адама Павловича Бранског[о], швакгра своего, о томь, иж року теперєшнего тисєча пѣтсот дєвѣт дєсѣат осмого[о] м[є]с[я]ца марца двадцѣт осмого дѣна, бѣдѣчы ѣа в домѣ своемь а дворе Бранѣх, ѣако чоловієкъ, которыи ничого не бѣдѣчы винєнь, правомь посполитым бѣдѣчы обварованыи и покоємь, ѣако на стань шляхєтськии належи, кгда шол з двора за дворь около острога, в тот чась тот же Адамь Бранскии, засѣдшы обычаємь непристоинымь а правє зрадєцкє, на дєнь годинь дѣе в рогь острога двора моего с пѣлгакомь, там же на мене стрелиль, хотєчы мене забити, ѣако не пристало добромѣ, єднакь ижъ за помочью Божою предєсєвзѣтью своемѣ || [арк. 49] непристоиномѣ не дѣчинил досыт и не догодиль, же мене хибиль. Стреливши, до имениа Долгого до князѣа Юрѣа Пѣзыны и малжонки єго втєк и вѣхал, за которого порадою дѣчиниль, гдє єго на тоть час поткаль пань Фєдор Гѣлевич, пытаючи єго, гдє был. Повєдил, жємь єздиль швакгра своего забити. Гдє и тепєрь по тым злым дѣчинкѣ дѣна чотыринадцѣтого июна чиниль на мене зновѣ ѣавныє пофальки при велю людєи зацныхь, такь на горьло мое и на маєтность, и запалєньємь незвычайнымь, запомнєвьшы

⁶⁴¹ Помилково вказанє прїзвищє «Олдаковський», натомїсть мало бути «Бранський».

срокости права и покою посполитого, и направеньемъ розныхъ ѡсобъ и лотриковъ на здоровье мое. **Ѡ** што на меновите ѡферуюся чынити с нимъ самымъ правне, такъ ѡ тое засѣданье непристойное, яко и ѡ тые всѣ речы звышъ менованые, и тѣю мою протѣстацію до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ вношѣ».

И просиль тотъ слѣга пана **Ѡ**льдаковскаго именемъ пана своего, абы то было до книгъ записано, што на записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 48 зв.–49.

№ 212

1598 р., жовтня 14. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Яна Циминського як позивача з Томашем Шимковичем-Скленським, обвинуваченим у пораненні слуги скаржника; під час процесу відповідач передав право присягати, надане йому судом для підтвердження невинуватості, слугі на доведення скарги, а потому звільнив його від присяги, у відповідь позивач відмовився від провадження процесу і звільнив оскарженого від обвинувачень

Декрет межи п[а]ном Склѣнским а возницюю п[а]на Циминського Року тисяча пятсот девѣтдѣсят ѡсмого м[е]с[я]ца ѡктября 14 дня На рочкох сѣдовыхъ кгородскихъ лѣцкихъ, ѡд [д]ня⁶⁴² ѡсмого м[е]с[я]ца ѡктября в рокѣ звышменованомъ припалыхъ и сѣдовне ѡдправовати зачатыхъ, передъ нами, Якубомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеемъ Стѣмпьковскимъ, судѣю, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда справа з реестрѣ судового с права || [арк. 295 зв.] за потрикротнымъ приволанѣмъ черезъ возного стороны позваное межи ѡрожноымъ паномъ Яномъ Циминскимъ, поводомъ, з одноѣ стороны, а ѡрожноымъ п[а]номъ Томашемъ Шкленскимъ, сыномъ ѡрожного п[а]на Федора Шимковича-Шклинскаго, яко неѡсѣлымъ з особы его позванымъ позвомъ кгородскимъ луцкимъ, которымъ пререченыи поводъ, доведечи справедливости возницы своему на име Томашови, того позваного позыва ѡ то, иж ѡнъ з слугами и помочниками своими, которымъ ѡнъ самъ имена и назвиска лепѣи вѣдаѣт, перенавши того помененого Томаша возницѣ на сѣлѣ Шкленю дня ѡдиннадцатого м[е]с[я]ца маѣ в року теперешнемъ девѣтдѣсятъ ѡсмого на дорозѣ доброволнои, ничого ему не винного, поранил, то естѣ тому Томашови возницы рану кривавую тятую черезъ плечи задалѣ, што ширѣи и меновите тотъ позовъ в собе ширѣи ѡбмовлаѣт. На року тогды ны-

⁶⁴² Пошкоджений текст.

нешним, с пререченого позву припалым, стороны ѡбедве, ѡчевисте перед судом постановившися, контрoверсиe свое правные до судѣ вносили.

Уряд нинешнии кгородскии луцкии, выслухавши и добре выроздѣмевши коньтрoверсии сторон ѡбудвух, поневаж есть позов выдан на позваног[о] яко на неѡселого, а до того же позваныи посесии своeи не ѡказовал, для того, форм в судѣ своем нашовши, позваному в справе нинешней поступоват наказаль. Ѳд которого декрету позваныи до Трибуналу Любелского апелевал, ѡряд апелляции не допустил. А в далшом поступку тоe справы преречоныи ѡряд кгородскии луцкии с контрoверсии ѡбудву сторон, за пущенем присяги ѡд стороны позваное стороне поводовои, наказал, абы преречоныи Томаши возница присяг в тую роту, яко ѡд п[а]на Том[а]ша Шькленского раны заданые маeт. А кгда присягнет, ѡряд накаже то, што с права прииде.

А иж преречоныи позваныи поводови присягу преречоныe на раны зараз ѡдпустил и з нее его вызволил, для того позваного ѡд позву и [са]моe⁶⁴³ справы || [арк. 296] часы вечными волнымъ ѡчинил и нинешним декретом своим чинить и сказѣ.

Што все для памети до книгъ кгородских луцких есть записано.
ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 295–296.

№ 213

1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Письмова «одповідь», внесена до луцьких гродських книг на прохання Стефана Князьського, який оповів, що отримав її від брата Лаврина

Ѳповеданье п[а]на Стефана Князского на брата своего Лаврина ѡ ѡдѡповідь

Рокѣ тисеча пятсот девятьдeсять ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктебра пятого-надцат дна || [арк. 439]

На рочках судовых кгородских лѡцких, дна ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктебра в рокѣ теперешнемъ девятьдeсять ѡсмом припалых и сѡдовне ѡтправовать зачатых, перед нами, Гакѡбом Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеем Стемпковскимъ, судею, вриадниками сѡдовыми кгородскими лѡцкими, постановившися ѡчевисто ѡ сѡдѣ, п[а]нъ Стефан Князскии ѡповедал, через возного карту, по-полскѣ писанѡю, ѡдповідь ѡт брата своего Лаврина, для вписания в книги кгородские лѡцкие подал, котораю так ся в себе маeтъ:

⁶⁴³ Пошкоджений текст.

«Panie bracie! Zalem tobie swoy oznaimił, ktorego y sam baczysz. A iz pragniesz tego ode mnie, zebym ci y skutek mianował, mogłes baczyć y w ty cedulie, ktorąm do ciebie pierwei posłał przez sie mnie samego, bo ia wziąwszy Pana a Odkupicielia mego na pomoc, chcąc ten despekth tobie oddac, ktory mie podkał oth ciebie dnia wczorajszego. A ty wiedząc o tym, bądź gotow».

А такъ мы тоє ѡповеданье и покладанье тоє ѡтповеди, принявши, до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записати єсмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 438 зв.–439.

№ 214

1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Василя Жабокрицького як позивача з відповідачем Андрієм Рогозинським, оскарженим у вчиненні «одповіді», а потому в наїзді з помічниками на маєток позивача Волицю, пораненні слуги і заподіянні шкод Жабокрицькому: відповідач, не з'явившись до суду, справу програв і був оголошений банітом⁶⁴⁴

Декрет п[а]на Василя Жабокрицького с п[а]ном Аньдреем Рогозенскимъ

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесять ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктября пятогонадцат дня

На рочкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ лѣцкихъ, дня ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктября в рокѣ теперешнемъ деветьдесят ѡсмом припалыхъ и сѣдовне ѡтправовати зачатыхъ, передъ на[ми], Іакѣбомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеемъ Стемповскимъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда справа з реестрѣ сѣдового за потрикротнымъ през возного приволанемъ припала, теды, постановившися ѡчевисто, сторона поводаваа п[а]нѣ Василю Жабокрицькии, давши сторонѣ позванью, вроженого п[а]на Аньдрея Рогозенского, кѣ правѣ черезъ возного єнералного шляхетного Матыса Славокгѣрского приволати, за которыми приволанемъ возного сторона позванаа не ѡзвалася и не становила. А сторона поводаваа поднесъ позовъ кгородскии лѣцкии, которыи былъ читанъ и такъ се в себе маєтъ:

«Марек Собєскии, воевода любелскии, староста луцкии

Уроженомѣ п[а]нѣ Аньдрею Рогозенскомѣ приказью, || [арк. 348] абы в[аша] м[илост] передо мною самымъ, а в небытности моеи передъ сѣдомъ моимъ кгородскимъ лѣцкимъ в замкѣ г[оспо]д[а]рьскомъ лѣцкомъ на рочки кгородские лѣцкиє м[ε]с[я]ца ѡктября ѡсмого дня в рокѣ нинешнемъ

⁶⁴⁴ Див. також наступну справу № 215.

деветдесѣт ѡсмомъ близко пришлыѣ сам ѡбличне и завите стал на жалобѣ и правное попиране ѡрожного п[а]на Василя Жабокрыцького, которыи на вас жалѣеть ѡ то, ижъ в[аша] м[илост], *первеи* того ѡчинивши ѡтповед и похвалкѣ на здорое его, потом, до[го]жаючи предсевиатомѣ ѡмыслу своемѣ, рокѣ теперешнего *деветдесѣт ѡсмого* м[ε]с[я]ца маѣа *первого* дня, в[аша] м[илост], п[а]нѣ Рогозенскии, звазнившисѣ на него безвиннѣ, а способившисѣ з слѣгами, поддаными и помочниками своими, так тежъ з слѣгами, поддаными и помочниками своими, так тежъ з слѣгами, поддаными и помочниками *брати* своеѣ п[а]нов Рогозенских, меновите з чотырох сел, з села Волицы, з села Волковыи, з села Воронич, з села Рогозна, ѡмыслнѣ, хотѣчы Жабокрыцького горла и здорovia позбавити, кгвалтовнѣ нашедши на двор его мешканѣа его спокойного на Волицы, маючи з собою немало людеи з розным ѡрѣжем, воинѣ належачим, и вломившисѣ в дом его, кгвалтовнѣ пахолка его въ дворе его на име Миколаѣа ѡкрѣтнѣ и шкодливѣ сам, в[аша] м[илост], п[а]нѣ Рогозенскии, с тыми слѣгами и помочниками своими зранили, с которых ран не вѣдати, если жив бѣдет.

А кгда, *деи*, Жабокрыцькии, видѣчи на себѣ || [арк. 378 зв.] таковыи великии кгвалть, ѡстѣпил и заперсѣа в дому своем, там же в[аша] м[илост], пнѣ Рогозенскии, *яко* неприятел коронныи, до домѣ его штѣрмы чинѣчи, на дом его стрѣлал з рѣчниц и его колко годин в домѣ добывал, ѡгнем спалити хотѣл, дом его спокойныи шляхетскии скрывавил, маѣтности, *деи*, немало в домѣ его побрал, в котором побраню маѣтности шькоды себе быти мѣнит двисти золотых полских.

Про то абы в[аша] м[илост] на рокѣ, за тым позвом припалом, стал и во всем сѣа п[а]нѣ Жабокрыцькомѣ на жалобѣ, в позве ѡписанѣю, ѡ кгвалть домовыи, ѡ зраненѣ слѣги его и ѡ шкоды, через в[ашу] м[илост] сталыѣ, и ѡ вины за ѡтповед скѣтѣчнѣ и завите ѡсправедливилсѣ.

Писан ѣ Лѣцкѣ рокѣ тисѣча *пѣтсот* *деветдесѣт ѡсмого* м[ε]с[я]ца сѣнтѣбра второго дня.

Иванъ Красинскии, писаръ».

А по вычитаню того позвѣ сторона поводаваѣа, доведши его и рокѣ, за ним припалого, а в далшом постѣпкѣ сторона поводаваѣа ѡповедал ѣ сѣдѣ, *иж*, *деи*, помененыи п[а]нѣ Рогозенскии, бѣдѣчи ѡт повода на сѣе теперешниѣ рѣчки за позвом и з реѣстрѣ сѣдого по три дни через возного кѣ правѣ приволан, чога реѣстром сѣдовым доводил. За которым приволанѣм возного помененыи позваныи сам не стал и никого з моцю не прислал, и жадное ведомости ѡ нестаню своем сѣдови и стороне *знат* не дал, за чим повод домовѣалсѣ и просил, абы позваныи на ѡпад в рѣчи || [арк. 349] *здат* допѣщона была.

Сѣд нинешнии кгородскии лѣцкии, бачачи быти позваного права посполитого непоследшного, ѿного яко непоследшног[о] стороне поводовои на ѿпад рѣчи вздати допѣстил з волным арештом до звыклои години. А кгда ѿ звыклои години до арештѣ того вздана п[а]нѣ Рогозенскии через того жѣ возного был приволан, ѿзвавшисѣ п[а]нѣ Воиновичъ именѣм позваного, тѣю справѣ арештовал. По котором арештованю sprawy, кгда на завтрѣе з реѣстрѣ арештового справа вышѣ менованаѣ припала, тѣды, постановившисѣ ѿчевисто, сторона поводовоѣ п[а]нѣ Василѣи Жабокрыцкии⁶⁴⁵ сторонѣ позваню, п[а]на Анѣдреѣа Рогозенского, через того жѣ вышѣ менованого возного Матыса Славокгѣрского яко и первеи потрикром, а четвѣртыи и над право, привольвал. Нижли позваньи, справѣ первеи арештовавши, а потом тепѣр сам не стал и никого з моцю ѿт себе до тоѣ sprawy не прислал, за чим повод домовѣлсѣа и просил, абы позваньи на ѿпад в рѣчи вздат допѣщон был, и то, што *ест* в позвѣ написано, абы на нем всказано было.

Уряд нинешнии кгородскии лѣцкии за домовенѣм стороны поводовое, а за нестанѣм стороны позваное, прихилаючисѣа в том до права посполитого, ѿного яко несталого и права непоследшного, на ѿпад в рѣчи вздат допѣтивши, а в далшом постѣпку за наездъ кгвалтовныи || [арк. 349 зв.] на дом шляхѣтскии винѣ каранѣа горлом и шкоды, за тым наездом поднѣтыѣ, водлѣгѣ позвѣ стороны поводовое вышѣ менованого двисти золотых полских сказал и тымъ декретомъ своимъ сказѣть и присѣжа[ѣ]ть. Котораѣа то сѣма п[ѣ]н[ѣ]зѣи ѿтправлена быти маѣт на вшѣлакиихъ маѣтностяхъ позваного лежачих и рѣхомых, гдѣ колвекъ бѣдѣчихъ и через него держачихъ. А ижѣ тот то Анѣдреѣа Рогозенскии, ѣникаючи права, самъ не стал, про то суд ѿного яко несталого и права непоследшного на далшю екзѣкѣцию и сказанѣе баницыѣи в тои справѣ вышѣ менованои стороны ѿбѣдвѣ з справою всею до сѣдѣ головного Трибѣналѣ Любѣлского на воеводство Волынское, которое по датѣ сѣго декретѣ н[ѣ]шого порядком иншихъ воеводствѣвъ напервеи сѣжоно и ѿтправовано бѣдет, ѿтослали и тымъ декретомъ своимъ ѿтсылають.

Што все для памяти до книгѣ кгородскихъ лѣцкихъ *ест* записано.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 347 зв.–349 зв.

№ 215

1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі Василя Жабокрицького як позивача з Андрієм Рогозинським, від-

⁶⁴⁵ Пошкоджений текст.

повідачем, оскарженім у вчиненні «одповеди»: відповідач був оголошений банітом через неявку до суду

Декрет п[а]на Василя Жабокрыцкого с п[а]ном Аньдреем Рогозенъскимъ

Рокъ тисеча пятьсотъ деветьдесять ѡсмого м[ѣ]с[я]ца ѡктября пнатогонадцат дня

На рочках судовых кгородских лѣцких, дня ѡсмого м[ѣ]с[я]ца ѡктября в рокъ теперешнем деветьдесят ѡсмом припалых и сѣдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Іакѣбом Лысаковским, подстаростим, а Матеем Стѣмпковским, || [арк. 350] сѣдею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда справа з реестрѣ сѣдового за потрикротным през возного приволанѣм припа[ла]⁶⁴⁶, теды, постановившиса ѡчевисто, сторона поводава п[а]нъ Василен Жабокрыцкии, давши сторонѣ позвандю ѡрожног[о] п[а]на Аньдрея Рогозенского кѣ правѣ через возного енералного шляхетного Матыса Славокгѣрского приволати, за которым приволанѣмъ возного сторона позванаа не ѡзваласѣ и не становила. А сторона поводаваа, поднесши позов кгородскии лѣцкии, которыи был читан и так сѣ в собе маеть:

«Марек Собѣскии, воѣвода любелскии, староста луцкии

Урожономѣ п[а]нѣ Андрею Рогозенскомѣ приказдю, абы в[аша] м[илост] передо мною самым, а в небытности моеи перед сѣдом моим кгородским лѣцким в замкѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком на рочки кгородские лѣцкиѣ м[ѣ]с[я]ца ѡктября ѡсмого дня в рокъ нынешнем деветьдесят ѡсмом близко пришлые сам ѡбличне и завите стал на жалобу и правное попиране ѡрожного п[а]на Василя Жабокрыцкого, которыи на вас жалѣет и сим позвоом перед сѣд мои позывает ѡ то, ижъ рокъ прошлого деветьдесят семого м[ѣ]с[я]ца декабра четвертогонадцат дня, кгда за посланѣмъ п[а]на Василя Жабокрыцкого возныи Воитех Поніатовскии з шляхтою, на тот час при нем бѣдѣчою, в домѣ в[ашей] м[илости], п[а]не Рогозенскии, на Волицы просил, абы в[аша] м[илост] п[а]нѣ Жабокрыцкомѣ з слѣги своего Миска справедливость вчинил ѡ то, ижъ его || [арк. 350 зв.] без вшелякое причины злаал, зсоромотил и с пѣлгакѣ на п[а]на Жабокрыцкого стрелил, на што, деи, в[аша] м[илост], возномѣ и шляхте повидил, ижъ, деи, «того жалѣю, же тот пахолок мои п[а]на Жабокрыцкого не забил». И зараз, деи, в[аша] м[илост] через того возного и тѣю шляхтѣ ѡтповед послал п[а]нѣ Василю Жабокрыцкомѣ в тые слова: «П[а]не возныи, повид то п[а]нѣ Василю Жабокрыцкомѣ, ижъ бы сѣ мене

⁶⁴⁶ Пошкоджений текст.

кожого дня и години стерез». И повидил, *деи*, *еси*, *иж*, *деи*, «ѿ то пишно старатсе бѣдѣ, жи Василя Жабокрыцкого так бѣдѣ бити, же его здоровья позбавлю, и ѿт моих рѣкъ горло дати мѣситъ, албо его ѿгнем спалити слѣгам своим кажѣ».

За которѣю ѿтповед в[ашеи] м[илости], п[а]нѣ Рогозенскии, п[а]нѣ Василю Жабокрыцкии, не бѣдѣчи здоровья своего безпечон, позывает в[ашу] м[илост] перед сѣд мои про то, абы в[аша] м[илост] стал и п[а]нѣ Жабокрыцкомѣ водлѣгъ констытѣцыйи и Статѣтѣ прав посполитых и коронных и Великого князства Литовского стати, которого земля Волинскаа ѡживает, ѡстил и ѡсправедливился.

Писан ѡ Лѣцкѣ рокѣ тисеча пятсот девятдесят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра второго дня.

Иванѣ Красинскии, писарѣ».

А по вычитаню того позву сторона поводаа, доведши его и рокѣ, за ним припалого, а в далшом постѣпку сторона поводаа ѡповедал ѡ судѣ, *иж*, *деи*, помененыи пан Рогозенскии, бѣдѣчи ѿт повода на сие теперешние рочки запозван и з реестрѣ сѣдоваго по три дн[и]⁶⁴⁷ || [арк. 351] через возного ку правѣ приволан, чого реестром сѣдовым доводил, за которым приволанем возного помененыи позваныи сам не стал и никого з моцю не прислал, и жадное ведомости ѡ нестаню своем сѣдови и стороне знат не дал. За чим повод домовялся и просил, абы позваныи на ѡпад в речи здат допѣщона была.

Сѣд нынешнии кгородскии лѣцкии, бачачи быти позваного права посполитого непоследшного, ѡного яко непоследшного стороне поводовои на ѡпад речи вздати допѣстил з волнымъ арештом до звыклои години. А кгда ѡ звыклои години до арештѣ того вздана п[а]нѣ Рогозенскии через того жъ возного был приволан, ѡзвавшись, п[а]нѣ Воиновичъ именемъ позваного тую справѣ арештовал. По котором се арештованю справы, кгда на завтрее з реестру арештового справа вышь менованаа припала, тѣды постановившись ѡчевисто, сторона поводаа п[а]нѣ Василю Жабокрыцкии сторонѣ позваню п[а]на Анѣдрея Рогозенского через того жъ вышменованого возного Матыса Славокгурского, яко и първеи, потрикрот, а четвертыи и над право приволывал, нижли позваныи, справѣ първеи арештовавши, а потом тепер сам не стал и никого з моцю ѿт себе до тое справы не прислал, зачим повод домовялся и просил, абы позваныи на ѡпад в речи вздат допѣщон был и то, што *ест* в позве написано, абы на немъ всказано было.

⁶⁴⁷ Пошкоджений текст.

Уряд нинешнии кгородскии лѣцкии за домовенѣм стороны поводовое, а за нестанѣм стороны позваное, прихилаючися в том || [арк. 351 зв.] до права посполитого, ѡного, яко несталого и права непослѣшного, на ѡпад в речи вздат допѣстивши, а в далшом постѣпкѣ за похвалкѣ и ѡтѣповедѣ на здорое стороны поводовое вышѣ менованое вины, в констытѣцьи ѡписаные, сказал и присѣдил, и нинешнимъ декретом на стороне преречонои позванои присѣжаѣт. А ижѣ тот то Аньдреи Рогозенскии, ѡникаючи права, самѣ не стал, про то сѣд ѡного яко несталого и права непослѣшного на далшѣю екзекѣцью и сказанѣ баницыѣи в тои справе вышѣ менованои стороны ѡбѣдвѣ з справою всею до сѣдѣ головного Трибѣналѣ Любельского на воеводство Волинѣское, которое по дате сего декретѣ н[а]шого порядком иншихъ воеводствъ напервѣи сѣжоно и ѡтправовано бѣдет, ѡтослали и тым декретом своим ѡтсылают.

Што все для памяти до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ естѣ записано.
ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 349 зв.–351 зв.

№ 216

1598 р., жовтня 17. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі єврея Маєра Абрамовича як позивача з Томком Ощовським та його дружиною Галишкою з Холоєвських, оскарженими у нападі на орендовану євреем корчму, його побитті та грабежі майна⁶⁴⁸

Декрет Маєра Абрамовича, жида лѣцког[о], а п[а]на Томька Ощовського

Року тисеча пятсотъ девѣтьдѣсятъ ѡсмого м[ѣ]с[я]ца ѡктѣбра сѣмогонадцать дня

На рочкахъ кгородскихъ лѣцкихъ, дня ѡсмого м[ѣ]с[я]ца ѡктѣбра в рокѣ теперешнемъ девѣтьдѣсятъ ѡсмом припалыхъ и сѣдовнѣ ѡтправовати зачатыхъ, передъ нами, Гакѣбломъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матѣємъ Стѣмпковскимъ, судею, вриадниками кгородскими лѣцкими, кгда справа з реѣстру сѣдового припала, тѣды, постановившися ѡт стороны поводовое,

⁶⁴⁸ Справа містить низку елементів, важливих для розуміння особливостей судового процесу, можливих стратегій шляхти в суді та деяких засад функціонування шляхетського соціуму. Так відповідач вимагав припинити процес на підставі того, що: 1) справи про поранення має розглядати не гродський, а земський суд; 2) чоловік і дружина позвані одним позовом, у той час як мав відповідати лише чоловік, бо дружина перебуває в його опіці; 3) позов переповнений образливими словами, які зачіпають честь шляхтича; 4) єврей не може звинуватити шляхтича в кримінальних злочинах. Коли суд з аргументами не погодився, оскаржений попросив дозволу присягнути на доведення невинуватості, що й було дозволено. Однак потому Ощовський відмовився від присяги і висловив намір апелювати до Трибуналу, твердячи, що його примушують присягати.

жида луцкого Маєра Абрамовича, ѓмоцованыи шляхетныи п[а]нѣ Андѣреи Дахнович, давши сторону позванѣю, п[а]на Томка Ощовского и малжонку его, кѣ праву через возного Матыса Славокгурского приволати, поднес позов кгородскии лѣцкии, в тые слова писаныи:

«Марекѣ Собескии, воевода любелскии, староста лѣцкии

ѓрожному п[а]ну Томкѣ Ощовскому и малжонце твоеи п[а]неи Галжѣце Холоєвского зо всех добрѣ в[а]шихѣ и правом якихѣ колвекѣ вамѣ належачихѣ, на чиєму праву положенємѣ сего позву, ничего тым не ѓближаючи, приказѣю, абысте в[аша] м[илост] передо мною або перед сѣдом моимѣ кгородским лѣцким на рочках кгородских лѣцких, м[ε]с[я]ца ѓктября ѓсмого дня в року теперешнем *девет||десят* [арк. 466 зв.] ѓсом припадаючи, сами ѓчевисто яко на року завитом стали на жалобѣ и правное попиране Маєра Абрамовича, жида лѣцкого, которыи вас позивает, ижѣ, *деи*, року тисеча *пшатсот* *деветдесят* сего м[ε]с[я]ца сѣнтѣбра *двадцат* первого дня в[аша] м[илост], п[а]ни Ощовскаиа п[а]ни Галжко Холоєвского, намовившиса ѓдного ѓмыслѣ и зобравшиса зѣ слѣгами своими и с подданыи, которых вы сами знаете, имена и прозиска ихѣ лепѣи ведаете, пришедши до господы его ѓв Ощове ѓ подданого п[а]на Гневоша Дрозденьского на име до Назара, где он на *тот* час *арендѣ* *корчмы* *ощовское*, выправившиса с *корчмы*, зо всею маєтностю своею до часѣ перемешкивал, покол бы сѣвбы своеє яриньные, которыє мелѣ на поляхѣ кѣпных ѓв Ощове, там тежѣ и сѣвбы ѓгородные знати мел и всю свою маєтност рѣхомѣю там ѓ того подданого п[а]на Дрозденьского Назара звез. То пакѣ, *деи*, в[аша] м[илост], п[а]не Ощовскии, с помененою п[а]нею малжонкою своею, ничего сиа не ѓгледаючи на право посполитое, так помененого жида Маєра яко человека спокоиноного, пришедши, не маючи до него жадное причины, ѓкрѣтне збили а нелютостиве зранили, и што в него было, то все побрали и пограбили есте, то естѣ грошеи готовыхѣ, которыє в *тот* час тотѣ Маєр при себе мел, с которыи се был зготовал || [арк. 467] до Луцка на *кармарокѣ* *ехат*, *чирвоныхѣ* *золотых талпаров* и монеты *золотых полскихѣ* сто. А в коморе, в *каторои* свое *сховане* мелѣ, замок *ѓтбивши*, *скрыню* *розломил*, в *каторои* *гр[о]шеи* *сем* *копѣ*, *серебѣра* *ламаного* *гривен* *пять*, *шѣбкѣ* *сибирковѣю* *кѣпленѣю* за *золотых полскихѣ* *десет*, *кошѣл* *белоголовских* *коленского* *полотна* *десет*, которыє коштовали за *золотых полскихѣ* *двадцат*, *шапку ѓксамитнѣю*, *кѣпленѣю* за *золотых* *шест*, *ексамиту* *чорного* *полтора* *локтя* за *чотыри* *золотых* *кѣпленые*, *золота* *ниткового* *цѣвку* за *гривнѣ* *кѣпленого*, взяли и пограбили есте. При том збожѣя *пожатого*, которое мел на поляхѣ кѣпных в Ощове, *ѓвса* *копѣ* *семдесят*, *грѣчки* *копѣ* *ѓсмѣдесят* и *пшат*, *сочевицы* *копиц* *сорокѣ* есте побрали и пограбили и

до двора своего ѡщовского ѡтпровадили и на пожитокъ свои ѡбѣрндли есте. С которыхъ кажъдѣю копѣ ѡвса и грѣчки шацѣетъ собе Маѣр по двадцати чотыри гр[о]шии литовскихъ, а сочевицѣ кажъдѣю копицѣ по дванадцат гр[о]шеи литовскихъ.

Про то вас сим позволю тылко ѡ грабежѣ и къ сказаню на вас вин, в праве посполитом ѡписаных, позывает, а ѡ збитѣ и зраненъе свое и ѡ починенъе инших шкод в сѣде належъном собе право з вами зоставѣует. Ѡ што ѡн вас на рочки кгородские лѣцкиѣ, в рокѣ прошлом девѣтдѣсят || [арк. 467 зв.] семом м[ѣ]с[я]ца ноѡбра сѣдовне ѡтправованые, позывал, тѣды вы, не росправуючися з ним, розниали были есте на вгодѣ, которое не скончивши, тѣды ѡнъ вас неѡѡнокрот на рочки кгородские лѣцкиѣ позывал, нижли рочки николи сѣжоны не были. Про то абысте тепер на рочки вышѣипомененые сами стали и завите се ѡсправедливили.

Писан в Лѣцкѣ рокѣ тисѣча пятъсотъ девѣтьдѣсят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра шостого дня.

Иванъ Красѣнский, писаръ».

А по вычитаню того позвѣ, доведши рокѣ и позву зознанѣм возного на вриаде, протѣстациѣю ѡ ѡн грабежѣ и збитѣ его ѡчинены, просил, абы мѣ справедливост ѡчинена была.

На которѣю таковѣю скаргу ѡмоцованыи с позваныи стороны шляхетныи Миколаи Пашковскии, не признаваючи справы той, невинне на позванѣю сторонѣ внесены, повѣдил, ижъ за таковымъ позволю шпетным не може през пленипотѣнта своего в небытности самого повода, ѡко в справѣ криминалнеи, той справы поднести, але сам ѡчевистѣ до того, ижъ жадного поровнанъя и волности жид с позваною стороною не маѣт, не може еѡ номинѣ⁶⁴⁹ до кгородѣ позывати шляхтича, иле жид. За чим просил волности а форо⁶⁵⁰, иншиѣ ѡбороны вшѣлакиѣ водлѣ права вцале собе заховавши.

А ѡмоцованыи || [арк. 468] стороны поводовое повидил, ижъ «жид, бѣдѣчи подданым мѣщанинѣм его кр[олѣвское] м[и]л[о]сти мѣста Лѣцкого, ѡко и иные з мѣщанъ ѡпривилеваные, ѡ кривды свое позывати могут, чога наприклад подал декрѣта трибѣналского, межи жидами а шляхтою ѡчиненые, ижъ ѡни кривдѣ своих доходити могѣтъ. А ижъ идѣт ѡ грабежѣ, през позваных жидѣ ѡчиненыи, в кгороде ест водлѣ констытѣции форѣм, и справоватися позваные повинни». Просил, абы суд ѡтповѣдати позванымъ сказал.

⁶⁴⁹ Ео номине — на цій підставі (лат. eo nomine).

⁶⁵⁰ А форо — від суду (лат. a foro).

Уряд нинешнии кгородскии лѣцкии, выслѣхавши сторон обѣюх контроверсии, которые стороны преречонные през ѿмоцovaných своих, то *єст* повод през п[а]на Андрея Дахновича, а позваныи через п[а]на Миколаиа Пашковского, до сѣдѣ вносили, форм в сѣде своем напязши, позваныи стороне въ справе нинешней далеи постѣповати наказал. *От* которого декретѣ сторона позванаа до Трибѣналу любелского апелевала, ѿряд апеляцыйи не допѣстил, ѿ што сѣа сторона позванаа противко ѿрядови протѣстовала. А в далшом поступкѣ под ѿбороною рѣшенѣа и протѣстацыйи поведила позванаа сторона през пленипотенѣта своего, ижъ на таковыи позов, яко нерядны, неправныи и так шпетныи, ѿтповедати не повинни с тых причин: першаа || [арк. 468 зв.] причина, ижъ позывають ѿ раны, ѿ которые форм в земстве, и ѿ лѣпъ, дрѣгаа — ижъ позывають мѣжа и жонѣ посполѣ тым позовом, што єсть против правѣ и розѣмови, бо жона, бѣдѣчи под ѿпекою и владзею мужа своего, не може в таковых речахъ ничего без воли и росказанѣа мѣжа своего ѣчинити, про то тежъ маєтъ быти волна, але справа таа маєтъ быти против самомѣ мѣжови єи поднесена, бѣдѣ ѿ грабежѣ, бѣдѣ ѿ неѣчиненѣ справедливости зѣ жоны, третѣаа — ижъ за таковою протѣстацыйею шпетною и позовом, которыи повенѣ слов криминальных, ѿдповедати не повинна позванаа сторона, докѣл бы тые слова шпетныи с позва вымазане не были. За чим просила позванаа сторона волности ѿд позвѣ, иншиє ѿбороны вшелѣакиє вцале себе заховавши.

А *от* поводовое стороны ѿмоцovanýи поведил и декларовалсѣа, ижъ п[а]на *Щ*цовского яко ѿпекѣна малжонки єго, а панною *Щ*цовскую яко тѣю, котораа грабежѣ ѣчинила, позываєтъ, абы сѣ она справовала, домовлялсѣа.

Уряд преречонныи кгородскии лѣцкии, зрозѣмивши контроверсии сторон обѣюх, поневажъ повод с тым сѣа декларовал, же самѣю п[а]ннюю *Щ*цовскѣю тылко позываєтъ ѿ кривде, а мѣжа яко ѿпекѣна єи, для того стороне позванои ѿтповедати наказал. Которого декретѣ сторона позванаа || [арк. 469] не приимѣючи, ѿд него до сѣдѣ головного трибѣнальского апелевала. Уряд апеляцыйи не допѣстил, ѿ што сѣа сторона позванаа противко ѿрядови протѣстовала. А в далшом постѣпкѣ под ѿбороною рѣшенѣа и протѣстацыйи⁶⁵¹ поведила позванаа сторона през пленипотенѣта своего, ижъ «тои справы яко неслѣшныи жид против позванои стороне

⁶⁵¹ Відповідач на вимогу суду продовжив провадження справи, однак поперевив, що далі може вдатися до оскарження суддівських ухвал і самих суддів (так званої *нагани* суддів або *рушення*) через протестацію на їхні дії.

попирати не може, кгда жь жидове, не маючи паритатем⁶⁵² хрестианы, а иле шляхтичами, криминалитер⁶⁵³ позывати не могѣтъ, екѣсцепта⁶⁵⁴, где быи ин рекренѣнти⁶⁵⁵ на розбою был поиманыи. Але за голым позвом так шпетным не повинен сиа шляхтич иле добрыи славы справовати, бо где бы то быти мило, были бы жидове лепѣшии кондыцыи, анижели шляхтич. А то про то, ижъ кгда бы шляхтич добрыи славы былъ през кого таковыми протѣстацынами на доброй славе помазаныи, южъ бы за тым был инѣфамис. А што болша, ижъ жид протѣстацыю шпетнѣю ѳчинил, позов спросныи, и в книги вписал, што се тычѣт того, ижъ каждыи своѣи кривды доходити може, признаваѣтсѣ то, але не за таковым позвом, але ѳчѣтившим⁶⁵⁶, кгдажъ шляхтичови ни маш ничего дорожѣшого, яко ѳчѣтивост, на которѣю, кгда сѣ торгнѣт хто, а поготову жид, далеко бѣлшии жал. *Акожъ не без причины правом ѳпатроно, ижъ плебеюс шляхтича наганѣти не може, поготову жид поганин шляхтича || [арк. 469 зв.] не может таким позвом позывати», — про то просили волности ѳд позвѣ и справы. «А если жъ маѣт кривдѣ иакѣю, нехаи позываѣтъ жид ѳбычаине инѣ квантум⁶⁵⁷, можетъ иншиѣ вшелѣакие ѳбороны в цѣле соби заховавши».*

Уряд вышѣипомѣненныи кгородскии лѣцкии с контроверсии сторон преречоных наказал, абы позванаѣ сторона в справѣ нинѣшнѣи скѣтѣчне ѳтповѣдала. *ѳт* которого декретѣ сторона позванаѣ до Трибѣналѣ любелского апелѣвала. Уряд апелѣацыи не допѣстил, ѳ которѣе недопѣщенѣ сторона позванаѣ противко ѳрядови протѣстовала. А ѳмоцованыи стороны позванѣи в далшѣм постѣпкѣ под ѳбороною рѣшенѣи и протѣстацыи своихъ всихъ, которыѣ сѣ ѳстатнѣ ѳбецѣѣ попирати водлѣ права, але примѣшонныи декрѣтами ѳрядовыми, ѳ што сѣ ѳсвидчал, повидил, ижъ сторона позванаѣ иж зарѣбала, никгда жидови на то, абы таковою

⁶⁵² Паритатем — рівності (лат. paritatem).

⁶⁵³ Криминалитер — у кримінальній справі (лат. criminaliter).

⁶⁵⁴ Екѣсцепта — за винятком (від лат. exceptum).

⁶⁵⁵ Ин реквиренѣнти — в ході слідства (лат. in requirenti).

⁶⁵⁶ У позовах до земського суду заборонялося уживати образливі слова на адресу оскарженого, тож відповідач мав право відмовитися від провадження процесу, якщо зауважував їх наявність. Зазвичай суд у цьому випадку відкладав справу до наступної сесії, пропонуючи позивачеві поправити текст позову. Оскарження у гродському позові (про наїзд, зґвалтування, розбій тощо) могли сприйматися як образливі для шляхтича, однак вони становили суть скарги, відповідно, не могли бути підставою для відкладення розгляду справи у суді (II ЛС, розд. 4, арт. 16). Звинувачення в позовах зазвичай супроводжувалися клішованими виразами про недостойну поведінку винуватця, які додатково його ображали, тож Ощовський і зауважує, що текст міг бути «учтивий».

⁶⁵⁷ Инѣ квантум — наскільки (лат. in quantum).

протестацією чинити и таким позвом шпетным позывати миль, про то ѡфироваласє позванаа сторона, было ли бы то с права посполитого, ѡчинити, повинъна присягнѣти вшакожѣ под ѡбороною рѣшена и протестацією свои. А иако примѣшон, до теи ѡстатнеи ѡбороны ѡтекает сѧ, иншиє вшеллакиє ѡбороны себе вцалє заховавши.

А ѡряд нинєшнии кгородскии луцкии, бачачи то, поневажѣ сѧ позваныи до присяги || [арк. 470] берєт, для того стороне позванои в тѣю роту присягнѣти наказал, иако грабежѣ жадного, в позве ѡписаным, не чинила, ани на пожиток свои ѡбернѣла. А кгда присягнєт, сѣд накажєт то, што с права бѣдетъ належало. Которѣю присягѣ сторона позванаа на близко пришлых рочках кгородских лѣцких повинна бѣдетъ выконати, для чого стороны преречоныє ѡбєдвє мают и бѣдѣт мити рок завитыи през ѡряд нинєшнии заховалыи на преречоных рочках близко пришлых, повод кѣ прислѣханю, а позванаа сторона кѣ выконанью тои присєги водлуг позву стороны поводовєи и декретѣ нинєшнего присєги, а то без выданиа приповѣ⁶⁵⁸.

Ѳт которого декретѣ сторона позванаа до Трибѣналу любєлского апелєвала, выводєчи то, ижѣ єсть слѣшна и маєт быти допѣщона, повєдил, ижѣ то позволенє до присєги, которую з мѣсѣ чинил и то под ѡбороною рѣшена и протестацѣи, до рѣшена того перєшкождват не можєт ѡвшем, иако ѡд головної рєчи маєт быти допѣщон⁶⁵⁹. Котораа абы допѣщона была, просила позванаа сторона, вшеллакиє ѡбороны правныє себе вцалє заховавши. Которое апелѣцѣи ѡряд нинєшнии не допѣстил, ѡ што сѧ сторона позванаа противко ѡрядови протєстєвала.

Што все для памєти до книг кгородских лѣцких єст записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 466–470.

№ 217

1599 р., березня 31. Луцьк. — Декрет у справі Семена Олехновича Бобицького як позивача з Миколою Волинцем, відповідачем, з приводу звинувачення в умисному, без попередження, вбивстві Олехнового брата Івана Бобицького

Декретъ пана Бобицког[о] з п[а]ном Волинцем

⁶⁵⁸ Тобто передбачалося, що відповідач має прийти на наступне судове засідання для складання присяги без додаткового позивання.

⁶⁵⁹ Апелювати не дозволялося на проміжних стадіях процесу, особливо якщо йшлося про певні процесуальні формальні, натомість рекомендувалося просити про апеляцію після ухвалення судового декрету, який стосувався суті справи.

Рокѡ тисеча *пѡтсот* девѣтьдѣсѡтъ девѡтого м[е]с[я]ца марца *тридцѡт* *первог[о]* дня

На рочках сѡдовых кгродских лѡцких, дня *двадцѡт* *пѡтог[о]* м[е]с[я]ца марца в рокѡ теперешнем вышеинаписаном припалых и сѡдовне *отправовати* зачатых, *перед нами*, *Гакѡб*ом Лысаковским, подстаростим, а *Матѣем* Стѣмпковским, судѣю, *врядниками* сѡдовыми кгродскими *луцкими*, кгда справа з реѣстрѡ сѡдового пана Семѣна *Олѣхновича* *Бобицког[о]* с п[а]ном *Миколаѣм* *Волынцем* *порѡдком* припала, сторона поводоваѡя пан *Бобицкии*, *обличне ѡ сѡдѡ* ставши, а *сторонѡ* позванѡю через *возног[о]* *шляхѣтного* *Матыса* *Славокгурског[о]* *приволал*, давши *позов* кгродский *лѡцкии* *жалобы* своеѣ, по *сторонѡ* позванѡю в *тои* справѣ *выданыи*, *поднес* и *водлуг* его *жалобѡ* читати казал, *которыи* *тыми* *слова* *ест* *написан*:

«*Марек* *Собѣскии*, *воевода* *любѣлскии*, *староста* *лѡцкии*

Тобѣ, *Миколаѣви* *Богдановичѡ* *Волынцѡ*, *ѡко* *принципалови* *ѡчинкѡ* *неописаног[о]*, в *Коронѣ* *Полскои* и в *панствах* до *Короны* *належащих* *жадноѣ* *оселости* *не* *маючомѡ*, з *особы* *твоѣи* *приказѡю*, *абыс* *передо* *мною* *ѡвнѣ*, а в *небытности* *моѣи* || [359 зв.] *ино* *перед* *сѡдом* *моим* *кгродским* *лѡцким* на *рочках* *кгродских* *лѡцких*, *которыѣ* в *рокѡ* *теперешнем* *тисеча* *пѡтсот* *деветдѣсѡт* *девятю* *м[е]с[я]ца* *марца* *двадцѡт* *пѡтого* *дня* *припасти* и *сѡжоны* *быти* *мают*, в *замкѡ* *г[оспо]д[а]рском* *лѡцком* *сам* *обличне* и *завите* *стал* на *жалобѡ* и *правноѣ* *попиране* *шляхѣтного* *Семѣна* *Олѣхновича* *Бобицког[о]*, *которыи* *тебѣ* *позывает* *ѡ* *то*, *ѡж* в *рокѡ* *прошлом* *тисеча* *пѡтсот* *деветдѣсѡт* *семомѡ* *м[е]с[я]ца* *авгѡста* *двадцѡт* *первогю* *дня* *брат* *его* *рожнои* *небожчикѡ* *Иван* *Бобицкии*, *маючи* *потребы* *своѣ*, *приѣхал* *был* до *мѣста* *Володимера* *ѡко* *чоловек* *спокоиныйи* и *никомѡ* *ничого* *не* *винныйи*, и *отправивши* *потребы* *своѣ*, *приѣхал* *был* з *мѣста* *проч*. А *ѡж* *мѣл* с *собою* *птаха* и *выжлов* *два*, *которыѣ* *выжлы* ѡ *мѣсте* *были* *зостали*, *для* *которых* *выжлов* *кгда* *се* с *передмѣстѡ* до *мѣста* *был* *вѣрнулѡ*, *там* *же* в *рынкѡ* *ѡбачил* *слѡгѡ* *велможног[о]* *Григорѡ* *Санкгушка*, *кн[я]ж[а]ти* *Коширскогю*, *Кирика* *Дороготѣског[о]* и *инших*, *которыѣ* *были* *приѣхали* з *маѣтности* *кн[я]ж[а]ти* *Кошѣрскогю* с *Каменѡ*, *сподеваючисѡ* на *рочки* *приѣханѡ* *кн[я]ж[а]ти* *Кошѣрског[о]* з *Горѡхова*. А *кгда* *рочки* *кгродскиѣ* *не* *дошли* и *ѡ* *том*, *же* *кн[я]жа* *Кошѣрскоѣ* *ѡже* до *Володимера* *не* *бѡдѣ*, *ведомост* *взяли*, *ѣхали* з *мѣста* *прочѡ*, *тѣды* в *том* *часѣ* *ты*, *Миколаю* *Волынчѣ*, *маючи* *ѡкѡюс* *васнѡ* *потаѣмнѡю* на *помѣненог[о]* *брата* *его*, а *способивши* *сѡбѣ* *помочником* || [арк. 360] *брата* *своѣг[о]* *стрыѣчног[о]* *Александра* *Волынца* и *инших* *помочников*, *слуг* *своих*, в *том* *ѡчинкѡ* *сѡбѣ* *ровных*, *ѡмыслнѣ* *пославши* *того* *брата* *своѣг[о]* *Александра* *Волынца*, *абы* с *тыми* *слугами* *кн[я]ж[а]ти* *Кошѣрскогю* *замовѡ*

и посварок дчинил. Котори иж на то дмыслне кгволи тебе, братд своемд, како помочник прыехал, вышедши на рынок, тым слдгам кн[я]ж[а]ти Кошерског[о] причинд дал и так лаючи, до господы в дом Лазара Нестеревича, пострыгача володимерског[о], дходить, а ты, Миколаю Волынче, како принципал дчинкд того, непристойне, неодповедне, зашедши с пулгакком в домъ помененог[о] пострыгача, умыслне на брата его чигал. А кгда помененые слдги кн[я]ж[а]ти Кошерског[о], перед домом стоючи, с коней не ссидаючи, с тым Александром Волынцем себе лаали, на што брат ег[о], како человек невинныи, здалека гладыл, а потом, приехавши межи них, оных гамовал и одводил, в том часе ты, Миколаю Волынче, како принципал тое sprawy, чинечи досыт дмыслови своемд зломд потаємномд, брата ег[о] небожчика Ивана Бобицкого непристойне и неодповедне з домд з горы с полгакд в ркд правдо, а через ркд в бок против сердца пострелиль, забил и окрдне нелитостиве замордовал, так иж в той же године с тог[о] света зшол, о чом всем противко тебе правне и дрядовне ест од повода постдплено. О которое то непристойное и неотповедное забите и замордованье брата своего себе цалое и ни в чом ненардшоное право || [360 зв.] в суде належном заховде, а тепер кд позысканю на тебе вин на дмыслномд мужобоице, в праве посполитом и констытуциях описаных, тебе тым позвом позывает, што тебе на рокд припалом словы ширей обяснено а выведено бдет, где ставши, абы еси всемд прислдохал и припатрил и скдтечне се дсправедливил.

Писан д Лдцкд рокд Божог[о] нароженя тисеча пятсот деветдесят девятог[о] м[е]с[я]ца феврала двадцат второг[о] дня».

А по вычитаню тог[о] позву сторона поводаваа оног[о] и рокд, за ным припалог[о], сознанием возног[о] слушне водле права доведши, домо-виалася, абы сторона позванаа на позов ся справовала.

А сторона позванаа, дмоцованыи пана Миколаа Воынца шляхетныи пан Андреи Дахнович, отозвавшися и очевисто д сдд ставши, не в способд жадное контроверсие, толко для вынати особы и sprawy од сдд неналежног[о], дчинкд мниманог[о] не признаваючи, поведил, иж, деи, позваныи фордм д сдд нынешнег[о] мети не может, а то с тое причины, иж в том повете оселости жадное не мает, але ест оселым в повете Володимерском, и немалыи зыскд сумы п[е]н[я]зеи там на кн[я]ж[а]ти ег[о] м[и]л[ости] Кошерском мает, про то како неоселыи перед судом неналежным справовати и фордм мети не может, бддчи оселым. До тог[о] бы и добре не былд оселым, теды дже повод фордм себе у сдд Володимерском сам дтворил, там шкрдтинидм противко оному выводил, теды там же и головндю справд || [арк. 361] кончити водле права мает, а тд позваныи ани взглядом особы, ани з оселости, фордм не мает.

И просил а форо⁶⁶⁰ волности, вси обороны правные в зполнои моцы стороне своеи заховавши.

А ѿмоцованыи поводовое стороны противко неналежным екъсцептом⁶⁶¹ позваног[о] поведил, же тѣм слѣшне позваныи форѣм мает, бо его позывает яко неѿселог[о], а неѿселыи нигде индеи, ѿдно в городе форѣм мет мает. А што сторона поведает, иж шкрѣтиниѣм в повете Володимерском вывожоно ест концедитор⁶⁶², бо сиа там факѣм стало и там мѣсело быт вывожене, але тѣм инѣша акцыа ѿ головѣ идет, волно позват яко неѿселог[о] до городѣ. Што показавши, просил, абы суд, ѿдѣавши на сторонѣ оборонѣ позваного, наказал емѣ в справе нынешней ѿтповедат.

Суд нынешнии кгородскии лѣцкии, выслуhavши и добре вырозѣмевши контроверсии сторон ѿбудѣвѣ, которые стороны преречонные ѿбѣдѣе, ѿчевисте перед судом стоачи, вточали, бачачи то, иж сторона поводовая яко неѿселог[о] толко ѿ головѣ позывает, для того форѣм в сѣде своем налазши, наказал, абы сторона позваная в справе нынешней далеи поступовала.

А сторона позваная, не приимѣючи тог[о] декрету н[а]шог[о], ѿ нег[о] до сѣдѣ головног[о] Трибѣналѣ любелског[о] апелевала. Суд нынешнии тоѣ апеляцыйи допѣстил и рок ѿбоюм сторонам на Трибѣнале любелском перед судом головным трибѣналским в Люблине на тот час, кгда справки воеводства Волынског[о] наипервееи по дате того декретѣ нашего сужоны будѣт, стати зложил и рок заховал || [арк. 361 зв.] и назначил, и нынешним декретом своим заховѣт и назначает.

Што все для памяти до книг судовых кгородских луцких записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 57, арк. 359–361 зв.

Гулевичі vs. Семашки (№ 218–226)

№ 218

1599 р., травня 26. Луцьк. — Протестація Янової Несвіцької Раїни Данилівни з Чеконських, в якій вона звинуватила Дем'яна Гулевича та його помічників у навмисному вбивстві її чоловіка Яна Несвіцького; удова також повідомила, що вона довідалася про фальшиве оскарження Гулевичем в гроді її небіжчика чоловіка та інших почтивих осіб нібито у

⁶⁶⁰ А форо — від суду (лат. a foro).

⁶⁶¹ Екъсцепта — за винятком (від лат. exceptum).

⁶⁶² Концедитор — дозволено, можна (від лат. conceditur).

заподіянні кривд Гулевичевим підданам, вчинене для того, аби виправдати вбивство і ускладнити провадження справи

Протестацыя п[а]ни Несвецкѡи против п[а]нѡ Гдлевичѡ

Рокѡ тисеча пѡтсот девѡтдѡсѡтъ девѡтог[о] м[ѣ]с[я]ца маѡ двѡдцѡт шѡстог[о] днѡ

Пришедши на вриад кгородскии лѡцкии до мене, Николаѡ Чарноцкогѡ, бѡркграбегѡ и намѡстника подстарѡства лѡцкогѡ, ѡрождѡнаѡ п[а]ни Гѡноваѡ Несвецкаѡѡ Раѡна Данилевичѡвна Чѡконскаѡѡ такѡ сама ѡт себѡ, ѡко теж бѡдѡчи маткоѡ и опекуноѡ детѡи своих, именѡм ѡных, сына Дѡмиѡна [и] Кондрѡта, ѡбтежливѡ плачливѡ, в рѡчи нижеѡписѡноѡи, жалѡвала и ѡповѡдалѡ тыми словы, *и ж, деѡ, Дѡмиѡнъ Гдлевич, ѡзѡвши вѡзнь великѡю, нехѡтъ противко малжѡнкови моѡмѡ п[а]ну Гѡнѡ Несвецкомѡ, а то ни з жадногѡ данѡ причины ѡмѡ до того, толко дѡѡ вытисненѡѡѡ выкрывженѡѡ з влѡстнѡе ѡбогѡе ѡтчизны маѡтности ѡго, части именѡѡѡ в Лѡвровѡ, гдѡ впрѡд през слѡг и подданѡе свои лѡвровскиѡ кривды, кгвалты, морды, на[и]стѡѡ на дом[ы] подданѡѡѡ нашимѡ непѡѡднокротныѡ делѡл. И на том мало маѡючи, пред велѡю людѡми на розных мѡстцѡхъ погрози похвалки на здѡровѡе ѡго и на ѡбѡлженѡе моѡе чинѡл, и бѡдѡчи при такоѡм ѡмыслѡе и предсѡвзѡтѡю своѡмѡ, а ѡтложивши на сторонѡ бѡѡзнь Бѡжѡю, звѡрхност ѡго кр[олѡвскоѡ] м[и]л[о]сти, срокгѡст права посполитог[о] и вшѡѡлѡкѡю повинѡност, которѡѡѡ станѡ шляхѡтскому заживѡнѡю ѡчинков добрых цѡтливыхъ належат бы мѡѡла, а маѡючи кѡ помѡчи до того намѡвлѡных приѡтѡлѡѡи своих, которѡѡѡ ачѡ не сами ѡсобѡми своими были, ѡлѡе додалѡи и з ним послѡлѡи слуг своих, менѡвите Иван Кѡлѡсовскии и сын ѡго Николаѡ || [арк. 452 зв.] Кѡлѡсовскии, Стѡниславъ и ѡстаѡѡѡ Ворѡскиѡѡ, Фѡдор и Иванъ Гдлевичѡ, Кондрѡт Смыковскии-Рѡкгалѡѡ, шѡвакѡгер ѡго, и з нимъ сынъ ѡго Александр Гдлевичъ, а маѡючи теж слугъ и гаудѡков своихъ, которѡѡѡ быт моглѡ ѡ пѡтдѡсѡѡт чѡловека, и будѡчи при немѡлоѡи кѡпѡе людѡѡи, в рокѡ нѡнѡшнѡмѡ тисеча пѡтсот девѡтдѡсѡѡт девѡѡтоѡ м[ѣ]с[я]ца маѡѡ на дѡнь чѡтѡвертыѡдѡцѡѡт с чѡтѡверга на пѡтницѡѡѡ, правѡе ѡпѡлъночи, сам ѡсобѡю своѡю и з сыѡном своѡѡмѡ, тыѡ то Александрѡм, принцыпѡлѡѡѡми и поѡводѡми, впрѡд под двѡр мѡшканѡе нашѡе в Лѡвровѡе потѡѡемнѡе крѡѡемком през запѡдѡсты поѡдехѡвши, ѡстрогъ, то ѡст колѡѡе вѡе двѡ мѡстцѡхъ, такѡ ѡт сѡѡла, ѡко и ѡт запѡдѡста, поѡбрали, и бѡрѡвень немѡлоѡе з двѡра своѡѡгѡ ѡзѡвши, зарѡз свѡтлицѡѡѡ, пѡкарнѡю, комѡрѡѡ ѡступившы, ѡным бѡрѡвѡном дѡвери выѡбиѡѡѡти поѡчѡли, гдѡ впрѡд до комѡры выѡбившы, там мене и малжѡнѡка моѡѡгѡ спѡѡѡчѡх нашѡли. И зарѡз ѡдны за рѡки, дрѡгѡѡѡе за нѡги на лѡжку малжѡнѡка моѡѡгѡ порѡвавши, гѡбу затѡливши, на двѡр вынѡсли, которѡгѡ тот то Дѡмиѡнъ*

Гдлевич и сын его, перед собою положивши, в штдкн розсекати казали. А мене теж, маючи в рдках своих, на таковую смертъ его гледет велели, котормы я, в ногъ впадываючи, в милосердье просила, але они на то дбаючи, еще мене самдо, звлаца сам Деманъ килка раз по виденью вдарил. А што вдно колвекъ вбогое маетности моее было, то все побрати казал. А мужа моего за мертвого покинувши и таковыи мордъ тыранскии пополнивиши, дом нашъ вкрывавши и маетност мою и мджа моего побравши, до двора своего втпровоадити велел, и зас в дом панее Петровое Несвецкое пошол и там кгвалты чинил.

А потом тот Деманъ Гдлевич, не ведати где сам вникнул, в которм жадное ведомости на завтрее есмо мети не могли, але не ведати для чого сына своего того то Александра в килкв деснат коней зоставил, котормы, почавши вт дня четвертогонадцат || [арк. 453] маа аж снать и по сес час, по запвстехъ, вбровых нашихъ и коло домв моего приездчалъ, не ведаю на кого чигаючи.

А малжонкв мои, вт вного вкрвтного мордв посечения вбвдчи живъ килка годин а волаючи в помств до наивышьго, п[а]ну Б[о]гв д[у]ха втдал⁶⁶³ и с того света зшол.

А я, выдаючи в таковой произдье того сына его, а вбавяючися вбелжена якого еще над собою, зъ халвпы нигде вказатися есми, и такъ до вриадв для вчиненья вповеданья такового мордв, яко и для взнаименья приателем, послати никого не смела, а же тепер вбвдчи за прибытемъ приателским безпечнейшою, теды в[ашеи] м[илости], п[а]не вриаде, в таком мордерстве и вчинкв, през п[а]на Гдлевича Демана и сына его пополненомъ, взнаимдо, протестдо и вповедаю.

А ижемъ теж вzial[а] ведомост, иж тот Деманъ Гдлевичъ внес и вчинил тую протестацью, якобы муж мои из вньшими людми цнотливыми иакиес вчинкы, кгвалты подданым его чинил, теды то для затрвднения снат справы моее, а себе вхлаяючи, змысные и никгды не былые речи внес, о што се на местцв своем вкаже».

И просила п[а]ни Яноваа Нв[све]цкаа⁶⁶⁴, абы таа протестацья ее была прината и до книг записана, и лист придания возного на вгледанье знакв кгвалтов в домв, яко и забитого малжонка ее, был данъ. Котормы лист на приданье возного давши, тое вповедане до книг записат казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, акр. 452–453.

⁶⁶³ Акцентується увага на необхідності помсти за убийство.

⁶⁶⁴ Пошкоджений текст.

№ 219

1599 р., червня 6. Луцьк. — Заява Дем'яна Гулевича про неправдиве і образливе звинувачення його, особи доброї слави, нешляхтянкою Яновою Несвіцькою у кримінальному злочині

Оповеданье его м[и]л[о]сти п[а]на Дем'яна Гулевича на пании Несвѣцких

Рокѣ тисеча пятьсотъ девѣтдѣсят девятого м[ѣ]с[я]ца июня шостого дня

Писаль и присылалъ на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рѣскии луцкии до мене, Миколаа Чарноцкого, бурькграбего и наместника подстароства луцкого, его милост || [арк. 472 зв.] панъ Дем'янъ Гулевичъ, оповѣдаючи и протѣстѣючися тыми словы, ижъ «дошло мене ведати, ижъ тыхъ часовъ недавно минѣлыхъ неіакаа Петроваа Несвѣкаа з сыномъ своимъ Сасиномъ и другаа Яноваа Несвѣцкаа, смерьдовка, дочка Данила поповича съ Слуцка, которыи се потомъ звалъ Слуцкимъ, а ижъ за щастьемъ своимъ пональ былъ дѣдичкѣ в Чекнѣ, про то Чеконскимъ не будучи, мнѣ тые особы, никому ровни в старожитѣности домѣ моего, в зацности заволана, заслугах в Речи Посполитое, знаемости ѓ его королевское м[и]л[о]сти, п[а]на нашего, и всего сенату коронног[о], и будучи особами легкими и мало людемъ знаемыми, смели снатъ на мене, человека почтивого, мужа доброе славы, и на с[ы]на моего Александра ѓчинити протѣстацые криминальныи, славе нашей доброи шкодливые а праве доткливые, ѓ чомъ мне, ведаючи, не годилосе того замовчати, але томѣ жъ ѓриядови, ѓ которог[о] мене такъ вмазати, оповѣдати, ижъ то ѓделали непотребне, непристоине, змыслне, кламъливе, и не толко естли то з ѓмыслѣ своего легького ѓделали, але бы имъ на то хто радиль, будѣчи неприателем и здоровья моего, и доброе славы, а был бы цнотливым, теды бы тог[о] слѣшне чинити не мель, іакожъ тотъ кламъ и калюмния⁶⁶⁵ их, а невинность н[а]ша, дасть пан Богъ, на каждом се мѣстци ѓкаже».

И просил, абы тое оповеданье его до книгъ кгородских луцких записано было, што на записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 472–472 зв.

№ 220

1599 р., червня 9. Луцьк. — Скарга панів Гулевичів на Марціяна Семашка і його помічників, Політана Слуцького-Чеконського, Сасина і

⁶⁶⁵ Калюмния — наклепи, неправдиві звинувачення (лат. calumniae).

Василя Петровичів Несвіцьких, Степана і Петра Солоневських, Гнівоша, Фарисана та Матвія Кошок та інших про жорстоке вбивство 26 осіб, серед яких кілька представників родини Гулевичів — Дем'ян, його син Олександр, рідний брат Михайло та двоюрідній Іван, а також родичі та приятелі

Оповеданье их м[и]л[о]сти панов Гдлевичовъ противко небожчика п[а]на Марциана Семашка и противко всимъ помочникомъ, до тоє sprawy належачимъ

Року тисеча пятьсотъ девятьдєсять девятого м[ε]с[я]ца июня

На рочках судовыхъ кгородскихъ луцкихъ, *от* дня семоз[о]надъцать м[ε]с[я]ца июня в рокѣ звышъ написаномъ припалыхъ и судовне *от*правовати зачатыхъ, передъ нами, ІАкубомъ Лысаковскимъ, подстаростим, а Матеемъ Стемпковскимъ, судєю, вриадниками судовыми городскими луцкими, постановившиє обличне в суду, его м[и]л[о]сть панъ Василєи Гулевичъ, воискии володимерскии, самъ *от* себе и именемъ с[ы]нов своихъ, такъ тежъ его милость пан Михаилло ІАнушевичъ Гулевичъ своимъ именемъ и нижеи выражоныхъ заморьдованыхъ особъ, жонъ и детеи, брати и иныхъ повинныхъ, в Луцку на сєс часъ не будучих, их именемъ плачливе и жалосне оповєдали тыми словы, ижъ, *деи*, «пан Марцианъ Семашко, Политанъ Слуцкии, которыи в Чекню мешкаєт, Степан и Петръ Солоневские, Сасинъ и Васил Петровичи Несвѣцкиє, Гневошъ, Фарисанъ, Матфеи Кошки, іако принципалы нижеи дчиненого того дчинкѣ, если с поднущеня албо отухи іакоє, || [арк. 523] *от* кого о чомъ пилного выведованья чинити не занєхаєм, чи ли тежъ сами з дпору злого и ненавести, взявши перед себе, кромъ жадное слушноє причины, злыи а непристоинныи дмысль, одностайне и одномысльне, сполне нарадившиєса з собою, тыє менованые принъципалы, зобравшися на немалыи оршакъ людеи приателеи и слугъ своих ку помочи, а меновите слуги Марциана Семашка и помочники вышменованых принципалов, Воитехомъ Каменскимъ, Млодзиановскимъ, Быстриєвскии, Воицєх Ксєндзерскии, Шдшиньскии, Прусчинскии, Комаровскии, Дзиано-Чарнацкии, Красовскии и иньшихъ слдгъ немало Марьциана Семашковых, которые на тотъ час были, именєи и прозвискъ такъ рыхло ведомости досєгнутиєса не могло, к томѣ способивши себе на помочъ кѣ выполнєнью непристоиного злого и дпорного дмыслу своег[о] жольнеровъ, товаришов з роты п[а]на Тарнавского, ротьмиєтра его королевское м[и]л[о]сти, в мєстє Луцкомъ на тотъ час лежу маючих, то єсть п[а]на ІАна Кгрибовского, Кгижицкого, Крднєвницкихъ двоухъ, Ожаровского, Булдажего, Крыжановского, ІАна Пилчицкого, Борєховског[о], Стрыконского, и иньшихъ немало товары-

шовъ, которыхъ именъ и прозвискъ на сѣс час выведатися есмо заразъ не могли, але поручъникъ Жабокрыцкии имена и назвиска товаришов своих ведаеть и лепии знает и на то смотриль, коли они з Семашкомъ и иными товаришами его на тое заморьдованье братъи нашеи бѣгли, к тому Іанъ Дембскии, Валенътии Кглемъбовскии, што тѣтъ в Луцку мешкають, а иншихъ еще ведати не можемъ, же всехъ могло быть с пятьсотъ ч[о]л[о]в[ѣ]ка, з бронеми, воине належачими, конно, зброино, з стрелбою розмаитою, преречоные принципалы с помочъниками своими вышьменованые, запомънявши боiazни Божое и повинъности хрестіанское, звирхности короля его м[и]л[о]сти и срокгости права посполитого, и пристоиности || [арк. 523 зв.] хрестіанское, згоръдивши всимъ тымъ, што ч[о]л[о]в[ѣ]кѣ добромѣ шляхетъскомѣ заховати и перестерегат пристоить, рокѣ теперешнего тисеча пятьсотъ деветъдесать девятого м[ѣ]с[я]ца июня первонадцат дня в пятницу, коли его м[и]л[о]сть панъ Деміанъ Гулевич, братъ наш, депутатъ воеводства Волынского, ехаль з дому своего з Лаврова мимо мѣста Луцко звыклою дорогою до дому своего, именья Грушовна, а вже просто ѡттуль зараз до Люблина на Трибунал ехати мел для ѡтправованья судов трибунальских, ѡткул был недавно на малыи часъ для потребъ своих додомѣ приехалъ, которого повинъные его м[и]л[о]сти и наши, шляхетъные панъ Иванъ, хорѣжичъ земли Волынского, и братъ п[а]на Деміановъ рожоный панъ Михаило, и сынъ пана Деміановъ панъ Александер Гулевичи, также панъ Кондрать Хорошко, панъ Кондрать Смыковскии, панъ Іанъ Рокгала, маючи ѡдны з нимъ справы свои на теперешнихъ рокахъ луцких, а дрѣгие недалеко дома свое, з милости своеи приателское, толко из слугами своими спокоиные едѣчи, провадили, яко люде добрые, спокоиные, никому ничего не винные, поготову Семашкѣ, Слуцкомѣ, Несвѣцкимъ, Солоневскимъ, Кошкам, жолнѣромъ и ихъ помочникомъ вышменованыи, ѡ жаднои неприязни их и ничие иншое не вѣдаючи, то пакъ рокѣ и дня вышменованого Марцяпанъ Семашко, Политанъ Слуцкии, принъцыпалы, Гневош, Фарисан, Матѣфѣи Кошки, Петръ и Степанъ Солоневские, Сасин и Василеи Петровичи Несвѣцкие из жолнѣрми многими, помочниками своими вышьменованыи, вышпиговавши их, какъ з домѣ Лаврова в дорогѣ се пѣстили, то пакъ выехали ѡперед до них з Луцка немалыи ѡршакъ людеи, которыхъ было зо сто ч[о]л[о]в[ѣ]ка, над которыми то людми были старшие и привуцѣ Политанъ Слуцкии, Кошки, Воитехъ Каменскии, Быстрыевскии, Млодзіановскии, на нашу братю || [арк. 524] спрудка з окрыкомъ великимъ ѡдарили, которые, переехавши греблю ѡмеленицкую, почели се имъ боронить.

Потомъ Марцыанъ Семашко з Нєсвѣцкими, з Солонєвскими и жолнѣрѣми звышменоваными и з многими помочѣниками и слугами своими, которыхъ всихъ было при нихъ болшь чотырохсотъ ч[о]л[о]в[ε]ка, на тую братью и приателєи нашихъ вышменованыхъ з окрыкомъ и лапаньємъ великимъ, стрилаючи, натирали. **О**ни, яко маємъ ведомость, вдавшися берегъ ставу **О**меленицкого, оборону собѣ чинили ажъ до долины, котораа єсть противъ села **О**меленицкого, и коли вже нашимъ порохѣ не ставало, огорнувши ихъ зо всихъ сторонъ, великимъ квалтомъ и втискомъ неоповеднє, непристоинє, тиранскє, безъ жадного милосєрдья и боязни Божеи, всихъ преречоныхъ особъ, шляхтичовъ зацнє врожоных, пана Демьяна и сына его п[а]на Александра, и брата п[а]на Демьянова роженого п[а]на Михаила, и брата стрыєчного роженого пана Демьянова п[а]на Ивана, хоружича, Гулевичовъ, и приателєи повинныхъ пана Коньдрата Хорошка и п[а]на Кондрата Смыковского зъ ихъ всеми слугами, то єсть межѣ ними было всихъ шляхтичовъ десєт, а слугъ двадцєть, одныхъ з рѣчницъ, а другихъ ручными бронями окрутнє нелисточивє позабиали, помордовали и з живыхъ мертвыхъ починили, тылко слышимъ, же одинъ панъ **Г**анъ Рокгала живо пехотою втєкъ, и то раньными. И такъ шкараднє, безъ вшєлакоз[о] милосєрдья, головы, руки в малые штѣки вжє безбронныхъ порубавши, зо всего одиня и маєтности их, што колвє при нихъ было, злупили и голые тѣла, яко матька вродила, паствєчися надъ ними, тиранскє до болота ихъ нѣкоторыхъ волочили, и ногами тѣла ихъ в болото доптали, возы, кони єзные, возники, скрынки и лумоки, шкатулы, листы привила, золото, серебро, п[ε]н[я]зи готовые, шаты, и што одно на тотъ часъ || [арк. 524 зв.] при нихъ было, то все собѣ побрали, и хлопца живого пана Демьяна Гулевичова Шимька жолнѣрє з ыншими лѣпы до себе взяли, и тепєр в себе маютъ, которого панъ поручникъ обєцалъ былъ намъ вернути, а тепєрь не ведаємъ, для чого вернути не хотѣль. **Г**акожъ тѣю ведомость маємъ, же п[а]на Демьяна самого єще живого з собою были взяли до мѣста, а потомъ, заморьдовавши его окрутнє, безъ жадное лютости, з живого мертвого вчинивши, такъже тѣло его злупивши, з одинья нагого, якъ мати народила, вывезши его на Красноє, подъ горою покинули, которого єсмо, єдѣчи, з ыншими трупы нашли.

И слышимо, же возники п[а]на Демьяановы, и кон сивыи из шиєю прострѣленою в Полонои кн[я]зя Коширского на паши з ыншими конми жолнѣрѣскими ходитъ, а возники п[а]на Михайловы подъ жидичиньскимъ гаємъ такъже с конми жолнѣрѣскими ходятъ.

А мы, передъ страхомъ и погрозками оныхъ неприателєи н[а]шихъ, одны вже з Луцка розбєгли, дрѣгие тутъ лєдво живо ходимъ, вєдъже

сперву зараз в небытности в[ашеи] ми[лости], п[а]не подстаростии и пане суде, тую кривду свою на вриде земьскомъ есмо ѿповедали и ѿсветчали, и поволанье через возного ѿчинили, причомъ и в[ашеи] м[и]л[ости], п[а]не судье кгородскии, быти рачил, а слугъ меновите побитыхъ пана Демьяновых, шлахетныхъ п[а]на Захарьяша Гулалницкого, Томаша Грибовског[о], Павла Дчанского, Григоря Облапського, Яна Толочька, к тому домовых слугъ панцырных Миколаа Пилитовского, Тимофея и Михаила Боровских, к томѸ Ивана МухѸ, Григоря, Серьгия, Дмитра Самьсоцкихъ, Ивана Занька и Яна Стрелцовъ, слуг п[а]на Александра Гулевичовых побитыхъ, меновите Василя Минковского и Якъба Сокола, Томаша Велевицкого, побитые слуги п[а]на Михаила Гулевича || [арк. 525] имена Станислава Кадлубьского, слуги Ѹбитые пана Хорошковы Амьброжи Лясковскии и Ивана, боярина, тыхъ помордовали, позабиали, и такъже зо всего ѿдинья ихъ злѸпили, и тѸла их нагие на ѿдномъ же побоищу покидали.

А ижъ тежъ маемъ ведомость, же кн[я]зь Юрей Чарторыскии на ЧарторыскѸ тамъ же при Марьциану Семашку из ыншими всѸми на тотъ час былъ и з слугами своими, толко жъ не ведаю якимъ способомъ, в томъ выведованья такъ противко кн[я]зю Чарторыскому, яко и каждому того мѸжбоиства Ѹчасникови, ѿ которомъ бы се певная ведомость взяти могла, такъ намъ, яко и кождомѸ с тыхъ забитыхъ потомьству и повиннымъ zostавуемъ и заховдемъ, волное Ѹчиненье противъ каждог[о] с тыхъ протестацый в уряде належномъ, яко теж и ѿ маетность вшелакѸю тыхъ забитыхъ, през помененыхъ ѿсобъ мѸжбоицовъ злѸпленую и при нихъ побраную. Которыхъ то тѸль побитыхъ и помордованыхъ Ѹкрутене нелюстостиве личбою всихъ двадцать и шесть человека на плацѸ zostало.

А што се дотычетъ маетности ѿное братьи наших забитых, которые на тотъ час по них побрано, яко маемъ ведомость ѿт жонъ их. Пана Демьяновых: поведила намъ, же з мальжонкомъ ее паномъ Демьяномъ Гулевичомъ былъ котьчии, в которомъ было шесть возников вороных с коберцы и з шоромъ, коштовалъ пятъсотъ золотыхъ полскихъ, шкатѸла, в которой было две тисечи золотыхъ чирвоныхъ, листы привилея з справы приателских, такъ тежъ листы на долги, тѸзин лыжокъ срѸбрены, кѸпленые за шестьдесятъ золотыхъ полских, конь сивыи з седломъ и з радомъ, коштовалъ полтораста золотыхъ полских, скрыня шатъная, в которой было || [арк. 525 зв.] делина чоръная фаленьдышоваа, кунами подшита, коштовала золотыхъ семьдесятъ, куръта чорная фаленьдышоваа, коштовала золотыхъ ѿсемъ, з него знато карвашъ злоцистыи, коштовалъ золотыхъ двадцать, тамъ же взято на томъ побоищу пульгаковъ долъгихъ чорною ѿсадою два, коштовали золотыхъ десеть, норемберское роботы,

костью дробною ѡсажонных чотыри, за золотыхъ сорокъ кѡпленые, короткихъ ручницъ две, за десеть золотыхъ кѡпленыхъ, тлумокъ с постѣлю, пѣльгаков стрелечныхъ петънадцат, коштовали семьдесять золотыхъ, пульгаков пахолчихъ пять, коштовали золотыхъ двадцат и пят, коней всихъ ездныхъ из седлами ѡсмынадцать, коштовали золотыхъ триста, шабля, сребромъ ѡправная позлотистая, коштовала золотыхъ семдесят, кордъ коштоваль два золотыхъ.

Речи пана Александра Гулевича, сына п[а]на Демьянова: котчии шестю конии тисавыхъ с коберцы из шоромъ, коштовали шестсотъ золотыхъ полскихъ, шатъная скрыня в котчом, в которой тые речи были, курта ексамитная чирвоная, зеленымъ ѡксамитомъ подшита, коштовала золотыхъ двадцать полских, делина шарлатова, соболми предне пѣдными подшита, коштовала золотыхъ семьсотъ, курта едемашкова чирвоная, китакою подшита, коштовала золотыхъ петънадцеть, делина пѣльшкарлатъная, бирками шарыми подшита, коштовала золотыхъ двадцет, курта брунатъная фалендышова, китакою подшита, коштовала золотыхъ ѡсмы, делина фалендышова брунатъна нова, китакою дѣплею подшита, коштовала золотыхъ двадцат, постѣль с тѣмокомъ, шабля и чеканъ, сребромъ ѡправныхъ, коштовало золотыхъ шестьдесят, || [арк. 526] пульгаковъ, дробною костью ѡсажонных, чотыри, за сорокъ золотыхъ кѡпленые, ѡбраней фалендышовыхъ двое.

Речи пана Михаила Гулевича, ѡ которыхъ справу намъ далъ выростокъ небожчика Михаила Гулевича, которыхъ с того побоища живо ѡшоль, ижъ тые речи при пану его были: котчии, в которомъ были возниковъ шесть гнедых, коверцовъ шесть з шоромъ, кѡпленые за пятьсотъ золотыхъ полских, скрыня в котчомъ шатная, в которой тые речи были, кѣрты атласова бѣлая, китакою подшита, коштовала золотыхъ петнадцать, курта атласова вишнева, китакою подшита, коштовала тринадцать золотыхъ полских, жѣпанъ аксамитныи чорныи козацкии долъгии, китакою подшить, коштоваль золотыхъ шестьдесять, делина пѣльшкарлатъна нова, китакою подшита, коштовала золотыхъ тридцеть, шкатѣла, в которой было чирвоныхъ золотыхъ тисеча зо всеми справами, што ѡдно мель на маетность и долги, такъ тежъ и листъ на дванадцать сотъ золотыхъ полскихъ п[а]на Яна Боговитина Шумьско[о], клумок с постѣлю, пульгаковъ новыхъ чотыри, за сорокъ золотыхъ купленые, шабля зо сребромъ, коштовала золотыхъ сорокъ, коцовъ шесть на кони, купленыхъ за дванадцать золотыхъ полских.

П[а]на Ивана Гулевичовы речи, которого мальжонка его м[и]л[о]сти перед нами поведила, ижъ тые меновите были: воз двема конми гнедыми, коштовали ѡсмыдесят золотыхъ полских, коверцовъ два, коштовали

тридцать золотых полских, шкатула з справами, листами привилями, в которой тежъ то шкатуле было тридцать копъ грошеи литовских, кдѣмокъ с постелю, на немъ былъ жѣпан фалендышовый брунатыный и деелиа того жъ фалендышу, китакою || [арк. 526 зв.] подшита, все тое коштвало сорокъ золотых полских, пульгаковъ два, кѣпленых за десеть золотых полских, шабля неоправнаа, за чотыри талары кѣпленаа.

Речи п[а]на Рокгалины, которые тежъ на тотъ часъ побраны: коней чотыри с котчимъ, с коверъцы и з шоромъ, коштвалъ золотых триста, пѣльгаковъ чотыри коротьких, ручьницъ две, купленыхъ за петъдесать золотыхъ полскихъ, скрынна шатынаа, в которой то тые шаты были, делѣи фалюньдышовыхъ две, китакою подшитых, третнаа пахолчаа каразыеваа, коштвали петдесать золотых полскихъ, куръта оксамитнаа чорънаа, китакою подшита, коштвала двадцат золотых полских, постел с клумькомъ, хусты бѣлые.

Которые то речи менованые всѣ звыименованые мужобоицы, побравши, межи себѣ поделили.

А што сиа дотычетъ панее Хорошковое и Смыковское, которые пре окрутныи жал свои такъ прудко о речи побраные при мѣжохъ ихъ вѣдати не могли, тымъ волнуу ведлугъ ведомости ихъ до вчиненна протестацыи зоставуючи, и просили, абы то до книгъ было записано».

Которое то оповедане ихъ м[и]л[о]сти пановъ Гѣлевичовъ принявши, до книгъ кгородскихъ луцкихъ вписати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 55, арк. 522 зв.–526 зв.

№ 221

1599 р., червня 12. Луцьк. — Скарга Василя і Михайла Гулевичів на багатьох осіб про вбивство Дем'яна, Олександра, Михайла та Івана Гулевичів, їхніх приятелів і слуг; визнання возного у цій справі

Оповеданье их м[и]л[о]сти панов Гулевичов напотивко п[а]на Марцыана Семашка и противко иным помочником, до тое справы належачихъ, и реляцыя возног[о]

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесать девятого м[е]с[я]ца июня дванадцатого дня

Пришедши до мене, Миколаа Чарноцкого, бурькграбег[о], будучого на мѣсцѣ пана Гакѣба Лысаковского, подстаростего луцкого, панъ Васили Гулевичъ, воискии володимерскии, а панъ Михаило Ганушевичъ Гулевичи плачьливе оповедали и жаловали, ижъ «дня вчораиного в пятьницу панъ Демьянъ Гулевичъ, сыновецъ пана воиского а братъ

стрыєчьныи пана Михайловъ⁶⁶⁶, которыи есть на сєсь час ѿть всех насъ депѣтованыи на суды трибуналские, ехаль з ыменья своего Лаврова до именья своего Грушовна, которомѣ была дорога тутъ недалеко мимо Луцко, іако маємъ вѣдомост, же панъ Марцыпанъ Семашко из слѣгами своими посполъ зо всіми жолѣнѣрами роты пана Тарнавского, которые на сєсь час тутъ в Луцкѣ мешкають, с княземъ Юремъ Чарторыскимъ, с Политаномъ Слуцкимъ, што в Чекню мешкаеть, с которымъ были || [арк. 500 зв.] слуги пана Василья Хренѣницкого, Степаномъ и Петромъ Солоневскими, Сасиномъ а Василемъ Петровичи Несвѣцкими, з Гневошомъ и з Фарисаном и Матѣфеємъ Кошками, и з нѣкоторыми мешцаны тѣтошными луцкими, которыхъ было, іако слышим, болшеи патисоть ч[о]л[о]в[ѣ]ка, переехавши дорогу п[а]ну Деміану Гулевичу зо всіми его слугами, побили, позабивали, іако зъ ихъ же стороны слышимъ, и в мѣсти тѣтъ руморъ, же и ѿдного не живили, іакожъ и трѣпы на томъ мѣсцы до сего часу лежат. Просиле ѿ возного, с которымъ абы тамъ на тоє мѣсце ехали и довѣдалися, што сѧ стало, идѣтъ, при которомъ абы тѣла, найдѣтъ ли, побрали».

И на имъ на то з ѣриаду замѣку луцкого придалъ возного шляхетного Станислава Яновского, которыи, тамъ бывши и приехавши ѿттула с трупы до замѣку, передъ мене повѣдилъ и до книгъ ку записованью тыми словы вызналъ, ижъ, деи, «кгдамы за приданѣемъ в[а]шеи м[и]л[о]сти вриадовымъ был єсми на тои справе ихъ м[и]л[о]сти пановъ Гѣлевичовъ, а зо мною на тотъ часъ былъ панъ Матысь Славокгурскийи, возныи єнеральныи, которыи сѧ повѣдилъ быти приданымъ з уриаду земѣского паномъ Гулевичом до тоє жъ справы, и к тому три шляхтичи, панъ Костянтинъ Кольпытовскийи, пан Миколаи Пониатовскийи а пан Василєи Ѡхлоповскийи, єдучи намъ ѿт сєс з Луцка гостинцемъ к Заборолю, панове Гулевичове показали намъ, переехавши греблю ѿмеленицкую, по лѣвои руцѣ коня гнедого забитого ѣ жити и познали его, же былъ кон пана Рокгалин, далєи поехали єсмо гостинцемъ к Заборолю, приєждчаючи к гаю заборолскому на долину, ѿбачили єсмо влѣве над ставом, || [арк. 501] праве противъ села Бокиєва Ѡмеленицкого, трупы лежачие нагие, и кгда єсмо тамъ надѣехали, напервєи познали єсмо тѣло шляхетного пана Михаила Романовича Гулевича, в которого видели єсмо раны, горѣло перетиато, чи ли зарѣзано, голова посѣчена и без личбы ранъ. Потомъ межи трупы познали єсмо тѣло сына пана Деміанова, шляхетного пана

⁶⁶⁶ Дем'ян Гулевич — племінник володимирського войськового Василя Гулевича і, відповідно, двоюрідний брат його сина Михайла.

Александра Гулевича, в которого голова такъже велми посѣчена, а видинѣ такъ барзо зубы и губы вырѣбаны, руки такъ барзо, яко шротъ мяса, на штуки порубаны.

Потомъ нашли есмо такъже недалеко шляхетного пана Кондрата Смыковского, такъже пораненого, посѣченого, чи ли зарѣзаного, знати з ручьницы на ѡбѣ стороны пробитого и з лѣка под цыцокъ ливьи пострѣленого, головѣ такъже ѡкрѣтнѣ порѣбано, же и мозокъ выпадаѣ. Потомъ такъже межи трупы познали есмо шляхетного пана Ивана, хоружича, Гулевича, в которого такъже горьло есми перетиато, если зарѣзано, видинѣ все, носъ и ѡчи повырѣбѣваны, руки ѡбѣдѣ порѣбаны, палцы пооттинаны. Потомъ тамъ же шляхетного п[а]на Захаряша Гулалницкого познали, видели есмо голову, рѣки, ноги на штѣки порѣбаны. Потомъ пан Павелъ Вышинский позналъ повинного своего, шляхетного пана Томаша Грибовского, слѣгѣ пана Деміана Гулевича, которого такъже з двѣхъ ручьницъ пострѣлено и головѣ порѣбано. Потомъ шляхетного пана Павла Дчанского, в которого такъже голова, руки посѣчены. Потомъ шляхетного пана Григорья Ѡбѣлапского познали, || [арк. 501 зв.] которыи з ручьницы на ѡбѣ стороны пробить, голова, виденѣ и руки посѣчены. Яна Толочка познали, в которого такъже голова, видинѣ и руки посѣченые. Миколаѣ Пѣлитовского познали, такъже з ручьницы в перси пострѣленого и голове посѣчено. Тимофѣѣ и Михаиѣ Боровскихъ познали, которые такъже з ручьницъ, з луковъ пострѣленыи, головы, руки порубаны. Ивана Муху познали, в которого раны такъже знати зъзѣду з ручьницы стрѣленную, головѣ посѣченую. Григорья, Серьгиѣ и Дмитра Самсоцкихъ познали, такъже з ручьницъ, з лѣковъ пострѣленыхъ и ѡкрѣтнѣ порубаныхъ. Ивана познали, такъже з рѣчницы в перси пострѣленого, голова и руки посѣчено. Заика познали, з лука межи плечи пострѣленого, головѣ ѡкрутнѣ порубано. Яна Стрелца познали, голова, видинѣ и руки посѣчены. Васиѣ Мицковского познали, в которого такъже з рѣчницы в лѣвыи бокъ пострѣлено, голова и шиѣ посѣчена. Станислава Кадлубьского познали, з ручьницы под лѣвыи цыцокъ, а з лука в шию пострѣлено и головѣ порѣбано. Амѣброжого познали, з рѣчницы в перси пострѣлено, голова и рѣки посѣчено. Лазковского познали, з рѣчницы пострѣленог[о], голова и руки порѣбаны. Томаша Велевицкого познали, з рѣчницы зъзѣдѣ пострѣленого, голова, руки и видинѣ порѣбано. Ивана с Кнегинина познали, такъже в голову з ручьницы пострѣлено и ѡкрутнѣ порубано. Тыхъ всехъ трѣповъ толко самыхъ нагихъ, якъ мати народила, полѣпленыхъ, безъ жадное маетности, же и платка на жадномъ не было, ѡдно возокъ а шкатула полупана, килка дощокъ ѡт нихъ на томъ плацѣ есмо видели.

Потомъ до нас || [арк. 502] вышолъ з гаю заборолского возничка пана Кондрата Смыковского, которыи намъ повѣдилъ, ижъ, деи, кгда есмо ехали з Лаврова до Грушовна панове наши, панъ Кондрать Смыковский, панъ Кондрать Хорошко-Кнегининъский, панъ Иванъ, хорѣжичъ Гулевичъ, панъ Михаило, братъ пана Деміановъ рожоныи Гулевичъ, и панъ Рокгалиа, хотіачи пана провадити п[а]на Деміана мимо Луцко, бо панъ Деміанъ *от* соиму прошлого не былъ бѣепечень жолнѣровъ, кгда есмо приеждчали к Омеленикѣ пановъ Борзобогатых, обачили есмо гуфъ людѣи немалыи, которых могло бытъ под сто ч[о]л[о]в[ѣ]ка, которыи на нас с покрикомъ почали наскакувати, панове наши почали тежъ до грѣбли омеленицкое вѣеждчати, межи которыми познали никакогос Воитѣха Каменского с Креміанца, што бывал поручъникомъ в роти пана Кгрѣтаса Тарнавского, и жолнѣровъ луцких немало. Почали на него п[а]нове наши крычати, просечи ѿ покуи, а кгда они не дбали на прозбѣ, спишилися коло возовъ, вѣходили берез ставу ѡборонѣною рукою, ае, деи, з Луцка, іакъ воды, прибывало, до Каменског[о] и жолнѣровъ. А кгда есмо пришли на тоє мѣсце, ѡгурнули насъ зо всихъ сторон, хотѣли есмо до гаю вже насъ не допустили и на том мѣсци боронилися есмо потул, покул ладѣнѣковъ и пороховъ доставало. А на ѡстатокъ зо всихъ сторонъ насъ ѡбточили, и видилъ есми три або чотыри, которые бѣгаючи ѡколо людѣи, приганали людѣи на насъ. Видилъ есми, іако Грибовского напервѣи межи нами забили, потомъ пана Смыковского, затымъ пана Александра, потомъ люди наши почали на болото *от* пановъ ѣтикати и іа мусіал. А они, крикнѣвши, зо всихъ сторонъ, іакъ ѡболокомъ, || [арк. 502 зв.] нашихъ нагорнули, и вже седечи в болоти, чулъ есми голось пана Деміановъ межи ними далеко *от* того мѣсца на горѣ. Але еше бачу межи тыми трупы недостаєтъ пана Рокгали з братомъ, пана Хорошка з братомъ, и пахольковъ не всѣхъ тутъ виждѣ, много еше ихъ недостає, з десетъ або с шатнадцать.

А потомъ до насъ вышолъ попъ ѡмеленицкии и боіаринъ небожѣчика п[а]на Бокиа, которых панъ Гѣлевичъ, воискии володимѣрскии, познавши, пытал ихъ, если тую траіадию видели албо слышали. Они повѣдили, ижъ, деи, есмо видели, іако на тыє котѣчие з Луцка люди набегли, и іакъ сіа они с пѣшими с котѣчих, а тыи з Луцка конѣныи на них натирали и поколкокротъ конѣных *от* себѣ ѡтбивали. А з Луцка што разъ людѣе іакъ бѣгли, такъ бѣгли на конѣх и пѣхота. И могло сіа то почати ѿ нешпорнои години, а конѣчилосіа на сонѣцы захода. И видели есмо, іакъ многих з болота, з ставу волочили, и два паробки молодых, ѡдинъ сіа зоветъ Рокгалѣю, а другии ранныи Хорошкомъ зоветѣца, зогрившися в ызбѣ и троха ѡбсучившися, боіалися в нас дна дождати, гдес поволоклися,

если в гаи, если в жито. А потымъ намъ повѣдили люде, которые се до насъ почали сходити зъ Забороля, же в нихъ было колко пахолковъ, три або чотыри, раннихъ, один сиа зоветъ Соколомъ, которыи на обѣ стороны по крыжоухъ пострѣленъ и зле сиа маеть.

Потымъ панове Гулевичи, побравши тыхъ всихъ трѣповъ, до Луцка ехали. Перевозники вказали намъ тѣло под горою, которое вже было з Луцка вывезено и покинено. Познали есмо, же то было тѣло шляхетного п[а]на Деміана Гулевича, депѣтата на Трибунал || [арк. 503] любелскии, на сесь рокъ теперешнии з воеводства Волыньского ѡбраного, такъже нагого, якъ мати народила, облупленог[о], голову, видинє по лѣвомъ сторонѣ з носомъ и з зубами вырубано, в стегнѣ ногу лѣвую мало не прочъ ѡттиато, и нижеи колѣна до половицы ноги рана татаа и руки обѣдвѣ посѣчены.

Всихъ тыхъ тѣлъ зличили есмо двадцать пѣт трѣповъ.

А потомъ за прозбою пановъ Гѣлевичов его м[и]л[о]сть панъ писарь тутошнии городовии панъ Иванъ Красеньскии старанье чиниль ѡ тые ранние, которые были в Забороли, и ѡ тѣло шляхетного п[а]на Кондрата Хорошка-Кнегининского, за которого стараньемъ тѣло п[а]на Хорошково найдено ѡ болоти в ставу, и видиль есми ѡ п[а]на Кондрата Хорошка рану з ручницы пострѣленю ѡ головѣ, и ззадѣ шию перетятую, мало не до половицы. И ѡдного живого из нимъ привезли зъ Забороля, ІАкуба Сокола, видиль есми рану, з рѣчьницы пострѣленную, в ладви тѣтъ до Луцка привезено, которыи зараз ѡ дворѣ пана Деміановомъ ѡмерь.

И былъ есми при томъ, коли тые всѣ трупы на плац к судовои избѣ были звезены. И просили панове Гѣлевичи всего судѣ земьског[о] и мене, Миколаа Чарнацкого, буркграбего, будучого на мѣсцѣ п[а]на ІАкуба Лысаковского, подстаростего луцкого, и ег[о] м[и]л[ост] п[а]на ІАна Красенского, писара кгородского луцкого, дѣла чого мы всѣ посполъ съ судомъ земьскимъ всихъ тыхъ тѣлъ ѡгледали и познали, яко п[а]на Деміана, депѣтованого на суды трибунальские, и с[ы]на его Ѡлександрѣ, и брата его роженого Михаила, и стрыєчьного Ивана, хорѣжича, Гѣлевичов, и к тому п[а]на Кондрата Смыковского, и п[а]на Кондрата Хорошка-Кнегининского, и слугъ ихъ двадцати чоловѣковъ, || [арк. 503 зв.] всихъ нагихъ, полуплєныхъ и ѡкрутне поморѣдованыхъ, посѣченныхъ, пострѣляныхъ. И к томѣ панове Гулевичи, Василєи и Михаило, ѡповѣдили и ѡсветчали передъ вриадомъ земьскимъ и передо мною, Миколаемъ Чарнацкимъ, буркграбимъ и намѣсникомъ подстароства луцкого, стороны лупов тоє братѣи и повинныхъ своихъ, такъ воевъ, конєи, шатъ, пѣнезеи готовыхъ, всихъ рѣчеи, которые на тотъ часъ тые морѣдѣры, што их поморѣдовали, побрала и полупили, вѣдомости певное взяти еще не

могли, але кгда жоны, дѣти албо хто из слѣгъ живыхъ будеть зоставъ, выведавшиса певне на ѿн часъ, то до книгъ донести хочуть, и вѣдомость ѿ всіамъ дадутъ».

Которое жъ то очевистое ѿповедане ихъ м[и]л[ост] пановъ Гулевичовъ и сознанье возного, принявши, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 500–503 зв.

№ 222

1599 р., червня 12. Луцк. — Протестація Миколая Семашка, в якій повідомлялося, що Дем'ян Гулевич з приятелями та слугами вистежив його брата Марціяна Семашка, напав на нього самого, приятелів і слуг, в результаті чого загинув Марціян і низка інших осіб

Протестація п[а]на Миколаја Семашка ѿ забитье п[а]на Марьцяна Семашка

Року 1599 м[є]с[я]ца июня второгонадцат дня

На рокохъ судовыхъ земьскихъ луцкихъ, ѿт дня Светое Троицы римьского св[я]та в рокѣ теперешнемъ [дѣ]ветьдесять⁶⁶⁷ девіатомъ припалыхъ и судовне ѿтправованыхъ, передъ нами, Федоромъ Чапличом-Шпановскимъ, судьею, а Ианомъ Хреньницкимъ, подсудкомъ, ѿрядниками судовыми земьскими повету Луцкого, постановившисе очевисто ѿ суду, ег[о] м[и]л[о]сть панъ Миколаи Семашко на Хѣпковѣ, ключникъ луцкии, жалосне и плачъливе ѿповедалъ и ѿскаръжалсе, ижъ дня вчорашнего, то естъ м[є]с[я]ца июня ѿдиньнадцатого дня в року теперешнемъ деветьдесять девіатомъ, его м[и]л[о]сть панъ Марціанъ Семашко, брат || [арк. 811] его рожоныи, маючи справы свое правныє з некоторыми особами на рокахъ земьскихъ луцкихъ теперешнихъ, а ѿтправившиса з справами своими, до домѣ маетности своеѣ Лаврова ехатъ ѿмыслилъ былъ, а будучи вже ѿ перевозѣ реки Стыру, вперѣдъ слѣгамъ своимъ, которые сѧ были перевезли, меновите Костровицкомѣ, Верховскомѣ, до его м[и]л[о]сти пана Ивана Красенког[о], мостовничого луцкого, до Заборола, маючи тамъ потребу и даючи знать ѿ приезде своемъ панѣ мостовьничомѣ черезъ тыє слуги свое, ѧхатъ розказаль. А потомъ самъ перевезшиса, ничего не мешкаючи, за тыми слугами своими ѧхаль. Тамъ же в той дорозе тыє слуги пана Марьцяиановы посланые надъехали п[а]на Деміана Гулевича з немалымъ ѿрѣшакомъ людеи на возехъ, обычаемъ военьнымъ, стрелбою ѿгнистою ѿсажоныхъ, з гаковницами, з шмикгов-

⁶⁶⁷ Пошкоджений текст.

ницами, мѣшкетами, польгаками, ручьницами, луками, такъ же и з людми езными на конехъ, яко до потребы, и гайдѣками пешими за греблю ѡмеленицкою, через которую ездать до Заборолѣ, ѡсажоныхъ и зашанцованыхъ. Которые то слуги пана Марциановы, кгда черезъ тѣю греблю до Заборолѣ пересхать, заразомъ *от* тыхъ воевъ пан Демѣанъ Гѣлевичъ с принципалы своими, меновите з Михаиломъ, братомъ рожонымъ, Ивановъ, хорѣжичомъ, братомъ стрыечьнымъ, и Александромъ, сыномъ своимъ, Гулевичами, Кондратомъ Смыковскимъ, Кондратомъ и Петромъ Хорошками, з Рокгалѣю, Яномъ *Матчинскимъ*, швакграми, Кгрибовскимъ, котороз[о] Кгрибовского Павелъ Вишинский з слѣгами своими на местце свое, *арматою* добре ѡпатривши, послалъ былъ, яко принципалове, из ыными многими помочьниками своими до того, з гайдѣками, стрелцами, слѣгами, ему добре имени и назвиски ведомыми и знаемыми, которыхъ || [арк. 811 зв.] было болшеи двохъсотъ человека, стрелбу на тыхъ слугъ вышеименованыхъ, людѣи невинныхъ и ничего злоз[о] ни *от* кого не сподевающихъ, выпустили, и тамъ же заразъ наповаль ѡныхъ двохъ слугъ, Костровицкого в перси и Вѣрховского в полъ, пострелили и на смѣрть ѡкрутне заморьдовали. На которыхи свѣжии раз зошлыи его м[и]л[ост] панъ Марцианъ Семашко, не ведаючи ничоз[о], яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ спокоиный, покоемъ посполитымъ ѡбварованыи, кгда южь греблю з слѣгами своими прѣехалъ, тамъ же заразомъ тотъ же панъ Демѣанъ Гулевичъ с поменеными принципалы и помочьниками своими, зневаживши право и покои посполитыи, неѡтповодне, такъ же, яко и на слугъ его, вперед едучих, стрелбу нарыхтованую выпѣстилъ. Тамъ же заразомъ самого п[а]на Марциана Семашка в голову пострелилъ и на смѣрть забилъ, и при немъ слуг, шляхтичовъ ѣчтивыхъ, меновите Станислава Скавскоз[о] в головѣ надъ ѡкомъ правымъ пострелили и забили, *Мартина* Сколимовского в перси пострелили и забили, Воицѣха Кголинского в око правое навьлетъ пострелили и на смѣрть забили, Воицѣха Радванского в голову пострелили и забили, Станислава Кгрибицкого в полъ пострелили и забили, Миколаѣ Вонкгроцкоз[о] в бокъ левый ѣ сердце пострелили и забили, Прусского в перси пострелили, побили и на смѣрть поморьдовали, а иньшихъ веле слугъ его, шляхтич[о]в[ѣ] ѣчтивыхъ пострелали и поранили, меновите Вышомирского в ногу левую пострелили, Тѣрскоз[о] в бокъ левый пострелили, Зеленскоз[о] в ногу правую над коланомъ пострелили, Януша вуд левое ноги пострелили, Хилицкоз[о] в руку правую пострелили, Язгарского в руку правую пострелили и иныхъ веле слугъ поранили. Которыи то панъ Демѣанъ Гулевичъ, маючи давно васнь и злыи ѣмысль противко пану Марциану Семашку, котороз[о] родичомъ вперед, маючи з нимъ сусѣдство в одномъ

селе || [арк. 812] в Лаврове, деспекты и кривды великие вырежалъ. А потомъ и тому самому пану Марцианови Семашкови кривды и деспекты чиниль. И мало перед тымъ в той же маестности Ларове слугу его рукоданого на име п[а]на Яна Несвѣкого, шляхтича ѳчтывого, наехавши на дом его вноцы, в штуки ѳкрутне розсекаль и на смерть забил, ѳ чомъ суть свѣжо протестацые, черезъ мальжонкѳ его ѳчиненые. И тотъ же злыи ѳмысль снать южъ маючи противко пану Марцианови Семашкови, а маючи ведомость черезъ шпѣги дороги его, тымъ способомъ, яко сѳа вышеименило, таковыи мордъ над нимъ и над слугами его вышеименованныи попольнил, сконтъ сѳа тежъ значить таковыи злыи ѳмысль его, иж ѳнъ, маючи звыклую простую дорогу свою, которою звыкъ еждчати до маестности своее, иншою дорогою незвычайною, ѳпатривши себе таковое мѣстыце, на которомъ бы его пожить могъ, заехалъ.

ѳ што все, яко сѳа вышеименило, его м[и]л[о]сть пан Миколаи Семашко светъчильсѳа, заховуючи чинить в томъ далшоѳ ѳповедане мальжонце и повиннымъ зошлого пана Марциана Семашка и слугамъ его, просиль ѳ приданье возног[о] на ѳгледане побитыхъ и пораненых.

Мы, суд, его м[и]л[о]сти пану ключнику л[у]цкомѳ на то все придали возного шляхетного Андрия Пашкевича и шляхтѳ, которѳю себе способити сторона може. А тоѳ ѳповеданье его м[и]л[о]сти п[а]на Семашково до книгъ земськихъ луцкихъ записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 13, арк. 810 зв.–812.

№ 223

1599 р., грудня 7. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілами небіжчиків Гулевичів імен їхніх убивць (т. зв. «поволання над тілом убитого»⁶⁶⁸), тобто Марціяна Семашка, Політана Слуцького, Кошок, Несвіцьких та Солоневських (за намовою Миколая Семашка, Остафія Єла-Малинського та Сасина Русина)

Сознанье возного чинене поволанѳа ѳ забите небожчика Демѳана Гѳлевича и инших на пана Миколаѳа Семашка, на ѳстафіѳа Малинского и на Сасина Рѳсина и на инших

Року тисѳача пѳтьсоть девѳть дѳсѳать девѳятого м[ѳся]ца декабра семого дня

На рочках кгродскихъ луцкихъ, которые сѳа почали сѳдити и сѳдовне ѳтправованы сѳть в року девѳтьдѳсѳать девѳятомъ м[ѳся]ца декабра

⁶⁶⁸ Ритуальне оголошення над тілом убитого імені убивці, що відбувалося за участю возного зазвичай в публічних місцях, практикувалося і як квазісудовий акт.

второго дня, передо мною, ІАкъббомъ Лысаковъскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемпковскимъ, судею, постановившися ѿ сѣдѣ, возныи енераль воеводства Волынского шляхетныи Авакумъ Черневскіи до книгъ созналь тыми словы, ижъ «в року девятдесять девятомъ м[еся]ца октебра тридцать первого дня, коли тела брали до погребенья из Луцка небожчика пана Демьяна Гдлевича и пана Михаила Гдлевича, такъ тежъ п[а]на Александра Гдлевича, ѿ замкѣ околномъ передъ церковью святаго Дмитрия, тамъ же и в месте в Луцку з росказанемъ п[а]на Юрия Гдлевича чиниломъ поволане тыми словы:

«Поволалемъ и ѿповедалъ, ижъ Семашко Марцианъ з радою и намовою брата своего Миколаа Семашка, Ѡстафия Малиньского, которые и слугъ своихъ посылали, такъ тежъ за намовою и радою Сасина Рѣсина, такъ тежъ Политанъ Слуцкии, Кошки, Несвицкие, Солоневские, яко принципалы, прибравши собе на помочъ жолнеровъ роты пана ІАна Гарновского, такъ Кглемъбовскіи [и] Дембскіи тежъ из многими помочниками своими, которые сѣтъ в протестации помененые, захавши на дорозе под селомъ Ѡмеленикомъ пана Демьяна Гдлевича, пана Александра Гдлевича, || [арк. 805 зв.] пана Михаила Гдлевича з многими приателми и слугами ихъ, розбили, на доброволной дорозе побили, помордовали, полупили и з живыхъ мертвыхъ починили».

И то все для памяти до книгъ справъ сѣдovýchъ кгородскихъ луцкихъ есть записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 805–805 зв.

№ 224

1599 р., грудня 10. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілом небіжчика Марціяна Семашка імен його убивць («поволання»), тобто Дем'яна, Михайла, Івана та Олександра Гулевичів та їхніх помічників

Поволанье певныхъ ѡсобъ ѿ забитье небожчика Марциана Семашка и слугъ его

Року тисяча пятьсотъ девятдесять девятого м[еся]ца декабра десятого дня

На рочкахъ сѣдovýchъ кгородскихъ луцкихъ, м[еся]ца декабра второго дня в року теперешнемъ вышеименованомъ припалыхъ и сѣдовне ѡтправоватися зачатыхъ, передъ нами, ІАкубомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемпковскимъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими луцкими, постановившися ѡчевисто, возныи енерал воеводства Волыског[о] шляхетныи панъ Кондрать Пашкевичъ ку записанью до книгъ

кгородскихъ луцкихъ созналь тыми словы, *иж*, *деи*, «за приданьемъ брадовымъ року теперешнего тисача пятьсотъ *деветдесят* девятого м[еся]ца сентебра ѡсмогодцать дня, маючи на при собе стороною шляхтѣ людеи пана Гана Присталовского а пана Андреа Петровича, былъ есми в месте Коблине в костеле при погребе тела велможного его милости пана Марциана Семашка, тамъ же при зобранью много людеи зацныхъ, напрод перед костеломъ коблинскимъ над теломъ небожчика пана Марциана Семашка, заховѣючися водлугъ права посполитого, над теломъ стоячи, потрикротъ поволанѣ чинилом в тые слова, *иж* “помененыи его милость пан Марцианъ Семашко естъ невинне, окрѣтне и нелютостиве забить и замордован на доброволной дорозе под Ѡмеленикомъ проз пана Демьяна Гѣлевича, Михаила, Ивана и Александра Гѣлевичов яко принципалов, Кондрата Смыковского, Кондрата и Петра Хорошков, Гана Матчиньского, Гана Рокгалѣ яко помочниковъ, слуг и иных помочников их немало”. Так же и при вѣдсченью тела в доль трикротъ поволанѣ чиниломъ.

А потомъ того *ж* дня, то естъ ѡсмогодцать сентебра, былъ есми в томъ же местечку Коблине, кгда тела слуг побитых его м[и]л[ости] пана Марциановых || [арк. 816 зв.] при костеле коблинскомъ хованы были, то естъ пана Костровицкого, Верховского, Прѣсчинского, Станислава Скавского, Прѣского, Миколаиа Вонкгроцкого, Мартина Сколимовского, Андреа Сосновского, Воитеха Кгольненьского, Воитеха Разваньского, Станислава Кгробицкого, такъ же потрикротъ поволанье чиниломъ, *иж* всѣ тые ѡсобы вышъ помененые при панѣ своемъ его милости панѣ Марцианѣ Семашку сѣтъ побиты и помордованы в полю под селом Ѡмеленикомъ на гостинцѣ на доброволной дорозе ѡт Демьяна, Михаила, Ивана и Александра Гѣлевичовъ яко принципаловъ, пана Кондрата Смыковского, Кондрата и Петра Хорошковъ, Гана Рокгали, Гана Матчиньского, швакгровъ и помочниковъ Демьяановых, Гана Кгрыбовского, которого Павель Вышиньскии, арматою добре ѡпатривши, панѣ Демьянѣ Гѣлевичѣ на помочь прислалъ.

Которое то реляции моеѣ ижемъ так долго для хоробы моеѣ, которою ма пан Богъ наведити рачиль, ижем не подал, тепер еѣ подаю и прошѣ, за тымъ трѣдность жадная задавана не была».

Которое возного сознанье до книг кгородскихъ луцкихъ естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 816–816 зв.

№ 225

1599 р., жовтня 25. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду з приводу використання вогнепальної зброї слугами Остафія Єла-

Малинського і Миколая Семашка в луцькому замку під час судових засідань, згідно з яким винуватці мали сидіти у вежі шість тижнів під карою баніції в разі спротиву

Декрет межи иньстикгатором а слѣгами его м[и]л[о]сти п[а]на ключника лѣцкого

Року тисеча пятьсотъ девѣтдѣсят девятого м[ѣ]с[я]ца октебра двадцет пятог[о] дня

На рочкахъ судовыхъ кгородскихъ лѣцкихъ, дня двадцет первого м[ѣ]с[я]ца октебра в року нинешнемъ девѣтдѣсят девятомъ припалыхъ и сѣдовне ся отправовати зачатыхъ, передъ нами, Гакубомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемьпковскимъ, судею, ѳриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда дня сегоднешнего двадцет пятого м[ѣ]с[я]ца октебра вышеипомененыя панове судовые, для отправованя || [арк. 848 зв.] сѣдов рано на мѣстцѣ сѣдовомъ засѣдши, справы, судови своему належачие, сѣдити зачали, постановившися очевисто ѳ сѣдѣ, иньстикгаторъ ѳриадовый шляхетный панъ Миколай Чарноцкии, буркграбѣ лѣцкии, жаловал и соленигер се ѳскаржалъ на шляхетного Станислава Рожна, слѣгѣ рожоного п[а]на Ѡстафѣя Малинского, и на шляхетного Воицеха Кенъдзерского и двохъ гаидѣков, слугъ его м[и]л[о]сти п[а]на Миколая Семашка, ключника лѣцкого, ѳ то, ижъ «ѳни дня сегоднешнего на засѣденью сѣдѣ кгородского лѣцкого, препомнявши срокгости права посполитого и винъ, ѳ квалтовникахъ и бунтовникахъ сѣдов вшелякихъ ѳфаленыхъ, ѳвшемъ ихъ себе легъце важачи, зламавши покои и безпеченство посполитое, пришедши до замъку нинешнег[о] лѣцкого посполдъ з вышеипоменеными п[а]ны своими тумультомъ великимъ зъ арматою, воине належачою, недалеко мѣстыца сѣдового, где ихъ м[и]л[о]сти панове сѣдовые седели, приступивши не ведати зъ какое причины, але легъце себе мѣстыце судовое безпечное, покоемъ посполитымъ ѳбварованые, ѳваживши, ѳмыслне брони сами добыли и с пулгаковъ килку стрелили. Потомъ дрѣгие, то ѳбачивши, през килканадцет ихъ зъ ихъ стороны, также на помочь имъ брони добыли и ѳкрик немалыи ѳчинили, зачимъ людъ ѳвес, панове и шляхта, которые ѳ сѣдѣ седели, мѣсели ся взрѣшити и такъ квалтовне, яко якие бунтовницы покою посполитог[о], тумульть и бунт || [арк. 849] великии ѳчинили. Для чого ихъ м[и]л[о]ст панове сѣдовые ѳт сѣдов своихъ на тотъ часъ за такимъ тѣмультомъ суперъседовати⁶⁶⁹ мусели и з мѣстыца своего ѳдошли».

⁶⁶⁹ Суперседовати — відкладати (лат. supersedere).

Просечи помененых инъстикгатор, абы на них, яко бунтовниках, вины правные поднесены и сказаны были. Суд нынешнии гродскии луцкии на такуюю жалобу инъстикгатора помененого, прихилающиса в том до права посполитог[о], поневажъ се то яснѣ показало, ижъ преречоныѣ обвиненыѣ, Станиславъ Рожен, слѣга пана Малинского, а Воитех Кендерскии и гаидѣков, слѣги его м[и]л[о]сти пана ключника лѣцкого, ѿ сѣдѣ дня теперешнег[о] ѿчинили, стрелали и шабел добывали, для тог[о] за такии выстѣпок преречоныѣ двох слѣг и двох гаидѣков винѣ сѣдена въ вежѣ быти винными декретом своим выналазълъ и сѣдовне наказалъ, абы тыѣ чотыри обвиненыѣ на вежѣ вышънеи, в замкѣ лѣцком бѣдѣчои, недел шесть сѣдели и с тамтол през недел шест не выходили, до которое вежѣ помененыи сѣд кгородскии лѣцкии наказал, абы зараз вошли и засѣли под виною банициѣи и выволаня з Короны Полское и панствѣ, до нее належачихъ⁶⁷⁰.

Што все для памяти до книгъ кгородскихъ луцкихъ естъ записано.
ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 57, арк. 848–849.

№ 226

1599 р., грудня 15. Луцьк. — *Скарга Михайла і Юрія Гулевичів на Миколая Семашка і Остафія Єла-Малинського, які через різних осіб погрожують їм мстити*

Ѡповеданѣ панов Гѣлевичовъ противко панѣ Миколаю Семашкѣ и Ѡстафію Малинскомѣ ѿ ѿдповед

Року тисяча патьсотъ деветьдевятого м[ѣся]ца декабря пятого-надцать дня

Передо мною, Миколаемъ Чарноцкимъ, буркграбимъ и наместником подстароства луцкого, присылали их милост панове Гѣлевичове, пан Михаило Іанѣшевичъ Гѣлевичъ а пан Юреи Гѣлевич, ѿбтежливе и жалосне ѿповедаючи и скаржечи || [арк. 824 зв.] на пана Миколаа Семашка, ключника луцкого, так теж и на Ѡстафия Малинского тыми словы, ижъ «мало на томъ маючи, же за радою тых то помененыѣ ѿсобѣ братов и швагров моих, такъ теж ѿтъца и брата моего пана Демъяна Гѣлевича, ѿтъца пана Александра Гѣлевича, брата рожоного мене, Юрія Гѣлевича, але панъ Семашко Миколаи, Ѡстафеи Малинскии тых то злочинцовъ, мѣжобойцовъ, лупѣжцовъ, явне при себе переховѣють, на здоровъѣ наше покутне ѿтъповедають вшелакимъ кгвалтомъ, такъ ѿгнемъ, яко и бронью.

⁶⁷⁰ II ЛС, розд. 4, арт. 39.

А то теперешного дня Кошъки из Семашковыми гаидѣками, тѣтъ до Луцка прибывши, из Малинского слѣгами на здорове наше пофалки чиниат и на здорове наше ѡтповедають, а снатъ тѣтъ нас в замку ѡблегли, хотечи нас позабиати. И сила нас слухов з мѣста тепер доходят, же тые то гаидѣки Семашковы и слуги, так теж слуги Малинского, подбѣривши на тотъ ѣчинокъ Кошокъ, мѣжбоицовъ, тѣтъ приехали, хотечи нас ѡ здорове приправити. Если бы ся што такового стало, тогда нѣ ѡтъ кого иного, толко ѡтъ Семашка Миколаа и ѡтъ Малинского през Кошок и слуг, такъ и гаидѣков ихъ».

И просили ѡ придане возного на ѡгледанье тѣмултѣ Кошковъ и при них гаидѣков и слуг Малинского. И просили их милости, абы тое ѡповедане их до книг было записано, што я, принавши, записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 824–824 зв.

№ 227

1599 р., лютого 17. Луцк. — Декрет луцького городського суду у справі Григорія Сахновича з Миколаєм Рембеським, звинуваченим у вбивстві Даниеля Сахновича, однак під час судового процесу Рембеський за допомогою шкруптинії і присяги довів, що Даниель загинув випадково під час нападу на дім Рембеського, попередньо його образивши та викликавши на поєдинок

Декреть межи п[а]ном Сахновичом а п[а]ном Рембеськимъ

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесятъ девятог[о] м[ѣ]с[я]ца фѣвралла семог[о]надцат дня

На рочках сѣдовых кгородских луцких, ѡт дня первоноадцат м[ѣ]с[я]ца фѣвралла в рокѣ звышъ написаном припалых и сѣдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Гакѣбом Лысаковским, подстаростим, а Матеем Стѣмпковским, судею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, кгда справа з реестрѣ сѣдового за приволанем возного Матыса Славокгурского припала межи ѣрононым п[а]ном Григорем Сахновичом и братею его молодшими, летъ не маючими, Семеном и Стефаном Сахновичами, братею рожоною зошлого Даниеля Сахновича, яко поводами з одное, а ѣрононым п[а]ном Миколаєм Рембеськимъ яко позванымъ з дрѣгое стороны, за позвом кгородским лѣцким, по позваного ѡт стороны поводовое вынесеным, ѡ то, иж позваныи, пропомнѣвши боазни Божое и срокгости права посполитого, и вин, ѡ мѣжбоицах ѡписаных, рокѣ прошлого деветьдесят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца ѡктебра двадцаттого дня з многими слѣгами и помочниками своими, ѡномѣ имени и прозвиски знаѣмыми, маючи теж при себе Петра Рогачовского, банита, нашѣдши ||

[арк. 279 зв.] *моцно квалтом на господѣ шляхетного Григорія Сахновича до домѣ Северина Бедрицкого, там же, ѡкрик и стреланье з рѣчницѣ дчинивши, до ворот припали и ѡного Григорія Сахновича, хворого, на поєдинок вызывали, и словы ѣщипливими лаати почали. Которыи, деи, Сахнович брата своего молодшого Даниѣла Сахновича, пытаючи и хотечи ведомост взяти, што бы сѧ то дѣяло, послал. Которыи Данило Сахновичъ, хотечи сѧ доведати, што бы то было, до позваного ворота ѡтчинил яко ч[о]л[о]в[и]кѣ, покоем посполитым ѡбварованыи, и ничего сѧ злого ни ѡт кого не сподѣваючи. То пакъ, деи, менованыи позваныи ѡного небожчика Даниѣла Сахновича, не маючи з ним жадное розмовы, непристойне а праве ѡкрѣтне, стреливши до него с полгакѣ в бокъ правыи нижеи пояса, забил и замордовал, которыи с того пострелѣ врыхле потом ѣмер, яко ѡ том ѡповѣданѣ рѣлацыя возного и поволанѣ ширѣи в себе ѡбмавіа.*

Ѡ которое забите и замордованѣ повод позваного на рочки кгородские луцкиѣ, которые сѧ ѡдправовали в рокѣ прошлом тисѣча пятсот дѣветдесѧт ѡсмом м[ѣ]с[я]ца декабра тридѧт первого дня, позывал так до выведенѧ шкрѣтнинѣм, яко ѡ тоѣ ѣмыслное забоиство. На которых рочках позваныи правдивою хоробою през листы свое заложилсѧ, которѣю хоробѣ ѣриад кгород[ский] луцкии принал || [арк. 280], до чого всего повод позваного на сии теперешниѣ рочки припозвал, яко ширѣи и по достатку на том позве *ѣст* ѡписано и доложено.

По которои таковой жалобѣ п[а]на Сахновичовой позванѧя сторона преречоныи пан Миколаи Рѣмбескии, ѡчевистѣ ѣ сѣдѣ стоечи, эксциповавши⁶⁷¹ *первеи* форм, поведил, жѣм сѧ на тот позов справовати не повинѣн с тоѣ меры, иж пан Григорѣи Сахнович в тои справѣ не *ѣст* належным поводом, абовим самог[о] себе принципалитѣр в позве своем положил, а дрѣгих братѣи своих рожных Сѣмена и Стефана Сахновичов именѣм чинить мѣли, тѣды вси разом позвати, а не ѡдин именѣм дрѣгих чинит, за чим просил волности.

А пан Григорѣи Сахнович на ѡборонѣ позваного п[а]на Рѣмбеского поведил, жѣм *ѣст* в тои справѣ належным поводом, бо «чиню яко брат старшии своим и братѣи своих молодших, лит не маючих, именѣм», просечи, абы его слѣшным поводом налезѣно.

Уриад нинѣшнии кгородскии лѣцкии, выслѣхавши и добре выроздѣмѣвши контроверсие сторон ѡбѣдѣ, декретом своим выналезиль поменѣного

⁶⁷¹ Эксциповаль — протестував (від лат. *excipere*).

повода слѣшными поводом быти и позваномѣ въ справѣ нинѣшней далѣи постѣповати наказал.

А в далшом постѣпкѣ тоѣ справы пререченыи пан Рѣмбескии, показючи и ѡбьясняячи невинност свою, поднес позов кгородскии луцкии противко п[а]нум Сахновичом до шкрѣтинидм, || [арк. 280 зв.] в тои же справѣ выданыи, и просил, абы был читанъ. Которыи так ся в собе маеть:

«Марекъ Собескии, воевода любелскии, староста луцкии

Шлахетному Григору Сахновичѣ въ справѣ нижеѡписанои, принципалови и брати твоѣи, яко сам признаваешъ, литъ зѣполных не маючим, Семѣнѣ и Стефанѣ Сахновичом, з особѣ и зо всих добръ в[а]шихъ

Звирхностю его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] и владою староства моего луцкого приказю, абы есте на рочки кгородские лѣцкиѣ, которые сѣзжоны быти мають в рокѣ нинѣшнем тисеча пятсот девѣтдѣсят девѣтом м[ѣ]с[я]ца фѣврална ѡдинадцатого дня, в замкѣ его кр[олевское] м[и]л[ости] луцком передо мною самым албо перед сѣдом моим кгородским луцким сами ѡчевисто и завите стали на жалобѣ и правное попиране ѡрожного Миколаа Рѣмбеского, которыи вас, прихилаючися до декретѣ кгородского лѣцкого, за вашѣю инстанцыѣю и позвы ѡчинѣного, позывает до прислѣхана шкрѣтинии и сведѣцтва, которое ѡн противко вам на рокѣ вышеѡпоменѣном выводити бѣде, ѡ то, ижъ есте вы его нерозмыслне и ѡщипливе до книг кгородских лѣцких в протѣстацыи своѣи ѡднѣсти, а потом и позвами кгородскими луцкими в невинности его посмѣли ѡ забите и наиштѣе якоес, якобы на господѣ брата в[а]шого Данила Сахновича, которыи бы снат не мил мѣти жадное справы ани розмовы з вышеѡпоменѣным актором, але бы ѡпорне албо яко есте б[ралисиа]⁶⁷² и важилисиа || [арк. 281] в протѣстацыи и позвех написати, а тым хотили есте ѡхилити быстрост непогамовандю ѡног[о] Данила Сахновича, брата своего, также и злоѣ предсѣавзѣте его, которое был ѡпорне перед себе взѣл, явне звирхност его кр[олевское] м[и]л[ости], срокгост права посполитого и вины, в немъ ѡписаные, а прилучившися до банита и выволанца Михаила Гѣтора-Рогачовского, ему к гволи под сѣженѣм роков немалыи ѡршакъ людеи своволных, взрѣшаючи покои посполитыи и безпечѣнство сѣдвое зневажаючи, на здорове Рѣмбеского похвалки и ѡтповѣди чинил, на господѣ его килка раз находил, а до того в потыканю словы шкарадными и ѡщипливы[ми]⁶⁷³ соромотил и вызывал. К томѣ перед его власною господою возницѣ на имѣа Матыса киими ѡкрѣтне

⁶⁷² Пошкоджений текст.

⁶⁷³ Пошкоджений текст.

збили, и сромотными словы самого, стреляючи с полгаков, вызывал. **О** што все ширеи а по достаткѣ ѿповеданя перед сѣдом зѣмским луцким, также перед ѿрядом кгородским, яко и позов, ѿ того то Данила Сахновича выданыи, в собе выражает и ѿбмовляет, и на рокѣ пришло достаточне и сѣдовне в[ашеи] м[илости] выведено и показано бѣдет. Про то абы есте, яко на року завитом, стали и томѣ, што сѧ справа приточит, также выведена шкрѣтинии прислѣхали.

Писанъ в Луцкѣ рокѣ тисеча пѧтсот дѣвѣтдѣсѧт дѣвѧтого м[ѣ]с[ѧ]ца || [арк. 281 зв.] гѣнварѧ дѣсѧтог[о] дня».

А по вычитаню того позвѣ сторона его поводаваа помененыи пан Рѣмбескии, доведши рокѣ слѣшного рѣлѧцыѣю возного положѣня того позву, показавши и контента⁶⁷⁴ позвѣ своего, просил, абы ѿряд нинѣшнии шкрѣтинийм его выслушал и ѿног[о] яко невинного близшого до ѿдводѣ водлуг артикѣлѣ шостого роздѣлѣ ѿдинадцѧтого⁶⁷⁵ нализ и волным ѿт справы ѣчинил.

А пан Сахнович повѣдил, жѣм ѧ близшии до доводѣ, нижли пан Рѣмбескии до ѿдводѣ, албовѣм юж шкрѣтинийм моѧ ест выведена, просѣчи, абы емѣ доводѣ наказано.

Суд нинѣшнии кгородскии лѣцкии, наказавши шкрѣтиниймъ п[а]ну Рѣмбескому выводити и ѿного на ѿсобномъ мѣстѣ пилне выслѣхавши, зрозѣмѣвши и добре контроверсии сторонѣ ѿбѣдѣ припатрившисѧ, праву посполитомѣ и шкрѣтинийм стороны п[а]на Рѣмбеского выведеныи, также и артикѣлови шостому в роздѣлѣ ѿдинадцѧтом, сѣдовне наказал и нинѣшним декретом своим наказѣ, абы сторона позванаа помененыи пан Рѣмбескии зо двѣма светѣками, соби рѣвными, присягѣ телѣснѣю зараз выконал в тѣю ротѣ, [ѧ]ко⁶⁷⁶ «того небожчика Даниѣла Сахновича неѣмыслне, але при наустѣю на господѣ свою в обороне забил, такѣ его, п[а]не Боже, споможи».

⁶⁷⁴ Контента (лат. contenta) — зміст.

⁶⁷⁵ II ЛС, розд. 11, арт. 6 «Хто бы забил кгвалтовника в дому своем и помочников его». Якщо нападник на дѣм буде вбитий господарем або його гостем під час оборони, доводити неумиснѣсть убивства вони мають таким чином: оповѣсти сусѣдам про подію і повѣдомити про неї в гродѣ, взяти возного зі свѣдками, а також сусѣдів, і засвѣдчити ними гвалт і факт убивства. А потому, якщо неумисний убивця буде оскаржений родичами небожчика і позваний до суду, він має разом із дружиною і повнолѣтніми дѣтьми та трѣома шляхтичами (або лише з трѣома шляхтичами, якщо дружина і дѣти відсутні) присягнути, що убивство сталося під час наїзду за виною нападника. У випадку ж лише поранѣння нападника, господар мав присягати сам.

⁶⁷⁶ Пошкоджений текст.

Которомъ декретови преречоныи пан Рѣмбѣскии досыт чинечи, помененую присегѣ || [арк. 282] зо двѣма свитками, то *єст* шляхетными Миколаєм Матовским а Григорѣм Треценовским, водлуг роты, в декрете написаныє, зараз в сѣде нинешнемъ выконал, што суд преречоныи обачивши, помененного позваного п[а]на Миколаа Рѣмбѣского *от* тоє sprawy и *од* вин, в правѣ посполитомъ описаныхъ, ч[а]сы вечными волнымъ *ѣ*чинил и нинешнимъ декретомъ своимъ чинит и сказѣет.

Однак же преречоныи суд кгородскии луцкии наказал, абы позваныи пан Рѣмбѣскии поводовои стороне головщицнѣ, то *єст* сто копѣ грошеи литовских, зараз заплатил⁶⁷⁷. Которомъ декретови пан Рѣмбѣскии чинечи досыт, переречонѣю сѣмѣ сто копѣ гр[о]шеи литовских за головщицнѣ стороне поводовои *тѣм* же *ѣ* сѣдѣ зараз *от*дал и заплатил. Которѣю шляхетными пан Григорѣи Сахнович своимъ и брати своихъ младшихъ Семѣна и Стефана именемъ *от* п[а]на Рѣмбѣского зѣполне взял и *од*личил. Для того сѣд преречоныи кгородскии лѣцкии позваного пана Рѣмбѣского *отъ* тоє головщицны часы вечными вольнымъ *ѣ*чинилъ и нинешнимъ декретомъ своимъ чинить и сказѣеть.

Што все для памяти до книгъ кгородскихъ луцкихъ *єсть* записано⁶⁷⁸.
ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 279–282.

№ 228

1600 р., травня 19. Луцьк. — Скарга Кирика і Клима Визгердів-Заболоцьких про підступне розбійне вбивство їхнього рідного брата

⁶⁷⁷ В арт. 6 розд. 11 (II ЛС) зауважується, що поранення нападника під час оборони дому не мусило відшкодуватися особою, яка нанесла рани: «А если бы только ранил, а не забил; тогда сам один пан домовый маєт присегнути, иж яко квалтовника в дому своем ранил, таковой *головщицны рани и ни шкод* некоторых платити не будет повинен». Згадка про головщицну в контексті поранення нападника звучить незрозуміло. Натомість у тій частині артикула, де безпосередньо ідеться про вбивство в обороні, питання відшкодування «за голову» відсутнє. Тож або згадка про головщицну стосується убивства в обороні, або ж мається на увазі поранення, що потягло подальшу смерть нападника. Рѣмбѣський за вироком суду головщицну заплатив, у деяких інших випадках обвинувачені теж брали на себе певні майнові зобов'язання, а у випадку приятельського погодження — й добровільно приймали ув'язнення. Можливо, що в частині випадків ішлося про спробу представити вбивство, скоєне в процесі поранення, як неумисне, випадкове, тож певною платою для супротивників за погодження на таку версію й було матеріальне і/чи моральне відшкодування. В частині ж випадків убивства могли бути неумисними чи в обороні, однак зазвичай вони теж ставали наслідком тривалих конфліктів між ворогуючими сторонами, тож з метою примирення, підставою для якого могла бути певна сатисфакція для родичів убитого через поступки контрагента, і вводилося покарання.

⁶⁷⁸ Слово повторене двічі.

Антон Визгерда-Заболоцького Василем, Савою і Яском Гуляльницькими і пограбування («луп») речей небіжчика

Протестацья п[а]новъ Визгердов на п[а]нов Гдлалницьких ѿ забите брата своего

Рокѣ тисяча шестсотно[го] м[ε]с[я]ц[а] маа девятигонадцат дня

На рочках сѣдовыхъ кгородскихъ луцкихъ, дня ѿсмогонадцат м[ε]с[я]ца маа в рокѣ теперешнемъ тисяча шестсотном припалых и сѣдитиса зачатых, передо мною, ІАкѣбомъ Лысаковским, подстаростим луцким, постановившиса ѿчевисто, п[а]нове Кирикъ и Климиъ Визгердове-Заболоцкиє, брата рожоныє зошлого п[а]на Анѣтона Визгерда-Заболоцкого, сами ѿт себе || [арк. 563 зв.] и именем позосталое малжонки ѣрожного Анѣтона Визгерда-Заболоцкого Марѣши Лечьковны, плачьливє ѿповедали и ѣскаржали на п[а]на Василя Юнковича Гдлалницьког[о], Савѣ Кривошиєни-Гдлалницького, ІАска Гѣка-Гдлалницьког[о], яко власных принципалов злого и непристоиногѣ ѣмыслѣ нижеипоменєного, которые «поменєныє принѣцыпалове, чигаючи на брата нашого небожчика Антона Заболоцкого и ѣмысливши вѣе ѣного здорovia позбавити, нарадилєс сполне и ѣдностаєне з ѣными помочниками своими, то єст с Тимохою Гдлалницьким, Савою Гдлалницьким, Ивановъ Гдлалницьким и Иванов Федоровичом Шлахтенятем Гдлалницьким и з ѣными всѣми Гдлалницькими, которых имена и назвиска за выражоныє мети хочємо, ѣпросивши поменєного небожчика брата н[а]шого з домѣ его Заболотецѣ для потребы своє, для нараженя сѣа якобы в никоторых рєчах правных, до Гдлалник дня двадцат шестог[о] апрєля в рокѣ теперешнемъ тисяча шестсотномъ, которыи то брат н[а]шѣ, ѿ жадной зраде не ведаючи, шол посполу з ними до Гдлалникѣ. Там же в Гдлалниках тые поменєныє п[а]нове Гдлалницькиє, помочники менєванных принѣципалов, Тимоха, Сава и Иван брата н[а]шого розмовами дарємными аж до ночи ѣ сєли Гдлалниках бавили, жадное потребы слушиное не ѣказѣючи, а кгда ѣже было годин с пѣат в ночь, спєшилєс до домѣ. И кгда жє ємѣ слушиное рєчи, для которое его ѣживали, не показывали, з Гдлалникѣ пѣстили, ѣн яко человекѣ сѣпокоиный, никому ничого не винѣный, покоєм права || [арк. 564] посполитого ѣбєзпечоныи, шол з Гдлалник до домѣ своего до Заболотецѣ звыклою дорогою. А кгда ѣже перешол через рєчѣкѣ Рѣдкѣ, поменєныє принѣципалове Василю Юнкович Гдлалницькии, Сава Гдлалницькии, ІАско Гѣкѣ-Гдлалницькии сами и з слугами своими, которые сѣа были ѣже на то ѣмыслєне, стєрегѣчи при тои дорозе, кгда брат н[а]шѣ мел ити, яко розбоиницы и квалтовницы засадили, до него з розмаитыми брони припадши, неѣдповєдєне, нєлютєстивє, ѣкрѣтєне, тиранѣскє на

смерть забили, замордовали и на штѣки рѣки, ноги, головѣ порѣбали, и з живого мертвого ѣчинили. При которым ѡкрѣтнымъ замордованью знали з него ѡбычаємъ лупѣ розбоиницкого тегилан баазыевымъ лазѣровымъ, которымъ его коштовалъ пятъ копѣ грошеи литовскихъ, ермакъ зеленыи каразыевымъ, которымъ коштовалъ чотыры копы грошеи литовскихъ, шаблю, за чотыри золотыхъ полскихъ кѣплендю, п[ѣ]н[я]зеи готовыхъ золотыхъ десѣатъ».

А на ѡгледанѣ ранѣ забитого брата своего помененого Анѣтона Заболоцкого, тѣмъ же теж и на поволанѣ помененыхъ мѣжобойцов и помочниковъ ихъ, просили ѡ приданѣе возного, на што ѣа, имъ придавши возног[о] енерала воеводства Волыньского шляхетного Матыса Славокгурского, а тѣю жалоснѣю протестацыю ихъ до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 56, арк. 563–564.

№ 229

1605 р., листопада 24. Володимир. — Письмова «одповедь» Валентія Громадського Лаврину Дривинському, спровокована жалемъ за кривди приятеля, якому Дривинський приславъ листа образливого змісту

Вписанѣ ѡтповѣди Кгромацьког[о] на Дривиньского

Рокѣ 1605 м[ѣ]с[я]ца ноѣбра 24 дня

На вриадѣ кгородскомъ володимерскомъ передо мною, Андреемъ Мисевскимъ, бѣрѣкграбимъ и намѣстникомъ подстароства володимерского, его м[и]л[ост] панъ Валенѣтѣи Кгромадскийи черезъ возног[о] земского енерала воеводства Волыньского шляхетного Счасног[о] Жлобощкого подалъ для актыкованѣя до книгъ кгородскихъ володимерскихъ ѡтповѣдъ свою противко п[а]ну Лавринови Дривинскомѣ, с причинѣ певныхъ ѣчиненую, просѣачи, абы принѣята и до книгъ ѣписана была, котораѣа такъ се в соби маѣтъ:

«Drywinsky! Widziałem tve niecnotliwe pisanie do towarzysza mego y dobrego przyjaciela, nie przypominam cy go, wspomny sobie sam, do kogos pisał y o kim. Wiesz do tego wim potwarzy twoie, jakoz zwykł ludzy cnotliwych y zacnych trudzecz, mnie yz krziewda towarzyska byly, postaram sie o to, abym cy pismo twoie w gembe ubił, abys potym wiedział, jako o ludziach || [арк. 715 зв.] uczciwych, lepszych nizes sam, pisacz. Prze toz odpowiadam y upominam cie tym, abys sie mnie na kazdym mieysczu strzegł, spiącz ly, siedząc ly, chodząc, iedząc albo y piącz na mieyscu wszelakim, jak w domu, u polu, u gumnie, na drodze, w miesciach, na targach y na ziedzich wszelakich dotont, az to pismo swoje ziescz musisz y zapłate za niecnoty swe na sobie odniesiesz. Za tym bądź ostrozny, a te odpowiedz, mą reką własną podpisaną autentyte w xięgi wwiedzoną, przez wozne[go] y szlachte odsyłam,

ty bądź tego pewen zecz sie zyszcze⁶⁷⁹. Dan w Karpowczach. Zi nowem: 1605».

У тоє ѡтповеди печать пана Кгромадського, а подпис рѣки его в тые слова «Walent Gromadsky». Котораа жь то ѡтповедь вса до книгъ есть вписана.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 37, арк. 715–715 зв.

№ 230

1607 р., вересня 9. Володимир. — Письмова «одповідь» від панів Косаковських пану Люшковському, подана возним для запису до гродських книг, в якій відправники обіцяють помститися за поранення їхнього швагра Зеготи

Уписанє ѡтповеди ѡт панов Косаковских на п[а]на Люшковског[о] дѣчиненоє

Рокѣ тисеча шестсот сѣмого м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра 9 дня

На враде кгродськомъ володимѣрскомъ передо мною, Ивановъ Шабаномъ Гноенъскимъ, буркграбимъ и намесникомъ подстароства володимѣрського, постановивъшысе ѡчевисто, панъ Анѣдреи Сѣзькевичъ, вознымъ енералъ, для вписанья до книгъ подаль ѡтповедъ ѡт пановъ Косаковскихъ и ѡдъ инъшихъ, на пана Люшковського дѣчиненаа, до книгъ прината и вписана была, которю мы, прымѣючи и ѡндю читандю добре выслѣхавъши, перед собою читати казали, котораа ѡтповедь такъ се в собе маєт:

«Panie Liuszkowski! Nie wim skąd ci to przyszło, zes tak liekce uwazył sobie powinnego naszego pana szwagrza Zegote, y widz o tym pewnie, ze ta krzew, kture rozlał niewinnie, nie obruci sie w pocieche, bo iakos robił, mamy nadzieie w Bogu, ze czie tym ze sposobem || [арк. 527 зв.] odda i tak sie z nas kazdego mozes strzyc jako nieprzyacielia nawiększego twego. Dan w obozie w dzien Panny Maryey Zielney. Anno Domini 1607».

У тоє ѡтповеди печать ѡдна, а подѣпись руки тыми словы:

«Jendrzy Koszakowski,
Wawrzyniec Koszakowsky ręką swą,
Piotr Kosakowski,
Mikołay Kosakowski,
Jerzy Pogroszewski, ręką swą,
Jadam Podbilski, ręką swą».

⁶⁷⁹ Мало бути «żeś cię zyszcze» — що я тебе знайду.

Котораа жь то ѡтповедь, через пана Авѣдиа Сѣзкевича, возног[о] енерала, подаванаа, за прозбою ег[о] слово в слово до книгъ кгородских володимѣрских *єст* записано.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 39, арк. 527–527 зв.

№ 231

1614 р., січня 14. Володимир. — Скарга Станіслава Кандиби на Петра Чернчицького та його помічників про напад на дім з використанням вогнепальної зброї та погрози мститися. «Нахожене» на господу Кандиби обійшлося без заподіяння шкоди

Ѡповеданє п[а]на городничог[о] володимѣрског[о] на п[а]на Пѣтра Чернчицького

Рокѣ тисяча шѣстсот чотырнадцатог[о] м[є]с[я]ца генвара чотырнадцатог[о] дня

На вриадє кгородском в замку его королевское м[и]л[о]сти володимѣрском передо мною, Андреем Мисевскимъ, бѣркграбим и наместником подстароства володимѣрского, врожонны пан Станиславъ Прокшич-Кандыба, городничии володимѣрских, ѡповедал и свѣтчилсе через возного земского енерала воеводства Волынского ѡпатрного Апанаса Хвилинского напроотивко шляхѣтномѣ Петрѣ Черчицькомѣ, с[ы]нѣ пана Іана старшого Черчицького, иж «дня вчораишого м[є]с[я]ца генваря тридцатог[о] звышь менованыи сынъ пана Іана Черчицького, взрѣшаючи покои посполитыи, правомъ и конститвциами ѡбварованыи, бѣдѣчи чоловеком неѡсѣлым и по розных местцах без слѣдѣбы тѣлюющимса, важилсе рѣкою зброиною, стрелбою ѡгнистою, тѣмѣлтѣ вчинивши и способивши до себе товариства себе ровных, нашол моцно кгвалтом на дом мои спокойныи || [арк. 13 зв.] шляхѣтских, правом посполитым ѡбварованыи, там же сам ѡособою своею з рѣчицею набитою накрѣчонѣю и с кѣркком наложонѣю мене самого искал, хотечи забыт, ѡдповеди и похвалки на здоровье мое чинил, хотечи ѡ горло приправити, слѣдѣ моего Іакѣба Пасецкого мало не забил, и такъ ѡтповедаючи и грозечи мне самому и челпади моеи, ледве з домѣ моего, стрелбу свою выпѣстивши, вышол».

Хотечи з нимъ правнє чинит, свѣтчилсе и просил тот возныи, абы тоє ѡповеданє пана его⁶⁸⁰ до книгъ было принято и записано, што я, вриад, принявши, до книгъ кгородских володимѣрских записати казал и *єст* записано.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 46, арк. 13–13 зв.

⁶⁸⁰ Возний генерал водночас був слугою скаржника Кандиби.

Конфлікт панів Марковських з Яном Павловичем (№ 232–236)

№ 232

*1614 р., березня 17. Володимир. — Протестація Миколая Ванда-
ловського, яка містить звинувачення Миколая і Василя Марковських у
ббивстві із засідки Матіяша Вандаловського та Яна і Юрія Ракуских*

Протестация п[а]на Миколаа Вандаловского на п[а]новъ Марковских
Року 1614 м[ε]с[я]ца марта 17 дня

На вриаде кгородском в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] воло-
димерском передо мною, Яном Прилепским, инстикгатором коронным,
подстаростим володимерским, постановившиме очевисто, шляхетным
п[а]нъ Миколаа Вандаловским з великим жалем осветчалсе напротивко
шляхетным п[а]ном Миколаеви и Василеви Марковским, брати ро-
жонои, || [арк. 98] а то прихилаючисе до протестации, через врожоног[о]
п[а]на Даниела Богуслава, повинног[о] своег[о], вчиненое, ѿ забите и
замордоване врожоных п[а]нов Яна и Юрия Ракуских, так же и Матияша
Вандаловског[о], брата стрыечног[о] тог[о] то п[а]на Миколаа Ванда-
ловског[о], и иных, при тым побитых и помордованых, в кгороде воло-
димерском вчиненое. Ѡ то иж звышречоные п[а]нове Миколаа и Васил
Марковские, не ѿгледаючисе на вины, в праве посполитом ѿписаные, в
року недавно прошлом тисеча шестсот тринадцетом м[ε]с[я]ца июня
чотырнадцетог[о] дня, маючи якуюс васнь и гнев противко п[а]нѸ
Янови Павловичови, и доведавшисе тог[о], иж зошлые п[а]нове Ракус-
кие, едѸчи з Луцка до Володимера до п[а]на Яна Павловича яко повин-
ног[о] своег[о], вступили были и с тамтол зас до Володимера, мимо двор
п[а]нов Марковских, ехати мели.

П[а]нове Марковские, маючи ведомост ѿ том, способившисе на
помочники, ѿным лепеи ведомые, по хливах своих и за плотом по дворѸ
своег[о] челаад, помочники свое з стрелбою засадивши, и часу ѿказии,
кгда бы се п[а]нове Ракусские, з дворѸ п[а]на Павловичовог[о] в дорогу
едѸчи, мимо двор п[а]нов Марковских ехати мели, ѿчекиваючи звышре-
ченог[о] п[а]на Матияша Вондаловског[о], которыи, сродком села идѸчи,
мимо двор дорогою юж недалеко двора п[а]нов Марковских шол,
ничог[о] се таковог[о] себе противног[о], и яко никому ничог[о] не
бѸдѸчи винен, не сподиваючи, препомневши боязни Божое, срокгости
права посполитог[о], невинне, непристоине и неѿповедне з-заплотиа, з
хлевоу, з мушкетов недалеко церкви звышречоные п[а]нове Марковские
ѿкрѸтне и нелютостиве, праве под правую персь навывлет пострелили и
на смертъ забили.

И мало на том маючи, але жал до жалю при[иму]ючи⁶⁸¹, тело небожчиковское ку дворови своему приволочи казали и над ним се непристоине и нехрестиянско паствили, и оноє тело зо всех шат аж до тела голог[о] обралаи и обнажили. || [арк. 98 зв.] Которым таковым своим поступком окрѣтным непристоинным покои посполити, так же и право посполитое згвалтили, а за тым ѓ вины, в праве посполитым описаные, подпали. **Ѡ** счо все за першою ведомостю тог[о] то таковог[о] мордованиа непристоиног[о] брата своег[о] звышречоныи п[а]нѣ Миколаи Вандаловскии, осветчаючисе против вышменованым п[а]ном Марковским и помочников их, оферовалсе Ѡ то все в суде належном часу и мѣстца своег[о] з ними всеми правне чинити.

Которю ж то протестацию я, ѓриад, принавши, до книг кгородских записати казал, што *єст* записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 97 зв.–98 зв.

№ 233

1614 р., березня 17. Володимир. — Декрет у справі позивача Миколая Вандаловського, який звинуватив Миколая і Василя Марковських у вбивстві його брата Матіяша Вандаловського, згідно з яким суд дозволив позивачеві виводити шкруптинію на доведення свого звинувачення, попри заперечення відповідачів

Декретъ Вандаловского с п[а]ны Марковскими

Рокѓ тисеча шестсот чотырнадцетого м[ѣ]с[я]ца марца семогонадцет дня

На рочках сѓдовых кгородских володимѣрских, Ѡт дня тринадцетог[о] марца в року теперешнем вышменованом припалых и сѓдовне Ѡтправовати зачатых, перед нами, Ганом Прилепским, иѣстикгатором коронным, подстаростим, а Крыштофом Заленским, сѓдею, ѓриадниками сѓдовыми кгородскими володимѣрскими, кгда се приточила справа з реєстрѓ сѓдовог[о] за приволанѣм возног[о] шляхетног[о] Миколаиа Закревского с позвѓ кгородског[о] володимѣрског[о] межи шляхетным п[а]ном Миколаѣм Вандаловским, поводом, з одноє, а ѓрожонными п[а]ном Миколаѣм и Василѣм Марковскими, позваными, з дрѓгоє стороны, теды, постановившисе Ѡчевисто ѓ сѓдѓ, повод сам п[а]нѣ Вандаловскии поднес позов вышменованыи, которыи ѓ сѓдѓ был читан и так се в себе маѣт:

«Ганди кн[я]жа Ѡстрозкоє, кашталан краковскии, староста володимѣрскии

⁶⁸¹ Пошкоджений текст.

Уроженым п[а]ном Миколаеви и Василеви Марковским з особъ в[а]шихъ властных и зо всех добръ в[а]шихъ лежачихъ и рѣхомых, таким колвекъ правом вам належачихъ

Приказѣм, абы есте передо мною альбо вриадом нашим кгород[ски]м⁶⁸² володимерским на рочках кгородскихъ володимерских, в рокѣ теперешнем тисеча шестсот чотырнадцетом м[ε]с[я]ца марца третез[о]надцет дня припадающих, ѡбличне и завите стали на жалобѣ и правное попиране ѡроженог[о] п[а]на Миколаа Вандаловског[о], который вас позы[ва]ет⁶⁸³ ѡ то, иж вы, не ѡгледаючисе на вины и срокгост права посполитог[о], в рокѣ прошлом тисеча шестсот тринадцетом м[ε]с[я]ца июня четвергонадцет дня, маючи || [арк. 101 зв.] ведомост ѡ гостях и повинных п[а]на Павловичовых, которые, едѣчи з Лѣцка до Володимера, до п[а]на Яна Павловича до двора его, в Марковичах будѣчог[о], вступили были, с которыми теж приателми и гостми брат рононы того то повода Матиашь Вандаловский з дворѣ тамтог[о] п[а]на Павловичовог[о] перед возами, которые юж запрагано, на село вышел и кѣ церкви юж безпечныи, ничего се таковог[о] противног[о] не сподиваючи, приходил, выспособившысе на помочники, ѣ хлевахъ и по сторонах, при плотях, над дорогою засажоною, и закрытую стрилбѣ маючи, тог[о] то помененог[о] Матиаша Вандаловског[о] ѡкрѣтне и нелютостиве з мушкету, вымеривши, насеред села ѡкрѣтне и нелютостиве забили и замордовали есте. И тым болшеи пасѣтвячисе и в корыст себе ѡборочаючи, все ѡдѣнѣе з нег[о] ажь до голог[о] тела злупили есте, за чим в вины, в праве посполитом ѡписаные, попали есте, ѡ которые заховавши себе в сѣде належном волное право, теперишнии повод сим позвом до выведена шкрѣтении своего на довод ѡкрѣтног[о] непристоиног[о] замордования брата своего Матиаша Вандаловског[о] позывает вас и припозывает, яко то вам на рокѣ ширеи выведено бѣдет сѣдовне. Тѣды абысте стали, шкрѣтениѣм такового, которое противко вам в справе вышменованои през повода выведено бѣдет, абысте се прислухали и свою шкрѣтению, если бысте хотели, абысте выводили.

Писан ѣ Володимери року тисеча шестсот чотырнадцетог[о] м[ε]с[я]ца февраля ѡсмог[о] дня».

А по поднесеню и прочитаню того позвѣ повод менованыи, вынесеня его и рокѣ за ним зложоног[о] релациею возног[о] правне доведши, домовалсе и просил, абы позваным на позов сѣдовне ѡтповедати наказано было. || [арк. 102]

⁶⁸² Пошкоджений текст.

⁶⁸³ Пошкоджений текст.

До которе справы за приволанем возног[о] ѿ сѣдѣ, ѿдозвавшисе *от* позваных, шляхетныи п[а]нъ Мартинъ Сосницкии за моцю, ему в тои справе даною, заховавши собе вцале вси ѿбороны иншиє правныє, до тоє справы потребныє, актора и акции за слушных быти не признаваючи, эксциповаль⁶⁸⁴, же форѣм тѣм перед сѣдом в[ашеи] м[илости] не маю з рации албо причин таких:

першаа, же повод, не ѿчинивши протестации и поволаня водлуг права и до книг не подавши, зараз позывает до шкрѣтениѣм того⁶⁸⁵,

дрѣгаа рация, же позваныи с принципалом того небожчика, если бы так было, жебы его там забито, чинит и позывает, же *от* тог[о] дня с помочниками своими нашол ихъ на домъ и спалил, ѿ што ишкрѣтениѣм юж вывед, за чим коли тот принципал п[а]нъ Іанъ Павлович бѣдет за тым шкрѣтениѣм конвиктус⁶⁸⁶ через позваных теперишних, теды и комплицес⁶⁸⁷ бѣдѣт подпадати под тую ж винѣ и пенитус⁶⁸⁸ бѣдет позваныи ѿ тоє кавзы волен⁶⁸⁹, а ни се бѣдѣт повинни ѿ тую головѣ справовати;

третяа, же не ѿдны, але килка роки и рочки минули по том, коли се тоє забите стало⁶⁹⁰.

И просила позванаа сторона а форо⁶⁹¹ волности.

А преречоныи повод поведил, иж тые эксцепциє⁶⁹² сторонѣ позванѣю вспомочи не могут, а звластча в справе, где ѿ шкрѣтениѣм идет, поневаж право того ѿчит, же не *от* забитиа, але [п]ершоє ведомости, если бы се далеко ѿ повинных забите стало, шкрѣтениѣм выведена быти маєт, а иж повод теперишнии далеко был ѿ тог[о] мѣстца. Скоро ему тоє пришло до ведомости, ѿ то чинити не замешкал, до тог[о] право того докладаєт, же так ад актум криминалиѣм, яко теж и цивилем⁶⁹³

⁶⁸⁴ Эксциповаль — протестував (від лат. *excipere*).

⁶⁸⁵ Після скоєння вбивства родичі небіжчика мали подати до суду протестацію, освідчити факт убивства возним та вчинити поволання, тобто публічно оголосити ім'я винуватця. Ці дії належали до вступних актів процесу і були необхідними для ініціювання та провадження справи.

⁶⁸⁶ Конвиктус — доказово звинувачений у суді (лат. *convictus*).

⁶⁸⁷ Комплицес — спільники (лат. *complices*).

⁶⁸⁸ Пенитус — цілком (лат. *penitus*).

⁶⁸⁹ [Од] кавзы — [від] судової справи (лат. [a] *causa*).

⁶⁹⁰ Скарга мала бути подана до гроду упродовж місяця, якщо ж обвинувачі без поважних причин затягували з цим актом, розгляд справи мав провадити земський суд незалежно від характеру правопорушення.

⁶⁹¹ А форо — від суду (лат. *a foro*).

⁶⁹² Ексцепциє — опротестування (лат. *exceptiones*).

⁶⁹³ Ад актум криминалиѣм, яко теж и цивилем — до судової справи кримінальної і цивільної (лат. *ad actum criminalem et civilem*).

шкрѣтениа вывожоные быти мают⁶⁹⁴, поневаж теды сѣд теперишнии не *ест* сѣд его головное речи, але тылко слухачем || [арк. 102 зв.] шкрѣтении. Про то сторона поводава просила, абы тые ексцепцие стороны позываное яко неправные на сторонѣ ѡтпавши, форѣм в сѣде своем, также и належнѣю справѣ выведеня шкрѣтениѣм, ѣзнавши, кгда *ж* с права справы гамовати не можѣт стороне поводовои, и шкрѣтениѣм выводити сѣд нинешнии абы наказал, вцале пробации и докѣмента заховавши.

Сѣд нинешнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии сторон менованых выслухавши и ѡные достаточне ѣ себе ѣваживши, и не ѣближаючи ничог[о] ѡборонам, на головныи позов, иж справа се точит до шкрѣтениѣм, для тог[о] сѣд форѣм в сѣде своем налазши, позваному поступовати наказѣт.

Которог[о] декрету ѣмоцованыи стороны позваное за правныи не примѣючи, до судѣ головног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевал.

Сѣд тоѣ апелляции не допустил, а ѡн ѡ попарте ѣе светчилсе. А потом стоячи при апелляции и протестации своем, поведила таа сторона позванаа, же акция и актер инѣкомпетенсь⁶⁹⁵, бо не можѣт быти дана акция никому ѡ забитѣ ког[о], коли его при настю дому забѣют, не тылко жебы креминалитес, але и цивилитер, бо тог[о] право боронит. А тутъ власне в позве выразил, жебы тотъ небожчик забит мел быти того дня и там же в Марковичах, коли был нашол на домѣ на позваных с принципалом своим п[а]ном ЯАном Павловичем, и там же то при том наистю згинѣл тот небожчик, зачим ѣже ѣо ипѣсо⁶⁹⁶ не можѣт тот повод ѡ тую головѣ трѣднити ани позывати позваных, ѡ которое наисте квалтовное ѣже позваныи теперишнии вывел шкрѣтениѣм противко п[а]нѣ ЯАнови Павловичови, принципалови и помочником его, с которог[о] шкрѣтениѣм, кгда се || [арк. 103] покажет инѣтра инѣвазио⁶⁹⁷, теды тот повод не бѣдет мог позывати ѡ тую головѣ, зачим не потребнаа *ест* таа шкрѣтениѣм. До тог[о], же было треба поводови первеи протестацию до книг ѣчинити и подати, и проклаимацию возног[о], тож допиро позвати до шкрѣтении, и венць до тог[о] и актер инкомпетенсь, бо *ест*

⁶⁹⁴ Позивач стверджує, що шкрутинія може виводитися не лише в кримінальних справах, для чого вона початково вводилася до законодавства (у випадках, де шляхтичеві могла загрожувати в разі доведення оскарження втрата життя і честі), а й в цивільних. Проте це твердження безпідставне.

⁶⁹⁵ Инкомпетенсь — не належний (лат. incompetens).

⁶⁹⁶ Ео ипѣсо — тим самим (лат. eo ipso).

⁶⁹⁷ Инѣтра инѣвазио — у складі наїзду (від лат. intra invasione).

инпосесионатус, а то справа криминална⁶⁹⁸. С тых теды причин просила позванаа сторона абь акциѡне инкомпетенти волности.

А сторона поводаваа, при першихъ рациях своих стоячи, яко актора, так теж и акцию належнѡю быти вывоженя шкрѡтениѡм поведила, и до вывоженя тоѡ шкрѡтении, абы была припѡщона, просила, вцале себе пробоциѡ⁶⁹⁹ дальше заховавши.

Сѡд нинѡшнии кгородскии володимѡрскии, контроверсии сторон менованых выслухавши, позванои стороне ѡтповедати наказѡеть.

А ѡмоцованыи стороны позваное, и того декрету за правныи не примуючи, до сѡдѡ головног[о] Трибѡналу любелског[о] апелевал.

Сѡд тоѡ апелляции не допѡстил, ѡ которое недопѡщенѡ тоѡ апелляции преречоныи ѡмоцованыи на сѡд светчилсе ѡ попарте тоѡ апелляции, ѡ кравамен⁷⁰⁰ и ѡ шкоды. А потом, стоячи моцно при апелляциях и протестациях, тот же ѡмоцованыи стороны позваное тыѡ ж ѡбороны, яко вышеи вносил, выведечи, иж таа шкрѡтениа не ест потребьнаа.

А повод просил, абы так же, яко и первеи, тыѡ неправныѡ ексцепцияе стороны позваное ѡттивши, повода до вывоженя шкрѡтениѡм сѡд нинѡшнии припѡстил.

Сѡд нинѡшнии кгородскии володимѡрскии, и тыѡ ѡбороны стороны позваное на сторонѡ ѡтложивши, skutечне ѡтповедати || [арк. 103 зв.] наказѡет. Которог[о] декрету ѡмоцованыи стороны позваное за правныи не примуючи, до Трибѡналѡ апелевал. Суд и тоѡ апелляции не допѡстил. А ѡн, яко и первеи, ѡ попарте тоѡ апелляции ѡ кравамен и ѡ шкоды светчилсе. А потом поведил, жес «в[аша] м[илост] юж ест ѡдексь редаркгутус⁷⁰¹ и не можеш, в[аша] м[илост], юж рачеи декретов на мене феровати⁷⁰², аж первеи кокгниция⁷⁰³ будет ѡ тых декретах, ѡд которых апелляция была выточона, через сѡд трибуналскии моциѡ етѡ еним

⁶⁹⁸ Неосілий шляхтич (непосесіонат) на практиці був позбавлений можливостей провадити справу в суді проти осілого шляхтича, який міг відмовитися ставати до суду з цієї причини, тим більше, якщо справа стосувалася звинувачення у кримінальному злочині. Зазвичай потребувалося або поручительство інших посесіонатів, або ж, якщо обвинувач служив осілому шляхтичеві, його інтереси в суді представляв пан.

⁶⁹⁹ Пробациѡ — докази (від лат. probatio).

⁷⁰⁰ Кравамен — утиск (лат. gravamen).

⁷⁰¹ Юдексь редаркгутус — суддя, позбавлений повноважень (лат. iudex redargutus).

⁷⁰² Феровати — виносити, оголошувати (від лат. ferre).

⁷⁰³ Кокгниция — розгляд справи (лат. cognitio).

леитиме *интерпозита квамвис нон адмиса ециам еть екзекѳционем имъпедит*⁷⁰⁴».

А сторона поводаваа, прихилаючисе до права посполитог[о], просила, абы рота, подлуг права описанаа, ему была выдана и до выведеня шкрѳтениѳм абы повод был припѳщоныи, вцале вси пробацие, также и докѳмента вшеллакие, себе заховавши.

Сѳд нинешнии кгородскии володимѳрскии, и тые ѳбороны позваное стороны на сторонѳ ѳтложивши, волност до выданя роты на ставене светков придаѳет и поводови присегѳ водлуг констытѳции сѳпра нон корѳптест⁷⁰⁵ естесь выконати наказѳет.

А ѳмоцованыи стороны позваное, и тог[о] декретѳр за правныи не примуючи, до Трибуналу апелевал. Суд тоѳ апелации, яко и *первени*, не допѳстил, а ѳн ѳ попарте еѳ, ѳ кгравамен и ѳ шкоды на сѳд светчилсе. Сѳд, тоѳ ѳсветченѳ принаѳвши, светчилсе теж иж то не темере⁷⁰⁶ чини, але такъ водлуг права быти розѳмеючи.

А потом поводаваа сторона, чинечи досыт правѳ посполитому и декретови нинешнему, присегу на светки выконал, ѳныѳ велъ и шкрѳтению свою порядне выправил, котораа ему ѳт нас в вышом завартом ротуле выдана. Где тут же зараз ѳмоцованыи || [арк. 104] вышъ менованыи стороны позваное светчилсе ѳ неважности выправованя тоѳ шкрѳтении.

Сѳд и тоѳ ѳсветченѳ принаѳвши, до книг записати казал и ест записано.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 101–104.

№ 234

1614 р., березня 17. Володимир. — Декрет у справі відповідача Миколая Вандаловського з оскарженими у вбивстві його брата Миколаєм і Василем Марковськими, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу

Декретъ Вандаловског[о] с п[а]ны Марковскими

⁷⁰⁴ Моцио еть еним леитиме *интерпозита квамвис нон адмис* — бо виняток, навіть законно допущений чи не допущений, також перешкоджає провадженню [справи] (лат. *motio et enim legitime interposita quamvis non admissa etiam et executionem impedit*).

⁷⁰⁵ Сѳпра нон корѳптест — щодо непідкуплених (лат. *supra non corruptos*). Мається на увазі конституція 1588 р. «*O męzobojcach i skrutyniach i wieżu*», де передбачалося, що особи, які доводить свою справу через шкрутинію, і, відповідно, забезпечують певну кількість свідків, мають присягнути, що їх не підкуповували, «*nie przenaiełi ani są corrupti*» (див. *Volumina constitutionum*. Т. II. Volumen 2 (1587–1609)... — S. 67–69.

⁷⁰⁶ Темере — випадково, поспішно (лат. *temere*).

Рокѡ тисеча *шестсот* чотырнадцетоꝝ[о] м[ε]с[я]ца *марца* семоꝝ[о]надцет дна

На рочках сѡдовых кꝛодских володимерских, ѡт дна тринадцетоꝝ[о] марца в року тепереинем *вышменованом* припалых и сѡдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, *Ганом* Прилепским, *иъстикгатором* коронным, подстаростим, а *Крыштофом* Заленским, сѡдею, *врядниками* сѡдовыми кꝛодскими володимерскими, кꝛды се приточила справа з реестрѡ сѡдовоꝝ[о] за приволанем *возноꝝ[о]* *шляхетноꝝ[о]* *Миколаа* *Закревскоꝝ[о]* с позву кꝛодскоꝝ[о] володимерскоꝝ[о] *межи* *шляхетным* п[а]ном *Миколаем* *Вандаловским*, *поводом*, з одное, а *ѡрожонными* п[а]ном *Миколаем* и *Василем* *Марковскими*, *позванными*, з дрѡгое стороны, теды постановившисе ѡчевисто ѡ сѡдѡ, *повод*, сам п[а]нѡ *Вандаловскии*, *поднес* *позов* *вышменованыи*, *которыи* ѡ сѡдѡ был *читан* и так се в себе *мает*:

«*Ганѡи* кн[я]жа *ѡстрозкое*, *кашталан* *краковскии*, *староста* *володимерскии*

Урожонныи п[а]ном *Миколаеви* и *Василеви* *Марковским*, з особѡ *в[а]ших* *властных* и зѡ *всих* *добрѡ* *в[а]ших* *лежачих* и *рѡхомых*, *яким* *колвекѡ* *правом* *вам* *належачих*.

Приказѡем, *абы* *есте* *передо* *мною* *албо* *врядом* *н[а]шим* *кꝛодским* *володимерским* на рочках кꝛодских *володимерских*, в рокѡ *тепереинем* тисеча *шест[сот]* чотырнадцетом м[ε]с[я]ца *марца* *третегонадцет* дна *припадаючих*, ѡбличне и *завите* *стали* на *жалобѡ* и *правное* *попиране* *ѡрожоноꝝ[о]* п[а]на *Миколаа* *Вандаловскоꝝ[о]*, *которыи* *вас* *позывает* ѡ то, *иж* *вы*, не ѡгледаючисе на *вины* и *срокгость* *права* *посполитоꝝ[о]*, в рокѡ *прошлом* || [арк. 104 зв.] тисеча *шестсот* *тринадцетом* м[ε]с[я]ца *июня* *четвертогонадцет* дна, *маючи* *ведомост* ѡ *гостях* и *повинных* п[а]на *Павловичовых*, *которые*, *едѡчи* з *Лѡцка* до *Володимера*, до п[а]на *Гана* *Павловича* до *двора* *его*, в *Марковичах* *будѡчоꝝ[о]*, *вступили* *были*, с *которыи* *теж* *приателми* и *гостми* *брат* *рожоныи* *того* *то* *повода* *Матиаша* *Вандаловскии* з *дворѡ* *тамтоꝝ[о]* п[а]на *Павловичовоꝝ[о]* *перед* *возами*, *которые* *юж* *запрегано*, на *село* *вышол* и *кѡ* *церкви* *юж* *безпечныи*, *ничого* *се* *таковоꝝ[о]* *противноꝝ[о]* не *сподиваючи*, *приходил*, *выспособившысе* на *помочники*, ѡ *хлевах* и *по* *сторонах* *при* *плотах* *над* *дорогою* *засажоною*, и *закрытую* *стрелбѡ* *маючи*, *того* *то* *помененоꝝ[о]* *Матиаша* *Вандаловскоꝝ[о]* *ѡкрѡтне* и *нелютостиве*, з *мушкету* *вымеривши*, *насеред* *села* *ѡкрѡтне* и *нелютостиве* *забили* и *замордовали* *есте*. *И* *тым* *болшеи*, *паствиачисе* и в *корыст* *себе* *ѡборочаючи*, *все* *ѡдѡнѡе* з *него* *аж* до *голоꝝ[о]* *тела* *злупили* *есте*, *за* *чим* в *вины*, в *праве* *посполитом* *ѡписаные*, *попали* *есте*, *яко* *то* *вам* на рокѡ *ширеи* *выведено* *будет*.

Хотячи теды повод за таким в[а]шим окрѣтним и тыранским выступком в[ашей] м[илости], в праве посполитом ѡписаных, на вас позыскат ку всказаню в[ашей] м[ило]ст[и] таких на вас, ведле права позывае*т* и припозывае*т* сѣдовне.

Теды абысте стали, декретов сѣдов н[а]ших, которым ведле права на вас за доводом поводовое стороны вины правные, вашому выстѣпкови равне и годне, на вас наказаные будѣт, абысте се прислухали и припатрили и в том всем ѡному ѡсправедливили.

Писан ѡ Володимери року тысяча шестсот чотырнацетог[о] м[ѣ]с[я]ца фєвраля ѡсмог[о] дня».

А по поднесєню и прочитаню того позвѣ повод менованыи, вынесєния его и рокѣ, за ним || [арк. 105] зложоног[о], рєлациєю возног[о] правне доведши, домавалєсе и просил, абы позваным на позов сѣдовне ѡтповедати наказано было. До которое sprawy за привола*н*єм возног[о] ѡ сѣдѣ, ѡдозвавшиєсє ѡт позваных, шляхєтныи п[а]нѣ Мартинѣ Сосницкии за моцю, єму в тои справє даною, заховавши себе вси ѡбороны правные, до тоє sprawy потребныє, актора и акции слушныхъ быти не признаваючи, декларовала, же «форѣм тѣм перед сѣдом в[ашей] м[илости] не маю, бо с тог[о] самог[о] позву знати добре, же таа акция не сѣдови тутєшнему, але сєимови власне належати бы мєла, бо єдно чотыри артикулы сѣдови кгородскому належдѣт⁷⁰⁷, а тѣм ѡн позывае*т* ѡ какоєс непристоиное албо рачии зрадливое забитє⁷⁰⁸. Венцѣ повод и чинити не можєт ѡ то, кгда ж посєсии жадное тут на Волиню не маєт, аж бы ставил посєсионатум нобилє⁷⁰⁹, которыи бы кавцию⁷¹⁰ занєс, ѡчинил⁷¹¹». С тых теды причин просила сторона позванаа а форо⁷¹² волности.

⁷⁰⁷ Чотири старостинські артикули, тобто види справ, які належали до компетенції старости як очільника замкового суду були: розбій на дорогах, підпал, напад на шляхетський дім, зґвалтування жінки. Вони були покладені в основу юрисдикції гродського суду, що замінив замковий у гродових повітах. За II ЛС до цих видів справ були долучені також порушення спокою («гвалт») у містах, убивство шляхтича, крадіжки, фальшування (розд. 4, арт. 20), а також «вибиття з спокійного держання», тобто захоплення маєтку, ґрунтів і підданих (арт. 69). За конституцією сейму 1578 р. гроду належали також справи про втікачів (слуг і підданих) та грабежі задля пришвидшення їх вирішення.

⁷⁰⁸ У II ЛС були відсутні норми, які регламентували відповідальність за вбивство «зрадливим потаємним обичаєм», що загрожувало шляхтичеві втратою життя і честі. Зазвичай такі справи потрапляли на королівський суд.

⁷⁰⁹ посєсионатум нобилє — шляхетську осілість (лат. possessionatum nobile).

⁷¹⁰ Кавцию — гарантію, доказ (лат. cautio).

⁷¹¹ Вказуєтєся, що позивач не був осілим на Волині шляхтичем, тож відповідач міг не відповідати на його позов.

⁷¹² А форо — від суду (лат. a foro).

А сторона поводаваа форѣм в суде нинешним тѣм быти подлуг права поведила и просила, абы сѣд нинешнии, форѣм в сѣде своем ѳзнавши, стороне позванои поступовати наказал, вцалѣ вси пробаціѣ⁷¹³ и докѣмента вшеллакиѣ заховавши.

Сѣд нинешнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии сторон менованых выслушавши и ѡныѣ ѳ себе достаточнѣ ѳваживши, форѣм в тои справѣ в сѣде своем найдѣет и позваному поступовати наказѣет.

Которого декрету ѳмоцованыи стороны позваноѣ, за правныи не приимуючи, до сѣдѣ головног[о] Трибуналу Любелског[о] апелевал. Сѣд тоѣ апелляции допустил и рок за нею в сѣде менованом трибуналским на воеводстве Волынском, которѣе напервѣи по выстю шести недель || [арк. 105] ѡт даты декрету нинешнего припадѣет и сѣжоно будѣть, ѡбеюм сторонам кром припозвѣ⁷¹⁴ становитисѣ зложил и назначиль, што все для памяти до книгѣ єсть записано.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 104–105.

№ 235

1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Яна Павловича, позивача, з Миколаєм і Василем Марковськими, звинуваченими у пораненні та вбивстві Павловичевих слуг, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу

Декрет межи п[а]ном ІАном Павловичом а п[а]ны Марковськими

Рокѣ тисеча шѣстсот чотырнадцетого м[ѣ]с[я]ца марца ѡсминадцетого дня

На рочках сѣдовых кгородских володимѣрских, ѡт дня трынадцетого м[ѣ]с[я]ца марца в рокѣ вышменованом припалых и сѣдовнѣ ѡтправовати сѣ зачатых, перед нами, ІАном Прилепским, инстикгатором коронным, подстаростимъ, а Крыштофом Заленским, сѣдею, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа з реѣстрѣ сѣдового за приволаєм возного шляхетного Миколаиа Закревьского с позвѣ кгородского володимѣрског[о] порядком своим кѣ сѣженю припала, межи ѳрожоным паномъ ІАном Павловичом, поводом, з одноѣ, а ѳрожоными п[а]ном Миколаєм и Василем Марковськими, позваными, з дрѣгоѣ стороны, тѣды, постановившисѣ ѡчевисто ѳ сѣдѣ, повод сам и через ѳмоцованого своего

⁷¹³ Пробаціѣ — докази (від лат. probatio).

⁷¹⁴ Відповідач мав стати до Трибуналу без додаткового урядового нагадування — припозву.

шляхетного пана ІАна [...]резинского⁷¹⁵ поднес позовъ вышменованыи, которыи ъ сѣдѣ быль читанъ и так се в собе маеть:

«ІАнѣшъ, кн[я]жа Ѡстрозкое, кашталан краковъскийи, староста володимерскийи etc

Уроженыи паном Миколаеви и Василеви Марковъским, з особъ ваших власных и зо всѣх добръ ваших лежачих и рѣхомыхъ, яким колвекъ правом вам належачих.

Приказѣем, абысте передо мною альбо вриадом нашим кгородским володимерскимъ || [арк. 124] на рочках кгородских володимерских, в рокѣ теперешнем тисеча шестсот чотырнадцетом м[ε]с[я]ца марца третег[о]надцет дна припадающих, ѡбличне и завите стали на жалобѣ и правное попиране ѡроженого пана ІАна Павловича, которыи вас позывает ѡ то, иж вы, зневаживъши покои право посполитое, ани ѡгледаючис на вины, срокгост права посполитого, взявши перед себе ѡмысль злыи и непристоинныи, яко по иных веле разовъ кѣ жалеви деспектови поводовои стороны, челад его, кгда се еи мимо ваш двор кѣ дворови пана своего трафило ити албо ехати, приганяючи, словы недѣтивыми лжачи соромтначи, такъ часѣ певног[о], недавно прошлого, м[ε]с[я]ца марца двадцет шостого дна в рокѣ прошлом тисеча шестсот трынадцетом, приготовавшис с помочниками своими, в протестацыи меноваными, а маючи ведомост ѡ слѣгах, челади поводовои стороны, котораа мимо двор ваш кѣ дворови поводовои стороны яко п[а]на своег[о] ити мѣли, выстерегши их, коли шли з двора своег[о] на село, выпали есте, ѡных слѣг немилосердне, ѡкрѣтне, неѡтповедне и непристоине побили, поранили и постреляли есте, а меновите шляхетного Ивана Дынаревича с пѣлгакѣ праве в твар пострелили есте, которыи иж еднакъ с того пострелѣ жив зостал, теды тежъ ѡ то повод себе в сѣде належном цалое право зоставѣет, а дрѣгого шляхетного Василя Телпацикого, слѣгѣ поводовог[о], ты сам, Миколаю Марковъскийи, з закрытое засадки с хлева, ѡт хлопа своего ѡног[о], доброволнои дорогою безпечне идѣчого, з мѣшкетѣ пострелилес, а кгда юж постреленыи и ѡходити не могль, ты, Василю Марковъскийи, также з невѣдомое засадки выпадши, с тылѣ ѡного ж помененог[о] Телпацикого мечем в головѣ ѡкрѣтне тѣлес. И потом ѡже вы, ѡбадва Марковъские, и с помочниками своими сполем, иж ѡног[о] лежачог[о] помененог[о] слѣгѣ поводовог[о] ѡкрѣтне а нелиτωстиве тиранске в посродкѣ села напротивко двора своег[о] в селе Марковичах рѣбали и стреляли есте и ранъ до килкѣдесат задали есте. И там же юж

⁷¹⁵ Пошкоджений текст.

оного, || [арк. 124 зв.] праве юж за ѿмерлого, тым барзии тиранске над нимъ паствiachисе, з оными ранами з ѿлицы до дворѣ своег[о] за ноги поволокли есте и оного по хлевах ховали есте. А потом ѿбдартого и зо всего злѣпленог[о], крваве змордованог[о], з двора своег[о] выволокли есте и так оного, ѿкрѣтне непристойне забили и замордовали есте. За чим в вины, в праве посполитом ѿписаные, таковомѣ выстѣпкови вашомѣ ровне и годне, попали есте, яко то вамъ на рокѣ ширеи выведено бѣдет.

Хотечи теды повод таковые вины, в праве посполитомѣ ѿписаные, за выстѣпкомѣ вашим таковыи оные позыскати, вас до наказаня вин таковых позываетъ сѣдовне, теды абысте стали, декретови сѣдов наших, которыи вины, в праве посполитом ѿписаные, за таковыи выстѣпокѣ на вас наказаны бѣдѣт, абысте се прислѣхали и припатрили и в том се всем ѿсправедливили.

Писан ѿ Володимери рокѣ тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца фѣвраля ѿсмого дня.

Иваницкии Матиаш, писар».

По которого позвѣ поднесенем и з него жалобы ѿчиненем, доведши повод вынесееня позвѣ релациею возного, показавъши протестацию ѿ забите и замордоване звышречого замордованого слѣги своего, показавъши до того прокламацию албо раднеи поволане позваных взглядом замордованя небожчиковского, ѿбычаем права посполитого ѿчиненое, просили, абы позваным правне на позовѣ справоватисе наказано было, иншиє дальшиє доводы правные вцале себе заховѣючи.

До которое справы за приволанем возного до сѣдѣ, ѿдозвавшисе ѿт позваных, ѿмоцованыи их м[и]л[о]сти шляхетныи пан Каспер Стрыковский, заховавши себе вцале вшеллакие ѿбороны правные, до тоє справы потребные, актора и акции за слѣдшных не признаваючи, декларовал, же форм не маєт тѣт перед сѣдом в[ашеи] м[ило]сти, бо яко с позвѣ знат, же криминалитер тѣю акцию повод интентѣ⁷¹⁶ ѿ непристойное забите, што сѣдити мере сеимови належит за таким позовом, а не тѣтошнемѣ кгородскомѣ сѣдови, просил а форо⁷¹⁷ волности.

На которѣю то таковѣю ѿборонѣ || [арк. 125] позваное стороны повод поведил, иж позваные форм эксциповати⁷¹⁸ не могѣт, поневаж вшеллакие виоленциє⁷¹⁹, морды, забианя не иншомѣ сѣдови, але толко сѣдови

⁷¹⁶ Криминалитер тую акцию [повод] интентѣ — [позивач] оголосив справу (лат. actio intentata) кримінальною (лат. criminaliter).

⁷¹⁷ А форо — від суду (лат. a foro).

⁷¹⁸ Эксциповати — протестувати (від лат. excipere).

⁷¹⁹ Виоленциє — гвалт, насильство (лат. violentia).

кгородскомъ старостинскомъ и его вриядови до сѣженя и оныхъ взнаваня належатъ ведле права тѣтошнаго волынскога, котормъ вшеллакиѣ таковыѣ ексцесы и тымъ подобныѣ формѣ в сѣде нинешнемъ вказано. С тыхъ теды причинѣ просиль повод, абы позванои стороне мимо ихъ обороны в сѣде нинешнемъ, яко належномъ и слѣдшномъ, правне отказать на тотъ позовъ наказано было, иншиѣ вшеллакиѣ доводы до тоѣ справы належачиѣ вцале собе заховѣючи.

Сѣдъ нинешнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии сторонъ менованыхъ выслѣдхавъши и оныѣ достаточнѣ в себѣ вваживши, бачи то, ижъ идетъ в головѣ забитѣю, што *ест* артикль кгородскии и сѣдови кгородскомъ сѣдити в то належитъ, для того формѣ в сѣде своемъ налезши, стороне позванои постѣповати наказѣетъ.

А вмоцованыи стороны позваное, того декретѣ за правъныи не примѣючи, до сѣдѣ головнаго Трибѣналѣ любелскога апелевал. Сѣдъ тоѣ апелляции допѣстиль и рокѣ за нею в сѣде менованомъ трибѣналскомъ на воеводствѣ Волынскомъ, которое напервѣи по выстѣю шести неделъ отъ даты декретѣ нинешнега припадетъ и сѣжоно бѣдетъ, вбѣюмъ сторонамъ, кромѣ приповѣдѣ, становитисѣ зложилъ и назначилъ.

При которой справѣ его м[и]л[о]сти пана Павловича позваные п[а]нове Марковъские черезъ того вмоцованого своего светчилисе противъко возномѣ Федорови Моисѣевичови, ижъ позовѣ по нихъ не выдавалъ, а релляцию вынесѣня его вчинилъ, просѣчи, абы тоѣ освѣтченѣ его принято и записано.

Што все для памяти до книгъ *ест* записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 123 зв.–125.

№ 236

1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Полонії з Сосницьких Яцкової Марковської, позивачки, з Яном Павловичем, звинуваченим у наїзді на її дім та підпал, згідно з яким відповідачеві дозволили апелювати до Трибуналу на тій підставі, що справа, як він твердив, не належала до компетенції гродського суду

Декрет п[а]нѣѣ Яцковоѣ Марковскоѣ с п[а]номъ Яномъ Павловичомъ
Рокѣ тысяча шѣстсотъ чотырнадцатого м[ѣ]с[я]ца марца в осмогонадцѣт днѣ

На рочкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, отъ днѣ тринадцатого м[ѣ]с[я]ца марца в рокѣ выименованомъ припалыхъ и сѣдовнѣ отправовати зачатыхъ, передъ нами, Яномъ Прилепскимъ, инстикгаторомъ короннымъ, подстаростимъ, Крыштофомъ Заленскимъ, сѣдею, вриядниками сѣдо-

выми кгородскими володимѣрскими, кгда справа з реєстрѣ сѣдоваго за приволаемѣмъ возного шляхѣтнаго Миколаа || [арк.148 зв.] Закревского порядкомъ своим с позвѣ кгородского володимѣрского кѣ сѣженю припала, межи врожноюю панею Полониею Сосницкого Гацковою Марковською, поводовою стороною, з одное, а врожным паном Ганом Павловичем, позванымъ, з дрѣгое стороны. Тѣды постановившисѣ очевисто в сѣдѣ, сторона поводоваа сама и через вмоцованого своего шляхѣтнаго пана Каспра Стрыковского поднесли позов вышменованыи, которыи в сѣдѣ был читан и так се в себе маеть:

«Ганди, кн[я]жа Острозкое, кашталан краковскии, староста володимѣрскии

Урожомѣмъ Ганови Павловичови, з особы и зо всѣх добръ твоих лежачих и рѣхомых, якимъ колвекъ правом тобѣ належачих.

Приказѣм, абыс передо мною албо вриадом моим кгородским володимѣрскимъ на рочках кгородских володимѣрских, в рокѣ теперешнем тисяча шѣстсот чотырнадцетом м[ѣ]с[я]ца марца третегонадцат дня припадающих, правне и завите стандл на жалобѣ врожное п[а]нсе Гацковоє Марковское Полонии Сосницкого, котораа тебѣ позываеѣт ѡ то, иж ты, препомневши боазни Божое и срокгости права посполитого, взявши перед себѣ злыи вмысль на замордоване сынов еѣ и на знищене их в вбогои маѣтности, которыи по мног[о] раз выполняючи, на дворь еѣ шляхѣцкии спокоиньи, покоем посполитым вбезпечоныи и вбварованыи, квалтовне насылалъ, кравил, подданных бил, грабил, розныѣ и частые квалты, кривды и шкоды чинил и часѣ недавного сѣстрѣнца еѣ, шляхѣтне врожного Миколаа Мокренского, кгда дла потребѣ своих был в местечкѣ Локачах, през слѣги свое, вмысльне посланые, окрѣтне зранилъ.

И на том всем мало маючи и овш[ѣ]мъ то все себе легце поваживши, под часом принатя покою и вбезпечѣния оным, през п[а]на Ивана Гаковицкого на выконане пред себѣ давно взятого злого, непристоиноного и нехрѣстианского вмыслѣ своего, зобравши себѣ на помоч до килка дѣсят ч[о]ловека, так жолнеров, конфедератовъ, двох панов Ракѣских и п[а]на Богѣслава, в Луцкѣ на тот ча[с] лежѣ мающих, яко и братю свою, пана Гуроша и п[а]на || [арк. 149] Миколаа Павловичов, пана Шимона Молинского и инших приятель, тобѣ имени и прозвиска добре ведомых, рокѣ прошлого тисяча шѣстсотного тринадцетого м[ѣ]с[я]ца июня чѣтвертогонадцат дня вже по заходе слонца, наперед с тыми то жолнерми, братею и повинными яко помочниками своими, ты, Гане Павловичу, яко принципал, выбегши з двора своего перед двор еѣ до цѣрквы, дзвон ѡттал, аж на зѣмлю впал, оных порѣбал и гробѣ небожчика пана Романа Марковського под стеною цѣрковною порѣбали и покололи, а ѡттола

обычаем неприятелем Крижа светого, з окриком немалым квалтовне до двора ее скочивши, в двор се ламали, ворота секли, с килкѣ десѣат мѣшкетов оразъ на двери ее стреляли. И не могѣхисе воротами добыти, тын с колкѣ сторон выламали, а тым болшеи, страхом и квалтом огортываючи, хлев в оборѣ, столѣ в гѣмне, где воз сына моего старшого з рѣчами его и челадными и воз дрѣгии ротчи⁷²⁰ его м[и]л[о]сти пана Ивана Свищовского были, и хлевъ сенник, где кони почтовые и возовые сыновские ж и возники преречоного пана Свищовского стоѣли, запалили. И вломившисе там до двора, там до домѣ мѣшканна ее, где з дѣтми своими и з сыновою своєю п[а]нєю Михаиловою Марковьского, котораѣ дѣтѣтко малое при собе мѣла и щѣладю белою замкнѣла, и где сынове жалѣющее Михаило и Василеи Марковские и пан Иван Остафиевич Свищовский для обороны здорова своего ѡт так великого квалтѣ ѡшли, в окна, в двери стреляли и великим квалтом с тыми то преречеными помочниками своими добывали, секли, и словы шѣтетчными лаючи и сынов ее вызываючи⁷²¹, и тот дом, абы всех огнемъ знесли, палити хотѣчи, яко ѡ том протѣстация засвежа того дѣчинкѣ на вриад донесѣнаѣ, и возного енерала, которыи з шляхтою того квалтѣ ѡгледал, рѣляция достаточне в собе ѡбмовлаѣт, до которое жалѣючаѣ во всемъ ѡтзывает. В которои справѣ и шкрѣтинѣюм противко тебе и твоим помочником менованым ѣст через жалѣючю выведѣныи, через которю яко и иншиѣ свѣдѣцтва ѡ таком || [арк. 149 зв.] квалтѣ домѣ ее шляхѣцкомѣ спокоиномѣ, через тебе яко принципала и твоѣ менованые помочники сталии, и спалѣна огнемъ клѣнна [зѣ] збожем, хлевовъ и сенника, и починѣна шкод, при том сталых, которых собе три тисѣачи золотых полских быти шацѣт. Хотѣчи тебе поконати, сим позвом позывает, заховѣючи вцѣлѣ акциѣ сынови своемѣ Михаилови Марковьскомѣ и малжонцѣ его, так же и п[а]нѣ Иванови Свищовьскомѣ ѡ квалты и шкоды их, тым сталые, волное чинѣне правом с тобою и твоими помочниками водлѣ постѣпков их ѡ то правных, яко то все на рокѣ припалом тебе ширѣи выведѣно и показано бѣдет, абыс тѣды

⁷²⁰ Мало бути «котчий».

⁷²¹ У аналогічному позові по скарзі Михайла Марковського з дружиною Своєю з Добронижа Марковською на тих же у тій же справі про наїзд вказується: «...квалтовне до того дому стреляли, секли, ламали и добывалистесе, словы ущиплывыми лжили, Марковьских на поединки вызываючи, и тот домъ палити хотѣли» (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 151 зв.). Скарга обіймає лише епізод самого наїзду без вказівки на попередні акти насильства, які фіксуються у тексті позову Яцкової Марковської, натомість уточнюється, що Михайло вранці мав від'їздити з почтом до роти Адама Прусиновського, підкоморія володимирського і белзького каштеляна. Позваний висунув такі ж аргументи і просив про дозвіл на апеляцію, що йому суд дозволяє (Там само, арк. 150 зв.–152 зв.).

перед сѣдом моимъ кгородскимъ володимѣрскимъ завите стал и на то все правнѣ ѡтповедал и ѡсправѣдливилсе.

Писан ѡ Володимери рокѡ тисача шестсот чотырнадцатого м[ѣ]с[я]ца феѳрала ѡсмого дня.

Иваницкии Матиаш, писар».

А по прочитаню того позвѡ, доведши стороне позванои рокѡ слѡшнымъ через возного положѣния того позвѡ, просила сторона поводоваа, абы сѣд нинѣшнии на позов тот позваномѡ справовати сѣа наказал.

Где за приволанѣмъ возного ѡ сѣдѡ до тоѣ справы ѡдозвавѣшисе, позваный пан Павлович сам и через ѡмоцованого своѣго пана Гана Брезинского, актора терминѡ позвѡ и акции самое, также и тоѣ кривды мниманое не признаваючи, ѡвшемъ себе целые ѡбороны противко томѡ всемѡ заховѡючи, поведил, иж за таковымъ позвомъ в сѣде нинѣшнемъ форѡмъ мѣти не может, бо если ж ѡ наистѣе иакоѣ, чога се никгда не признаѣет, поводоваа сторона чинит, тогда иако с протѣстации самое, такъ и с позв[у] [их]⁷²² не показѣтсе жадный таковыи эксцѣс, взглядомъ которого бы форѡмъ в сѣде нинѣшнимъ слѡшнѣ быти мѣло, поневажъ жаднаа ѡбсанкквиоляция⁷²³ домѡ и зранѣне жадное при наистю таковымъ мниманымъ не деалосе, и ѡвшемъ з дворѡ того тамъ мѣшканѣа и на тот часъ бытия поводовое стороны мордѡ и забоист[во]⁷²⁴ ѡкрѡутное деалосе, где колко шляхтичовъ з хлевовъ || [арк. 150] из заплотѣа пострелѣано и на смѣрть позабиано. И если жъ теж ѡ пожегѡ, котораа се через тыхъ же самыхъ поводовъ з великого через нихъ самыхъ стрѣлѣанѣа стало, теда и взглядомъ таковое мниманое кривды форѡмъ быти не может, поневажъ таковѡю кривдѡ и шкодѡ себе шацѣет и тоѣ таксы позыскѣет⁷²⁵. Што се тычетъ иншихъ ѡколичностии и кривдѡ жалосныхъ, в позовъ тотъ вложонныхъ, таковыѣ ачъ се никгда через позваного не деали, тогда и ѡ таковыѣ кривдѡ иако криминаль быти не может, такъ тежъ форѡмъ в сѣде нинѣшнимъ конклюдѡючи⁷²⁶, теда позваный рѣчие своѣ просил, абы ѡдъ форѡмъ

⁷²² Пошкоджений текст.

⁷²³ Обсанкквиоляция — скривавлення (лат. obsanguiolatio).

⁷²⁴ Слово пошкоджене.

⁷²⁵ Відповідач твердив, що звинувачення не належало до компетенції гродського суду, окрім хіба що скарги про підпал, яка насправді була фальшива, адже пожежа трапилася з вини самих позивачів. Далі зауважувалося, що процес мав бути припинений навіть у випадку правдивого звинувачення в підпалі, позаяк скаргниця позиває про відшкодування втрат. А за коронним правом, якщо у позові містилася вартість кривд і йшлося про їх виплату, справу мали перенести на розгляд земського суду. Гродський суд, натомість, мав судити лише саме правопорушення. Подібних вимог не містили статутіві норми.

⁷²⁶ Закінчуючи — (з лат. concludere).

нинешнего іако неналежного волным был дчиненыи, иншие далшие вшелакиє обороны противко поведствѣ терминови и акции самое, так теж и кривды мниманои вцале себе заховдючи.

А сторона поводаваа декларовала, же формѣ тѣм естъ власне в кгороде, а нигде, бо то артикѣлы кастрен се инвазио ест инцендиѣм⁷²⁷, а што позваныи поведаєт, же то не криминал, бо там обьсанкгвиоляциє жадное при тои инвазии не было⁷²⁸, тєды позванаа декларовала, же подворє и стєны добре были кровью обляные, ажъ спалєно гѣмно, столѣ и стаиню, ещє до тых часов знати, ѡ чом добре ѡпеваєт протєстация противко позваномѣ, ѡ то дчинєнаа. И просила таа актриксѣ, абы сѣд, формѣ дзнавѣши, стороне позванои директѣ⁷²⁹ справоватисє наказал.

Сѣд нинєшнии кгородскии володимєрскии, контроверсии сторон менованых выслѣдхавши и ѡныє достаточнє д себє дѣваживши, бачи то, иж идєт ѡ артикѣлы, которые кгородскомѣ сѣдови належит, а звлаца ѡ наистє на дом, іако теж и ѡ пожегѣ, дла того формѣ в тои справє в сѣдє своєм налєзши, позваномѣ постѣповати наказдєт.

А позваныи того декретѣ за правныи не примдючи, до сѣдѣ головного Трибѣналѣ любєлског[о] апелєвал.

Сѣд тоє апелляции допѣстил и рок за него || [арк. 150 зв.] в сѣдє менованом трибѣналском на воеводствє Волинскомѣ, которое напервєи по выстю шести недел ѡт даты декретѣ нинєшнего припадєт и сѣжоно бѣдєт, ѡбєюм сторонамѣ кром припозвѣ становитисє зложил и назначил, што всє дла памєти до книг ест записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 148–150 зв.

№ 237

1614 р., берєзня 27. Володимир. — Протєстация Яна Соколовського, в якій повідомлялося, що Петро і Дмитро Обухи підійшли під його дїм, ображали скаржника, викликали на поєдинок, стрїляли і погрожували йому мстити⁷³⁰

Протєстация п[а]на Јана Соколовского на п[а]на Петѣра Ѡбѣха

⁷²⁷ [Артикулы] кастренсєс инвазио ет инцендиум — [артикулы] гродські наїзд і підпал (лат. [артикулы] castrenses invasio et incendium).

⁷²⁸ Обьсанкгвиоляциє жадное при тои инвазии не было — скривавлення жодного під час того наїзду не було (лат. obsanguiolatio — скривавлення, invasio — наїзд).

⁷²⁹ Директє — без відмовок (лат. directe).

⁷³⁰ Див. також наступну справу № 238.

Рокѡ тисеча шестсот чотырнадцетого м[ε]с[я]ца марца двадцет сегомо дня

На вриаде короля его м[и]л[ости] кгородском володимерском передо мною, Аньдреем Мисевским, бѣркграбим и намѣстником подстароства володимерского, персоналитерь становши, вѣрожныи пан Ган Соколовъскии части певное в селе Восчатине в повете Володимерскомъ воеводства Волынского дедич, жалосне ѡповедалъ и протестовалсе на п[а]на Петра Федоровича Ѡбѣха з Восчатина яко неѡселога тыми словы, иж «тотъ пан Петръ Федорович Ѡбѣх рокѡ теперешнег[о] тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца марца четвѣртогонадцет дня, приехавши з слѣдѣбы в дом п[а]на Криштофа Млацкога, арендаря части в Восчатине зошлого Гацка Ѡбѣха, там же заставши в томъ дворе п[а]на Дмитра Ѡбѣха, с[ы]на зешлог[о] Гацка Ѡбѣха, которыи тежъ на тотъ час з слѣдѣбы в домъ свои ѡтчистыи до п[а]на Млацког[о] яко арендара и швакгра своего приехал, которыи, вчинивши себе добрѣю мыслъ якѣюс, в п[а]на Млацкога тотъ то пан Петръ Ѡбѣх с паномъ Дмитромъ Ѡбѣхомъ ѡ годинѣ второи в ноч с пятници на сѣботу дня взвышъ менованого, вышедши з светлицы ѡт п[а]на Млацкога, подбегши и нашедши под двор мои, Соколовъского, которыи тылко через плотъ близко ѡт двора зошлого Гацка Ѡбѣха лежит в Восчатинѣ, с пѣлгаковъ || [арк. 223] кильку в дом мои стреливъши, кълялш [!], ѡкрикъ вчинивъши, мене, Соколовъского, вызывали до якогос бою, называючи мене, Соколовъского, злое матки сыном и лжачи словы недѣцътивыми, доброи славе шкодливыми: “Выиди до нас, злои матки сынѡ! Ѡбачишь, што се будетъ делало”. Там же с килкѡ пѣлгакѡвъ на килка годин на дом мои ѡн, пан Петръ Ѡбѣхъ, с паномъ Дмитромъ Ѡбѣхомъ стрелал, иж кѣли ажъ до сении тылными дверми впадали, кгдажъ домъ мои тылом до дворѡ зошлого Гацка Ѡбѣха стоить, в которомъ дому я спокоинѣ з жоною хорою бременною под тотъ час и з детками мешкаючи, и на тотъ час в себе маючи маткѡ малжонки моеѣ п[а]нню Аньнѡ Мицовъскѡю, белѡю головѡ в летехъ подошлѡю, котораа ѡт того стрелланиа барзо прѣстрашона, а малжонка моя хораа, бременнаа бѣдѣчи, на тотъ час с прѣстрахѡ ѡд стрелланиа на дом мои ѡд п[а]на Петра Ѡбѣха и Дмитра Ѡбѣха не ведле часу породила и нечасное потомство маѣт, по которомъ пороженю малжонка моя и тоѣ потомъство, пан Бог ведаѣт, живы ли ѡбоѣ будѣт.

А мало на томъ маючи, тотъ пан Петръ Ѡбѣх, иж на домъ мои вмыслѣне стрелал с челадю своею, мене словы, славе доброи моеи доткливыми, лжил, соромотилъ, злое матки сыномъ называючи, яко се мѡ подобало, але над то ѡдповѣдъ похвалкѡ на здорове мое мене, Соколовъского, вчинилъ, ѡгнем спалити двор мои въ Восчатинѣ ѡбецалсе

тымъ способомъ: “Ведаи ѿ томъ, Соколовъскии, же се в отчизне моеи не ѿседишь, же тиа в коротким часе, злое матки сынѣ, вшеллаким способом здорovia позбавлю и дом твои зо всею маетностю ѿгнем спалю”. Тѣю похвалкѣ ѣчинивъши, в домъ п[а]на Млацкогo зновѣ вшолъ и тамъ при п[а]нѣ Дмитрѣ Ѡбѣхѣ пребывает. Ѡд которогo я, Соколовъскии, не певен здорovia, ани спокоиногo в маетности моеи, ѣцтиве и добре набытые, мешкана, || [арк. 223 зв.] тую протестацию на п[а]на Петра Ѡбѣха вношѣ».

Просил теды пан Соколовъскии, абы емѣ таа протестация была принята и до книгъ ввѣдена и записана была, што естъ записано.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 222 зв.–223 зв.

№ 238

1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Яна Соколовского через своего слугу Григория Дмовского про шкoди, поранення шаблею та «одповедь» від Дмитра Обуха; повідомлялося, що Соколовський посилав своїх приятелів до кривдника, аби переконатися у серйозності його намірів, що той і підтвердив

Ѡповеданѣ слѣжѣбника п[а]на Яна Соколовского Григория Дмовского на п[а]на Дмитра Ѡбѣха

Року тисеча шестсот чотырнадцатогo м[ѣ]с[я]ца мая девятогo дня

Присилал до ѣриадѣ кгородског[о] володимерского до мене, Яна Прилепског[о], инъстикгатора коронного, подстаростегo володимерского, ѣрожныи пан Янѣ Соколовскии, части певное ѣ Вошатине дедич, служѣбника своего шляхетного Григория Дмовского, Ѡбѣжливе се жалуючи и Ѡповедаючи на пана Дмитра Яцковича Ѡбѣха, части певное ѣ Вошатине дедича по зошлом пану Яцку Ѡбѣхѣ, Ѡтцѣ своемъ, ѿ то, ижъ тот панъ Дмитрѣ Яцкович Ѡбѣх року теперешнег[о] тисеча шестсот чотырнадцатог[о] м[ѣ]с[я]ца априля двадцать пятогo дня ѣ пятъницѣ, взявъши перед себе злыи ѣмысль свои, наполнивъшисе воли своei, пропомъневши боаязъни Божеи, срогости права посполитогo и винъ, в немъ Ѡписаныхъ, и милосъти ближънегo, способивъши себе помощи и на ѣчинокъ нижеименованыи || [арк. 356 зв.] добре се наготовавши, подданых своих вошатинских зобравши з сетю рыбною з волоком, имъ казавши за собою ити, кгвалтовне и бесправне нашедши с поддаными своими з дворѣ Ѡтчистогo ѣ Вошатине Ѡтца своего Яцка Ѡбѣха зошлогo, з розною бронєю, воине належачою, с пулгаки, шаблами, на сажовку п[а]на Соколовског[о] под двором его ѣ Вошатине в садѣ, бѣдѣчю нарыбеную через его, пана Соколовског[о], там же мощно кгвалтомъ нашедши, тот

пань Дмитръ Обѣхъ рыбы п[а]на Соколовског[о] квалтовне ловил. Што кгда пан Соколовский з дворѣ своего в Вошатине обачил, ижъ тот пан Обѣхъ Дмитръ рыбы в сажовце его ловит квалтовне, вышел з дворѣ своего з однимъ выросткомъ до того п[а]на Обѣха и напоминал его, абы ему квалту не чинил. Там же зараз ѡнь, пан Дмитръ Обѣхъ, скочивши до п[а]на Соколовског[о] з бронею, ѡбеспечоныи покоемъ посполитымъ, бѣдѣчи на гребелци сажавки его, на кгрунте его власномъ, ѡкрутне нелютостиве посеколь, поранил, шкодливе по рѣкахъ ѡбно [!], ажъ его пань Воитехъ Саниковский, сѣсед, ратовал. И рыбы в той сажавце п[а]на Соколовског[о] выловил и до двора своег[о] вошатинског[о] ѡдносити казал ку немалои кривде и шкоде его великои, пропомневши запись иньтерцизы, черезъ ѡтца своего зошлог[о] п[а]на Гацка Обѣха с п[а]номъ Соколовскимъ стороны той сажавки и иншихъ кривдѣ, ему стальныхъ, ѡчиненою, и закладомъ ста копѣ грошеи литовскихъ, заложономъ ку заплаченю пану Соколовскому, где бы имъпедиментъ⁷³¹ пан Соколовский ѡт п[а]на Гацка Обуха и потомковъ его мел, тот закладъ перепедають.

По которомъ зраненю своемъ и зловленемъ сажавки своеи пан Соколовский, слышечи ѡдповед и похвалку ѡд п[а]на Дмитра Обѣха на здорověе свое, ѡживши ихъ м[и]л[ост] пановъ приателеи своихъ, его м[и]л[ост] п[а]на Петра Лаща и его м[и]л[ост] п[а]на Андрея Новоселецког[о], посылал ихъ в дом до п[а]на Дмитра Обѣха, пытаючи его, если бы на здорověе п[а]на Соколовског[о] ѡдповеди и пофалки чинил. Которыи то пан Дмитръ Обѣхъ передъ ихъ м[и]л[ости] паны, паномъ Петромъ Лащомъ и паномъ Новоселецкимъ, поведиль такъ, ижъ «поведте пану Соколовскомѣ, же му той смехъ ѡтдам, же не бѣдет по свете ходит».

Которыи то квалтъ, кривдѣ и жалъ свои, ѡ[к]рѣтно⁷³² зранене свое и пофалку на здорověе свое ѡт п[а]на Дмитра Обѣха пан Соколовский на вриде ѡповедивши, черезъ того слугѣ своего Григория Дмовског[о] на ѡгледанье зраненна своего ѡ приданье возного просил, на што ему з вриадѣ возныи енералъ Исакии Долмацкии есть приданъ ѡчевисто. Которыи возныи || [арк. 357] енералъ Исакии Долмацкии, за ѡчевистымъ приданемъ ѡт вриадѣ бывши в дворе пна Гацка Соколовског[о] в Вошатине и зраненна его ѡгледавши, ку записаню до книгъ кгородскихъ володимерскихъ ѡчевисто на вриде дня сегоднешнег[о] ставши, ку записаню до книгъ кгородскихъ сознал в тые слова, ижъ «року теперешнег[о] тисеча шестсотъ чотырнадцатог[о] м[ε]с[я]ца априла двадцатъ шостого дня былъ есми в Вошатине в дворе п[а]на Ана Соколовског[о], а маючи при собе шляхту людеи

⁷³¹ Имъпедиментъ — перешкоду (лат. impedimentum).

⁷³² Пошкоджений текст.

добрых п[а]на ІАкуба Неходимског[о] а п[а]на Мартина Патрицког[о], видел есми за ѡказованемъ п[а]на ІАна Соколовског[о], видилом при их м[и]л[ости] панах Воитехѡ Занковском и панѡ Николаю Пневском, на п[а]ну ІАнѡ Соколовском на правои рѣце его рану великую, шкодливе тятую, долгю, ѡд локтя аж ку пасти с претятемъ жилъ сподных, с которое раны трох палцовъ не чуеть и владати тою рѣкою подобно не будет, дрѡгую ранѡ видилом ѡ тое ж рѣки правое на другим палцѡ ѡд великог[о] члонокъ зверхѡ ѡтати, третюю рану видилом на левои рѣце п[а]на Соколовског[о] в пол локтя в кости претятѡю шкодливю, пан Богъ ведает, бѡдет ли тою рѣкою владати, четвертую рану видел ѡ тое ж рѣки левое на середним палцѡ конец того палца стати з одпадненем тела, пятую ранѡ видел ѡ тоеи же рѣки левои на меншим палцѡ подле пазногтя тятую, вся рѣка криваваа. Там же за ѡказованемъ видилом сѡкню зеленую курту посечоную, всю покрывавеную. Которые раны себе задане меним панѡ Соколовскийи ѡт п[а]на Дмитра Ѡбѡха, сына зошлог[о] п[а]на ІАцка Ѡбѡха-Воцатинского на кгрунте его власномъ ѡ сажавки его под двором п[а]на Соколовског[о] ѡ Воцатине при ѡброненью сажавки своєї за квалтовном наустем того п[а]на Ѡбѡха Дмитра на сажовкѡ пана Соколовского и выловенемъ его рыбѡ в тои сажавце».

Котораа жь то протестация пана Соколовского и сознанье возного огледания ранѡ п[а]на Соколовского, ѡд п[а]на Дмитра Ѡбѡха задане, ест до книг кгородских принято и записано.

ЦДЛАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 46, арк. 356–357.

№ 239

1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Костянтина Колпотовського на Юрія Овлочимського, який в церкві на Великдень образав його і дружину, а також «одповідь» учинив

Протестация п[а]на Костантина Колпытовског[о] и малжоньки его на п[а]на писара зем[ского] володи[мерского]

Року тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца мая девятого дня

На вриаде кгородском в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] володимерском передо мною, ІАном Прилепским, иньстикгатором коронным, подстаростим володимерским, постановившисе ѡчевисто, ѡрожоньи пан Костантинѡ Колпытовскийи сам ѡт себе и именем малжонки своєї панее Анны Костюшковичовны-Хоболтовског[о] ѡбтежливе жаловал и протестовалсе на ѡрожоног[о] п[а]на Юрия Ѡвлучимског[о], писара земског[о] володимерског[о], в тые слова, ижѡ «року теперешнег[о] тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца мая четвертого дня на ден з мартвых встаня

Сына Божого, руского свята в ден Великодныи, в которыи каждыи человек хрестиянский звык и повинен пану БогѸ хвалу отдават, кгда малжонка моя Анъна Костюшковичовна-Хоболтовскоз[о] назавтредню на тот то помененыи день Великодныи до церкви, для отдавн хвалы пану БогѸ з детками и челпадкою своею дворною приехала, то пак, кгда вже од завтредны с церкви вышла и на воз зсидала, ку домови ехати хотела, теды помененыи панъ Юрии Овлучимскийи, писар земъскийи володимерскийи, препомневши покои права посполитоз[о] и вин, в нем описаных, и оного дня Светоз[о] Великодного хвалебного не ѡшановавши, без вшелякоз[о] дана причины, вышедши с церкви на цвинтар до фортки, малжонку мою, котораа на тот час на воз зсидала, лжил, соромотил так, яко му се подобало. Котораа, слышечи таковые слова ѡщипливые, з жалем и деспектом, ничоз[о] не мовечи, до двора своез[о] ѡтехала.

А потом того ж дня Святоз[о], кгдам я сам з малжонкою и детками своими до тое жъ церкви овлучимское для оддана хвалы Пану БогѸ до слѡжбы Божее приехал, тот же помененыи пан Юрии Овлучимскийи, писар земскийи володимерскийи, мало на том маючи, же первеи малжонку мою соромотил так, яко му се подобало, але еще в церкви при службе Божои, не ѡшановавши так оноз[о] дня Св[я]тоз[о] фалебного и службы Б[о]жое, на деспектъ мои и жал болшии, нападши, перьво на мене невинне с фѡками, с погрозками, ѡдповедами мне на здоровье мое, а потом и малжонку мою зновѸ при бытности моеи лжил, соромотил, называючи ее так, яко му се подобало, за чим покои посполитыи сѡседскийи нарушил.

О которые похвалки, так же ѡдповед и ѡ соромоту малжонъки своеѸ || [арк. 358] часѸ своего правне ѡ то чинити не занехаю».

И просил, абы таа протестация его до книг была принята и записана, што я, вриад, принявши, до книгъ записати казалъ и естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 46, арк. 357 зв.–358.

№ 240

1614 р., 23 червня. Володимир. — Оповідання Войтеха Громацького про те, що Ян Яковицький оголосив йому «одповідь» через возного Федора Мойсієвича під час вручення Яковицькому позову на Трибунал з приводу присудженої йому баніції за невиконання декрету земського суду

Оповеданє п[а]на Воитеха Кгромацкоз[о] на п[а]на Яна Яковицког
Року тисеча шестсот чотырнадцетоз[о] м[ε]с[я]ца июния двадцет
третего дня

На вриадє кгородском в замку короля его м[и]л[ости] володимерском передо мною, Абрамом Дворецким, бѡркграбим и наместником подстароства володимерскоз[о], ставши ѡчевисто, его м[и]л[ост] п[а]нъ

Воитехъ Кгрормацкии жалостне оповедалсе на п[а]на ГАна || [арк. 468 зв.] Юхновича ГАковицког[о] тыми словы, иж «року теперешнего тисеча шестсот чотырнадцетого м[ε]с[я]ца априля девятог[о]надцет дня, кгдамы до дому его ѓ ГАковичах посылал возног[о] Федора Моисиевича с позвом на Трибѣнал до баниции ѿ недосыт ѓчинене декретови земьскому володимерскому стороны несконченна померы ѓ ГАковицкои маетьности, тогды помененыи п[а]нѣ ГАковицкии далъ ми словнѣю ѿтповедь черезъ того менованого возного, ѿтповедаючи мене забити».

И просиль п[а]нѣ Кгрормацъкии, абы тоє оповеданье его до книгъ было принято, што на принавъши, записати казаль и есть записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 468–468 зв.

№ 241

1626 р., травня 15. Луцьк. — Приятельське погодження конфлікту між Михайлом Колчинським і Юрієм Підгоровським, яким вони зобов'язуються надалі жити в мирі і «одповедей» не чинити

Квит ѿт п[а]на Колчинського, панѣ Юрьєви Подгоровьскомѣ слѣжачии

Рокѣ тисеча шестсот двадцат шостого м[ε]с[я]ца маа петнадцатого дня

На вряде кгородском в замкѣ его кор[олевское] м[и]л[ости] луцкомъ передо мною, ГАном Вылежиньским, подчасимъ волыньским, подьстаростимъ луцьким, постановивъшисе ѿчевисто, шляхетный панѣ Михаль Колчицкии и панѣ Юреи Подгоровьскии для вписанья до книг нинешньнихъ кгородских луцких подали квитъ, межи собою зобополне сознаныи с подписами рукъ своих, ижъ ѿни, будѣчи в васни и въ ѿдповеди частократнои, а ижъ «тепер за ласкою п[а]на Б[о]га всемогущого и за згодою пановъ приателеи наших, тотъ гневъ нашъ и ѿдповедь межи нами померковали и в добрую приазн привернули. Теды мы тепер, ѿдпустивъши ѿден другому то все, яко се вышеи поменило, дали межи себе тотъ квитъ, же южъ николи не маемо се ѿдинъ на другого скрива гледити, а иле ѿбокъ подле себе седечи, под зарѣкою всеє неприазни квитуемо се вечьными часы».

И просили вышъ менованые панѣ Михаль Колчицъкии и панѣ Юреи Подгоровьскии, абы тоє ихъ ѿчевистое созьнанье и доброволнаа згода до книгъ⁷³³ кгородских луцькихъ было принято и записано. Которое за принаьемъ моимъ ѿрядовымъ до книг есть записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 149, арк. 610 зв.

⁷³³ «До книгъ» повторене двічі.

Ян Весчицький проти Юрія Будзишевського (№ 242–245)

№ 242

1627 р., травня 15. Володимир. — Скарга Яна Весчицького на ротмістра Юрія Будзишевського і його помічників про наїзд, шкоди, погрози підпалу, образи та виклик на поєдинок

Протестация его м[и]л[о]сти пана Яна Весчицького на его м[ило]сти пана Юрія Будзишевського[о] и иншым помочникомъ

Року тисеча шестсот двадцать сегого м[є]с[я]ца маа пятнадцатого дня

На вряде кгородскомъ в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти володимѣрскомъ передо мною, Анѣдреем Мисевъскимъ, буркграбим замку володимѣрского, и книгами нинешними кгородскими старостинскими, ставъши очевисто, ѓрожоных его м[и]л[ост] пан Ян Весчицькийи обтяжливе а правѣ з великим жалем своим светчыл и соленитер⁷³⁴ се протестовал напротивъко ѓрожоному его м[и]л[ости] панѣ Юреви Будзишевскому, ротмистрови ег[о] к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти, яко приньципалови, так же и противко панѣ Вроновъскому и иншым всимъ товариствѣ и комприньципалом ег[о], которых имена и прозвиска сам лепѣи ведает, в тот способъ, ижъ помененыи его м[и]л[ост] панъ Будзишевъскийи, не помнечы ничог[о] на срокгост права посполитог[о] и вины, в нем напротивко инвазором⁷³⁵ и наезникомъ домовъ шляхецких описаные, намнеи не паметаючы на пристоинность и повинность свою шляхецкую, овшем тым всим погоржаючы, а ѓставичне жал до жалю и деспектъ до деспекту такъ в битю и в мордованю слуг и подданных своих, яко в грабежах и в иншых велю кривьдах и в шкодах своих, придаючы, тепер свижо дня четвертого м[є]с[я]ца маа в року теперешнемъ тисеча шестсот двадцат сегомъ, ѓпросивъшы себе листъ приповедных од его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти и вже велю товариства до компании своее затягнѣвъшы, а ѓмысльне приехавшы || [арк. 254] з маетности своее села Гаиковъ с помененою компаниею и товариством своим, челядю а слѣгами своими, которых было конѣи до двадцати, на обѣлженѣ и ѓде[спе]ктованѣ⁷³⁶ дому протестуючог[о] се, и товариство свое помененое, которых он имена и прозвиска сам лепѣи ведаеть и знает, до села Овлочыма, мощно квалтовне армата манѣ⁷³⁷ правѣ вже на заходе сонца з розными

⁷³⁴ Соленитер — згідно з правовими формальностями (лат. *solemniter*).

⁷³⁵ Инвазор — нападник, наїзник (лат. *invator*).

⁷³⁶ Було «удектоване».

⁷³⁷ Армата ману — збройною рукою (лат. *armata manu*).

бъронями и арматами, до воины належачыми, изъ стрелбою понабианою, на двор протестуючог[о] се, правом и покоем посполитым ѡбварованыи, наехавъшы, и способом неприятельским под двор самыи впадшы, впрод ѡкрик великии ѡчинивъшы, на дом протестуючог[о] се стреляли.

Ѡ котором наезде панъ Александер Кгореховъскии, швакгер протестуючого се, не ведаючи, кгда презъ двор зъ стаини, толко з дороги приехавъшы, до дому шол, ѡного безвинне и безъ дана жадное а наименшое причыны з мѡшкету в ногѡ правѡю подле голени, которому волное чыненье правом ѡ то и подане шыршое претестации zostавѡтъсе, пострелили и дом протестуючого се шляхецкии, правом и покоем посполитым ѡбварованыи, скрвавили.

А потом зновѡ стрелбѡ понабивавъшы, и протестуючог[о] се словами недѡчтивыми, гонорови и ѡроженью его ѡразливыми, лжечы и сромотечы, ѡного сам его м[и]л[ост] пан Будзишевъскии на поѡдинок, правом и конституциями забороненыи, вызывал. И так домъ помененыи протестуючого се здеспектовавъшы и зокрвавивъшы, ѡдповеди розъмаитые такъ на здоровье протестуючог[о] се самог[о], челпади и подданных его м[и]л[ости], яко и спаленемъ двора, што бы и заразы, бы не был ѡгамованыи ѡд некоторог[о] бачнейшог[о] товариства своег[о] ѡд запаленя, хотел и ѡмыслил был выконати, ѡчинивъшы.

А ворочаючыс ѡд двора по том пополненом ѡчынку своем и подданог[о] протестуючого || [арк. 254 зв.] се на имя Миска Бутковича, дорогою добровольною на дорозе идѡчог[о], поткавъшы, ѡног[о] безъвинне а праве немилосердне ѡбѡхами збит росказал, ѡд которог[о] збития и змордованя не ведаю, ижем живѡ zostанѡт.

Которие вси кривѡды и шкоды, и деспекты⁷³⁸ свое, zostавившы себе ѡсобное волное чыненье и подане шыршое протестации, тепер ѡ таковыи кгвалтовъныи наездѡ и зокрвавене дому своег[о] шляхецкого, яко и ѡ вины, за тым походячыє, его м[и]л[ост] панъ Весчыцькии итерѡмъ аткве итерѡмъ⁷³⁹ противько ег[о] м[и]л[ости] панѡ Будзишевъскому и всим помочником его светчыл и протестовалсе, ѡферѡючысе з ег[о] м[и]л[остю] правне ѡ то чынити не занехати.

И просиль помененыи его м[и]л[ост] пан Весчыцькии, абы таа его протестация была принята и записана, котораа ест записана.

ЦДЛАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 61, арк. 253 зв.—254 зв.

⁷³⁸ Деспект — зневага (лат. despecta).

⁷³⁹ Итерумъ аткве итерумъ — знову й знову, ще й ще раз (лат. iterum atque iterum).

1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському городському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського в наїзді на дім і використанні вогнепальної зброї, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу

Апеліація в справе пана ІАна Весчицького[о] з его милостію паном Юремь Будзишевським ѿ рѣчницѣ

Року тисеча шестсот двадцать сѣмог[о] м[ε]с[я]ца июна ѿдинадцатог[о] дня

На рочках судовых кгородских володимѣрскихъ дня третег[о] м[ε]с[я]ца июна в року теперешнемъ, актѣ толко записавшы, припалыхъ, а для свята вѣрчистог[о] ажъ на завтреѣ судитися початыхъ, перед нами, Кгабриелемъ Иваницким, подстаростим, и Олбрихтомъ Люшковским, судею, вриадниками судовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа вѣроног[о] его м[и]л[о]сти пана ІАна Весчицького[о], повода, з вѣроноными его м[и]л[о]стю паном Юремь Бѣдзишевским, позваным, з реѣстрѣ сѣдвог[о] за приволанемъ шляхетног[о] Миколаѣ Закревского[о], возног[о] енерала, с позвѣ кродског[о] володимѣрского порядком своим до сѣжена припала, тѣды, становъши перед судом вышменованым, повод сам ѿчевисто поднеслъ позовѣ ѿд себе по позваног[о], на рочки теперешние вынесенны авѣтенътичныи, так се в себе маючыи:

«Роман Гостьский на Гоцы и Крѣпои, староста володимѣрскийи

Урожному панѣ Юреви Бѣдзишевскому зо всихъ добр в[ашеи] м[ило]ст[и] лежачых и рѣхомых.

Моцю его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти и моею старостинскою владою приказѣю, абыс в[аша] м[ило]ст перед судом моимъ кгородским володимѣрским на рочкахъ, дня третего м[ε]с[я]ца июна в року теперешнемъ тисеча шестсот двадцат сѣмомъ припадаючых, сам ѿбличне, яко на року завитомъ, сталь напротивко инстикгаторови и его делiatorови, вѣрононому панѣ ІАнови Весчицькому, поводом, которіе прихилляючис || [арк. 453 зв.] до права посполитог[о] и конституции ѿ заборонѣню рѣчницѣ вживанъѣ вѣфаленых, в[ашу] м[ило]ст тым позвом позывают ѿ то, ижъ в[аша] м[ило]ст, спротивляючысе правѣ посполитому и конституциам, ѿ заборонѣню рѣчницѣ вѣфаленых, часѣ недавнього дня четвертого м[ε]с[я]ца маѣ в року теперешнемъ тисеча шестсот двадцат сѣмомъ моцно квалтомъ на дом поводовъ в Овлочыме в килканадцат конѣи, з стрелбою и з бронями, до воины належачыми, наехавшы на дом поводовъ, з розное стрелбы з рѣшницѣ, мѣшкетовъ и иншоѣ стрелбы ѿгнестое сам стрелалес и помочником своим стрелати росказалес, и

ѡрожоног[о] пана Александра Кгореховског[о] в дворе поводовомъ пострелилєс. Которим таковым своим неправным и неслѡшным поступком в[аша] м[ило]ст, права и конституциє выжеименованыє нарѡшывьшы, въ вины, в праве ѡписаныє и конституциями декларованыє, попал. До которых на в[ашу] м[ило]ст всказана и присѡжена повод в[ашу] м[ило]ст позываетъ, абыс в[аша] м[ило]ст стал, всказана на в[ашу] м[ило]ст вин правныхъ за ѡживанє рѡчницъ поменєныхъ прислѡхалса и поводови во всем ѡсправедливилса.

Писан ѡ Володимери року тисєча шєстсот двадцат сємог[о] м[є]с[я]ца маа пятнадцатог[о] дня».

А по поднесєню и прочытаню тог[о] позвѡ выименованыи повод просил и домовалсє, абы позваномѡ на тот позовѡ справоватиса наказано было. До которое справы ѡдозвавѡшиса, шлахєтныи пан Грегории Завалскии, ѡмоцованыи позваног[о], а заховавѡшы себе и принципалови св[оє]му вшєлакиє ѡбороны и добродєства правные, вцалє форѡмъ актора и акции и тоє мниманое кривѡды за належных не признаваючы, поведил, ижѡ «таа справа в сѡде нинєшнєм форѡм не маєт з неналежности акции с тых рации, же повод двєма дорогами ѡ тую мнимандю кривѡдѡ, которое сє не признаветъ, || [арк. 454], чынит: пєршаа — ѡхрививѡшы криминалом и наездом домовым, чым и скрѡтиниум выводитъ, дрѡгаа, же тепєр ѡ вины за ѡживанє рѡчницъ, якобы под тот же час заживаных, позывает, што быти двоаким способом не можетъ. Про то хочєт ли мєти в тои справє форѡмъ, нехаи сє повод деклариуетъ, при чом хочєт зостати, єсли при инвазии⁷⁴⁰ дому чы ли тежѡ при винах за ѡживанє рѡчницъ, чого ижѡ ѡчинити збороняетсє, тєды тежѡ належнє ѡ то чынити не можетъ и с тог[о] єст неналежнаа акция, а же сє яснє ѡказѡетъ акция неналежнаа, тєды тежѡ и форѡмъ в нєи быти не можетъ». За чым домовалсє позваныи, абы суд, з неналежное акции форѡмъ в сѡде своемъ ѡзнавьшы, позваног[о] волным ѡчинилъ, далшыє ѡднак ѡбороны и добродєства правные вцалє себе заховавѡшы.

А повод поведилъ, же «таа справа форѡмъ в сѡде тутошнєм маєт, абовєм право посполитое специфичес⁷⁴¹ выразило, же инталибус акционибус⁷⁴² форѡм нигдє индеи быти не может, толко в кгороде. А што позваного ѡмоцованыи поведаєт, же ѡ то бы мєл тот чынити, ког[о] пострєлено, на то повод поведилъ, же в тои справє, яко ин пєна

⁷⁴⁰ Наїздї.

⁷⁴¹ Специфичес — зокрема, з цього приводу (лат. *specifices*).

⁷⁴² Ин талибус акционибус — у таких позовах (лат. *in talibus actionibus*).

публика⁷⁴³, волно быти кожъдому делiatorом, а же повод толко яко делiator позываеъ, кѣмъ инстикгаторе⁷⁴⁴, тѣды то не ест таковаа рация, которою бы цитатус⁷⁴⁵ слѣдшне формѣ бѣрыти мель». Што выведшы, просил, абы суд, позваног[о] обороны на сторонѣ одтывъшы, поступоват наказал, иншыє вшеллакиє добродѣинства правъныє вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинѣшнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии од сторон обох вношоных добре выслѣхавъшы, видѣль то: поневаж конституция року тисѣча пятсот девятдесят || [арк. 454 зв.] ѿсмог[о] формѣ в сѣде кгородском ѿ пострелене з рѣчници назначыла⁷⁴⁶, для тог[о] формѣ ѳзнавъшы, позваному поступовати наказѣтъ.

А ѿмоцованыи позваног[о], того декрету за правныи не принавъшы, од него до сѣдѣ головнього Трибѣналу любелског[о] апелевал. Суд, ему тоє апелляции допѣдствивъшы, рок за него в сѣде менованом головном Трибѣнале любелском на власном воеводстве Волинском а повете Володимѣрскомѣ, порядком иншых воеводствъ коронных до сѣженя припадаючом, по выстю шести недел ѿт даты тог[о] декрету нинѣшнего ѿбом сторонам ку росправе правънои завитыи безѣ припозвѣ становитисе зложил и заховал.

Што все для памяти до книг нинѣшнихъ естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 61, арк. 453–454 зв.

№ 244

1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському городському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського у виклику на поєдинок, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу

Апелляция межы тыми жѣ ѿ вызыванѣ на поєдинокѣ

Року тисѣча шѣстсот двадцать сѣмог[о] м[ε]с[я]ца июня ѿдинадцатог[о] дня

⁷⁴³ Ин пена публика — у публічному відшкодуванні (лат. in poena publica).

⁷⁴⁴ Кумъ инстикгаторе — з публічним обвинувачем (лат. cum instigatore).

⁷⁴⁵ Цитатус — відповідач (лат. citatus).

⁷⁴⁶ В конституції 1598 р. «Про вбивство з рушниць», прийнятої для Плоцького, Мазовецького, Підляського і Равського воеводств, зауважувалося, що у випадку вбивства чи поранення з рушниць шляхтича шляхтичем справа мусить розглядатися в городському суді через виведення шкруптинії, а карою для винуватця має бути баніція. Також зауважувалося, що позивач може бути й неосілим (Volumina constitutionum. T. II. — Vol. 2. — 1587–1609. — Warszawa, 2005. — S. 253).

На рочках судовых кгородскихъ володимѣрскихъ дня третєг[о] м[ε]с[я]ца июня в року теперешнемъ, актъ толко записавшы, припалыхъ, а для свята врочистог[о] ажъ на завьтрєє судитиса початыхъ, перед нами, Кгабриєлемъ Иваницькимъ, подстаростимъ, а Олбрахтомъ Люшковскимъ, судєю, вриадниками кгородскими володимѣрскими, кгда справа врожног[о] его м[и]л[ости] пана Яна Весчыцког[о], повода, з врожнымъ его м[и]л[ости] паномъ Юремъ Бвдзишевскимъ, ротмистромъ его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], позванымъ, з рєєстрв судовог[о] за приво-ланьемъ шляхетног[о] Миколаа Закревьског[о], возног[о] єнерала, с позвв кродског[о] володимѣрского порядкомъ своимъ до сдженя припала, тєды, становшы передъ судомъ, повод самъ очевисто поднесль позовъ ѿ себе по позьва, || [арк. 455] позваног[о] на рочки теперешние, вынесены автєн-тичныи, такъ се в себе маючыи:

«Романъ Гостский на Гошцы и Крвпои, староста володимѣрский

Урожному панв Юреви Бвдзишевскому, ротмистрови его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] зо всихъ добр в[ашей] м[илости] лежачыхъ и рвхомыхъ

Моцю его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] и моею старостинскою владзою приказвю, абыс в[аша] м[ило]ст передъ судомъ кгородскимъ володимѣрскимъ на рочкахъ, дня третєг[о] м[ε]с[я]ца июня в року теперешнемъ тисєча шєстсотъ двадцатъ сємомъ припадаючыхъ и сджныхъ, самъ ѿбличнє и завите сталь наппротивько инстигаторови и его деллаторови, врожному панв Янови Весчыцкому, которие в[ашу] м[ило]ст, прихиллаючыса до конституции, ѿ заборонєню поєдынковъ вфалєныхъ, тымъ позволомъ позываютъ ѿ то, ижъ в[аша] м[ило]ст, намнєи не памєтаючы на право посполитое и вины, в немъ ѿписаные, при квалтовьномъ и бєзъправномъ наєханю на домъ поводовъ в року теперешнемъ вышменованомъ м[ε]с[я]ца маа четвєртого дня, также при стрєлланю и зокрввавєню дому поводовог[о] шляхєцког[о] в пострєлєню в ногв праввю врожног[о] пана Александра Кгорєховьског[о], швакгра поводовог[о], в[ашей] м[ило]ст[и] самому и никому иншому ничого не винног[о], при иншихъ розныхъ дєспєктахъ и зєлжывостяхъ поводовыхъ, которие в протєстации сутъ менованые, повода самог[о] на поєдинокъ, правомъ посполитымъ и конституциями заборонєныи, вызывати смєл и важылсе. Которымъ таковымъ своимъ неслвдшнымъ и неправнымъ поступкомъ в[аша] м[ило]ст, правв посполитому и конституциямъ высшеи менованымъ спротивившыса, вь вины, в нихъ ѿписаные, за вызыванє на тотъ неслвдшныи и правомъ заброн[єн]ыи поєдинокъ попалєс. До которыхъ на в[ашу] м[ило]стъ всказаня || [арк. 455 зв.] и ростягнєния поводъ в[ашу] м[ило]ст на тєрминъ вышѿзначоныи позываетъ, абыс в[аша] м[ило]ст станол, выны, в правє посполитомъ противько вызываючыхъ на єдиноку,

правом и конституціями заборонені, описанихъ, всказана и ростягненія на себе прислѣхалсе и во всем се наконецъ поводови въсправедливилъ.

Писан ѓ Володимѣри року тисеча шѣстсот двадцат сѣмого м[ѣ]с[я]ца маа пятог[о]надцат дня».

А по поднесеню и прочытаню тог[о] позвѣ вышменованыи повод просил и домавалсе, абы позваному на тот позовѣ справоватися наказано было. До которе справы одозвавъшыся, шляхетныи пан Грегори Завальскіи, ѓмоцованыи стороны позваное, а заховавъшы себе и принципалови своему вшѣлакиѣ ѓбороны и добродѣиства правныѣ, вцале форѣмъ актора и акции, и тоѣ мниманое кривѣды за належных не признаваючых, поведилъ, ижъ форѣмъ в сѣде нинѣшнемъ не маѣт мети таа справа, албовемъ право посполитое и меновите конституціа оқтуалзими оқтави⁷⁴⁷ о вызыванѣ на поѣдинок форѣмъ в земстве, а не в кргодѣ, назначыла⁷⁴⁸. За чым повод, не заховѣючысе водлѣгъ права посполитого, ѓ тую мнимандю кривѣдѣ позваного до сѣдѣ неналежног[о] запозвал, взглядомъ чога позваныи не повинѣнь се справовати. И домавалсе ѓмоцованыи позваног[о], абы суд форѣмъ тои справѣ в сѣде своемъ не ѓзнал и позваног[о] ѓд тоѣ справы волным ѓчинил.

А повод поведилъ, ачъ право коронное, ѓ поѣдинках уфаленое, в земстве чынити каже, алѣ же воеводство наше Волинское иншым ся правом тѣшыт и своим особным Статутом счититъся, котории ѓ ѓдповѣдах и похвалках яких колвек в кргодѣ форѣмъ назначыл, а же ѓдповѣд быти не можетъ болшаа, кгда хто кого на поѣдинок вызываѣтъ, на горло ему || [арк. 456] наступуѣтъ, за чым тежѣ иначеи таа справа розѣмнана быти не можетъ, толко ѓдповѣдо с похвалкою. Што ѓказавъшы, просил, абы суд, ѓбороны позваного на сторонѣ ѓдтаившы, форѣмъ ѓзнавъшы, поступовати наказал, вшѣлакиѣ добродѣиства правныѣ вцале себе заховавъшы.

Суд нинѣшнии кргодскіи володимѣрскіи, контроверсии ѓд сторон ѓбох вношоных добре и достаточне выслѣхавъшы, бачыл то, ач колвек повод ѓ вины правныѣ взглядом вызыванія на поѣдинок чынит, ѓднак ижъ конститѣціа року тисеча пѣтсот ѓсмѣдѣсѣат ѓсмог[о] ѓ такие справы в земстве чынити кажѣтъ, про то неналежност судѣ своег[о] в тои справѣ зналазышы, позваног[о] ѓд форѣмъ вольным ѓчинити

⁷⁴⁷ Оқтуалзими оқтави — вісімдесят восьмого.

⁷⁴⁸ За конституцією про дуелі 1588 р. справы про виклик на поѣдинок мали розглядатия в земському суді (Volumina constitutionum. Т. II. — Vol. 2. — 1587–1609. — Warszawa, 2005. — S. 67).

заховавъшы, волное в сѣде належном чиненѣ поводови, иле с права бѣдет належало.

А повод тог[о] декрету, также и ѿмоцованыи позваног[о], же его ѿд sprawy волным не ѿчинено, за правьными не принавъшы, ѿд нег[о] до сѣдѣ головьног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевали. Суд, тое апелляции допустивъши, рок за нею в сѣде менованом головьном Трибѣнале любелском на власном воеводстве Волынском в повете Володимѣрскомъ, порядком иньших воеводствъ коронных до сѣженя припадаючом, ѿбом сторонам ку росправе правьнои безъ припозвѣ ѿд акту тое апелляции за шѣст недел становитися зложыл и заховал.

Што все для памяти до книгъ нинѣшнихъ ест записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 61, арк. 454 зв.–456.

№ 245

1627 р., червня 11. Володимир. — Справа про виведення шкруптинії Яном Весичцьким на доведення свого звинувачення Юрія Будзишевського та його приятелів у наїзді на маєток та пораненні Янового швагтра Олександра Гореховського

Декретъ скрѣтинии в справѣ пана Яна Весичцьког[о] с паном Юрем Будзишевськимъ || [арк. 456 зв.]

Року тисѣча шѣстсот двадцат сѣмог[о] м[ѣ]с[я]ца июня ѿдинадцатог[о] дня

На рочках судовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, дня третего м[ѣ]с[я]ца июня в року теперешнем, актъ толко записавъшы, припалых, а для свята ѿрочыстог[о] аж на завѣтрѣе сѣдитися початых, перед нами, Кгабриелем Иваницкимъ, подстаростим, а Ѽлбрихтом Люшковьским, судею, вриадниками судовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа ѿрожоног[о] пана Весичцьког[о], повода, з ѿрожоным паном Юрем Бѣдзишевським, ротмистором его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], иако принципалом и кооператором ѿчынку нижеименованог[о], и паном Яном Вроновьским, компринципалом, и иньшым помощником позваным, з реѣстрѣ судовог[о] за приволанемъ шляхетног[о] Миколаиа Закревьског[о], возног[о] енерала, с позвѣ кродског[о] володимѣрского порядкомъ своим до сѣженя припала, тѣды становъши перед судом вышменованым, повод сам ѿчевисто поднесль позовъ по позваных, на рочки теперешние вынесенныи авѣтентичныи, так се в себе маючыи:

«Роман Гостский на Гошцы и Крѣпои, староста володимѣрский

Урожоному его м[и]л[ости] панѣ Юреви Бѣдзишевському, ротмистрови его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], иако принципалови и кооператорови

дчинку нижеименованог[о], и панѣ ІАнови Вроновъскому, компринципалови, и иныым помочником, которіе в[ашеи] м[илости] имена и прозвиска сѹт добре ведом[ыѣ] и знаемыѣ, и оных в позве за выражоных мети хочемо, зо всех добр в[ашеи] м[ило]ст[и] лежащих и рѣхоных. Моцю зверхностью его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти и мою старостинскою владою приказдю, абыс в[аша] м[ило]ст передо мною самым, а в небытности моеи перед судом моим кгородским во[лод]имерскимъ на рочькахъ кгородскихъ володимерскихъ, которіе в року || [арк. 457] теперешнем тисеча шестсот двадцат сѣмом м[ѣ]с[я]ца июня третег[о] дня в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти володимерскомъ припасти и сѣжоны быти мают, сами ѡбличне и завите, яко на року завитом, стали на жалобѣ и правное попиране ѣрожоног[о] пана ІАна Вешчыцког[о], которіи в[ашу] м[ило]ст позывает ѡ то, и жъ в[аша] м[ило]ст, не помнечы ничог[о] на право посполитое и сѣровост вин, в нем напротивько инвазором⁷⁴⁹ и наездником домовъ шляхецких ѡписаныѣ, намнеи не помнечы на пристоинност и повинност свою шляхецкую, всим тым погаржаючи, а ѣставичне жал до жалю и деспектъ до деспекту так в бытю и в мордованю слуг и подданных своих, яко в грабежах и в иныых многу кривьдах и шкодах поводовых, придаючи поводи дни четвертого м[ѣ]с[я]ца мая в року теперешнем тисеча шестсот двадцат сѣмом, ѣпросившы в[аша] м[ило]ст собе лист ѡд его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти приповедныи, зобравшы велю товариства до компании своеѣ затиагнѣвшы, а ѣмыслне приехавшы з маѣтности своеѣ села Гаиковъ з вышменованою компаниею и товариством своим, и щѣладю, и слѣгами своими, которих было коніи до двадцати, на ѡбелженѣ дому и ѣдеспектованѣ поводово, и товариство в[ашеи] м[ило]ст[и] вышменованое, которих в[аша] м[ило]ст именами и прозвискама ведаѣт, до села Ѡвлѣчыма квалтовне праве на заходѣ слонца з розными броніями и арматою, до воины належачыми, и стрѣлою понабиваною, на двор поводовъ, правом и покоѣм посполитым ѡбѣварованыи, наехавшы способом неприятѣлским, под двор самыи ѣпадшы, впрод ѡкрик великии ѣчинившы, на дом вышменованого повода стрѣляли. Ѡ которомъ|| [арк. 457 зв.] наѣздѣ пан Александер Кгореховъский, швакѣр поводовъ, не ведаючи, кгда презъ двор стаини, толко приехавшы, [до] дому и мешканіа идѣчого, безвинне и без даніа жадное причыны з мѣшкету в ногу правдю подля голени пострѣлили естѣ, которому волное чыненѣ правом ѡ то и подава[н]ѣ шыреи тоѣ протѣстации зоставѣтъся, пострѣлили, и так

⁷⁴⁹ Инвазор — нападник, наїзник (лат. *invador*).

дом поводовъ шляхецкии правом и покоем посполитым обварованыи
ѡдеспектовали и зокрвавилисте, яко ѡ том протестация, ѡбъдѡкція⁷⁵⁰
возног[о] и позов по в[ашу] м[ило]ст, в головьнои справе выданыи,
шыреи в собе мают.

Хотечи теды повод тог[о] всег[о] на в[ашу] м[ило]ст презь све-
дѡцтва людеи зацных, тое справы добре ведомых, заховѡчыся в том
ведле конституции, ѡ скрѡтѡниих ѡфаленое, довести, в[ашу] м[ило]ст до
прислѡхана се вивоженѡа противь в[ашѡи] м[ило]ст[и] скрѡтѡнии повод
в[ашу] м[ило]ст на термин выжеиѡзначоныи позывает, абысте в[аша]
м[ило]ст стали, скрѡтѡниѡмъ поводовог[о], противько в[ашѡи]
м[ило]ст[и] в тои справе вывожоног[о], прислѡхалисе и свое за тым же
позвом, не ѡдзываютчысе на свои ѡсобныи позовь, на том же термине,
если быс собе потребное быт розѡмели, под ѡтраченѡмъ его выводили.

Писан ѡ Володимери року тисѡча шѡстсот двадцать сѡмого м[ѡ]с[я]ца
маѡа пѡтнадцатог[о] дня».

А по поднесѡню и прочытаню тог[о] позвѡ, вынесѡна ѡног[о] и року,
за ним слѡшине припадаючог[о], доведшы, просил и домавалсе выимѡно-
ваныи повод, абы позваному на тот позовь справоватися наказано было.
До которое справы шляхѡтныи пань Грегориѡ Завалскиѡ, ѡмѡцованыи
стороны позваное, ѡдозвавъшыс || [арк. 458] а заховавъшы собе вшѡлакиѡ
ѡбороны и добродѡцтва правъныѡ, вцале формѡ актора акции и тоѡ самое
мниманое кривъды за належъных не признаваючы, и протестацию именѡм
позваног[о] противько возному шляхѡтному Гѡрбултовъскому Барто-
шови, же ѡн в тои нижеивыражоноѡ справѡ фалшывѡю рѡляциѡу чынилъ,
занѡсши, повѡдилъ, ижъ таѡа справа формѡ в сѡде нинѡшнем не маѡт,
в котором скрѡтѡниѡмъ, яко в простои кривъдѡ, вывожоноѡ быти не можѡт,
кгда ж в самоѡ протестации поводовоѡ с поднесѡног[о] позвѡ явне се то
значытъ, же поводиѡ ѡд позваног[о] жаднаѡа виѡленция⁷⁵¹ не сталасѡ,
албовѡм ани повода самог[о], ани жадног[о] слѡги ѡг[о] не ранѡно в дворе.
Тежъ позваныи не был и жадных знаковъ кгвалту не ѡчынил, яко
протестация и возног[о] рѡляция, презь повода занѡсеныѡ, сведчатъ,
чѡжоу тежъ кривъдоу повод криминалу выигравати не можѡтъ, албовѡм
каждѡм ѡ свою кривдѡ право дорогѡ до чыненѡа ѡказало. За тым и повод,
и тот пан Кгорѡховъскиѡ ѡдноѡ кривъды выигравати не могѡтъ, которѡю
кривдѡм повод, кгда ѡпустит и панѡ Кгорѡховъскому зоставит, теды тот
мниманыѡ криминал поводовъ в нивѡч ѡбѡрнѡтѡся мѡсит, а толко сама

⁷⁵⁰ Обдукция — свидѡченнѡ, ѡбвѡд (лат. obductio)

⁷⁵¹ Виоленция — гвалт, насильство (лат. violentia).

простаа кривѣда, которое се не признавает, на плацѣ зостанет, ѿ што не до кгородѣ, але до земства позывати потреба, и то не до скрѣтении, але попоросту ѿ да[...] ⁷⁵² на рации ⁷⁵³ выдоптана збожа, которое повод в тои то своѣи акции вспоминает и скрѣтинидмъ выводитъ хочеть, што быти водлѣгъ права и самое слѣдшности не может. И то все правными и слѣдшными рациями позваноꝝ[о] умоцованыи выведшы, домавиалсе и просил, абы суд, форѣмъ тои || [арк. 458 зв.] справе в сѣде своем не ѣзнавъшы а скрѣтинидмъ поводови выводити не позволивъшы, позваного, которыи тепер ест на послѣзе Речи Посполитоѣ, волным ѣчынил, далшыѣ ѡбороны и добродѣиства правные вцале себе заховавъшы.

А поводааа сторона поведила, же таа справа форѣмъ в сѣде тутошнемъ мает, абовем ест позваному кавѣза инкурсконит и ѡбѣсанкввиоляционисъ домус интентованаа криминалитер ⁷⁵⁴, што жадному иншому судови не належыт с права посполитоꝝ[о], толко кгородскому, дрѣгаа, же идет ѿ выведене скрѣтинидмъ, которое с права посполитоꝝ[о] в кгороде назначыло выводити. А што пленипотенцитати аллекгуетъ и рацию ад ексцепционем фори ⁷⁵⁵ подаеть, якобы повод мел ѿ чѣждю кривѣдѣ и чѣжоѣ зранене чынити, на то повод поведиль, же тут не чынит актор ѿ зранене швакгра своеꝝ[о] и не належыт му то ѡвшем ѡному, ѿ свою кривѣдѣ салвам виам агенди ⁷⁵⁶ заховдетъ, але толко до выведениа скрѣтинидмъ своеꝝ[о], презъ которое ѡн хочет тоꝝ[о] довести на позваноꝝ[о], же ѡн, наехавъшы на двор, скрвавил двор шляхецкии. Што выведшы и показавъшы, просиль, абы суд, ѡбороны позваноꝝ[о] яко неправные и неслѣдшныѣ на сторонѣ ѡттивъшы, форѣмъ ѣзнавъшы, позваному постѣповати наказал, иншыѣ вшелякиѣ бенефициа юрис ⁷⁵⁷ вцале себе заховавъшы.

Суд нинѣшнии кродскии володимѣрскии, з конѣтроверсии ѡд сторон ѡбох вношоных достаточне вырозѣмевъшы, видиль то, поневаж повод ѿ наустѣѣ дому своеꝝ[о] чынит, в которои справе конституция року тисеча

⁷⁵² Пошкоджений текст.

⁷⁵³ Рации — щодо, у зв'язку з (лат. ratione).

⁷⁵⁴ Кавѣза инкурсконис [и] ѡбѣсанкввиоляционисъ домус интентованаа криминалитер — справу про наїзд і скривавлення дому порушено як кримінальну (лат. causa incursionis [et] obsanguiolationis domus intentata criminaliter).

⁷⁵⁵ Пленипотен[с] цитати аллекгуетъ [и] рацию ад ексцепционем фори [подаеть] — пленіпотент посилається на докази відповідача і [подає] докази для опротестування правочинності суду (лат. plenipotens citati alligat [et] rationem ad exceptionem fori...).

⁷⁵⁶ Салвам виам агенди — цілковите право оскарження (лат. salvam viam agendi).

⁷⁵⁷ Бенефициа юрис — добродійства права (лат. beneficia juris).

платсот семдесят⁷⁵⁸ ѿсмог[о]⁷⁵⁹ скрѣтинидьмъ выводити наказѣтъ, а до тог[о] же конституция року тисеча платсот ѿсмьдесятсѣм⁷⁶⁰ ѿсмог[о] так в криминальныхъ, яко и в простыхъ справахъ, скрѣтинидьмъ выводити любо || [арк. 459] в земстве, любо в кгороде, наказѣтъ⁷⁶¹, для тог[о], форѣмъ ѣзнавъшы, позваному поступовати наказѣтъ.

А ѣмоцованыи позваног[о] тог[о] декрету за правьныи не принавъшы, ѿд нег[о] до сѣду головьного Трибѣналу любелского апелевал. Суд ему тоѣ апелляции с тоѣ меры, ижъ апелляции конституция допѣстити боронит⁷⁶², не допѣстить. А ѣмоцованыи позваног[о] противько судови де прозеквенда⁷⁶³ протѣстовалсе, а в поступованю ѣмоцованыи позваног[о] поведиль, ижъ *ест* неналежъныи актер и неналежъне чынит, кгда жъ не своеѣ, а ле пана Кгорѣховьског[о] кривьды доходит, чога жадною мерою доходити не можеть. Позваныи, справивъшысе поводи, мѣсил бы сѣ зновѣ ѿ тожъ и панд Кгорѣховьскому справоват, што *ест* над право и вшеллакю слѣдшност, кгда жъ з одног[о] вола никгда двох скур не лѣпат, не можеть тѣды повод чѣжою кривьдою своеѣ здобити, и ѿ то, до чог[о] сам не належит, чынити. За чым домавѣльсе ѣмоцованыи позваног[о], абы суд неналежъног[о] актора ѣзнал и позваног[о] ѿд тоѣ справы волным ѣчинил, далшыѣ ѡбороны правьныѣ вцѣлѣ себе заховавъшы.

А повод поведиль, же ест належъным актором, абовѣм ѿ свою кривьдѣ чынить, ему самому презъ позваног[о] в квалтовьном наѣханю на двор его сталѣю, што ексъ бенефицию юрис⁷⁶⁴, кождому волно своеѣ кривьды доходит. До тог[о] же тут актер не доходит кривьды швакгра своег[о], ѡвшем ѡному целѣю дорогѣ, где ему с права бѣдет належало, заховѣтъ, але толко своеи власнои. А ижъ кавза кавъзам конретардат⁷⁶⁵,

⁷⁵⁸ «Сем» виправлено з «ѿ».

⁷⁵⁹ Конституція 1578 р. передбачала виведення шкрутинії лише в кримінальних справах, однак на засіданнях і гродського, і земського судів. Цілком можливо, що саме дозвіл на її провадження в земському суді провокував твердження про можливість уживання шкрутинії і в цивільних справах. Адже, як уважалося, кримінальні справи належало розглядати гродському судові, а цивільні — земському.

⁷⁶⁰ Мало бути «ѿсмьдесят».

⁷⁶¹ Конституція 1588 р. передбачала виведення шкрутинії лише в справі про вбивство, однак, як зауважувалося, і кримінального, і цивільного. Судді на цій підставі твердили про допустимість шкрутинії при розслідуванні різних видів правопорушень.

⁷⁶² Найімовірніше, малася на увазі конституція 1588 р. «De accessoriis», в якій, зокрема, йшлося про недопустимість апеляції через формальні процедури (збивання позову чи терміну).

⁷⁶³ Де прозеквенда — щодо продовження [процесу] (лат. de prosequenda).

⁷⁶⁴ Ексъ бенефицию юрис — з добродійства права (лат. ex beneficio juris).

⁷⁶⁵ Кавза кавъзам конретардат — справа перешкоджає іншій справі (лат. causa causam conretardat).

просил повод, абы суд, обороны позваного яко неправные и неслдшныи на сторонѣ одтывъшы, в справѣ одповедати || [арк. 459 зв.] наказал, и иншыи вшеллакии добродѣства правные вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинешнии кгородскии володимѣрскии, с контроверсии од сторон обох вношных добре выроздмевъшы, бачыл то, ижъ повод ѡ зекрвавене дому своего чынить, котораи кривѣда никому иншому, толко поводови до попартыя слджит, с тог[о] належног[о] повода ѡзнавает и позваному одповедати наказзѣть.

А ѡмоцованыи позваног[о], тог[о] декрету за правныи не принавъшы, од нег[о] до сддѣ головнього Трибдналѣ любелского апелевал. Суд ему тоѣ апелляции не допдстил, а ѡн противько сддови де прозекъвенда⁷⁶⁶ протестовалсе, а в одповеданю тот же ѡмоцованыи позваного поведиль, ижъ ест неналежънаи акция и неналежне повод чынить, пишѣт в протестации, же збожа подоптано, хлопа на селе побито, и так в протестации, яко и позвѣе, шкоды вспоминает и в так простои кривѣде скрѣтинидмъ выводити хочѣть, чѣжою толко кривѣдою, которое се не признавает, хочѣт мниманыи наездъ на дом выиграти и криминал с того ѡростити, што ведлѣгъ права быти не можѣть. И с тол выведшы ѡмоцованыи позваног[о] неналежност акции, принципалови своему заданое, домавалсе и просил, абы суд неналежнѣю акцию ѡзнал и позваног[о] од тоѣ справы волным ѡчынил, далшыи бенефицию юрис⁷⁶⁷ вцалѣ принципалови своему заховавъшы.

А повод поведиль, же акция не можѣть быти належнѣишаи, яко коли тому бѣдет интентована⁷⁶⁸, хто що зробит, а ижъ позваному самому директе⁷⁶⁹ дана ест вина, же ѡн, на дом шляхецкии сам наехавъшы, ѡного зкрвавил, слушне тѣды самому||му [арк. 460] ест акция интентована⁷⁷⁰ перед суд кгородскии, где ин ѡмнибус акциѡнибус там цивилибус квам криминалибус⁷⁷¹ право посполитое скрѣтиниа кажѣт выводити. Просил тѣды, абы суд, еюсь моди фриволис ексцепциѡнибус инпортемъ реектис, директе⁷⁷² се справити наказал и в тыѣ вшеллакии добродѣства правные вцалѣ себе заховавъшы.

⁷⁶⁶ Де прозеквенда — щодо продовження [процесу] (лат. de prosequenda).

⁷⁶⁷ Бенефицию юрис — добродійство права (лат. beneficio juris).

⁷⁶⁸ Акция... интентована — оголошений позов (лат. actio intentata).

⁷⁶⁹ Директе — безпосередньо (лат. directe).

⁷⁷⁰ Акция интентована — оголошений позов (лат. actio intentata).

⁷⁷¹ Ин омнибус акциѡнибус там цивилибус квам криминалибус — у всіх позовах як цивільних, так і кримінальних (лат. in omnibus actionibus tam civilibus quam criminalibus).

⁷⁷² Еюсь моди фриволис ексцепциѡнибус ин партемъ реектис директе — такого роду довільні спростування правомірності [суду] набік відкинувши, безвідмовно...).

Суд нинешнии кгородский володимѣрский, контроверсии ѿд сторонѣ ѿбох вношоных добре выслѣхавъшы, бачыл то, ижъ повод криминалитер не ѿ рѣблѣ чынит, для тог[о] належъност акции зналезшы, позваному skutечне ѿповедати назначаеть.

А ѿмоцованыи позваног[о], того декрету за правъныи не принявшы, ѿд нег[о] до сѣдѣ головног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевал. Суд ему тоѣ апелляции с тоѣ мери, ижъ справа до скрѣтенидмѣ, не допѣстил, а ѿн противъко сѣдови и стороне дѣ прозеквенда кгравамине ест дамнас⁷⁷³ протестовалсе.

Суд се тежъ репротестовал. А в скрѣтечном ѿповедания бѣдѣчы ѿмоцованыи позваног[о] притисненыи декретами, а стоечы под ѿбороною апелляции и протестации своих, и ѿных се правъне поперети ѿфердѣючы, просил дилляции именѣм принципала своег[о], которыи на тот час ест [на] послѣзе Речы Посполитое, до рочковъ приишлых на выведење своег[о] скрѣтенидмѣ, ин квантумъ⁷⁷⁴ бы тог[о] была потреба, и домавиалсе, абы ему то сѣдовъне позволено было, ѿбороны единак правъныѣ и добродѣиства вшелакиѣ вцалѣ себе заховавъшы.

А повод повѣдил, же таков[ая] дилляция, которое позваныи ин детракционес юстициѣ⁷⁷⁵ заживаеть, позваног[о] поткати не можетъ, абовѣм право || [арк. 460 зв.] посполитое ест таковое, же заразы позваныи за тым же позволом, не ѿдзываючыся на свои ѿсобныи, на тых же ѿдних рочках справитися повинен, то ест скрѣтенидмѣ свое вывести, а же позваныи не хочет выводити, алѣ ещѣ якимис екземптами⁷⁷⁶ щытится, которие ани сут прошлог[о] сеиму ѿфаленыѣ, ани тежъ их права посполитое ин криминалибус⁷⁷⁷ позвалает заживати, просил, абы суд, ѿбороны позваног[о] на сторонѣ ѿдтравъшы, на нем поступок правъныи далшии ѿтримати допустил, и в тые вшелакиѣ бенефициа юрис⁷⁷⁸ вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинешнии кгородский володимѣрский, с контроверсии ѿд сторонѣ ѿбох вношоных добре и достаточне выроздѣмѣвъшы, бачыл то, поневаж позваныи афектѣеть дилляции⁷⁷⁹ на выведење скрѣтенидмѣ до приишлыхъ

⁷⁷³ Де прозеквенда кгравамине ет дамна — про продовження утиску і збитки (лат. de prosequenda gravamine et damna).

⁷⁷⁴ Ин квантумъ — наскільки (лат. in quantum).

⁷⁷⁵ Ин детракционес юстициѣ — на відтягнення правосуддя (лат. in detractioes justitiae).

⁷⁷⁶ Екземптами — винятками (лат. exoptus).

⁷⁷⁷ Ин криминалибус — у кримінальних справах (лат. in criminalibus).

⁷⁷⁸ Бенефициа юрис — добродійства права (лат. beneficia juris).

⁷⁷⁹ Афектуеть дилляции — прагнуть відстрожки (лат. affectare dilationem).

рочковъ, даючи причинѣ, же на тот час въ воиску его к[о]р[олевское] м[ило]сти есть, а актъ и справа выведеня скрѣтенидмъ ѡбѣцности ѡсобѣ для выконаня присеги потребѣет, для тог[о] позъваному диллации до пришлых рочковъ на выведенѣ инквизиции позволивъшы, сторонам ѡбѣма, позванои досыт ѡчинѣна, а поводовои до прислѣхана се диллации рок заховѣеть безъ приповѣд.

А ѡмоцованыи позваног[о] тог[о], декрету за правъныи не принавъшы, ѡд нег[о] до сѣдѣ головъного Трибѣналу любелског[о] апелевал. Суд ему тоѣ апеллации не допѣстил, а ѡн противъко сѣдови и стороне де прозеквенда⁷⁸⁰ протестовалсе. Так же и повод с тоѣ части апелеваль, же позваному ексь нѣнѣкъ⁷⁸¹ выводити скрѣтенидмъ не наказано.

Судь, ему тоѣ апеллации допѣстивъшы, || [арк. 461] рок за нею в сѣде менованом головном Трибѣнале Любелском, на власном воеводстве Волинском а поветѣ Володимѣрском порядком иншых воеводствъ коронных до сѣженя припадаючом, ѡт даты тог[о] декрету за недел шѣст безъ приповѣд становитисѣ зложыл и назначыл.

А по выточѣню тоѣ апеллации, ижъ се повод до выведеня скрѣтенидмъ заразы брал, про то суд до добровольное ен субмисии⁷⁸² прихиливъшыс, ѡному возног[о] шляхѣтног[о] Миколаа Закревъског[о] до выданя роты сѣпер нонѣ коррупциѡнем тѣстидмъ⁷⁸³ придал и ѡному присагнѣти в тѣю роту, яко тых светковъ, которых в тои справѣ противъ позваному вести бѣдет, не перенаимовал ани сут презнес коррупти⁷⁸⁴ наказал. Которѣю присегѣ, ижъ повод инфации юдиции⁷⁸⁵ за выданѣм ему тоѣ роты менованое презъ возног[о] вышменованог[о] водлуг выданя и наказания, выконал, светки ставиль, скрѣтенидмъ свое порядне вывел и ѡное ѡд сѣдѣ в ѡсобном завартомъ ротулѣ, печатми их м[и]л[ости] всих трох ѡрядниковъ запечатованое, до рѣкъ своих власных взял и зъ взятя ѡног[о] их м[и]л[ости] пановъ сѣдовых, ѡчевисто становъшы и видавъши, то все для памяти их м[и]л[ости] панове сѣдовыѣ до книг нинѣшнихъ записати казали, што ест записано.

ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 61, арк. 456–461.

⁷⁸⁰ Де прозеквенда — щодо продовження [процесу] (лат. de prosequenda).

⁷⁸¹ Ексь нунѣкъ — від цього моменту (лат. ex nunc)

⁷⁸² [До] субмисии — [до] згоди (від лат. submissio)

⁷⁸³ Супер нонѣ коррупциѡнем тѣстиумъ — щодо непідкуплення свідків (лат. super non corruptionem testium).

⁷⁸⁴ Презенс коррупти — на цей час підкуплені (лат. praesens corrupti).

⁷⁸⁵ Ин фации юдиции — перед судом (лат. in facie iudicii).

ОПИС ДОКУМЕНТІВ

№ 1. 1569 р., лютого 22. Луцьк. — Скарга несвіцьких бояр Остафія Воловича на козаків, слуг кн. Михайла Вишневецького, про поранення, шкоди і виклик ними на поєдинок несвіцького урядника Валентія Тваровського 73–74

№ 2. 1570 р., березня 28. Володимир. — Скарга Романа Богдановича Ставецького на кн. Михайла Чорторийського, який прислав власноруч написану «одповідь», обіцяючи помститися за кривди свого слуги Мешковського 74–75

№ 3. 1571 р., січня 10. Луцьк. — Оповідання Миколая Харленського про те, що Семен і Гаврило Гулевичі-Воютинські з синами оскаржили його у розкопуванні вночі їх ставу, чим була завдана шкода добрій славі заявника 75–76

№ 4. 1571 р., червня 12. Луцьк. — Оповідання Якіма Линевського, який за умовами приятельського єднання з Андрієм Добринським мав відсидіти у луцькому замку один день, проте у призначений день Добринський, що мав простежити за виконанням домовленостей Линевським, не з'явився 76–77

№ 5. 1572 р., лютого 26. Луцьк. — Визнання луцького і острозького єпископа Іони Борзобогатого-Красенського про те, що його судова справа з королівським маршалком Михайлом Єло-Малинським і возним Федором Бронницьким, які оскаржили владику у захопленні маєтків, перенесена з луцького гродського суду на полюбовний суд 77–79

№ 6. 1572 р., липня 17. Луцьк. — Визнання возного Федора Бронницького, який був запрошений Миколаєм Дорогостайським на полюбовний суд із Олександром Семашком до маєтку Михайла Єла-Малинського Повжі, що Семашко всупереч попереднім домовленостям не з'явився 79–81

№ 7. 1572 р., вересня 2. Луцьк. — Звільнення Михайла Павловича від обвинувачень у побитті та ув'язненні Томка Ожога, слуги кн. Януша Збаразького, які шкодили добрій славі Павловича 81–83

№ 8. 1572 р., грудня 19. Луцьк. — Приятельська угода між Іваном Хрінницьким та Григорієм Колмовським з приводу тривалого майнового конфлікту 84–89

№ 9. 1572 р., грудня 30. Луцьк. — Оповідання Григорія Колмовського через Миколая Дубровського як уповноважену особу про те, що Іван Хрінницький не виконав умов приятельської угоди 89–90

№ 10. 1573 р., травня 4. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Гнівоша й Івана Петровичів Калусовських про погрози мстити йому, слугам і підданам, які Калусовські особисто засвідчили в гроді, вказавши причину ворожості — завдані Солтаном кривди їхній сестрі Семеновій Шишчиній 90–91

Федір Солтан-Бутетицький проти братів Шишок (№ 11–14)

№ 11. 1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Федора Солтана через слугу Ждана на Семена Івановича Шишку та його брата Олешка про погрози мстити, кривди та поранення слуги; свою «одповідь» Шишки підтвердили особисто в гроді 91–95

№ 12. 1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Олександра Шишки на Федора Солтана, який без певної причини наказав своїм слугам заподіяти Олександрові шкоду, а ті, перестрівши скаржника на дорозі, погрожували його вбити 95

№ 13. 1573 р., червня 29. Володимир. — Скарга Федора Солтана-Бутетицького на Семена Івановича Шишку про погрози мститися і виклик на поєдинок 96

№ 14. 1573 р., липня 6. Володимир. — Скарга Федора Солтана про напад на одного з його слуг у церкві під час служби, про побиття іншого, а також погрози від Семена і Олехна Шишок 96–98

№ 15. 1573 р., жовтня 9. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського про спробу Івана Яковицького засвідчити незвичні слова Василя Шолухи-Яковицького, що ображали його честь, однак Василь не захотів ані їх підтвердити, ані повторити 99

№ 16. 1574 р., липня 29. Володимир. — Скарга володимирського земського судді Богдана Костюшковича-Хоболтовського з пасинком Давидом Яковицьким на Василя Шолуху-Яковицького та його родичів і приятелів про письмову «одповідь» (текст якої наводиться), а також відмову відповідати за свої дії 100–103

№ 17. 1574 р., серпня 24. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського, запрошеного Василем Шолухою-Яковицьким до маєтку Якович для освідчення скарги на Давида Яковицького і Богдана Костюшковича-Хоболтовського та оглядання шкод, заподіяних їхніми слугами і підданими; за словами Василя, він не міг подати скаргу особисто до суду через небезпеку для життя, адже кривдники самі і через різних осіб вчинили йому «одповіді» 103–106

№ 18. 1575 р., січня 8. Володимир. — Справа про спробу Василя Загоровського зашкодити добрій славі володимирського земського судді Бог-

дана Костюшковича-Хоболтовського, звинувативши його публічно на з'їзді шляхти Володимирського повіту в невіддачі грошей різним особам 106–108

№ 19. 1575 р., червня 8. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Романа Бутетицького про «одповідь», шкоди та насильство над слугами і підданими з метою погострення конфлікту 108–109

№ 20. 1575 р., липня 11. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на княгиню Ганну Деспотівну Збаразьку та її помічників про наїзд на його затурецький ґрунт та заподіяні шкоди, а також про письмову «одповідь» від Михайла Загоровського, яку відмовилися взяти до запису в гроді через наявність там сороміцьких слів 109–113

№ 21. 1576 р., березня 6. Луцьк. — Оповідання Андрія Коровая на Василя Павловича про багаторазові погрози та письмовий виклик на поєдинок, який Коровой подав до запису в актові книги, таким чином відмовляючися від поєдинку та протиставляючи свавільному вчинкові опонента позицію почитового шляхтича, що дбає про спокій у спільноті 113–114

№ 22. 1576 р., липня 21. Луцьк. — Оповідання Олександра Марковича Жоравницького, луцького ключника і городничого, про порушення його братом Яном Жоравницьким письмової угоди полагодити конфлікт між ними через приятелів, а в разі, якби домовленостей не вдалося досягти, перенести справу про кривди Олександра на розгляд луцького гродського суду; вписані три акти — лист-зобов'язання Яна Жоравницького діяти згідно із зазначеними домовленостями та два тексти угоди, укладеної від імені посередників у полагодженні конфлікту, за якою Ян мав перепросити брата Олександра і його дружину Ганну Борзобогатянку-Красенську за образи і кривди відповідно до узгодженого тексту 115–120

№ 23. 1577 р., січня 7. Володимир. — Скарга слуг Амброжія Лаца-Витковського, Миколая Вишомирського і Матея Залеського, на кн. Олександра Порицького, який наказав своїм слугам і підданим побити їх у костелі під час різдвяної служби, що ті й учинили, водночас пограбувавши речі скаржників 120–122

**Полагодження в рамках приятельського замирення судової справи
з приводу вбивства князів Михайла і Петра Четвертенських
(№ 24–32)**

№ 24. 1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Федора Загоровського, Остафія Єловича-Малинського, Яроша і Василя Семашків, видані княгині Івановій Четвертенській Марії з Киселів та її синам князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють за поранення князів Михайла та Петра Четвертенських (синів княгині) та їхніх слуг добровільно сісти в ув'язнення на відповідні терміни, а потому перепросити княгиню, її синів та приятелів 122–125

№ 25. 1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Яроша Семашка та Федора Загоровського, надані княгині Івановій Четвер-

тенській Марії з Киселів та її синам князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють видати на смертну кару слуг — винуватців убивства князів Михайла і Петра Четвертенських; у випадку порушення домовленостей Ярош Семашко та Федір Загоровський мали додатково до умовленого терміну відсидіти в ув'язненні ще рік, а в разі відмови — платити заруку на користь короля і потерпілих 125–128

№ 26. 1577 р., травня 11. Луцьк. — Визнання (особисте і письмове) княгині Марії Іванової Четвертенської та її синів про те, що вони на прохання приятелів звільняють від обвинувачень Федора Загоровського, Отафія Малинського, Яроша і Василя Семашків, натомість ті за умовами «єднальної» угоди мали видати на смертну кару своїх слуг, винних у вбивстві князів Михайла і Петра Четвертенських, а самі, аби зменшити жаль матері і братів загиблих, сісти в ув'язнення 128–131

№ 27. 1577 р., червня 29. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертенського від себе і від матері з братом перед луцьким гродським урядом, що цього дня згідно з домовленостями Ярош Семашко і Федір Загоровський мали видати для покарання своїх слуг, винних у вбивстві його братів Петра і Михайла Четвертенських, і сісти в ув'язнення, однак хоч вони й прибули для виконання домовленостей, а проте Ярош свого слуги не видав, відповідно, термін його ув'язнення подовжується на рік згідно з угодою 131–132

№ 28. 1577 р., липня 21. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертенського перед луцьким гродським урядом від себе і від матері з братом про звільнення на прохання приятелів Федора Загоровського з ув'язнення раніше домовленого терміну, однак з умовою, що через два тижні він приїде до князів Четвертенських в їхній маєток Боровичі для перепрошення 132–133

№ 29. 1577 р., вересня 10. — Визнання возного Матиса Славотурського про те, що Федір Загоровський мав прибути 4 серпня в маєток Боровичі князів Четвертенських і перепросити їх за смерть князів Петра і Михайла Четвертенських згідно з домовленостями, однак у призначений день Федір не з'явився і тому мав платити передбачену для такого випадку суму заруки 133

№ 30. 1577 р., жовтня 14. — Визнання возного Матиса Славотурського про те, що 13 жовтня він був у маєтку Боровичі разом із Ярошем Семашком, кн. Остафієм Сокольським і Михайлом Привередовським, де Ярош Семашко, згідно з домовленостями, перепросив матір і братів загиблих князів Петра і Михайла Четвертенських, а ті, своєю чергою, звільнили його від усіх обвинувачень і замирилися з ним 133–134

№ 31. 1577 р., листопада 12. Луцьк. — Визнання Остафія Єловича-Малинського про те, що він мав після закінчення терміну ув'язнення на першому ж сеймику перепросити приятелів княгині Іванової Четвер-

тенської та її синів князів Федора і Остафія згідно з укладеним ними реєстром, однак ані сама княгиня, ані її сини на сеймик і упродовж наступних двох днів не прибули і не подали Малинському реєстру осіб, яких він мав перепросити; визнання Малинського засвідчив возний Матис Славогурський 134–135

№ 32. 1578 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що 15 січня він на запрошення Василя Семашка їздив із ним до маєтку Борович, де Семашко мав згідно з умовою перепросити княгиню Іванову Четвертенську та її синів князів Федора і Остафія, однак княгиня відмовилася з ним зустрічатися 135–136

№ 33. 1577 р., липня 2. Володимир. — Скарга Марини Гаврилової Яковицької з Янчинських від себе і Ганни Єронімової Якимовичевої з Яковицьких на Василя Яковича Яковицького, який, зобов'язавшись добровільно сісти в замок за несправедливе їх оскарження, порушив шляхетське слово 136–137

№ 34. 1579 р., березня 10. Луцьк. — Визнання у суді Бартоша Оранського і Станіслава Склєнського про те, що вони, стаючи на поєдинок, знімають відповідальність один із одного за можливі поранення чи бивство 137–138

№ 35. 1579 р., березня 17. Луцьк. — Визнання возного Гната Покощовського, який у справі Івана Холоневського ходив разом зі свідками до Григорія Колмовського з метою довідатися, чи він перед тим вчинив «одповідь» Холоневському 138

№ 36. 1579 р., березня 21. Луцьк. — Визнання у гроді Станіслава Стадницького про те, що у відповідь на образу, завдану йому Василем Красенським, він послав йому лист відповідний; копія листа подається Стадницьким для запису в актові книги 139–140

№ 37. 1579 р., березня 22. Луцьк. — Визнання Богдана Борейка-Кнерутського і його приятелів про те, що кн. Андрій Головня-Остржецький чинить «одповіді» Борейкові 140–141

№ 38. 1579 р., березня 30. Луцьк. — Скарга Льва Несвіцького на Станіслава Монвила, несвіцького урядника Миколая Сапеги, який наказав підданам поорати ґрунти скажника, брутально відмовився поладити конфлікт, а також у церкві ображав його і погрожував убити 141–142

№ 39. 1579 р., травня 11. Луцьк. — Скарга Тараса Гуляльницького про одповіді та похвалки, вчинені йому Ячком Брулком-Гуляльницьким і його сином Мартином, що завідчив возний Яцко Гуляльницький 142–143

**Дмитро Яловицький versus Михайло Мишка-Варковський
(№ 40–43)**

№ 40. 1579 р., січня 9. Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на Михайла Мишку-Варковського, слуги якого захопили худобу Яловицького і напали на його слуг 143–144

№ 41. 1579 р., січня 9. Луцьк. — Зустрічна скарга Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького про знищення сіна, а також про побиття та ув'язнення возного зі свідками і Мишчиних слуг, коли вони прибули просити про відшкодування втрат 144–146

№ 42. 1579 р., січня 12. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького, який під час засідання луцького земського суду вихопив аркебуз і хотів заподіяти йому шкоду; свідчення Яловицького, підтверджені присягою, що він не мав наміру стріляти, а у відповідь на образи від Мишки і виклик на поєдинок збирався вийти із суду та захистити свою честь 146–149

№ 43. 1579 р, лютого (?). Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на луцький земський суд про несправедливий вирок у справі з Михайлом Мишкою-Варковським, що суперечив праву і шляхетським вольностям, за яким Яловицький був змушений відбутися шеститижневе ув'язнення 150–151

№ 44. 1579 р., червня 5. Луцьк. — Скарга Івана Бурого на Валентія Понятовського, урядника Миколая Кишки, який попередньо образив його і дружину, а коли за те був позваний Бурим до суду, почав чинити в різних місцях «одповіди» 151–152

Ян Ворона-Боратинський versus Миколай Гулевич (№ 45–47)

№ 45. 1579 р., травня 29. Луцьк. — Скарга Томила Ворони-Боратинського на Миколая Гулевича, який поранив у луцькому замку його сина Яна Ворону-Боратинського, а потому прислав йому «цедулу одповідную»; текст цидули, внесений до гродських книг, містить натомість згадку про попереднє поранення Гулевича і його брата Яном Вороною, відповіддю на що й стали погрози вбити та виклик на поєдинок 152–154

№ 46. 1579 р., червня 22. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Ворони-Боратинського на Михайла Гулевича, який під час засідань земського суду вчинив йому «одповідь», а потому відмовився від неї в присутності возного 154–155

№ 47. 1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Ворони-Боратинського на луцького гродського писаря Богуша Липленського, який відмовився прийняти його скаргу про побиття Миколаєм Гулевичем 155–156

№ 48. 1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Олехна Тихновича Путошинського на Андрія Халецького, який, знехтувавши заруки, оголосив йому «одповідь»; своєю чергою, оголошення про помсту було спровоковане позиванням Путошинським матері Халецького до суду, що було сприйняте сином як образа 156–157

№ 49. 1579 р., жовтня 8. Луцьк. — Визнання в земському суді Богдана Борейка-Кнерутського про приятельське погодження конфліктної ситуації з підписком Йосипом Семеновичем, який оскаржив Богдана у привласненні коня; справа попередньо розглядалася у суді, де Борейкові

наказали присягти на підтвердження викладеної ним версії, що їй послужило поштовхом до врегулювання суперечки поза судом 157–158

№ 50. 1580 р., лютого 23. Володимир. — Угода про примирення між Тимошем Петровичем і Павлом Тимошевичем Пузовськими та Богданом, Аврамом й Іваном Богушевичами Пузовськими з приводу убивства Михайлом Тимошевичем Пузовським Семена Богушевича Пузовського 158–165

№ 51. 1580 р., лютого 24. Луцьк. — Визнання Івана та Гната Білецьких про те, що вони не змогли виконати постанови приятельського суду про ув'язнення в замку як покарання за побиття і поранення Марка Збранного, оскільки той не з'явився у призначений термін для контролю за виконанням ухвали 165–166

№ 52. 1580 р., квітня 2. Володимир. — Зобов'язання Щасного Тарновського щодо виконання його братом Яном умов приятельського суду, прийнятих ним як відшкодування за вбивство Станіслава Хилинського, урядника княгині Олександрової Вишневецької 166–169

Михайло Мишка-Варковський проти кн. Костянтина Острозького та його синів (№ 53–55)

№ 53. 1580 р., березня 28. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на князів Януша та Костянтина Острозьких, які за наказом батька кн. Костянтина Івановича Острозького зганьбили каштеляна на сеймику в Луцьку, назвавши зрадником, і стали на заваді його участі в обранні земського судді; окрім того, скаржник засвідчив факт багаторазових погроз від князів Острозьких 170–171

№ 54. 1580 р., червня 2. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького і його синів про «похвалки» і «одповіди» 171–173

№ 55. 1580 р., червня 3. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького та його синів, які прислали до земського суду слуг з листом образливого для скаржника змісту, що був прочитаний з дозволу суддів під час засідання суду 173–174

№ 56. 1580, червня 10. Луцьк. — Скарга Василя Гулевича про неправові дії луцького земського суду, який не допустив до розгляду його справу з Михайлом Мишкою-Варковським через нібито неправильне вручення позову, натомість причиною судового рішення, на думку скаржника, був його спротив обранню земським суддею підсудка Івана Хрінницького 174–177

№ 57. 1580, червня 9. Луцьк. — Визнання всього складу луцького земського суду про безпідставність звинувачень Василя Гулевича 177–179

№ 58. 1580, червня 20. Луцьк. — Визнання возного Марка Збранного про «одповідь», дану князем Олександром Пронським через возного Станіслава Коломийського Лацям-Стремилецьким, у відповідь на завдані ними кривди, які зачіпали честь Пронського; «одповідь» була вчинена у присутності шляхти усно і через цидулу, вписану пізніше до актових книг

за ініціативи князя, в якій повідомлялося, що Пронський готовий мститися і не нести відповідальності за вчинені супротивникам шкоди — справедливу відплату, а Лаці мали бути обачними та стерегтися 179–182

№ 59. 1580 р., жовтня 1. Володимир. — Приятельське полагодження стосунків між владикою володимирським і берестейським Феодосієм та Федором Солтаном, за яким сторони зобов'язалися скасувати всі записи образливого змісту та повернути відібране майно, а приятелі з боку Феодосія пообіцяли звільнити Солтана від раніше вчиненої ними письмової «одповіди», надавши йому в назначений день цидулу, яка засвідчувала припинення помсти та гарантувала Солтанові безпеку в майбутньому 182–184

№ 60. 1581 р., березня 13. Володимир. — Визнання возного про визволення приятелями Якуба Крушинського Федора Солтана від «одповіди» і полагодження стосунків між Крушинським і Солтаном 184

№ 61. 1580 р., жовтня 14. Володимир. — Відмова Станіслава Граєвського поступитися маєтком Радовичі Вінценту Репковському згідно з трибунальським декретом, виконання якого мало забезпечити повітове «рушення», очолюване володимирським підстаростою 185–186

№ 62. 1580 р., жовтня 20. Володимир. — Скарга Дем'янової Мокренської княжни Василиси Ружинської на Станіслава Молинського, який за намовою дружини Марини Гаврилівни з Яковицьких побив її, відібрав майно та заподіяв образу 186–188

№ 63. 1580 р., листопада 14. Володимир. — Скарга Абрама Богушевича Пузовського на брата Івана про напад на дім та погрози, причиною яких були майнові претензії, однак учинені з великою експресією дії нападника у підсумку звелися лише до вербальної агресії 189

№ 64. 1581 р., січня 14. Луцьк. — Визнання Миколая Муриновича, дорогостайського намісника Миколая Монвида-Дорогостайського, про те, що кн. Януш Чорторийський, позваний його паном до суду з приводу вчинених підданим збитків, не вдаючися до судового розгляду, відшкодував їх та зобов'язався при нагоді перепросити Дорогостайського за нанесену таким чином образу 189–190

Справа про виклик на поєдинок кн. Криштофом Радзивилом Василя Гулевича (№ 65–67)

№ 65. 1581 р., лютого 12. Луцьк. — Скарга Андрія Гулевича на кн. Криштофа Радзивила, приятелі і слуги якого побили Василя Гулевича, батька заявника, через відмову Василя, як зазначав скаржник, стати з князем на поєдинок, що було розцінено як образа 190–191

№ 66. 1581 р., лютого 23. Луцьк. — Визнання Станіслава Пукити про фальшиве і образливе звинувачення його Василем Гулевичем в побитті 192

№ 67. 1582 р., квітня 9. Варшава. — Королівський лист, яким наказано вилучити з гродських книг обвинувачення Василем Гулевичем

кн. Криштофа Радзивила в тому, що минулого року за його наказом князівські слуги і приятелі поранили Гулевича (впис до луцьких гродських книг від 23 серпня 1582 р.) 193–194

№ 68. 1581 р., квітня 17. Володимир. — Судовий процес за скаргою князя Януша Збараського і його сестри княжни Маруші на Давида Яковицького про грабунок свиней на їхньому ґрунті; звільнення відповідача від обвинувачень, оскільки позивачі відмовилися підтвердити свою скаргу присягою 195–196

№ 69. 1581 р., серпня 22. Володимир. — Судовий процес по скарзі Михайла Витонизького на княгиню Барбару Збараську з Козинських, слуги і піддані якої за її ж наказом пограбували підводи з вівсом підданих Витонизького; суперечки під час процесу про підстави кваліфікації правопорушення як грабежу та розподіл компетенції між гродським і земським судом завершилися тим, що позивач звільнив позивачку від присяги на доведення безпідставності звинувачень, водночас отримавши дозвіл на апеляцію до Трибуналу 196–201

№ 70. 1581 р., листопада 21. Луцьк. — Скарга Михайла Сербина-Кобецького на Настасю Василівну з Гостських, вдову по Івану Лосятинському, про письмову «одповідь» і вбивство слугою Лосятинської слуги скаржника 201–202

№ 71. 1581 р., грудня 22. Володимир. — Судовий декрет за скаргою вдови Якубової Залеської на Лукаша Залеського, брата її колишнього чоловіка, який наїхав на її частини в маєтках Лудині і Амбукові та заподіяв шкоди; запис демонструє стратегії, до яких зазвичай вдавалися сторони, якщо суд ухвалював присягу на доведення чи спростування звинувачень 202–204

№ 72. 1582 р., січня 31. Луцьк. — Визнання в луцькому гроді Михайла Яновича Загоровського і Януша Угриновського про виклик їх на поєдинок Федором Злобієм і Миколаєм Гулевичем; в записі містяться тексти викликів і відповіді на них Загоровського й Угриновського, а також визнання возного про реакцію Злобія і Гулевича на вручені їм листи 204–208

№ 73. 1582 р., квітня 1. Луцьк. — Скарга кн. Матіяша Воронецького на кн. Льва Воронецького, який, запросивши його з приятелями на учту, наказав своїм слугам і підданим бити гостей, в результаті чого дві особи були вбиті, інші — поранені 208–210

№ 74. 1582 р., квітня 4. Луцьк. — Зустрічна скарга кн. Льва Воронецького на Матіяша Воронецького про наїзд на його двір 210–211

№ 75. 1582 р., квітня 24. Луцьк. — Скарга Богдана Дрозденського на Михайла Дрозденського, який погрожував розправою йому та його слугам і підданим; свою «одповідь» кривдник обіцяв засвідчити у суді 212

№ 76. 1582 р., травня 18. Луцьк. — Скарга Ганни Янової Добринської на Андрія Добринського, який, передаючи їй за умовами приятельської угоди частину маєтку Хрінів, винищив плодів дерева й ужив чарів 212–213

№ 77. 1582 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського, який ображає його дружину княжну Василісу Ружинську, чинить кривди підданім і погрожує мститися 214–216

№ 78. 1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Григорія Посника-Івачковського на Андрія Кузьминського, який прислав до нього Федора, слугу Яна Оборського, з вимогою вирішити земельний конфлікт через приятельське єднання, погрожуючи в разі відмови заподіяти шкоду 216–217

№ 79. 1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Олехна Пилецького, служебника Михайла Вільгорського, на Федора Хом'яка, який безпідставно його ображав, звинувачуючи у нешляхетстві; визнання двох шляхтичів про те, що вони знають оскарженого як особу шляхетського стану 217–218

№ 80. 1582 р., жовтня 1. Луцьк. — Визнання Михайла Росальського про приятельське полагодження стосунків зі своїм сестринцем Василем, який не допустив провадження справи в суді й погодився відсидіти 12 тижнів у замку за поранення дядька 219

№ 81. 1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Лазаря Іваницького про те, що за ініціативою приятелів судову справу з Кириком Древинським, яку Іваницький розпочав задля захисту своєї честі, підваженої звинуваченням у провокуванні до вбивства, вдалося поладити поза судом; акт містить текст угоди 219–222

№ 82. 1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Кирика Древинського, що він звільняє Лазаря Іваницького і його швагра Яна Гоголевського від обвинувачень в убивстві свого сина Павла без будь-яких матеріальних претензій; подається акт угоди 222–224

№ 83. 1583 р., травня 20. Володимир. — Заява Андрія Олізаровського через свого слугу про недотримання Жданом Білостоцьким умов приятельської угоди — добровільно «сісти» в замку зі слугою 224–225

№ 84. 1583 р., липня 1. Володимир. — Угода про приятельське полагодження стосунків між Войтехом Витвинським як позивачем та Іваном і Василем Холоневськими як відповідачами, що була укладена під час судового процесу у володимирському гродському суді 225–226

Справа про вбивство Станіслава Липського (№ 85–87)

№ 85. 1583 р., жовтня 17. Володимир. — Скарга Яна і Петра Липських на Івана Обуха-Воцатинського та його помічників про вбивство їхнього брата Станіслава Липського 226–228

№ 86. 1583 р., жовтня 18. Володимир. — Скарга Івана Обуха-Воцатинського на Яна і Петра Липських про неправдиве звинувачення в убивстві Станіслава Липського, а водночас публічна заява, якою оскаржений захищав свою честь та добру славу перед шляхетською спільнотою 228–229

№ 87. 1583 р., листопада 9. Володимир. — Оповідання Матуша Заленського перед володимирським гродським урядом про неправдиве звинувачення його Яном і Петром Липськими у вбивстві Станіслава Липського, а водночас скарга на обвинувачів про образу честі і доброї слави 229–230

№ 88. 1584 р., січня 21. Луцьк. — Заява урядників луцького гродського суду і шляхти, присутньої на рочках, про порушення спокою Василем Борзобогатим-Красенським, який з великим загоном помічників і слуг в'їхав до замку під приводом подачі до суду глейту про відтермінування баніції, ухваленої королівським судом 230–235

№ 89. 1584 р., лютого 3. Володимир. — Скарга Василя Борзобогатого-Красенського на луцьких гродських урядників про спроби заподіяти шкоду йому самому, слугам і приятелям, а також про неправдиве звинувачення його у порушенні спокою під час судових засідань 235–238

№ 90. 1584 р., березня 9. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського і його дружини княжни Василиси Ружинської про образи і погрози від Станіслава Молинського і його дружини Марії з Яковицьких, від їхніх дітей, слуг і підданих 238–240

№ 91. 1584 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дмитра Ружинського на Григорія Черневського про образи (назвав «неучтивого ложа сином»), спробу застрелити та письмову «одповідь»; згадується також при власненні ґрунтів скаржника Даниловою Попелевою 240–241

№ 92. 1584 р., квітня 26. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Івана Холоневського та його синів Івана і Семена, які чинять спроби убити його самого і слуг, погрожують мститися за те, що він позивав їх про свої кривди до суду 241–242

№ 93. 1584 р., квітень 28. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського від себе, дружини, сестри і слуг на Івана Гавриловича Холоневського та його синів, Івана й Семена, про напад на дім і замах на життя, що, проте, обійшлося без серйозних втрат 242–243

№ 94. 1584 р., червня 4. Луцьк. — Визнання возного Марка Збранного про виклик на поєдинок Ярошем Гесинським (за поранення і вбивство слуги) Івана Букоємського, який натомість запропонував Гесинському попередньо отримати дозвіл на поєдинок від короля згідно з правом, або позвати кривдника до суду 244–246

№ 95. 1584 р., серпня 21. Луцьк. — Визнання перед луцьким гродським урядом угоди між Яном і Марком Жоравницькими як оскаржувачами та звинуваченим у вбивстві Василя Жоравницького Войтехом Русиновським, досягнутої за ініціативи значної кількості шляхти; угода, яка містить текст перепрошення Русиновським родичів небіжчика за випадкове неумисне вбивство, вписана до гродських книг 246–249

№ 96. 1585 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Григорія Вербського, який ходив у справі Станіслава Рогульського до Андрія і Олек-

сандра Черневських для підтвердження чи спростування «одповіди», яку, за чутками, вони вчинили Рогульському 250

№ 97. 1585 р., лютого 6. Луцьк. — Визнання слуги кн. Михайла Заславського Петра Свентицького про завершення терміну ув'язнення, яке він добровільно прийняв за угодою з братами небіжчика Беняша Жуковецького, що загинув від його руки 250–251

№ 98. 1585 р., лютого 17. Луцьк. — Скарга Бальцера Мартишевського на Адама Лонського, який наїхав 15 лютого на його двір у Холпневі, поранив та побив слуг і підданих, завдав шкод, і на його брата Матея Лонського як ініціатора наїзду 251–253

№ 99. 1585 р., лютого 21. Луцьк. — Скарга Матея Лонського на Бальцера Мартишевського, який 15 лютого напав на двох його слуг, одного з них убив і тіло спалив, а іншого ув'язнив, пограбувавши речі, які були при них 253–255

№ 100. 1585 р., квітня 30. Луцьк. — Оповідання Матея Лонського на засіданнях луцького городського суду через свого уповноваженого Григорія Дедеркала про те, що Бальцер Мартишевський, який попередньо скаржився на нього про наїзд на маєток Холпнев і грабіж підданих, насправді не має жодного права до того маєтку, натомість Холпнев є власністю дружини заявника княжни Марини Максимівни з Сокольських; у відповідь Мартишевський заявив, що є власником маєтку за певним правом, яке продемонструє тоді, коли буде в цьому потреба 255–256

№ 101. 1585 р., травня 7. Володимир. — Визнання Григорія Івановича Сенюти перед володимирським городським урядом факту замирення з Костянтином Колпитовським і його дружиною Ганною Богданівною Костюшковичівною-Хоболтовською, мачухою Сенюти, яке вдалося досягнути через посередництво приятелів на певних умовах; запис угоди, який містить коротку історію конфлікту та зобов'язання Григорія Сенюти сісти в ув'язнення, а потому перепросити мачуху та її чоловіка згідно із запропонованим ними текстом 256–262

№ 102. 1585 р., травня 7. Володимир. — Письмове визнання Якуба Крушинського про невластиву для почтивого шляхтича поведінку Ісака Дьогтя (Дегтевського) в конфлікті з Михайлом Загоровським; лист, вписаний до судових книг із ініціативи самого Крушинського, мав на меті, вочевидь, дискредитувати Ісака Дьогтя в очах шляхетського загалу 262–264

№ 103. 1585 р., червня 14. Володимир. — Визнання, з одного боку, Михайла Літинського, а з іншого — Яна Калусовського з дружиною Федорою з Колпитовських про приятельське погодження конфліктних взаємин після того, як обом сторонам у суді була присуджена присяга на доведення їхніх тверджень 264–265

№ 104. 1585 р., липня 4. Володимир. — Визнання возного, що був присутній на доменіальному суді у справі про вбивство Яна Олдаков-

ського, брата слуги Олександра Пронського Станіслава Олдаковського, слугою кн. Романа Сангушка Іваном Берестським; обивнувачений спочатку заперечував свою причетність до вбивства, однак після того, як судді призначили Олдаковському присягу на доведення обвинувачень, визнав скоєне та звільнив від присяги обвинувача 265–267

№ 105. 1585 р., липня 26. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського про образи і погрози мститися, в осерді яких лежали межові суперечки 267–268

№ 106. 1586 р., лютого 20. Луцьк. — Скарга перед луцьким гродським урядом Михайла Линевського на Олександра Семашка про письмову «одповідь», яку той підкинув під час судових засідань; текст «одповіди» вписаний до актових книг 268–270

**Конфлікт Матея Стемпковського з Матвієм Малинським
(№ 107–111)**

№ 107. 1586 р., червня 27. Володимир. — Скарга Матея Стемпковського на Матвія Малинського і його помічників, які побили його у судовій світлиці під час засідань суду; свідчення у цій справі судді Федора Курцевича, де він згадує про виклик Малинським Стемпковського на поєдинок і засвідчує замах на життя скаржника 271–274

№ 108. 1586 р., червня 26. Володимир. — Скарга Матвія Єловича-Малинського на Матея Стемпковського, слугу кн. Яхима Корецького, і його приятелів про образу, спробу заподіяти шкоду та поранення слуги під час судового засідання 274–277

№ 109. 1586 р., червня 30. Володимир. — Скарга Валентія Витковського на Матвія Малинського, який спровокував у суді конфлікт, а тому вивіз возних, що призвело до припинення роботи суду 277

№ 110. 1586 р., липня 6. Володимир. — Визнання возного Ісакія Долмацького про насильне утримання його Матвієм Малинським упродовж двох днів у своєму маєтку, що перешикодило виконанню ним вознівських обов'язків під час судових засідань 277–278

№ 111. 1586 р., липня 14. Володимир. — Скарга володимирських гродських урядників на шляхту, серед якої був і Матвій Малинський, про зірвання засідань суду 278–280

№ 112. 1586 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Кузьму Порванецького і Семена Холоневського про «одповідь» 280–281

№ 113. 1587 р., березня 1. Луцьк. — Скарга брацлавського підкоморія Лаврина Пісочинського на Петра Бучайського про погрози заподіяти шкоду йому самому, слугам і маєтності 281–282

Яцко Гуляльницький проти Зенка Івановича (№ 114–116)

№ 114. 1587 р., березня 27. Луцьк. — Скарга Яцка Гуляльницького на серницького урядника Зенка Івановича про побиття і поранення 282–283

№ 115. 1587 р., квітня 2. Луцьк. — Скарга серницького урядника Зенка Івановича на Яцка Гуляльницького про образу, виклик на поєдинок та побиття і поранення 283–284

№ 116. 1587 р., березня 31. Луцьк. — Визнання возного Семена Хмари про оглядання ран Зенка Івановича 284

№ 117. 1588 р., лютого 19. Володимир. — Скарга Федора Обуха-Воцатинського на Михайла Оранського про напад на його село і погрози, внесена до актових книг, як зауважив скаржник, з превентивною метою — щоб уберегтися від можливої образи чи фізичної шкоди 284–285

№ 118. 1588 р., травня 5. Володимир. — Скарга Матея Вигнанського на Михайла Оранського про напад на його служебника та неправдиві протестації про шкоди, нібито вчинені скаржником 285–286

№ 119. 1588 р., жовтня 17. Володимир. — Вирок володимирського гродського суду у справі слуги кн. Костянтина Острозького Михайла Грабковича, який скаржився на слугу Олександра Пронського Мартина Миховського про образи під час судових засідань; за відмову оскарженого стати до суду йому була ухвалена баніція 286–287

№ 120. 1588 р., жовтня 28. Володимир. — Оповідання Габрієля Дульського під час сесії володимирського гродського суду про те, що Криштоф Конецький не лише поранив його, а й заподіяв образу — публічно заявив про неналежність Дульського до шляхетського стану, тож на прохання скривдженого його родичі тут же визнали його шляхетство і пообіцяли присягнути, якщо буде потреба 288–289

Скарга Костянтина Колпитовського на братів Костюшковичів-Хоболтовських (№ 121–124)

№ 121. 1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Костянтина Колпитовського на швагрів Власія, Івана і Федора Костюшковичів-Хоболтовських, які чинять йому різні кривди і «одповіди», зокрема Іван напав на його дім у Хмелєві з метою вбити скаржника, де натомість сам був поранений під час сутички; Колпитовський оповів, що про поранення нападника він повідомив своїх приятелів, а потому, зглянувшись на прохання Іванової дружини, відпустив його додому замість привезти до замку для подальшої судової розправи 289–291

№ 122. 1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Івана Костюшковича-Хоболтовського на Костянтина Колпитовського про напад на дорозі, ув'язнення в маєтку Хмелєві, побиття і пограбування 291–293

№ 123. 1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, наданого Федору і Власію Костюшковичам-Хоболтовським, який оглядав їхній двір у Хоболтові, де бачив сліди нападу 293

№ 124. 1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, який оглядав рани Івана Костюшковича-Хоболтовського (справа не закінчена) 294

Справа про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова (№ 125–130)

№ 125. 1588 р., вересня 5. Володимир. — Скарга лятовичького старости Яна Гнівоша з Олексова на Яна Жоравницького, його дружину Олену Коптівну і їхнього сина Томаша як головних обвинувачених та їхніх помічників у вбивстві Янового брата Балтазара Гнівоша; скарга містить свідчення очевидців 294–304

№ 126. 1588 р., жовтня 15. Володимир. — Судовий процес з приводу виведення шкруптинії Яном Гнівошем у справі про вбивство його брата Балтазара, де одним із обвинувачених виступав відповідач Олександр Загоровський 304–310

№ 127. 1588 р., жовтня 17. Володимир. — Справа про участь дубенських татар кн. Костянтина Острозького у вбивстві Балтазара Гнівоша, що розглядалася на приятельському суді 310–314

№ 128. 1589 р., березня 29. Варшава. — Королівський лист про вчинення присяги Яноюю Жоравницькою Оленою Коптівною в тому, що вона не була ініціаторкою та учасницею вбивства Балтазара Гнівоша 314–315

№ 129. 1589 р., квітня 15. Варшава. — Королівський декрет (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) у справі по звинуваченню Яном Лятовичьким Томаша Жоравницького як співучасника вбивства Балтазара Гнівоша, згідно з яким винуватцеві була ухвалена кара баніції і позбавлення честі 315–319

№ 130. 1589 р., травня 25. Люблін. — Королівський універсал (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) до всіх старост та їхніх намісників в Речі Посполитій, а особливо Волинського, Брацлавського та Київського воєводств, яким король інформував їх про декрет у справі Томаша Жоравницького (баніцію й інфамію) та зобов'язував поширити інформацію з метою якнайшвидшого затримання засудженого та виконання вироку 319–320

№ 131. 1589 р., березня 1. Володимир. — Скарга Семена Ласка-Чернчицького на сина Івана про образу і «одповідь» йому самому і сину його Яну 321–322

№ 132. 1589 р., серпня 3. Володимир. — Скарга Яна Шостовицького на Власного (Власія) Костюшковича-Хоболтовського про погрози мститися, засвідчені возним 322–323

№ 133. 1589 р., серпня 7. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на Федора Костюшковича-Хоболтовського, який вчинив йому «одповідь» через приятеля Януша Угриновського під час судового процесу, аби змусити скаржника відступитися від вирішення справи племінниці, чий інтереси він представляв у суді; водночас Гулевич оповів, що судді взяли до уваги версію Федора Костюшковича-Хоболтовського і Януша Угриновського, які заперечили факт «одповіді», а возні відмовилися бути офіційними свідками у його справі 323–324

№ 134. 1589 р., серпня 7. Володимир. — Визнання возного про конфлікт перед судом Василя Гулевича з Федором Костюшковичем-Хоболтовським, під час якого Гулевич наполягав на тлумаченні слів свого супротивника як «одповеди», у той час як сам Федір та його приятелі заперечували проти такої інтерпретації 324–325

№ 135. 1589 р., серпня 8. Володимир. — Скарга Дем'яна Павловича на Андрія Немирича про образу і побиття та визання возного, який оглядав сліди заподіяних Немиричем шкод 325–327

№ 136. 1589 р., серпня 8. Володимир. — Скарга Андрія Немирича на Дем'яна Павловича, який ображав його в домі Гаврилової Яковицької і вдарив булавою, а також поранив його слугу; визнання возного, який оглядав рани на Немиричевому слугі 327–328

№ 137. 1589 р., серпня 28. Володимир. — Визнання возним зіткнення Дем'яна Павловича з Андрієм Немиричем в гродській канцелярії, куди вони прийшли скаржитися один на одного 329

№ 138. 1589 р., листопада 4. Володимир. — Оповідання Олександра і Яна Киселів-Дорогиницьких про відповідь, вчинену їм Дем'яном Павловичем та його швагром Іваном Яковицьким 329–330

№ 139. 1589 р., грудня 14. Володимир. — Добровільне визнання жовнірів-шляхтичів з роти Новицького про погрози Тимофія Юхновича Оранського вбити свого дядька Михайла Оранського, який відібрав у нього маєток, та спробу Тимофія намовити товаришів по роті допомогти йому помститися родичеві 330–331

№ 140. 1590 р., лютого 28. Володимир. — Скарга Юрія Овлочимського на Миколая Богушевича Трацевського, який прислав йому лист образливого змісту з викликом на поєдинок, обіцяючи мститися у випадку відмови супротивника від двобою; скаржник заявив, що він готовий прийняти виклик, однак Трацевський спеціально не повідомив його про час і місце поєдинку, намагаючись уникнути двобою і таким чином отримати неформальне право на помсту, тож Овлочимський знімав із себе, своїх слуг і приятелів відповідальність за можливі кривди супротивникові в разі необхідності боронити своє життя і здоров'я 331–332

№ 141. 1590 р., жовтня 3. Луцьк. — Оповідання Францишка Завадського, уповноваженого Василем Гулевичем на ведення його справи у суді, що Іван Внук-Підгороденський, відповідач у цій справі, викликав його на поєдинок і вчинив «одповідь» через возного і свідків 332–333

№ 142. 1590 р., листопада 30. Луцьк. — Скарга Василя Борисовича Гуляльницького на Тараса Гуляльницького про побиття, образу честі та погрози мстити, вчинені ним особисто, а також через синів Мартина та Олексія; Василь також оповів, що посилав до своїх кривдників довірених осіб, пропонуючи їм припинити образи та задовольнити можливі претензії через суд, однак Тарас відповів, що не зупиниться, поки не

помститься скаржникові особисто, через синів чи приятелів за свої кривди 333–335

№ 143. 1592 р., вересня 30. Луцьк. — Скарга Дем'яна Гулевича на володимирського і берестейського єпископа Мелетія Хребтовича-Богуринського про неправдиве звинувачення його у розбої, що шкодило добрій славі шляхтича; скаржник обіцяв доводити свою невинуватість через право і помсту 335

№ 144. 1592 р., грудня 12. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Ольбрахта Річицького та його помічника Прецлава Ястрембського про виклик на поєдинок і «одповідь»; Липленський оповів, що затримався із подачею скарги до суду через втручання приятелів, які намагалися поладити конфлікт полюбовно 335–337

№ 145. 1593 р., січня 11. Луцьк. — Скарга Дем'яна Гулевича та його сестри Настасі Гулевичівни, дружини Івана Калусовського, на Олександра Калусовського про напад на дім подружжя Калусовських, під час якого були поранені слуги і завдані шкоди; нападник також вручив Настасі «цедулу одповедную» 337–338

№ 146. 1593 р., січня 12. Луцьк. — «Цедула одповедная», вручена Олександром Калусовським Настасі Гулевичівні Івановій Калусовській 339

№ 147. 1593 р., березня 12. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на возного Яцка Поповку-Гуляльницького, його сина Петра та Прокопа Федоровича Гуляльницького, які зі своїми помічниками витягли його з дому і змусили з ними пити, а потому викликали його на поєдинок і побили 340–342

№ 148. 1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який оглядав шкоди і рани Антона Визгерда-Заболоцького, які йому завдали Яцко Поповка-Гуляльницький, його син Петро і Прокіп Гуляльницький 342–343

№ 149. 1593 р., березня 20. Луцьк. — Оповідання Івана Білостоцького через свого слугу Івана Холоневського про те, що пані Угриновська з приятелями безпідставно звинуватила його у вбивстві чоловіка Януша Угриновського, натомість, як твердив оскаржений, саме Угриновський вчинив напад і був убитий в сутичці 343–344

№ 150. 1593 р., квітня 15. Луцьк. — Скарга Антона Заболоцького на поповича Сидора, який прихистив у себе в Іванчичах його наймита-«зрадника» та вчинив «одповідь» 344–346

№ 151. 1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який у справі Андрія Чаплича ходив до Миколая Боговита, щоб з'ясувати, чи підтверджує той свою «одповідь» Чапличеві 347

**«Волинська шляхта» проти кн. Костянтина Острозького
(№ 152-156).**

№ 152. 1593 р., березня 25. Луцьк. — Протестація волинської шляхти з приводу дій кн. Костянтина Острозького, через які був «роздвоєний»

сеймик, скривавлений костел, де відбувалося шляхетське зібрання, й убитий Петро Линевський; згадуються виклики на поєдинок і «одповіди», які чинили слуги князя особам, що перебували в опозиції до князя 347–351

№ 153. 1593 р., березня 26. Луцьк. — Скарга Павла, Абрама і Петра Линевських на слуг кн. Костянтина Острозького, які за наказом князя під час конфлікту на сеймику напали на скаржників без попередньої «одповіди»; визнання возного у цій справі 352–353

№ 154. 1593 р., квітня 29. Луцьк. — Скарга Михайла Линевського разом з родичами і приятелями на слуг кн. Костянтина Острозького, які, порушивши лицарські звичаї, за наказом князя вбили Михайлового сина Петра; визнання возного у цій справі 354–356

№ 155. 1595 р., жовтня 14. Луцьк. — Визнання возного про оприлюднення трибунальського декрету, згідно з яким слугам кн. Костянтина Острозького, звинуваченим у вбивстві Петра Линевського, була ухвалена кара баніції як особам, що не з'явилися до суду 356–357

№ 156. 1596 р., вересня 13. Володимир. — Декрет володимирського гродського суду у справі про вбивство Петра Линевського слугами кн. Костянтина Острозького, згідно з яким оскарженням було наказано присягнути разом зі свідками на доведення невинуватості, що й було ними виконано (декрет був уписаний до луцьких гродських книг 13 вересня 1596 р.) 357–363

№ 157. 1593 р., травня 12. Луцьк. — Скарга Габріеля Войтковського на Криштофа Лабунського, який погрожував позбавити скаржника життя, що підтвердив і возний Томаш Тупичовський — свідок того, як Криштоф Людвигівський попереджав Войтковського про наміри Лабунського 363–364

№ 158. 1593 р., жовтня 4. Луцьк. — Оповідання Миколая Зайця, який довідався про скаргу на нього Матея Межинського, нібито Заєць побив його без попередження під час сну у нетверезому стані; а позаяк така скарга ображала шляхетську честь, то Миколай заявляв про готовність доводити свою невинуватість у суді, аби відновити добру славу, підважену звинуваченням 364–365

№ 159. 1593 р., жовтня 8. Луцьк. — Справа Павла Гидзинського як позивача з оскарженням Олександром Козинським, провадження якої було зірване відповідачем на початковому етапі: Козинський, замість стати до суду і діяти у відповідності з усталеною процедурою, образив Гидзинського, звинувативши у фальшуванні, та викликав на поєдинок 365–366

№ 160. 1593 р., жовтня 9. Луцьк. — Протестація Антона Заболоцького, якому кн. Юрій Чорторийський не виплатив платні за домовленістю і відмовився відпустити зі служби, натомість особисто і через слуг вчинив Заболоцькому «одповіди» 367–368

№ 161. 1593 р., жовтня 13. Луцьк. — Заява слуг кн. Юрія Чорторийського про фальшиву протестацію, яку Антон Визгерд-Заболоцький

вніс до городу, звинувативши князя у затриманні платні за службу і погрозам заподіяти шкоду 368–370

№ 162. 1593 р., жовтня 23. Луцьк. — Декрет у справі Яна Медведського як позивача з відповідачем Кіндратом Смиковським про виклик на поєдинок, за яким обвинувачений на підтвердження своєї невинуватості мав присягнути 370–372

№ 163. 1594 р., січня 27. Луцьк. — Скарга Григорія Колмовського на Федора Загоровського, який образив його слугу Войтеха Проховського та натравив на нього собак під час засідань володимирського гродського суду; визнання возного, що оглядав рани на Проховському 372–373

№ 164. 1594 р., лютого 6. Луцьк. — Скарга Лаврина Дривинського на возного Матиса Славогурського про образу і поранення його слуги Андрія Липницького 374

№ 165. 1594 р., лютого 13. Луцьк. — Скарга возного Матиса Славогурського на Лаврина Дривинського і його слуг про побиття і поранення; визнання возного у цій справі 375–376

№ 166. 1594 р., лютого 9. Луцьк. — Скарга Миколая Зайця на луцького гродського підписка Григорія Котельницького про побиття; визнання у цій справі возного 376–377

№ 167. 1594 р., лютого 9. Луцьк. — Скарга Григорія Котельницького на Миколая Зайця про напад на його дім, поранення і «одповіді»; визнання возного, який засвідчив сліди нападу та поранення Котельницького — поріз на пальці біля нігтя 377–378

№ 168. 1594, квітня 20. Луцьк. — «Цедула одповідная», внесена до книг з ініціативи її автора Андрія Гловацького, який мав намір вручити її Івану Хрінницькому через возного, однак цьому зашкодила колотнеча в суді 379–380

№ 169. 1594 р., квітня 20. Луцьк. — Визнання возних про те, що під час засідань луцького гродського суду Андрій Гловацький, поручник роти Криштофа Мишковського, прийшов до суду з великим загоном жовнірів, дав письмову «одповідь» Івану Хрінницькому та влаштував стрілянину, через яку був поранений Григорій Перекладовський 380–381

№ 170. 1594 р., квітня 21. Луцьк. — Протестація ротмістра Лукаша Слятковського на різних осіб із поясненням обставин, що склалися під час засідання луцького гродського суду на той момент, коли Андрій Гловацький намагався вчинити «одповідь» Івану Хрінницькому: Слятковський оповів, що прибув до замку на прохання кн. Костянтина Острозького, аби допомогти досягнути порозуміння в справі про спадок по кн. Андрію Курцевичу між Іваном Хрінницьким, луцьким земським підсудком і чоловіком матері небіжчика, з одного боку, а з іншого — Андрієм Гловацьким, опікуном неповнолітнього спадкоємця, та Мацеєм Лешневським, новим чоловіком удови, адже попередні спроби єдначів упродовж

двох днів не вдалися через категоричний спротив Івана Хрінницького; пропозиції компромісу, запропоновані Святковським, теж були відхилені підсудком; ситуація змінилася, коли суд наказав Хрінницькому присягнути — він одразу попросив Святковського посприяти у вирішенні справи; до поступок був готовий і Лешневський; цим моментом скористався Андрій Гловацький, аби оповісти про свої кривди, заподіяні Хрінницьким, не ображаючи при цьому ні присутніх, ні свого опонента; Гловацький також спробував через возного вручити кривдникові «цедулу одповідну», однак йому завадив Олександр Хрінницький, який витягнув рушницю і спровокував колотнечу; своєю протестацією Лукаш Святковський засвідчував власну і своїх приятелів невинуватість у конфлікті 381–384

№ 171. 1594 р., червня 18. Луцьк. — Скарга Йосипа Шистовського на Лаврина Дривинського з помічниками, які вчинили йому «одповідь» за те, що він позвав Дривинського до суду 385

№ 172. 1594 р., серпня 20. Луцьк. — Визнання возного про вручення трибунальського позову луцькому гродському судді Матею Стемпковському в скарзі Каспера Чеховського про образу і виклик на поєдинок під час засідань гродського суду 385–386

№ 173. 1594 р., листопада 14. Луцьк. — Скарга Яроша Терлецького на родича Івана Велятицького, який чинив «похвалки» на його здоров'я і маєтність в різних місцях у присутності багатьох осіб, про що скаржника попередили приятелі; Терлецький заявляв, що не давав своєму супротивникові жодних підстав для ворожнечі, та вказував причину своєї скарги — заявити про відсутність вини у конфлікті та убезпечитися від можливої агресії Велятицького 386–387

№ 174. 1594 р., грудня 13. Луцьк. — Скарга Миколая Ульхимовського, слуги кременецького гродського судді Григорія Дедеркала, на Миколая Боговитуна-Шумбарського про наїзд на маєток Шумбари, поранення вогнепальною зброєю його пана (який невдовзі потому помер), а також вбивство Дедеркалових слуг Мацея Зглобицького і Адама Сенковського 387–389

№ 175. 1595 р., січня 9. Луцьк. — Скарга Луції з Любешовських, вдови по Григорію Дедеркалу, на Миколая Боговитуна про наїзд на маєток і смертельне поранення її чоловіка та його брата Сасина Лудвиського, поранення та вбивство слуг, грабунок майна та різні шкоди; зазначається, що наїздові передувала письмова «одповідь», яку Миколай Боговитуна прислав Дедеркалові 389–395

№ 176. 1594 р., грудня 29. Луцьк. — Скарга Кузьми Порванецького на Филипа Бокія, який, витягнувши його з дому вночі, знущався над ним, погрожував убити і вирвав йому бороду 395–396

№ 177. 1595 р., січня 14. Луцьк. — Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок через лист, поданий возним зі свідками; зауважується, що сторони попередньо

провадили процес на Трибуналі про кривди, вчинені Циминським Скленському 397

№ 178. 1595 р., жовтня 26. Луцьк. — Справа в луцькому земському суді по скарзі Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок 398–404

№ 179. 1595 р., січня 12. Луцьк. — Визнання Андрія Рогуського про скорочення ним терміну ув'язнення слуги Івана Хребтовича-Богуринського на прохання багатьох осіб 404–405

№ 180. 1595 р., лютого 2. Луцьк. — Визнання Вавринця Телятицького про те, що за приятельською угодою з Василем Красенським його дружина мала відсидіти в замку чотири тижні з можливістю зменшення терміну, тож на четвертий день виконання угоди на прохання приятелів Красенський з дружиною погодилися на скорочення ув'язнення до двох тижнів 405–406

№ 181. 1595 р., квітня 11. Луцьк. — Скарга Юхима Ощовського на Богдана Стому-Корницького про поранення і виклик на поєдинок 406–407

№ 182. 1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Яна Обчинського на швагра Стефана Солоневського, який погрожує його вбити і пограбувати маєтність; визнання возного, що Солоневський підтвердив факт «одповіди», однак оголосив про припинення помсти на час судових засідань 407–408

№ 183. 1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга кн. Кирика Ружинського та князів Андрія, Януша і Юрія Козек на князів Юрія і Михайла Чорторійських про напад у Луцьку, поранення кн. Петра Козеки та слуги Яна Хмелевського 408–410

№ 184. 1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга князів Михайла і Юрія Чорторійських на князів Кирика Ружинського і Андрія Козеку з помічниками, які напали на них в Луцьку, поранили кн. Юрія Чорторійського та слуг, а двох слуг убили 410–412

№ 185. 1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Михайла Ворони-Боратинського на Семена Козинського, який послав своїх підданих ловити сітями рибу в його ставу, а коли Ворона спробував їх зупинити, заявили, що мають наказ від пана його убити, а дім спалити, якщо він їм перешкоджатиме 412–414

№ 186. 1595 р., червня 29. Луцьк. — Визнання Вікторина Личка, який у відповідь на побиття і образу брата Миколая Гуминського побив його кривдника Андрія Велеторського, однак, уважаючи, що насильства не досить, обіцяє продовжити справу в суді 414

№ 187. 1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга Василя Білостоцького на кн. Януша Станіславовича Воронецького, який за змовою із дружиною Марією Іванівною з Білостоцьких за участю помічників напав на його дім в Білому Стоці 414–415

№ 188. 1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга кн. Януша Воронецького на Яцка і Василя Білостоцьких, які напали на нього і слуг в маєтку Білому Стоці та заподіяли шкоди; визнання возного в цій справі 416–417

№ 189. 1595 р., вересня 28. Луцьк. — Визнання возного про вручення позову від луцького земського суду кн. Янушеві Воронецькому з приводу виклику ним на поєдинок Василя Білостоцького 417–418

№ 190. 1595 р., серпня 4. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на братів Кліма і Кирила Заболоцьких, які побили його на добровільній дорозі та образили його честь, а потому в різних місцях перед шляхтою вчинили йому «одповідь», окрім того, публічно паплюжили добру славу дружини та теці скаржника; визнання возного у цій справі 418–419

№ 191. 1595 р., серпня 7. Луцьк. — Скарга Матиса Комнацького на Івана Волинця і його синів, які ображають його самого і дружину, б'ють слуг і підданих, заподіюють шкоду майну і викликають скаржника на поєдинок 420

№ 192. 1595 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Федора Болобана на Гаврила Гуляльницького про «одповідь» з порушенням конституції, яка регламентувала спосіб її провадження, через що він мусить витратити кошти для захисту свого життя і здоров'я 420–421

№ 193. 1595 р., листопада 29. Луцьк. — Визнання возного про вручення заручного листа Михайлові Федоровичу Гулевичу-Воютинському від луцького гродського суду за скаргою Івана Холоневського про «одповідь» від Гулевича йому самому, слугам і підданим 422

№ 194. 1596 р., квітня 22. Луцьк. — Скарга Василя Івановича на Політана Слуцького-Чеконського, який, незважаючи на заруку, напав на нього, ображав, хотів убити його самого і пана його Миколая Муриновича, однак помічники того ж Чеконського порятували скаржника 422–423

№ 195. 1596 р., червня 1. Луцьк. — Скарга Політана Чеконського на Миколая Муриновича про те, що той неправдиво засвідчив на уряді факт «одповідей» і «пофалок» від Чеконського, взяв заручний лист і далі поширює чутки про образи від нього, натомість сам готується заподіяти шкоду здоров'ю і життю Політана та його підданим і слугам 423–424

№ 196. 1596 р., червня 22. Луцьк. — Оповідання перед луцьким гродським судом Петра Соколовського про те, що Михайло Гулевич не виконав умов укладеної ними любовної угоди, за якою мав публічно перепросити приятелів Соколовського, а потому його самого за заподіяні поранення й образи, після чого сісти до замку на 6 тижнів у Луцьку і 6 тижнів у Львові 425–426

№ 197. 1596 р., вересня 9. Луцьк. — Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського, який, чинячи йому найрізноманітніші кривди, вніс до гродських книг неправдиве звинувачення про напад на дім,

виклик на поєдинок і вбивство слуги, а також засвідчив те все через свого слугу — возного Щасного Клепацького 426–427

№ 198. 1596 р., вересня 16. Володимир. — Скарга Михайла Григоровича Оранського на свого дядька Михайла Оранського, який учинив йому «одповідь» особисто і через слуг, а потому наслав служебника Івана Радовицького, що викликав скаржника на поєдинок; Михайло Григорович також оповів, що посилав возного до свого дядька, питаючи про причини його ворожості, а той у відповідь підтвердив серйозність своїх намірів 428–430

№ 199. 1596 р., вересня 18. Луцьк. — Оповідання Криштофа Білобрестського перед луцьким старостою про те, що Федір Порванецький, слуга Филипа Бокія-Печихвостського, за наказом пана і його дружини з великою кількістю помічників напав на його господу в Луцьку з метою вбити, під час нападу образив Криштофа, понищив і забрав багато його речей; скаржник також повідомив, що Бокій неодноразово чинив йому «одповіді» сам особисто та через своїх слуг і помічників, що було спровоковано, зокрема, судовою справою між ними 430–432

№ 200. 1596 р., жовтня 18. Луцьк. — Скарга Яцка і Василя Білостоцьких та Яна Мачинського на кн. Януша Воронецького про напад на дорозі та погрози мститися 432

№ 201. 1596 р., жовтня 31. Луцьк. — Справа Дмитра Яловицького, який за трибунальським декретом мав присягнути, що на суді не ображав волинського каштеляна Михайла Мишку-Варковського, та підтвердити присягою свою хворобу, через яку він тричі не ставав до суду; судді дозволили Яловицькому не присягати на доведення правдивості хвороби в обмін на виплату судові та скаржникові грошової компенсації, а також звільнили його від трибунальського декрету, оскільки він учинив публічну заяву, засвідчивши свою повагу до каштеляна 433–434

№ 202. 1596 р., грудня 8. Луцьк. — Скарга Томаша Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок 434–435

№ 203. 1597 р., серпня 29. Луцьк. — Оповідання Юрія Вепринського в луцькому гроді від імені свого пана кн. Януша Заславського про те, що Филип Бокій-Печихвостський попередньо вніс протестацію до луцьких гродських книг, в якій неправдиво оскаржив князя Заславського, Юрія Кирдея-Мильського, Івана та Федора Чапличів-Шпановських в наїздах, грабунках і спаленні двору 435–436

№ 204. 1597 р., жовтня 1. Луцьк. — Скарга кн. Януша Заславського на Дем'яна Гулевича, який, виконуючи адвокатські повноваження у справі Филипа Бокія, підготував протестацію, де князя і низку осіб неправдиво звинувачено у кримінальних злочинах, відповідно, ображено їхню честь і завдано удару по добрій славі; натомість саме на Гулевичеві, за словами скаржника, лежала відповідальність за збройну провокацію під час судових засідань, що призвело до призупинення роботи земського суду 436–438

№ 205. 1597 р., жовтня 2. Луцьк. — Протестація Дем'яна Гулевича про те, що кн. Януш Заславський, прийшовши до суду з великим натовпом озброєних людей, під час судових засідань публічно погрожував йому, а також наказав своїм людям його побити 438–439

№ 206. 1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського і Станіслава-Богуша Трацевського на Василя Гулевича, який на приязельському суді, коли конфлікт не вдалося поладити, погрожував їм мститися 440

№ 207. 1598 р., червня 12. Володимир. — Протестація Богуша Зайця-Зденезького, в якій він звинуватив слуг володимирського підстарости Федора Загоровського у вбивстві його сина Миколая, а самого Загоровського — у допомозі їм уникнути правосуддя 441–445

№ 208. 1598 р., серпня 10. Володимир. — Визнання возних про те, що володимирський підстароста Федір Загоровський у відповідь на скаргу Богуша Зайця про вбивство сина слугами Загоровського назвав скаржника особою незаконнонародженою і нешляхтичем, а також відмовився прийняти протестацію Зайця для внесення її до гродських книг 445–446

№ 209. 1598 р., жовтня 21. Володимир. — Справа, що розглядалася, у володимирському земському суді по скарзі Богуша Зайця на Федора Загоровського про вбивство його слугами сина Миколая Зайця, а також про заподіяну в гродському суді образу — оскарження Зайця у нешляхетстві та незаконному народженні 446–450

№ 210. 1598 р., червня 16. Володимир. — Скарга Яна, Василя і Тимофія Оранських перед володимирським земським судом на Якуба Петровського, який образив їх у замку під час судових засідань у присутності великої кількості осіб, замість того, щоб учинити «одповідь» із дотриманням усіх правил; скаржники також оповіли, що Петровський попередньо уже чинив їм кривди, тож заява спровокована їхнім страхом за своє життя і здоров'я 451–452

№ 211. 1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського та Станіслава-Богуша Трацевського на Адама Бранського, який з намови кн. Юрія Пузини намагався застрелити Олдаковського із засідки, а потому оповів про свої наміри Федору Гулевичеві й погрожував у присутності багатьох людей вбити скаржника, знищити та спалити його маєтність 452–453

№ 212. 1598 р., жовтня 14. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Яна Циминського як позивача з Томашем Шимковичем-Скленським, обвинуваченим у пораненні слуги скаржника; під час процесу відповідач передав право присягати, надане йому судом для підтвердження невинуватості, слугі на доведення скарги, а потому звільнив його від присяги, у відповідь позивач відмовився від провадження процесу і звільнив оскарженого від обвинувачень 453–454

№ 213. 1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Письмова «одповідь», внесена до луцьких гродських книг на прохання Стефана Князьського, який оповів, що отримав її від брата Лаврина 454–455

№ 214. 1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Василя Жабокрицького як позивача з відповідачем Андрієм Rogozинським, оскарженим у вчиненні «одповіді», а потому в наїзді з помічниками на маєток позивача Волицю, пораненні слуги і заподіянні шкод Жабокрицькому: відповідач, не з'явившись до суду, справу програв і був оголошений банітом 455–457

№ 215. 1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі Василя Жабокрицького як позивача з Андрієм Rogozинським, відповідачем, оскарженим у вчиненні «одповіді»: відповідач був оголошений банітом через неявку до суду 457–460

№ 216. 1598 р., жовтня 17. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі єврея Маєра Абрамовича як позивача з Томком Оцовським та його дружиною Галикою з Холоєвських, оскарженими у нападі на орендовану євреєм корчму, його побитті та грабежі майна 460–465

№ 217. 1599 р., березня 31. Луцьк. — Декрет у справі Семена Олехновича Бобицького як позивача з Миколою Волинцем, відповідачем, з приводу звинувачення в умисному, без попередження, вбивстві Олехнового брата Івана Бобицького 465–468

Гулевичі vs. Семашки (№ 218–226)

№ 218. 1599 р., травня 26. Луцьк. — Протестація Янової Несвіцької Раїни Данилівни з Чеконських, в якій вона звинуватила Дем'яна Гулевича та його помічників у навмисному вбивстві її чоловіка Яна Несвіцького; удова також повідомила, що вона довідалася про фальшиве оскарження Гулевичем в гроді її небіжчика чоловіка та інших почтивих осіб нібито у заподіянні кривд Гулевичевим підданим, вчинене для того, аби виправдати вбивство і ускладнити провадження справи 468–470

№ 219. 1599 р., червня 6. Луцьк. — Заява Дем'яна Гулевича про неправдиве і образливе звинувачення його, особи доброї слави, нешляхтянкою Яновою Несвіцькою у кримінальному злочині 471

№ 220. 1599 р., червня 9. Луцьк. — Скарга панів Гулевичів на Марціяна Семашка і його помічників, Політана Слуцького-Чеконського, Сасина і Василя Петровичів Несвіцьких, Степана і Петра Солоневських, Гнівоша, Фарисана та Матвія Кошок та інших про жорстоке вбивство 26 осіб, серед яких кілька представників родини Гулевичів — Дем'ян, його син Олександр, рідний брат Михайло та двоюрідний Іван, а також родичі та приятелі 471–477

№ 221. 1599 р., червня 12. Луцьк. — Скарга Василя і Михайла Гулевичів на багатьох осіб про вбивство Дем'яна, Олександра, Михайла та Івана Гулевичів, їхніх приятелів і слуг; визнання возного у цій справі 477–482

№ 222. 1599 р., червня 12. Луцьк. — Протестація Миколая Семашка, в якій повідомлялося, що Дем'ян Гулевич з приятелями та слугами вистежив його брата Марціяна Семашка, напав на нього самого, приятелів і слуг, в результаті чого загинув Марціян і низка інших осіб 482–484

№ 223. 1599 р., грудня 7. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілами небіжчиків Гулевичів імен їхніх убивць (т. зв. «поволання над тілом убитого»), тобто Марціяна Семашка, Політана Слуцького, Кошок, Несвіцьких та Солоневських (за намовою Миколая Семашка, Остафія Єла-Малинського та Сасина Русина) 484–485

№ 224. 1599 р., грудня 10. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілом небіжчика Марціяна Семашка імен його убивць («поволання»), тобто Дем'яна, Михайла, Івана та Олександра Гулевичів та їхніх помічників 485–486

№ 225. 1599 р., жовтня 25. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду з приводу використання вогнепальної зброї слугами Остафія Єла-Малинського і Миколая Семашка в луцькому замку під час судових засідань, згідно з яким винуватці мали сидіти у вежі шість тижнів під карою баніції в разі спротиву 486–488

№ 226. 1599 р., грудня 15. Луцьк. — Скарга Михайла і Юрія Гулевичів на Миколая Семашка і Остафія Єла-Малинського, які через різних осіб погрожують їм мститися 488–489

№ 227. 1599 р., лютого 17. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Григорія Сахновича з Миколаєм Рембеським, звинуваченим у вбивстві Даніеля Сахновича, однак під час судового процесу Рембеський за допомогою шкруптинії і присяги довів, що Даніель загинув випадково під час нападу на дім Рембеського, попередньо його образивши та викликавши на поєдинок 489–493

№ 228. 1600 р., травня 19. Луцьк. — Скарга Кирика і Кліма Визгердів-Заболоцьких про підступне розбійне вбивство їхнього рідного брата Антона Визгерда-Заболоцького Василем, Савою і Яском Гуляльницькими і пограбування («луп») речей небіжчика 493–495

№ 229. 1605 р., листопада 24. Володимир. — Письмова «одповідь» Валентія Громадського Лаврину Дривинському, спровокована жалем за кривди приятеля, якому Дривинський прислав листа образливого змісту 495–496

№ 230. 1607 р., вересня 9. Володимир. — Письмова «одповідь» від панів Косаковських пану Люшковському, подана возним для запису до гродських книг, в якій відправники обіцяють помститися за поранення їхнього швагра Зегом 496–497

№ 231. 1614 р., січня 14. Володимир. — Скарга Станіслава Кандиби на Петра Чернчицького та його помічників про напад на дім з використанням вогнепальної зброї та погрози мститися 497

Конфлікт панів Марковських з Яном Павловичем (№ 232–236)

№ 232. 1614 р., березня 17. Володимир. — Протестація Миколая Вандаловського, яка містить звинувачення Миколая і Василя Марковських у вбивстві із засідки Матіяша Вандаловського та Яна і Юрія Ракуських 498–499

№ 233. 1614 р., березня 17. Володимир. — Декрет судової справи по скарзі позивача Миколая Вандаловського на Миколая і Василя Марковських у вбивстві його брата Матіяша Вандаловського, згідно з яким суд дозволив позивачеві виводити шкруптину на доведення свого звинувачення, попри заперечення відповідачів 499–504

№ 234. 1614 р., березня 17. — Володимир. — Декрет у справі відповідача Миколая Вандаловського з оскарженими у вбивстві його брата Миколаєм і Василем Марковськими, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу 504–507

№ 235. 1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Яна Павловича, позивача, з Миколаєм і Василем Марковськими, звинуваченими у пораненні та вбивстві Павловичевих слуг, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу 507–510

№ 236. 1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Полонії з Сосницьких Яцкової Марковської, позивачки, з Яном Павловичем, звинуваченим у наїзді на її дім та підпал, згідно з яким відповідачеві дозволили апелювати до Трибуналу на тій підставі, що справа, як він твердив, не належала до компетенції гродського суду 510–514

№ 237. 1614 р., березня 27. Володимир. — Протестація Яна Соколовського, в якій повідомлялося, що Петро і Дмитро Обухи, підійшовши під його дім, ображали скаржника, викликали на поєдинок, стріляли і погрожували йому мстити 514–516

№ 238. 1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Яна Соколовського через свого слугу Григорія Дмовського про шкоди, поранення шаблею та «одповідь» від Дмитра Обуха; повідомлялося, що Соколовський посилав своїх приятелів до кривдника, аби переконатися у серйозності його намірів, що той і підтвердив 516–518

№ 239. 1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Костянтина Колпитовського на Юрія Овлочимського, який в церкві на Великдень ображав його і дружину, а також «одповідь» учинив 518–519

№ 240. 1614 р., 23 червня. Володимир. — Оповідання Войтеха Громацького про те, що Ян Яковицький оголосив йому «одповідь» через возного Федора Мойсієвича під час вручення Яковицькому позову на Трибунал з приводу присудженої йому баніції за невиконання декрету земського суду 519–520

№ 241. 1626 р., травня 15. 1626 р., травня 15. Луцьк. — Приятельське погодження конфлікту між Михайлом Колчинським і Юрієм Підгоров-

ським, яким вони зобов'язуються надалі жити в мирі і «одповедей» не чинити 520

Ян Весчицький проти Юрія Будзишевського (№ 242–245)

№ 242. 1627 р., травня 15. Володимир. — Скарга Яна Весчицького на ротмістра Юрія Будзишевського і його помічників про наїзд, шкоди, погрози підпалу, образи та виклик на поєдинок 521–522

№ 243. 1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському гродському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського в наїзді на дім і використанні вогнепальної зброї, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу 523–525

№ 244. 1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському гродському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського у виклику на поєдинок, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу 525–528

№ 245. 1627 р., червня 11. Володимир. — Справа про виведення шкрутинії Яном Весчицьким на доведення свого звинувачення Юрія Будзишевського та його приятелів у наїзді на маєток та пораненні Янового швагра Олександра Гореховського 528–535

Словник застарілих слів, значень і юридичних термінів

а форо (лат. a foro) — від суду

абовем — тому що

акт — документ, публічно-правова дія

актикування — вписування

актор — позивач

албовем — тому що

арешт справи — оголошення відповідачем про явку до суду та готовність провадити справу, або заява представника/адвоката відповідача про причини його неявки та призупинення провадження справи

аркебуз — вогнепальна зброя

артикул — норма права, зазвичай Статуту

ач, ачколек — хоча, незважаючи на

банит — позбавлений усіх прав за судовим вироком, вигнанець за межі держави

барзо — дуже, швидко

бачмакги — чобітки з пласкою підошвою

бачний — розважний

бачност мати — зважати

безотповедне — не попередивши про наміри

бидло — худоба

била (біла) голова — жінка

бирка — овече хутро

боти — чобітки з високими халявами

боярин — представник дрібної шляхти, що тримав землю під обов'язком виконання службових повинностей; інколи представник категорії землевласників, що не увійшла до шляхетського стану

братанич — племінник, син брата

братанка — племінниця, дочка брата

бронь — зброя

бурда — колотнеча, бійка

буркграбій — управитель королівського замку, заступник старости

вазнь — гнів, чвара
варовати, обваровувати — гарантувати, забезпечувати, укріплювати
варунок — гарантії, умова
введений — вписаний
вгодливий — узгоджений, прийнятий усіма сторонами
ведже — адже
везенє — ув'язнення, позбавлення волі
венц — отож, тому
веспол, веспол — разом
вєрум адитумь (лат. *verum additum*) — законний доступ
вибиття — захоплення, нелегітимне позбавлення нерухомості
виведення — доведення, з'ясування
вивести(ся) — довести
виволати — вигнати, закінчити, скасувати
вибавяти на руку — викликати на поєдинок
вибиття — насильницьке позбавлення володіння
виж — офіційний свідок до судової реформи у ВКЛ 1564–1566 рр., що зазвичай надавався сторонам старостою або його заступниками (замковими урядниками); інколи використовували й по реформі, коли бракували возних; зазвичай представники нешляхетського стану (чи проміжних груп), слуги або випадкові особи для разових доручень, однак для окремих замкових бояр виживство ставало своєрідною «спеціалізацією»
визивати на руку — викликати битися, викликати на поєдинок
виистити — виконати
вимєрати(ся) — виправдовуватися, відмовлятися
вина — причина, штрафна санкція
виналезок — рішення
виналезти — вирішити
викрочати — нехтувати, порушити; противко учтивому своєму викрочити — нехтувати честю
випис — витяг документа із судової книги
виправовати(ся) — відправлятися; виправоватися з обвинувачень — виправдатися
вирєктися — відмовитися, зректися
вмоцований (див. умоцований)
вирозуміти — зрозуміти
виросток — вихованець, підліток
висадити — призначити
виступити — відступитися
виступок — неправовий вчинок
виточитися — трапитися
воєвода — перший за статусом урядник у воєводстві

возний — найнижчий судовий урядник, офіційний свідок, представники шляхти, що призначалися воєводою на прохання повітової шляхти; мали бути осілі, присягли і «пострижені на уряд» (спеціальний ритуал посвячення на уряд). Початково у кожному з повітів було обрано по 5-6 возних,

войський — урядник, помічник каштеляна

волати — офіційний виклик возним відповідача до суду, гучно кричати

волним учинити — звільнити від судового позову

вряд — склад гродського суду, місце засідання гродського суду

врядник — член гродського або земського суду; управитель шляхетського маєтку

врядовне — офіційно

всказ — офіційний вирок

всказати — присудити

вставане року — завершення судової сесії

вобец — загалом

водлуг — згідно з

вотувати — виступати, віддавати голос

впасти — вскочити

врекомо, див. рекомий

врочистий — щорічний

врядовний — офіційний, з уряду

врядовно — офіційно, з уряду

всказ, всказане (чинити) — прийняти рішення

вчас — вчасно

вшак — адже, проте, звичайно

вшетечне — непорядне

гайдук — озброєний слуга землевласника

гаківниця — важка фортечна рушниця

гдеколвек — будь-де

головщизна — штрафні санкції за вбивство, різні для різних станів (100 кіп за вбивство шляхтича)

голое реченье слова — заява, не підкріплена доказами

городничий — урядний, який відповідав за стан укріплень і постачання королівського замку, в даному випадку — центру повіту

господар — великий князь литовський

гостинец — шлях

грабіж — відкрите захоплення майна, могло бути законне, за судовим декретом, і нелегітимне, до якого часто вдавалися особи, що почувалися скривдженими, в стосунку до супротивника.

грош — грошова срібна одиниця, складала 1/30 польського золотого і 1/60 литовської копи

гуф — загін, натовп

гвалт — насильство,

гвалтом — силоміць, раптово
гвалтовний — скоєний із застосуванням насильства
глейт — королівський охоронний лист, який відтермінував присуджену декретом баніцію/інфамію.
грод — замок, місце перебування гродської адміністрації, апарат гродського суду, що засідав між судовими сесіями
дворець — шляхетська садиба
дворище — землеволодіння
дей — частка, вставне слово, мовляв, мов, так би мовити, нібито
декрет — вирок, судове рішення
делія — довгий верхній одяг типу плаща чи шуби
делятор — позивач
деляція, дияляція — відкладення розгляду судової справи через вказані правом причини
депутат — член каптурового (самоврядного) суду періоду безкоролів'їв, обраний від воєводства суддя Коронного трибуналу
деспект — образа, зневага
десперацке заховане — небезпечна поведінка, дуже зла
децизія — рішення
дѣла, дела — гармата
дисцептацые (від лат. *disceptatio*) — суперечки
дідич — власник
дідичний — успадкований від діда, спадковий
долегливість, долеглисть — кривда, прикрість, утиск
дотичет — стосується
дригант — порода коня
доходить — досягати
екзекуція — виконання судової ухвали
екс кавзис яктис (лат. *ex causis jactis*) — з резонних причин
ексистимація (лат. *existimatio*) — повага серед спільноти, честь
ексцепта (від лат. *exceptum*) — за винятком
ексциповати (від лат. *excipere*) — протестувати
ексцепція (лат. *exceptiones*) — опротестування
елекція — вибори
ео іпсо (лат. *eo ipso*) — тим самим
ео номіте (лат. *eo nomine*) — на цій підставі
едваб — шовк
єднання — форма угоди між конфліктуючими сторонами, здійснена на полюбовному суді, примирення
єдначі — спільні приятелі конфліктуючих сторін, з допомогою яких відбувалася спроба примирення, судді на полюбовному суді
же — або

жеби — аби, щоб
жегнать — прощатися
желживост, див. **зелживост**
жупан — верхній одяг
зав'язувати — зобов'язувати
забігати — запобігати, клопотатися
завартий — який містить у собі
завитий (рок) — без можливості відтермінування, остаточний
заистя, заиштя/заштьє — чвара, ворожнеча
зангель, занкель — застібка
занехати — пропустити, залишити
зарука — зобов'язання виплатити певну суму грошей в разі порушення зобов'язання
застановене — угода, обмірковування
застановити — вирішити, постановити
заторгнене — чвара, сварка, конфлікт
захованя — поведінка
заступовати — заступати когось у суді або у прийнятих зобов'язаннях
заховане — поведінка, збереження
зацний — гідний, добродесний
згола — безпідставно
звада — сварка, конфлікт
звидело — показалося
звлаща — зокрема, особливо
зданє — думка
зданий (на упад) — оголошений судом таким, про програв справу
зелживост — образа, зганьблення, паплюження
земенин, землянин — шляхтич, землевласник
зиск — виграш справи у суді
злецити — доручати, наказувати
зложити (рок) — призначити (термін)
злупити — пограбувати
змишлений — вигаданий
зуполний — повний
иж — що, позаяк
иле — скільки
имене — маєток
ин вим опрессионис (лат. *in vim oppressionis*) — силою і гвалтом
ин реквиренти (лат. *in requirenti*) — в ході слідства
ин квантум (лат. *in quantum*) — наскільки
инкомпетєнс (лат. *incompetens*) — не належний
инкотемнуянци (від лат. *incontemnere*) — зневажаючи

ино — то, проте, інакше, тільки
інстанти (лат. *instanti*) — негайно
інстикгатор — інстигатор, осаржувач,
інстигувати (від лат. *instigo*) — переслідувати.
інтерциза, інтерциза — угода, контракт, скажімо, шлюбний
інтра інвазио (від лат. *intra invasione*) — у складі наїзду
інфаміс — позбавлений честі за судовим вироком
інфамія — позбавлення шляхетської честі за судовим вироком
истити — домагатися, здобувати
истизна — готівка, здобич
кавза (лат. *causa*) — судова справа
каразія — вид грубого сукна
карацина — панцир
карваш — металевий налокітник, частина металевого обладунку; коротка шабля
катерва (лат. *caterva*) — натовп
кафтан — захисний одяг, наповнений ватою і прошитий
каштелян — сенаторський уряд, другий в ієрархії після воєводи, відповідав за стан укріплення та постачання королівських замків
кгвалт, див. гвалт
кгвалтовний, див. гвалтовний
кгород, див. грод
квит — розписка, квитанція про розрахунок; урядовий лист з інформацією про наступну судову справу, що вручався відповідачеві разом із позовом до суду
китайка — шовкова тканина
кламство — брехня, брехливість
клейноти — коштовності
кобеняк — верхній одяг
коберець — килимок
кокгниция (лат. *cognitio*) — розгляд справи
колвек — будь-хто, будь-де
колнеж — комір
комплицес (лат. *complices*) — спільники
конвент — монастир
конвиктус (лат. *convictus*) — доказово звинувачений у суді
кондиція — умова
конституція — ухвала сейму Речі Посполитої
консуленс алити еть боно (лат. *consulens aliti et bono*) — дбаючи про прийдешність і благо
контента (лат. *contenta*) — зміст
контентовати — задовольняти

контрарии (лат. *contrarii*) — незгідні

контроверсии — обмін аргументами сторін під час судового процесу

копа — литовська умовна грошова одиниця, що дорівнювала 60 грошам

корд — коротка холодна зброя

котчии — відкритий віз для перевезення людей

кочи, див. **котчии**

кошуля — сорочка

кравамен (лат. *gravamen*) — утиск, насильство

криминалитер — у кримінальній справі (лат. *criminaliter*)

кум армис (лат. *cum armis*) — зі зброєю

куна — куниця

курта — вид чоловічого верхнього одягу

лапати — хапати, ловити

легкость вчинити — завдати тілесних ушкоджень

леда — кожний, ледве, поганий

лепей — краще

леч — тільки

лжити — оббріхувати

либере (від лат. *libere*) — вільно

лист — загальна назва юридично-нормативних актів, розпоряджень, наказів, повідомлень різних органів влади; загальна назва для юридичних актів приватного характеру

литостиве, лито — милосердно, милосердя

лице — речовий доказ

ловчий — земський титулярний уряд

луп — пограбоване майно, здобич

люнский — вид англійського сукна

лядунка — сумка для зберігання набоїв

макгнам катервам (лат. *magnam catervam*) — велику купу

малжонка — дружина

малжонок — чоловік

мамрам, мембрана — незаповнений бланк приватного характеру, скріплений підписом і печаткою

маршалок королівський, господарський — надвірний уряд, виконавець доручень короля /великого князя литовського

медница — металева таця

менование — названі

меновати — називати

меновите — а саме, зокрема

митикговати (від лат. *mitigare*) — пом'якшати, заспокоїтися

мниманий — гаданий

мордерство — насильство, що коїлося з особливою жорстокістю, убивство

мостовничий (луцький) — урядник, який наглядав за станом мостів у Луцьку

моц зупольная — уповноважувальний лист на ведення справи у суді

моцио еть еним леитиме интерпозита квамвис нон адмис (лат. *motio et enim legitime interposita quamvis non admissa*) — виключення допущене й дійсно законне, хоч і не здійснене

навезка — грошове відшкодування винуватцем утрат скривдженого за судовим рішенням понад вартість реально завданих шкод

навязати, навезати — вішкодувати

наезд, наезджати — напад на шляхетський дім з метою вбити господаря (згідно з правом), на практиці — напади на шляхетський двір, масток, ґрунти з метою заподіяти шкоду чи застрашити

намней — принаймні

натирати — нападати, тиснути

направити — спрямувати, підбурити, змусити

нашешши — напавши, зазвичай на двір чи дім

направовати — виправляти, відбудовувати

неосілий — шляхтич, що не має нерухомості в межах повіту/воєводства

неотволочний — невідкладний

несталий (до суду) — той, що не з'явився на судові засідання згідно з позовом

обавятися — непокоїтися, боятися

обваровати — забезпечити, гарантувати укріпити

обвожене — огляд возним чи свідками за ініціативи постраждалого наслідків правопорушення

обволане — публічне оголошення, зокрема офіційної інформації; ритуал оскарження у вбивстві підозрюваного

обелжене — обстрікування

обликги — зобов'язання

обложна хвороба — тяжка хвороба, що приковує до ліжка

обликговати — зобов'язуватися

обличне — особисто

обослане — оповіщення

обослане врядовое — нагадування від уряду, зазвичай про необхідність виконати судову ухвалу; вимога через возного прибути до городу

обтежливие, обтяжливие — тяжко, гірко

обфито — щедро

овшем — звичайно, отож, авжеж

одповідь — оголошення про помсту, погрози заподіяти шкоду безпосередньо супротивникові, його слугам/підданам і майну.

ознаймити — повідомити, дати знати

оклеп — без сідла; перекинувши через сідло (?)

околичность — обставина
округне — жорстоко
окупувати — викуповувати
омешкати — затримуватися
оногдашний — вказаний, названий
опатрити — забезпечити
опатрність — обачність
оповіданя — заява, визнання
описи (без жадних описов) — письмові зобов'язання
опустити — покинути, позбутися
ораз — також
оршак — озброєний гурт, почет, супровід
осветчити — засвідчити
осілість — наявність нерухомості в повіті/воєводстві
отвод — аргумент у відповідь, що скасовував твердження супротивника в судових суперечках
отуха — сподівання
ошкалеват, див. шкалювати
отпасти (від звинувачень) — відмовитися
оферувати(ся) — пред'являти, зобов'язуватися, погоджуватися, намірюватися
очевисто — особисто, явно
очищатися (від звинувачень) — виправдовуватися
ошацовати — оцінити
ощеп — спис
пак — тож, отже
пак ли — якби ж, якщо б
панство — держава, інколи уживалося на окреслення воєводства як самоврядної одиниці
паритатем — рівності (лат. *paritatem*)
пена — кара
пенезі, пенязі — гроші
пенитус, пенітус (лат. *penitus*) — цілком
перенагабане — утиски, переслідування
перепрошення — публічне прохання про вибачення, звернене винуватцем до потерпілого, варіант покори; зазвичай використовувалося в полюбовному полагожденні конфліктів.
перестерегати — попереджати, передбачати
підканцлер — другий за рангом урядник у Польській Короні та Великому князівстві Литовському, керував малою канцелярією
підняти — зобов'язатися, погодитися на щось (заруки заплатити підняв)
підкоморій — земський урядник, який займався розмежуванням ґрунтів між маєтками власників; повсякденна назва урядника в залежності від

повіту, на який розповсюджувалися його повановаження — пан (волинський, київський тощо)

підстароста — заступник старости, гродський урядник, який очолював за відсутності старости суд

підсудок — земський урядник, член земського суду

підчашій — земський титулярний уряд

пленипотент, див. умоцований

плеснивыи — світло-рудий

плонні (вісті) — сумнівні, непевні

повабляти на руку — викликати на поєдинок

повиноватство — родинні зв'язки через шлюб

поволання — публічне оголошення про злочин

подвезатися — зобов'язатися

подканцлер, див. підканцлер

подкоморий, див. підкоморій

поднушене — під'юджування

подпарте — підтримка; подпарте справи — доведення у суді з допомогою свідків, документів чи присяги

подстарости, див. підстароста

подчаший, див. підчашій

пожитечне — корисне

позваний — позивач

поизрит — подивитися

поискиват — вимагати, домагатися

покаляний — заплямований

покора — публічне упокорення злочинця зазвичай у випадках убивств, визнання ним вини за скоєне; термін уживався на означення різноманітних дій, зазвичай добровільного ув'язнення винуватця і перепрошення постраждалого

покута — релігійний акт публічного упокорення злочинця, визнання вчиненого ним гріха; термін уживався також як синонім до покори і кари

покутне — таємно

полгак — рушниця з укороченим стволом

полжени — ображені, оббріхані

полупити — пограбдувати

полюбовний суд — вирішення суперечки через посередників-приятелів, третейський суд

поменити (на когось певний переступ) — вказати на когось

померковане приятельське — полюбовна угода

поневаж — бо, оскільки

постерегати (*справедливости светое постерегать*) — оберігати, дотримуватися

поступок правний — судовий процес
попарте — підтримка
попирати справу — просувати в суді
поприсяжене — присягання
попудливі (слова) — люті, запальні
порвати — викрасти
поткати (зокрема словами) — зустріти, спіткати, трапитися
похвалка — зазвичай публічне нахвалання вчинити шкоду супротивникові
пошви — піхви
пражни, празни — порожні
предсявзете — намір
презиск — виграш у судовому процесі
презискати — виграти справу у суді
приватас контенционес (лат. *privatas contentiones*) — приватні претензії
привлащати — привласнювати
придане на возного — урядовий лист, зазвичай з гроду, що уповноважував возного виконувати свої функції на користь особи, яка лист пред'являла
приимоват — приймати
прилбиця — шолом, забрало
принципал/принц — головний обвинувачений
приповедати — наказ із гродського уряду, що забороняв покидати місто особам, звинуваченим у порушенні публічного спокою під час тривання гродських судових засідань, з метою розгляду обвинувачень на цій же судовій сесії без попереднього позивання
приповедний лист — письмовий акт гродського уряду, яким заборонялося покидати місто звинуваченим особам (див. приповедати)
приповесть (*вбити водле приповести*) — попередня обіцянка
припозвати — позвати до суду, в частині випадків — повторно
приправити (о горло) — вбити
приректи (словом своїм) — дати слово
приречене слова — дати слово
приселок — невелике село поруч із більшим, які сукупно становили один масток
прислухати — належати
приточитися — відбутися, статися
приятельський суд — розгляд суперечки з допомогою спільних приятелів обох сторін
про пена талионис (*pro poena talionis* (лат.)) — згідно з карою, передбаченою для обвинувача, що не довів вину оскарженого, тобто відповідальність за наклеп мала дорівнювати карі за злочин, з приводу якого провадилася справа

пробацие (від лат. probatio) — докази
пробза — публічне перепрошення скривдженого кривдником, зазвичай на вимогу приятелів у рамках третейського суду
прокурація — уповноваження на ведення судових справ / адвокатура
промежку — між
публикация — публічне оголошення, оповіщення возним у встановлених місцях вироків чи інших актів публічного характеру для ознайомлення широкого загалу
пуйнал — кинджал, стилет
пясть — кулак
рад, див. ряд
рази — урази
рантух — велика суконна хустка
рачити — дозволити, намагатися
рачей — скоріше
реєстр — список черговості закливання сторін до суду і провадження справ під час судової сесії
рекомий — названий
реляция — офіційне визнання в суді, зазвичай уживається щодо свідчень возного
Рем Публикам афицєбант (лат. Rem Publicam afficiebant) — належать до Речі Посполитої
реченє — мовлення, твердження, голое речене слова — висловлене твердження без доказів
рихло — швидко
розница — незгода
рок — визначений термін, дата, зложити рок — призначити дату
роки — судова сесія земського суду; відбувалися тричі на рік, після 6 січня, Трійці і Св. Михайла (29 вересня), називалися, відповідно, трьох-королівські, святотроїцькі та михайлівські
росказати — наказати
рострутити (о землю) — вдарити
роспис роков — домовленості про перенесення справ із офіційного судочинства на приятельське погодження
ротмистр — командир пішої роти при замку
ротул завартий — сувій документів; апеляційні документи
рочки — судова сесія гродського суду
рукодайний слуга — зазвичай шляхтич, який при наймі на службу скріплював договір з паном за допомогою рукостискання
рукоємство — порука
румовання — залишення маєтку у встановлений термін
руморем, за лада руморем (лат. rimorem) — поголоска, за якоюсь поголоскою

рушення посполите — зібрання шляхти повіту/воєводства
ряд — кінська збруя
сагайдак — налучник, чохол для лука і колчана зі стрілами
сажавка — невеликий зариблений ставок для потреб шляхетського двору
самотрет, самотретеи — утрюх (присягати)
сафян — верхній одяг
сверипа, сверепа — кобила
сегнет, сигнет — перстень з печаткою
седечия (від лат. *seditio*) — розбрат
седене в замку — ув'язнення
седене с прозбою — можливість скорочення терміну ув'язнення для винуватця після певного часу його відбування на прохання (прозбу) приятелів і за згодою постраждалого, що зазвичай передбачалася умовами полюбовної угоди.
сезде — тут, сюди
сейм — вищий законодавчий орган Речі Посполитої
сеймик — з'їзд шляхти воєводства
секретар — урядник при дворі короля, який виконував різноманітні доручення
сенатор — член сенату, однієї із двох палат сейму; сенаторами серед воєводських урядників були воєвода і каштелян
сине стрепиту (лат. *sine strepitu*) — без галасу
синовець — племінник, син брата
сказане (чинити) — рішення ухвалювати
скутечний — успішний, остаточний
скуток — наслідок
снат — видно
совито — у подвійному розмірі
совитость — подвійна виплата відшкодування
сознане — визнання/свідчення у суді, зазвичай, возним або свідком
соленигер — відповідно до правових норм, формально (лат. *solenniter*)
соромотити — ображати
сповиноватство, див. повиноватство
сполом, сполечне — разом, спільно
способити — використати когось для реалізації своїх намірів
справа — судовий процес
справедлиvene (ку *справедливеню певної особи*) — вчиення справедливості (для вчинення справедливості певній особі)
справовати — вести справу, діяти (згідно з власною волею)
спросний — безсоромний, грубий, непристойний
спрят домовий — домашнє начиння
староста — королівський намісник в рамках повіту

сторона (у суді) — позивач/відповідач; сторона поводова (позивач);
сторона отпорна (відповідач)
страпити — змучити
стратити — втратити
стриєчний брат — двоюрідній брат
суперседовати (лат. supersedeo) — відкладати
счипати, див. щипати
счититися, див. щититися
твар — обличчя
таляр — срібна монета високої проби
тегиляй — неметалевий захисний обладунок, довгополий прошитий
каптан з високим стоячим коміром
тежар — тягар
тємерє (лат. temere) — випадково, поспішно
термина — повідомлення, сповіщення
торгнути — напасти, кинутися, замахнутися
тєстамєнт — заповіт
транкєвилитас публика [а] дыкєнитас (лат. tranquillitas publica [et]
dignitas) — публічний мир і повага
трапити — мучити, створити нестерпні умови
трафитися — трапитися
тувалня — широкий рушник або хустка
тузин — дюжина
тумулт — натовп
уближенє — збитки, образа честі, прикрість
увязати — офіційно ввести у володіння нерухомістю за трансакціями між
сторонами (купівлями, заставами, орендами тощо) або за судовим декре-
том (до віддачі присудженої суми грошей); зазвичай відбувалося за
участю возного і свідків
угодливим звичаєм — згідно з угодою
уделати — вчинити
узичити (час) — надати
уистити, увиистити — внести, засвідчити, сплатити
уимовати — віднімати
укрочити — вступити
улацнити — полегшити
уморати — скасовувати, оголошувати недійсним
умоцований (плєніпотєнт) — уповноважений на ведення справи у суді,
аналог сучасного адвоката
упасти — програти справу
уоставичнє — наполегливо
утєрфин — якісне тонке сукно

утерпити (всказанье) — прийняти
юдекс редаркгатус (лат. *judex redargatus*) — суддя, позбавлений повно-
важень
юргельт — платня при наймі на службу
фалюндиш — тонке англійське чи голландське сукно
фарботи — мереживо
феровати — виносити, оголошувати (від лат. *ferre*)
фольговать, фолькговат — сприяти
фортель — підступ, брехня, лукавство, крутіїство, витівка
фрасовати — смутитися, печалитися
фукати — лаяти, кричати, сердитися
фукливе — образливо
хлюбити — хвалитися
цедула — лист
цнотливий — почитивий
цофати — відступити
чекан — варіант бойового молота
шафовати — розпоряджатися
шацовати — рахувати, оцінювати
шкарадний— ганебний, огидний
шкалевати — ображати
шкарлатова — червона, пурпурова
шкрутинія (лат. *scrutinium*) — слідство, яке полягало в опитуванні
судовими урядниками свідків, наданих сторонами/стороною
шлик — чоловічий головний убір
шпетний — поганий, потворний, бридкий
шлюбувати — обіцяти
щвать — нацьковувати (собаку)
щипати (на добрій славі) —
щититися — захищатися, прикриватися
юж — уже

Іменний покажчик *

А–Я

- Абрамович, Маєр 60, 460–462, 560
Авронський, Ян 149
Андрій, машталір 245, 429
Андрузький, Мартин 338
Андрузький, Петро 338
Андрузький, Яцко 338
Афанас, боярин 283, 284
- Баглаєвич, Пилип, слуга 201, 202
Багневський, N 171
Баковецький, Остафій 351
Балабан, Федір 375
Балич, Левко міщанин 287
Барановський, N слуга 227, 228
Барановський, Войтех 319
Бартлет, Роберт 10
- Бартолович, Жигмонт 100–103
Бартоловичі, брати Жигмонта 100
Бедрицький, Северин 490
Бенкович, N слуга Миколая
 Боговитина 390
Бережецький, Фалалей 217, 218
Березецькі 295
Берестовецький, Прокоп 326
Берестський, Іван 265–267, 548
Бистриєвський, N 472, 473
Бишевський, Мартин 445
Білецький, Гнат 165, 166, 542
Білецький, Іван 165, 166, 542
Білобрестський, Криштоф 430–432,
 558
Білостоцька, Марія — *див.*
Воронецька, Марія

* 1. Більшість персоналії у покажчику представляють місцеву волинську шляхту, хоча значну його частину становлять також слуги місцевих землевласників — вони виконували найрізноманітніші функції та зазвичай походили з різних регіонів Речі Посполитої. Шляхта воліла трактувати, якщо це було можливо, своїх слуг як шляхтичів, хоча точно встановити їхній статус тяжко. Інформація про них у покажчику подається лише тоді, коли у джерелі фіксується саме ім'я.

2. Пойменування у джерелах одружених жінок-шляхтянок зазвичай складалося з імені та прізвища чоловіка в присвійній формі, імені жінки та імені й прізвища її батька у родовому відмінку. Наприклад: Гаврилова Яковицька Марина Василя Янчинського. Відповідно, Гаврило Яковицький був чоловіком Марини, а Василь Янчинський — батьком. Хоч у повсякденних ситуаціях для ідентифікації жінки могли використовувати лише прізвище чи прізвище й ім'я чоловіка, скажімо, Марина Яковицька чи Марина Гаврилова Яковицька. У покажчику жіночі імена подаються, якщо є така можливість, за допомогою перехресного посилання: у початковій позиції вказується родове прізвище жінки, а далі дається посилання на прізвище її чоловіка, де вміщена повна інформація про неї. Кількість шлюбів подаються в початковій позиції, наприклад — 1 шл. чи 2 шл.

3. Буквосполучення «кг» в іменах передається через літеру «г».

- Білостоцький, Василь Грицкович
144–148, 432, 556–558
- Білостоцький, Ждан 224, 225, 545
- Білостоцький, Іван (Яцко)
Матвійович 149, 343, 344, 415–
417, 432, 552, 557, 558
- Білоус, Н. 44*
- Бобицький, Іван 43, 465–467, 560
- Бобицький, Семен Олехнович 43,
465–467, 560
- Боболя, Войтех слуга 368, 369
- Бобрикович, Іван 57, 265, 304, 307,
312, 330
- Бобятинський, Матис 254
- Боговитин, Вацлав 394
- Боговитин, Миколай 52, 347, 552
- Боговитин, Павло 52
- Боговитин, Федір Войнич 52, 186
- Боговितिнова, Луція (з Любишев-
ських), дружина Федора Войнича
Боговितिнова 52, 389, 391–395, 555
- Боговितिнова, Марія Василівна
(з Ружинських), кн., дружина
Федора Боговितिнова 186, 188
- Боговитин-Козирадський, Федір 214,
215
- Боговитин-Шумбарський, Миколай
51–52, 387–395, 555
- Боговитин-Шумський, Ян 476
- Боговितिївна-Козирадська,
Олександра Федорівна 214
- Богуринський, Ярош 326
- Богуслав, Даніель 498, 511
- Богуш, Каспер 400, 401
- Богушевичі 160
- Богуцький, Адам 352, 354–357, 359–
363
- Бокієва — *див.* Бокієва-
Печихвостська
- Бокієва-Печихвостська, Ганна
Остафіївна (з Ружинських), кн.,
дружина Филипа Бокія-
Печихвостського 430, 431, 557
- Бокієва-Печихвостська, Федора
(з Чапличів-Шпановських),
дружина Яна Бокія-
Печихвостського 436
- Бокій — *див.* Бокій-Печихвостський
- Бокій-Печихвостський, N 478, 480
- Бокій-Печихвостський, Миколай 231
- Бокій-Печихвостський, Филип 231,
237, 395, 396, 430, 431, 435–438,
555, 558
- Бокій-Печифостський, Гаврило 67,
68, 75, 78, 80, 84, 107, 116–120
- Бокій-Печифостський, Ян Федорович
117, 231
- Болобан, Федір 420, 421, 557
- Болоховецький, Миколай 409, 411
- Борейко — *див.* Борейко-
Кнерутський
- Борейко-Кнерутський, Богдан 82,
140, 141, 157, 158, 361, 362, 540,
541
- Борейко-Кнерутський, Михайло 257–
259, 261
- Борейко-Кнерутський, Федір 361
- Бореховський, N 472
- Борзобогата-Красенська, Ганна (з кн.
Сокольських), дружина Василя
Борзобогатого-Красенського 345,
405, 406, 556
- Борзоботатий-Красенський, Андрій
345
- Борзобогатий-Красенський, Василь
27, 41, 139, 140, 230–236, 345,
405, 406, 540, 546, 556
- Борзоботатий-Красенський, Іван 231,
237, 345, 405, 406, 439, 456, 459,
462, 481, 482, 540, 556
- Борзобогатий-Красенський, Іона
(владика Йона) 77, 78, 231, 232,
234, 236, 536
- Борзобогатий-Красенський,
Костянтин 232
- Борзобогаті-Красенські 480
- Борзобогатянка-Красенська, Ганна —
див. Гулевичева-Долзька, Ганна
(1 шл.); Жоравницька, Ганна
(2 шл.)
- Борзобогатянка-Красенська, Марія —
див. Сенютина, Марія (1 шл.);
Лясотина, Марія (2 шл.)

- Бранський, Адам Павлович 69, 440, 452, 559
- Боровицький, Н 336
- Боровський, Михайло 475, 479
- Боровський, Тимофій 475, 479
- Бранська, Ельжбета — *див.*
Олдаковська, Ельжбета
- Брезинський, Ян 513
- Бродлович, Томаш 314–317
- Бромірський, Фронц 355, 445
- Бронницький, Федір 77–79, 536
- Брудницький, Ян 375
- Брулко-Гуляльницький — *див.*
Гуляльницький-Брулко
- Будзишевський, Юрій 521–526, 528, 563
- Букоємські — *див.* Сло-Букоємські
- Булига — *див.* Курцевич-Булига
- Бура, Раїна, дружина Івана Бурого 25, 151, 152
- Бурдье, Пьер.* 16, 70
- Буремський — *див.* Курцевич-Буремльський
- Бурій, Іван 25, 151, 152, 541
- Бурцевський, Іван 380, 422
- Бутейко, Вероніка* 58
- Бутетицький (Бутятицький) — *див.*
Солтан-Бутетицький
- Бутетицький (Бутятицький), Роман
Богданович 94, 108, 538
- Бутетицький-Шишка, Олександр —
див. Шишка-Бутетицький,
Олександр
- Буткович, Миско 522
- Бутович, Яцко 311
- Бучайський, Петро 281, 282, 548
- Бялобризький, Криштоф 366
- Вайт (Уайт), Стівен*** 9, 10, 19
- Валевський, Ян 29, 376
- Вален, слуга Івана Білостоцького 344
- Валишовський, Мартин 254
- Вандаловський, Матіяш 498–500, 504, 505, 562
- Вандаловський, Миколай 498–500, 504, 505, 562
- Василевич, Яким 96, 113
- Василь, шляхтич 210
- Василь Іванович, син сестри
Михайла Росальського 219, 545
- Васько, слуга-підданий 238, 239
Вейнстейн, Доналд 38
- Велгорський — *див.* Вільгорський
- Велебновський, Якуб 209, 210
- Велевицький, Томаш 475, 479
- Велегорський, Андрій 414, 556
- Велигорський — *див.* Вільгорський
- Велятицький, Іван 386, 387, 555
- Вепринський, Юрій 435, 436, 558
- Вербицький, Вікторин біскуп 170
- Вербицький, Юрій 409
- Вербський, Василь Ванкович 165
- Вербський, Григорій 233, 236, 250, 372, 380, 408, 546
- Верпета, Филип 445
- Верський, Ян 333
- Верховський, Н 482, 483, 486
- Весчицький, Ян 521–523, 525, 526, 528, 529, 563
- Ветеський, Войтех 209–213
- Вигнанський, Матей 262, 285, 286, 549
- Вигура, Ян 376
- Визгерд-Заболоцький, Антон 20, 21, 340–346, 367–370, 418, 419, 494, 495, 552, 553, 557, 561
- Визгерд-Заболоцький, Кирило 418, 419, 493, 494, 557, 561
- Визгерд-Заболоцький, Клим 418, 419, 493, 494, 557, 561
- Визгердова-Заболоцька, Марія
(Марухна) Лецківна (Лечківна) з
Гуляльницьких, дружина Антона
Визгерда-Заболоцького 419, 494
- Вилежинський, Ян 520
- Вилковський, Адам 234
- Вилковський, Миколай 335–337, 340, 342
- Вириковський, Ярош 288
- Вирховський, Вавринець 303
- Витвинський, Бартош 106
- Витвинський, Войтех 223, 225, 226, 351, 545

- Витковський, Валентій 273, 277, 279, 548
- Витковський, Мартин 277
- Витонизький, Михайло 196–198, 200, 201, 544
- Вишаватий, Тиміш 257, 258
- Вишинський, Павло 479, 483, 486
- Вишневецька, кн. 227
- Вишневецька, Олександра Андріївна (Капустянка), кн., дружина Олександра Вишневецького 166–169, 542
- Вишневецький, Андрій кн. 170, 171
- Вишневецький, Костянтин Іванович кн. 79, 80
- Вишневецький, Михайло кн. 73, 536
- Вишневецький, Ян 293, 294
- Вишомирський, Миколай 120, 121, 483, 538
- Вільгорський, Михайло 113, 115, 217, 218, 545
- Вільгорський, Н 441
- Вільгорський, Роман 322–324, 326–332
- Вільгорський, Ян 447, 448, 450
- Вільковський, Н 237
- Вільковський, Миколай 354, 363, 364
- Вітовська, Марія (з Гулевичів), дружина Рафала Вітовського 175
- Вітовський, Рафал 175
- Войтех, слуга 285, 286
- Войтех, луцький аптекар 410, 411
- Войтковський, Габріель 23, 363, 364, 553
- Гордій, боярин 104
- Войнилович, шляхтич 457, 459
- Волинець, Іван 22
- Волинець, Миколай Богданович 43, 465–468, 560
- Волинець, Олександр 43, 466, 467
- Волинець, Олександр Іванович 22, 420
- Волинець, Федір Іванович 22, 420
- Волович, Остафій 73, 79, 536
- Волошин, Іван 265
- Волчко, Григорій 66, 121
- Волчко-Желеновський, Олехно 338
- Вольський, Миколай 328
- Вонгроцький, Миколай 483, 486
- Воншот, Ганус, гданський міщанин 232
- Вориський, Іван 106
- Вориський, Остафій 469
- Вориський, Станіслав 54, 222, 223, 338, 469
- Вориська, Н дружина Станіслава Вориського 338
- Вориський, Федір 244, 439
- Воробевич, слуга 390
- Ворона-Боратинський, Михайло 412–414, 556
- Ворона-Боратинський, Олександр Томилович 155
- Ворона-Боратинський, Томило 152–154, 541
- Ворона-Боратинський, Ян Томилович 152–156, 541
- Воронецька, Марія Іванівна (з Білостоцьких), кн., дружина Януша Воронецького 414–417, 556
- Воронецький, Лев кн. 208–211, 544
- Воронецький, Матіяш кн. 208–211, 544
- Воронецький, Петро Станіславович кн. 415
- Воронецький, Станіслав кн. 210, 211, 351, 409
- Воронецький, Януш Станіславович кн. 351, 414–417, 432, 556–558
- Вошатинський, Н 66
- Воютинський, Лукаш 112
- Воютинський, Михайло 438
- Вроновський, Ян 521, 528, 529
- Гаврило, підданий 253
- Гаврило, піп яковицький 100, 103
- Гаврилович, Єрмола, підданий 211
- Гайдунович, Романець, підданий 238
- Гак Герман, гданський міщанин 232
- Генрих Валуа, король 107
- Гурбултовський, Бартош 530

- Гнівош(-Свинюський), Балтазар 41, 45, 250, 294–307, 310–318, 320, 550
- Гнівош, Ян 45, 294, 295, 299, 304–312, 314, 315, 317, 319, 320, 550
- Гноєнський-Шабан, Михайло 303, 304, 324, 442, 443, 445, 496
- Гоголевський, Юрій 273
- Гоголевський, Ян 66, 220–223, 545
- Головинський, Григорій 187
- Головинський, Павло 336
- Головня-Острожецький, Андрій кн. 140, 141, 540
- Голуб, *див.* — Голуб-Сердятицький
- Голуб-Сердятицький, Михайло 102, 184, 197, 214, 219, 235, 429
- Голубок, Каспер гайдук 300
- Гордій, боярин 104
- Горін, Сергій* 232
- Городиський, Єронім 232
- Гостська, Настасія — *див.*
Лосятинська, Настасія
- Гостський, Ярофій 171, 177
- Гостський, Роман 523, 526, 528
- Грабкович, Михайло 286, 287, 549
- Грибовський, Томаш 475, 479, 480
- Григорій, слуга 475, 479
- Гринєць, підданий 265
- Грицько, боярин 390
- Гришко, слуга 92, 93, 95
- Гук-Гуляльницький — *див.*
Гуляльницький-Гук
- Гулевич, Андрій Васильович 35, 36, 190, 191, 193, 194, 543
- Гулевич В.* 47
- Гулевич, Василь 31, 35–37, 67–69, 77, 109–113, 125, 131, 170, 174–179, 190–194, 268, 323–325, 332, 440, 472, 477, 478, 480, 481, 542–544, 550, 551, 560
- Гулевич, Григорій 29, 125, 127, 131
- Гулевич, Дем'ян Романович 19, 28, 41, 46, 47, 205, 208, 335, 337–339, 351, 383, 436–439, 468–486, 488, 538, 552, 558–561
- Гулевич, Іван 469, 472, 473–476, 477, 479–481, 483, 485, 486, 560, 561
- Гулевич, Миколай 152–155, 204–206, 208–210, 237, 541, 544
- Гулевич, Михайло 153–155, 232, 237, 472, 473–477, 480, 481, 483, 485, 486, 560
- Гулевич, Михайло Васильович 175, 425, 426, 478, 557, 560, 561
- Гулевич, Михайло Романович 478, 481
- Гулевич, Михайло Янушевич 472, 477, 488, 561
- Гулевич, Олександр Дем'янович 469–481, 483, 485, 486, 488, 560, 561
- Гулевич, Федір (хорунжий) 247, 351
- Гулевич, Федір 440, 452, 469, 559
- Гулевич, Федір Романович 191
- Гулевич, Юрій 31, 485, 488, 561
- Гулевич-Воютинський, Василь Семенович 75
- Гулевич-Воютинський, Гаврило 75, 536
- Гулевич-Воютинський, Лукаш Семенович 75
- Гулевич-Воютинський, Михайло Федорович 422, 557
- Гулевич-Воютинський, Олександр 31
- Гулевич-Воютинський, Семен 75, 536
- Гулевич-Воютинський, Федір Гаврилович 75, 262
- Гулевич-Долзький Миколай Янушевич 231
- Гулевич-Долзький Януш (?) Янушевич 231
- Гулевич-Дрозденський, Богдан Михайлович 212, 544
- Гулевич-Дрозденський, Гнівош 461
- Гулевич-Дрозденський, Михайло Михайлович 212, 544
- Гулевич-Дрозденський, Семен 334
- Гулевич-Смолиговський, Іван 261
- Гулевичева, Гальшка (з Чеконських), вдова по Юрію Гулевичу 31
- Гулевичева, Настася Іванівна (з Патрикіїв-Курозвонських), дружина Дем'яна Гулевича 475
- Гулевичі 46, 469, 471, 472, 475, 477, 478, 481, 482, 484, 560, 561

- Гулевичівна, Ганна Михайлівна — див. Сло-Букоємська, Ганна
- Гулевичівна, Н (донька Януша Гулевича-Долзького та Ганни Борзобогатянки-Красенської (від 1 шлюбу), пасербиця Олександра Жоравницького) 117, 118
- Гулевичівна, Марина Романівна — див. Чернчицька-Злоба, Марина (1 шл.); Роголя, Марина (2 шл.)
- Гулевичівна, Марія — див. Вітовська, Марія
- Гулевичівна, Настя — див. Калусовська, Настя
- Гулевичівна-Долзька, Орина — див. Сокольська, Орина
- Гуляльницька, Василиса, дружина Лецька (Лечка) Гуляльницького 419
- Гуляльницька, Марія (Марухна) див. Визгердова-Заболоцька
- Гуляльницький, Василь 439
- Гуляльницький, Василь Борисович 333–335, 551
- Гуляльницький, Василь Юнківч 398, 494
- Гуляльницький, Вацлав 351
- Гуляльницький, Гаврило 420, 421, 557
- Гуляльницький, Данило 443
- Гуляльницький, Десюк (Демко) Сидорович 340, 343
- Гуляльницький, Захаріяш 475, 479
- Гуляльницький, Іван 143, 494
- Гуляльницький, Костя 345
- Гуляльницький, Мартин Тарасович 333, 334, 551
- Гуляльницький, Михайло Юнківч 143, 236, 237
- Гуляльницький, Олексій Тарасович 333, 334, 551
- Гуляльницький, Олексій Андрійович 340
- Гуляльницький, Олешко 343
- Гуляльницький, Павло 351
- Гуляльницький, Петро Яцкович 340–343, 552
- Гуляльницький, Прокіп Федорович 32, 340–343, 552
- Гуляльницький, Семен 345
- Гуляльницький, Сидір 235, 340, 343
- Гуляльницький, Тарас Іванович 112, 142, 143, 233, 235, 247, 333, 334, 540, 551
- Гуляльницький, Тиміш 143, 494
- Гуляльницький, Улас 345
- Гуляльницький, Федір 351
- Гуляльницький, Ярмола 334
- Гуляльницький, Яцко (ймовірно, Гуляльницький-Поповка) 142, 235, 247
- Гуляльницький-Брулко, Мартин Яцкович 142, 143, 540
- Гуляльницький-Брулко, Яцко 142, 143, 540
- Гуляльницький-Гук, Яско 494, 561
- Гуляльницький-Кривошея, Сава 494, 561
- Гуляльницький-Поповка, Петро 32
- Гуляльницький-Поповка, Яцко 32, 282–284, 340–343, 548, 549, 552
- Гуляльницький-Шляхта, Іван Федорович 494
- Гуляльницькі 494
- Гуляльницькі, Олешковичі 340
- Гутор-Рогачовський, див. Рогачовський-Гутор
- Гаєвський, Шимон 182
- Галезький, Адам 401
- Галезький, Юрій 288
- Галезький, Щасний 342, 344, 345, 348, 351–353, 356, 364, 365, 372, 375–380, 382, 385, 389, 395, 401, 406, 410, 413, 414, 421, 422, 436
- Гембарт, Станіслав 244, 248
- Гесинський, Ярош 244–246, 546
- Гидзинський, Павло 365, 366, 553
- Гидзинський, Якуб 250
- Гижицький, Н 472
- Глазовський, Лаврін 333

Глембовський, Валентій 473, 485
Гловацький, Андрій 379–384, 554, 555
Годовський, Григорій 183
Голинський, Войтех 483, 486
Гореховський, Олександр 295, 522,
524, 526, 528–530, 532, 563
Горецький 295, 301
Горковський, Ян 269
Гошевський, Лаврин 416, 417
Грабський, Ян 391, 395
Граєвський, Станіслав 18, 54, 64, 106,
108, 109, 185, 543
Граєвський, Ян 185
Гробицький, Станіслав 483, 486
Грибовський, Ян 472, 483, 486
Гробський, Ян 390
Гродзиський, Ян 330
Гродський, Петро 347
Громацький — див Громадський
Громадський, Валентій 495, 496, 561
Громадський, Войтех 519, 520, 562
Гроновський, Адам 273
Гроновський, Матей 329
Грот, Ежи (Юрій) 288
Грунчовський, Андрій 275
Гуминський, Миколай 414, 556
*Гурніцкій, Лукаш — див. Górnicki,
Łukasz*
Гурська, Зофія 227, 229
Гуйський, Криштоф 403

Данилевич, Григорій 115
Данилович, Костя 342
Даніель, слуга 328
Дорогостайський, Миколай 55
Дахнович, Андрій 461, 463, 467
Дворацький, Станіслав 73, 74
Дворецький, Абрам 519, 520
Девей, дубенський татарин 314
Дегтевський, Андрій 95
Дегтевський, Ісак 20, 58, 262–264,
547,
Дегтевський, Мойсей 293, 328, 360,
363, 428, 429, 442–445
Дедеркал, Григорій 51–53, 217, 255,
387, 389, 391–395, 547, 555

Дедеркал, Луція (з Любешовських),
дружина Григорія Дедеркала 52,
389, 391–395, 555
Дембський, Ян 473, 485
Демид, боярин 283
Дзик, Станіслав 281
Дзяно-Чарнацький, слуга 472
Динарович, Іван 508
Дмитрик, підданий 215, 216
Дмовський, Григорій 516, 517, 562
Добринська, Ганна, дружина Яна
Добринського 212, 544
Добринський, Андрій Кубович 76, 77,
212, 213, 536, 544
Добринський, Криштоф Янович 213
Добронизьський, Петро 234
Долматович-Ісайковський, Дмитро
244
Долмацький, Ісакій 264, 268, 272, 275,
277, 278, 280, 287, 322, 324, 326,
329, 448, 517, 548
*Доміно, Владислав — див. Domino,
Władysław*
Донець, підданий 186, 188
Донцевич, Микита підданий 215
Дорогостайський-Монвид, Миколай
22, 79, 81, 189, 190, 424, 536, 543
Дороготеський, Кирик 466
Драмиський, Адам 265, 267
Древинський — див. Дривинський
Дривинський, Лаврин 374–376, 385,
495, 554, 555, 561
Дривинська, Ганна Гаврилівна
(з Яковицьких), дружина Кирика
Дривинського 327
Дривинський, N 66
Дривинський, Кирик Юнкович 66,
106, 219–224, 545
Дривинський, Павло Кирикович 220–
223, 545
Дривинський, Василь (Базиліус) 80,
84, 88, 106, 118–120
Дрогичинський, шляхтич 440
Дрозденський — див. Гулевич-
Дрозденський
Друцька-Соколинська, Марина —
див. Курцевичева-Бурельська,

Марина (1 шл.); Хрінницька,
Марина (2 шл.)
Дручанин-Княгининський — *див.*
Княгининський-Дручанин
Дубенецький, Іван 358, 361, 362
Дубенецький, Петро 361, 362
Дубницький, Андрій 399
Дубницький, Михайло 183, 184
Дубовецький, Іван 262, 326, 328
Дубровська, Ганна (з Козек), кн.,
дружина Миколая Дубровського
85, 86, 89
Дубровський, Миколай 85–90, 537
Дубровський, Ян 242, 243
Дульський, Габріель 18, 288, 289, 549
Дчанський, Павло 475, 479
Дьоготь — *див.* Дегтевський

Єлович-Букоємський — *див.* Єло-
Букоємський
Єло-Букоємський, Адам Григорович
244
Єло-Букоємський, Андрій 210
Єло-Букоємська, Ганна Михайлівна
(з Гулевичів), дружина Івана Єло-
Букоємського 176
Єло-Букоємський, Григорій 244, 245
Єло-Букоємський, Іван 176, 244–247,
546
Єло-Букоємський, Станіслав 415
Єло-Малинський, Михайло 77–80,
106, 536
Єло-Малинський, Василь
Михайлович 271, 274, 276, 277,
311, 338, 349
Єло-Малинський, Матвій
Михайлович 160, 232, 247–249,
271–279, 311, 548
Єло-Малинський, Остафій
Михайлович 37, 65, 122, 123, 125,
128–130, 134, 135, 160, 165, 193,
230, 231, 236, 246, 255, 275, 276,
351, 484–489, 538–540, 561
Єлович-Малинський, *див.* Єло-
Малинський
Єловицький, Антоній 247, 295, 296

Єловицький, Дмитро Гневошевич 19,
143–151, 433, 434, 540, 541, 558
Єнелевич, Пашко підданий 189

Жабка, Филип 378
Жабокрицький, N 473
Жабокрицький, Василь 26, 455–459,
560
Жабокрицький, Іван Дахнович 66
Жабокрицький, Станіслав 66, 405
Жаславський — *див.* Заславський
Ждан Григорович 91, 93, 96–98, 537
Жеславський, кн. — *див.*
Заславський, кн.
Жигмонт III Ваза 314, 315, 319, 320,
371, 398, 447
Живневич, Кіндрат 301
Жирицький, Андрій 247, 421
Жирицький, Михайло 421
Житович, Ян 409, 411
Жлобоцький, Щасний 495
Жолковський — *див.* Жулкевський
Жоравницька, Ганна (з Борзобогатих-
Красенських), дружина
Олександра Марковича
Жоравницького 115–119
Жоравницька, Олена (Гелена)
Коптівна, дружина Яна
Марковича Жоравницького 45,
115–119, 294, 295, 297, 299, 306,
314, 315, 538, 550
Жоравницький, Василь
Олександрович 231, 232, 237,
246–249, 546
Жоравницький, Марко 17, 246–249,
295, 296, 299, 313, 546
Жоравницький (Свинюський),
Михайло 45
Жоравницький, Олександр Маркович
84, 107, 115–120, 122, 125, 126,
128, 131, 134, 135, 138, 139, 141–
145, 149–152, 155, 165, 170–173,
177, 179, 310, 538
Жоравницький, Томаш Янович 45,
294–297, 301–303, 312, 314–320,
550

- Жоравницький, Ян Маркович 45,
115–120, 179, 246–249, 294–296,
299–301, 306, 312, 314–316, 318,
440, 538, 546, 550
- Жоравницькі 45, 298, 299, 304
- Жоравський, Ян 311
- Жуковецький, Беняш 250, 251, 547
- Жуковецький, Іван 31, 76, 333, 408
- Жуковецький, Северин 250, 251
- Жуковецький, Юрій 250, 251
- Жукович, Левко 301
- Жулкевський, Станіслав 116–120, 384
- Забельський, Станіслав 361, 362
- Забельський, Ян 361, 362
- Заблоцький, Ян 441, 450
- Заболоцький, Антон — *див.* Визгерд-
Заболоцький, Антон
- Заборовський, Н 295–297, 299, 300,
301, 302, 303, 313
- Завадський, Н 295, 301
- Завадський, Ян 231
- Завадський, Францишек 31, 332, 333,
551
- Завальський, Григорій 524, 527, 530
- Завиші 171
- Загатський, Яцек 287
- Загоровська, Катерина (з кн.
Чорторійських), дружина Василя
Загоровського 57
- Загоровський, Василь Петрович 20,
84, 106–108, 118–120
- Загоровський, Михайло 262–264, 278,
279, 547
- Загоровський, Михало Петрович 20,
31, 109–113, 136, 538
- Загоровський, Михайло Янович 204–
206, 208, 544
- Загоровський, Олександр 295–297,
302–307, 309, 550
- Загоровський, Федір Петрович 58, 65,
110–113, 122–135, 222, 248, 249,
263, 358, 372, 373, 428, 429, 441–
450, 538, 539, 554, 559
- Загорські 295
- Засць, Григорій Богушевич 376, 377,
406, 407
- Засць-Зденезький, Миколай
Богушевич 40, 41, 364, 365, 376–
378, 441–450, 553, 554, 559
- Засць-Зденезький (Луковицький),
Богуш 278, 279, 441–450, 559
- Зазуляк, Ю. 25, 62
- Зайка 479
- Закревський, Миколай 499, 505, 507,
511, 523, 526, 528, 535
- Заленський, Андрій 441, 451
- Заленський, Криштоф 499, 505, 507,
510
- Заленський, Матуш 227–230, 546
- Залеська, Гальжбета (з Комаров-
ських), дружина Якуба
Залеського 202–204, 544
- Залеський, Лукаш 202–204, 544
- Залеський, Матей 120, 121, 273, 538
- Залеський, Якуб 202, 203, 544
- Замойський, Ян 68, 384
- Занко, панцирний слуга 475
- Занковський, Войтех 518
- Зарецький, Хома 362, 363
- Заславський, Михайло кн. 250, 251,
547
- Заславський, Януш кн. 41, 170, 247,
435–438, 558, 559
- Захаріяш, шляхтич 416, 417
- Збаразька, Барбара Михайлівна
(з Козинських), кн., дружина кн.
Юрія Збаразького 196–201, 544
- Збаразька, Ганна Деспотівна
(Бранковна), кн., друга дружина
кн. Миколая Збаразького 109–
111, 538
- Збаразька, Маруша Миколаївна, кн.
195, 196, 544
- Збаразький, Миколай кн. 109, 110
- Збаразький, Юрій кн. 64
- Збаразький, Януш Миколайович кн.
81–83, 195, 196, 389, 536, 544
- Збирозький-Рожко, Ждан 362
- Збранний, Марко 146, 147, 165, 172,
179, 244, 246, 542, 546
- Зглічинський, Павло 351
- Зглобицький, Мацей 387, 388, 555

- Зегота 496, 561
 Зеленський, Н 483
 Зеленський, Андрій 446
 Зеленський, Грегор 242, 243
 Зенкович, Юрій 408
 Зик-Кнезький — *див.* Князький-Зик
 Злоба (Злобій)-Чернчинський, *див.*
 Чернчицький-Злоба
 Злобицький, Матей 391–395
- Іван** Грозний цар 176
 Іван з Княгинина 479
 Іваницький, Габріель 523, 526, 528
 Іваницький, Лаврин 332
 Іваницький, Лазар 106, 159, 166, 195,
 196, 202, 219–224, 545
 Іваницький, Матіяш 359, 509, 513
 Іванович, Василь 422, 423, 557
 Іванович, Зенко 282–284, 548, 549
 Івачковський-Посник — *див.* Посник-
 Івачковський
 Івковський, Филип 411
 Іловкович, Антон 224, 225
 Інвальський, Станіслав 311
 Ісайковський, Дмитро 246
- Кавецький**, Жигмонт 123, 126, 127,
 129
 Кадлубський, Станіслав 475, 479
 Кайдаш, Н 251, 253
 Калусовська, Настя (з Гулевичів),
 дружина Івана Калусовського 28,
 337–339, 552
 Калусовська, Н Петрівна, дружина
 Семена Ставецького-Шишки
 Калусовська, Федора (з Колпитов-
 ських), дружина Яна Калусов-
 ського 264, 265, 547
 Калусовський, Гнівош Петрович 90,
 91, 106, 265, 278–280, 537
 Калусовський, Іван Петрович 28, 90,
 9, 337, 439, 443, 469, 537, 552
 Калусовський, Миколай Іванович 469
 Калусовський, Олександр
 Гнівошевич 28, 337–339, 552
 Калусовський, Петро Гнівошевич 338
- Калусовський, Федір 166, 167, 169,
 338
 Калусовський, Ян 112, 197, 264, 265,
 338, 547
 Калусовський, Яско Гнівошевич 338
 Каменський, Войтех 472, 473, 480
Камлер, Марцін — див. Kamler,
 Marcin
 Кандиба-Прокшич, Станіслав 140,
 141, 306, 329, 363, 497, 561
 Капля, Василь, міщанин 101, 102
 Капуста-Гожковський, Станіслав кн.
 17
 Капустянка, Олександра — *див.*
 Вишневецька, Олександра
 Карковський, Станіслав 123, 126, 127,
 129, 132
 Карпевський, Якуб 184
 Карпинський, Вавринець 295
 Карпович, Кіндрат 301
 Касим, Мартин 252
 Касперський, Ян 159
 Квятек, Матіяш 378
 Кендзерський, Войцех 487, 488
 Киверецький, Андрій 131–143, 150–
 152, 165, 166, 173–179, 182, 218
 Кирдей-Мильський, Олізар 230
 Кирдей-Мильський, Юрій Олізарович
 435, 326, 558
 Киселівна, Ганна — Марковська,
 Ганна
 Киселівна, Марія — *див.*
 Четвертенська, Марія
 Кисіль-Дорогиницький, Олександр
 106, 329, 330, 551
 Кисіль-Дорогиницький, Ян 329, 330,
 551
 Кисіль-Низкиницький, Григорій 441,
 446, 451
 Кишка, Миколай 25, 151, 541
 Клепацький, Щасний 397, 399–404,
 426, 427, 431, 558
 Климашовський, Якуб 165, 254, 255
 Клюс, Климонт 375
 Клюський, Богдан 197, 338
 Клюський, Іван 338

- Кнегининський — *див.*
 Княгининський
 Княгининський-Дручанин, Стефан
 191, 192, 233, 236, 237, 241–243,
 250, 251, 278, 280–285
 Князьський, Лаврин 454, 455, 560
 Князьський, Стефан 454, 455, 560
 Князьський, Федір Микитич 281, 385
 Князьський Зик, Федір 110, 111
 Кобаковський, Семен 432
 Кобецький — *див.* Сербин-Кобецький
 Кобиленський, Карпо 410
 Ковалевський, Миколай 316
 Ковпак, Єрмох підданий 189
 Козека, Андрій кн. 271, 276, 401, 408,
 410–412, 556
 Козека, Дмитро кн. 70, 106
 Козека, Петро кн. 408–412, 556
 Козека, Юрій кн. 408–411, 556
 Козека, Януш кн. 408, 411, 556
 Козечанка, Ганна — *див.* Колмовська,
 Ганна (1 шл.); Дубровська, Ганна
 (2 шл.)
 Козинська, Барбара — *див.* Збаразька,
 Барбара (1 шл.); Фірлеєва,
 Барбара (2 шл.)
 Козинський, Іван 413
 Козинський, Олександр 351, 365, 366,
 439, 553
 Козинський, Роман 138, 230
 Козинський, Семен 118, 119, 155, 156,
 412, 413, 556
 Козинський, Степан Григорович 413
 Коїленська, Ганна Михайлівна
 (з Хрінницьких), дружина Ждана
 Коїленського 68
 Коїленський, Ждан 67, 68, 106
 Колачковський, Адам 385
 Колиговський, Станіслав 128
 Колмовська, Ганна (з Козек), кн.,
 дружина Юнка Колмовського 85,
 86, 89
 Колмовська, Марія Дмитрівна
 (з Курцевичів-Буремських), кн.,
 дружина Григорія Колмовського
 84–90
 Колмовський, Григорій 84–90, 138,
 179, 295, 296, 300, 351, 372, 373,
 408, 411, 536, 537, 540, 554
 Колмовський, Петро 84–86, 89
 Коломийський, Станіслав 23, 179–
 182, 247, 374, 378, 542
 Колпитовська, Ганна Богданівна (з
 Костюшковичів-Хоболтовських),
 дружина Костянтина
 Колпитовського 518, 519
 Колпитовська, Полагія — *див.*
 Липленська, Полагія
 Колпитовська, Федора — *див.*
 Калусовська, Федора
 Колпитовський, Костянтин Якович
 51, 247, 256–261, 289–293, 478,
 518, 519, 547, 549, 562
 Колпитовський, Остафій 262
 Колпитовські 277
 Колчинський, Михайло 29, 520, 562
 Коляновський, Н 312
 Комаровський, Н 472
 Комаровський, Валенти 202
 Комнацький, Матис 22, 420, 557
 Комнацька, Н, дружина Матиса
 Комнацького 420, 557
 Комнацький, Ян 293, 294, 326, 361,
 362
 Комнацький-Глубоцький, Андрій 149
 Компевський, Станіслав 374
 Кондрат (Кондратець), слуга 92, 95,
 420
 Конецький, Криштоф 18, 288, 549
 Коняревський, Петро 182, 234
 Копач, Парфен 145
 Копоть, Василь 136
 Копоть, Олена — *див.* Жоравницька,
 Олена
 Кордиш, Іван 361, 362
 Кореневський, Н 236
 Корецький, Богуш Федорович кн. 17,
 79, 81, 82, 85, 86, 89, 90, 109, 110,
 113
 Корецький, Яхим кн. 386, 548
 Коритенський, Михайло 118–120,
 149, 156, 177, 248, 249, 372, 399

- Коритенський, Павло 179
 Коритковський, Миколай 296, 302, 303
 Корницький-Стома, Богдан 37, 406, 407, 556
 Коровай-Селецький, Андрій 113, 114, 538
 Коровай-Селецький, Остафій 113, 114
 Корогодович, Гапонєць 189
 Корчевський, Миколай 352, 355–357, 359–363
 Косаковський, Єжи (Юрій) 496
 Косаковський, Миколай 496
 Косаковський, Петро 496
 Косаковський, Вавринєць (Лаврин) 496
 Косаковські 496, 561
 Косинський, Ян 252
 Косовський, Н 416
 Костенський, Грегор 272
 Костровицький, Н 482, 483, 486
 Костюк, слуга 215
 Костюк, Ілько 90
 Костюшкович — *див.* Костюшкович-Хоболтовський
 Костюшкович-Хоболтовський, Богдан (Сушко) 20, 28, 30, 100–103, 105–108, 125, 127, 131, 160, 165, 537, 538
 Костюшкович-Хоболтовський, Власний (Власій) 289, 290, 293, 322, 324, 549, 550
 Костюшкович-Хоболтовський, Іван 51, 289–294, 549
 Костюшкович-Хоболтовський, Петро 106, 110–112, 262
 Костюшкович-Хоболтовський, Федір 289–291, 328, 293, 549–551
 Костюшкович-Хоболтовський, Федір Богданович 323–325
 Костюшкович-Хоболтовський, Семен 111
 Костюшковичева-Хоболтовська, Н, дружина Івана Костюшковича-Хоболтовського 51, 289, 291, 549
 Костюшковичі-Хоболтовські 51, 327, 442, 444, 549
 Костюшковичівна-Хоболтовська, Ганна — Сенюга, Ганна (1 шл.); Колпитовська, Ганна (2 шл.)
 Костюшковичівна-Хоболтовська, Н Іванівна, племінниця Василя Гулевича 323–325
 Котельницький, Григорій 40, 374, 376–378, 554
 Котельницький, Лукаш 396
 Котовський, Ян 136
 Кошиковський, Юрій 377, 385–387, 405, 406, 415, 416, 418, 420, 423, 424, 426
 Кошка, Гнівош 472, 473, 478, 484, 485, 560, 561
 Кошка, Матвій 472, 473, 478, 484, 485, 560, 561
 Кошка, Фарисан 472, 473, 478, 484, 485, 560, 561
 Кошка, Януш 385
 Кошки 46, 489
 Кравець, Малхер 299, 313
 Кравець, Петро 242
 Краєвський, Войтех 266
 Краєвський, Захар 266
 Красний, Юско, панцирний боярин 233
 Красенська, Ганна — *див.* Борзобогатянка-Красенська, Ганна
 Красенський, Андрій — *див.* Борзобогатий-Красенський, Андрій
 Красенський, Іван — *див.* Борзобогатий-Красенський, Іван
 Красинський, Іван — *див.* Борзобогатий-Красенський, Іван
 Красний, Юско, панцирний боярин 233
 Красносельський, Григорій 236, 380
 Красовський, Н 210, 472
 Кресинський, Якуб — *див.* Крушинський, Якуб
 Кречко, підданий 216
 Кривецький, Іван 211
 Кривицький, Дмитро Дешкович 292

- Кривошея-Гуляльницький — *див.*
 Гуляльницький-Кривошея
 Крижановський, Н 472
Крикун, Микола 379
 Кришта, слуга 390
 Кропива, Данило 329
 Круневич, Семен 36, 193, 244, 246
 Круневницькі, жовніри 472
 Крупський, Малхер 159
 Крушинський, Якуб 20, 58, 84, 183,
 184, 262–264, 275, 276, 278, 543,
 547
 Ксендзерський, Войцех 472
 Кузинський, Михайло 247
 Кузка підданий 105
 Кузьминський, Андрій 216, 217, 545
 Кунашовський, Петро 254
 Куневський, Андрій Юхнович 84
 Куницький, Станіслав 443, 444
Купчинський, Олег 52, 62
 Курозвонський Василь Патрикій 244,
 246
 Курцевич-Буремльський, Олександр
 кн. 159, 166, 219, 220, 222, 224,
 225, 227–230, 235, 238, 240, 241
 Курцевич-Буремльський, Костянтин
 кн. 106, 183–186, 188, 189, 195
 Курцевич-Буремльський, Федір кн.
 106, 196, 202, 219, 225, 256, 262,
 264, 271, 272, 274, 275, 277, 278,
 311, 548
 Курцевич-Буремльський, Андрій
 Олександрович кн. 379–381, 554
 Курцевич-Буремльський, Дмитро кн.
 84
 Курцевич-Буремльський, Олександр
 Дмитрович кн. 84
 Курцевичева-Буремльська, Марета
 (з Лащів), кн., вдова по Андрію
 Курцевичу-Буремльському 381
 Курцевичева-Буремльська, Марина
 Андріївна (з Друцьких-
 Соколинських), кн., вдова по кн.
 Олександру Дмитровичу
 Курцевичу-Буремльському 84,
 88, 89
- Курцевичева-Буремльська, Марія
 Денисківна, кн., вдова по кн.
 Дмитру Курцевичу-
 Буремльському 84–90
 Курцевичі князі 70
 Кустицька, Олена — *див.* Солтанова-
 Бутетицька, Олена
 Кучковський, Матей 361, 362
 Кучук-Лазуцький, Василь 270
- Лабунський, Криштоф 23, 363, 364,
 553
 Лаврин, підданий 46
 Лагодовський, Захаріяш 154
 Лагодовський, Ян 408, 411, 412
 Лазковський, Н 479
 Лапчинський, Себастьян 334
 Лясковський, Симон 273
 Ласко-Чернчицький — *див.*
 Чернчицький-Ласко
 Ласковський, Н 295
 Лащ, Адам 70
 Лащ, Петро 517
 Лащ, Станіслав 70
 Лащ-Витковський, Амброжій 120,
 122, 538
 Лащ-Стремилецький, Адам 180
 Лащ-Стремилецький, Андрій 180
 Лащ-Стремилецький, Криштоф 180
 Лащ-Стремилецький, Криштоф
 Адамович 180
 Лащ-Стремилецький, Миколай
 Адамович 180
 Лащ-Стремилецький, Миколай
 Андрійович 180
 Лащ-Стремилецький, Мартин 180
 Лащ-Стремилецький, Матвій
 Адамович 180
 Лащ-Стремилецький, Станіслав 180,
 181
 Лащ-Стремилецький, Станіслав
 Адамович 180
 Лащ-Стремилецький, Юхим 180
 Лащ-Стремилецький, Ян Андрійович
 180
 Лащ-Тучапський, Ян 70, 167

- Лаці 101
 Лацівна, Марета — *див.*
 Курцевичева-Буремльська,
 Марета (1 шл.); Лешневська,
 Марета (2 шл.)
 Лаці-Стремилецькі, родина 23, 26,
 179–182, 542, 543
 Лапа, Лукаш 18
 Лебедський, Матис Щаснович 191
Левицький, Орест 115
 Ленц, підданий Федора Солтана 98
 Ленчинський, N 215
 Лесота — *див.* Лясота
 Летинський — *див.* Літинський
 Лешневська, Марета з Лаців
 (Лацівна), дружина Матея
 Лешневського 381
 Лешневський, Матей 381–384, 440,
 554, 555
 Лещинський, Ян 143, 145
 Линевська, Олена (з Несвіцьких),
 дружина Петра Линевського 354,
 Линевський, Абрам Михайлович 350,
 352–358, 553
 Линевський, Андрій Михайлович 356,
 358
 Линевський, Василь Михайлович 356,
 358
 Линевський, Война 67
 Линевський, Михайло 247, 268–270,
 354–358, 360, 548, 553
 Линевський, Михайло Михайлович
 356, 358
 Линевський, Павло 350, 352–355, 553
 Линевський, Петро Михайлович 347,
 350, 352–359, 361–363, 553
 Линевський, Петро Петрович 356, 358
 Линевський, Федір Михайлович 356,
 358
 Линевський, Яким 76, 77, 270, 536
 Линевський, Ян Михайлович 356, 358
 Линевські 360–363
 Липленський, Богуш 22, 155, 226,
 241, 262, 280, 281, 335–337, 541,
 546, 548, 552
 Липленська, Полагія Яківна
 (з Колпитовських), дружина
 Богуша Липленського 242, 243,
 546
 Липленська, Федора — *див.*
 Соколовська, Федора
 Липницький, Андрій 374, 554
 Липський, Петро 226–230, 545, 546
 Липський, Станіслав 226–230, 545,
 546
 Липський, Ян 226–230, 545, 546
 Лисаковський, Миколай 160, 165
 Лисаковський, Ольбрахт 383
 Лисаковський, Якуб 453–455, 458,
 460, 466, 472, 477, 481, 485, 487,
 489, 494, 495
 Лисень, Іван, підданий 238
 Лисковський, Федір 106
 Литвин, Васко 344–346
 Литвин, Петрок 169
 Литковський, Миколай 409, 411
 Личко, Вікторин 414, 556
 Лідавський, Томаш 287
 Лісовський, Матей 375
 Літинський, Михайло 197, 264, 265,
 547
 Лобода, козацький полковник 430
 Лодзинський, Криштоф 61
Лозинський, Владислав — див.
Łoziński, Władysław
 Лонська, Марина Максимівна (з кн.
 Сокольських), кн., дружина
 Матея Лонського 255, 256, 547
 Лонський, Адам 251–253, 547
 Лонський, Матей 251, 253–256, 547
 Лопатеня, Марко 390
 Лосятинська, Настасія Васиївна
 (з Гостських), дружина Івана
 Лосятинського 29, 201, 202, 544
 Лосятинський, Іван 29, 201, 544
Лотман, Юрій 38
 Лошакович, Мартин 104
 Лошаковський, Назарко 104, 105
 Лудвиський, Сасин 389–395, 555
 Лудович, Максим Іванович 106, 160,
 165
 Любешовська, Луція — *див.*
 Боговитинова, Луція (1 шл.);
 Дедеркалова, Люція (2 шл.)

- Любовицький, Ян 361, 362
 Людвигівський, Криштоф 363, 364, 553
 Люшковський, Н 496, 561
 Люшковський, Ольбрахт 523, 526, 528
 Ляковський, Амброжій 475
 Лясота, Лев 17
 Лясота, Марія (з Борзобогатих-Красенських), дружина Олександра Лясоти 257
 Лясота, Олександр 257
 Лясота, Юрій 53
 Лятовицький, Ян 315, 550
 Ляховський, Іван 222, 223
- Макарович, Панас** 282, 283
Максимович, боярин 145
 Максимович, Томило, луцький міщанин 411, 412
 Малиновський, Н 144
 Малиновський, Ян 145
Малиновский, О. 58
 Малинський — *див.* Сло-Малинський
 Малхер, урядник 300
 Маничинський, Войтех 330
 Манський, Ян 353
 Манчич, Федько, підданий 253
 Марковська, Ганна (з Киселів), дружина Фалилея Марковського 67
 Марковська, Єва (з Доброніжа), дружина Михайла Марковського 512
 Марковська, Полонія (із Сосницьких), дружина Яцка Марковського 510–512, 562
 Марковський, Василь 498–500, 504, 505, 507, 508, 510, 512, 562
 Марковський, Миколай 498–500, 504, 505, 507, 508, 510, 562
 Марковський, Михайло 266, 512
 Марковський, Роман 266, 511
 Марковський, Яцко 266
 Марковські 51, 498, 562
 Мартин, служебник 334
- Мартин, боярин 73, 74
 Мартишевський, Бальцер 251–256, 547
 Матис, машталір 491
 Матіяш, слуга 286
 Матовський, Миколай 493
 Матчинський, Ян 843, 486
 Маханський (Махальський), Андрій 390, 391, 395
 Мачинський, Ян 432, 558
 Машевський, Яско (Ян) 447, 448, 450
 Машинський, Н 441
 Медведський, Ян 370–372, 554
 Межинський, Н 279
 Межинський, Матей 364, 365, 406, 553
 Мелешеня-Шикучич, Іван 390
 Мешковський, Н 23, 74, 75, 536
 Микита, корчмар 340
 Микитич, Мася, слуга 390
 Миколаєвич, Войтко, слуга 209
 Миколай, пахолок 37, 456
 Минковський, Василь 475
 Минковський, Степан 391
 Мировицький, Василь 160
 Мировицький, Пилип 111
 Миронович, Ждан 273–276
 Мирський, Якуб 425
 Мисевський, Адам 184, 189
 Мисевський, Андрій 495, 497, 515, 521
 Миско, слуга 112, 258, 458
 Мислинський, Станіслав 270
 Мицевський (Мисевський), Бартош 409, 412
 Мицковський, Василь 479
 Михалчич, Андрій 301
 Михай, слуга 112
 Миховський, Мартин 286, 287, 549
 Мишка-Варковський, Станіслав 351
 Мишка-Варковський, Михайло 19, 84, 143–151, 170–179, 246, 247, 248, 351, 433, 434, 540, 541, 542, 558
 Мишкович, Єрмак, боярин 145
 Мишковський, Криштоф 380, 384, 554

- Мицовська Анна, теща Яна
Соколовського 515
Міллер, Вільям — *див. Miller, W. I.*
Млодзяновський, N 472, 473
Мложевський, Петро 190, 191, 192,
230–232, 236, 237
Мляцький, Криштоф 515, 516
Мнишковський, Ян 230
Мойславський, Миколай 104
Мойсей, козак 73
Мойсієвич, Федір 510, 519, 520, 562
Мойсієнко, В. 39
Мокренська, Василиса Василівна
(з Ружинських), кн., дружина
Дем'яна Мокренського) 29, 186–
188, 214–216, 238, 239, 268, 543,
545, 546
Мокренський, Дем'ян 28, 99, 103,
104, 106, 186, 204, 214–216, 224,
238–240, 265, 267, 268, 537, 545,
546, 548
Мокренський, Дмитро Дем'янович
238, 239, 268
Мокренський, Миколай 511
Молинська, Марина Гаврилівна
(з Яковицьких), дружина
Станіслава Молинського 28, 29,
186–188, 214, 216, 238–240, 268,
543, 546
Молинський, Станіслав 28, 186–188,
214–216, 238–240, 267, 268, 543,
545, 546, 548
Молинський, Шимон 511
Молинський, Ян (помилково, *див.*
Станіслав) 268
Молитор, Ян 275
Монвил, Станіслав 141, 142, 540
Мошенський (Мошинський), Якуб
173, 236
Муринович, Миколай 26, 189, 190,
422–424, 543, 557
Муха, Іван, панцирний слуга 475, 479
Мястовський, N 352
- Наврятинський, Гаврило** 292
Назар, підданий 461
- Наливайко, Семерій 430
Напольський, Ян 209, 210
Наруцевич-Кривоблоцький, Адам
289, 291, 293, 294, 321
Насиловський, Марціан 27
Начковський, Гаврило 416, 417
Невалтовський, Юрій 401
Невегловський, Станіслав 417
Незабитовський, Криштоф 352, 353
Немирич, Андрій 325–329, 551
Несвіцька, Олена — *див. Линевська,*
Олена
Несвіцька, N дружина Петра
Несвіцького 470, 471
Несвіцька, Раїна Данилівна
(з Чеконських), дружина Яна
Несвіцького 46, 468–471, 560
Несвіцький, Василь Петрович 472,
473, 475, 478, 484, 485, 560, 561
Несвіцький, Дем'ян Янович 469
Несвіцький, Кіндрат Янович 469
Несвіцький, Лев 141, 142, 540
Несвіцький, Петро 46
Несвіцький, Сасин Петрович 46, 471–
473, 475, 478, 484, 485, 560, 561
Несвіцький, Ян 46, 47, 409, 411, 424,
468–470, 484, 560
Нестеревич, Лазар, володимирський
постригач 467
Нестюк Омелянович, підданий 238
Нетецький, Станіслав 445
Неходимський, Якуб 518
Нивський, Ян 355
Низконський, Фрідріх 445
Никон, слуга 112
Нитилович, Герасим, підданий 216
Новицький N, ротмістр 330, 331, 551
Новодворський, Ян 156
Новоселецький, Андрій 517
- Облапський, Григорій 475, 479
Оборський, Ян 70, 216, 217, 545
Обух, Григорій 442
Обух, Данило Петрович 515
Обух, Дмитро Яцкович 514–518, 562
Обух, Іван 220, 222

- Обух, Петро Федорович 514–516, 562
 Обух, Тимофій 106
 Обух, Шимон 303
 Обух-Воштинський, Яцко 106, 515–518
 Обух-Воштинський, Григорій 428, 429
 Обух-Воштинський, Іван 226–229, 545
 Обух-Воштинський, Федір 264, 285, 549
 Обчинський, Ян 407, 408, 556
 Овлучимський — *див.* Овлочимський
 Овлочимський, Н Андрійович 191
 Овлочимський, Амброжій 106, 479
 Овлочимський, Юрій 31, 331, 332, 448, 518, 519, 551, 562
 Овлочимський, Малхер 262
 Овлочимський, Ян (Іван) 191, 332
 Огоновський, Ян 53
 Ожаровський, Н жовнір 472
 Ожог, Миколай 156
 Ожог, Томко 81, 82, 536
 Озембловський, Ян 409, 411
 Околинський, Якуб 136
 Окольський, Мартин 273
 Окорський, Юрій 112
 Окурівський, Рослан 65
 Олдаковська, Ельжбета (з Бранських), дружина Станіслава Олдаковського 440
 Олдаковський, Станіслав 69, 265–267, 440, 452, 453, 548, 559
 Олдаковський, Ян 265–267, 547
 Олешко, слуга 263
 Олізаровський, Андрій 224, 225, 545
 Омелянович, Хацко, підданий 238
 Ониско, слуга 266, 267
 Опарипетський, Яско 194
 Оранська, Н, дружина Григорія Оранського, мати Михайла 428, 429
 Оранський, Бартош 32, 137, 540
 Оранський, Василь 451, 559
 Оранський, Григир Семенович 106, 108–110
 Оранський, Михайло Григорович 428–430, 558
 Оранський, Михайло Павлович 106, 160, 165, 284–286, 320, 428–430, 549, 551, 558
 Оранський, Павло Григорович 66, 74, 91, 95, 106
 Оранський, Тимофій 428, 429, 451, 559
 Оранський, Тимофій Юхнович 330, 331, 428, 429, 551
 Оранський, Юхно 106
 Оранський, Ян 451, 559
 Оранський, Яско 106
 Орлич, Миколай 37, 38
 Орховський, Броніслав 425
 Островський, Станіслав 310
 Острозький, Олександр Костянтинович кн. 352–355
 Острозький, Василь-Костянтин кн. 170–174, 185, 191, 194, 232, 236, 294, 306, 310–314, 320, 347–361, 381–383, 542, 550, 552–554
 Острозький, Костянтин Костянтинович кн. 35, 55, 106, 170–174, 214, 235, 275, 286, 354, 542, 549
 Острозький, Януш Костянтинович кн. 170–174, 284, 499, 505, 508, 511, 542
 Охлоповська, Василиса Василівна (з кн Ружинських), дружина Івана Охлоповського кн-а 238
 Охлоповська, Настася 50
 Охлоповська, Раїна 238
 Охлоповський, Василь Іванович 268, 478
 Ощовська, Гальшка (з Холоневських), дружина Томка Ощовського 460, 461, 463, 560
 Ощовський, Іван 440
 Ощовський, Микита Михайлович 154, 155
 Ощовський, Томко 60, 460, 461, 463, 464, 560
 Ощовський, Юхим 406, 407, 556

- Ощовський, Яким 37
- Павелко, урядник 263
- Павлович, Василь 113, 114, 120, 136, 538
- Павлович, Дем'ян 286, 288, 294, 304, 310, 322–330, 358, 551
- Павлович, Михайло 81–83, 96, 99, 536
- Павлович, Миколай 511
- Павлович, Ян 498, 500–502, 507, 508, 510, 511, 513, 562
- Павловський, Ян 61
- Палікієвський, Ярош 73
- Палуцький, Даніель 312
- Панковський, Н 37, 38
- Патрицький, Мартин 518
- Пачинський, Вавринець 139
- Пашинович, Томаш 424
- Пашкевич, Андрій 484
- Пашкевич, Кіндрат 485
- Пашковський, Миколай 462, 463
- Паюк, Степан, возниця 301
- Пекарський, Станіслав 231
- Пекарські 231
- Передельський, Олехно 145
- Перекальський, Дахно 81
- Перекальський, Іван 17
- Перекладовський, Григорій 380, 381, 554
- Песецький, Войтех 104
- Песоцький, Станіслав 184
- Петрович, Андрій 486
- Петрович, Валенти 187
- Петровський, Станіслав 193, 198, 201, 202, 204, 209, 210, 212, 213, 217, 218, 230–232, 234, 237, 246, 254, 255, 311
- Петровський, Якуб 443, 444, 451, 452, 559
- Петровський, Ян 328
- Пещинський, Ян 138, 139, 154, 155, 205
- Пизль Скрипка, Андрій 421
- Пилецький, Олехно 18, 217, 218, 545
- Пилчицький, Ян 472
- Підгорський, Криштоф 37, 38
- Підгороденська, Марина — *див.*
Пузовська, Марина
- Підгороденський-Внук, Іван 31, 332, 333, 551
- Підгороденський, Олександр 351
- Підгоровський, Юрій 29, 520, 562
- Пісочинський, Лаврин 281, 282, 319, 320, 425, 548
- Пневський, Миколай 518
- Погорільський, Ян 347
- Подоленин (Подолянин), Іван 169
- Подорецький, Вацлав 408–412
- Покошовський, Іван 419
- Покошовський, Ігнат 138, 176, 178, 540
- Політковський, Миколай 475, 479
Поліщук, Володимир 39
- Понятовський, Валентій 25, 151, 152, 541
- Понятовський, Войтех 458
- Понятовський, Миколай 478
- Попелева, Н, дружина Данила Попеля 240, 241, 546
- Попіль, Данило 241
- Попувка (Поповка) -Гуляльницький, *див.* Гуляльницький-Поповка
- Порадовський, Каспер 301
- Порванецький, Клим 396
- Порванецький, Кузьма Немирич 280, 281, 395, 396, 548, 555
- Порванецький, Левко 430
- Порванецький, Семен 430
- Порванецький, Станіслав 396
- Порванецький, Федір 430, 431, 558
- Поремницький, Орехва 242, 243
- Порицький, Олександр Олесандрович кн. 120–122, 538
- Порядничий-Защитовський, Василь 416
- Порядничий-Защитовський, Война 408, 416
- Посник, Петро 149
- Посник-Івачковський, Григорій 70, 216, 217, 230, 545
- Потоцький, Н 70
- Прерядовський, Еразм 353

- Пресмицький, Станіслав 210, 211
 Прибика, Себастьян 29, 58
 Прибишевич, Васко, боярин 73, 74
 Приборський, Мартин 262, 278
 Привередовський, Михайло 91, 100–104, 120, 133, 134, 539
 Прилепський, Ян 498, 499, 505, 507, 510, 516, 518
 Присталовський, Ян 486
 Прицький, Андрій 409, 411
 Пришийхвістка, служебниця 299
 Прокіп, слуга Михайла
 Привередовського 102
 Прокіп, слуга Костянтина
 Колпитовського 258
 Прокшич-Кандиба, Станіслав — *див.*
 Кандиба-Прокшич, Станіслав
 Пронський, Олександр кн. 23, 26, 70, 179–182, 190–192, 201, 210, 212, 213, 218, 231, 232, 236, 237, 244, 246–248, 254, 265, 266, 269, 270, 286, 287, 336, 337, 542, 548, 549
 Прохоровський, Войтех 372, 373, 554
 Прусинівський пахолок 37
 Прусинівський, Адам 68, 512
 Прусинівський, Андрій 36, 333
 Пруський, Н, слуга 486
 Прущинський, Н, слуга 472, 486
 Пузина, Юрій кн. 56, 452, 559
 Пузовська, Марина Іванівна
 (з Підгороденських), дружина
 Семена Пузовського 159
 Пузовський, Н 290
 Пузовський, Аврам Богушевич 21, 106, 158–160, 164, 189, 542, 543
 Пузовський, Богдан Богушевич 158–160, 164, 189, 542
 Пузовський, Іван Богушевич 21, 158–160, 164, 189, 542, 543
 Пузовський, Кіндрат 161
 Пузовський, Михайло Тимошевич 64, 158–160, 162–164, 542
 Пузовський, Павло Тимошевич 64, 158–165, 542
 Пузовський, Семен Богушевич 64, 106, 158–164, 189, 542
 Пузовський, Тиміш Петрович 64, 106, 160–164, 542
 Пузовський, Федір 161
 Пукшта, Станіслав 35, 191, 192, 543
 Пустельський, Габріель 426
 Путошинський, Іван 154, 155, 413
 Путошинський, Олехно Тихонович
 156, 157, 413, 541
 Пчицький, Даніель 376
 Пясецький, Якуб 497
 Радванський, Войцех 483
 Радечко, слуга 142
 Радзивил, Станіслав 383, 416
 Радзивил, Криштоф кн. 35, 36, 190–194, 543, 544
 Радиминський, Станіслав 191
 Радовицький, Іван 428–430, 558
 Раєцький, Н 191
 Разванський, Войтех 486
 Райський, Н 236
 Ракуський, Юрій 498, 511, 562
 Ракуський, Ян 498, 511, 562
 Резанович-Луковицький, Гнівош 266, 267
 Резанович, Семен 338
Рей, Миколай 167
 Рембеський, Миколай 489–493, 561
 Ремежовський, Ян 272
 Репковський, Вінцент 185, 543
 Речкольський, Валенти 427
 Рибський, Войтех 273
 Риминський, Н 56
 Річицький, Войтех 80, 81
 Річицький, Ольбрахт 335–337, 552
 Річицький, Юрій 33
 Ровинський, Лукаш 128
 Рогачевський, Петро 489
 Рогачевський-Гутор, Михайло 491
 Рогозенська 458
 Рогозенська, Н, дружина Дмитра
 Рогозенського 375
 Рогозенський, Андрій 26, 455–460, 560
 Рогозенські 374
 Роголя, Марина Романівна (з Гулевичів), дружина Яна Роголі 205

- Рогаля, Ян 351, 439, 473, 474, 477, 478, 480, 483, 486
- Рогаля-Смиковський, Кіндрат 370–372, 415, 416, 469, 473, 474, 479–481, 483, 486, 554
- Рогульський, Станіслав 250, 546, 547
- Рогуський, Андрій 65, 66, 404, 405, 556
- Рожен, Станіслав, слуга 487, 488
- Рожко-Збирозький, Ждан — *див.*
Збирозький-Рожко, Ждан
- Романовський, Н 116
- Романовський, Андрій 169, 256, 262, 264, 265, 267, 268, 271, 274, 277, 278, 285, 286, 288, 289, 291, 293, 294, 304, 310, 315, 319, 321
- Романчова, Ганиця, піддана 189
- Росальський, Михайло 106, 219, 545
Роснер, Анна — *див. Rosner, Anna*
- Ростопча, Стефан (Степан) 352, 354, 355–357, 359–363
- Рошковський, Ян 409
- Рошковський, Станіслав 230
- Рудецький, Федір 78, 80, 230, 311
- Рудницький, Н 390, 391, 395
- Рудошинський, Станіслав 139
- Ружинська, Василиса кн. — *див.*
Охлоповська, Василиса (1 шл.);
Мокренська, Василиса (2 шл.)
- Ружинська, Ганна Остафіївна кн. — *див.* Бокієва-Печихвостська, Ганна
- Ружинська, Марія Василівна, кн. — *див.* Боговитин, Марія
- Ружинська, Марина Гаврилівна (з Яковицьких), кн., вдова по кн. Стефану Ружинському 28, 29, 186–188, 214, 216, 238–240, 268, 543, 546
- Ружинський, Дмитро кн. 240, 241, 266, 546
- Ружинський, Іван Степанович кн. 238, 239
- Ружинський, Кирик кн. 408, 410–412, 556
- Ружинський, Стефан Федорович кн. 29, 99, 106
- Ружинський, Федір Стефанович кн. 238, 239
- Русин, Сасин 439, 484, 485, 561
- Русинівна, Каска Яцківна 84–86, 88–90
- Рушинович-Берестецький, Сасин 17, 351, 377, 400, 402
- Рушиновський, Войтех 246–249, 546
- Рушковський, Ян 412
- Сабинський, Н 397, 399–402
- Садовський, слуга 123, 126
- Самсоцький, Григорій 475, 479
- Самсоцький, Дмитро 475, 479
- Самсоцький, Сергій 475, 479
- Сангушко-Кошерський, Григорій кн. 43, 333, 466, 467, 474
- Сангушко-Кошерський, Роман Романович кн. 54, 205, 265, 282–284, 548
- Саниковський, Войтех 517
- Сапега, Миколай 141, 540
- Сахнович, Григорій 489–493, 561
- Сахнович, Даніель 489–492, 561
- Сахнович, Семен 489–491, 493
- Сахнович, Стефан 489–491, 493
- Сварацький, Матей 375
- Свентицький, Петро 250, 251, 547
- Светицький, Н 286
- Свиридовський, Федір 233, 235, 373
- Свищовський, Криштоф 312, 313
- Свищовський, Іван Остафійович 512
- Свищовський, Остафій 230, 244
- Свищовський, Тихо 81
- Свищовський, Тимофій 58
- Свошовський, Ян 304, 309
- Севдкович, Гаврило 104
- Седун, слуга 104
- Сезкевич, Авдій 497
- Сезкевич, Андрій 496
- Семашки 47
- Семашко, Василь Петрович 65, 68, 110, 111, 112, 122, 123, 125, 128, 130, 136, 351, 538–540
- Семашко, Марціян Олександрович 41, 46, 471–475, 477, 478, 482–486, 560, 561

- Семашко, Миколай Олександрович 46, 269, 270, 351, 482, 484, 485, 487–489, 561
- Семашко, Олександр 68, 79–81, 118–120, 125, 127, 131, 233, 246, 247, 268–270, 337, 339, 344, 347, 351, 357, 367–369, 397, 400, 407, 408, 425, 426, 430, 432–434, 437, 438, 482, 536, 548
- Семашко-Добрятинський, Ярош 65, 122–135, 538, 539
- Семен, заславський вїт 140, 141
- Семенчик, Тишко 104
- Семенович, Йосип, підписок 157, 158, 541
- Сеневич, Івашко 224, 225
- Сенкович, підданий 416
- Сенковський, Адам 387, 388, 391–395, 555
- Сенько, корчмар 100, 103
- Сенюта, Григорій Іванович 66, 67, 105, 231, 256–258, 260, 262, 351, 547
- Сенюта, Іван 106, 256–258
- Сенюта, Іван Іванович 258, 261
- Сенюта, Ганна Богданівна (з Костюшковичів-Хоболтовських), дружина Івана Сенюти (2 шл.) 256–259
- Сенюта, Марія з Борзобогатих-Красенських, дружина Івана Сенюти (1 шл.) 257
- Сенюта-Хмелевський, N 105
- Сенюти 48
- Сербин-Кобецький, Михайло 29, 84, 201, 202, 218, 544
- Сербин-Кобецький, Стефан 37, 38
- Сесько, боярин 390
- Сидір, попович 344–346, 552
- Сираковський, Авгуштин 227–229
- Ситкович, Миколай 286
- Скавський, Станіслав 483, 486
- Скленський, Станіслав 32, 137, 540
- Скленський-Шимкович Томаш Федорович 434, 435, 453, 454, 558, 559
- Скленський- Шимкович, Федір 397–404, 426, 427, 434, 435, 453, 555–557
- Скляр, Степан 74
- Сковельський, Миколай 330
- Сколимовський, Мартин 483, 486
- Скробоновський, Миколай 105
- Славинський, Олександр Филипович 441, 442, 444, 447, 448, 450
- Славогурський, Матис 133–136, 247, 282, 313, 347, 350, 353, 357, 366, 374–376, 396, 398, 406, 414, 455, 457–459, 461, 466, 478, 489, 495, 539, 540, 554
- Слуцький, Данило 471
- Слуцький-Чеконський — *див.* Чеконський-Слуцький
- Слятковський, Лукаш 380–384, 414, 554, 555
- Смиківський-Рогаля, Кіндрат — *див.* Рогаля-Смиківський, Кіндрат
- Собеський, Марек 455, 458, 461, 466, 491
- Соболевський, Ян 273
- Собчук, В. 48, 52*
- Сокол, Якуб 475, 481
- Соколовська, Федора Богушівна (з Липленських), дружина Войтеха Соколовського 242, 243, 546
- Соколовський, Петро 425, 426, 557
- Соколовський, Ян 514–518, 562
- Сокольська, Марина Максимівна — *див.* Лонська, Марина Максимівна
- Сокольська, Магдалена (з Якацьких), кн., дружина кн. Марка Соколовського 411
- Сокольська, Орина (з Гулевичів-Долзьких), кн., дружина Максима Соколовського, мати Марини Лонської 255
- Сокольський, Василь Максимович кн. 256
- Сокольський, Остафій кн. 75, 84, 125, 127, 131, 133, 146, 157, 539

- Солоневський, Петро 362, 471, 473, 475, 478, 484, 485, 560, 561
- Солоневський, Степан (Стефан) Бенедиктович 362, 407, 408, 409, 471, 473, 475, 478, 484, 485, 556, 560, 561
- Солтан-Бутетицький (Бутятицький), Федір 74, 90-98, 106, 108, 182-184, 263, 537, 538, 543
- Солтанова-Бутетицька, Олена Макарівна з Кустицьких, дружина Федора Солтана-Бутетицького 94, 96-98
- Сосницька, Полонія — *див.* Марковська, Полонія
- Сосницький, Мартин 501, 506
- Сосновський, Андрій 486
- Ставецький, Роман Богданович 23, 74, 75, 106, 536
- Ставецький-Шишка, Семен Іванович 74, 91-94, 96-98, 537
- Ставецька-Шишка, Н Петрівна (з Калусовських), дружина Семена Ставецького-Шишки 90, 91
- Ставський, Павло 421
- Стадницький, Станіслав 27, 137, 139, 140, 540
- Станіславович, Зосим 202
- Стариховський, Войтех 65
- Старченко, Наталя 16, 22, 30, 41, 45-47, 50, 60, 62, 64, 234, 347, 379*
- Стемковський, Матей 37, 271-276, 279, 351, 356, 372, 379, 380, 385, 386, 396, 422, 453-455, 458, 460, 466, 472, 485, 487, 489, 548, 555
- Степан, слуга 113
- Стефан Баторій король 193, 194, 284
- Стома-Корницький — *див.* Корницький-Стома
- Сторков, Іван 385
- Сторожовецький, Порфирій 273
- Стралковський, Каспер 379, 380
- Стривязький, Яким Васильович 99, 106, 195
- Стриєвський Станіслав 435
- Стриковський, Каспер 509, 511
- Стриконський, жовнір 472
- Стрілець, Ян 475, 479
- Судовські 218
- Сулятицький, Геліяш 27
- Сушко — *див.* Костюшкович-Хоболтовський, Богдан
- Счеповський, Войтех *див.* Щеповський, Войтех
- Тагачинський, Григорій 338
- Тагачинський, Олехно 338
- Тарновський, Ян, ротмістр 472, 478, 480, 485
- Тарновський, Прокіп 169
- Тарновський, Щасний 166-169, 542
- Тарновський, Ян 166-169, 542
- Тахнович, Гордій 252
- Ташицький, Миколай 425
- Тваровський, Валентій 73, 536
- Телятицький, Василь 508
- Телятицький, Вавринець 378, 405, 406, 556
- Телятицька, Н, дружина Вавринця Телятицького 405, 406, 556
- Терлецький, Ярош 386, 387, 555
- Тимошкович, Васючина, підданий 238
- Типицький (Тиницький), Павло 388, 391, 393
- Тиронович, Филон 227-228
- Тишкович, Сенко 224, 225
- Тишковський, Ян 355
- Толочко, Ян 475, 479
- Томаш, возниця 453, 454
- Томилович, Степан 333
- Трацевський, Богуш 332
- Трацевський, Богуш Богушевич 332
- Трацевський, Іван Богушевич 332
- Трацевський, Миколай Богушевич 31, 331, 332, 551
- Трацевський, Станіслав Богуш 69, 351, 440, 452, 559
- Треценівський, Григорій 493
- Трилинський, Андрій 180
- Троскович, Ян 409, 411
- Трусович, Н (з Орхова) 430

- Тупичовський, Томаш 363, 364, 553
Туробольський, Андрій 375
Турський, Н 483
Тучаницький, Валенти 334, 386
Туш, Павло 301
Тушебинський, Костянтин 362, 363
- Уайт, С. Д. — див. Вайт, Стівен*
Угриновська, Оксинія Михайлівна (з Хрінницьких), дружина Януша Угриновського 343, 344, 552
Угриновський, Януш 204–208, 323, 325, 343, 344, 544, 550, 552
Ульхимовський, Миколай 52, 387, 389, 555
Умястовський, Н 354, 355
Униевський, Бартош 361, 362
Уханський, Якуб 79
- Фалчевська, Ганна** (з Соботки), у другому шлюбі дружина Францишка Фальчевського 409
Федір, слуга 70, 216, 217, 545
Федір, підданий 420
Федорович, Дахно 106
Феодосій, єпископ володимирський і берестейський 57, 106, 182–184, 543
Феофан Грек, єпископ 232
Фірлей, Андрій 37, 271, 274
Фірлєєва, Барбара Михайлівна (з Козинських), дружина Андрія Фірлея 271, 274
Формуз, Юрій 234
Фрич-Моджевський, Анджеј — див. Frycz Modrzewski, Andrzej
Фронцко, шляхтич 195
- Хасвич, Андрій** 252
Хаймс, Пітер — див. Huams, P. R.
Халецька, Ганна (з Соботки), мати Андрія Халецького (у другому шлюбі — Фальчевська, Ганна) 156
Халецький, Андрій 156, 157, 541
Харленський, Миколай 75, 76, 536
- Харленський, Ян 247, 383, 425
Хацко Омелянович, підданий 238
Хвилинський, Апанас 497
Хилимон, слуга 104
Хвилинський, Станіслав 166, 167, 542
Хилицький, Н 483
Хмара, Семен 284, 549
Хмелевський, Ян 408–410, 440, 452, 556
Хмель (Хмелевський), Станіслав 111, 112
Хоболотовський-Сушко, *див. Костюшкович-Хоболтовський, Богдан*
Хобринський, Ян 333
Ходаковський, Петро 252, 253
Холоневська, Гальшка — *див. Ощовська, Гальшка*
Холоневський, Василь 225, 226, 545
Холоневський, Іван 343, 344, 422, 552, 557
Холоневський, Іван Гаврилович 22, 138, 225, 226, 241–243, 540, 545, 546
Холоневський, Іван Іванович 22, 241–243, 546
Холоневський, Семен Іванович 22, 241–243, 280, 546, 548
Хом'як, Петро 73
Хом'як, Тит 77
Хом'як, Федір 217, 545
Хоронко, Федко, підданий 98
Хорошко[-Княгининський], Кіндрат 295–297, 300, 303, 351, 473–475, 480, 481, 483, 486
Хорошко, Петро 480, 483, 486
Хребтович-Богуринський, Іван 66, 76, 77, 404, 405, 556
Хребтович-Богуринський, Кіндрат 335
Хребтович-Богуринський, Мелетій (єпископ) 19, 335, 552
Хребтович-Богуринський, Семен 113, 114
Хребтович-Богуринський, Ярош 328
Хрінницька Ганна — *див. Коїленська, Ганна*

- Хрінницька, Марина Андріївна
(з Друзьких-Соколинських),
дружина Івана Хрінницького 84,
88, 89
- Хрінницька, Оксинія — *див.*
Угриновська, Оксинія
- Хрінницький, Богдан Михайлович
84–86, 89
- Хрінницький, Василь 478
- Хрінницький, Іван Михайлович 80,
84–90, 118–120, 146, 157, 170,
171, 175–179, 247, 311, 332, 365,
371, 379–384, 398, 425, 438, 482,
536, 537, 542, 554, 555
- Хрінницький, Марко 17
- Хрінницький, Миколай 179, 245
- Хрінницький, Михайло 84–86, 89
- Хрінницький, Олександр 382, 384
- Хрінницький, Прокіп 247, 351
- Хріновський, Андрій 217
- Хронстовський, Войтех 275
- Хруслицький, Станіслав 211
- Цивинський, Ян 245**
- Циминський, Валенти 273
- Циминський, Ян 56, 397–404, 408,
411, 426, 427, 434, 435, 453, 555–
559
- Цирський (Чирський), Ждан 185, 187
- Чаплинський, Н, слуга кн. Андрія
Головні-Острожецького 141**
- Чаплинський, Н, слуга Івана
Хрінницького 87, 88, 90
- Чаплицький, Петро 441, 450
- Чаплич, Андрій 347, 409, 552
- Чаплич-Шпановська, Федора — *див.*
Бокій, Федора
- Чаплич-Шпановський, Іван 54, 125,
127, 131, 332, 435, 436, 558
- Чаплич-Шпановський, Федір Кадян
365, 371, 398, 453, 436, 438, 482,
558
- Чарновський, Миколай 364,
- Чарноцький, Миколай 440, 445, 452,
453, 469, 471, 477, 481, 487, 488
- Чеконська Гальшка — *див.*
Гулевичева, Гальшка
- Чеконська, Раїна Данилівна — *див.*
Несвіцька, Раїна Данилівна
- Чеконський, Іван (з Любщизни) 409,
412
- Чеконський, Олександр 33
- Чеконський-Слуцький, Політан 26,
412, 422–424, 471–473, 478, 484,
485, 557, 560, 561
- Чеконські-Слуцькі 46
- Черневський, Авакум 485
- Черневський, Андрій 250, 273, 274,
275, 279, 358, 546, 547
- Черневський, Григорій 240, 546
- Черневський, Миколай 274, 275, 279
- Черневський, Олександр 250, 546, 547
- Чернець, підданий 300
- Чернчицька-Злобина, Марина
Романівна (з Гулевичів), дружина
Федора Злоби-Чернчицького 205
- Чернчицький, Петро Янович 497, 561
- Чернчицький, Ян 497
- Чернчицький-Злоба (Злобій) Федір
204, 205, 207, 208, 544
- Чернчицький-Ласко, Іван Семенович
321, 322, 550
- Чернчицький-Ласко, Семен 102, 321,
322, 550
- Чернчицький-Ласко, Ян Семенович
321
- Четвертенська, Марія Іванова (з
Киселів), кн., вдова по кн. Івану
Четвертенському, кн. 45, 65, 122–
136, 538–540
- Четвертенський, Михайло Іванович
кн. 41, 45, 65, 122, 123, 125, 126,
128–131, 133, 135, 538, 539
- Четвертенський, Остафій Іванович
кн. 65, 122–136, 538–540
- Четвертенський, Петро Іванович кн.
41, 45, 65, 122, 123, 125, 126, 128–
131, 133, 135, 538, 539
- Четвертенський, Яцко кн. 247
- Четвертенський, Федір Іванович кн.
65, 122–136, 538–540

Четвертенські 45
Чеховський, N 312
Чеховський, Каспер 385, 386, 555
Чорнолоський, Миколай 293
Чорторійський, N кн. 68
Чорторійський, Михайло
Олександрович кн. 23, 74, 75,
125, 127, 130, 408–412, 536, 556
Чорторійський, Олександр
Федорович кн. 74
Чорторійський, Юрій Іванович кн.
20, 21, 367–370, 408–412, 475,
478, 553, 556
Чорторійський, Януш Іванович кн.
22, 145, 189, 190, 543
Чорторіський, Ян 295, 301
Чорчевський, Миколай 354
Чуват-Туличовський, Хацко 94, 110,
112, 113

Шабан-Гноєнський — *див.*
Гноєнський-Шабан, Михайло
Шадурський, Федір 373
Шаневський, Станіслав 435
Шебенський, Грицько 104
Шикулич-Мелешеня, Іван 390
Шимаковський 397, 399, 400
Шимаковський, Жигмонт 401–403
Шимко, слуга 474
Шимкович-Скленський — *див.*
Скленський-Шимкович
Шипка, Богущ 123, 129
Ширемський, Ян 390, 391, 395
Шистовський, Йосип 385, 555
Шишка, N 262
Шишчина, N 263
Шишка-Бутетицький, Олександр
(Олешко, Олехно) Іванович 91–
93, 95–98, 537
Шишка, Семен Іванович — *див.*
Ставецький-Шишка, Семен
Іванович
Шишка, N — Ставецька-Шишка, N
Шляхта-Гуляльницький, *див.*
Гуляльницький-Шляхта
Шмонецький, Ян, міщанин 409

Шолуха-Яковицький, Василь — *див.*
Яковицький-Шолуха, Василь
Шостовицький, Ян 285, 286, 315, 319,
322, 323, 550
Шпаковський, Іван 137, 138, 368–370
Шушинський, слуга 472

Щасний, возниця 243, 263
Щеповський, Войтех 273
Щочанка, луцька міщанка 377
Щочин, Єско, луцький міщанин 217

Яблонський, N 415
Яблонський, Войтех 205, 208, 252
Ядамовський, Якуб 139
Язгарський, N 483
Язовський, Стефан 445
Яким — *див.* Василевич, Яким
Якимович, Єронім 136
Якимовичева, Ганна (з Шолух-
Яковицьких), дружина Єроніма
Якимовича 136, 540
Яковенко, Наталя Миколаївна 44, 71,
347
Яковицька, Ганна Гаврилівна — *див.*
Дривинська, Ганна Гаврилівна
Яковицька, Марина Гаврилівна *див.*
Ружинська, Марина Гаврилівна
(1 шл.); Молинська, Марина
Гаврилівна (2 шл.)
Яковицька, Марина Василівна (з
Янчинських), дружина Гаврила
Яковицького 99, 136, 326–328,
540, 551
Яковицька-Шолуха, Ганна — *див.*
Якимовичева, Ганна
Яковицький-Шолуха, Василь Якович
28, 30, 99–106, 136, 137, 537, 540
Яковицька, Катерина Василівна
(з Ружинських), кн., дружина
Василя Яковицького 28, 101, 104
Яковицький, Давид Михайлович 28,
29, 100–105, 195, 196, 537, 544
Яковицький, Іван 106, 222, 224, 328–
330, 551
Яковицький, Іван Гаврилович 99, 160,
165, 266, 537

Яковицький, Іван 511
Яковицький, Михайло 100
Яковицький, Степан 111
Яковицький, Тихно 106
Яковицький, Ян Юхнович 519, 520,
562
Яковицький, Яско 106
Якозицький, N 295
Якуб, підданий 238
Яловицький — див. Словицький
Яневицький, Петро 362
Янковський, Станіслав 373
Яновський, Станіслав 418, 478
Яновський, Якуб 303
Янчинська, Марина Василівна — див.
Яковицька, Марина Василівна
Янчинський, Богдан 99
Янчинський, Іван 99
Януш, слуга 483
Ярембинський, Себастьян 231
Яришевський, слуга 129
Ярмак, боярин 144
Яролинський, Ян 217
Яролинські 48
Ярослан, дубенський татарин 314
Ярош, шляхтич 511
Ясликовський, Миколай 388, 391, 393
Ястрембський, Прецлав 335, 336, 552
Ячимерський (Яцимирський), Каспер
361, 362
Яхимовський, Якуб 273

A–Z

Baczewski, S. 17, 18
Bakowiecky, Ostaphey — див.
Баковецький, Остафій
Balzer, Oswald 7, 62
Baranowsky, Albertus підканцлер 315,
319
Baruch, M. 24
Billado, Tracey L. 9, 11
Brown, W. C. 8, 9
Buremski, Andżej ks. — див.
Курцевич-Буремський, Андрій
кн.

Charliński, Jan — див. Харлинський,
Ян
Carroll, S. 13, 38
Chrenicky, Iwan (Jan) — див.
Хрінницький, Іван Михайлович
Coleman, Peter T. 69
Constanty z Ostroga — див.
Острозький, Костянтин Василь
Cybulko, Anna 69
Czaplicz, Fiodor — див. Чаплич-
Шпановський, Федір Кадян
Czartoryski, Stanisław ks. z Klewaniu
383

Dąbkowski, P. 25, 62, 67
Dean, Trevor 38
Deutsch, Morton 69
Domino, Władysław 62
Drywinski — див. Дривинський,
Лаврин

Flis, M. 8
Frycz Modrzewski, Andrzej 50, 54
Gembarth, Stanisław див. Гембарт,
Станіслав
Gluckman, M. 13
Głowacki, Andrzej див. Гловацький,
Андрій
Golec D. 55
Górecki, P. 8, 9
Górnicki, Łukasz 36
Gromadsky, Walenty див.
Громадський, Валентій

Halsall, G. 14, 30
Herrup, C. B. 13
Hudson, J. G. H. 11
Hulalnicky, Waclaw — див.
Гуляльницький, Вацлав
Hułowicz, Demian — див. Гулевич,
Дем'ян
Hyams, P. R. 10–13

Jurasz-Dudzik, Ł. 9

Kałasowska, Ywanowa — див.
Гулевичівна, Настя

Kamiński, H. 10
Kamler, Marcin 55, 56
Kołmowsky, Hrehorey *див.*
Колмовський, Григорій
Kozzakowski, Jendrzy —
Косаковський, Єжи
Kozzakowski, Mikołaj —
Косаковський, Миколай
Kozzakowski, Piotr — Косаковський,
Петро
Kozzakowski, Wawrzyniec —
Косаковський, Вавринець
Korytkowsky, Mikołaj — *див.*
Коритковський, Миколай
Krynicky, Aleksander — *див.*
Хрінницький Олександр
Krynicky, Jan — *див.* Хрінницький
Іван
Kurozwonsky, Wasyl Patrykij — *див.*
Курозвонський Василь Патрикій
Kutrzeba, S. 7, 62

Lewandowska-Malec, I. 6
Lesznewski, Maciey — *див.*
Лешневський, Матей
Linewski, Michał — *див.* Линевський,
Михайло
Liuszkowski — *див.* Люшковський
Lowe, Kate J. P. 38

Łoziński, Władysław 6, 25
Łysakowski, Olbrycht — *див.*
Лисаковський, Ольбрахт

Maliński, Matfei *див.* Сло-
Малинський, Матвій
McGrath, K. 9
Miller, W. I. 9–11
Moor, C. W. 69
Mrukówna, J. 28
Myszka, Stanisław — *див.* Мишка-
Варковський, Станіслав

Oprzałek, Bartosz 351

Pałucky, Crzysztoph 351

Pawiński, A. 7, 24
Peltonen, M. 35
Piesoczyński, Lawryn *див.*
Пісочинський, Лаврін
Podbilski, Jadam 496
Pogroszewski, Jerzy 496
Podhorodensky, Alexander — *див.*
Підгороденський, Олександр
Proński, Aleksander — *див.*
Пронський, Олександр кн.
Prusinowski, Adam — Прусиновський,
Адам
Pugacewicz I. 55

Radzywiłł, Stanisław ks. — *див.*
Радзивил, Станіслав
Rafacz, J. 7, 62
Roche, T. 12,
Rogala, Jan — *див.* Роголя, Ян
Rosner, Anna 62, 63
Ruff, J. R. 11, 13

Semaszko, Wasiley — *див.* Семашко,
Василь Петрович
Siemaszko, Mikołaj — *див.* Семашко,
Миколай Олександрович
Slatkowsky, Łukasz — *див.*
Слятковський, Лукаш
Smith, J. M. N. 11
Starczenko, N. — *див.* Старченко,
Наталя
Stępkowsky, Maczey — *див.*
Стемпковський, Матей
Stephanus Rex — *див.* Стефан Баторій
король
Szczesny, Gałesski — *див.* Галезький,
Щасний

Throop, S. A. 11, 12
Tracewsky, Sthanisław Bogusz — *див.*
Грацевський, Станіслав Богуш
Tuten, Belle S. 9, 11

Warren, C. B. 8, 9
Weinstein, D. *див.* Вейнстейн, Доналд
Wiczwinsky, Woycsiech — *див.*
Витвинський Войтех

White, Stephen D. 9, 11

Zaremska, H. 9

Zbarazky, Jan z Woronczyna — див.

Воронецький, Януш кн.

Zbarazky, Stanisław — див.

Воронецький, Станіслав кн.

Zegota — див. Зегота

Zeliński, Marcin 69

Zgliczynsky, Paweł — див.

Зглічинський, Павло

Zmora, H. 11

Żorawnicki, Marek — див.

Жоравницький, Марко

Показчик географічних назв

А–Я

Амбуків 202, 204, 544
Англія 10, 11, 13, 35

Баб'є с. 209–211
Баїв с. 36, 194, 432
Білашів с. 56
Безське воєводство 277
Белзький повіт 385, 440
Берестечко м. 66, 79, 106, 183, 248, 336
Білий Сток (Білосток) с. 55, 414–418, 432, 556, 557
Білопіля 364
Більськ м. 167
Біржи м. 192, 193
Біскупичі с. 262
Блудів с. 296, 299–301, 313, 314, 316, 317
Боголюбє с. 77
Бойсагольськ с. 79
Борилів с. 226
Борисів с. 193, 194, 226
Боровичі с. 124, 132–136, 539, 540
Бороле с. 303, 304
Брани с. 440, 452
Брацлав м. 79, 107, 108, 113, 118–120, 269, 270, 281
Брацлавське воєводство 307, 319, 320, 342, 347, 375, 376, 550
Брацлавщина 84, 195, 196
Бужковичі с. 111
Бузький пов. 223
Букойма с. 244, 245
Буремель Новий м. 88, 89

Буремель Старий м. 88, 89
Бутегичі (Бутягичі) с. 74
Буща, с. 77

Валів с. 371
Варковичі с. 84, 143, 247
Варшава м. 7–9, 22, 24, 33, 54, 55, 61–63, 69, 193, 206–208, 251, 305, 307, 314, 315, 319, 525, 527, 445, 543, 550
Ватин с. 413
Велике князівство Литовське 58, 79, 179, 181, 190–193, 201, 209, 210, 212–214, 218, 232, 235, 244, 247, 254, 266, 270, 275, 287, 316–318, 320, 459
Вербичне с. 338
Витоніж с. 197
Вільно м. 79
Вінниця м. 79, 113
Волинь 6, 7, 14, 16, 17, 22, 26, 27, 30, 34, 38, 41, 45–47, 50, 62, 64, 67, 82, 84, 87, 88, 106, 107, 113, 125, 127, 131, 139, 144, 146, 150, 172–179, 206, 207, 246, 286, 289, 295, 300, 306, 308, 310, 311, 314, 356, 358, 394, 458, 506
Волинське воєводство 12, 16, 50, 61, 79, 85, 90, 109, 114, 170, 171, 182, 193, 247–249, 270, 274, 307, 319, 320, 342, 347, 348, 351–354, 358, 360, 363, 371, 374–376, 380, 382, 384, 386, 404, 406, 428, 429, 431, 450, 457, 460, 468, 473, 481, 485, 495, 497, 507, 510, 514, 515, 525, 527, 528, 535, 550

- Волиця с. 455, 456, 458, 560
 Волкові с. 374, 456
 Вороничі с. 456
- Волковийськ м. 35, 191, 192
 Волове узніжжя, урочище 111, 112
 Володимир м. 36, 43, 74, 79, 90, 91,
 95, 96, 99–101, 103, 104, 106–111,
 113, 119, 120, 131, 136, 158, 166,
 169, 175–178, 182–186, 189, 195,
 196, 202, 214, 219, 222, 224–226,
 228, 229, 235, 238, 240, 259, 262,
 264, 265, 267, 271, 274, 277, 278,
 284–289, 291, 293, 294, 297, 304,
 307, 308, 310, 321–325, 327, 329–
 332, 338, 357, 363, 380, 428, 441–
 448, 451, 466, 495–500, 504–507,
 509, 510, 513, 514, 516, 518, 519,
 521, 523–525, 527, 528, 530, 536–
 538, 540, 542–551, 558, 559, 561–
 563
- Володимирський повіт 20, 35, 74, 95,
 96, 99, 100, 102–104, 106–108,
 159, 160, 184–187, 214, 224, 235,
 238, 258, 267, 275, 276, 278, 287,
 293, 294, 303, 306, 309, 322, 326,
 328–330, 332, 418, 441, 451, 467,
 468, 515, 525, 528, 535, 538
- Ворище, с. 54
 Вороничі с. 456
 Ворончин 351
 Воцатин с. 227, 515–518
- Гайки с. 521, 529
 Глушець р. 421
 Гнойне с. 303
 Гомель м. 144, 146, 170, 172, 173
 Горбівці, с. 52, 53
 Горохів м. 22, 241, 466
 Гоща м. 523, 526, 528
 Грушівна с. 473, 478, 480
 Гуляльники (Гуляники) с. 340, 342,
 343, 367, 269, 370, 418, 494
- Гнезно м. 79
- Дегтів с. 264
 Довге с. 452
 Домбровиця м. 274
 Дубинки м. 192, 193
 Дубне м. 35, 171, 191, 194, 295, 299,
 313
- Екатеринбург 9
- Європа 6, 8, 9, 11, 13, 47
 Європа Центрально-Східна 64, 234
 Єзов с. 166, 167
 Єсківці с. 84
- Жеслав — *див.* Заслав
 Жидичинський монастир 232
 Житомир м. 44
- Заболотці с. 369, 370, 418, 419, 494
 Забороль с. 478, 481–483
 Заобов'є урочище 197
 Заслав, м. 140, 141
 Засмоче передмістя м. Володимир
 442–444
 Затурці с. 112
 Збараж м. 104, 210, 211, 375, 415–417
 Змінець с. 88, 89
- Іванчичі с. 344–346, 552
- Камінь-Коширський м. 466
 Київ м. 6, 25, 44, 47, 48, 52, 58, 62, 64,
 232, 234, 347
 Київське воєводство 12, 170, 172–174,
 185, 191, 194, 286, 294, 306, 307,
 310, 319, 320, 342, 347, 348, 375,
 376, 430, 550
 Київщина 336
 Киселин м. 112
 Княгинин с. 479
 Коблин м. 486
 Кобрин м. 79
 Козлів, с. 45, 296, 299, 301, 303, 304,
 306, 310, 312, 313, 316, 317
 Коззя Воля с. 88, 89
 Коїльне (Когильне) с. 278

- Колпитів с. 259, 277
 Корона Польська 305, 319, 372, 466, 488
 Карпилівка 364
 Корсів 88, 89
 Коршів 416
 Косів (у ВКЛ) 345
 Кочкаровець, присілок (?) 78
 Краків 6–8, 11, 25, 64, 107, 108, 116, 117, 425
 Красноставський пов. 228, 229
 Кременець м. 109–111, 195, 480
 Кременецький повіт 84, 306, 364
 Крилов с. 286
 Крупа с. 523, 526, 528
- Лаврів с. 46, 408, 469, 473, 478, 480, 482, 484
 Лазків с. (Ласків) 428, 429
 Линець (Лінець) с. 238
 Лисів с. 266
 Литва 169, 345
 Літин с. 265, 418
 Літовиж м. 74
 Ловище с. 197
 Локачі м. 111, 265, 511
 Луковський повіт 300
 Локоші с. 241
 Лудин с. 202, 204, 544
 Лужечок, урочище (?) 112
 Луцьк м. 18, 31, 33, 39, 40, 44, 66, 68, 73, 75–79, 81, 84, 87, 107, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 122–125, 127–129, 131–135, 137, 139–144, 146, 150–152, 154–157, 165, 170–175, 177, 179, 182, 189, 190, 192, 193, 201, 204, 208, 210, 212, 216, 217, 219, 230, 241, 242, 244–246, 250, 251, 253, 255, 268, 280–284, 332, 333, 335, 337, 339, 340, 342–344, 347, 352–354, 356, 357, 363–365, 367, 368, 370, 371, 374–381, 385–387, 389, 395, 397–400, 402, 404–412, 414, 417, 418, 420, 422, 423, 425, 426, 430–436, 438, 440, 444, 445, 452–457, 459–462, 465, 467, 471–474, 477, 478, 480–482, 484–486, 488, 489, 492, 493, 498, 500, 505, 511, 520, 536–549, 551–562
- Луцький повіт 75–78, 84, 90, 107, 133, 134, 136, 138, 142, 145–147, 149, 151, 152, 156, 157, 172, 179, 182, 193, 201, 205, 217, 224, 233, 235, 236, 242–244, 250, 252, 270, 281, 284, 306, 313, 334, 340, 343, 345, 365, 267, 368, 371, 374–376, 398–401, 413, 418, 426, 435, 447, 482
 Люблін 17, 308, 319, 320, 386, 404, 420, 450, 468, 473, 550
 Любшизна 424
 Львів м. 7, 25, 50, 52, 62, 379, 425, 426, 557
- Мазовецьке воєводство 525
 Македонія 232
 Макочі (Маковичі?) с. 373
 Марковичі с. 500, 502, 505, 508
 Мациничі, присілок с. Ольшаниці 257, 258
 Милятин м. 115–120, 436
 Мирогоща с. 143–145
 Мінськ м. 141
 Мінський повіт 288
 Москва м. 70
 Мстиславський пов. 218
- Несвіч с. 73, 141, 142, 339, 536
 Несухойж м. 111
 Нетеча струмок 443, 444
- Обзир с. 88, 89
 Овлочим с. 521, 523, 529
 Олексів с. 45, 294, 305, 306, 308, 310, 312, 315, 316, 319, 320, 550
 Ольшаниця с. 257–259
 Омельник с. 475, 478, 480, 485, 486
 Орани с. 66, 428, 451
 Орхів с. 430
 Острог м. 79
 Ощів с. 461

Півче, с. 77
Підліси 114
Підляське воєводство 525
Підляшшя 109, 151
Пінськ м. 210
Плоцьке воєводство 525
Повжі с. 79, 80, 536
Погорільці с. 143
Поділля 330
Полонне м. 36, 194, 474
Полоцьк м. 176, 190
Полоцький пов. 229
Порванче с. 396
Порицьк м. 121, 122
Птича с. 82
Пузів с. 159–161, 164

Равське воєводство 525
Радовичі с. 185, 186, 543
Річ Посполита 6, 7, 24, 27, 50, 62, 94,
206, 269, 319, 348, 349, 354, 471,
531, 534, 550
Річицький повіт 156
Рига м. 194
Роговичі с. 29, 187, 188, 214, 215, 268
Рогізне с. 456
Рокитниця с. 227–229
Романів с. 394
Ружин м. 240, 241
Руське воєводство 25, 62, 67

Санкт-Петербург м. 9, 38, 70
Свинюхи м. 175, 297, 298, 300, 301,
303, 304, 312, 313
Свищів с. 58
Свойчів с. 104
Серники с. 175, 176, 178
Сестратин с. 88, 89
Сільце с. 114, 292
Склен с. 402
Скроботівка с. 257, 258
Слубиця с. 441, 446, 451
Смиків с. 372
Сокіл м. 129, 130, 254
Солоцьк м. 193, 194
Стир р. 180, 181, 482

Стремільче м. 179–181
Стрільче с. 436
Судилівка р. 180, 181
Суск, с. 70, 253

Тесів с. 83
Теслугів с. 300
Тростянець с. 251, 254
Тристеня с. 209
Троки м. 35, 191–194
Турийськ м. 111, 446, 447

Україна 6, 41, 47, 234

Флоростов — див. Хворостів

Хворостів с. 112, 195,
Хмільв Болоховичі с. 257, 289–291
Хмільв Великий с. 292, 549
Хоболтова с. 100, 103, 108, 293, 324
Холм м. 106, 160, 165
Холмський повіт 166, 167
Холонів с. 241, 243
Холпнів с. 251–253, 255, 256, 547
Холопечі с. 110–112
Хоростів с. 301
Хрінів с. 212, 213, 544
Хупків м. 337, 339, 344, 347, 357, 367,
369, 397, 400, 408, 425, 430, 433,
434, 437, 482
Хусів с. 281

Чекнь с. 471, 472, 478
Черкаси м. 288
Чернків с. 227, 229
Черчиці 321
Чернчицький монастир 55
Чорна дорога 112
Чорторійськ м. 475

Шелвів с. 336
Шкленя с. 453
Шпрахи с. 403
Шумбар, с. 51, 52, 387, 389, 390, 393,
555

Яковичі с. 99–101, 103–105, 520
Яловичі 423, 424
Янів м. 296, 429
Яровиця 82

A—Z

Beskidy 7
Białystok — *див.* Білий Сток
Borszczowka 339
Burlington 8, 9, 11, 12

Chicago 10

England — *див.* Англія
Europa — *див.* Європа

Farnham 8, 9, 11, 12
France 13

Germany 11

Italy 38
Ithaca 9

Karpowcze 496
Kraków — *див.* Краків

Księstwo Litewskie *див.* Велике
князівство Литовське
Kłewań 383
Kujawy 55

Lublin — *див.* Люблін
Lwów — *див.* Львів

Neswicz — *див.* Несвіч
New York 9

Ołyka 383

Ruś Czerwona 6, 25
Ruś Halicka 7, 62, 67
Rzeczpospolita — *див.* Річ Посполита
Rzym (Imperium Rzymskie) 11

United States of America 8, 9

Warszawa — *див.* Варшава
Wojewódstwo Wołyńskie — *див.*
Волинське воєводство
Wołyń — *див.* Волинь
Woodbridge 14
Woronczyn — *див.* Ворончин
Wrocław 8, 36

Summary

The present publication collates the sources, namely, court records of the Volhynian Voivodeship, that highlight communication strategies during conflicts in the Volhynian szlachta milieu of the last 3rd of the 16th through the early 17th century. Court materials ostensibly attest to the constant presence of violence in the quotidian lives of szlachta, happy to turn to revenge in response to any action, word or gesture that could have been interpreted as offensive. This view of the past is largely dictated by the nature of the sources, which are not a reflection of reality, but a construct that serves various actors, including the accusers, the accused, their friends, and society at large. Under the adversarial judicial system, each trial turned into a rhetorical war where a lot hinged on the mode of representation of the accused. The complainant presented himself as an embodiment of all virtues valued by the community while painting his adversary's actions as criminal, even if they stayed within the boundaries of acceptable (quasi-legitimate) ways of *restoring justice*. The accused were always described as violating "the common peace," and the peace in the community relied on all its members respecting laws and commonly accepted conventions. Counter-claims lodged by both parties almost simultaneously prove that this narrative was rhetorically constructed. These claims usually presented the events differently, sometimes unrecognizably so, or described various episodes of the conflict where victims and abusers switched roles. The present edition offers several such examples. Making sure that complaints conformed to accepted genres by introducing clichéd formula, the scribes also affected their contents. We can glean the extent of their interventions from the jokes of clerks, who often made fun of the scribes that exaggerated the opponents' aggressive actions, damages or the number of attackers to the point of absurdity. And yet, the specificity of the szlachta milieu might be the most important factor that shaped court sources. The community dictated how its representatives should act and describe their actions, which emotions could be expressed, how they should represent themselves, which communicative models they could use as a conflict unfolded, and how they could resolve a conflict. The community defined the range of acceptable actions and punished those who crossed the line by

stripping them of a fraction of their “good glory,” which was only restored after the injured party’s interests were accommodated. Szlachta corporations of each voivodeship were among the power institutions that had the right to violence and legislative initiatives.

Therefore, the major part of this selection of sources demonstrates the conventions and rituals that regulated the conflict-ridden quotidian life. We are dealing primarily with cases that focus on the importance of honor and “good glory” for a szlachta member, who was ready to draw his sword at the least suspicion of offence. At the same time, sources demonstrate that a szlachta member was invested in one’s reputation, and was thus forced to conform to the accepted norms of coexistence. Sources describe rituals that helped to deescalate armed hostilities to the level of a verbal confrontation, where revenge was enacted rhetorically rather than played out. At the forefront are the sources dealing with public announcements of revenge (*odpovid*): a compulsory ritual each honorable szlachta member had to enact before violently attacking his opponent. As the sources included in this publication attest, *odpovid* served many functions in the szlachta community: it could be a response to an offence, an announcement of tensions between members of the community, a defense against accusations, a power display intended to dishonor the opponent, a threat and an attempt to cower the opponent into making concessions, and a canalization of aggression. The sources displayed here allow us to analyze the variants and specificity of this ritual; texts of written announcements of revenge are included.

Challenges to a duel are typologically similar to an *odpovid*, and were often combined with announcements of revenge, serving as a demonstration of hostility or a threat. The publication features cases that included challenges to a duel: complaints about attacks, written challenges, and court trials regarding such challenges.

Records describing the conflicts where violence could not be kept within the limits of public verbal declarations or loss of property, and led to loss of life, comprise a separate bloc of documents. Cases include manslaughter as a predictable, if unwanted result of a prolonged conflict involving revenge; unpremeditated manslaughter at a family banquet; servants committing premeditated murder of their lord’s opponent; the clash between two clans struggling for power that led to many deaths. The sources detailing these and other cases demonstrate the conventions for describing murder by the accusers and the accused (especially evident in the cases when, as it turned out, the complainant knew neither the identity of the murderer, nor the circumstances of the crime), which socially meaningful values the complaints emphasized, how szlachta perceived various modes of murder, which legal punishments could be chosen, and how such cases usually ended.

Judicial system, defined by the culture of violence and integrated into the processes of reciprocal hostilities, was an important element of pressure on the community. For example, the act of lodging a complaint in court could be treated as an offence; a court decree could be interpreted as a stain on one's honor that could only be erased with revenge. A lawsuit often led to an escalation in hostilities, and served as a variant of revenge. The fear of a lawsuit was an efficient deterrent that pushed opponents towards reconciliation, where the offender would apologize to the victim, who forgave the offence, sometimes resorting to quasi-judicial punishments, such as voluntary incarceration of the guilty party. The process often dragged on, which historians sometimes see as proof of the judicial system's ineffectiveness; in practice, stalling encouraged opponents to reconcile, which was indeed how many lawsuits ended. The publication includes several decrees with detailed descriptions of a court trial and arguments of both parties.

The publication also includes acts that describe the culture of reconciliation between the warring parties through intermediaries from the szlachta community. The goal of this alternative familiar and, it appears, most efficient conflict resolution, was not only to satisfy the demands of the injured party, material and psychological, but to give the offending party an opportunity to solve the issue without losing face, which served as the basis for reconciliation.

An extensive introduction forms an integral part of the present publication. The author focuses on the emergence of the judicial narrative, describes the methodology of working with court records, and offers her own research strategies that can be applied when analyzing sources of this type.

Наукове видання

**Стратегії та ритуали конфлікту:
шляхетський соціум Волині зламу
XVI і XVII ст.
Джерела та інтерпретації**

Авторка дослідження та упорядниця Наталя Старченко

На обкладинці використаний малюнок із луцької гродської книги за 1640 рік

Дизайн обкладинки Катерина Корчагіна

Комп'ютерна верстка Зубець Л.А.

Підписано до друку 26.06.2020 р. Формат 70x100/16.

Ум. друк. арк. 49,97. Обл. вид. арк. 32,37.

Наклад 300 прим. Зам. 13. 2020.

Поліграф. д-ця Ін-ту історії України НАН України
Київ-1, вул. Грушевського, 4.

Свідоцтво

про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5070 від 23.03.2016 р.